

T.C.
Hitit Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı

HZ. PEYGAMBER'İN
HAKLARINDA DUA ETTİĞİ
BAZI SAHÂBÎLER

Osman ATEŞ

Yüksek Lisans Tezi

Çorum 2018

HZ. PEYGAMBER'İN HAKLARINDA DUA ETTİĞİ BAZI SAHÂBÎLER

Osman ATEŞ

Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mahmut KAVAKLIOĞLU

Çorum 2018

KABUL VE ONAY

Osman ATEŞ tarafından hazırlanan “Hz Peygamber’in Haklarında Dua Ettiği Bazı Sahabîler” başlıklı bu çalışma, 09/02/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak yüksek lisans/ doktora/ sanatta yeterlilik tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Prof. Dr. Mahmut KAVAKLIOĞLU

İmza

Prof. Dr. Kadir GÜRLER

İmza

Yrd. Doç. Dr. Yusuf AKGÜL

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

İmza

Prof. Dr. Mehmet EVKURAN

Enstitü Müdürü

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağımı gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (09/02/2018)

Osman ATEŞ

ÖZET

ATEŞ, Osman. *Hz. Peygamber'in Haklarında Dua Ettiği Bazı Sahâbiler*, Yüksek Lisans Tezi, Çorum, 2018.

Hz. Peygamber'in haklarında dua ettiği bazı sahâbileri konu alan bu çalışma; bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmanın konusu ve amacı ile tezde uygulanacak yöntem ve başvurulacak kaynaklara değinilmiştir.

Birinci bölümde öncelikle duanın kavramsal ve pratik yönü ele alınmış; daha sonra tevessül kavramıyla olan ilişkisi analiz edilmiştir. İkinci bölümde Hz. Peygamber'in bazı sahâbiler hakkında yaptığı dualar, ilgili sahâbîlere ait hal tercemeleri eşliğinde serdedilmiştir. Son olarak dualar; dua eden, hakkında dua edilen ve içerik açısından değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Çalışma, zikri geçen dualara ait metinlerin alfabetik fihristiyle sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hazreti Peygamber, Sahâbe, Dua, Tevessül.

ABSTRACT

Ates, Osman. *Some Companions Whom the Prophet Muhammad's Prayed About Themselves*, Master Thesis, Corum, 2018.

This study which having taken subject some companion whom the Prophet Muhammad's prayed about themselves, has been consisted an entry and two parts. In the introduction has been referred to the subject and aim of the research and the method to be applied in the thesis and to the resources to be referenced. In the first part, firstly, the conceptual and practical aspect of the prayer has been dealed; later, its relation between with the concept of "*at-tawassul*" has been analyzed. In the second part, the prayers of the Prophet Muhammad about some companions has been put forward in the accompaniment of the related companion biographies.

The prayers finally, has been subjected to evaluation in terms of the prayer, the person that been prayed about and the content.

The study has been ended with alphabetical index of the texts belonging to mentioned prayers.

Keywords: Prophet, Companion (as-Sahaba), Prayer, Recourse, (at- Tawassul)

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	xxii
ÖNSÖZ.....	xxiii

GİRİŞ

TANITIM VE KAYNAKLAR

1. ÇALIŞMANIN KONUSU VE AMACI.....	1
2. BAŞVURU KAYNAKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	1
3. DUA KONUSUYLA İLGİLİ BAZI LİTERATÜR BİLGİLERİ	2

BİRİNCİ BÖLÜM

DUA

1. DUA KAVRAMININ ANLAMSAL ÇERÇEVESİ	6
1.1. Sözlük Anlamı.....	6
1.2. Terim Anlamı.....	6
1.3. Duanın Tanımı	7
2. BAZI İNANÇ SİSTEMLERİNDE DUA.....	10
2.1. Semavî Olmayan Bazı Dinlerde Dua	10
2.1.1. Eski Uygarlık Dinlerinde Dua	10
2.1.2. Gnostik Dinlerde Dua	12
2.1.3. Kabilevî Dinlerde Dua	13
2.1.4. Hint Dinlerinde Dua.....	13
2.1.5. Uzakdoğu Dinlerinde Dua.....	14
2.2. Semavî Dinlerde Dua.....	15
2.2.1. Yahudilik'te Dua	15
2.2.2. Hıristiyanlık'ta Dua	19
3. İSLÂM'DA DUA	21
3.1. Kur'an'da Dua.....	21
3.2. Hadislerde Dua.....	25
4. DUANIN ÖNEMİ	27

4.1. İçgüdüsel Açından.....	27
4.2. Kulluk Açısından.....	29
5. DUANIN ÇEŞİTLERİ.....	30
5.1. Kavli/Sözlü Dua	30
5.1.1. Dua.....	30
5.1.2. Beddua	35
5.2. Fiilî Dua	37
6. DUANIN USUL VE ÂDÂBI.....	40
7. DUANIN KABULÜ	44
7.1. Müstecab/Makbul Dualar	45
7.1.1. Bazı Kimselerin Yaptığı Dualar	45
7.1.2. Bazı Zamanlarda Yapılan Dualar	47
7.1.3. Bazı Mekânlarda Yapılan Dualar	48
7.2. Müstecab/Makbul Olmayan Dualar	49
8. DUADA TEVESSÜL BOYUTU.....	50
8.1. Tevessül Çeşitleri	51
8.1.1. Allah'ın Zâtı, İsimleri ve Sıfatlarıyla Tevessül.....	51
8.1.2. Hz. Peygamber ile Tevessül	52
8.1.3. Sâlih Amel ile Tevessül	52
8.1.4. Sâlih Kimseler ile Tevessül.....	53

İKİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN HAKLARINDA DUA ETTİĞİ BAZI SAHÂBÎLER

A. HAKLARINDA DUA EDİLEN BAZI SAHÂBÎLERE İLİŞKİN TASNİF.....	55
1. MÜSLÜMAN OLUŞLARINDAN SONRA DUA EDİLEN BAZI SAHÂBÎLER.....	55
1.1. HZ. PEYGAMBER'İN KENDİLİĞİNDEN DUA ETTİĞİ BAZI SAHÂBÎLER.....	55
1.1.1. Hz. Ebû Bekir.....	55
1.1.1.1. Hal Tercemesi.....	55
1.1.1.2. Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir Hakkındaki Duaları.....	59
1.1.2. Hz. Ömer.....	61
1.1.2.1. Hal Tercemesi.....	61
1.1.2.2. Hz. Peygamber'in Hz. Ömer Hakkındaki Duaları.....	64
1.1.3. Hz. Osman.....	64

1.1.3.1. Hal Tercemesi.....	64
1.1.3.2. Hz. Peygamber'in Hz. Osman Hakkındaki Duaları.....	67
1.1.4. Hz. Ali.....	68
1.1.4.1. Hal Tercemesi.....	68
1.1.4.2. Hz. Peygamber'in Hz. Ali Hakkındaki Duaları.....	70
1.1.5. Abbâd b. Bişr	73
1.1.5.1. Hal Tercemesi.....	73
1.1.5.2. Hz. Peygamber'in Abbâd b. Bişr Hakkındaki Duası	74
1.1.6. Abbas b. Abdülmuttalib	74
1.1.6.1. Hal Tercemesi.....	74
1.1.6.2. Hz. Peygamber'in, Abbas ve Ailesi Hakkındaki Duaları	78
1.1.7. Abdullah b. Abbas	79
1.1.7.1. Hal Tercemesi.....	79
1.1.7.2. Hz. Peygamber'in Abdullah b. Abbas Hakkındaki Duaları	80
1.1.8. Abdullah b. Amr b. Haram	81
1.1.8.1. Hal Tercemesi.....	81
1.1.8.2. Hz. Peygamber'in Abdullah b. Amr Hakkındaki Duası	82
1.1.9. Abdullah b. Ca'fer	83
1.1.9.1. Hal Tercemesi.....	83
1.1.9.2. Hz. Peygamber'in Abdullah b. Ca'fer Hakkındaki Duaları	83
1.1.10. Abdullah b. Ebû Evfâ	84
1.1.11. Abdullah b. Ebû Rebîa.....	84
1.1.11.1. Hal Tercemesi.....	84
1.1.11.2. Hz. Peygamber'in Abdullah b. Ebû Rebîa Hakkındaki Duası	85
1.1.12. Abdullah b. Erkam.....	85
1.1.12.1. Hal Tercemesi.....	85
1.1.12.2. Hz. Peygamber'in Abdullah b. Erkam Hakkındaki Duası	86
1.1.13. Abdullah b. Hişâm.....	86
1.1.13.1. Hal Tercemesi.....	86
1.1.13.2. Hz. Peygamber'in Abdullah b. Hişâm Hakkındaki Duası	87
1.1.14. Abdullah b. Hureys.....	87
1.1.14.1. Hal Tercemesi.....	87

1.1.14.2. Hz. Peygamber'in Abdullah b. Hureys ve Kızı Hakkındaki Duası	87
1.1.15. Abdullah b. Mutî'	87
1.1.15.1. Hal Tercemesi	87
1.1.15.2. Hz. Peygamber'in Abdullah b. Mutî' Hakkındaki Duası	88
1.1.16. Abdullah b. Revâha	88
1.1.16.1. Hal Tercemesi	88
1.1.16.2. Hz. Peygamber'in Abdullah b. Revâha Hakkındaki Duaları	89
1.1.17. Abdullah b. Yâsir	90
1.1.18. Abdullah b. Zeyd b. Âsım	90
1.1.19. Abdullah b. Zübeyr	90
1.1.19.1. Hal Tercemesi	90
1.1.19.2. Hz. Peygamber'in Abdullah b. Zübeyr Hakkındaki Duası	92
1.1.20. Abdurrahman b. Avf	92
1.1.20.1. Hal Tercemesi	92
1.1.20.2. Hz. Peygamber'in Abdurrahman b. Avf Hakkındaki Duaları	93
1.1.21. Abdurrahman b. Ebû Sebre	94
1.1.22. Hz. Âişe	94
1.1.22.1. Hal Tercemesi	94
1.1.22.2. Hz. Peygamber'in Hz. Âişe Hakkındaki Duası	96
1.1.23. Ali b. Şeybân	96
1.1.23.1. Hal Tercemesi	96
1.1.23.2. Hz. Peygamber'in Ali b. Şeybân Hakkındaki Duası	96
1.1.24. Âmir b. Ekvâ	97
1.1.24.1. Hal Tercemesi	97
1.1.24.2. Hz. Peygamber'in Âmir b. Ekvâ Hakkındaki Duası	98
1.1.25. Âmir b. Lekîr	98
1.1.25.1. Hal Tercemesi	98
1.1.25.2. Hz. Peygamber'in Âmir b. Lekîr Hakkındaki Duası	98
1.1.26. Ammâr b. Yâsir	98
1.1.26.1. Hal Tercemesi	98
1.1.26.2. Hz. Peygamber'in Ammâr ve Ailesi Hakkındaki Duaları	101
1.1.27. Amr b. Ahtab	101

1.1.27.1. Hal Tercemesi.....	101
1.1.27.2. Hz. Peygamber'in Amr b. Ahtab Hakkındaki Duası	102
1.1.28. Amr b. Âs.....	102
1.1.28.1. Hal Tercemesi.....	102
1.1.28.2. Hz. Peygamber'in Amr b. Âs Hakkındaki Duası	104
1.1.29. Amr b. Hamık.....	104
1.1.29.1. Hal Tercemesi.....	104
1.1.29.2. Hz. Peygamber'in Amr b. Hamık Hakkındaki Duası	104
1.1.30. Amr b. Hureys	105
1.1.30.1. Hal Tercemesi.....	105
1.1.30.2. Hz. Peygamber'in Amr b. Hureys Hakkındaki Duası.....	105
1.1.31. Amr b. Sâlim	106
1.1.31.1. Hal Tercemesi.....	106
1.1.31.2. Hz. Peygamber'in Amr b. Sâlim Hakkındaki Duası.....	106
1.1.32. Amr b. Ümeyye	106
1.1.32.1. Hal Tercemesi.....	106
1.1.32.2. Hz. Peygamber'in Amr b. Ümeyye Hakkındaki Duası.....	107
1.1.33. Avf b. Afrâ	108
1.1.33.1. Hal Tercemesi.....	108
1.1.33.2. Hz. Peygamber'in Avf ve Muavviz Kardeşler Hakkındaki Duası	108
1.1.34. Ayyâş b. Ebû Rebîa	109
1.1.34.1. Hal Tercemesi.....	109
1.1.34.2. Hz. Peygamber'in Ayyâş b. Ebû Rebîa Hakkındaki Duası.....	110
1.1.35. Berâ b. Ma'rûr	110
1.1.35.1. Hal Tercemesi.....	110
1.1.35.2. Hz. Peygamber'in Berâ b. Ma'rûr Hakkındaki Duası.....	111
1.1.36. Beşîr b. Akrebe.....	111
1.1.36.1. Hal Tercemesi.....	111
1.1.36.2. Hz. Peygamber'in Beşîr b. Akrebe Hakkındaki Duası	112
1.1.37. Büceyr b. Bacre	112
1.1.37.1. Hal Tercemesi.....	112
1.1.37.2. Hz. Peygamber'in Büceyr b. Bacre Hakkındaki Duası.....	112

1.1.38. Büheyre bint Abdullah el-Bekriyye	113
1.1.39. Bükeyr b. Şeddâd.....	113
1.1.39.1. Hal Tercemesi	113
1.1.39.2. Hz. Peygamber'in Bükeyr b. Şeddâd Hakkındaki Duası	113
1.1.40. Câbir b. Abdullah	113
1.1.40.1. Hal Tercemesi	113
1.1.40.2. Hz. Peygamber'in Câbir b. Abdullah Hakkındaki Duaları	114
1.1.41. Ca'fer b. Ebû Tâlib	115
1.1.41.1. Hal Tercemesi.....	115
1.1.41.2. Hz. Peygamber'in Ca'fer b. Ebû Tâlib Hakkındaki Duaları	115
1.1.42. Cerîr b. Abdullah	116
1.1.42.1. Hal Tercemesi.....	116
1.1.42.2. Hz. Peygamber'in Cerîr b. Abdullah Hakkındaki Duası.....	117
1.1.43. Cüayl el-Eşcaî	117
1.1.43.1. Hal Tercemesi	117
1.1.43.2. Hz. Peygamber'in Cüayl el-Eşcaî Hakkındaki Duası	117
1.1.44. Ebû Bekre.....	117
1.1.44.1. Hal Tercemesi.....	117
1.1.44.2. Hz. Peygamber'in Ebû Bekre Hakkındaki Duası	118
1.1.45. Ebû Berze el-Eslemî	118
1.1.45.1. Hal Tercemesi.....	118
1.1.45.2. Hz. Peygamber'in Ebû Berze el-Eslemî Hakkındaki Duası.....	120
1.1.46. Ebû Dücâne	120
1.1.46.1. Hal Tercemesi	120
1.1.46.2. Hz. Peygamber'in Ebû Dücâne Hakkındaki Duası.....	120
1.1.47. Ebû Evfâ el-Eslemî	121
1.1.47.1. Hal Tercemesi.....	121
1.1.47.2. Hz. Peygamber'in Ebû Evfâ ve Ailesi Hakkındaki Duası	122
1.1.48. Ebû Eyyûb el-Ensârî.....	122
1.1.48.1. Hal Tercemesi	122
1.1.48.2. Hz. Peygamber'in Ebû Eyyûb el-Ensârî Hakkındaki Duaları	123
1.1.49. Ebû Hayseme el-Ensârî.....	124

1.1.49.1. Hal Tercemesi.....	124
1.1.49.2. Hz. Peygamber'in Ebû Hayseme el-Ensârî Hakkındaki Duası	124
1.1.50. Ebû Huzeyfe.....	125
1.1.50.1. Hal Tercemesi.....	125
1.1.50.2. Hz. Peygamber'in Ebû Huzeyfe Hakkındaki Duası	126
1.1.51. Ebû Katâde el-Ensârî	126
1.1.51.1. Hal Tercemesi.....	126
1.1.51.2. Hz. Peygamber'in Ebû Katâde el-Ensârî Hakkındaki Duaları	127
1.1.52. Ebû Mâlik el-Eş'arî	127
1.1.52.1. Hal Tercemesi.....	127
1.1.52.2. Hz. Peygamber'in Ebû Mâlik el-Eş'arî Hakkındaki Duası	128
1.1.53. Ebû Meryem el-Gassânî.....	128
1.1.53.1. Hal Tercemesi.....	128
1.1.53.2. Hz. Peygamber'in Ebû Meryem Hakkındaki Duası	129
1.1.54. Ebû Sebre el-Cu'fî	129
1.1.54.1. Hal Tercemesi.....	129
1.1.54.2. Hz. Peygamber'in Ebû Sebre ve Oğlu Hakkındaki Duası	129
1.1.55. Ebû Seleme el-Mahzûmî.....	130
1.1.55.1. Hal Tercemesi.....	130
1.1.55.2. Hz. Peygamber'in Ebû Seleme Hakkındaki Duası	130
1.1.56. Ebû Servân et-Temîmî	131
1.1.56.1. Hal Tercemesi.....	131
1.1.56.2. Hz. Peygamber'in Ebû Servân Hakkındaki Duası	131
1.1.57. Ebû Şüreyh.....	131
1.1.57.1. Hal Tercemesi.....	131
1.1.57.2. Hz. Peygamber'in Ebû Şüreyh Hakkındaki Duası.....	132
1.1.58. Ebû Talha el-Ensârî	132
1.1.58.1. Hal Tercemesi.....	132
1.1.58.2. Hz. Peygamber'in Ebû Talha ve Eşi Hakkındaki Duası	134
1.1.59. Ebû Zer el-Gıfârî	135
1.1.59.1. Hal Tercemesi.....	135
1.1.59.2. Hz. Peygamber'in Ebû Zer el-Gıfârî Hakkındaki Duası	136

1.1.60. Ebû Züeyb el-Anberî	137
1.1.61. Esmâ bint Umeys.....	137
1.1.61.1. Hal Tercemesi.....	137
1.1.61.2. Hz. Peygamber'in Esmâ bint Umeys Hakkındaki Duası	138
1.1.62. Hz. Fâtıma.....	138
1.1.62.1. Hal Tercemesi.....	138
1.1.62.2. Hz. Peygamber'in kızı Fâtıma Hakkındaki Duaları.....	140
1.1.63. Fâtıma bint Esed	141
1.1.63.1. Hal Tercemesi.....	141
1.1.63.2. Hz. Peygamber'in Fâtıma bint Esed Hakkındaki Duaları	142
1.1.64. Fazl b. Abbas.....	143
1.1.65. Fûkeyhe bint Ubeyd.....	143
1.1.66. Gaziyye b. Amr	143
1.1.67. Gaziyye bint Sa'd	143
1.1.68. Habîb b. Zeyd b. Âsım.....	143
1.1.69. Hakîm b. Hizâm	143
1.1.69.1. Hal Tercemesi.....	143
1.1.69.2. Hz. Peygamber'in Hakîm b. Hizâm Hakkındaki Duası	144
1.1.70. Hâlid b. Velîd	144
1.1.70.1. Hal Tercemesi.....	144
1.1.70.2. Hz. Peygamber'in Hâlid b. Velîd Hakkındaki Duası.....	146
1.1.71. Hallâd b. Râfi	146
1.1.72. Hamza b. Abdülmuttalib.....	146
1.1.72.1. Hal Tercemesi.....	146
1.1.72.2. Hz. Peygamber'in Amcası Hamza Hakkındaki Duası.....	149
1.1.73. Hânî Ebû Mâlik	149
1.1.73.1. Hal Tercemesi.....	149
1.1.73.2. Hz. Peygamber'in Hânî Ebû Mâlik Hakkındaki Duası.....	149
1.1.74. Harmele b. Zeyd	150
1.1.74.1. Hal Tercemesi.....	150
1.1.74.2. Hz. Peygamber'in Harmele b. Zeyd Hakkındaki Duası.....	150
1.1.75. Hz. Hasan	150

1.1.75.1. Hal Tercemesi	150
1.1.75.2. Hz. Peygamber'in Torunu Hasan Hakkındaki Duaları	153
1.1.76. Hassân b. Sâbit	154
1.1.76.1. Hal Tercemesi	154
1.1.76.2. Hz. Peygamber'in Hassân b. Sâbit Hakkındaki Duası	156
1.1.77. Haşrec el-Ensârî	156
1.1.77.1. Hal Tercemesi	156
1.1.77.2. Hz. Peygamber'in Haşrec el-Ensârî Hakkındaki Duası	156
1.1.78. Hâtıb b. Ebû Beltea	157
1.1.78.1. Hal Tercemesi	157
1.1.78.2. Hz. Peygamber'in Hâtıb b. Ebû Beltea Hakkındaki Duası	158
1.1.79. Havvât b. Cübeyr	159
1.1.79.1. Hal Tercemesi	159
1.1.79.2. Hz. Peygamber'in Havvât b. Cübeyr Hakkındaki Duası	159
1.1.80. Hureym b. Fâtik	159
1.1.80.1. Hal Tercemesi	159
1.1.80.2. Hz. Peygamber'in Hureym b. Fâtik ve Ailesi Hakkındaki Duası	160
1.1.81. Husayn b. Evs	160
1.1.81.1. Hal Tercemesi	160
1.1.81.2. Hz. Peygamber'in Husayn b. Evs Hakkındaki Duası	160
1.1.82. Hz. Hüseyin	161
1.1.82.1. Hal Tercemesi	161
1.1.82.2. Hz. Peygamber'in Torunu Hüseyin Hakkındaki Duaları	164
1.1.83. Ka'b b. Ucre	164
1.1.83.1. Hal Tercemesi	164
1.1.83.2. Hz. Peygamber'in Ka'b b. Ucre Hakkındaki Duası	165
1.1.84. Katâde b. Nu'mân	165
1.1.84.1. Hal Tercemesi	165
1.1.84.2. Hz. Peygamber'in Katâde b. Nu'mân Hakkındaki Duası	166
1.1.85. Kays b. Sa'd	166
1.1.86. Kays b. Zeyd	166
1.1.86.1. Hal Tercemesi	166

1.1.86.2. Hz. Peygamber'in Kays b. Zeyd Hakkındaki Duası	167
1.1.87. Kurre b. İyâs	167
1.1.87.1. Hal Tercemesi	167
1.1.87.2. Hz. Peygamber'in Kurre b. İyâs Hakkındaki Duası	167
1.1.88. Kusem b. Abbas	168
1.1.89. Lekîb b. Ertât	168
1.1.89.1. Hal Tercemesi	168
1.1.89.2. Hz. Peygamber'in Lekîb b. Ertât Hakkındaki Duası	168
1.1.90. Mikdâd b. Amr	168
1.1.90.1. Hal Tercemesi	168
1.1.90.2. Hz. Peygamber'in Mikdâd b. Amr Hakkındaki Duası	170
1.1.91. Muâviye b. Ebû Süfyân	170
1.1.91.1. Hal Tercemesi	170
1.1.91.2. Hz. Peygamber'in Muâviye b. Ebû Süfyân Hakkındaki Duaları	172
1.1.92. Muavviz b. Afrâ	172
1.1.93. Muâz b. Cebel	172
1.1.93.1. Hal Tercemesi	172
1.1.93.2. Hz. Peygamber'in Muâz b. Cebel Hakkındaki Duası	174
1.1.94. Muhammed b. Enes b. Fedâle	175
1.1.94.1. Hal Tercemesi	175
1.1.94.2. Hz. Peygamber'in Muhammed b. Enes Hakkındaki Duası	175
1.1.95. Muhammed b. Mesleme	175
1.1.95.1. Hal Tercemesi	175
1.1.95.2. Hz. Peygamber'in Muhammed b. Mesleme Hakkındaki Duası	177
1.1.96. Mus'ab b. Umeyr	177
1.1.96.1. Hal Tercemesi	177
1.1.96.2. Hz. Peygamber'in Mus'ab b. Umeyr Hakkındaki Duası	178
1.1.97. Nâbiga el-Ca'dî	178
1.1.97.1. Hal Tercemesi	178
1.1.97.2. Hz. Peygamber'in Nâbiga el-Ca'dî Hakkındaki Duası	179
1.1.98. Nudayr b. Hâris	179
1.1.98.1. Hal Tercemesi	179

1.1.98.2. Hz. Peygamber'in Nudayr b. Hâris Hakkındaki Duası	180
1.1.99. Râfi' b. Amr	180
1.1.99.1. Hal Tercemesi	180
1.1.99.2. Hz. Peygamber'in Râfi' b. Amr Hakkındaki Duası	180
1.1.100. Rifâa b. Râfi'	181
1.1.100.1. Hal Tercemesi	181
1.1.100.2. Hz. Peygamber'in Rifâa ve Hallâd Kardeşler Hakkındaki Duası	182
1.1.101. Sâbit b. Kays	182
1.1.101.1. Hal Tercemesi	182
1.1.101.2. Hz. Peygamber'in Sâbit b. Kays Hakkındaki Duası	183
1.1.102. Sa'd el-Karaz	183
1.1.102.1. Hal Tercemesi	183
1.1.102.2. Hz. Peygamber'in Sa'd el-Karaz Hakkındaki Duası	184
1.1.103. Sa'd b. Büceyr	184
1.1.103.1. Hal Tercemesi	184
1.1.103.2. Hz. Peygamber'in Sa'd b. Büceyr Hakkındaki Duaları	184
1.1.104. Sa'd b. Ebû Vakkâs	184
1.1.104.1. Hal Tercemesi	184
1.1.104.2. Hz. Peygamber'in Sa'd b. Ebû Vakkâs Hakkındaki Duaları	187
1.1.105. Sa'd b. Muâz	188
1.1.105.1. Hal Tercemesi	188
1.1.105.2. Hz. Peygamber'in Sa'd b. Muâz Hakkındaki Duaları	189
1.1.106. Sa'd b. Rebî'	190
1.1.106.1. Hal Tercemesi	190
1.1.106.2. Hz. Peygamber'in Sa'd b. Rebî' Hakkındaki Duaları	191
1.1.107. Sa'd b. Temîm	191
1.1.107.1. Hal Tercemesi	191
1.1.107.2. Hz. Peygamber'in Sa'd b. Temîm Hakkındaki Duası	191
1.1.108. Sa'd b. Ubâde	191
1.1.108.1. Hal Tercemesi	191
1.1.108.2. Hz. Peygamber'in Sa'd b. Ubâde ve Ailesi Hakkındaki Duası	194
1.1.109. Safiyye bint Abdülmuttalib	195

1.1.109.1. Hal Tercemesi	195
1.1.109.2. Hz. Peygamber'in Halası Safiyye Hakkındaki Duası	196
1.1.110. Sâib b. Yezîd	197
1.1.110.1. Hal Tercemesi	197
1.1.110.2. Hz. Peygamber'in Sâib b. Yezîd Hakkındaki Duası	197
1.1.111. Saîd b. Sa'd	198
1.1.112. Sâlim b. Harmele	198
1.1.112.1. Hal Tercemesi	198
1.1.112.2. Hz. Peygamber'in Sâlim b. Harmele Hakkındaki Duası	198
1.1.113. Sehl b. Atîk	198
1.1.113.1. Hal Tercemesi	198
1.1.113.2. Hz. Peygamber'in Sehl b. Atîk Hakkındaki Duası	198
1.1.114. Sehl b. Huneyf	199
1.1.114.1. Hal Tercemesi	199
1.1.114.2. Hz. Peygamber'in Sehl b. Huneyf Hakkındaki Duası	200
1.1.115. Seleme b. Ekva'	200
1.1.115.1. Hal Tercemesi	200
1.1.115.2. Hz. Peygamber'in Seleme b. Ekva' Hakkındaki Duası	201
1.1.116. Seleme b. Hişâm	201
1.1.116.1. Hal Tercemesi	201
1.1.116.2. Hz. Peygamber'in Seleme b. Hişâm Hakkındaki Duası	202
1.1.117. Selmân-ı Fârisî	202
1.1.117.1. Hal Tercemesi	202
1.1.117.2. Hz. Peygamber'in Selmân-ı Fârisî Hakkındaki Duası	204
1.1.118. Sevde el-Kuraşîyye	204
1.1.118.1. Hal Tercemesi	204
1.1.118.2. Hz. Peygamber'in Sevde el-Kuraşîyye Hakkındaki Duası	205
1.1.119. Sinân b. Seleme	205
1.1.119.1. Hal Tercemesi	205
1.1.119.2. Hz. Peygamber'in Sinân b. Seleme Hakkındaki Duası	205
1.1.120. Sümeyye bint Hubbât	206
1.1.121. Talha b. Berâ	206

1.1.121.1. Hal Tercemesi	206
1.1.121.2. Hz. Peygamber'in Talha b. Berâ Hakkındaki Duası	207
1.1.122. Temîm ed-Dârî	207
1.1.122.1. Hal Tercemesi	207
1.1.122.2. Hz. Peygamber'in Temîm ed-Dârî Hakkındaki Duası	208
1.1.123. Ubeydullah b. Abbas	208
1.1.124. Urve el-Bârikî	208
1.1.124.1. Hal Tercemesi	208
1.1.124.2. Hz. Peygamber'in Urve el-Bârikî Hakkındaki Duası	209
1.1.125. Übey b. Ka'b	209
1.1.125.1. Hal Tercemesi	209
1.1.125.2. Hz. Peygamber'in Übey b. Ka'b Hakkındaki Duası	211
1.1.126. Ümmü Evs el-Behziyye	211
1.1.126.1. Hal Tercemesi	211
1.1.126.2. Hz. Peygamber'in Ümmü Evs Hakkındaki Duası	211
1.1.127. Ümmü'l-Fazl	212
1.1.127.1. Hal Tercemesi	212
1.1.127.2. Hz. Peygamber'in Ümmü'l-Fazl Hakkındaki Duası	213
1.1.128. Ümmü Hâlid	213
1.1.128.1. Hal Tercemesi	213
1.1.128.2. Hz. Peygamber'in Ümmü Hâlid Hakkındaki Duası	214
1.1.129. Ümmü Rûmân	214
1.1.129.1. Hal Tercemesi	214
1.1.129.2. Hz. Peygamber'in Ümmü Rûmân Hakkındaki Duası	215
1.1.130. Ümmü Süleym bint Milhân	215
1.1.131. Ümmü Umâre	215
1.1.131.1. Hal Tercemesi	215
1.1.131.2. Hz. Peygamber'in Ümmü Umâre ve Ailesi Hakkındaki Duası	216
1.1.132. Ümmü Zübeyb	216
1.1.133. Ümmü Züeyb	216
1.1.134. Üsâme b. Zeyd	216
1.1.134.1. Hal Tercemesi	216

1.1.134.2. Hz. Peygamber'in Üsâme b. Zeyd Hakkındaki Duası	218
1.1.135. Vâil b. Hucr	218
1.1.135.1. Hal Tercemesi	218
1.1.135.2. Hz. Peygamber'in Vâil b. Hucr Hakkındaki Duası.....	219
1.1.136. Velîd b. Velîd	219
1.1.136.1. Hal Tercemesi	219
1.1.136.2. Hz. Peygamber'in Velîd b. Velîd Hakkındaki Duası.....	220
1.1.137. Yâsir b. Âmir	221
1.1.138. Yûsuf b. Abdullah b. Selâm	221
1.1.138.1. Hal Tercemesi	221
1.1.138.2. Hz. Peygamber'in Yûsuf b. Abdullah Hakkındaki Duası	221
1.1.139. Zeyd b. Ebû Evfâ	221
1.1.140. Zeyd b. Hârise	221
1.1.140.1. Hal Tercemesi	221
1.1.140.2. Hz. Peygamber'in Zeyd b. Hârise Hakkındaki Duası	223
1.1.141. Zeyd b. Sâbit	224
1.1.141.1. Hal Tercemesi	224
1.1.141.2. Hz. Peygamber'in Zeyd b. Sâbit Hakkındaki Duası	225
1.1.142. Zübeyb b. Sa'lebe	225
1.1.142.1. Hal Tercemesi	225
1.1.142.2. Hz. Peygamber'in Zübeyb ve Annesi Hakkındaki Duası	226
1.1.143. Zübeyr b. Avvâm	227
1.1.143.1. Hal Tercemesi	227
1.1.143.2. Hz. Peygamber'in Zübeyr b. Avvâm Hakkındaki Duası	229
1.1.144. Züeyb b. Şa'sen	229
1.1.144.1. Hal Tercemesi	229
1.1.144.2. Hz. Peygamber'in Züeyb ve Ebeveyni Hakkındaki Duası.....	229
1.1.145. Zülbicâdeyn	230
1.1.145.1. Hal Tercemesi	230
1.1.145.2. Hz. Peygamber'in Zülbicâdeyn Hakkındaki Duası	230
1.2. HZ. PEYGAMBER'İN TALEP ÜZERİNE DUA ETTİĞİ BAZI SAHÂBÎLER.....	231
1.2.1. Abdullah b. Büsr.....	231

1.2.2. Abdullah b. Zeyd b. Âsım.....	231
1.2.3. Abdurrahman b. Zeyd b. Hattâb.....	231
1.2.3.1. Hal Tercemesi.....	231
1.2.3.2. Hz. Peygamber'in Abdurrahman b. Zeyd Hakkındaki Duası	232
1.2.4. Hz. Âişe	232
1.2.4.1. Hal Tercemesi.....	232
1.2.4.2. Hz. Peygamber'in Hz. Âişe Hakkındaki Duaları	232
1.2.5. Âiz b. Saîd.....	232
1.2.5.1. Hal Tercemesi.....	232
1.2.5.2. Hz. Peygamber'in Âiz b. Saîd Hakkındaki Duası	233
1.2.6. Atıyye b. Büsr	233
1.2.7. Bişr b. Muâviye	233
1.2.7.1. Hal Tercemesi.....	233
1.2.7.2. Hz. Peygamber'in Bişr b. Muâviye Hakkındaki Duası.....	234
1.2.8. Büsr b. Ebû Büsr	234
1.2.8.1. Hal Tercemesi.....	234
1.2.8.2. Hz. Peygamber'in Büsr ve Ailesi Hakkındaki Duası.....	235
1.2.9. Cemre bint Abdullah	235
1.2.9.1. Hal Tercemesi.....	235
1.2.9.2. Hz. Peygamber'in Cemre bint Abdullah Hakkındaki Duası	235
1.2.10. Damre b. Sa'lebe	235
1.2.10.1. Hal Tercemesi.....	235
1.2.10.2. Hz. Peygamber'in Damre b. Sa'lebe Hakkındaki Duaları	236
1.2.11. Ebû Âmir el-Eş'arî.....	236
1.2.11.1. Hal Tercemesi.....	236
1.2.11.2. Hz. Peygamber'in Ebû Âmir el-Eş'arî Hakkındaki Duası	237
1.2.12. Ebû Hüreyre	237
1.2.12.1. Hal Tercemesi.....	237
1.2.12.2. Hz. Peygamber'in Ebû Hüreyre ve Annesi Hakkındaki Duası	240
1.2.13. Ebû Mûsâ el-Eş'arî	240
1.2.13.1. Hal Tercemesi.....	240
1.2.13.2. Hz. Peygamber'in Ebû Mûsâ el-Eş'arî Hakkındaki Duası.....	242

1.2.14. Ebû Reyhâne	243
1.2.14.1. Hal Tercemesi	243
1.2.14.2. Hz. Peygamber'in Ebû Reyhâne Hakkındaki Duası	243
1.2.15. Ebû Ümâme el-Bâhilî	243
1.2.15.1. Hal Tercemesi	243
1.2.15.2. Hz. Peygamber'in Ebû Ümâme Hakkındaki Duası	244
1.2.16. Enes b. Mâlik	244
1.2.16.1. Hal Tercemesi	244
1.2.16.2. Hz. Peygamber'in Enes b. Mâlik Hakkındaki Duası	246
1.2.17. Gaziyye b. Amr	246
1.2.18. Habîb b. Zeyd b. Âsım	246
1.2.19. Hakîm b. Hizâm	246
1.2.19.1. Hal Tercemesi	246
1.2.19.2. Hz. Peygamber'in Hakîm b. Hizâm Hakkındaki Duası	246
1.2.20. Hâlid b. Velîd	247
1.2.20.1. Hal Tercemesi	247
1.2.20.2. Hz. Peygamber'in Hâlid b. Velîd Hakkındaki Duası	247
1.2.21. Hanzale b. Hizyem	247
1.2.21.1. Hal Tercemesi	247
1.2.21.2. Hz. Peygamber'in Hanzale b. Hizyem Hakkındaki Duası	247
1.2.22. Hârîse b. Sürâka	247
1.2.22.1. Hal Tercemesi	247
1.2.22.2. Hz. Peygamber'in Hârîse b. Sürâka Hakkındaki Duası	248
1.2.23. Hassân b. Şeddâd	248
1.2.23.1. Hal Tercemesi	248
1.2.23.2. Hz. Peygamber'in Hassân ve Annesi Hakkındaki Duası	248
1.2.24. Huzeyfe b. Yemân	248
1.2.24.1. Hal Tercemesi	248
1.2.24.2. Hz. Peygamber'in Huzeyfe ve Annesi Hakkındaki Duası	250
1.2.25. İkrime b. Ebû Cehil	250
1.2.25.1. Hal Tercemesi	250
1.2.25.2. Hz. Peygamber'in İkrime b. Ebû Cehil Hakkındaki Duası	252

1.2.26. Kurre b. De‘mûs	252
1.2.26.1. Hal Tercemesi	252
1.2.26.2. Hz. Peygamber’in Kurre b. De‘mûs Hakkındaki Duası	252
1.2.27. Mâzin b. Gadûbe	252
1.2.27.1. Hal Tercemesi	252
1.2.27.2. Hz. Peygamber’in Mâzin b. Gadûbe Hakkındaki Duası	253
1.2.28. Mikdâd b. Amr	253
1.2.28.1. Hal Tercemesi	253
1.2.28.2. Hz. Peygamber’in Mikdâd b. Amr Hakkındaki Duası	253
1.2.29. Muâviye b. Ebû Süfyân	254
1.2.29.1. Hal Tercemesi	254
1.2.29.2. Hz. Peygamber’in Muâviye b. Ebû Süfyân Hakkındaki Duası	254
1.2.30. Muhammed b. Hâtıb	254
1.2.30.1. Hal Tercemesi	254
1.2.30.2. Hz. Peygamber’in Muhammed b. Hâtıb Hakkındaki Duası	255
1.2.31. Nükâde el-Esedî	255
1.2.31.1. Hal Tercemesi	255
1.2.31.2. Hz. Peygamber’in Nükâde el-Esedî Hakkındaki Duası	255
1.2.32. Rebâb bint Ka‘b	256
1.2.33. Sâbit b. Yezîd	256
1.2.33.1. Hal Tercemesi	256
1.2.33.2. Hz. Peygamber’in Sâbit b. Yezîd Hakkındaki Duası	256
1.2.34. Sâib b. Akra‘	256
1.2.34.1. Hal Tercemesi	256
1.2.34.2. Hz. Peygamber’in Sâib b. Akra‘ Hakkındaki Duası	257
1.2.35. Sâib b. Yezîd	257
1.2.35.1. Hal Tercemesi	257
1.2.35.2. Hz. Peygamber’in Sâib b. Yezîd Hakkındaki Duası	257
1.2.36. Sammâ bint Büsr	257
1.2.37. Selîl el-Eşcaî	257
1.2.37.1. Hal Tercemesi	257
1.2.37.2. Hz. Peygamber’in Selîl el-Eşcaî Hakkındaki Duası	258

1.2.38. Telib b. Sa‘lebe.....	258
1.2.38.1. Hal Tercemesi.....	258
1.2.38.2. Hz. Peygamber’in Telib b. Sa‘lebe Hakkındaki Duası	258
1.2.39. Tufeyl b. Amr	258
1.2.39.1. Hal Tercemesi.....	258
1.2.39.2. Hz. Peygamber’in Tufeyl b. Amr Hakkındaki Duaları.....	260
1.2.40. Ukkâşe b. Mihsan	260
1.2.40.1. Hal Tercemesi.....	260
1.2.40.2. Hz. Peygamber’in Ukkâşe b. Mihsan Hakkındaki Duası.....	261
1.2.41. Ümmü Abdullah	261
1.2.42. Ümmü’l-Ezher el-Âişiyye.....	261
1.2.42.1. Hal Tercemesi.....	261
1.2.42.2. Hz. Peygamber’in Ümmü’l-Ezher Hakkındaki Duası	262
1.2.43. Ümmü Harâm bint Milhân	262
1.2.43.1. Hal Tercemesi.....	262
1.2.43.2. Hz. Peygamber’in Ümmü Harâm Hakkındaki Duası	263
1.2.44. Ümmü Hassân b. Şeddâd	263
1.2.45. Ümmü Seleme	263
1.2.45.1. Hal Tercemesi.....	263
1.2.45.2. Hz. Peygamber’in Ümmü Seleme ve kızı Hakkındaki Duası	265
1.2.46. Ümmü Umâre	266
1.2.46.1. Hal Tercemesi.....	266
1.2.46.2. Hz. Peygamber’in Ümmü Umâre ve Ailesi Hakkındaki Duası.....	266
1.2.47. Ümmü Zufer.....	266
1.2.47.1. Hal Tercemesi.....	266
1.2.47.2. Hz. Peygamber’in Ümmü Zufer Hakkındaki Duası	266
1.2.48. Yezîd b. Esved.....	266
1.2.48.1. Hal Tercemesi.....	266
1.2.48.2. Hz. Peygamber’in Yezîd b. Esved Hakkındaki Duası	267
1.2.49. Zeyneb bint Ebû Seleme	267
2. MÜSLÜMAN OLUŞLARINDAN ÖNCE DUA EDİLEN BAZI SAHÂBÎLER	267

2.1. HZ. PEYGAMBER'İN KENDİLİĞİNDEN DUA ETTİĞİ BAZI SAHÂBÎLER.....	267
2.1.1. Abdullah b. Mes'ûd	267
2.1.1.1. Hal Tercemesi.....	267
2.1.1.2. Hz. Peygamber'in Abdullah b. Mes'ûd Hakkındaki Duası.....	269
2.1.2. Ebû Mahzûre	269
2.1.2.1. Hal Tercemesi.....	269
2.1.2.2. Hz. Peygamber'in Ebû Mahzûre Hakkındaki Duası.....	270
2.1.3. Ömer b. Hattâb	270
2.1.3.1. Hal Tercemesi.....	270
2.1.3.2. Hz. Peygamber'in Ömer b. Hattâb Hakkındaki Duaları	270
2.1.4. Şeybe b. Osman.....	271
2.1.4.1. Hal Tercemesi.....	271
2.1.4.2. Hz. Peygamber'in Şeybe b. Osman Hakkındaki Duası	272
2.2. HZ. PEYGAMBER'İN TALEP ÜZERİNE DUA ETTİĞİ BAZI SAHÂBÎLER.....	273
2.2.1. Sürâka b. Mâlik	273
2.2.1.1. Hal Tercemesi.....	273
2.2.1.2. Hz. Peygamber'in Sürâka b. Mâlik Hakkındaki Duası	273
2.2.2. Ümmü Ebû Hüreyre.....	274
2.2.2.1. Hal Tercemesi.....	274
2.2.2.2. Hz. Peygamber'in Ümmü Ebû Hüreyre Hakkındaki Duası	274
2.2.3. Ümmü'l-Hayr	274
2.2.3.1. Hal Tercemesi.....	274
2.2.3.2. Hz. Peygamber'in Ümmü'l-Hayr Hakkındaki Duası.....	275
B. BAHSİ GEÇEN DUALARLA İLGİLİ GENEL DEĞERLENDİRME.....	276
1. DUA YAPAN AÇISINDAN.....	276
2. DUA YAPILAN AÇISINDAN.....	277
3. İÇERİK AÇISINDAN	279
EKLER	283
EK-1: METİNLİ DUALARIN ALFABETİK FİHRİSTİ.....	283
EK-2: METİNSİZ DUALARIN ALFABETİK FİHRİSTİ	291
KAYNAKÇA.....	293

KISALTMALAR

a.s.	: Aleyhisselâm.
AÜİF.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
b.	: Bin, İbn.
bk.	: Bakınız.
bsm.	: Basım.
C.	: Cilt.
çev.	: Çeviri.
DİA.	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi.
DİB.	: Diyanet İşleri Başkanlığı.
EÜİF.	: Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
haz.	: Hazırlayan.
HÜİF.	: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
Hz.	: Hazreti.
ISSN.	: Uluslararası Standart Süreli Yayın Numarası.
m.	: Milâdî.
MEB.	: Millî Eğitim Bakanlığı.
m.ö.	: Milattan önce.
m.s.	: Milattan sonra.
nşr.	: Neşreden.
p.b.u.h	: Peace be upon him (Sallallâhu aleyhi ve sellem).
r.a.	: Radiyallâhu anh.
S.	: Sayı.
s.	: Sayfa.
s.a.	: Sallallâhu aleyhi ve sellem.
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı.
thk.	: Tahkik.
thr.	: Tahrîc.
trc.	: Tercüme.
ts.	: Tarihsiz.
tsh.	: Tashih.
v.	: Vefatı.

ÖNSÖZ

Hz. Âdem'in bağışlanma talebiyle birlikte amelî bir boyut kazanan dua kavramı, iradesi sınırlı olan insanoğlunun, "dilediğini gerçekleştirebilen" olarak tanıyıp inandığı yüce yaratıcısından bazı taleplerde bulunma eylemini ifade etmektedir. Dua, ya dua edenin şahsı ya da başkaları için hayır dilemekten ibarettir. Bu çerçevede, başkaları için yapılan dua İslâm'ın hayırhâhlik anlayışının bir ifadesi olurken, diğer yandan da onun sosyal bir faaliyet olarak beşerî münasebetlerin gelişmesine, diğerkâmlığa dayalı toplum anlayışının yaygınlaşmasına olumlu katkı sağladığı muhakkaktır. Bu bakımdan "başkaları için yapılan dualar" mevzuunun, "hayırhâhlik/diğerkâmlık" teması ve peygamberlerin bu konudaki uygulamaları bağlamında yeniden ele alınması, dua-toplum ilişkisinin daha iyi kavranabilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu master çalışmasında Hz. Peygamber'in haklarında dua ettiği bazı sahâbîler, mezkur tespite paralel olarak kendileri için yapılan dualar perspektifinde inceleme konusu seçilmiş, aynı zamanda Hz. Peygamber'in duada hayırhâhlik odaklı yaklaşımı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Toplam iki bölümden oluşan çalışmamızın Giriş kısmında araştırmanın konusu ve amacına değinilmiş, daha sonra izlenen yöntem ve başvuru kaynaklara ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

Birinci Bölüm'de öncelikle dua kavramının anlamsal çerçevesi tetkike açılmış, konu muhtelif inanç sistemlerindeki dua uygulamalarıyla örneklendirilmeye çalışılmıştır. Müteakiben İslâm dininde dua; mahiyeti, önemi, çeşitleri, âdâbı ve duada tevessül açılarından irdelenmiştir.

Çalışmanın İkinci Bölümü'nde ise ilk olarak, Hz. Peygamber'in haklarında dua ettiği bazı sahâbîler; Müslüman Oluşlarından Sonra ve Müslüman Oluşlarından Önce diye iki kategoride ele alınmış, her bir kategori de kendi içerisinde; Hz. Peygamber'in kendiliğinden ya da talep üzerine dua etmesi açısından iki ayrı başlık altında tetkik edilmiştir. Bu aşamada Hulefâ-i Râşidîn başta olmak kaydıyla diğer sahâbîlere ait hal tercemeleri ve dualar, alfabetik biçimde sıralanan sahâbî isimleri altında verilmiştir. Daha sonra bölüm içerisinde yer alan dualar; içerik, duayı yapan ve alan açısından genel bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Ayrıca dua metinleri ve bunun yanında bir metne sahip olmayıp kapalı bir şekilde sadece, “Duada bulundu” ifadesiyle gelen metinsiz dualara ait birer alfabetik fihrist, bölüm sonunda bir EK olarak verilmiştir.

Bahsi geçen dualara dair rivayetlerin tespiti noktasında “*Kütüb-i Tis‘a*” eserleri çerçeve alınmış; ancak bunların yeterli olmadığı durumlarda diğer bazı hadis kaynaklarına da müracaat edilmiştir. Dipnotlarda rivayetlerin sıhhat durumu ile alâkalı değerlendirmelere ve detay nitelikte bazı bilgilere yer verilmiş, klâsik kaynakların sıralanmasında ise kronolojiye itibar edilmiştir.

Çalışma boyunca birikimi ve deneyiminden çokça istifade ettiğim danışman hocam muhterem **Prof. Dr. Mahmut Kavaklıoğlu**’na; keza görüş ve önerilerinden yararlandığım değerli hocalarım **Prof. Dr. Kadir Gürler**, **Yrd. Doç. Dr. Yusuf Akgül** ve **Yrd. Doç. Dr. Fatih Mehmet Yılmaz**’a ve bilhassa teknik aşamada fikirlerine başvurduğum kıymetli kardeşim **Arş. Gör. Osman Aydın**’a şükranlarımı sunarım.

Osman ATEŞ
Çorum-2018

GİRİŞ

TANITIM VE KAYNAKLAR

1. ÇALIŞMANIN KONUSU VE AMACI

Yaratılışı gereği zayıf bir yapıya sahip olan insanoğlu, hayatta karşılaştığı problemleri kendi sınırlı iradesiyle aşmaya çalışmış; gücünün yetmediği durumlarda ise yüce yaratıcısının yardımına başvurmuştur. O, söz konusu talebini Rabbine dua yoluyla arz etmiş ve tarihin hiçbir döneminde duadan uzak kalamamıştır. İnsanlığa rehber olarak gönderilen peygamberler de yerine getirdikleri tebliğ görevlerini, yaptıkları dualarla süslemişler ve çevrelerindeki insanlara örnek olmuşlardır. Onlar, yapmış oldukları dualarda kimi zaman kendileri, kimi zaman da çevrelerindeki insanlar için birtakım taleplerde bulunmuşlardır. Bu talepler daha sonraki asırlarda ilim dünyasının da ilgisini çekmiş ve konuyla ilgili birbirinden değerli pek çok eser kaleme alınmıştır. Biz de bu çalışmamızda Hz. Peygamber'in bazı sahâbîler hakkında yapmış olduğu söz konusu duaları ilgili kaynaklardan tarayarak bir araya getirmeye ve bunları çeşitli yönleriyle ele almaya gayret göstereceğiz.

Tezimizin temel amacı, Allah Resûlü'nün (s.a.) bazı sahâbîlere yönelik dualarını sistematik bir biçimde bir araya getirmek ve çeşitli açılardan değerlendirme konusu yapmak olacaktır. Aynı zamanda bu doğrultuda çalışmaya konu olan sahâbîler, haklarında nakledilen dualar ışığında belli çerçevede tanıtılacak; bahis mevzuu dualardaki diğerkâmlık anlayışına vurgu yapılacaktır ve muhtevalarındaki farklı boyutlara dikkat çekilecektir.

2. BAŞVURU KAYNAKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Genelde duanın mahiyeti, özelde ise Hz. Peygamber'in bazı sahâbîler hakkında dile getirdiği yakarışlar üzerine yoğunlaştığımız bu çalışmamızda öncelikle dua ile alâkalı kaynaklar, “*el-Mektebetü's-şâmile*” programı yardımıyla titiz bir şekilde taranmış ve konuyla ilgili geniş bir veri yelpazesi oluşturulmuştur. Elde edilen bu veriler, daha sonra kullanım alanlarına göre sınıflandırılmış ve tezde işlenecek olan konu başlıklarının belirgin bir biçimde ortaya çıkması sağlanmıştır. Duanın mahiyetine dair kaynakların seçiminde herhangi bir sınırlandırmaya gidilmemiş ve konuyla alâkalı ulaşılabilen hemen her kaynaktan faydalanılmaya çalışılmıştır.

Hz. Peygamber'in bazı sahâbîler hakkında yaptığı duaların ele alındığı ikinci bölümde ise “*Kütüb-i Tis'a*” isimli dokuz hadis kaynağında (*Muvatta-ı İmam Mâlik*;

Müsned-i Ahmed b. Hanbel; Sahîh-i Buhârî, Sahîh-i Müslim, Sünen-i Dârimî, Sünen-i İbn Mâce, Sünen-i Ebû Dâvûd, Sünen-i Tirmizî ve Sünen-i Nesâî'de) geçen rivayetler esas alınmıştır. Bu kaynaklarda bulunmayan rivayetler için ise aralarında *Müsned-i Humeydî, Müsned-i Bezzâr, Müsned-i Ebû Ya'lâ, Müsned-i Rûyânî, Musannef-i Abdürrezzâk, Musannef-i İbn Ebû Şeybe, Sahîh-i İbn Hibbân, Me'âcim-i Taberânî, Sünen-i Dârekutnî, Sünen-i Beyhakî ve Müstedrek-i Hâkim en-Nîsâbü'rî*'nin de bulunduğu pek çok yardımcı kaynağa başvurulmuştur. Ayrıca dipnotlarda hadislerin sıhhat durumuna değinilmiş; *Kütüb-i Tis'a*'da geçen bahse konu duaların referansında, *Concordance*'da esas alınan baskılar kullanılmıştır. Sahâbîlerin hal tercemelerinin verilmesinde başta İbn Sa'd'ın "*et-Tabakât*", İbn Abdülber'in "*el-İstî'âb*", İbnü'l-Esir'in "*Üsdü'l-gâbe*", İbn Hacer'in "*el-İsâbe*" ve Zehebî'nin "*Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*" isimli eserleri olmak üzere çok sayıda tabakat kitabından yararlanılmıştır.

3. DUA KONUSUYLA İLGİLİ BAZI LİTERATÜR BİLGİLERİ

Tarih boyunca, dua mefhumuyla yakından ilgilenen dinî ya da ilmî çevreler, konuyla ilgili birçok eser telif etmişler ve dua konusunda özel bir külliyat meydana getirmişlerdir. Söz konusu külliyat ile alâkalı muhtelif çalışmalar yapılmış ve dua konusunu ele alan eserler değişik yönleriyle tanıtılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmaların en yenilerinden birini ise Prof. Dr. Mustafa Çağrıç'ın *TDV İslâm Ansiklopedisi* için kaleme aldığı "Dua/Literatür" başlıklı maddesi oluşturmaktadır. Bu nedenle, dua ile ilgili kaynakları tanıtırken Çağrıç'ın adı geçen yazısından faydalanmaya çalıştık.

Çağrıç'ya göre, dua literatürünün en başta gelen kaynağı olan Kur'ân-ı Kerîm'de âyetlerin 200 kadarı dua mefhumuyla doğrudan ilgilidir. Bunların dışında kalan pek çok âyette de dua konusuna dolaylı bir biçimde yer verilmektedir. Literatürün ikincil kaynağı olan hadis edebiyatında ise Hz. Peygamber'e ait yakarışlar, genelde ilgili eserlerin dua bölümlerinde bir araya getirilmiştir. "Kitâb" ismiyle telif edilen bu bölümlere şunları örnek olarak verebiliriz:

- Kitâbü'd-Da'avât, *Sahîh*, Buhârî (v. 256/870).
- Kitâbü'z-Zikr, *Sahîh*, Müslim (v. 261/875).
- Kitâbü'd-Du'â', *Sünen*, İbn Mâce (v. 273/887).
- Kitâbü'd-Da'avât, *Sünen*, Tirmizî (v. 279/892).

Çağrıç, söz konusu maddenin sonlarına doğru dua ile ilgili edebiyatın, ilk

dönem hadis kaynaklarındaki dua bölümlerinden ibaret olmadığını; ilerleyen dönemlerde dua ile ilgili birçok müstakil eser kaleme alındığını dile getirmekte ve bu eserlere şunları örnek göstermektedir:

- *'Amelü'l-yevm ve'l-leyle*, Ebû Nuaym el-İsfahânî (v. 430/1038).
- *'Amelü'l-yevm ve'l-leyle*, Hasan b. Ali el-Ma'merî (v. 295/908).
- *'Amelü'l-yevm ve'l-leyle*, İbn Hacer el-Askalânî (v. 852/1449).
- *'Amelü'l-yevm ve'l-leyle*, İbnü's-Sünnî (v. 364/974).
- *'Amelü'l-yevm ve'l-leyle*, Nesâî (v. 303/915).
- *'Amelü'l-yevm ve'l-leyle*, Sıddîk b. İdrîs el-Yemenî (v. 890/1485).
- *'Amelü'l-yevm ve'l-leyle*, Süyûtî (v. 911/1505).
- *ed-Da'avâtü'l-kebîr*, Beyhakî (v. 458/1066).
- *ed-Du'â'ü'l-me'sûr ve âdâbüh*, Ebû Bekir et-Turtûşî (v. 520/1126).
- *ed-Da'avât*, Ahmed b. Harb (v. 741/1340).
- *el-Ed'iyeh*, İbn Merdûye el-İsfahânî (v. 410/1020).
- *el-Ezkâr*, Nevevî (v. 676/1277).
- *el-Kelimü't-tayyib*, İbn Teymiyye (v. 728/1328).
- *el-Hisnü'l-hasîn min kelâmi Seyyidi'l-mürselîn*, İbnü'l-Cezerî (v. 833/1430).
- *Kitâbü Du'â'i envâ'i'l-isti'âzât min sâ'iri'l-âfât ve'l-âhât*, İbnü'l-Münâdî (v. 336/947).
- *Kitâbü Yevm ve leyle*, Ahmed b. Muhammed et-Talemenkî (v. 429/1037-38).
- *Kitâbü'd-Du'â'*, Ebû Abdullah Hüseyin b. İsmâil el-Mehâmilî (v. 330/941).
- *Kitâbü'd-Du'â'*, Ebû Dâvûd es-Sicistânî (v. 275/889).
- *Kitâbü'd-Du'â'*, Ebû Zer el-Herevî (v. 434/1043).
- *Kitâbü'd-Du'â'*, İbn Ebü'd-Dünyâ (v. 281/894).
- *Kitâbü'd-Du'â'*, İbn Ebû Âsım (v. 287/900).
- *Kitâbü'd-Du'â'*, İbn Ebû Zeyd el-Kayrevânî (v. 386/996).

- *Kitâbü'd-Du'â'*, Muhammed b. Fudayl ed-Dabbî (v. 195/811).
- *Kitâbü'd-Du'â'*, Taberânî (v. 360/971).
- *Kitâbü'd-Da'avât*, Ca'fer b. Muhammed el-Müstağfirî (v. 432/1041).
- *Kitâbü'd-Da'avât*, Ebü'l-Hasen el-Vâhidî (v. 468/1076).
- *Kitâbü'l-Ezkâr ve'd-da'avât (İhyâ'ü 'Ulûmi'd-dîn isimli eserden bir bölüm)*, Gazzâlî (v. 505/1111).
- *Kitâbü'z-Zikr*, Ebû Bekir Ca'fer b. Muhammed el-Firyâbî (v. 301/913).
- *Kitâbü'z-Zikr*, Yûsuf el-Kâdî (v. 297/910).
- *Me'âni'd-Da'avât ve tefsîruhâ*, Ebû Süleyman el-Büstî (v. 388/998).
- *Silâhu'l-mü'min*, Takıyyüddin İbnü'l-İmâm (v. 745/1344).

Çağrıcı, Şia kültürüne ait dua yazımına da aşağıdaki eserleri örnek göstererek ilgili maddesini tamamlamaktadır:

- *'Amelü'l-yevm ve'l-leyle*, Cemâleddin Ahmed b. Mûsâ (v. 673/1274).
- *Du'â'ü'l-cevşen*, Ca'fer es-Sâdık (v. 148/765).
- *Du'â'ü'l-cevşeni's-sağîr*, Mûsâ el-Kâzım (v. 183/799).
- *es-Sahîfetü'l-kâmile (es-Sahîfetü's-seccâdiyye)*, Zeynelâbidîn Ali b. Hüseyin (v. 74/713).¹

¹ Mustafa Çağrıcı, "Dua/Literatür", *DİA*, İstanbul 1994, IX, 536-539.

BİRİNCİ BÖLÜM

DUA

1. DUA KAVRAMININ ANLAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Sözlük Anlamı

Arapça bir sözcük olan dua kelimesi, “da‘vet” ve “da‘vâ” sözcükleri gibi “da-‘a-ve” kökünden türetilmiş bir mastardır. Aynı kökten gelen ve aralarındaki anlam yakınlığı nedeniyle kimi zaman birbirinin yerine kullanılabilen bu üç mastardan biri olan dua kelimesi sözlükte çağrı, nidâ/seslenme, istek/talep, isimlendirme/adlandırma, teşvik, muhtaç olma, sevk etme, yakarış, davet, dua ve beddua gibi anlamlar içermektedir.²

Sözlükte geniş bir anlam yelpazesine sahip olan dua kelimesi, genelde Allah ile kul arasında “yukarıdan aşağıya veya küçükten büyüğe”³ doğru gelişen bir iletişim sürecini ya da kulun “lisân-ı kâl ve lisân-ı hâl”⁴ ile Allah’a sunmuş olduğu bir takım “yazılı ve sözlü”⁵ talepleri içeren bir ifade olarak kullanılmıştır.

1.2. Terim Anlamı

İstilahî bir terim olarak dua kelimesi, “Allah’ın yüceliği karşısında, kulun aczini itiraf etmesi, sevgi ve tâzim duyguları içerisinde O’ndan yardım dilemesi”⁶, “kulun bütün benliğiyle Allah’a yönelerek, bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını, Allah’ı medh ve senâ ederek, acz ve ihtiyacını ifade eden bir dille O’ndan istemesi ve dilemesi”⁷ şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca Râgıb el-İsfahânî (v. V./XI. yüzyılın ilk çeyreği), istilahî manadaki duada tâzimle birlikte istekte bulunma anlamının mevcut olduğuna dikkat çeker ve buna da müslümanların Hz. Peygamber’den bir şey isterken saygılı bir ifade kullanmalarını emreden âyeti (en-Nûr 24/63) delil gösterir.⁸ Aslında duanın, aynı zamanda zikir sayılması, hatta kaynaklarda çoğunlukla “el-ezkâr” ve “el-ed‘iye” gibi ifadelerle bu iki kavramın birlikte kullanılması duanın içerdiği bu saygı unsurunun bir sonucudur. Bu şekilde, dua ifadelerinin biri zikir ve saygı, diğeri de

² Ebü’l-Hüseyn Ahmed b. Fâris er-Râzî, *Mu‘cemü mekâyisi’l-luga*, thk. Abdüsselâm M. Hârûn, I-VI, Dârü’l-fikr, Beyrut 1979, II, 279-281; Ebû Nasr İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, *Tâcü’l-luga*, thk. Ahmed Abdülgafûr Attâr, 1. baskı, I-VI, Dârü’l-ilm li’l-melâyîn, Kahire 1956, VI, 2336-2338; Ebü’l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr el-İfrîkî, *Lisânü’l-‘Arab*, I-XV, Dârü Sâdır, Beyrut ts., XIV, 257-262.

³ Osman Cilacı, “Dua”, *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1994, IX, 529.

⁴ Ebü’l-Kâsım Abdülkerîm b. Hevâzin el-Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi*, trc. Süleyman Uludağ, 3. baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul 1999, s. 352, 353.

⁵ Cilacı, “Dua”, *DİA*, IX, 529.

⁶ Cilacı, “Dua”, *DİA*, IX, 529.

⁷ Kasım Kufrahi, “Dua”, *MEB İslâm Ansiklopedisi*, I-XIII, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1977, III, 650; Cilacı, “Dua”, *DİA*, IX, 529.

⁸ Ebü’l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed er-Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî garîbi’l-Kur‘ân*, Kahraman Yayınları, İstanbul 1986, s. 245.

herhangi bir dilek olmak üzere iki unsuru bulunduğu görülmektedir.”⁹

İbn Manzûr da (v. 711/1311) dua etmenin başlıca üç şeklinin bulunduğunu belirterek bunları şöyle sıralamıştır:

1. Allah’ın birliğini dile getirme ve O’nu övgüyle anma (kelime-i tevhid ve tahmîd gibi...)
2. Allah’tan af ve merhamet gibi mânevî isteklerde bulunma (tevbe ve istiğfar gibi...)
3. Allah’tan dünyevî nimetler isteme (mal ve evlât gibi...)”¹⁰

Buradan hareketle aynı müellif, genellikle, “Yâ rabbi!, Allah’ım!” gibi hitap ve çağrı ifadeleriyle başlayan ya da Allah’ı övgüyle anan her sözün (içinde bir dilek ve istek bulunmasa da) dua olduğuna işaret ederek, buna Hz. Peygamber’in, arefe günüyle ilgili bir hadisinde geçen “*Arefe günü benim duam ve benden öncekilerin duası, ‘Lâ ilâhe illallâhü vahdehü lâ şerîke leh lehü’l-mülkü ve lehü’l-hamdü ve hüve alâ külli şey’in kadîr’ sözüdür*” şeklindeki açıklamasını delil gösterir; bundan dolayı da “tehlîl (lâ ilâhe illallah)” ve “tahmîd (elhamdülillâh)” gibi dinî ifadelerle İslâmî gelenekte dua denildiğini hatırlatır.¹¹ İbn Manzûr’un (v. 711/1311) yapmış olduğu bu tespit, duanın lafzî değil de daha çok kalbî bir boyutta gerçekleştiğine vurgu yapmakta; bundan dolayı olsa gerektir ki İzutsu duayı, “kalbin Allah ile konuşması”¹² şeklinde tanımlamaktadır.

1.3. Duanın Tanımı

Dua kavramı çok yönlü ve çeşitli ilim dallarıyla bağlantısı olan bir terim olduğu için, bununla ilgili bütün ilmî disiplinlerce kabul görmüş evrensel bir tanım geliştirmek oldukça zordur. Bu nedenle biz çalışmamızın bu bölümünde daha çok, dua kavramıyla ilgilenen ilmî çevrelerin, söz konusu kavram hakkında yapmış oldukları bazı tanımlara yer vermek ve böylelikle de dua kavramıyla ilgili bir anlam zenginliği oluşturmak istiyoruz. Dua kavramının çok farklı birtakım anlamsal boyutlarına vurgu yapan bu tanımları şöyle sıralamamız mümkündür:

Dua, kişinin kendi ruhî durumuna bağlı psikolojik bir eylem ve

⁹ Cilacı, “Dua”, *DİA*, IX, 531.

¹⁰ İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, XIV, 257; Cilacı, “Dua”, *DİA*, IX, 531.

¹¹ Cilacı, “Dua”, *DİA*, IX, 531.

¹² Toshihiko Izutsu, *Kur’an’da Allah ve İnsan*, çev. Süleyman Ateş, AÜİF Yayınları, Ankara 1975, s.183.

dinî bir tecrübe olarak insanın Allah ile ilişki kurması ve Onunla konuşmasıdır.¹³ Diğer bir deyişle, inanan insanın, inandığı varlıkla fikren ve hissen münasebete geçme, ona yükselme uğraşı¹⁴ veya hürmet ve şükranlarını sunmak, dileklerini bildirmek suretiyle ona teveccühüdür.¹⁵ Dua, inanan kişinin Allah'a yalvarış ve yakarışı, Allah ile ilişki kurma, O'ndan yardım dileme hali¹⁶ ve ruhun Allah'a yükselişidir.¹⁷ Kulun, Allah ile doğrudan bağlantı kurması ve kalbin Allah ile konuşmasıdır.¹⁸ Allah'tan yardım, inâyet, rahmet, nusret, selâmet, bağışlanma ve ihtiyaçlarının görülmesini istemek maksadıyla okunan, söylenen ve yazılanlardır; hudû' ve acz ile olan talep ve niyazdır.¹⁹ Dua ile ibadet, Allah ile olmaktır. Allah ile olan kimse için ölüm de hoştur, ömür de hoştur.²⁰ Dua, Allah'ın, durmadan taşan sevgi ve ilgisine kulun verdiği cevaptır.²¹ Dua, insanın, görünmez bir varlıkla, var olan her şeyin yaratıcısıyla, hepimizin kurtarıcısı ve sahibiyile fikren ve hissen ilişkiye geçmek için yapılan gayreti temsil eder.²² Dua, bir taraftan insanın kendi ihtiyaç ve eksikliklerinin telâfisini temin ederken, diğer taraftan insanı daha mükemmele ulaştıran bir diyalog vasıtasıdır.²³ Dua, çalışmalarımızı felce uğratan bir tembellik değil; aksine, yapacağımız meşrû işlerde, daima Allah'ın yardımcımız olduğu düşüncesiyle bize güç veren bir enerji ve huzur kaynağıdır.²⁴ Benlikte ilâhî kudretin azametini duyma ve aczin itirafı olan dua, dinî hayatın Allah ile olan derunî münasebetinin vasıtasız bir şeklidir.²⁵ Kulun, bütün ümitleri kırıldıktan sonra Allah'a iltica

¹³ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi*, 1. baskı, TDV Yayınları, Ankara 1993, s. 212-214.

¹⁴ Alexis Carrel, *Dua*, çev. M. Alper Yüçetürk, 2. baskı, Yağmur Yayınevi, İstanbul 1967, s. 28.

¹⁵ Osman Pazarlı, *Din Psikolojisi*, 1. baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1968, s. 173; Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi*, 2. baskı, Aksiseda Matbaası, Samsun 2000, s. 122.

¹⁶ Peker, *Din Psikolojisi*, s. 123.

¹⁷ Carrel, *Dua*, s. 28.

¹⁸ Izutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, s. 183.

¹⁹ Hüseyin Kâzım Kadri, *Türk Lugatı*, Marifet Yayınları, İstanbul 1928, II, 270.

²⁰ Ziya Elitez, *Mevlânâ'dan Öğütler-I*, Kozmik Yayınları, İstanbul 2006, s. 56.

²¹ Douglas V. Steere, *Dua ve İbadet*, Akın Basımevi, İstanbul 1941, s. 12.

²² Carrel, *Dua*, s. 28.

²³ Cilacı, "Dua", *DİA*, IX, 529.

²⁴ Süleyman Ateş, *Kur'an Ansiklopedisi*, I-XXV, Kur'an Bilimleri Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, V, 304.

²⁵ Osman Cilacı, *Psiko-Sosyal Açından İlâhî Dinlerde Dualar*, Arı Basımevi, Konya 1982, s. 19, 20.

ederek yalvarması ve O'nu tek yardımcı olarak tanımasıdır.²⁶ Aşkın varlığın, delil, işaret ve tezahürlerinin sezgisel olarak algılanması; ilâhî olan ile içten ve duygusal bir ilişki kurulmasıdır.²⁷ Aşağıda olanın yukarıda olandan bir şeyi elde etmek için olan istemidir.²⁸ Vahiy, Allah ile insan arasında cereyan eden yukarıdan aşağıya, bir başka deyişle Allah'tan insana doğru bir özel konuşma iken; dua, insanla Allah arasında cereyan eden aşağıdan yukarıya doğru bir özel konuşmadır.²⁹ Dua, ihtiyaç anahtarı, ihtiyaç sahiplerinin istirahat mahalli, sıkıntıda kalanların sığındığı yerdir; dert ve hacet sahiplerinin nefes aldıkları alandır ve sevgiliye sunulan iştiyak lisanıdır.³⁰ Şu dünya hayatında, olayların ve dağlar gibi dalgaların arasında boğulma derecesine gelen insana bir cankurtaran simididir.³¹ Dua, bilincin Tanrı ile birleşip kaynaştığı gizemli bir durumdur.³² İnanan bireyin doğrudan Allah ile yaptığı kapsamlı bir iletişim şeklidir.³³ Dua, genellikle, bir şikâyetten, ıstırap çılgılığından ve yardım dilemeden ibarettir. En yüksek ifadesiyle dua, bir istekle son bulur. İnsan, her şeyin sahibine, O'nu sevdiğini, nimetlerinden dolayı O'na şükrettiğini, ne olursa olsun O'nun iradesini yerine getirmeye hazır olduğunu anlatır.³⁴ Duanın İslâm dinindeki tanımını ise en güzel, Hz. Peygamber'in şu ifadeleri ortaya koymaktadır: "Dua ibadettir³⁵ ve ibadetin özüdür."³⁶

²⁶ Cilacı, *Psiko-Sosyal Açından İlâhî Dinlerde Dualar*, s. 22.

²⁷ Necip Taylan, *Düşünce Tarihinde Tanrı Sorunu*, 2. baskı, Şehir Yayınları, İstanbul 2000, s. 98.

²⁸ Muhammed A'lâ b. Alî b. Muhammed Hâmid et-Tehânevî, *Keşşâfû ıstılâhâtî'l-fünûn ve'l-'ulûm*, I-III, Dâru Sâdır, Beyrut ts., II, 503, 504.

²⁹ İzutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, s. 182.

³⁰ Kuşeyrî, *Risâle*, s. 352, 357.

³¹ Şadi Eren, *Kur'an'da Dua İklimi*, Akademi Yayınları, İstanbul 2007, s. 13.

³² Alexis Carrel, "Dua", *Son Asrın İlim ve Fen Adamlarına Göre İlim-Ahlâk-İman*, der. M. Rahmi Balaban, 3. baskı, DİB Yayınları, Ankara 1969, s. 41.

³³ Mustafa Köylü, *Psiko-Sosyal Açından Dinî İletişim*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2003, s. 103.

³⁴ Carrel, *Dua*, s. 22-25.

³⁵ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel ve hâmişihî müntehabü Kenzî'l-'ummâl fi süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, I-VI, Dâru Sâdır, Beyrut ts., IV, 267, 271, 276; Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd (Mâce) el-Kazvîni, *Sünenü İbn Mâce*, thk. M. F. Abdülbâkî, I-II, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kahire 1952, Du'â 1 (h.no: 3828); Ebû Dâvûd Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, *Sünenü Ebû Dâvûd*, thk. Kemâl Yûsuf el-Hût, 1. baskı, I-II, Dâru'l-Cinân, Beyrut 1988, Vitr 23 (h.no: 1479); Ebû İsâ Muhammed b. İsâ et-Tirmizî, *el-Câmi'u's-Sahîh/Sünenü't-Tirmizî*, thk. Ahmed M. Şâkir, M. F. Abdülbâkî, İbrahim U. İvaz, I-V, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1987, Tefsîr 2/16 (h.no: 2969), 40/1 (h.no: 3247), Da'avât 1 (h.no: 3372).

2. BAZI İNANÇ SİSTEMLERİNDE DUA

Dua, kaynağı olan din duygusu gibi fitrî bir olgudur. İnsan, yaratılışından bugüne kadar, her zaman ve her yerde, yüce, kudretli ve ulu bir varlığa sığınma ve ondan yardım dileme ihtiyacı duymuştur. İşte insanoğlunda doğuştan var olan bu ihtiyaç, dua olgusunun da tıpkı din duygusu gibi fitrî olduğunun en önemli delilidir.³⁷ Nitekim tarihî eserler ve arkeolojik kazılar, her dönemde, kulun kul olduğunu idrak edip Allah'a karşı kulluk borcunu yerine getirmeye çalıştığını ortaya koymaktadır. Geçmişte olduğu gibi bugünde insan, aynı görevleri yerine getirme gayreti içinde bulunmaktadır. İnsanoğlu, var oluşundan bu yana, bazı dinlere ve bunlara bağlı olarak da tanrıya ya da tanrılara, diğer bir deyişle bir yüce varlığa inana gelmiştir. İnanmakla da kalmamış yaratılışının bir gereği olarak, inandıklarına uygun bir şekilde, bazı davranışlarıyla bunu göstermeye ve kul olduğunu ispatlamaya çalışmıştır. Çünkü insan, her ne kadar yeryüzünün halifesi kılınmışsa da ihtiyaç, sığınma ve yardım dileme duygusu içerisinde yaratılmıştır. Bu eksikliğini ve zayıflığını fark eden insan, eksikliğini tamamlamak ve hamlıktan tamlığa ulaşmak istemiştir.³⁸ Bundan dolayı insan, daha kuvvetliye, daha mükemmele, yüce bir varlığa, yani Allah'a bağlanmak ve teslim olmak ihtiyacını kavramıştır. Bütün dinlerde dikkati çeken husus, inanılan, bağlanılan yüce varlık ile insanlar arasında mânevî yakınlaşmayı sağlayan çeşitli ibadet şekillerinin bulunmasıdır.³⁹ İşte dua da bu ibadet şekillerinden birisidir. Bu nedenle, ilk örneğini Hz. Âdem (a.s.) ile eşi Hz. Havvâ vâlidemizin Allah Teâlâ'ya yapmış olduğu af yakarışının⁴⁰ teşkil ettiği dua ibadetine, hemen bütün dinlerde rastlamak mümkündür. Çalışmamızın bu bölümünde çeşitli dinlerdeki dua uygulamalarına yer vermek suretiyle duanın aslında doğuştan gelen evrensel bir olgu olduğu gerçeğini daha da somutlaştırmak istiyoruz.

2.1. Semavî Olmayan Bazı Dinlerde Dua

2.1.1. Eski Uygarlık Dinlerinde Dua

Politeist (çok tanrılı) dinlerden olan ve günümüzde mensubu bulunmayan eski

³⁶ Tirmizî, *Sünen*, Da'avât 1 (h.no: 3371).

³⁷ Günay Tümer. Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, 3. baskı, Ocak Yayınları, Ankara 1997, s. 38.

³⁸ Tümer. Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 475.

³⁹ Tümer. Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 476.

⁴⁰ el-Bakara 2/37.

uygarlık dinlerinde dua da birden fazla tanrıya yapılırdı. Eski Mezopotamya dinlerinden Sümerlilerin dininde ölümden sonraki hayat, dönüşü olmayan, neşesiz bir hayat olarak kabul edildiği için, Sümerliler dualarında daha ziyade uzun ömür ve sağlıklı bir yaşam isterlerdi.⁴¹ Eski Mısır dininde ise dualar, birden fazla tanrıya yapılabildiği halde daha çok, eski Mısır dininin merkezinde yer alan “Ra” isimli güneş tanrısına yapılırdı.⁴² Eski Anadolu medeniyetlerinden Hititler de kendilerinden önce yaşamış olan Hatti uygarlığına ait duaları da kullandıkları yakarışlarında, tanrılarında, uzun ömür, sağlık, refah ve zafer gibi dünyevî şeyler dilerlerdi.⁴³ Dua konusunda, erken dönem Arabistan uygarlıklarıyla ilgili olarak, Akad kralı Sargon’un (m.ö. 4000), Akdeniz kıyılarına kadar yapmış olduğu fetihler için tanrı Dagon’a dualarında şükrettiği bilinmektedir.⁴⁴ İslâm kaynaklarında, “Câhiliye dönemi” olarak vasıflandırılan sonraki dönem çok tanrılı eski Arabistan dinlerinde ise, söz konusu dinin mensupları, yapmış oldukları dualarında, putlar vesilesiyle tapındıkları ve kendilerinden yardım ya da şefaet bekledikleri tanrılarında dünyevî kazanç, zenginlik, sıhhat ve uzun ömür isterlerdi.⁴⁵ Bu dönemde, Hz. İbrâhim’in tek tanrılı inancını devam ettiren Hanîf dini mensupları ise Allah’ın varlığına ve birliğine inanırlar ve dualarında sadece Allah’a yönelirlerdi.⁴⁶ Tanrıların isimlerinin yer aldığı dua listeleri, eski Roma dininde dolayısıyla da eski Avrupa dinlerinde duanın yerine işaret etmektedir.⁴⁷ Eski Amerika uygarlıklarında⁴⁸ ise dua, başta ölümler âleminin hâkimi kabul edilen “Mitclantecutli” isimli tanrı olmak üzere, tanrılara ibadet etmenin bir tür şekli idi.⁴⁹ Eski İran dini Zerdüştiliğin (Mecûsîlik) kutsal kitabı Avesta içerisinde de tanrı Ahuramazda ve iyi güçlere yapılacak olan duaları içeren, “Yeşt” isimli bir dua bölümü bulunmaktaydı.⁵⁰ Eski İran dininde dua, geniş bir meydana kurulan mihrap önüne ateş yakıldıktan sonra, eller havaya kaldırılarak yapılırdı.⁵¹ Eski Türk dininde ise, toplu olarak âyin ve bayramlarda ya da ferdî olarak ihtiyaç duyulduğunda, başı açıp yüzü ve elleri göğe kaldırdıktan sonra , “Gök Tanrı”

⁴¹ Ekrem Sarıkcıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 7. baskı, Fakülte Kitabevi, Isparta 2011, s. 18.

⁴² Sarıkcıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, s. 30.

⁴³ Sarıkcıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, ss. 42, 43.

⁴⁴ Sarıkcıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, s. 47.

⁴⁵ Sarıkcıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, s. 66; “Kur’an’a Göre Müşrikler, Putperestler”, *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 1986, C. 1, S: 1, s. 30.

⁴⁶ Sarıkcıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, s. 68.

⁴⁷ Sarıkcıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, s. 76.

⁴⁸ Aztek, Maya, İnka ve Çipça uygarlıkları gibi...

⁴⁹ Sarıkcıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, s. 87.

⁵⁰ Tümer. Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 120.

⁵¹ Sarıkcıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, s. 112.

denilen yaratıcıya yalvarmak suretiyle icra edilen bir tür ibadet idi. Ayrıca, kurban kesme ve orduyu sefere uğurlama törenleri esnasında da dualar yapılırdı. Hatta sefer duasına “zafer duası” ismi de verilirdi.⁵² Türk hakanları, dualarında, halkına iyi bir hizmet sunabilmek ve elinden geleni yapabilmek için Gök Tanrı’dan yardım isterler⁵³; kendilerini ve milletlerini koruduğu için ona daima şükrederlerdi.⁵⁴ Eski Türklerde dua ile tedavi inancı ve yağmur yağması için dua etme geleneği de vardı.⁵⁵

2.1.2. Gnostik Dinlerde Dua

Işık dinleri anlamına gelen ve günümüzde az da olsa mensubu bulunan gnostik dinlerde dua, başta tanrı olmak üzere, tanrının emrindeki ışık varlıklara yapılmaktadır. Gnostik bir din olan Sâbiîlikte “Ginza” ve “Qolasta” isimli kutsal kitaplar, çeşitli dua örneklerini içermektedir.⁵⁶ Duaların, yüce ışık kralı tanrı “Malka d Nhura” ve onun emrindeki ışık varlıklara yapıldığı Sâbiîlik dininde dua, ayrı bir ibadet tarzı olmayıp diğer ibadetlerin ayrılmaz bir parçası gibidir. Ancak kutsal metinlerde dua, şekli bir ibadet tarzı hükmündedir.⁵⁷ Çünkü ölen kişinin ruhunun, hızla ışık âlemine ulaşması için yapılan “Masikta” törenindeki dualardan başka, Sâbiîler, düzenli olarak günlük duaya/namaza davet edilmekte; onlardan kibleye (kuzeye) dönerek gündüz üç, gece de iki vakit olmak üzere günde beş vakit dua etmeleri istenmektedir.⁵⁸ Ayrıca Sâbiîler, bir çeşit bahar bayramı olarak kutladıkları “Panja/Parvania” isimli yeni yıl bayramında duaların kabul olunacağına inanırlar.⁵⁹

Gnostik bir din olan Maniheizm dininde ise, kutsal kitaplar arasında, yine dua ve ilâhilerden oluşan bir kitap vardır.⁶⁰ Maniheizm’de dua, dinin beş emrinden biridir. Ancak cemaat iki tabakadan oluştuğu için uygulamada bazı farklılıklar vardır. Örneğin; seçkinler tabakası, yemekten önce yaptıkları başlama duası dışında, günde yedi vakit kuzeye yönelerek dua etmek zorundadırlar. Dinleyiciler tabakası ise, günde sadece dört vakit dua ile yükümlüdürler. Bunun dışında tüm cemaat, yılda bir kez tevbe âyinine/duasına katılır. Maniheistler, dua esnasında, yüce ışık tanrısına hamd ve onu

⁵² Tümer. Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 88.

⁵³ Tümer. Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 91.

⁵⁴ Sarıkçioğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, s. 95.

⁵⁵ Tümer. Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 91-92.

⁵⁶ Sarıkçioğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, s. 121.

⁵⁷ Tümer. Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 140.

⁵⁸ Tümer. Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 140; Sarıkçioğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, s. 128.

⁵⁹ Sarıkçioğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, s. 128.

⁶⁰ Sarıkçioğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, s. 132.

tesbih içerikli çeşitli ilâhi ve metinler okurlar.⁶¹

2.1.3. Kabilevî Dinlerde Dua

Kabilevî dinlerde, diğer ruhlar ve tanrılar yanında, bunları yöneten yaratıcı yüce bir tanrıya ibadet edilir. Ancak, bu yüce tanrıya sadece büyük felâketlerde dua edilmektedir.⁶² İnsanüstü kuvvetlerin varlığına inanan Dinka dini mensupları, hem “Nhialik” ismini verdikleri bu tür insanüstü kuvvetlere, hem de bu kuvvetlerin en büyüğü olarak gördükleri yaratıcı kuvvete devamlı tekrarladıkları cümlelerle dua ederler.⁶³ Maori dini mensupları ise, “Lo” adını verdikleri yüce tanrıya, kendilerine rahipler tarafından öğretilen ilâhi tarzındaki özel dualarla hep birlikte dua ederler.⁶⁴ İlkelerin duasında en temel vasıf, maddeci, kullanımı yoğun ve basit olmasıdır. Ayrıca formüle edilmiş bir üslûp da görülür. Dualar, yalvarış, çılgılık atma, inleme, tehdit, şikâyet ve ilâha olan talebin doğrudan arzı şeklinde tezahür eder. İlâhın dinlemesini temin için, onun unvanları, karakteri, şanı ve faziletleri hamd edilerek, saf inâyeti, kıskançlığı, yakınlığı ve yüceliği tekrar tekrar vurgulanarak dile getirilir. Kurban kesilerek günahlar itiraf edilir ve duyulan güven ilâha arz olunur.⁶⁵

2.1.4. Hint Dinlerinde Dua

Hint dinlerinin en eskisi olan ve diğer Hint dinlerine de kaynaklık eden Hinduizm dinindeki kutsal Veda metinleri arasında, “Yajurveda” isimli bir de dua kitabı bulunmaktadır.⁶⁶ Ancak Hinduizm’de dua, din adamı kastının işi olarak görülmektedir. Çünkü onlara göre, duanın doğru ilmini yalnız dua şekillerinin kapsamlı bir koleksiyonunu elde etmiş olan din adamı bilmektedir.⁶⁷ Hinduizm’de bir ibadet türü olan dua, her yerde ve her zaman yapılabilmekte; genelde de ferdî olarak icra edilmektedir.⁶⁸ Ortak dua kelimesi ise bir çeşit besmele olan ve ilâhî kuvvetle dolu kutsal bir kelime olarak kabul edilen “om” kelimesidir. Dua, tanrının putuna yakarma şeklinde yapılmaktadır. Hatta bazı mezheplerde, başkanlara, ölmüş kahramanlara ve

⁶¹ Sarıncıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, ss. 138-139.

⁶² Tümer. Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 49.

⁶³ Tümer. Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 53.

⁶⁴ Tümer. Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 54.

⁶⁵ Âdem Özen, *Yahudilikte İbadet, Ayışığı* Kitabevi, İstanbul 2001, s. 26.

⁶⁶ Sarıncıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, s. 143.

⁶⁷ Özen, *Yahudilikte İbadet*, s. 26.

⁶⁸ Tümer. Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 103.

azizlere de yardım için dua edilebilmektedir.⁶⁹ Hinduizm'den doğmuş dinlerin en yaygın olan Budizm'de dua, koruyucu ve yardım edici olduğu düşünülen birçok tanrıya, bilhassa halk tarafından dünyevî zenginlikler için yapılır.⁷⁰ Dua, “Pagoda” ve “Stupa” denilen tapınaklarda ya da evlerde Buda'nın heykelinin/resminin bulunduğu bölümde yapılır. Dua esnasında, Buda'nın heykeline tâzimde bulunulur. Tütsü ve mum yakılır. İşlenen günahlar için tevbe edilir.⁷¹ Özellikle Tibet Budizmi (Lamaizm), dua reçeteleri, dua formülleri, dua bayrakları ve dua çarklarıyla tanınmaktadır. Dua çarkları, rüzgârla ya da gelip geçenlerin hareketleriyle döndükçe, Lamaizm'in meşhur dua formülü olan “om mani patme hum” sözü söylenmiş olmaktadır. “om” ve “hum” kelimeleri, gizemle dolu büyümlü sözlerdir.⁷² Hinduizm'den doğmuş dinlerden biri olan Caynizm'de dua, tanrılara, Tirthankaralar'a, hatta “Bhayron”, “Hânümân” ve “Ganesha” gibi Hindu tanrılarında dünyevî istekler için yapılır.⁷³ İslâm-Hinduizm karışımı senkretik bir din olan Sihizm'de ise dua, diğer Hint dinlerinden farklı olarak sadece bir ilâha, yani Allah'a yapılmaktadır. Basit ve sade olan dualarını, tapınaklarında yaptıkları toplu ibadet esnasında icra ederler. Ayrıca günlük ibadetlerinin arasında dua etmek de vardır.⁷⁴

2.1.5. Uzakdoğu Dinlerinde Dua

Çin ve Japon dinlerinden oluşan Uzakdoğu dinlerinin en dikkat çekici özelliği, tanrı inancından çok, bir takım ahlâkî öğretileri ön planda tutmalarıdır. Bu nedenle, Uzakdoğu dinleri âdeta, birer ahlâk dini görünümündedir. Tanrı olarak ise, ruhlara ve büyümlü kuvvetlere inanılmakta ve onlara dua edilmektedir. Nitekim Çin halk dini olan Konfüçyanizm ve Taoizm'de yerde, suda ve havada bulunduğu inanılan ruhlara ve büyümlü kuvvetlere tâzim ve hürmet edilmekte; dostluklarını kazanmak ve şerlerinden korunmak için de dualar yapılmaktadır.⁷⁵ Konfüçyanizm'de dua, “Tien” isimli yaratıcı kuvvete yapılan, oruç ve kurban ibadetiyle bütünleşmiş, devamlı olmayan bir ibadet hatta dinî bir görevdir.⁷⁶ Yine bir Uzakdoğu dini olan ve aynı zamanda Japonların da

⁶⁹ Tümer. Küçük, *Dinler Tarihi*, s.104-105.

⁷⁰ Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, s. 172-173.

⁷¹ Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, s. 181.

⁷² Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, s. 186.

⁷³ Tümer. Küçük, *Dinler Tarihi*, s.111; Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, s. 164.

⁷⁴ Tümer. Küçük, *Dinler Tarihi*, s.117.

⁷⁵ Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, s. 189.

⁷⁶ Tümer. Küçük, *Dinler Tarihi*, ss. 61-63.

millî dini olan Şintoizm’de ise dua, “Kami” denilen tanrılara ibadet etmenin bir yoludur.⁷⁷ Gerçek ve resmî anlamda tapınaklarda ve “Miya” ya da “Cinca” denilen dua salonlarında rahipler eşliğinde; ferdî olarak ise, evlerdeki “Kami Dana (Tanrı Rafi)” denilen yere dönülerek dua yapılır. Dua yapılmadan önce eller ve yüz yıkanır; sonra da ağız çalkalanır. Bunun ardından eller iki defa çırpıldıktan sonra diz üstü çökülerek, başı önünde, zihnen ya da yüksek sesle dua edilir. Şintoizm’de bir ibadet türü olan dua, başta hastalık, kuraklık ve deprem olmak üzere hemen her konuda icra edilebilmektedir.⁷⁸

2.2. Semavî Dinlerde Dua

2.2.1. Yahudilik’te Dua

Yahudilik’te, dua için kullanılan en yaygın kelime, Ahd-i Atîk’te “araya girmek”, “yargılamak” ve “ummak” gibi anlamlara gelen “tefila” kelimesidir. Ayrıca kara (çağırarak), zaaq (feryat etmek), şiva (yüksek sesle feryat etmek), rina (çınlama çığılığı), daraş (aramak), bikeş peney (yüzünü aramak), şaal (istemek), nasa (kaldırmak), pagaa (karşılaşmak), hithanen (lütuf aramak/yalvarmak), şafah lev (kalbi boşaltmak) ve siah (feryat) kelimeleri de Eski Ahid’de dua anlamında kullanılmıştır.⁷⁹

Eski Ahid’de dua, Yahudilerin, Yahve’nin aralarında ve yanlarında olduğu inancı üzerine kurulmuştur. Yahve’nin yanlarında oluşu onun inâyetine mazhar olmaya sebep olur. Yahudi duası, Yahve’nin daima duaya icabet edeceğine güven üzerinde yoğunlaşmıştır. Ruhî kutsamalar ve daha sık olmak üzere dünyevî başarı Yahudi duasının objeleriydi. Tam anlamıyla iyi bir sağlık, uzun bir hayat, başarı, zenginlik, soy, Yahudi olan insanların gelişmelerini görmenin mutluluğu ve Yahve’ye ibadetin hazzını istiyorlardı. Eski Ahid’de muayyen olaylar için bazı sabit dua şekilleri vardır. Kohen kutsaması, ilk meyvelerin takdiminde söylenen sözler ve öşürler (zekât) ilk âyinsel dua şekillerinin örneklerindedir. Daha sonra kutsal yazılardan muayyen pasajlar sabit dua tipleri olarak kullanıldılar. “Şema” ve “Halel” duaları bunlara örnek olarak verilebilir.⁸⁰

Yahudilik’te Allah’a yaklaşma vesilesi olarak kabul edilen dua, kişiyle Allah arasında şahsî bir ilişki tesis eder ve dinin temel bir hareketidir.⁸¹ Yahudilik’te dua

⁷⁷ Sarıçioğlu *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, s. 202.

⁷⁸ Tümer. Küçük, *Dinler Tarihi*, ss. 75-78.

⁷⁹ Özen, *Yahudilikte İbadet*, s. 38.

⁸⁰ Özen, *Yahudilikte İbadet*, s. 39.

⁸¹ Cilacı, “Dua”, *DİA*, IX, 530; Özen, *Yahudilikte İbadet*, s. 105.

çoğunlukla nesir bazen de nazım şeklindeydi. Başlangıçta teganni ile yapılırdı. Daha sonra tedricî olarak müzik aletleri kullanılmaya başlandı. Dua muhteva, şekil ve anlatım tarzına göre genellikle üç kısma ayrılmaktadır: Hamd, temenni ve şükran duası... Bunlardan hamd, Tanrı'nın üstün vasıflarını sayarak O'nu yüceltmek; temenni, ihtiyaç duyulan ve arzu edilen şeyleri vermesi için Tanrı'ya yalvarmak; şükran duası da bir kötülükten kurtulma veya iyiliğe kavuşma sebebiyle Tanrı'ya şükretmektir. Bütün dünya dinlerinin duaları incelendiğinde, hemen hemen bu türden birine girdiği görülür.⁸² Yahudilik'te dua, herhangi bir mekânda yapılabilirse de kutsal bir yer tercih etme eğilimi vardır. Yahudiler önceleri, genellikle Mâbed avlusunda yüzlerini Makdis'e döndürerek dua ederlerdi. Sürgünden sonra, Kudüs dışındaki Yahudiler, Kudüs'e ve Mâbed'e doğru döndüler. Yahudilik'te, duanın mutlaka belli bir şekil ve biçime hasredilmesi gerekmez. Eski Ahid'de dua için hiçbir hareket belirtilmemiştir. Bu şahsî ve ihtiyarî bir tercih olarak kabul edilmiştir. Yahudilik'te, duaların belli bir düzen içinde söylenmesi gerekir. Nitekim dua kitapları için, "düzen" anlamına gelen İbrânîce "Siddur" kelimesi kullanılır. Kâinatın düzeni ile dualar arasında bir paralellik kurulmuştur. Kâinat, nasıl bir düzen ve intizam içinde ise dualarda aynı şekilde olmalıdır.⁸³ Ayrıca bir Yahudi, Allah'ı hatırd tutmak için, bütün kalbi ve ruhuyla dua etmelidir. Allah'ın unutulmaması demek, düşüncelerin Allah'a yönelmesi demektir. Aynı zamanda dua, Allah ile alçak gönüllü olarak yürümede, doğru şeyleri yapmada ve diğer insanlara iyi davranmada insana rehberlik eder.⁸⁴

Dua, ibadete ait bir özellikse de I. Mâbed zamanında tamamen ihtiyarî idi. Önceleri, Yahudilerin günlük dua şeklinde ibadetleri yoktu. Sadece Mâbed'de takdim edilen kurbanlar vardı. Düzenli günlük dualar, I. Mâbed'in tahribinden sonra kurbanların yerine geçmeye başladılar. II. Mâbed'in tahribine kadar (m.s. 70) devam eden ve uzun zaman kohenlerin inhisarı altında olan kurban ibadetinin yerini, kademeli olarak kesin bir zaman ve sınıfa tahsis edilmeyen ve hahamlar tarafından "kalbin ibadeti" olarak nitelendirilen, cemaatle dua ibadeti aldı. Böylece, sürgün sonrasında, sinagogların kurban mezbahlarının yerini alması gibi Ahd-i Atîk okuması ve dua da kurban ibadetinin yerine geçti.⁸⁵

⁸² Cilacı, "Dua", *DİA*, IX, 529.

⁸³ Özen, *Yahudilikte İbadet*, s. 106.

⁸⁴ Özen, *Yahudilikte İbadet*, ss. 106-107.

⁸⁵ Özen, *Yahudilikte İbadet*, s. 107.

Yahudilik'te dua, eski kurban ve takdime ibadetleri başta olmak üzere bütün sâlih amellerden daha faziletli kabul edilmiştir. Takdimeler, dua ve ruhî ibadetlerin aksine insanın malından maddî bir şeyi mezbahda takdim etmesinden ibarettir. Dua ise, insan nefsinden sâdır olan ruhî bir şükür takdimesidir.⁸⁶

Yahudilik'te duadan önce yapılması gerekli olan birtakım hazırlıklar vardır. Bunlardan ilki, suya dalarak yıkanmak suretiyle yerine getirilen bir tür abdesttir.⁸⁷ Bundan sonraki en önemli hazırlık ise, "Kavana" olarak isimlendirilen bir tür niyettir. Buradan hareketle, dua öncesi, gerekli temizlik yapılmalı, kıyafetler giyilmeli ve "efendisinin huzurunda duran bir köle" gibi eller huşû ile kavuşturulmalıdır.⁸⁸ "Göklerde olan Allah'a, ellerimizle beraber yüreğimizi de yükseltelim" âyeti gereği, bir kişinin duasının kabul olunabilmesi için dua ederken ellerini kalbine koyması gerekir. Kavana (Niyet), Yahudi duasında oldukça önemlidir. Maimonides'e göre, niyet olmadan yapılan dua, dua değildir. Bu şekilde dua eden bir kimsenin, bu duasını yenilemesi gerekir. Eğer akli başında değil ve zihni karışıkça, dikkatini toplayana kadar dua etmesi doğru değildir. İbn Paquda⁸⁹ ise, niyet olmadan yapılan duayı ruhsuz bir bedene veya içsiz bir kabuğa benzetir. Şulhan Aruh'a⁹⁰ göre, dua eden bir kimse beyan ettiği kelimelerin mânasını bilmelidir. Dua esnasında, zihnini meşgul eden bir düşünce varsa, hiç olmazsa bu düşünce gidene kadar beklemelidir. Başını biraz eğmeli ve hiçbir şeye bakmamak için gözlerini kapatmalıdır.⁹¹

Yahudiliğe göre, duanın saygı ve edep sınırları içerisinde yapılması gerekir. Kişi, rabbinin huzurunda olduğunu hayal etmeli ve gözyaşı dökmelidir.⁹² Dua esnasında, kişinin kimin huzurunda olduğunu bilmesi ve sesini yükseltmemesi gerekir. Dileklerini takdim etmeden önce rabbine hamdetmelidir. Farklı görüşler olsa da uzun duanın can sıkıcı olduğu ve faydalı olmadığı yönünde genel bir görüş vardır. Duanın kasıtlı bir biçimde uzatılması "çıkarıcılık" olarak kabul edilmiştir.

Ahd-i Atîk'te dua ile ilgili muayyen bir hareket kaydedilmemiştir. Fakat duanın muhtevasına önem vermek için, bazı davranış şekillerinden bahsedilmektedir.

⁸⁶ Özen, *Yahudilikte İbadet*, s. 108.

⁸⁷ Özen, *Yahudilikte İbadet*, s. 115.

⁸⁸ Özen, *Yahudilikte İbadet*, s. 116.

⁸⁹ Bahya ben Joseph (1050-1120 yılları arasında Endülüs'te yaşamış Yahudi bir filozof).

⁹⁰ Joseph Qaro (1488-1575) tarafından yazılan (1564-1565) ve Ortodoks Yahudiliğin bir açıklaması olarak günümüzde bile kabul gören bir eserdir.

⁹¹ Özen, *Yahudilikte İbadet*, s. 117.

⁹² Özen, *Yahudilikte İbadet*, s. 118.

Yahudilik'te esas dua olan "Amida" duası ayakta söylenir. Çünkü bu durum, ibadette, hâkim bir pozisyonudur. Diğer dualar esnasında ise değişik vaziyetler alınır.⁹³ Duanın muhtevası ve dua edenin iç dünyasını yansıtan dış şekiller duanın bir parçası sayılırlar.⁹⁴ İbadet esnasında, ayakta durmaya ilâveten diz çökmek, yere kapanmak (secde etmek), baş eğmek, elleri açmak, yüzü dizler arasına koymak, oturmak, eli dudaklara götürmek, gözleri aşağı indirmek ve yukarı kaldırmak, ayakkabıları çıkarmak, kutsal tasvirlerle veya mezbah benzeri yerlere dokunmak gibi hareketler söz konusudur. Çoğu zaman duaya, oruç, yas ve ağlama; bazan da büyük sıkıntı zamanlarında tıpkı Eyyûb'un yaptığı gibi çula sarılarak küllenme, elbisenin yırtılması ve başın tıraş edilmesi gibi ilâve unsurlar eklenir. Saygının büyüklüğünü göstermek için, hizmetçinin efendisinin önünde durduğu gibi baş hafifçe öne eğilerek eller göğüs üzerine konur. Orta çağda da dua esnasında sallanma hareketinden bahsedilir. Ancak duada sallanma konusunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Genellikle dinî otoriteler bu uygulamaya pek sıcak bakmazken; taraftar olanlar bunun vücuda güç vereceğine inanırlar.⁹⁵

Yahudi hayatında önemli bir yere sahip olan dua ve ibadet, Eski Ahid'e göre hem cemaatle hem de ferdî olarak yapılabilir.⁹⁶ Ferdî ibadet ve dua, irticâlî olarak yapılan dualardan ibarettir ve bu dualar duruma ya da şahsî ihtiyaçlara göre yapılırlar. Zamanı belirlenmiş olaylar veya mevsimlerle bağlantılı değillerdir.⁹⁷ Her yerde ve her zaman yapılabilir. Cemaat ibadeti diyebileceğimiz toplu dua ise insanların katılımıyla, belirli yer ve zamanlarda, dinî reis ve kohenlerin tespit ettiği kurallara göre yapılır. Toplu dua doğal olarak Mâbed'in inşası ile başlamıştır.⁹⁸ Talmud bilgeleri, cemaatle ibadeti övmüşlerdir. Onlara göre bir kimsenin duası, sadece sinagogda takdim edildiğinde Tanrı tarafından duyulur. Yahudi geleneği, toplu duanın değeri konusunda ısrar eder ve cemaatle duaya "minyan (en az on reşit erkeğin katılması)" şartını koyar. Çünkü toplu halde yapılan dua, yüksek derecede bir öneme sahiptir. Hahamlar, cemaatle dua eden kişinin duasının kabul edileceğini ifade ederler.⁹⁹ Yahudilik'te, dua esnasında, kible olarak "mizrah" denilen Kudüs yönüne yani doğu yönüne dönülür.¹⁰⁰

⁹³ Özen, *Yahudilikte İbadet*, s. 119.

⁹⁴ Cilacı, "Dua", *DİA*, IX, 529.

⁹⁵ Özen, *Yahudilikte İbadet*, s. 119.

⁹⁶ Günay Tümer, "Âyin", *DİA*, İstanbul 1991, IV, 249.

⁹⁷ Özen, *Yahudilikte İbadet*, s. 120.

⁹⁸ Özen, *Yahudilikte İbadet*, s. 121.

⁹⁹ Özen, *Yahudilikte İbadet*, s. 122.

¹⁰⁰ Özen, *Yahudilikte İbadet*, s. 128.

Sinagogda “Kadiş” dışında dualar çoğunlukla İbrânîce idi. Son zamanlara kadar birçok Yahudi tarafından anlaşılmasa da bu durum değiştirilmedi. Çünkü kutsal bir kitap dili olduğu, mukaddes kabul edildiği dolayısıyla da ibadetin ancak bu dilde yapılabileceği inancı yaygın bir kanaattir.¹⁰¹ Ancak günümüzde reformcu cemaatler duaları, hem yerli dilde hem de İbrânîce olarak söylemektedirler.

Yahudi duaları, “Siddur” ya da “Mahzor” ismi verilen kitapta toplanmıştır.¹⁰² Bu dualar, günde üç defa şahrit (sabah), minha (ikindi) ve arvit (akşam) ibadetlerinde sürekli tekrar edilir.¹⁰³ Günde üç vakit ibadetin en önemli özelliği yalvarış kabilinden muhtevası ve eskiliğinden dolayı Talmud’da “Tefila = Dua” olarak adlandırılmasıdır.¹⁰⁴ Günlük dualara ilâve olarak Talmud, dünyada yarattığı iyi ve harikulade şeyler için insanın Allah’a bağlılığını ve minnettarlığını tasdik eden hayır duaları söylemesini emreder. Yemeklerden önce ve sonra söylenmesi gereken şükür dualarından başka, güzel kokulu bitkiler ya da baharatlar koklandığında okunan özel dualar vardır. Gök gürlemesi, şimşek veya gök kuşağı gibi tabiat olaylarına şahit olduğunda, Yahudi olsun ya da olmasın büyük bir bilge veya kral görüldüğünde, iyi veya kötü bir haber işitildiğinde, yeni bir ev ya da elbise satın alındığında, zevk alınan her durumda, her önemli olay ve tecrübeye okunan dualar vardır. Bunun sebebi aslında, hayatın her faaliyetinde, her yerde ve her zaman Allah’ı tefekkürden gafil olmamak ve kişilerin düşüncelerinin Tanrı ile meşgul olmasını sağlamaktır.¹⁰⁵

2.2.2. Hıristiyanlık’ta Dua

Hıristiyanlık’ta ibadetin özünü Mesih vasıtasıyla Allah’a yaklaşma vesilesi olarak kabul edilen “dua” oluşturur. Dua, kilisede cemaatle veya ferdî olarak ifa edilir ve iki de şartı vardır. Birincisi duaya Mesih’in adıyla başlamaktır. Bunun sebebi şudur: İnsan günaha düştüğünden dolayı Tanrı’nın rızasından uzaklaşmıştır. Ancak Mesih’in kanı sayesinde bu uzaklık zail olmuştur. Nitekim Pavlus bu durumu şöyle dile getirmektedir: “*Fakat bir zamanlar uzak olan sizler, şimdi Mesih İsa’da Mesih’in kanı sayesinde yakınsınız.*”¹⁰⁶ Bazı Hıristiyanlara göre, duaya Mesih’in adıyla başlamanın

¹⁰¹ Özen, *Yahudilikte İbadet*, ss. 135-136.

¹⁰² Özen, *Yahudilikte İbadet*, s. 158.

¹⁰³ Özen, *Yahudilikte İbadet*, s. 160.

¹⁰⁴ Özen, *Yahudilikte İbadet*, s. 162.

¹⁰⁵ Özen, *Yahudilikte İbadet*, s. 172.

¹⁰⁶ *Kutsal Kitap (Eski ve Yeni Antlaşma: Tevrat, Zebur, İncil)*, Kitâb-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul 2001, *Efeslilere*

derin bir sırrı vardır. Zira isim, her zaman ismi taşıyan varlığı temsil eder. Bunun için, duaya Mesih'in adıyla başlamak O'nun dua edenle bütünlüğünü temsil eder. Öyle ki artık dua edenin isteği O'nun isteği, dua edenin salâhı O'nun salâhı, dua edenin hayatı O'nun hayatı olur; kısacası O âdeta dua edende ve dua eden için yaşar. Duanın ikinci şartı, tam bir inanç ve itimatla yapılmasıdır. Nitekim Markos incili İsa'nın şöyle dediğini nakleder¹⁰⁷: “Doğrusu size derim: Kim bu dağa ‘kalk denize atıl’ der ve yüreğinde kuşku duymadan dediğinin olacağına inanırsa, dileği yerine gelecektir. Bunun için size diyorum ki; duayla dilediğiniz her şeyi daha şimdiden almış olduğunuza inanın, dileğiniz yerine gelecektir. Kalkıp dua ettiğiniz zaman, birine karşı bir şikâyetiniz varsa onu bağışlayın ki göklerde olan babanız da sizin suçlarınızı bağışlasın.”¹⁰⁸

Hıristiyanlık'ta dua, Hz. İsa'nın dua ile ilgili telkin ve uygulamalarına dayanmaktadır. Hıristiyan kutsal kitabında, İsa tarafından tavsiye edilmiş dinî bir uygulama bulunmaz. Ancak orada, kalben dua edilmesi yer almaktadır. Dua konusunda Hz. İsa'nın telkinleri olumlu ve olumsuz olmak üzere iki şekildedir. Hz. İsa, putperestler ve Ferîsîler gibi dua etmemeyi, duayı odaya kapanarak ve gizlilik içinde yapmak gerektiğini telkin etmiştir.¹⁰⁹

İncillerde dua etmeyi gerekli kılan sebeplerden de bahsedilmektedir. Örneğin; şeytanın iğvâsına karşı koyabilmek,¹¹⁰ başlıca nimetlere nâil olmak¹¹¹ ve özellikle âhir zamanda kurtuluşa ulaşmak¹¹² duayı gerektiren gayelerden bazılarıdır. Dua, putperestlerinkinden farklı olarak alçak sesle ve ağırbaşlı olmalıdır.¹¹³ Bir de duayı sıkı tutmalı ve ısrarlı¹¹⁴ olunmalıdır.¹¹⁵ Yeni Ahid'de Hz. İsa'nın da en güç anlarında,¹¹⁶ davetini yaparken,¹¹⁷ mucizelerini gerçekleştirirken¹¹⁸ ve başkalarını kurtarmak için¹¹⁹

Mektup 2/13.

¹⁰⁷ Markos 11/24-25.

¹⁰⁸ Ali Erbaş, *Hıristiyanlıkta İbadet*, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2003, s. 15-16.

¹⁰⁹ Tümer. Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 480.

¹¹⁰ Matta 26/41.

¹¹¹ Yuhanna 4/10, 6/27.

¹¹² Luka 21/36.

¹¹³ Matta 6/5-6.

¹¹⁴ Luka 18/1-8.

¹¹⁵ Erbaş, *Hıristiyanlıkta İbadet*, s. 16.

¹¹⁶ Luka 5/15-16, 9/18-28, 9/29, 23/46.

¹¹⁷ Markos 6/46; Luka 11/1.

¹¹⁸ Matta 14/19-21.

¹¹⁹ Luka 23/24, 22/32.

dua ettiği gör÷lmektedir.¹²⁰

Hıristiyanlık'ta dua kısaca Tanrı'ya varmanın ve O'nu tanımanın bir yolu¹²¹ olarak kabul edilmektedir.

3. İSLÂM'DA DUA

İslâm dinindeki dua anlayışını sağlıklı bir şekilde ortaya koyabilmemiz için öncelikle bu dinin iki temel kaynağına yani Kur'an'a ve sünnete bakmamız gerekmektedir. Zira Kur'an Allah'ın emir ve yasaklarını ihtiva eden temel bir kitap; sünnet ise Allah'ın elçisi Hz. Muhammed'in (s.a.) ümmet için model niteliği taşıyan uygulamalarından oluşan yardımcı ve açıklayıcı bir kaynaktır. Kur'an, duanın İslâm dinindeki yerini, önemini ve âdâbını teorik bir biçimde anlatırken; sünnet, bu teoriye dayalı olarak çeşitli uygulama örneklerine yer vermektedir. Buradan hareketle Kur'an ve sünnetin duaya yaklaşımı, aynı zamanda İslâm dininin duaya bakış açısını belirlemiş olmaktadır. Bu nedenle biz çalışmamızın bu aşamasında İslâm dininde dua konusunu Kur'an ve sünnet ekseninde temellendirmek istiyoruz.

3.1. Kur'an'da Dua

Kur'an'daki dua örneklerinin büyük bir bölümü dünyevî haz, mal ya da menfaat talebi değil; bağışlanma, hidayet ve Allah yolunda yardım isteme niteliğindedir.¹²² Bu nedenle dua kelimesi, Kur'an'da genel olarak Allah'tan bir şey isteme anlamında kullanılmıştır. Ancak bunun dışında değişik anlamlarda kullanıldığını da görmekteyiz. Duanın sözlük anlamı kısmında da değindiğimiz bu anlam yelpazesi şöyledir:

1. Nida (Çağırma)¹²³

وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً

“(Hidayet çağrısına kulak vermeyen) kâfirlerin durumu, sadece çobanın bağıırıp çağırmasını işiten hayvanların durumuna benzer.”¹²⁴

¹²⁰ Erbaş, *Hıristiyanlıkta İbadet*, s. 16.

¹²¹ Tümer. Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 481.

¹²² Ömer Özsoy. İlhami Güler, *Konularına Göre Kur'an (Sistematik Kur'an Fihristi)*, Fecr Yayınevi, Ankara 1999, s. 410-411.

¹²³ Râgıb el-İsfahânî, *Müfredât*, s. 244, 245.

¹²⁴ el-Bakara 2/171.

2. Tesmiye (İsimlendirme)¹²⁵

لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا

“(Ey müminler!) Peygamber’i kendi aranızda birbirinizi çağırır gibi çağırmayın.”¹²⁶

3. İstiğâse (Yardım İsteme)¹²⁷

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ

“Dediler ki: (Ey Mûsâ!) Rabbinden bizim için yardım iste.”¹²⁸

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَيْكُمْ عَذَابُ اللَّهِ أَوْ أَتَتْكُمْ السَّاعَةُ أَعْبِرَ اللَّهُ تَدْعُونَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

“(Ey Muhammed) De ki: Acaba size Allah’ın azabı gelse veya size kıyamet saati gelip çatsa; (böyle bir durumda) Allah’tan başkasından yardım istediğinizi düşünebilir misiniz? (Söyleyin bana) eğer doğru sözlü iseniz!”¹²⁹

بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ

“Hayır! aksine yardım duanız O’nadır. Bu durumda O eğer dilerse sizi kendisinden yardım istemeye yönelten onu (o belâyı) giderir.”¹³⁰

4. İstek¹³¹

لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا

“Bugün bir kere yok olmayı istemeyin; birçok kere yok olmayı isteyin!”¹³²

5. Davet (Teşvik)¹³³

تَدْعُونَنِي لِأَكْفُرَ بِاللَّهِ وَأَشْرِكَ بِهِ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَأَنَا أَدْعُوكُمْ إِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ

“Siz beni Allah’ı inkâr etmeye ve hakkında hiçbir bilgin olmayan şeyleri O’na ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Ben ise sizi mutlak güç sahibine, çok bağışlayana

¹²⁵ Râgıb el-İsfahânî, Müfredât, s. 245.

¹²⁶ en-Nûr 24/63

¹²⁷ Râgıb el-İsfahânî, Müfredât, s. 245.

¹²⁸ el-Bakara 2/68.

¹²⁹ el-En’âm 6/40.

¹³⁰ el-En’âm 6/41.

¹³¹ Râgıb el-İsfahânî, Müfredât, s. 245.

¹³² el-Furkan 25/14.

¹³³ Râgıb el-İsfahânî, Müfredât, s. 245.

çağırıyorum.”¹³⁴

6. Kulluk

فَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ

“Öyleyse sakın Allah ile birlikte başka bir ilâha da kulluk etme!”¹³⁵

7. İsnat

أَنْ دَعُوا لِلرَّحْمَنِ وَلَدًا

“Rahman’a çocuk isnat etmelerinden dolayı.”¹³⁶

Kur’an’daki bazı kelimeler ise dua anlamında ya da dua ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Bunlardan başlıcalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1. İbadet

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

“Şüphesiz bana ibadet etmeyi bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir.”¹³⁷

2. Zikr

الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ

“Onlar, ayakta dururken, otururken ve yanları üzere yatarken (her vakit) Allah’ı zikrederler (Allah’a dua ederler).”¹³⁸

3. Salât

وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ

“Ve onlar için dua et! Muhakkak ki senin duan onlar için bir sükûnettir.”¹³⁹

¹³⁴ el-Mümin 40/42.

¹³⁵ eş-Şuarâ 26/213.

¹³⁶ Meryem 19/91.

¹³⁷ el-Mümin 40/60.

¹³⁸ Âl-i İmrân 3/191.

¹³⁹ et-Tevbe 9/103.

4. Tevbe

وَأَنْ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ

“Ve (bu kitap) Rabbinizden mağfiret dilemeniz; sonra da O’na tevbe etmeniz için (indirildi.)”¹⁴⁰

5. Selâm

إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ

“Onlar, İbrâhim’in yanına girmişler ve selâm demişlerdi. İbrâhim de selâm demişti.”¹⁴¹

Kelime olarak Kur’an’ın yirmi yerinde geçen dua kavramının ifade ettiği dua ibadeti, çeşitli âyetler aracılığıyla bizzat Allah tarafından emredilmiş hatta duasız bir kulluğun olamayacağı bildirilmiştir:

قُلْ مَا يَعْبُؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ

“De ki: Duanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin?”¹⁴²

Bu âyet-i kerîme aynı zamanda Cenâb-ı Hakk’ın duaya verdiği önemi çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır. İşte bunun için Allah Teâlâ kendisine dua etmemizi yani kendisine olan bağlılığımızı sunmamızı, O’nun saltanatının ihtişamı karşısında kendi yokluğumuzu ve hiçliğimizi itiraf etmemizi istemektedir. Bu âlemi, dünyayı, dünyadaki hayat mucizesini ve hayatın içinde bizi yarattığı için kendisine şükranlarımızı sunmamızı emretmektedir.¹⁴³ Buradan hareketle diyebiliriz ki dua ile başlayıp dua ile biten Kur’an-ı Kerîm, duaya yoğun bir şekilde yer veren ve bu konuda tavsiyelerde bulunan ilk temel kaynaktır. Bu yönüyle Kur’an’daki dua olgusu hem sünnetteki hem de İslâm geleneğindeki dua anlayışına her zaman ışık tutmaktadır.

¹⁴⁰ Hûd 11/3.

¹⁴¹ ez-Zâriyât 51/25.

¹⁴² el-Furkan 25/77.

¹⁴³ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *Riyâzû’s-sâlihîn (Peygamberimizden Hayat Ölçüleri)*, trc. M. Yaşar Kandemir. İsmail L. Çakan, Raşit Küçük, I-VIII, Yeni Baskı, Erkam Yayınları, İstanbul 2011, VI, 332.

3.2. Hadislerde Dua

Dua kavramı Kur'an'da olduğu gibi hadislerde de genel olarak Allah'tan bir şeyler isteme manasında kullanılmakla birlikte bundan farklı anlamlarda kullanıldığı da tespit edilmiştir. İbnü'l-Esîr el-Cezerî'nin (v. 606/1210) tespitine göre¹⁴⁴ bunlardan başlıcaları şöyledir:

1. Dua (Allah'a Yalvarma/Yakarma)

وَاللّٰهُ لَوْلَا دَعْوَةُ أَخِيْنَا سُلَيْمَانَ لَأَصْبَحَ مُوتَفًا بِهَا يَلْعَبُ بِهِ وَلَدَانُ أَهْلِ الْمَدِيْنَةِ

“Vallahi kardeşimiz Süleyman'ın duası olmasaydı İblis muhakkak bağlı olarak sabahlayacak ve Medine halkının çocukları onunla oynayacaktı.”¹⁴⁵

دَعْوَةُ أَبِي إِبْرَاهِيْمَ وَبِشَارَةَ عِيْسَى بِي وَرُوِيَا أُمِّي

“Babam İbrâhim'in duasıyım, İsa'nın bana dair müjdesiyim, annemin rüyasıyım!”¹⁴⁶

فَإِنَّ دَعْوَتَهُمْ تُحِيْطُ مِنْ وَرَائِهِمْ

“Hiç şüphesiz onların (müslümanların) duası arkalarındakileri de kapsar.”¹⁴⁷

2. Zikir

أَكْثَرُ دُعَايِ وَدُعَايِ الْأَنْبِيَاءِ قَبْلِي بِعَرَفَةَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ

شَيْءٍ قَدِيْرٌ

“Arafat'ta benim ve benden önceki peygamberlerin en çok yaptığı dua (zikir), 'Allah'tan başka ilâh yoktur, O'nun birliğinde ortağı yoktur, mülk O'na aittir, hamd da O'na aittir, O her şeye kadirdir' duasıdır.”¹⁴⁸

¹⁴⁴ Ebü's-Se'âdât Mecdüddîn el-Mübârek b. Esîrüddîn Muhammed b. Muhammed el-Cezerî, *en-Nihâye fi garibi'l-hadis ve'l-eser*, thk. Tâhir ez-Zâvî, Mahmud et-Tanâhî, I-V, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1963, II, 120-122.

¹⁴⁵ Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. M. F. Abdülbâkî, 1. baskı, I-V, Dâru'l-Hadîs, Beyrut 1991, Mesâcid 40; Ebû Abdîrahmân Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, *Sünenü'n-Nesâî bi-şerhi's-Süyûtî ve hâşiyeti's-Sindî*, thk. Abdülfettâh Ebû Gudde, 2. baskı, I-IX, Mektebü'l-Matbû'âti'l-İslâmiyye, Haleb 1986, Sehv 19 (h.no: 1215).

¹⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 127, 128, V, 262.

¹⁴⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 225; IV, 80, 82, V, 183; Ebû Muhammed Abdullah b. Abdîrahmân ed-Dârimî, *Sünenü'd-Dârimî*, thk. F. Ahmed Zümerlî, Hâlid es-Seb' el-'Alemî, I-II, Kadîmî Kütübhanê, Karaçi 1987, Mukaddime 24 (h.no: 227, 228, 229, 230); İbn Mâce, *Sünen*, Menâsik 76 (h.no: 3056).

¹⁴⁸ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebû Şeybe el-Absî, *el-Kitâbü'l-Musannefi'l-ehâdîsi ve'l-âsâr*, thk. Kemâl Yûsuf el-Hût, 1. baskı, I-VII, Dâru't-Tâc, Beyrut 1989, III, 382, VI, 84. Benzer rivayetler için bk. Ebû Abdillâh

3. Davet (Çağrı)

فَأَنِّي أَدْعُوكَ بِدَعَايَةِ الْإِسْلَامِ

“Muhakkak ben seni İslâm'ın çağrısına davet ediyorum!”¹⁴⁹

4. Ezan

الْخِلَافَةُ فِي فُرَيْشٍ وَالْحُكْمُ فِي الْأَنْصَارِ وَالِدَّعْوَةُ فِي الْحَبَشَةِ وَالْهَجْرَةُ فِي الْمُسْلِمِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ بَعْدُ

“Hilâfet Kureyş'te, hüküm ensarda, davet (ezan) Habeşli'de ve hicret muhacirlerde sonra müslümanlardadır.”¹⁵⁰

5. Bir Şeyin Devamını Getirmeye Sebep Teşkil Etme

دَعِ دَاعِيَ اللَّبَنِ

“Sütün devamlı gelmesini sağlayacak olan bir miktar sütü memede bırak!”¹⁵¹

6. Toplanma/Birleşme

يُوشِكُ الْأُمَمُ أَنْ تَدَاعَى عَلَيْكُمْ كَمَا تَدَاعَى الْأَكْلَةُ إِلَى قَصْعَتِهَا

“Yakında milletler, obur kimselerin tabaklarının başına birbirlerini davet ettikleri (toplandıkları) gibi size karşı (savaşmak) için birbirlerini davet edeceklerdir (toplanacaklardır).”¹⁵²

7. Bir Duyguya Ortak Olma

مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادُّهِمْ وَتَرَاحِمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ شَيْءٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ

بِالسَّهْرِ وَالْحَمَى

“Müminlerin birbirlerine karşı dostlukta, saygı göstermede ve sevgi beslemedeki misali vücut bir şeyden dolayı şikâyet ettiği zaman diğer uzuvların humma ve

Mâlik b. Enes el-Asbahî, *el-Muvatta*, thk. M. F. Abdülbâkî, I-II, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1985, Kur'an 32, Hac 246; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 210; Tirmizî, *Sünen*, Da'avât 122 (h.no: 3585).

¹⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 263; Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh el-Müsned min hadîsi Resûlillâhi ve sünenihî ve eyyâmihî*, thk. M. F. Abdülbâkî, I-IV, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1980, Bed'ülvahy 6 (h.no: 7), Cihâd 102 (h.no:2941), Tefsîr 3/4 (h.no: 4553); Müslim, *Sahîh*, Cihâd 74.

¹⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 185.

¹⁵¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 76, 311, 322, 339; Dârimî, *Sünen*, Edâhî 25 (h.no: 1997).

¹⁵² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 278; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Melâhim 5 (h.no: 4297).

uykusuzluk ile ona ortak olması misali gibidir.”¹⁵³

8. İddia

لَا دَعْوَةَ فِي الْإِسْلَامِ

“İslâm’da bir kimse için nikâhı altında olmayan bir kadının doğurduğu çocuğun kendisine ait olduğunu iddia etme hakkı yoktur.”¹⁵⁴

لَيْسَ مِنْ رَجُلٍ ادَّعَى لِبَعْدِ أَبِيهِ وَهُوَ يَغْلُمُهُ إِلَّا كَفَرَ

“Bile bile babasından başkasının oğlu olduğunu iddia eden hiçbir kimse yoktur ki küfretmiş olmasın.”¹⁵⁵

9. Dâva

مَا بَالُ دَعْوَى أَهْلِ الْجَاهِلِيَّةِ

“Nedir bu Câhiliye dâvası?”¹⁵⁶

4. DUANIN ÖNEMİ

4.1. İçgüdüsel Açıdan

Dua, insanın varlık karakterinin bir parçasıdır. Çünkü insan, yaratılışı gereği üstün bir kuvvete inanmaya muhtaçtır.¹⁵⁷ Allah’a inanmayan birçok insan büyük çaresizlik anlarında varlığını inkâr ettikleri Allah’a dua etmektedirler.¹⁵⁸ Bu da gösteriyor ki insan Allah’a su ve hava kadar muhtaçtır.¹⁵⁹ Dua ihtiyacını kendisinde öldüren bir toplum, pratikte fesat ve çöküntüden korunabilecek unsurlara artık sahip

¹⁵³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 268, 270, 274, 276, 278, 375; Buhârî, *Sahîh*, Edeb 27 (h.no: 6011); Müslim, *Sahîh*, Birr 66, 67.

¹⁵⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 179, 207, 211; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Talâk 34 (h.no: 2274).

¹⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 81, 174, 179, 318, 328, II, 118, 171, 194, IV, 107, 186, 187, 238, 239, V, 38, 166, 267; Dârimî, *Sünen*, Siyer 83 (h.no: 2529, 2530), Ferâ’iz 2 (h.no: 2860, 2864); Buhârî, *Sahîh*, Menâkıb 5 (h.no: 3508), Megâzî 56 (h.no: 4326, 4327), Ferâ’iz 29 (h.no: 6766); Müslim, *Sahîh*, İmân 112, 115, Hac 467, 468, ‘İtk 20; İbn Mâce, *Sünen*, Hudûd 36 (h.no: 2610, 2611), Vesâyâ 6 (h.no: 2712); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Edeb 109 (h.no: 5113, 5115); Tirmizî, *Sünen*, Vesâyâ 5 (h.no: 2120), Velâ 3 (h.no: 2127).

¹⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 338, 385, 392; Buhârî, *Sahîh*, Menâkıb 8 (h.no: 3518), Tefsîr 63/5 (h.no: 4905); Müslim, *Sahîh*, Birr, 62, 63; Tirmizî, *Sünen*, Tefsîr 63/4 (h.no: 3315).

¹⁵⁷ Cilacı, *Psiko-Sosyal Açıdan İlâhî Dinlerde Dualar*, s. 11.

¹⁵⁸ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, s. 222.

¹⁵⁹ Carrel, *Dua*, s. 8, 16, 44.

değildir.¹⁶⁰ Din psikolojisi araştırmalarına göre insan tabiatının ahlâkî ve kutsal yönelişlerinin ihmal edilmesi onu mânen kör bir varlık haline getirmekte ve bu durum onun yapıcı bir toplum elemanı olmasını engellemektedir. Bugünün şartlarında iç rahatlığı için gerekli ruhî ve bedenî hususları temin edecek dua atmosferine ihtiyaç vardır. Bu atmosferin sessizliğinde, insanlar, düşüncelerini Allah'a doğru yükselterek adale ve uzuvlarını dinlendirme, zihinlerinin gerginliğini giderme, fikirlerini billurlaştırma ve medeniyetin ezici bir yük haline getirdiği çetin hayata tahammül kuvvetini kazanma imkânını bulabileceklerdir.¹⁶¹

İnsanda dinî temayülün fitrî olduğu inancı bazı naslara dayandırılmaktadır. Temelinde Allah inancının bulunduğu dinî hayat görüşünde bütün yaratıkların doğasında Allah'a doğru bir yöneliş vardır. Birçok âyette canlı ve cansız bütün varlıkların Allah'ı tesbih ettiği belirtilmiştir. Bu âyetlerden birinde¹⁶² şöyle denilir:

شَيْخُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ
إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا

*“Yedi gök, yer ve bunların içinde bulunanlar Allah'ı tesbih ederler. Her şey O'nu hamd ile tesbih eder. Ancak siz onların tesbihlerini anlamazsınız. O halîmdir, gafûrdur.”*¹⁶³

Bazı âyetlerde dinî yöneliş veya duanın belirgin ve zayıf olduğu durumlar açıklanırken aynı zamanda bu yönelişin insan tabiatında fitrî ve küllî bir motif olarak bulunduğu da ortaya konulmaktadır.¹⁶⁴ Kur'ân-ı Kerîm'de insanın çaresizlik içinde ve zor şartlarda duaya başvurma şeklindeki genel psikolojik mekanizması üzerinde ısrarla durulmuştur.¹⁶⁵ Âyetlerin ifadesiyle insan, bir tehlike ve sıkıntıya düşünce bütün samimiyetiyle Allah'a yönelir; yatarken, otururken, ayakta dururken bıkmadan usanmadan dua edip iyilik ve başarı ister.¹⁶⁶ Yine yukarıda zikredilenlerle diğer bazı âyetlerde insanın ihtiyaç ve sıkıntılarının giderildiği, kendini emniyet içinde ve başarılı gördüğü durumlarda dua isteğinin zayıfladığı, Allah'tan yüz çevirdiği, kendi güç ve

¹⁶⁰ Carrel, *Dua*, s. 41, 42.

¹⁶¹ Cilacı, “Dua”, *DİA*, IX, 532.

¹⁶² el-İsrâ 17/44.

¹⁶³ Cilacı, “Dua”, *DİA*, IX, 531.

¹⁶⁴ Cilacı, “Dua”, *DİA*, IX, 531-532.

¹⁶⁵ Cilacı, “Dua”, *DİA*, IX, 531.

¹⁶⁶ Bk. Yûnus 10/12; el-İsrâ 17/11; er-Rûm 30/31; Lokmân 31/32; Fussilet 41/49.

yeterliliğini gözünde büyütüp bencil ve nankör olduğu, zalimce hareket ettiği vurgulanmaktadır.¹⁶⁷

Dua ve ibadet tarih boyunca aşk ile birlikte insan kültüründe fitratının derinliğinde parlayarak dipdiri ve alevli olarak tecelli edegelmiştir.¹⁶⁸ Sonuç olarak Amerikalı psikolog William James'in de dediği gibi öyle görünüyor ki müspet ilim bunun aksini ne derece iddia ederse etsin insanlar ta kıyamete kadar dua edeceklerdir.¹⁶⁹

4.2. Kulluk Açısından

Duanın kulluk açısından önemi hususunda dua ile ibadet (kulluk) kavramları arasındaki anlam yakınlığı belirleyici bir rol üstlenmektedir. Nitekim Kur'an'a baktığımızda ibadet (kulluk) kelimesiyle aynı zamanda kulluğun bir tezahürü olan dua olgusunun da kastedildiğini görürüz:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

“Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet (kulluk) etsinler diye yarattım.”¹⁷⁰

Buna göre ibadet (kulluk) ve onun tezahürü olan dua etme ameliyesi aynı zamanda insanın yaratılış amacı olmaktadır. İşte bu nedenle dua Kur'an'ın değişik yerlerinde bizzat Allah Teâlâ tarafından emir ve tavsiye edilmektedir. Aşağıda zikredeceğimiz iki örnek de bu cümledendir:

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ

“Kullarım sana beni sorduğunda (söyle onlara): Ben çok yakınımdır. Bana dua ettiği zaman dua edenin duasına karşılık veririm.”¹⁷¹

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ

“Rabbiniz şöyle buyurdu: Bana dua edin; (duanızı) sizin için kabul edeyim!”¹⁷²

Hiz. Peygamber (s.a) de duayı ibadetin özü şeklinde nitelendirerek¹⁷³ onu âdeta

¹⁶⁷ Bk. el-İsrâ 17/67; Lokmân 31/32; ez-Zümer 39/8; Fussilet 41/51; Cilacı, “Dua”, *DİA*, IX, 532.

¹⁶⁸ Ali Şerîatî, *Dua*, Yeni Zamanlar Yayınları, İstanbul 2006, s. 162.

¹⁶⁹ Muhammed İkbâl, *İslâm'da Dinî Düşüncenin Yeniden Doğuşu*, çev. Ahmet Asrar, Birleşik Yayıncılık, İstanbul ts., s. 125.

¹⁷⁰ ez-Zâriyât 51/56.

¹⁷¹ el-Bakara 2/186.

¹⁷² el-Mümin 40/60.

kulluğun merkezine yerleştirmiş; dua ile ibadet olaylarının iç içeliğini veciz bir biçimde ortaya koymuştur. Ayrıca o, duayı “müminin silâhı”, “dinin direği”, “göklerin ve yerin nuru”¹⁷⁴ olarak nitelendirmiş; Allah katında duadan daha kıymetli hiçbir şeyin bulunmadığını¹⁷⁵ hatta yüce yaratanın, dua etmeyen kimselere gazaplandığını¹⁷⁶ çeşitli vesilelerle dile getirmiştir.

5. DUANIN ÇEŞİTLERİ

Abdülkerîm el-Kuşeyrî (v. 465/1072)’nin de işaret ettiği gibi¹⁷⁷ genel olarak “lisân-ı kâl (söz dili) ya da lisân-ı hâl (hal dili)” ile yapılan dua ibadetini temelde “kavfî/sözlü dua” ve “fiilî dua” şeklinde iki grupta ele almamız mümkündür:

5.1. Kavfî/Sözlü Dua

Genel olarak “Ey rabbim!”, “Ey rabbimiz!”, “Allah’ım!” vb. hitap cümleleriyle başlayan sözlü dualar, fiilî duaların kelimelere dökülmüş ve somutlaşmış halidir. Dua terimiyle çoğunlukla sözlü dualar/talepler kastedilir. Bu tür dualar da/talepler de kendi arasında “dua” ve “beddua” olmak üzere iki kısma ayrılır:

5.1.1. Dua

Kişinin iyi ve hayırlı olan şeyleri Allah’tan istemesi, kötü ve şerli olan şeylerden de Allah’a sığınması yani müsbet (olumlu) nitelikteki yakarışlardır. Bizzat Hz. Peygamber’in de sıklıkla başvurduğu bir dua türüdür. Aşağıda yer verdiğimiz dua, Hz. Peygamber’in bu içerikteki pek çok duasından biridir:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنَ الْخَيْرِ كُلِّهِ مَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ أَعْلَمْ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّرِّ كُلِّهِ مَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ

أَعْلَمْ

“Allah’ım! Bildiğim ve bilmediğim her hayrı senden ister; bildiğim ve

¹⁷³ Bk. s. 9.

¹⁷⁴ Ebû Ya’lâ Ahmed b. Alî b. el-Müsenâ el-Mevsilî, *Müsnedü Ebû Ya’lâ el-Mevsilî*, thk. H. Selîm Esed, 1. baskı, I-XIII, Dâru’l-Me’mûn li’t-Türâs, Dimaşk 1984, I, 344, III, 346; Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh el-Hâkim en-Nisâbü’rî, *el-Müstedrek ale’s-Sahihayn*, thk. M. Abdülkâdir Atâ, 2. baskı, I-V, Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrut 2002, I, 669.

¹⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 362; İbn Mâce, *Sünen*, Du’â 1 (h.no: 3829); Tirmizî, *Sünen*, Da’avât 1 (h.no: 3370).

¹⁷⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 443, 477; İbn Mâce, *Sünen*, Du’â 1 (h.no: 3827).

¹⁷⁷ Kuşeyrî, *Risâle*, s. 352, 353.

bilmediğim her şerden de sana sığınırım.”¹⁷⁸

Duaları, kendi arasında “kişinin kendisi için yaptığı dualar” ve “kişinin başkaları adına yaptığı dualar” olmak üzere iki kısımda ele almak mümkündür:

5.1.1.1. Kişinin Kendisi İçin Yaptığı Dualar

Hiz. Peygamber tarafından duaların en faziletli olarak nitelendirilen¹⁷⁹ kişinin kendisi için yapmış olduğu dualar genelde, Allah’tan maddî ve mânevî birtakım isteklerde bulunmak veya bir şeylerden sakınmak tarzında olur. Bunlardan mânevî talep içeren dualar Allah’tan hidayet, takvâ, iffet ve bağışlanma gibi mânevî isteklerde bulunmak; tembellik, iki yüzlülük ve kötü ahlâk gibi huylardan da Allah’a sığınmak suretiyle yapılan dualardır. Hiz. Peygamber’in yapmış olduğu şu dualar mânevî istek dualarındandır:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَىٰ وَالتَّقَىٰ وَالعِفَافَ وَالعِنَى

“Allah’ım! Senden hidayet, takvâ, iffet ve gönül zenginliği istiyorum.”¹⁸⁰

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ مُنْكَرَاتِ الْأَخْلَاقِ وَالأَعْمَالِ وَالأَهْوَاءِ

“Allah’ım! Ben ahlâkın ve amellerin kötü olanlarından, hevâ ve hevesin peşine düşüp kötülük işlemekten sana sığınırım.”¹⁸¹

رَبِّ اغْفِرْ لِي وَتُبْ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ العَفُورُ

“Rabbim! Beni bağışla ve tevbemi kabul eyle. Şüphesiz sen, tevbeleri çokça kabul eden ve bağışlaması bol olansın.”¹⁸²

Maddî bir sıkıntıdan korunmak, kurtulmak veya bir nimete kavuşmak

¹⁷⁸ Ebû Dâvûd Süleyman b. Dâvûd et-Tayâlisî, *Müsnedü Ebû Dâvûd et-Tayâlisî*, thk. Muhammed et-Türkî, 1. baskı, I-IV, Dâru Hicr, Cize 1999, I, 164, II, 136, III, 148; Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, thk. Abdülmecîd es-Selefi, 2. baskı, I-XXV, Mektebetü'l-'Ulûm ve'l-Hikem, Musul 1984, II, 252, X, 56. Benzer rivayetler için bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 134, 146; İbn Mâce, *Sünen*, Du'â 4 (h.no: 3846).

¹⁷⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *el-Edebü'l-müfred*, thk. M. F. Abdülbâkî, el-Matba'atü's-Selefiyye, Kahire 1955, s. 186; Hâkim, *Müstedrek*, I, 727.

¹⁸⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 389, 411, 416, 434, 437, 443; Müslim, *Sahih*, Zikr 72; İbn Mâce, *Sünen*, Du'â 2 (h.no: 3832); Tirmizî, *Sünen*, Da'avât 72 (h.no: 3489).

¹⁸¹ Tirmizî, *Sünen*, Da'avât 126 (h.no: 3591).

¹⁸² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 21, 84, V, 371, 494; İbn Mâce, *Sünen*, Edeb 57 (h.no: 3814); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitr 26 (h.no: 1516); Tirmizî, *Sünen*, Da'avât 38 (h.no: 3434).

maksadıyla yapılan ve maddî talep içeren dualarda ise hayırlı olmak kaydıyla her türlü dünyevî istek dile getirilebilir. Meselâ hayırlı bir ömür, hayırlı evlât, hayırlı bir nesil, helâl rızık ve borçtan kurtulma istekleri bu dünyevî isteklerden sadece bir kaçıdır. Maddî istek dualarına Hz. Peygamber'in "borçtan kurtulma duası" olarak Hz. Ali'ye öğrettiği şu duayı örnek gösterebiliriz:

اللَّهُمَّ اكْفِنِي بِحَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ وَأَغْنِنِي بِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ

*"Allah'ım! Haramına karşılık helâl rızıkla yetinmeyi bana nasip eyle. Fazlınla beni zengin kılarak senden başkasına muhtaç eyleme."*¹⁸³

5.1.1.2. Kişinin Başkası İçin Yaptığı Dua

Bir müminin, sadece kendisi için değil başta anne, baba, çocuklar, ölmüş olan müminler ve Hz. Peygamber olmak üzere diğer müminler için de dua etmesi gerekir. Zira Hz. Peygamber'in beyanına göre bir kimse kendisi için istediği şeyi mümin kardeşi için de istemedikçe kâmil manada iman etmiş olmaz.¹⁸⁴ Dua da neticede bir istek olduğuna göre, edilen dualarda diğer müminlere de yer verme hususunu imanî kemâle erdirmenin bir gereği olarak değerlendirmek de mümkündür. Ayrıca Hz. Peygamber kişinin başkaları adına yapmış olduğu duaları, "en hızlı kabul olunan dualar" olarak nitelendirmiş¹⁸⁵ ve meleklerin böyle dua eden kimseler için, "*Âmîn! Kardeşin için istediğin şeyler sana da verilsin*" şeklinde yakarıшта bulduklarını haber vermiştir.¹⁸⁶ Kendisi de bizzat ashabından bazı kimselere dua buyurmuş; bazılarında da kendisi için dua talep etmiştir.¹⁸⁷ Hz. Peygamber'in buna benzer söz ve fiillerle tavsiye ettiği bir müminin diğer bir mümine yapmış olduğu duaların en başta geleni kişinin anne ve babasına olan dualarıdır. Anne ve babaya hayır duada bulunmak aslında hem bir evlâtlık görevi hem de anne-babaya karşı bir vefa ve minnet borcudur. Bu nedenle İslâm dini, Allah ve Resûlü'ne itaatten sonra anne-babaya itaati; bunun gereği olarak da onlara hayır duada bulunmayı emretmiştir. Yine bu cümleden olarak Kur'ân-ı Kerîm'de Hz.

¹⁸³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 153; Tirmizî, *Sünen*, Da'avât 110, (h.no: 3563).

¹⁸⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 176, 206, 251, 272, 289; Dârimî, *Sünen*, Rikâk 29 (h.no: 2740); Buhârî, *Sahîh*, İmân 7 (h.no: 13); Müslim, *Sahîh*, İmân 71, 72; İbn Mâce, *Sünen*, Mukaddime 9 (h.no: 66); Tirmizî, *Sünen*, Kıyâme 59 (h.no: 2515); Nesâî, *Sünen*, İmân 19 (h.no: 5016, 5017), 33 (h.no: 5039).

¹⁸⁵ Buhârî, *el-Edebü'l-müfred*, s. 163; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitr 29 (h.no: 1535); Tirmizî, *Sünen*, Birr 50 (h.no: 1980).

¹⁸⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 195, VI, 452; Müslim, *Sahîh*, Zikr 86, 87, 88; İbn Mâce, *Sünen*, Menâsik 5 (h.no: 2895); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitr 29 (h.no: 1534).

¹⁸⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 29, II, 59; İbn Mâce, *Sünen*, Menâsik 5 (h.no: 2894); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitr 23 (h.no: 1498); Tirmizî, *Sünen*, Da'avât 109 (h.no: 3562).

İbrâhim'in anne ve babası için yapmış olduğu “*Ey rabbimiz! Hesabın görüleceği gün beni, anne-babamı ve bütün inananları bağışla*”¹⁸⁸ şeklindeki duasını bu konuda örnek göstermiş ve anne-babaya şöyle dua edilmesini tavsiye etmiştir:

رَبِّ اَرْحَمُهُمَا كَمَا رَبَّيْتَنِي صَغِيرًا

“*Rabbim! O ikisi (annem ve babam) beni küçükken nasıl (acıyıp) yetiştirdilirse sen de onlara (öyle) acı (ve merhamet eyle).*”¹⁸⁹

Hz. Peygamber de bir hadîs-i şerîfnde evlâtlarının yapmış olduğu dua sebebiyle anne ve babanın cennetteki derecelerinin yükseltildiğini¹⁹⁰ ifade ederek çocuklarının yapmış olduğu duanın anne-baba açısından ne kadar önemli ve değerli olduğuna vurgu yapmıştır.

Evlâdın anne ve babasına yapmış olduğu dualar gibi ana-babanın çocukları için yapmış olduğu dualar da Hz. Peygamber'in kabul olunacağını haber verdiği dualardandır.¹⁹¹ Buradan anne ve babanın çocukları üzerindeki haklarının ne denli büyük olduğu anlaşılmaktadır. Gerçekten de anne ve baba çocuklarının dünyaya gelme sebebidir. Onları her türlü zahmete katlanıp büyütmektedirler. Ayrıca anne-babanın çocuklarına olan şefkati de duasının kabul olmasında etkilidir. Zira çocuklarına duydukları bu şefkat onları samimi bir şekilde dua etmeye yöneltmektedir.

Duada önemli olan bir başka husus ise samimiyettir. Samimiyet duanın özünde yer alan ve kabul olunmasını sağlayan önemli bir faktördür. Anne-babanın çocuklarına yapmış olduğu dualara Hz. İbrâhim'in yapmış olduğu şu duayı örnek verebiliriz:

رَبِّ اجْعَلْنِي مَقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ

“*Rabbim! Beni namaza devam eden bir kimse eyle. Soyumdan da böyle kimseler yarat. Rabbimiz! Duamı kabul eyle.*”¹⁹²

Kişinin başkaları için yaptığı dualardan bir diğeri de bir müminin başta Hz. Peygamber olmak üzere hayatta olan ya da olmayan bütün mümin kardeşleri için

¹⁸⁸ İbrâhim 14/41.

¹⁸⁹ el-İsrâ 17/24.

¹⁹⁰ Mâlik, *Muvatta*, Kur'ân 38; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 509; İbn Mâce, *Sünen*, Edeb 1 (h.no: 3660).

¹⁹¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 258, 348, 434, 478, 517, 523; İbn Mâce, *Sünen*, Du'â 11 (h.no: 3862); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitr 29 (h.no: 1536); Tirmizî, *Sünen*, Birr 7 (h.no: 1905), Da'avât 47 (h.no: 3448).

¹⁹² İbrâhim 14/40.

yapmış olduğu dualardır. Bu tür duaların duayı eden mümine sadaka sevabı olarak geri döneceğini¹⁹³ haber veren Hz. Peygamber, müminlerin birbirlerine en güzel şekilde dua etmelerini tavsiye etmiş; bizzat kendisi de çeşitli vesilelerle ahabına duada bulunmuştur. Ayrıca Hz. Peygamber dışındaki peygamberlerin Kur'an'daki kıssalarına baktığımızda onların da mümin kardeşlerine dua ettiklerini görürüz. Meselâ Hz. Nûh'un kendisi, anne-babası ve diğer müminler için yapmış olduğu şu yakarış bu tür dualardandır:

رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

*“Rabbim! Beni, anne-babamı, evime mümin olarak giren erkek ve kadınları bağışla”*¹⁹⁴

Müminlerden vefat etmiş olanlar için okunacak duaların onlara yarar sağlayıp sağlamayacağı konusunda İslâm bilginleri ihtilâf etmişler; ancak ehl-i sünnet âlimleri arasında mümin olmaları şartıyla hayatta olmayan kimseler için yapılan duaların önemli olduğu; bağışlanan sevabın onlara yarar sağlayacağı yönünde genel bir kana oluşmuştur. Böyle bir kanaatin oluşmasında hiç kuşkusuz cenaze namazının dua niyetiyle kılınan bir namaz olması, Kur'an'da hayatta olan müminlerin vefat etmiş olan müminler hakkında dua ettiklerinden övgüyle bahsedilmesi¹⁹⁵ ve Hz. Peygamber'in geceleri Bakî kabristanına giderek vefat etmiş olan ahabına dua etmesi¹⁹⁶ gibi hususlar etkili olmuştur. Ayrıca Kur'an Allah'ın ve meleklerin Hz. Peygamber'e dua ettiklerini; dolayısıyla hayatta olan müminlerin de O'na dua etmesinin gerekli olduğunu ifade ederken¹⁹⁷ Hz. Peygamber'le birlikte vefat etmiş olan diğer müminleri de duada unutmamanın önemini bir başka açıdan vurgulamaktadır. Buna göre bir mümin öncelikle Hz. Peygamber'e, daha sonra da yakınından başlamak üzere âhirete irtihal etmiş diğer mümin kardeşlerine dua edecektir. Müminlerin Hz. Peygamber'e olan duası, O'nun şan ve şerefine yüceltilmesi ve itibar ya da değerine artmasını isteme şeklindedir. Hz. Peygamber de kendisine dua edilmesini (salât ve selâm getirilmesini) tavsiye etmiş; bunu yapana Allah'ın on dua edeceğini ve on hatasını bağışlayıp o

¹⁹³ Ebü'l-Hasen el-Emîr Alâüddîn Alî b. Balabân el-Fârisî, *el-İhsân fi takrîbi Sahîhi İbn Hibbân*, thk. Şuayb el-Arnaûd, 1. baskı, I-XVIII, Mü'essesetü'r-Risâle, Beyrut 1988, III, 185.

¹⁹⁴ Nûh 71/28.

¹⁹⁵ Bk. Haşr 59/10.

¹⁹⁶ Müslim, *Sahîh*, Cenâ'iz 102; Nesâî, *Sünen*, Cenâ'iz 103 (h.no: 2039).

¹⁹⁷ Bk. el-Ahzâb 33/56.

kimsenin derecesini on kat yükselteceğini haber vermektedir.¹⁹⁸ Hz. Peygamber'e yapılan duaların en güzel örnekleri salât-ü selâmlardır. Ancak biz burada farklı bir örnek olarak ezan duasını zikredeceğiz:

اللَّهُمَّ رَبِّ هَذِهِ الدَّعْوَةُ التَّامَّةُ وَالصَّلَاةُ الْقَائِمَةُ آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي
أَنْتَ وَعَدْتَهُ

“Ey şu mükemmel davetin ve kılınacak namazın Rabbi olan Allah'ım! Hz. Muhammed'e vesileyi, fazileti ve yüksek dereceyi nasip eyle. O'nu va'd ettiğin Makâm-ı Mahmûd'a ulaştır.”¹⁹⁹

5.1.2. Beddua

Farsça'da kötü anlamına gelen “bed” kelimesi ile Arapça'da dileme ve isteme gibi anlamlar içeren “dua” kelimesinin birleşmesinden oluşan²⁰⁰ beddua kavramı; kişinin, kendisi, çocukları, yakınları ya da diğer insanlar hakkında yapmış olduğu olumsuz içerikli duaları²⁰¹ ifade eder. Dolayısıyla bedduada duadan farklı olarak zararlı olanı isteme eğilimi vardır. Bu nedenle İslâm dini zulüm ya da haksızlığa uğrama durumları dışında bedduada bulunulmasına cevaz vermemektedir.²⁰² Bununla ilgili olarak Kur'an Allah'ın, zulme uğrayanların söylemesi dışında kötü sözün (bedduanın) alenen söylenmesinden hoşlanmadığını²⁰³; buna rağmen birtakım insanların acelecilikleri yüzünden hayra dua eder gibi şerre de dua (beddua) ettiğini²⁰⁴ belirtmektedir. Hz. Peygamber de çeşitli hadîs-i şerîflerinde müminleri ölümü temenni etmekten;²⁰⁵ kendisi, ailesi ya da malı hakkında bedduada bulunmaktan²⁰⁶ ve ana-

¹⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 168, 262, 372, 375, 485, III, 102, 261; Dârimî, *Sünen*, Rikâk 58 (h.no: 2772); Müslim, *Sahîh*, Salât 11, 70; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Salât 36 (h.no: 523), Vitr 26 (h.no: 1530); Tirmizî, *Sünen*, Vitr 21 (h.no: 484, 485), Menâkıb 1 (h.no: 3614); Nesâî, *Sünen*, Ezân 37 (h.no: 678), Sehv 55 (h.no: 1296, 1297).

¹⁹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 337, 354; Buhârî, *Sahîh*, Ezân 8 (h.no: 614), Tefsîr 17/11 (h.no: 4719); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Salât 37 (h.no: 529); Tirmizî, *Sünen*, Salât 43 (h.no: 211); Nesâî, *Sünen*, Ezân 38 (h.no: 680).

²⁰⁰ Mustafa Çağrı, “Beddua”, *DİA*, İstanbul 1992, V, 297.

²⁰¹ İsmail Karagöz, Yaşar Yiğit, Muhlis Akar, Zafer Koç, Bahattin Akbaş, *Dualar*, 4. baskı, DİB Yayınları, Ankara 2013, s. 54.

²⁰² Çağrı, “Beddua”, *DİA*, V, 297-298.

²⁰³ en-Nisâ 4/148.

²⁰⁴ el-İsrâ 17/11.

²⁰⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 263, 309, 316, 350, 514, III, 101, 104, 163, 171, 195, 208, 247, 258, 281, 494, V, 109, 111, VI, 395; Dârimî, *Sünen*, Rikâk 45 (h.no: 2758); Buhârî, *Sahîh*, Merdâ 19 (h.no: 5671, 5673), Da'avât 30 (h.no: 6351), Temennâ 6 (h.no: 7235); Müslim, *Sahîh*, Zikr 10, 11, 13; İbn Mâce, *Sünen*, Zühd 31 (h.no: 4265); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Cenâ'iz 9 (h.no: 3108, 3109); Tirmizî, *Sünen*, Cenâ'iz 3 (h.no: 970); Nesâî, *Sünen*, Cenâ'iz 1 (h.no: 1818, 1819, 1820, 1821), 2 (h.no: 1822).

²⁰⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 297; Müslim, *Sahîh*, Zühd 74; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitr 27 (h.no: 1532), Cenâ'iz 17

babaya lânet etmekten²⁰⁷ sakındırmıştır. Ayrıca dinine gönülden bağlı olan bir mümine lânetçiliğin/bedduacılığın asla yakışmayacağını²⁰⁸; lânette/bedduada bulunan kimselerin âhirette hiç kimseye şefaahat edemeyeceklerini ve hiç kimse hakkında tanıklıkta bulunamayacaklarını ifade etmektedir.²⁰⁹ Peygamberlerin hayat hikâyelerine baktığımız zaman, gördükleri olanca işkenceye rağmen bedduaya yaklaşmadıklarını; sadece amme/kamu hakkı söz konusu olduğunda bedduaya yönelebildiklerini görürüz. Örneğin Hz. Nûh, insanları hak yoldan saptırmaları sebebiyle kavmine beddua etmiş²¹⁰; bu bedduanın neticesinde kavmi Allah tarafından helâk edilmiştir. Hz. Mûsâ, yaptıkları zulümler yetmiyormuş gibi bir de insanları Allah'ın yolundan saptırmaya çalıştıkları için Firavun ve emrindekilere “*Ey rabbimiz! Sen onların mallarını silip süpür ve kalplerine darlık ver*”²¹¹ diye beddua etmiş; bunun üzerine Firavun ve askerleri suda boğulmak suretiyle helâk olmuşlardır.²¹² Hz. Peygamber ise kendisinin bir rahmet peygamberi olduğunu, lânetçi olarak gönderilmediğini vurgulamış;²¹³ mecbur kalmadıkça beddua yolunu tercih etmemiştir. Öyle ki İslâm'ı tebliğ etmek üzere gittiği Tâif'te kendisini taşıyan ve mübarek ayaklarının kanlar içerisinde kalmasına sebep olanlara belki nesillerinden inanan kimseler gelir düşüncesiyle bedduada bulunmamıştır. Ancak haksızlık ya da zulüm halinde mazlumun (zulme uğrayan kimsenin) bedduasının makbul olduğunu; dolayısıyla böyle bir bedduadan sakınılması gerektiğini ifade etmiştir.²¹⁴ Müslümanların haksızlığa veya zulme uğradıklarını gördüğünde kendisi de beddua etmek mecburiyetinde kalmıştır. Örneğin İslâm'ın ilk yıllarında müslümanlara uyguladıkları zulüm ve baskılar nedeniyle müşriklerin ileri gelenlerine yapmış olduğu beddua²¹⁵ ile “Bi’rimaûne” denilen yerde yetmiş hâfızı

(h.no: 3118).

²⁰⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 108, 118, 152, 317; Müslim, *Sahîh*, Edâhî 43, 44, 45; Nesâî, *Sünen*, Dahâyâ 34 (h.no: 4422).

²⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 337, 366; Müslim, *Sahîh*, Birr 84; Tirmizî, *Sünen*, Birr 72 (h.no: 2019).

²⁰⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 448; Müslim, *Sahîh*, Birr 85, 86; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Edeb 45 (h.no: 4909).

²¹⁰ Bk. Nûh 71/34 “(Rabbim!) Onlar çok kimseyi yoldan çıkardılar. Sen de o zalimlerin şaşkınlıklarını arttır.”

²¹¹ Bk. Yûnus 10/88.

²¹² Bk. Yûnus 10/90.

²¹³ Müslim, *Sahîh*, Birr 87.

²¹⁴ Mâlik, *Muvatta*, Da‘vetü’l-mazlûm 1, Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 233, II, 258, 348, 367, 445, 478, 523, III, 153; Dârimî, *Sünen*, Zekât 1 (h.no: 1614); Buhârî, *Sahîh*, Zekât 63 (h.no: 1496), Mezâlîm 9 (h.no: 2448), Cihâd 180 (h.no: 3059), Megâzî 60 (h.no: 4347); Müslim, *Sahîh*, İmân 29; İbn Mâce, *Sünen*, Sıyâm 48 (h.no: 1752), Zekât 1 (h.no: 1783), Du‘â 11 (h.no: 3862); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitr 29 (h.no: 1536), Zekât 5 (h.no: 1584); Tirmizî, *Sünen*, Zekât 6 (h.no: 625), Birr 7 (h.no: 1905), 68 (h.no: 2014), Cennet 2 (h.no: 2526), Da‘avât 47 (h.no: 3448), 102 (h.no: 3552), 128 (h.no: 3598); Nesâî, *Sünen*, Zekât 1 (h.no: 2435), 46 (h.no: 2522).

²¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 393, 397, 417; Buhârî, *Sahîh*, Vudû’ 69 (h.no: 240), Salât 109 (h.no: 520), Cihâd 98 (h.no: 2934), Cizye 21 (h.no: 3185), Menâkibü’l-ensâr 29 (h.no: 3854), Megâzî 7 (h.no: 3960); Müslim, *Sahîh*,

pusuya düşürüp şehit etmelerinden dolayı Ri'îl, Zekvân, Lihyân ve Usayye kabilelerine yaptığı beddua²¹⁶ Hz. Peygamber'in bedduaya olan yaklaşımını net olarak ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber bazan da Allah'a ve O'nun kullarına karşı olan görevlerinde kusurlu davranan günahkâr müslümanlara onları bu davranışlardan sakındırmak için bedduada bulunmuştur. Örneğin ana ve babasına hizmette kusur eden bir kimseye üç kere “*burnu yerde sürtünsün*” diye dua etmiş²¹⁷ ve müslümanları böyle bir günaha girmekten uzak tutmak istemiştir. Ayrıca o faize²¹⁸ ya da rüşvete²¹⁹ bulaşan, ana-babasına saygı göstermeyen, sahip olduğu hayvanı Allah'tan başkası adına kesen, bid'atçileri himaye eden, arazi sınırlarını bozan²²⁰, karşı cinse benzemeye çalışan²²¹ ve dinin hoş görmediği buna benzer daha birçok davranışı sergileyen kimseleri lânetleyerek zulme olan tavrını ortaya koymuştur. Bütün bu veriler onun sadece hak ihlâli konusunda bedduaya başvurduğunu; diğer meselelerde ise çoğunlukla hayır duada bulunmayı tercih ettiğini göstermektedir.

5.2. Fiilî Dua

Kuşeyrî'nin (v. 465/1072) “hal diliyle yapılan dua” olarak tanımladığı fiilî dua, her şeyden önce bir işin olması ya da olmaması için gerekli çalışmaların yapılmasını ifade eder.²²² Buna göre duadan maksat kulların kulluklarını göstermeleri ve Allah'ın

Cihâd 107, 108, 109, 110; Nesâî, *Sünen*, Tahâre 192 (h.no: 307).

²¹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 301, II, 126, III, 109, 116, 196, 204, 210, 215, 216, 255, 259, 278, 282, 289, IV, 57; Buhârî, *Sahih*, Vitir 7 (h.no: 1001, 1002, 1003), Cenâ'iz 40 (h.no: 1300), Cihâd 9 (h.no: 2801), 19 (h.no: 2814), 184 (h.no: 3064), Cizye 8 (h.no: 3170), Megâzî 28 (h.no: 4088, 4089, 4090, 4091, 4094, 4095, 4096), Da'avât 58 (h.no: 6394), İ'tisâm 16 (h.no: 7341); Müslim, *Sahih*, Mesâcid 294, 297, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 307, 308, Fezâ'ilü's-sahâbe 186; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitir 10 (h.no: 1443); Nesâî, *Sünen*, Tatbîk 26 (h.no: 1070), 30 (h.no: 1077).

²¹⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 254, 346; Müslim, *Sahih*, Birr 9, 10; Tirmizî, *Sünen*, Da'avât 100 (h.no: 3545).

²¹⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 83, 87, 107, 121, 133, 150, 158, 393, 394, 402, 409, 430, 452, 465, III, 304, IV, 309; Dârimî, *Sünen*, Büyü' 4 (h.no: 2535); Buhârî, *Sahih*, Büyü' 25 (h.no: 2086), 113 (h.no: 2238), Talâk 51 (h.no: 5347), Libâs 96 (h.no: 5962); Müslim, *Sahih*, Mûsâkât 105, 106; İbn Mâce, *Sünen*, Ticârât 58 (h.no: 2277); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Büyü' 4 (h.no: 3333); Tirmizî, *Sünen*, Büyü' 2 (h.no: 1206); Nesâî, *Sünen*, Zînet 25 (h.no: 5102, 5103, 5104, 5105).

²¹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 164, 190, 194, 212, 387, 388, V, 279; İbn Mâce, *Sünen*, Ahkâm 2 (h.no: 2313); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Akziye 4 (h.no: 3580); Tirmizî, *Sünen*, Ahkâm 9 (h.no: 1336, 1337).

²²⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 81, 108, 118, 119, 122, 126, 151, 152, 217, 309, 317, II, 398, 450, 526, III, 238, 242; Buhârî, *Sahih*, Medîne 1 (h.no: 1870), Cizye 10 (h.no: 3172), 17 (h.no: 3179), Ferâ'iz 21 (h.no: 6755), İ'tisâm 5 (h.no: 7300), 6 (h.no: 7306); Müslim, *Sahih*, Hac 463, 467, 469, Edâhî 43, 44, 45; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Menâsik 96 (h.no: 2034), Diyât 11 (h.no: 4530); Tirmizî, *Sünen*, Velâ 3 (h.no: 2127); Nesâî, *Sünen*, Dahâyâ 34 (h.no: 4422), Kasâme 10 (h.no: 4734).

²²¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 225, 227, 237, 251, 254, 330, 339, 365, II, 65, 91, 287, 289; Dârimî, *Sünen*, İsti'zân 21 (h.no: 2649); Buhârî, *Sahih*, Libâs 61 (h.no: 5885), 62 (5886), Hudûd 33 (h.no: 6834); İbn Mâce, *Sünen*, Nikâh 22 (h.no: 1903, 1904); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Edeb 53 (h.no: 4930); Tirmizî, *Sünen*, Edeb 34 (h.no: 2784, 2785).

²²² Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Süyûtî, “*Sihâmü'l-isâbe fi'd-da'avâti'l-müstecâbe (Makbul*

ilâhî kudreti karşısındaki güçsüzlüğünü idrak etmeleridir.²²³ Dolayısıyla duanın muhtevasını ve dua edenin iç dünyasını yansıtan dış şekiller duanın bir parçası sayılır.²²⁴ Bütün bu şekilleri kapsayan fiilî dua, bu özelliği nedeniyle âdeta sözlü duayı Allah'a ulaştıran bir asansör gibidir. Bu yüzden fiilî dua olmadan sadece sözle hele hele yaldızlı ifadelerle yapılan bir duanın Allah katında karşılık bulması pek mümkün gözükmemektedir. Zira Allah kullarından, dua ederken samimi olmalarını ve bu samimiyetlerini mümkün olduğunca gizli ve gösterişten uzak bir şekilde dua ederek davranış planına aktarmalarını istemektedir.²²⁵ Böyle olunca fiilî duayı gerçekleştirebilmek için öncelikle duanın usul ve âdâbına dair kuralları yerine getirmek gerekecektir. Bir sonraki başlık altında daha geniş bir şekilde ele alacağımız duanın usul ve âdâbı ile ilgili kurallar, dua öncesini, dua anını ve dua sonrasını kapsamaktadır. Bu kurallara göre fiilî duada bulunmak isteyen bir kimse, her şeyden önce Allah'a iyi bir kul olmak durumundadır. Bu nedenle O'nun emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınma hususunda elinden gelen çabayı göstermelidir. Bunu yapamadığı takdirde ise derin bir pişmanlık duygusu içerisinde tevbe etmelidir.²²⁶ Şayet üzerinde herhangi bir kul hakkı varsa tevbe öncesi hak sahibiyle helâlleşmelidir. Esasen uygun olan sadece sıkıntı ve ihtiyaç durumlarında değil, her hâlükârda Allah'a dua etmeyi alışkanlık haline getirmektir.²²⁷ Fiilî duanın ikinci aşamasında ise kişi yaptığı duanın kabul olunması için dünyevî anlamda elinden gelen her şeyi yapıp sabır ve teslimiyet içerisinde sonucunu Allah'a bırakmalıdır.²²⁸ Söz gelimi; hasta olan bir kimse tıpkı Hz. Eyyûb gibi²²⁹ tedavi için gerekeni yaptıktan sonra Allah'tan şifa istemelidir. Kezâ sınavlarında başarılı olmak isteyen bir öğrenci ilgili sınavlara ciddî bir şekilde çalıştıktan sonra Allah'tan başarı temenni eder. Çünkü Allah, dünyada meydana gelen olayları belli sebeplere bağlı olarak yaratmaktadır.²³⁰ Dolayısıyla fiilî dua da sıkıntı ve belayı ortadan kaldırmak ve Allah'ın rahmetini çekmek hususunda bir sebep teşkil etmektedir. Örneğin Allah,

Dualarla İlgili Hadisler”, trc. Yusuf Ziya Keskin, *HÜİF Dergisi*, HÜİF Vakfı Yayınları, Şanlıurfa 1995, S. 1, s. 187.

²²³ Cihad Tunç, “İslâm dininde Zikir ve Dua”, *EÜİF Dergisi*, S: V, Kayseri 1988, s. 37.

²²⁴ Cilacı, “Dua”, *DİA*, IX, 529.

²²⁵ el-A'râf 7/55.

²²⁶ Selahattin Parlador, “Dua”, *DİA*, İstanbul 1994, IX, 531.

²²⁷ Parlador, “Dua”, *DİA*, IX, 532.

²²⁸ Kadir Gürler, “Kader Üzerine Bir Deneme-Musa Bağcı'nın 'İnsanın Kaderi' İsimli Çalışması Çerçevesinde Bir Değerlendirme-”, *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, ISSN:1308-9633, S. 10, Kasım 2013, s. 113, Kaynak: <http://www.esarkiyat.com/#!services/c1iwz>, (Erişim Tarihi: 04.05.2016).

²²⁹ el-Enbiyâ 21/83; Sâd 38/41-42.

²³⁰ Gürler, “Kader Üzerine Bir Deneme”, *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, s. 113.

“savaş için gereken hazırlığı yapın” diye buyururken²³¹ günün gereklerine uygun bir hazırlığı gerçekleştirilmemesi ya da “Allah takdir ettiyse çıkar, etmediyse çıkmaz” diyerek tohumu saçtıktan sonra gereken bakımı yapmamak fiilî duanın ihmali demektir.²³² Şu halde bir şeyin olmasını sadece istemek o şeyin olması için tek başına yeterli değildir. Bu durumda dua gerçek bir tevekkül halini alır yani bir problemi çözmenin ya da önlemenin bütün yolları Allah’a dayanmanın sağladığı sükûnet ve güçle araştırılır; sonucun hayırlı olması ise yalnızca Allah’tan beklenir.²³³ Nitekim Hz. Peygamber de bir sahâbîye önce devesini sağlam bir şekilde bağlamasını, daha sonra koruması için Allah’a dua etmesini tavsiye ederek kendisini fiilî duaya teşvik etmiştir.²³⁴ Fiilî duanın üçüncü aşamasında kişinin dua ederken/esnasında uyması gereken bir takım kurallar yer alır. İslâmî hayat anlayışında insanın Allah’a doğru bir yöneliş halinde, O’nun ilgi ve rahmetini çekecek bir başvuru içerisinde olması önem taşımaktadır. Ancak bu ilâhî rahmet ve ilginin gerçekleşmesinde ilk adımın yine bizzat kul tarafından atılması gerekmektedir.²³⁵ Buna göre yakarışların kabulünde, dua edilirken yaşanan dinî şuur yoğunluğu oldukça önemlidir. Böyle bir durumda Allah, insan şuurunun yegâne konusu olmalı, başka ilgi ya da istekler silinmeli ve insanın vicdanı Allah’a açık bir hale gelmelidir.²³⁶ Ne var ki çoğu kez insanın aceleci ve kolaycı tabiatı onu bazı dua klişelerini sadece okumaya, tekrar etmeye ya da yanında bulundurmaya yani duayı bir çeşit sihir tekniği gibi kullanmak suretiyle isteklerinin gerçekleşmesini beklemeye yöneltir.²³⁷ Oysa ki duanın Allah katında makbul olması, saymış olduğumuz aşamalardan geçmesine ve dua sonrası âdâba uyulmasına bağlıdır. Hz. Peygamber de konuyla ilgili olarak duanın mümkün olduğunca duyarlı bir kalple ve alçak bir sesle yapılmasını²³⁸; dua ederken isteğin kesin, sade bir dille ifade edilmesini

²³¹ en-Nisâ 4/71.

²³² Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, *İhyâ’ü ‘Ulûmi’d-dîn*, trc. Ahmet Serdaroğlu, Bedir Yayınevi, İstanbul 1974, s. 328, 329.

²³³ Parladır, “Dua”, *DİA*, IX, 532.

²³⁴ Tirmizî, *Sünen*, Kıyâme 60 (h.no: 2517); Parladır, “Dua”, *DİA*, IX, 533.

²³⁵ Parladır, “Dua”, *DİA*, IX, 532.

²³⁶ Parladır, “Dua”, *DİA*, IX, 533; “İnsan bu aşamada, tasavvûfî ifadeyle eşini kaybeden güvercin, yerinden koparıldığı için inleyen ney, sahibinin ışığına gelen şahin ya da kafesteki kuş gibi olunmalıdır.” Parladır, “Dua”, *DİA*, IX, 531.

²³⁷ Parladır, “Dua”, *DİA*, IX, 532.

²³⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 394, 402, 403, 407, 417, 418; Buhârî, *Sahîh*, Cihâd 131 (h.no: 2992), Megâzî 38 (h.no: 4205), Da’avât 50 (h.no: 6384), 67 (h.no: 6409), Kader 7 (h.no: 6610), Tevhîd 9 (h.no: 7386); Müslim, *Sahîh*, Zikr 44, 45; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitr 26 (h.no: 1526, 1527); Tirmizî, *Sünen*, Da’avât 3 (h.no: 3374), 57 (h.no: 3461).

ve kabulü için de acele edilmeyip ısrarcı olunmasını²³⁹ tavsiye etmiş; ayrıca duanın âdâbına uyulması hususuna da dikkat çekmiştir.

6. DUANIN USUL VE ÂDÂBI

İslâm'da her ibadetin kendine özgü usul ve âdâbı vardır. Örneğin sistematik bir dua biçimi olan namazın usul ve âdâbı bu ibadeti oluşturan farzlar, vacipler ve sünnetlerdir. Bunlardan farzlar ve vacipler namazın kabul olunmasında etkili olurken sünnetler de bu kabul olunma sürecinin daha hızlı bir şekilde sonuçlanmasını sağlamaktadır. Dua da bir ibadet olduğuna göre duanın kabul olunabilmesi açısından da usul ve âdâba dair birtakım kuralların yerine getirilmesi büyük önem arz etmektedir. Bunun için de öncelikle söz konusu prensiplerin açık bir biçimde ortaya konulması gerekmektedir. O bakımdan çalışmamızın bu kısmında duanın usul ve âdâbına dair bazı kuralları sırasıyla ele almak istiyoruz:

1. Duanın Sadece Allah'a Yapılması

Kur'an'da Allah'tan başkasına dua etmek kesinlikle yasaklanmış²⁴⁰ ve bu şekilde dua edenlerin durumu, ağzına su almak için suya doğru ellerini uzatan fakat elleri boş kalan kimselerin durumuna benzetilmiştir.²⁴¹ O halde kişi dua ederken kalbini sadece Allah'a yöneltmeli ve isteyeceği şeyi yalnızca Allah'tan istemelidir.²⁴²

2. Dua Etmeden Önce Mutlaka Tevbe ve İstiğfarda Bulunulması

Dua etmek isteyen kimse söz konusu duanın kabulünü sağlayabilmek için her şeyden önce Allah'a ve O'nun yarattığı varlıklara karşı görevlerini titizlikle yerine getiren bir kul olmak durumundadır. Bunun için de kişi öncelikle üzerinde herhangi bir kul hakkı varsa bu hakkı sahibine iade edip helâlleşmeli; sonra da samimî bir şekilde günahlarından tevbe etmelidir.²⁴³

²³⁹ Mâlik, *Muvatta*, Kur'an 28, 29; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 243, 318, 396, 457, 463, 464, 486, 487, 500, 530 III, 101, 193, 210, VI, 217; Buhârî, *Sahih*, Da'avât 20 (h.no: 6337), 21 (h.no: 6338, 6339), 22 (h.no: 6340), Tevhid 31 (h.no: 7464, 7477); Müslim, *Sahih*, Zikr 7, 8, 9, 90, 91, 92; İbn Mâce, *Sünen*, Du'â 8 (h.no: 3853, 3854); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitr 23 (h.no: 1483, 1484); Tirmizî, *Sünen*, Da'avât 12 (h.no: 3387), 77 (h.no: 3497).

²⁴⁰ eş-Şu'arâ 26/213; el-Kasas 28/88.

²⁴¹ er-Ra'd 13/14.

²⁴² el-Fâtiha 1/5.

²⁴³ Gazzâlî, *Ihyâ*, s. 887.

3. Dua İçin Uygun Olan Hal ve Vakitlerin Kollanması

Dua ederken Hz. Peygamber'in duaların reddedilmeyeceğini haber verdiği seher vakitleri²⁴⁴, cuma günleri²⁴⁵, iftar vakti²⁴⁶ ve arefe günleri²⁴⁷ gibi vakitleri tercih etmek de duaların kabulünü hızlandıran etkenlerdendir.²⁴⁸ Ayrıca Hz. Peygamber hac, umre ya da cihad anında²⁴⁹, yağmur yağarken²⁵⁰, ezan ile kâmet arasında²⁵¹, secdede iken²⁵² ve farz namazların peşinden²⁵³ yapılan duaların reddedilmeyeceğini haber vermiş; makbul bir duada bulunmak isteyen müminleri böylesi durumlardan istifade etmeye çağırmıştır.²⁵⁴

4. Dua Ederken Kalpten Gelen Samimiyetin Hal ve Tavırlara Yansıtılması

Dua eden kişinin dua etmeden önce kibleye yönelmesi, dua ederken namazda oturur gibi oturması ve avuçlarını açıp ellerini yukarı kaldırması, dua bitince de elleri ile yüzünü mesh etmek suretiyle kalbindeki samimiyeti hal ve tavırlarına yansıtması duanın Allah katında daha çabuk karşılık bulması açısından oldukça önemlidir.²⁵⁵ Kezâ Hz. Peygamber Arafat'ta vakfe duasını yaparken kibleye yönelmiş; koltuklarının altı görülecek şekilde ellerini yukarı kaldırmış²⁵⁶; duasını bitirince de elleriyle yüzünü mesh

²⁴⁴ ez-Zâriyât 51/18; Mâlik, *Muvatta*, Kur'ân 30; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 120, 388, 402, 446, II, 258, 264, 267, 282, 383, 419, 433, 487, 504, 509, 521, III, 34, 43, 94, IV, 16, 22, 81, 217, 218; Dârimî, *Sünen*, Salât 168 (h.no: 1478, 1479, 1480, 1481, 1482, 1483, 1484, 1485); Buhârî, *Sahîh*, Teheccüd 14 (h.no: 1145), Da'avât 14 (h.no: 6321), Tevhîd 35 (h.no: 7494); Müslim, *Sahîh*, Müsâfirîn 168, 169, 170, 171, 172; İbn Mâce, *Sünen*, İkâme 182 (h.no: 1366, 1367), 191 (h.no: 1388); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Tatavvu' 21 (h.no: 1315), Sünnet 19 (h.no: 4733); Tirmizî, *Sünen*, Salât 211 (h.no: 446), Da'avât 78 (h.no: 3498), 114 (h.no: 3570).

²⁴⁵ Mâlik, *Muvatta*, Cum'a 15, 16; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 230, 255, 257, 272, 280, 284, 311, 312, 401, 403, 457, 469, 481, 486, 489, 498, 504, 519, III, 39, 65, 430, V, 284, 450, 451, 453; Dârimî, *Sünen*, Salât 204 (h.no: 1569); Buhârî, *Sahîh*, Cum'a 37 (h.no: 935), Talâk 24 (h.no: 5294), Da'avât 61 (h.no: 6400); Müslim, *Sahîh*, Cum'a 13, 14, 15; İbn Mâce, *Sünen*, İkâme 79 (h.no: 1084), 99 (h.no: 1137, 1138, 1139); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Salât 201 (h.no: 1046), 202 (h.no: 1048); Tirmizî, *Sünen*, Cum'a 2 (h.no: 490, 491), Tefsîr 85/1 (h.no: 3339), Da'avât 114 (h.no: 3570); Nesâî, *Sünen*, Cum'a 14 (h.no: 1389), 45 (h.no: 1430, 1431, 1432).

²⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 305, 445, 477; İbn Mâce, *Sünen*, Sıyâm 48 (h.no: 1752, 1753); Tirmizî, *Sünen*, Cennet 2 (h.no: 2526), Da'avât 128 (h.no: 3598).

²⁴⁷ Mâlik, *Muvatta*, Kur'ân 32, Hac 246; Tirmizî, *Sünen*, Da'avât 122 (h.no: 3585).

²⁴⁸ Gazzâlî, *İhyâ*, s. 877-878; Mahmut Kavaklıoğlu, *Hz. Peygamber'in Sünnetinde Orta Yol*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004, 177.

²⁴⁹ İbn Mâce, *Sünen*, Menâsik 5 (h.no: 2892, 2893).

²⁵⁰ Taberânî, *Kebîr*, VIII, 169, 171.

²⁵¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 119, 155, 225, 254; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Salât 35 (h.no: 521); Tirmizî, *Sünen*, Salât 44 (h.no: 212), Da'avât 128 (h.no: 3594, 3595).

²⁵² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 155, 219; Dârimî, *Sünen*, Salât 77 (h.no: 1325, 1326); Müslim, *Sahîh*, Salât 207; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Salât 148 (h.no: 876); Nesâî, *Sünen*, Tatbîk 8 (h.no: 1045), 62 (h.no: 1120).

²⁵³ Tirmizî, *Sünen*, Da'avât 78 (h.no: 3499).

²⁵⁴ Gazzâlî, *İhyâ*, s. 878-879.

²⁵⁵ Kavaklıoğlu, *Hz. Peygamber'in Sünnetinde Orta Yol*, s. 172-174.

²⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 151, II, 236, 538, III, 104, 137, 184, 187, 194, 209, 216, 259, IV, 221, 236, 399, V,

etmiş²⁵⁷ ve Allah'ın bu şekilde yapılan bir duayı geri çevirmekten hayâ edeceğini²⁵⁸ ifade etmiştir.²⁵⁹

5. Duaya Allah'ı Yücelten İfadelerle Başlanması

Duanın kabulünü hızlandıran bir diğer âdâb kuralı ise duaya başlarken besmele, hamdele, tesbih gibi Allah'ı tâzim eden sözlerle ve Hz. Peygamber'e salât-ü selâm ile başlamaktır.²⁶⁰ Bununla ilgili olarak Hz. Peygamber'in "Sübhâne rabbiye'l-Âliyyi'l-a'le'l-Vehhâb" tesbihini söylemeden hiçbir duaya başlamadığı rivayet edilmiştir.²⁶¹ Kezâ duanın sistematik bir formu olan namazın "Sübhâneke" duası ile başlaması da bu durumu örneklemektedir.

6. Duada Ses Tonunun Hafif Olması ve Yapmacık Sözlerden Kaçınılması

Duayı hafif bir ses tonuyla yapma hususu aynı zamanda Allah'ın, dua eden kimseyi her hâlükârda duyduğuna olan inancı da ifade ettiği için duaya Allah'a tâzimde bulunma ve aczi itiraf etme noktasında bir samimiyet katmaktadır. Duada bulunması gereken asıl unsur da bu samimiyeti yakalayabilmektir. Kur'an'ın muhtelif âyetlerinde, duanın gizlice yapılması gerektiği ifade edilmiş ve Hz. Zekeriyâ'nın dua etme tarzı bu konuda örnek olarak zikredilmiştir.²⁶² Ayrıca Hz. Peygamber'in (s.a) bir seferden dönerken yüksek sesle tekbir getiren ashabını, dualarını gizlice yapmaları konusunda uyarması da bu hususun önemine işaret etmektedir.²⁶³ Gazzâlî'ye (v. 505/1111) göre

30, 201, 209, 338, 423, VI, 139, 160, 225; Dârimî, *Sünen*, Zekât 31 (h.no: 1669), Siyer 52 (h.no: 2493); Buhârî, *Sahîh*, Cum'a 34 (h.no: 932), 35 (h.no: 933), İstiskâ 6 (h.no: 1013), 7 (h.no: 1014), 21 (h.no: 1029, 1030), 24 (h.no: 1033), Hibe 17 (h.no: 2597), Menâkıb 25 (h.no: 3582), Megâzî 55 (h.no: 4323), 83 (h.no: 4438, 4449), Da'avât 23 (h.no: 6341), 49 (h.no: 6383), Rikâk 42 (h.no: 6510), Eymân 3 (h.no: 6636), Hiyel 15 (h.no: 6979), Ahkâm 24 (h.no: 7174), 41 (h.no: 7197); Müslim, *Sahîh*, İmân 346, İstiskâ 5, İmâre 26, 27, Fezâ'ilü's-sahâbe 165; İbn Mâce, *Sünen*, İkâme 154 (h.no: 1271), Diyât 26 (h.no: 2670); Ebû Dâvûd, *Sünen*, İstiskâ 2 (h.no: 1171, 1173, 1174, 1175), Vitr 23 (h.no: 1492), Cihâd 162 (h.no: 2775), Harâc 11 (h.no: 2946); Tirmizî, *Sünen*, Da'avât 11 (h.no: 3386); Nesâî, *Sünen*, İstiskâ 9 (h.no: 1515), 10 (h.no: 1518), 17 (h.no: 1527), 18 (h.no: 1528), Menâsik 202 (h.no: 3011), Kasâme 42 (h.no: 4839).

²⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 221; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitr 23 (h.no: 1492); Tirmizî, *Sünen*, Da'avât 11 (h.no: 3386).

²⁵⁸ İbn Mâce, *Sünen*, Du'â 13 (h.no: 3865); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitr 23 (h.no: 1488); Tirmizî, *Sünen*, Da'avât 104 (h.no: 3556).

²⁵⁹ Gazzâlî, *İhyâ*, s. 879-880.

²⁶⁰ Kavaklıoğlu, *Hz. Peygamber'in Sünnetinde Orta Yol*, s. 175.

²⁶¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 54; Gazzâlî, *İhyâ*, s. 886.

²⁶² el-A'râf 7/55; el-İsrâ 17/110; Meryem 19/3.

²⁶³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 394, 402, 403, 407, 417, 418; Buhârî, *Sahîh*, Cihâd 131 (h.no: 2992), Megâzî 38 (h.no: 4205), Da'avât 50 (h.no: 6384), 67 (h.no: 6409), Kader 7 (h.no: 6610), Tevhîd 9 (h.no: 7386); Müslim, *Sahîh*, Zikr 44, 45; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitr 26 (h.no: 1526, 1527); Tirmizî, *Sünen*, Da'avât 3 (h.no: 3374), 57

dua eden kimse kapıdaki dilenci gibi olmalıdır. Tevazu ve huşû içinde istemeli ve yapmacık sözlerden kaçınılmalıdır. Kezâ Hz. Âişe ile İbn Abbas (r.a) bir rivayette, dua ederken seçili (yapmacık) sözlerden kaçınılması gerektiğine vurgu yapmışlar; Peygamber (s.a) ve ashabının bu tür davranışlardan şiddetle kaçındıklarını haber vermişlerdir.²⁶⁴ Ancak burada secîli sözlerle kastedilen şiirsel bir anlatım değil; enerjisini kalpten almayan ve samimi olmayan bir anlatım tarzıdır. Dolayısıyla bir duanın Allah katında makbul olabilmesi için şiirsel olsun ya da olmasın söz konusu duanın samimi ifadelerle Allah'a sunulması gerekmektedir.²⁶⁵ Kaldı ki Hz. Peygamber'in de şiirsel dua tekniğini kullandığı ve bu teknikle yaptığı duaların çeşitli hadis kaynaklarında yer aldığı muhtelif rivayetlerde görülmektedir. Bunlara Hz. Peygamber'in şu duasını örnek olarak gösterebiliriz:

أَسْأَلُكَ الْأَمْنَ يَوْمَ الْوَعِيدِ وَالْجَنَّةَ يَوْمَ الْخُلُودِ مَعَ الْمُقَرَّبِينَ الشُّهُودِ الرَّكَّعِ السُّجُودِ الْمُوفِينَ بِالْعُهُودِ إِنَّكَ رَحِيمٌ وَدُودٌ وَأَنْتَ تَفْعَلُ مَا تُرِيدُ

“(Allah’ım!) Senden, rükû ve secde ederek sözlerinde duran ve sana yakın olan meleklerle beraber korkulu günde güvende olmayı ve ebedî olan günde cenneti dilerim. Muhakkak ki sen merhamet edip acıyan ve dilediğini yaparsın.”²⁶⁶

7. Duanın Kesin Bir Dille Yapılması

Hz. Peygamber duanın, kabul olunacağına inanılarak kesin bir dille yapılması gerektiğini ve bu şekilde yapılan duaların Allah katında makbul olacağını bizlere haber vermektedir.²⁶⁷ İlk dönem hadis bilginlerinden Süfyân b. Uyeyne de (v. 198/814) konuyla ilgili olarak bir kimsenin kusurları nedeniyle duadan uzak kalmasının doğru olmayacağını; zira Allah’ın, en kötü yaratık olan şeytanın bile duasını kabul edip ona kıyamete kadar mühlet verdiğini²⁶⁸ ifade etmektedir.²⁶⁹ Bu nedenle kul ne kadar günahkâr olursa olsun Allah’tan ümidini kesmemeli ve ısrarla duaya başvurmalıdır.²⁷⁰

(h.no: 3461); Gazzâlî, *İhyâ*, s. 881.

²⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 217; Buhârî, *Sahih*, Da’avât 20 (h.no: 6337).

²⁶⁵ Gazzâlî, *İhyâ*, s. 882-883.

²⁶⁶ Tirmizî, *Sünen*, Da’avât 30 (h.no: 3419).

²⁶⁷ Mâlik, *Muvatta*, Kur’ân 28; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 243, 318, 463, 464, 486, 500, 530, III, 101; Buhârî, *Sahih*, Da’avât 21 (h.no: 6338, 6339); Tevhîd 31 (h.no: 7464, 7477); Müslim, *Sahih*, Zikr 7, 8, 9; İbn Mâce, *Sünen*, Du’â 8 (h.no: 3854); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitir 23 (h.no: 1483); Tirmizî, *Sünen*, Da’avât 77 (h.no: 3497).

²⁶⁸ el-A’râf 7/14-15.

²⁶⁹ Gazzâlî, *İhyâ*, s. 884-885.

²⁷⁰ Kavaklıoğlu, *Hz. Peygamber’in Sünnetinde Orta Yol*, s. 175-176.

8. Kabulüyle İlgili Aceleci Olunmaması ve Israrla Duaya Devam Edilmesi

Duanın kabulü noktasında hemen bir sonuç beklemek hatta “duam kabul edilmedi” tarzında bir duyguya kapılmak doğru bir yaklaşım olmasa gerektir. Elbette ki duayı kabul edecek ya da reddedecek olan Cenâb-ı Hak’tır. Bizim bazan duruma bakarak hemen ümitsizliğe kapılmamız duayla alâkalı süreci bilmediğimiz anlamına gelebilir. Zira yapılan dualar Allah Teâlâ tarafından ya hemen kabul edilir ya kabulü âhirete ertelenir ya da dua eden kimse üzerinden istediği iyilik oranında bir kötülük kaldırılır.²⁷¹ Kezâ Hz. Peygamber’in söz ve uygulamaları da bu yöndedir. Örneğin Allah’tan bir şey istediği zaman bu dileğini üç kez tekrarlayan²⁷² Hz. Peygamber, Allah’ın “dua ettim, duam kabul edilmedi” deyip acele etmediği sürece kulunun duasını kabul edeceğini, bu yüzden netice ne olursa olsun Allah’a bolca dua edilmesi gerektiğini ifade etmektedir.²⁷³ Buna göre makbul bir dua için öncelikle Allah’ın rızasını gözetmek, dua ettikten sonra da kabul edilmesi hususunda acele etmemek ve ısrarla duaya devam etmek gerekecektir.²⁷⁴

7. DUANIN KABULÜ

Dua, Allah ile kul arasında gerçekleşen çift yönlü bir ilişki biçimidir. Bu sürecin ilk aşamasında, gönülden geçen istek ve talepler yapılan dualar vasıtasıyla Allah’a arz edilir. İkinci ve son aşamada ise Allah’ın, yapılan bu dualara karşılık vermesi beklenir. Allah Teâlâ muhtelif beyanlarında “kendisinin kullarından gelen duaları işittiğini”²⁷⁵ ve “el-mücîb (duaları kabul eden) olduğunu”²⁷⁶, “kendisine dua ettikleri takdirde dilerse kullarının yapmış olduğu bu duaları kabul edeceğini”²⁷⁷ ifade buyurmaktadır. Buna göre duaların kabul edilmesi süreci tamamen Allah’ın dilemesine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Dolayısıyla Allah’ın bu konuyla ilgili tasarrufuna kulun herhangi bir müdahalede bulunması söz konusu değildir. Ancak yakarışların kabul edilmesinde dua edilirken yaşanan dinî şuur yoğunluğunun oldukça önemli bir etkisi vardır. İnsanın dua

²⁷¹ Mâlik, *Muvatta*, Kur’ân 36; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 18.

²⁷² Buhârî, *Sahîh*, Vudû’ 69 (h.no: 240), Salât 109 (h.no: 520), Cihâd 98 (h.no: 2934); Müslim, *Sahîh*, Cihâd 107, 109; Nesâî, *Sünen*, Tahâre 192 (h.no: 307).

²⁷³ Mâlik, *Muvatta*, Kur’ân 29; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 396, 487, III, 193, 210; Buhârî, *Sahîh*, Da’avât 22 (h.no: 6340); Müslim, *Sahîh*, Zikr 90, 91, 92; İbn Mâce, *Sünen*, Du’â 7 (h.no: 3853); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitir 23 (h.no: 1484); Tirmizî, *Sünen*, Da’avât 12 (h.no: 3387).

²⁷⁴ Gazzâlî, *İhyâ*, s. 885, 886; Kavaklıoğlu, *Hz. Peygamber’in Sünnetinde Orta Yol*, s. 172, 176.

²⁷⁵ İbrâhim 14/39.

²⁷⁶ Hûd 11/61.

²⁷⁷ el-Bakara 2/186; el-En’âm 6/41; Hûd 11/61; en-Neml 27/62; el-Mü’min 40/60.

anlayışı zihnindeki Allah tasavvuru ile yakından ilgilidir. Bu nedenle duaların samimi bir şekilde ve dini yalnızca Allah'a has kılarak²⁷⁸ yapılması duanın kabulü açısından büyük önem arz etmektedir. Kezâ Hz. Peygamber, samimi bir şekilde yapılan duaların “*ya hemen kabul edileceğini ya da bunun yerine dua sahibinden yapmış olduğu dua sebebiyle bir kötülüğün veya günahın giderileceğini ya da duanın sevabının âhirete erteleneceğini*”²⁷⁹ haber vermektedir. Buna göre sadece samimi bir şekilde arz edilen dualar her hâlükârda kabul edilmiş olmaktadır. Buradan hareketle duaları kabulü açısından “kabul olunan dualar” ve “kabul olunmayan dualar” şeklinde iki başlık altında ele alıp örneklendirmemiz mümkündür:

7.1. Müstecab/Makbul Dualar

7.1.1. Bazı Kimselerin Yaptığı Dualar

Allah Teâlâ'nın, kullarından bazı kimselerin yaptığı duaları öncelikli olarak kabul ettiği hususu muhtelif âyet ve hadis metinlerinde bizlere haber verilmektedir. Bu verilere göre Allah katında duaları makbul olan kimselerin başında peygamberler gelmektedir. Allah Teâlâ, peygamberlerinin yapmış oldukları duaları anında kabul etmiş ve onlara istedikleri şeyleri daha bu dünyada iken vermiştir. Bu dualara Hz. Nûh, Hz. İbrâhim, Hz. Şuayb, Hz. Yûnus ve Hz. Zekeriyâ'nın yapmış olduğu duaları örnek olarak gösterebiliriz: Hz. Nûh, kendisini taşıyıp öldürmekle tehdit eden kavmine karşı Allah'a “*Artık benimle onların (kavmimin) arasını aç (aramızda hükmünü ver). Beni ve benimle beraber bulunan müminleri (onların tehdidinden) kurtar*” şeklinde dua etmiştir.²⁸⁰ Allah da Hz. Nûh'un yapmış olduğu bu duayı kabul ederek O'nu ve kendisine inanan müminleri bindikleri gemi vasıtasıyla tufandan kurtarmış²⁸¹; inanmayan kavmini ise boğmak suretiyle cezalandırmıştır.²⁸² Hz. İbrâhim ise oğlu Hz. İsmâil ile birlikte kavmi hakkında, “*Ey rabbimiz! Onlara içlerinden, kendilerine senin âyetlerini okuyacak, kitabı, hikmeti öğretecek ve onları temizleyecek bir peygamber gönder*” diye dua etmiş²⁸³; Allah da bu duayı kabul ederek Hz. İsmâil'in neslinden Hz. Muhammed'i peygamber olarak göndermiştir. Nitekim Hz. Peygamber, “*Ben babam*

²⁷⁸ el-Mü'min 40/11.

²⁷⁹ Mâlik, *Muvatta*, Kur'an 36; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 18.

²⁸⁰ eş-Şu'arâ 26/118.

²⁸¹ eş-Şu'arâ 26/119.

²⁸² eş-Şu'arâ 26/120.

²⁸³ el-Bakara 2/129.

İbrâhim'in duası, kardeşim İsa'nın müjdesiyim"²⁸⁴ buyurarak bu gerçeği dile getirmiştir. Hz. Şuayb kendisini, dinlerine inanmadığı takdirde yurdundan çıkarmakla tehdit eden kavmine inananlarla birlikte, "Ey rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında adaletle hükmet" diyerek dua etmiş²⁸⁵; onların duasını kabul eden Allah Teâlâ da günahta aşırı giden Medyen halkını korkunç bir sarsıntı ile helâk etmiştir.²⁸⁶ Hz. Yûnus da balığın karnından kurtulabilmek için Allah'a dua etmiş; Allah da duasını kabul ederek O'nu balığın karnından kurtarmıştır.²⁸⁷ Hz. Zekeriyâ ise eşi kısır olduğu halde Allah'tan sâlih bir evlât ve tertemiz bir nesil istemiş²⁸⁸; Allah da duasını kabul ederek O'na Hz. Yahyâ'yı vermiştir.²⁸⁹ Peygamberler, Allah'a samimi bir şekilde yalvarmışlar ve bu noktada kendilerinden sonra gelen nesillere örnek olmuşlardır. Allah da onların dualarını kabul etmek suretiyle kendisine gönülden yönelen diğer kullarının dualarını da kabul edeceğini göstermek istemiştir. Nitekim Hz. Peygamber muhtelif açıklamalarında samimi olmaları durumunda Allah'ın kullarından bazılarının dualarını öncelikli olarak kabul edeceğini ifade etmektedir. Buna göre günahkâr²⁹⁰ hatta kâfir²⁹¹ bile olsa hakkını alıncaya kadar²⁹² mazlumun²⁹³, ikamet ettiği yere geri dönünceye kadar²⁹⁴ yolcunun, çocuğuna dua eden anne-babanın²⁹⁵, âdil devlet başkanının, iftar ettiği sırada oruçlunun²⁹⁶, hastanın²⁹⁷, din kardeşine gıyabında dua eden müminin²⁹⁸ gönülden yapmış olduğu dualar Allah katında kabul gören dualardandır. Ayrıca Allah'ı çokça

²⁸⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 127, 128, V, 262.

²⁸⁵ el-A'râf 7/89.

²⁸⁶ el-A'râf 7/91.

²⁸⁷ es-Sâffât 37/143-145.

²⁸⁸ Âl-i İmrân 3/38; Meryem 19/4-5; el-Enbiyâ 21/89.

²⁸⁹ el-Enbiyâ 21/89.

²⁹⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 367.

²⁹¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 153.

²⁹² Ebû Bekr Ahmed b. Amr el-Atekî el-Bezzâr, *el-Bahru'z-zehhâr el-ma'rûf bi-Müsnedi'l-Bezzâr*, thk. M. Zeynullah, Âdil b. Sa'd, Sabri eş-Şâfi'î, I-XX, 1. baskı, Mektebetü'l-'Ulûm ve'l-Hikem, Medine 1988-2009, XIV, 400; Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn el-Beyhakî, *ed-Da'avâtü'l-kebîr*, thk. Bedr el-Bedr, 1. baskı, I-II, Küveyt 2009, II, 339.

²⁹³ Mâlik, *Muvatta*, Mazlûm 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 233, II, 258, 305, 343, 348, 367, 434, 445, 478, 517, 523, III, 153, IV, 154; Dârimî, *Sünen*, Zekât 1 (h.no: 1614); Buhârî, *Sahîh*, Zekât 63 (h.no: 1496), Mezâlim 9 (h.no: 2448), Cihâd 180 (h.no: 3059), Megâzî 60 (h.no: 4347); Müslim, *Sahîh*, İmân 29; İbn Mâce, *Sünen*, Sıyâm 48 (h.no: 1752), Zekât 1 (h.no: 1783), Du'â 11 (h.no: 3862); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitr 29 (h.no: 1536), Zekât 5 (h.no: 1584); Tirmizî, *Sünen*, Zekât 6 (h.no: 625), Birr 7 (h.no: 1905), 68 (h.no: 2014), Cennet 2 (h.no: 2526), Da'avât 47 (h.no: 3448), 128 (h.no: 3598); Nesâî, *Sünen*, Zekât 1 (h.no: 2435), 46 (h.no: 2522).

²⁹⁴ Bezzâr, *Müsned*, XIV, 400.

²⁹⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 258, 348, 434, 478, 517, 523, IV, 154; İbn Mâce, *Sünen*, Du'â 11 (h.no: 3862, 3863); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitr 29 (h.no: 1536); Tirmizî, *Sünen*, Birr 7 (h.no: 1905), Da'avât 47 (h.no: 3448).

²⁹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 305, 444, 445; İbn Mâce, *Sünen*, Sıyâm 48 (h.no: 1752); Tirmizî, *Sünen*, Cennet 2 (h.no: 2526), Da'avât 128 (h.no: 3598).

²⁹⁷ İbn Mâce, *Sünen*, Cenâ'iz 1 (h.no: 1441).

²⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 195, VI, 452; Müslim, *Sahîh*, Zikr 86, 87, 88; İbn Mâce, *Sünen*, Menâsik 5 (h.no: 2895); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitr 29 (h.no: 1534, 1535); Tirmizî, *Sünen*, Birr 50 (h.no: 1980).

zikreden²⁹⁹, cemaat halinde dua eden³⁰⁰, samimi bir şekilde hac ya da umre yapan ve Allah yolunda savaşılan³⁰¹ kimselerin yapmış olduğu duaların da Allah katında makbul olduğu ifade olunmaktadır.³⁰²

7.1.2. Bazı Zamanlarda Yapılan Dualar

Duada zamanlama ya da uygun vakitleri kollama da duanın kabulü açısından bir hayli önemli bir unsurdur. Buna göre bazı vakitlerin Allah indinde daha değerli olduğu hususu kuşku götürmez bir gerçektir. Kezâ Hz. Peygamber, bazı vakitlerde içtenlikle yapılan duaların Allah katında daha fazla kabul göreceğini çeşitli rivayetlerde beyan buyurmaktadır. Nitekim aksırma anında³⁰³, Allah yolunda savaşırken³⁰⁴, yağmur yağarken³⁰⁵, Kâbe görüldüğünde³⁰⁶, ezan okunduğunda³⁰⁷, ezan ile kâmet arasında³⁰⁸, kâmet getirildiğinde³⁰⁹, secde anında³¹⁰, farz namazların ardından³¹¹, Kur'an'ı hatmettikten sonra³¹², her gece icabet saatinde³¹³, cuma günü icabet saatinde ya da cuma gecesi³¹⁴, receb ayının ilk gecesinde, şaban ayının on beşinci gecesinde ve bayram

²⁹⁹ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn el-Beyhakî, *Şü'abü'l-îmân*, thk. Besyûnî Zaglûl, 1. baskı, I-IX, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2000, I, 419, VI, 11.

³⁰⁰ Hâkim, *Müstedrek*, III, 390.

³⁰¹ İbn Mâce, *Sünen*, Menâsik 5 (h.no: 2892, 2893).

³⁰² Süyûtî, "*Sihâmü'l-isâbe fi'd-da'avâti'l-müstecâbe (Makbul Dualarla İlgili Hadisler)*", *HÜİF Dergisi*, s. 187-206.

³⁰³ Taberânî, *Kebîr*, XXII, 336.

³⁰⁴ Mâlik, *Muvatta*, Salât 7; Dârimî, *Sünen*, Salât 9 (h.no: 1200); İbn Mâce, *Sünen*, Menâsik 5 (h.no: 2893); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Cihâd 39 (h.no: 2540).

³⁰⁵ Taberânî, *Kebîr*, VIII, 169, 171.

³⁰⁶ Taberânî, *Kebîr*, VIII, 169, 171.

³⁰⁷ Mâlik, *Muvatta*, Nidâ 7; Dârimî, *Sünen*, Salât 9 (h.no: 1200); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Cihâd 39 (h.no: 2540).

³⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 119, 155, 225, 254; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Salât 35 (h.no: 521); Tirmizî, *Sünen*, Salât 44 (h.no: 212), Da'avât 128 (h.no: 3594, 3595).

³⁰⁹ İbn Ebû Şeybe, *Musannef*, VI, 31.

³¹⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 155, 219; Dârimî, *Sünen*, Salât 77 (h.no: 1325, 1326); Müslim, *Sahih*, Salât 207; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Salât 148 (h.no: 876); Nesâî, *Sünen*, Tatbik 8 (h.no: 1045), 62 (h.no: 1120).

³¹¹ Tirmizî, *Sünen*, Da'avât 78 (h.no: 3499).

³¹² Dârimî, *Sünen*, Fezâ'ilü'l-Kur'ân 33 (h.no: 3482).

³¹³ Mâlik, *Muvatta*, Kur'an 30; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 120, 388, 402, 446, II, 258, 264, 267, 282, 383, 419, 433, 487, 504, 509, 521, III, 34, 43, 94, 313, 331, 348, IV, 16, 22, 81, 217, 218, V, 313; Dârimî, *Sünen*, Salât 168 (h.no: 1478, 1479, 1480, 1481, 1482, 1483, 1484, 1485), İsti'zân 53 (h.no: 2687); Buhârî, *Sahih*, Teheccüd 14 (h.no: 1145), 21 (h.no: 1154), Da'avât 14 (h.no: 6321), Tevhîd 35 (h.no: 7494); Müslim, *Sahih*, Müsâfirîn 168, 169, 170, 171, 172; İbn Mâce, *Sünen*, İkâme 182 (h.no: 1366, 1367), 191 (h.no: 1388), Du'â 16 (h.no: 3878); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Tatavvû' 21 (h.no: 1315), Sünnet 19 (h.no: 4733), Edeb 99 (h.no: 5060); Tirmizî, *Sünen*, Salât 211 (h.no: 446), Da'avât 26 (h.no: 3414), 78 (h.no: 3498), 114 (h.no: 3570).

³¹⁴ Mâlik, *Muvatta*, Cum'a 15, 16; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 230, 255, 257, 272, 280, 284, 311, 312, 401, 403, 457, 469, 481, 486, 489, 498, 504, 519, III, 39, 65, 430, V, 284, 450, 451, 453; Dârimî, *Sünen*, Salât 204 (h.no: 1569); Buhârî, *Sahih*, Cum'a 37 (h.no: 935), Talâk 24 (h.no: 5294), Da'avât 61 (h.no: 6400); Müslim, *Sahih*, Cum'a 13, 14, 15; İbn Mâce, *Sünen*, İkâme 79 (h.no: 1084), 99 (h.no: 1137, 1138, 1139); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Salât 201 (h.no: 1046), 202 (h.no: 1048); Tirmizî, *Sünen*, Cum'a 2 (h.no: 490, 491), Tefsîr 85/1 (h.no: 3339), Da'avât 114 (h.no: 3570); Nesâî, *Sünen*, Cum'a 14 (h.no: 1389), 45 (h.no: 1430, 1431, 1432).

gecelelerinde yapılan dualar³¹⁵ ile ramazan ayında³¹⁶, iftar vaktinde³¹⁷ ve arefe gününde³¹⁸ yapılan duaların samimi olunduğu takdirde reddolunmayacağı haber verilmektedir.

7.1.3. Bazı Mekânlarda Yapılan Dualar

Aslında dinen, tuvalet ve banyo gibi ibadete elverişli olmayan yerler ile kumarhane ve meyhane gibi günah işlenen mekânların dışında her yerde dua etmek mümkündür. Ancak Hz. Peygamber, bazı mekânlarda yapılan ibadetlerin diğer yerlerde yapılan ibadetlere göre daha üstün olduğunu haber vermekte ve müminleri böylesi yerlerde ibadet etme imkânı bulduklarında bu fırsatı çok iyi değerlendirmeleri noktasında teşvik etmektedir. Örneğin Mescid-i Nebevî’de kılınan bir namazın Mescid-i Harâm³¹⁹ başka bir rivayette Mescid-i Aksâ³²⁰ dışında diğer mescidlerde kılınan bin namazdan, Mescid-i Aksâ’da kılınan bir namazın Mescid-i Harâm ve Mescid-i Nebevî dışında diğer mescidlerde kılınan bin namazdan³²¹, Mescid-i Harâm’da kılınan bir namazın ise diğer mescidlerde kılınan yüz bin³²² namazdan daha üstün olduğunu ifade etmektedir. Duanın namaz gibi bir ibadet olması ve namazın da sistematik bir dua özelliği taşıması hasebiyle söz konusu üstünlüğün diğer ibadetler ya da dualar arasında da meydana gelmesi kuvvetle muhtemeldir. Kezâ Hz. Peygamber’in, Haceru’l-Esved ile Kâbe’nin kapısı ya da Makâm-ı İbrâhîm arasında yer alan ve “Mültezem” olarak bilinen yerde yapılan duaların makbul olacağına dair beyanları³²³ da bu hususu desteklemektedir. Zira Hz. Peygamber’in söz konusu beyanı Mescid-i Harâm’ın diğer kısımlarında yapılan duaların da Allah katında makbul olacağını gösteren bir işaret

³¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 238; İbn Mâce, *Sünen*, İkâme 191 (h.no: 1388, 1389); Tirmizî, *Sünen*, Savm 39 (h.no: 739).

³¹⁶ Ebü’l-Hasen Nûruddîn Alî b. Ebû Bekr el-Heysemî, *Mecma’u’z-zevâ’id ve menba’u’l-fevâid bi-tahrîri’l-hâfizayni’l-Celâleyn: el-İrâkî ve İbn Hacer*, tsh. Hüsâmeddîn el-Kudsî, I-X, Mektebetü’l-Kudsî, Kahire 1933, III, 143.

³¹⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 305, 445, 477; İbn Mâce, *Sünen*, Sıyâm 48 (h.no: 1752, 1753); Tirmizî, *Sünen*, Cennet 2 (h.no: 2526), Da’avât 128 (h.no: 3598).

³¹⁸ Mâlik, *Muvatta*, Kur’ân 32, Hac 246; Tirmizî, *Sünen*, Da’avât 122 (h.no: 3585).

³¹⁹ Mâlik, *Muvatta*, Kible 9; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 184, II, 16, 29, 53, 68, 101, 155, 239, 251, 256, 277, 386, 397, 466, 468, 473, 484, 485, 499, 528, III, 77, 343, 397, IV, 5, 80, VI, 333, 334; Dârimî, *Sünen*, Salât 131 (h.no: 1418, 1419, 1420); Buhârî, *Sahîh*, Fazlû’s-salât 1 (h.no: 1190); Müslim, *Sahîh*, Hac 505, 506, 507, 508, 509, 510; İbn Mâce, *Sünen*, İkâme 195 (h.no: 1404, 1405, 1406), 198 (h.no: 1413); Tirmizî, *Sünen*, Salât 126 (h.no: 325), Menâkib 67 (h.no: 3916); Nesâî, *Sünen*, Mesâcid 4 (h.no: 691), 7 (h.no: 694), Menâsik 124 (h.no: 2897, 2898, 2899).

³²⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 278; İbn Mâce, *Sünen*, İkâme 198 (h.no: 1413).

³²¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 463, İbn Mâce, *Sünen*, İkâme 196 (h.no: 1407), 198 (h.no: 1413).

³²² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 343, 397, IV, 5; İbn Mâce, *Sünen*, İkâme 195 (h.no: 1406), 198 (h.no: 1413).

³²³ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn el-Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, zeyl: İbnü’t-Türkmânî, 1. baskı, I-X, Matba’atü Meclisi Dâri’l-Me’ârif, Haydarâbâd 1344/1924, V, 164.

özelliği taşımaktadır. Kezâ Allah Teâlâ'nın Mescid-i Harâm, Mescid-i Nebevî, Mescid-i Aksâ, Arafat ve Müzdelife gibi kutsal mekânlara özel bir değer atfetmiş olması böylesi yerlerde yapılan dualara daha bir fazilet atfedildiği anlamına gelmektedir.

7.2. Müstecab/Makbul Olmayan Dualar

İslâm dininde duanın kabulü tamamen Allah'ın dilemesine bağlıdır. Allah dilerse duaları kabul eder, dilerse reddeder.³²⁴ Kulun, Allah'ın bu konudaki tasarrufuna herhangi bir müdahalesi söz konusu değildir. Bununla birlikte Allah, dualarının kabul olunması açısından kuluna cüzî de olsa bir irade bahşetmiştir. Kul elindeki bu iradeyi doğru kullandığı ve duasını Allah'ın istediği prensipler çerçevesinde yaptığı sürece söz konusu duanın Allah katında kabul görmesi daha muhtemeldir. Zira Allah Teâlâ dua ettikleri zaman kullarının dualarını kabul edeceğini Kur'an'da haber vermektedir.³²⁵ Ayrıca Hz. Peygamber, bir rivayete göre Allah'ın hayâ sahibi olduğunu dolayısıyla dua ettikleri zaman kullarının ellerini boş çevirmekten hayâ edeceğini ifade buyurmaktadır.³²⁶ O halde duaların makbul olabilmesi için, Allah ve Resûlü'nün istemiş olduğu bazı asgari prensiplerin kul tarafından yerine getirilmesi gerekmektedir. Duanın makbuliyetine dair bu prensipler ve kabul olunmayacak dualara ilişkin ayrıntılar Kur'an ve Sünnet'in beyanlarıyla ortaya konmuştur. Kur'an'da duanın sadece Allah'a yapılması gereği ve başka ilâhlara yapılan duaların Allah katında makbul olmayacağı hususu vurgulanmaktadır.³²⁷ Hadislerde de gaflet içerisinde yapılan³²⁸, samimiyetten uzak olan, günah sayılan bir fiili işlemeye ya da bir farzı terk etmeye yönelik olarak gerçekleştirilen³²⁹, kabulü konusunda aceleci olunan³³⁰ ve bilhassa kul haklarının ihlâli üzerine yapılan³³¹ duaların da kabul olunmayacağı haber verilmektedir. Kur'an ve Sünnet verileri kabul olunmayan dört dua türünün varlığına işaret etmektedir.

³²⁴ el-En'âm 6/41.

³²⁵ el-Bakara 2/186.

³²⁶ İbn Mâce, *Sünen*, Du'â 13 (h.no: 3865); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitr 23 (h.no: 1488); Tirmizî, *Sünen*, Da'avât 104 (h.no: 3556).

³²⁷ er-Ra'd 13/14; el-Kasas 28/88; el-Cin 72/18.

³²⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 177; Tirmizî, *Sünen*, Da'avât 65 (h.no: 3479).

³²⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 18, V, 284, 329; Müslim, *Sahîh*, Zikr 92; Tirmizî, *Sünen*, Da'avât 115 (h.no: 3573).

³³⁰ Mâlik, *Muvatta*, Kur'an 29; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 396, 487, III, 193, 210; Buhârî, *Sahîh*, Da'avât 22 (h.no: 6340); Müslim, *Sahîh*, Zikr 90, 91, 92; İbn Mâce, *Sünen*, Du'â 7 (h.no: 3853); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitr 23 (h.no: 1484); Tirmizî, *Sünen*, Da'avât 12 (h.no: 3387).

³³¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 328; Dârimî, *Sünen*, Rikâk 9 (h.no: 2717); Müslim, *Sahîh*, Zekât 65; Tirmizî, *Sünen*, Tefsîr 2/37 (h.no: 2989).

Bunlardan birincisi Allah'tan başkası adına ya da Allah ile birlikte başkaca tanrılara yapılan dualardır. Bu tür duaların, aynı zamanda kişiyi iman çerçevesi dışına çıkaracağı gayet açıktır. Dolayısıyla Allah'tan başkasına dua/ibadet eden kâfirlerin, müşriklerin ve münafıkların duaları bu anlamda makbul olmayacaktır. İkincisi ise gafil bir kalp ile yapılan dualardır. Çünkü bu tür dualarda samimiyet unsuru eksiktir. Samimiyet ise diğer ibadetlerde olduğu gibi duaların kabulünde de oldukça önemli bir unsurdur. Çünkü samimi olan kalplerde duanın kabul olunacağına dair bir beklenti ve ümit vardır. İşte bu beklenti ve ümit duayı Allah'a ulaştıracaktır. Umulur ki Allah Teâlâ da kendisine gönüllerden yükselen bu yakarıları karşılıksız bırakmayacaktır. Üçüncü tür dua günah işlemeye dönük dualardır. Burada kul Allah'ın yasak ettiği bir fiili işlemek için dua etmektedir. Böyle bir dua Allah'a istemediği bir şeyi O'na zorla kabul ettirmek anlamına geleceği için iman açısından da problemlidir. Bahse konu duaların sonuncusu ise hak ihlâli yapan kimselerin dualarıdır. Peygamber (s.a) bu konuda yediği, içtiği ve giydiği haram olan kimselerin dualarının makbul olamayacağını ifade buyurmaktadır.³³² Bu durum kuşkusuz O'nun kul haklarına verdiği önemin dikkat çekici bir göstergesidir. O'na göre kul hakkına girmek bir kula yapılabilecek en büyük zulümdür. Dolayısıyla insanlara böyle bir zulmü reva gören kimselerin yapmış olduğu dualar da makbul olmayacaktır.

8. DUADA TEVESSÜL BOYUTU

Sözlükte “bir aracı vasıtasıyla maddî veya mânevî derecesi yüksek olan birine yaklaştırmaya çalışmak ve ondan bir şeyler istemek” anlamlarını ihtiva eden³³³ tevessül kelimesi ıstılahta bir müslümanın peygamberleri, sâlih kimseleri ya da işlediği sâlih amelleri vesile edinerek Allah'a yakın olmaya çalışmasını ve O'ndan birtakım isteklerde bulunmasını ifade eder.³³⁴ Duada tevessülden maksat ise kabul edilmesi için Allah katında kıymeti olan bir şeyle O'ndan istekte bulunmaktır. Dolayısıyla duaların kabul olunmasında doğru bir tevessül anlayışıyla Allah'a yalvarmanın oldukça önemli bir yeri vardır. Zira yanlış tevessül uygulamaları hem yapılan duaların geçersiz olmasına hem de dua eden kimselerin şirke düşmelerine ve inanç bağlamında birtakım

³³² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 328; Dârimî, Sünen, Rikâk 9 (h.no: 2717); Müslim, *Sahîh*, Zekât 65; Tirmizî, *Sünen*, Tefsîr 2/37 (h.no: 2989).

³³³ İbn Fâris, *Mu'cem*, VI, 110; Cevherî, *Sihâh*, V, 1841; İbn Manzûr, *Lisân*, XI, 724-725.

³³⁴ Yusuf Şevki Yavuz, “Tevessül”, *DİA*, İstanbul 2012, XLI, 6.

problemlerle karşı karşıya kalmalarına neden olabilmektedir. Bu bakımdan duada tevessül boyutunun yeniden ele alınmasının doğru bir dua pratiğinin geliştirilmesine önemli katkıları olacaktır.

İslâm, tevhid (Allah'ın birliği) esasına dayalı olan bir dindir. Bütün ibadetler gibi dua da yalnızca Allah'a yapılır. Bu itibarla dua kul ile Allah arasında doğrudan (aracısız) gerçekleşen bir iletişim sürecini ifade eder. Bu süreç içerisinde herhangi bir aracıya yer yoktur. Ancak bu durum kulun, yapacağı duanın kabulü için Allah'ın hoşnut olacağı bazı vesilelerden faydalanmasına engel değildir. Bunlar peygamberler ve sâlih kişiler olabileceği gibi sırf Allah'ın rızasının gözetildiği fiiller de olabilir. Kitab ve Sünnet'te bu konuyu belirleyen çeşitli naslar mevcuttur. Örneğin bir beyanında Cenâb-ı Hak müminlere kendisine yaklaşma sürecinde vesile aramalarını emretmektedir.³³⁵ Kitab'a paralel olarak hadislerde de sahâbenin, hayatta iken Hz. Peygamber'le, O'nun vefatından sonra da amcası Abbas ile tevessülde bulunarak Allah'a dua ettiklerine dair bilgiler yer almaktadır.³³⁶ Bir başka rivayette ise³³⁷ Hz. Peygamber'in, gözleri görmeyen bir sahâbîye kendisini vesile kılarak Allah'a dua etmesini tavsiye ettiği; ilgili sahâbînin de yapılan bu duadan sonra görmeye başladığı nakledilmektedir. Ancak tüm bu nakillere rağmen Hz. Peygamber'den sonra kendisiyle Allah'a tevessülde bulunulabilecek dinî liderlerin olup olmadığı hususu İslâm âlimlerince mercek altına alınmış; Selef âlimleriyle muarızları arasında yoğunlaşan ilmî tartışmalar sonucunda da tevessül ve çeşitleriyle alâkalı çeşitli yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.³³⁸

8.1. Tevessül Çeşitleri

8.1.1. Allah'ın Zâtı, İsimleri ve Sıfatlarıyla Tevessül

Allah Teâlâ Kur'an'da kendisine en güzel isimleriyle dua edilmesini ve kendisinin övülüp yüceltilmesini emretmiş³³⁹; Peygamber (s.a) de dualarında Allah'ın kendi zâtına verdiği isimlerle O'na niyazda bulunmuş ve ashabını da buna teşvik etmiştir.³⁴⁰ Kur'an okuduktan sonra dua etmek de Allah'ın sıfatlarıyla tevessül

³³⁵ el-Mâ'ide 5/35.

³³⁶ Buhârî, *Sahîh*, İstiskâ 3 (h.no: 1010), Fezâ'ilü's-sahâbe 11 (h.no: 3710).

³³⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 138; İbn Mâce, *Sünen*, İkâme 189 (h.no: 1385); Tirmizî, *Sünen*, Da'avât 118 (h.no: 3578).

³³⁸ Yavuz, "Tevessül", *DİA*, XLI, 6.

³³⁹ el-A'râf 7/180; Kâf 50/39-40.

³⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 120, 158, 245, 265, V, 349, 350, 360; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitri 23 (h.no: 1493).

kapsamında değerlendirilmiştir. Allah'ın zâtı, isimleri ve sıfatlarıyla tevessülün caiz olduğu hususunda âlimler arasında ittifak vardır.³⁴¹

8.1.2. Hz. Peygamber ile Tevessül

Peygamber (s.a) ile tevessülü bütün âlimler caiz olarak görmüşler; ancak mâhiyeti konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. İbn Teymiyye, Muhammed Abduh, Reşid Rıza gibi selef âlimleri Resûlullah ile tevessülün hayatta iken kendisinden dua istemekten ibaret olduğunu dolayısıyla O'nun Allah nezdindeki makamı ve derecesinin hakkı ile tevessülde bulunmanın caiz olamayacağını öne sürmüşlerdir.³⁴² Diğer âlimlerin çoğunluğu ise Hz. Peygamber'in zâtı ve Allah katındaki derecesiyle o daha dünyaya gelmeden önce, hayatta iken ve vefatından sonra tevessülde bulunulabileceğini, âlimlerin çoğunluğunun bunu câiz olarak kabul ettiğini, bunlardan İmam Mâlik'in Allah Resûlü'nün kabrine yönelerek tevessülde bulunmakta bir sakınca görmediğini ifade etmişlerdir.³⁴³ Biz de bu görüşü yerinde buluyor; şirke düşülmediği müddetçe Hz. Peygamber'in Allah katındaki derecesiyle tevessülde bulunmakta herhangi bir sakınca bulunmadığı kanaatini paylaşıyoruz.

8.1.3. Sâlih Amel ile Tevessül

İman ve itaatten sonra Allah'tan mağfiret dilemeyi emreden âyetlerin³⁴⁴ yanı sıra Fâtiha sûresinde yer alan “yalnızca sana ibadet eder ve yalnızca senden yardım dileriz” âyetinin ardından hidayete eriştirme niyazında bulunmaya dair âyet-i kerîmenin gelmesi³⁴⁵ sâlih amel ile tevessüle işaret etmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in, bir mağarada mahsur kalan üç kişinin işlemiş oldukları sâlih amellerle Allah'a tevessül edip duada bulduklarına ve bu dualar neticesinde mağaradan kurtulduklarına dair beyanı³⁴⁶ da sâlih amel ile tevessülde bulduktan sonra yapılan duaların Allah katında makbul olacağı hususunu desteklemektedir. İslâm âlimleri bütün bu veriler ışığında

1494, 1495); Tirmizî, *Sünen*, Da'avât 63 (h.no: 3475), 99 (h.no: 3544); Nesâî, *Sünen*, Sehv 58 (h.no: 1300).

³⁴¹ Yavuz, “Tevessül”, *DİA*, XLI, 6.

³⁴² Yavuz, “Tevessül”, *DİA*, XLI, 6.

³⁴³ Yavuz, “Tevessül”, *DİA*, XLI, 6.

³⁴⁴ el-Bakara 2/285; Âl-i İmrân 3/193-194.

³⁴⁵ el-Fâtiha 1/5, 6-7.

³⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 116, III, 142-143; Buhârî, *Sahîh*, Büyû' 98 (h.no: 2215), İcâre 12 (h.no: 2272), Hars 13 (h.no: 2333), Enbiyâ 53 (h.no: 3465), Edeb 5 (h.no: 5974); Müslim, *Sahîh*, Zikr 100; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Büyû' 28 (h.no: 3387).

sâlih amel ile tevessülü câiz kabul etmişlerdir.³⁴⁷

8.1.4. Sâlih Kimseler ile Tevessül

Sâlih müminlerin duasıyla tevessül Kur'an ve Sünnet'te teşvik edilmiştir. Örneğin Allah Resûlü umreye giden Hz. Ömer'den kendisi içinde dua etmesini istemiştir.³⁴⁸ Sahâbîler de özellikle sıkıntılı oldukları zamanlarda Hz. Peygamber'den dua etmesini istemişler ve O'nun duasıyla tevessülde bulunmuşlardır. İslâm âlimleri bu tevessül çeşidini de ittifakla kabul etmişlerdir.

Sâlih müminlerin Allah katındaki derecesiyle tevessül ise meleklerin Hz. Âdem'e secde ederek Allah'a yakınlık sağlamalarından hareketle âlimlerin çoğunluğu tarafından câiz kabul edilmiş; Peygamber (s.a) ve sâlih amel ile tevessülün söz konusu tevessülü de câiz kılacağı ifade edilmiştir. Buna da Hz. Ömer'in Abbas (r.a), İmam Şâfiî'nin Ehl-i Beyt, Ebû Hanîfe ile Ahmed b. Hanbel'in de İmam Şâfiî ile tevessülü delil olarak gösterilmiştir. "Filancanın hakkı için" şeklinde yemin manasına gelebilecek ifadelerle yapılan tevessül ise meşrû sayılmamıştır. Selef âlimleri ise tâzime benzettikleri için sâlih müminlerin Allah katındaki dereceleriyle tevessülü câiz olarak kabul etmemişlerdir.³⁴⁹

³⁴⁷ Yavuz, "Tevessül", *DİA*, XLI, 7.

³⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 29, II, 59; İbn Mâce, *Sünen*, Menâsik 5 (h.no: 2894); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitr 23 (h.no: 1498); Tirmizî, *Sünen*, Da'avât 109 (h.no: 3562).

³⁴⁹ Yavuz, "Tevessül", *DİA*, XLI, 7.

İKİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN HAKLARINDA DUA ETTİĞİ BAZI SAHÂBÎLER

A. HAKLARINDA DUA EDİLEN BAZI SAHÂBİLERE İLİŞKİN TASNİF

Duayı ibadetin özü ve en üstünü olarak nitelendiren Hz. Peygamber, ismet sıfatıyla muttasıf olduğu halde hayatının her anında rabbine ilticada bulunmuş; âdeta bir dua peygamberi olmuştur. O'nun yapmış olduğu bu yakarışlar, müminler için duanın en müstesna örneklerini oluşturmuştur. Allah Resûlü (s.a), söz konusu yakarışlarında ashabını da unutmamış; gerek müslüman olmalarından önce gerekse de daha sonra onlar için çok sayıda dua irad etmiştir. Bu kimi zaman doğrudan Hz. Peygamber'in dilemesiyle, kimi zaman da ilgili sahâbînin özel talebiyle gerçekleşmiştir. Biz de çalışmamızın ana gövdesini teşkil eden bu bölümde, bahsi geçen duaları, sahâbenin büyüklerini öne almak kaydıyla alfabetik bir sıra içerisinde irdelemek istiyoruz:

1. MÜSLÜMAN OLUŞLARINDAN SONRA DUA EDİLEN BAZI SAHÂBİLER

1.1. HZ. PEYGAMBER'İN KENDİLİĞİNDEN DUA ETTİĞİ BAZI SAHÂBİLER

1.1.1. Hz. Ebû Bekir

1.1.1.1. Hal Tercemesi

Asıl ismi “Abdullah bin Osman” olan Hz. Ebû Bekir'in, Fil Olayından iki yıl dört ay³⁵⁰, iki yıl altı ay³⁵¹ ya da tam üç yıl³⁵² sonra Mekke'de dünyaya geldiği rivayet edilmiştir. Babası, “Ebû Kuhâfe” künyesiyle bilinen Osman bin Âmir et-Teymi³⁵³; annesi³⁵⁴ ise babasının amcasının kızı olan³⁵⁵ ve “Ümmü'l-Hayr” lâkabı ile tanınan

³⁵⁰ Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed (İbnü'l-Esîr) el-Cezerî, *Üsdü'l-gâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*, thk. Ali Muavviz, Âdil Abdülmevcûd, 1. baskı, I-VIII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994, III, 330 (İbn Mende Rivayeti).

³⁵¹ Ebü'l-Fazl Ahmed b. Alî İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, thk. el-Feyyûmî İbrahim, I-VIII, el-Matba'atü'l-Âmire, Kahire 1907, IV, 101 (İbnü'l-Berkî Rivayeti).

³⁵² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 331 (Sindî Rivayeti).

³⁵³ Ebü Ömer Yûsuf b. Abdillâh (İbn Abdülber) en-Nemerî, *el-İstî'âb fi ma'rifeti'l-ashâb*, thk. Muhammed el-Bicâvî, 1. baskı, I-IV, Dâru'l-Cîl, Beyrut 1992, III, 963, IV, 1732-1733; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 310; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 101, 221, VII, 21, 156.

³⁵⁴ Annesinin Künyesi ve Nesebi: Ümmü'l-Hayr Selmâ binti Sahr b. Âmir b. Ka'b b. Sa'd b. Teym et-Teymiyye.

³⁵⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 310, VI, 34; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 101.

Selmâ binti Sahr et-Teymiyye'dir.³⁵⁶ Annesinin, İslâm'ın ilk yıllarında Hz. Peygamber'in duasıyla³⁵⁷, babasının da Mekke'nin fethinden hemen sonra³⁵⁸ oğlu Ebû Bekir (r.a.) aracılığı ile müslüman olduğu rivayet edilir. Hz. Ebû Bekir'in soyu hem anne hem de baba tarafından Mürre b. Ka'b'da Hz. Peygamber'in soyu ile birleşir.³⁵⁹ Doğum tarihi itibarıyla Hz. Peygamber'den iki ya da üç yaş küçük olan Ebû Bekir (r.a.), yaşamı boyunca birbirinden farklı isimlerle anılmıştır.³⁶⁰ Kendisine Câhiliye döneminde verilen "Abdülkâbe" ismi Peygamber (s.a) tarafından "Abdullah" olarak değiştirilmiştir.³⁶¹ Ancak o daha çok "Ebû Bekir" künyesiyle şöhret bulmuştur. "Bekir" adında oğlu olmadığı halde kendisine bu künyenin neden verildiği hususunda ise kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır.³⁶²

Hz. Ebû Bekir'in müslüman olmadan önceki hayatıyla ilgili de kaynaklarda pek fazla bilgi yer almamaktadır. Bununla birlikte O'nun Kureyş kabilesinin ileri gelenlerinden biri olduğu, "Eşnâk = Kabile diyetlerinin ödenmesi" görevini üstlenerek Mekke yönetimine iştirak ettiği³⁶³, çoğunlukla da ticaretle uğraştığı³⁶⁴ ve bu işten büyük bir servet elde ettiği³⁶⁵ rivayet edilmektedir.

Hz. Ebû Bekir'in nasıl müslüman olduğu konusunda da kesin bir bilgi bulunmamakla beraber onun erkeklerden İslâm'ı kabul eden ilk kişi olduğu ifade edilmiştir.³⁶⁶ Nitekim Hz. Peygamber'in, herkes tarafından yalanlanırken Ebû Bekir'in

³⁵⁶ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 963, IV, 1934; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 310, VI, 34, VII, 149, 314; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 101, VIII, 111, 228-229.

³⁵⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 315; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 229.

³⁵⁸ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1733; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 575-576; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 221-222.

³⁵⁹ Künyesi ve Nesebi: Ebû Bekr Abdullah b. Ebî Kuhâfe Osman b. Âmir b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym et-Teymî. Bk. İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 963; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 310; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 101.

³⁶⁰ "Annesinin, kendisine "Allah'im! Bunu (Ebû Bekir'i) ölümden atık (azat) et ve onu bana bağışla" şeklinde duada bulunması, çok eskiden beri hayır yapmayı sevmesi, yüzünün ve ahlâkının güzel olması, soyunda ayıplanacak bir durumun bulunmaması ve Resûlullah'ın, kendisini "Sen Allah'ın cehennemden azat ettiği kimsesin" şeklinde övmesi (bk. Tirmizî, *Sünen*, Menâkıb 16, h.no: 3679) nedeniyle "Atîk" (İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 963, 964; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 310-311; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 102); başta miraç olmak üzere Hz. Nebî'den gelen gaybî haberleri hiç tereddüt etmeden kabul etmesi nedeniyle "es-Siddîk" (İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 965, 966; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 103); çok şefkatli ve merhametli olması dolayısıyla "el-Evvâh" (İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 104); servetini Allah yolunda harcayıp eski elbiseler giymesi nedeniyle "Zü'l-Hilâl" ve Allah Resûlü'nün (s.a) ilk halifesi olması hasebiyle "Halîfetü Resûlullâh" (İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 101) isimleriyle anılmıştır." Mustafa Fayda, "Ebû Bekir", *DİA*, İstanbul 1994, X, 101, 102.

³⁶¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 963; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 310.

³⁶² Fayda, "Ebû Bekir", *DİA*, X, 102.

³⁶³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 966; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 311; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 104.

³⁶⁴ İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 103.

³⁶⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 966; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 325; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 102, 103.

³⁶⁶ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 963, 965; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 238, III, 311, 330, IV, 89; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,

kendisine inandığına ve İslâmiyet için her şeyini feda ettiğine dair beyanı³⁶⁷ da bu hususu desteklemektedir. Ebû Bekir (r.a.), müslüman olduktan sonra Kureyş kabilesinin bazı ileri gelenlerini de İslâm'a davet etmiş; bunlardan Osman b. Affân, Abdurrahman b. Avf, Talha b. Ubeydullah, Sa'd b. Ebû Vakkas ve Zübeyr b. Avvâm isimli beş önemli şahsiyetin İslâm dinine girmesine vesile olmuştur.³⁶⁸ Hz. Ebû Bekir ayrıca Kureyşli müşriklerin işkencelerine maruz kalan bazı müslüman köleleri (Bilâl-i Habeşî³⁶⁹ ve annesi Hamâme³⁷⁰, Âmir b. Führeyre³⁷¹, Ebû Fukeyhe³⁷², Ümmü Ubeyse³⁷³, Zinnîre/Züneyre³⁷⁴, Nehdiyye ve kızı ile Müemmiloğulları'nın cariyesi Lübeyne³⁷⁵ gibi) efendilerine büyük paralar ödeyerek satın almış ve onları hürriyetlerine kavuşturmuştur.

Hz. Peygamber ile birlikte hicret etme şerefine nâil olan³⁷⁶ Ebû Bekir (r.a.), Türk ve İran edebiyatında “Yâr-ı Gâr = Mağara dostu, can yoldaşı” ismiyle anılmıştır.³⁷⁷ O, hicretten sonra Medineli sahâbîlerden Hârice b. Zeyd'in evine misafir olmuş; Nebî (s.a.) de daha sonra onlar arasında kardeşlik bağı kurmuştur.³⁷⁸

Hicretin yedinci yılında (m. 628) Necid tarafına gönderilen seriyyeyi yöneten³⁷⁹ Hz. Ebû Bekir, katıldığı seriyyeler ve hac emiri tayin edildiği (9/631) günler³⁸⁰ dışında

101, 103.

³⁶⁷ Buhârî, *Sahîh*, Fezâ'ilü's-sahâbe 5 (h.no: 3661), Tefsîr 7/3 (h.no: 4640).

³⁶⁸ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 966; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 84, 85, 476, 578; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 290, IV, 102, 223; Ahmet Önkâl, “Abdurrahman b. Avf”, *DİA*, İstanbul 1988, I, 157; Fayda, “Ebû Bekir”, *DİA*, X, 102; İsmail Yiğit, “Osman”, *DİA*, İstanbul 2007, XXXIII, 438; Bünyamin Erul, “Talha b. Ubeydullah”, *DİA*, İstanbul 2010, XXXIX, 504; Mehmet Efendioğlu, “Zübeyr b. Avvâm”, *DİA*, İstanbul 2013, XLIV, 522.

³⁶⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 181, 182, III, 966; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 325, IV, 153, VII, 353, 425; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 102, VIII, 257, 258; Fayda, “Bilâl-i Habeşî”, *DİA*, İstanbul 1992, VI, 152, “Ebû Bekir”, *DİA*, X, 102.

³⁷⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1813; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 71; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 53.

³⁷¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 796, III, 966; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 134, 325, VII, 353, 425; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 15, 102, VIII, 257; Kemal Sandıkçı, “Âmir b. Führeyre”, *DİA*, İstanbul 1991, III, 65; Fayda, “Ebû Bekir”, *DİA*, X, 102.

³⁷² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 241; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 153; Fayda, “Ebû Bekir”, *DİA*, X, 102; Ali Yardım, “Ebû Fukeyhe”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 126.

³⁷³ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 325, VII, 353; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 103, VIII, 258.

³⁷⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1849; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 325, VII, 124, 353; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 102, VIII, 91, 257; Fayda, “Ebû Bekir”, *DİA*, X, 102; Halit Özkan, “Zinnîre er-Rûmiyye”, *DİA*, İstanbul 2013, XLIV, 448.

³⁷⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 325, VII, 353, 425; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 102, 103, VIII, 45, 179, 258.

³⁷⁶ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 963; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 310, 314-317; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 101, 103.

³⁷⁷ Mustafa Uzun, “Yâr-ı Gâr”, *DİA*, İstanbul 2013, XLIII, 324.

³⁷⁸ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 417; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 108; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 84.

³⁷⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. el-Vâkıd el-Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâziyyi'l-Vâkıdî*, thk. Marsden Jones, Oxford University Press, London 1966, II, 722; Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd el-Basrî, *Kitâbü't-Tabakâti'l-kubrâ*, nşr. Eduard Sachau ve Prusya Kraliyet Akademisi Heyeti (C. Brockelmann, J. Horovitz, E. Mittwoch, K. V. Zettersteen, J. Lippert, B. Meissner, Z. F. Schwally), I-IX, E. J. Brill, Leiden 1904, II/I, 85, III/I, 124.

³⁸⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 331, 549; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 101.

Hız. Peygamber'in yanından hemen hemen hiç ayrılmamış³⁸¹; müşriklere karşı gerçekleştirdiği bütün gazvelere onunla birlikte iştirak etmiştir.³⁸² Ayrıca müşriklere imzalanan Hudeybiye Antlaşması'nda (6/628) hazır bulunan Ebû Bekir (r.a), ömrünün son yıllarında çıktığı Umretü'l-Kazâ (7/629) ve Vedâ Haccı (10/632) yolculuklarında Hız. Peygamber'e eşlik etmiştir.³⁸³

Hız. Peygamber'in hicretin on birinci yılında (m. 632) vefatından sonra kendisine Resûlullah'ın halifesi olarak biat edilen³⁸⁴ Hız. Ebû Bekir ilk iş olarak Hız. Peygamber'in Mûte Savaşı şehitlerinin intikamını almak üzere Bizans üzerine göndermeyi kararlaştırdığı; ancak hastalığı nedeniyle gönderemediği Üsâme b. Zeyd komutasındaki orduyu yola çıkarmıştır.³⁸⁵ Halifeliğinin ilk yıllarında yalancı peygamberler³⁸⁶ öncülüğünde ortaya çıkan ridde (dinden dönme) hareketleri ile çeşitli mücadeleler gerçekleştiren Hız. Ebû Bekir, Hâlid b. Velîd ve Muhâcir b. Ebû Ümeyye öncülüğünde gönderdiği ordu ile olayların kısa sürede kontrol altına alınmasını sağlamıştır.³⁸⁷ Onun döneminde ayrıca Hâlid b. Velîd, Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Amr b. Âs, Yezîd b. Ebû Süfyân, Şurahbil b. Hasene ve Müsennâ b. Hârise komutasındaki İslâm orduları Filistin ve Suriye'de Bizanslılar, Irak'ta ise Sâsânîler karşısında büyük zaferler elde etmiş³⁸⁸ ve bu bölgelerde önemli fetihler³⁸⁹ gerçekleştirmiştir.³⁹⁰ 13/634 yılında yapılan Ecnâdeyn Savaşı'nın sonucunu öğrendikten sonra altmış üç yaşlarında iken vefat eden Hız. Ebû Bekir'in naaşı eşi Esmâ bint Umeys tarafından yıkanmış; Hız. Ömer'in kıldırđığı cenaze

³⁸¹ Hız. Peygamber'in, namaza çıkamayacak kadar hastalandığında namazı Hız. Ebû Bekir'in kıldırmasını istemesi, onun Nebî (s.a) nezdindeki seviyesini göstermesi açısından kayda değerdir. Mâlik, *Muvatta*, Kasru's-salât 83; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 209, 231, 356, IV, 412, 413, V, 361, VI, 34, 96, 159, 202, 210, 224, 229, 249, 251, 270; Dârimî, *Sünen*, Mukaddime 14/h.no: 82, Salât 44/h.no: 1257; Buhârî, *Sahîh*, Ezân 39/h.no: 664, 46/h.no: 678, 682, 47/h.no: 683, 51/h.no: 687, 67/h.no: 712, 68/h.no: 713, 70/h.no: 716, Enbiyâ 19/h.no: 3384, 3385, İ'tisâm 5/h.no: 7303; Müslim, *Sahîh*, Salât 90, 94, 95, 97, 101; İbn Mâce, *Sünen*, İkâme 142/h.no: 1232, 1233, 1234, 1235; Tirmizî, *Sünen*, Menâkıb 16/h.no: 3672; Nesâî, *Sünen*, İmâmet 1/h.no: 777, 17/h.no: 797, 40/h.no: 833, 834.

³⁸² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 317, 318; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 101.

³⁸³ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 317.

³⁸⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 971, 973; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 326.

³⁸⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, II/I, 136-137; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk/Târîhu't-Taberî*, thk. Ebû'l-Fazl İbrahim, 2. baskı, I-X, Dâru'l-Me'ârif, Kahire 1967, III, 223-227; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed ez-Zehabî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ (Siyeru'l-Hulefâ'i'r-râşidîn)*, thk. Avvâd el-Ma'rûf, 1. baskı, Mü'essesetü'r-Risâle, Beyrut 1996, s. 32-33.

³⁸⁶ Esved el-Ansî, Tuleyhâ b. Huveylid, Secâh, Müseylimetü'l-Kezzâb gibi...

³⁸⁷ Taberî, *Târîh*, III, 227-342; Zehabî, *Siyer/el-Hulefâ*, 39-62.

³⁸⁸ Dâsin, Nehrüddem, Mercisuffer (12/633), Mercirâhit ve Ecnâdeyn zaferleri (13/634).

³⁸⁹ Irak (Übülle, Nehrülmerre Kalesi, Zendeverd, Dürtâ, Hürmüzcerd, Ülleys, Hire, Bânkyâ, Bârusmâ, Enbâr, Aynüttemr, Dûmetülcendel), Filistin (Gazze, Kaysâriyye, Vâdilarabe), Suriye (Busrâ, Havran, Tedmür).

³⁹⁰ Taberî, *Târîh*, III, 342-419; Zehabî, *Siyer/el-Hulefâ*, 62-64.

namazından sonra da Hz. Peygamber'in kabrinin yanında toprağa verilmiştir. Kabrine oğlu Abdurrahman, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Talha b. Ubeydullah tarafından indirilmiştir.³⁹¹

Ebû Bekir (r.a) yaşamı boyunca dört evlilik yapmış³⁹² ve bu evliliklerinden toplam altı çocuğu³⁹³ dünyaya gelmiştir.³⁹⁴ O, kızlarından Hz. Âişe'yi Peygamber (s.a.) ile evlendirerek³⁹⁵ O'nun kayınpederi olma bahtiyarlığını yaşamıştır.

Hz. Peygamber'in cennetle müjdelediği on sahâbîden biri³⁹⁶ olan Hz. Ebû Bekir Kur'ân-ı Kerîm'i mushaf haline getirmek³⁹⁷ suretiyle İslâm'a en büyük hizmeti yapmıştır.³⁹⁸ O, Hz. Peygamber'den toplam 142 hadis rivayet etmiştir.³⁹⁹

1.1.1.2. Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir Hakkındaki Duaları

Hz. Peygamber'in, bazı sahâbîler hakkındaki dualarını derlemek maksadıyla gerçekleştirdiğimiz tarama faaliyetleri sırasında Ebû Bekir (r.a.) ile ilgili tamamı metinli yedi ayrı dua metnine ulaşılmış ve bunların âhiret mutluluğunun temininine yönelik yakarışlar olduğu gözlemlenmiştir. Nebî (s.a.), söz konusu duaların üçünde Hz. Ebû Bekir için mağfiret, ikisinde rahmet, birinde rıza, birinde ise onun cennete dilediği kapıdan girmesi temennisini dile getirmiştir. Yine bunlardan biri İbn Ömer'den, biri Hz. Ali'den, üçü bizzat kendisinden, biri Ebû'd-Derdâ'dan, biri de Ebû Hüreyre'den nakledilmiştir.

Bunlardan Abdullah b. Ömer rivayetinde, Peygamber (s.a.) rüyasında Hz. Ömer'den daha güçsüz bir durumda olduğunu gördüğü Hz. Ebû Bekir'e, **وَاللّٰهُ يَغْفِرُ لَهُ** =

³⁹¹ İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 977; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 330-331; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 104.

³⁹² Kuteyle bint Abdüluzzâ (Müslüman olmadığı için boşadı), Ümmü Rûmân, Esmâ bint Umeys, Habîbe bint Hârice b. Zeyd.

³⁹³ Abdullah, Esmâ (Anneleri: Kuteyle); Abdurrahman, Âişe (Anneleri: Ümmü Rûmân); Muhammed (Annesi: Esmâ bint Umeys); Ümmü Külsûm (Annesi: Habîbe bint Hârice).

³⁹⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 119-120; Taberî, *Târîh*, III, 425-426.

³⁹⁵ Taberî, *Târîh*, II, 398-400; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnaûd, Hüseyin el-Esed, Naim el-Araksûsî, Memûn es-Sâgarçî, Ali Ebû Zeyd, Kâmil el-Harrât, Sâlih es-Semr, Ekrem el-Bûşî, İbrahim ez-Zeybek, Avvâd el-Ma'rûf, Hilâl es-Serhân, 1. baskı, I-XXV, Mü'essesetü'r-Risâle, Beyrut 1985, II, 141-142.

³⁹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 187, 188, 193; İbn Mâce, *Sünen*, Mukaddime 11/8 (h.no: 133); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Süne 8 (h.no: 4649); Tirmizî, *Sünen*, Menâkıb 25 (h.no: 3747, 3748).

³⁹⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 331.

³⁹⁸ Mustafa Fayda, "Ebû Bekir", *DİA*, X, 105.

³⁹⁹ Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelûsî, *Cevâmi'u's-sire ve hamsü resâ'ile ührâ*, thk. İhsan Abbas, Nâsiruddin el-Esed, Dâru'l-Me'ârif, Kahire 1955, s. 278.

Allah onu (Ebû Bekir'i) bağışlasın!" buyurarak dua etmiştir.⁴⁰⁰ Hz. Ali rivayetinde de, kızını kendisiyle evlendirmesi, hicrette kendisine yol arkadaşılığı yapması ve Bilâl-i Habeşî'yi özgürlüğüne kavuşturması sebebiyle ona, “رَحِمَ اللهُ أَبَا بَكْرٍ = Allah Ebû Bekir'e rahmet etsin!” diyerek duada bulunmuştur.⁴⁰¹ Yine kendisinden nakledilen rivayetlerin ilk ikisinde günahlarının çokluğundan dolayı endişeye kapılan Hz. Ebû Bekir'e, “غَفَرَ اللهُ = Allah seni bağışlasın! / يَا أَبَا بَكْرٍ = Allah sana rahmet etsin ey Ebû Bekir!” sözleriyle dua etmiş ve ona günahlardan bir kısmının yaşanan sıkıntılar sebebiyle daha dünyada iken bağışlandığı müjdesini vermiştir.⁴⁰² Üçüncüsünde ise ona, “يَا أَبَا بَكْرٍ أَعْطَاكَ اللهُ رِضْوَانَهُ الْأَكْبَرَ = Ey Ebû Bekir! Allah sana Rıdvân-ı Ekber'ini (âhiretteki en büyük hoşnutluğunu) nasip eylesin” diyerek duada bulunmuştur.⁴⁰³ Ebû'd-Derdâ rivayetinde ise Ömer b. Hattâb'la tartışıklarını, bu nedenle de onun kendisini bağışlamadığını söyleyen Ebû Bekir'e (r.a.) üç kez, “يَغْفِرُ اللهُ لَكَ يَا أَبَا بَكْرٍ = Allah seni bağışlasın ey Ebû Bekir!” buyurarak dua eden Resûlü Ekrem'in (s.a.), onu incitmemeleri hususunda ashabını uyarması üzerine yaptıklarından pişmanlık duyan Ömer (r.a.) Hz. Ebû Bekir'e gelerek ondan kendisini bağışlamasını istemiştir.⁴⁰⁴

Ebû Bekir (r.a) ile alâkalı son duanın yer aldığı Ebû Hüreyre rivayetinde ise Nebî (s.a), cennetin bütün kapılarından girmenin mümkün olup olmadığını soran Ebû Bekir'e (r.a.), ilgili ibadetin samimi bir şekilde yerine getirilmesi halinde bunun mümkün olabileceğini müjdelemiş ve “وَأَرْجُو أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ = Senin de onlardan olmanı umuyorum!” diyerek kendisine duada bulunmuştur.⁴⁰⁵

⁴⁰⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 27, 39, 89, 104, 107, 318, 450, V, 455; Buhârî, *Sahîh*, Menâkıb 25 (h.no: 3633), Fezâ'ilü's-sahâbe 5 (h.no: 3664, 3676), 6 (h.no: 3682), Ta'bîr 28 (h.no: 7019), 29 (h.no: 7020, 7021), 30 (h.no: 7022), Tevhîd 31 (h.no: 7475); Müslim, *Sahîh*, Fezâ'ilü's-sahâbe 17, 18, 19; Tirmizî, *Sünen*, Rû'yâ 10 (h.no: 2289); Heysemî, *Zevâ'id*, V, 180. Değerlendirme: Tirmizî, 2289 numaralı rivayeti “sahih-garib” bir rivayet olarak nitelendirmiş; Heysemî ise *Müsned*'in beşinci cildinde geçen rivayetin râvilerinden Ebû'l-Hasen Ali b. Yezîd/Zeyd el-Basrî'nin “zayıf” bir râvi olduğunu ileri sürmüştür.

⁴⁰¹ Tirmizî, *Sünen*, Menâkıb 19 (h.no: 3714). Değerlendirme: Tirmizî bu rivayeti, “garib” bir rivayet olarak nitelendirmiş ve sadece bu tarikle bilindiğini ifade etmiştir. Ayrıca râvilerden Ebû İshâk el-Muhtâr b. Nâfi' el-Kûfi'ye ait garîb rivayetlerin bir hayli fazla olduğuna da dikkat çekmiştir.

⁴⁰² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 11.

⁴⁰³ Erdinç Ahatlı, “Radıyallahu Anh”, *DİA*, İstanbul 1997, XXXIV, 386.

⁴⁰⁴ Buhârî, *Sahîh*, Fezâ'ilü's-sahâbe 5 (h.no: 3661).

⁴⁰⁵ Mâlik, *Muvatta*, Cihâd 49; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 268, 449; Buhârî, *Sahîh*, Savm 4 (h.no: 1897), Cihâd 37 (h.no: 2841), Bed'ülhalk 6 (h.no: 3216), Fezâ'ilü's-sahâbe 5 (h.no: 3666); Müslim, *Sahîh*, Zekât 85, 86; Tirmizî, *Sünen*, Menâkıb 16 (h.no: 3674); Nesâî, *Sünen*, Sıyâm 43 (h.no: 2238), Zekât 1 (h.no: 2439), Cihâd 20 (h.no: 3135), 45 (h.no: 3183, 3184). Değerlendirme: Tirmizî, 3674 numaralı rivayeti “hasen-sahih” olarak nitelendirmiştir.

1.1.2. Hz. Ömer

1.1.2.1. Hal Tercemesi

Hulefâ-i Râşidîn'in ikincisi olan Hz. Ömer⁴⁰⁶, bir rivayete göre Fil Olayı'ndan on üç yıl sonra, diğer bir rivayete göre ise Büyük (Dördüncü) Ficâr Savaşı'ndan (bi'setten otuz yıl önce) dört yıl sonra (m. 584 yılında) Mekke'de doğmuştur.⁴⁰⁷ Babası, Kureyş kabilesinin Adiyogulları kolundan Hattâb b. Nüfeyl; annesi ise Mahzûmoğulları kolundan Hanteme⁴⁰⁸ bint Hâşim'dir.⁴⁰⁹ Annesi, Hâlid b. Velîd ile Ebû Cehil'in amcasının kızıdır.⁴¹⁰ Annesi ile babasının soyu Ka 'b b. Lü'ey'de Hz. Peygamber'in soyu ile birleşir.⁴¹¹ Müslüman olmadan önceki hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmayan Hz. Ömer'in, İslamiyet'ten önce "Sefâret = Elçilik" görevini üstlenerek Mekke'nin yönetimine iştirak ettiği rivayet edilmektedir.⁴¹² İslâmiyet'in ilk yıllarında müslümanlara çok şiddetli davranan Ömer (r.a.), bir rivayete göre kız kardeşi Fâtima'nın evinde okunan Tâhâ sûresinden, diğer bir rivayete göre ise Hz. Peygamber'in okuduğu Hâkka sûresinden etkilenmiş ve Resûl-i Ekrem'in, "*Ey rabbim! İslâmiyet'i, Ömer b. Hattâb ya da Amr b. Hişâm (Ebû Cehil) ile teyit et*" şeklindeki duasının⁴¹³ bir tezahürü olarak bi'setten altı yıl sonra (m. 616 yılında) müslüman olmuştur.⁴¹⁴ Bunun üzerine Allah Resûlü ona, hak ile bâtili birbirinden ayıran manasında "el-Fârûk" ismini vermiştir.⁴¹⁵ Hz. Ömer'in müslüman olmasıyla birlikte İslâm dini güç kazanmış; müslümanlar Mescid-i Harâm'da ilk defa toplu halde namaz kılmışlardır. Bu nedenle onun İslâm'ı kabul etmesi bir fetih (zafer) olarak değerlendirilmiştir.⁴¹⁶

Ömer (r.a.) rivayetlere göre akraba ve dostlarından oluşan yirmi kişilik bir kabileyle açıktan/gizlenmeden Mekke'den Medine'ye hicret etmiş; Mus'ab b. Umeyr ve

⁴⁰⁶ Künyesi ve Nesebi: Ebû Hafs Ömer b. el-Hattâb b. Nüfeyl b. Abdiluzzâ b. Riyâh b. Abdillâh b. Kurt b. Rizâh b. Adî b. Ka'b b. Lü'ey el-Adevî.

⁴⁰⁷ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1145; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 138; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 279.

⁴⁰⁸ Annesinin Nesebi: Hanteme bint Hâşim b. el-Mugîre b. Abdillâh b. Ömer b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Ka'b b. Lü'ey el-Mahzûmiyye.

⁴⁰⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1144; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 137-138; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 279.

⁴¹⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 138.

⁴¹¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1144; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 137-138; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 279.

⁴¹² İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1145; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 138; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 279.

⁴¹³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 456.

⁴¹⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 143.

⁴¹⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 143; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 280.

⁴¹⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 144.

Abdullah b. Ümmü Mektûm'dan sonra hicret eden üçüncü sahâbî olmuştur. Hz. Ömer Medine'ye geldikten sonra ensardan Rifâa b. Abdülmünzir'in evine misafir olmuştur.⁴¹⁷ Nebî (s.a.) onu ensarın hanımlarından kendisi adına biat almakla görevlendirmiş⁴¹⁸; sonra da onunla Hz. Ebû Bekir, Uveyym b. Sâide ya da İtbân b. Mâlik arasında kardeşlik bağı kurmuştur.⁴¹⁹

Hz. Ömer, komutanlığını Resûlullah'ın yaptığı bütün savaşlarda, Hudeybiye Antlaşması'nda, Umretü'l-kazâ'da ve Vedâ haccında bulunmuş; iştirak ettiği seriyyeler dışında Hz. Peygamber'in yanından hiç ayrılmamıştır.⁴²⁰ Allah Resûlü hicretin yedinci yılında (m. 628) Hevâzin kabilesi üzerine onun komutasında bir birlik göndermiş; bu seriyye kaynaklarda "Türebe Seriyyesi" olarak isimlendirilmiştir.⁴²¹ Ayrıca Hz. Peygamber Mekke'nin fethi sırasında Hz. Ömer'e Kâbe'deki resimleri imha etme⁴²² ve kendisi adına Kureyşli kadınlardan biat alma⁴²³ görevi vermiştir.

Hz. Ömer, Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra Ebû Bekir (r.a.) tarafından halifelige aday gösterilmiş; ancak Ömer (r.a.), kendisi varken bu görevi üstlenemeyeceğini söyleyerek ona biat etmiştir. Halifeliği döneminde Hz. Ebû Bekir'e müşavirlik⁴²⁴ ve kadılık yapan Ömer (r.a.) ayrıca hastalığı sırasında ona vekâlet etmiş; onun yerine namazları kıldırmıştır.⁴²⁵ Hz. Ebû Bekir de sahâbîlerle istişare ederek kendisinden sonra Hz. Ömer'in halife olmasını kararlaştırmıştır.⁴²⁶

Hz. Ebû Bekir'in vefatından sonra (13/634) başlayan ve on yıl süren⁴²⁷ Hz. Ömer'in halifeliği döneminde önemli fetihler gerçekleştirilmiştir.⁴²⁸

⁴¹⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 144-145.

⁴¹⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 85, VIII, 408; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Salât 241 (h.no: 1139).

⁴¹⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 195.

⁴²⁰ İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 1145; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 145.

⁴²¹ Vâkidi, *Megâzî*, II, 722; İbn Sa'd, *Tabakât*, II/I, 85, III/I, 195.

⁴²² İbn Sa'd, *Tabakât*, II/I, 102; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 335, 336, 383; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Libâs 45 (h.no: 4156).

⁴²³ Taberî, *Târîh*, III, 62.

⁴²⁴ Hz. Ömer'in, Hz. Ebû Bekir'e Kur'an-ı Kerim'i bir mushaf içerisinde bir araya getirmesini teklif etmesi, onun da sonraları bu teklifi yerinde bularak çalışmalara başlaması aralarındaki bu müşâvere (danışma) ilişkisinin önemli bir göstergesidir. Bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 13; Buhârî, *Sahih*, Tefsîr 9/20 (h.no: 4679), Fezâ'ilü'l-Kur'an 3 (h.no: 4986), Ahkâm 37 (h.no: 7191); Tirmizî, *Sünen*, Tefsîr 9/18 (h.no: 3103).

⁴²⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 186.

⁴²⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 157-158.

⁴²⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 166.

⁴²⁸ Kazanılan Kâdisiyye (15/636), Celûla (16/637) ve Nihâvend (21/642) zaferleri sonucunda Irak, İran ve Azerbaycan'ın; Fihl (13/635), Mercisuffer-Mercirûm (14/635) ve Yermük (15/636) zaferleri sonucunda Suriye, el-Cezire ve Filistin'in; üç yılda (19-21/640-642) da Mısır'ın fethi büyük oranda tamamlanmıştır. Ayrıca bu

İslâm tarihinde kendisine “Emîrülmüminîn” ünvanı verilen halifelerin ilki⁴²⁹ olan Ömer (r.a.) 23/644 yılında Mugîre b. Şu‘be’nin kölesi Ebû Lü’lü tarafından yaralanarak almış üç yaşında iken şehit edilmiş⁴³⁰; meşhur sahâbî Süheyb b. Sinân er-Rûmî’nin kıldırıldığı cenaze namazından sonra Hz. Nebî’nin kabri yanında toprağa verilmiştir.⁴³¹

O, üçü Câhiliye döneminde olmak üzere dokuz kadınla evlilik yapmış⁴³²; bunlardan ikisini⁴³³ İslâmiyet’i kabul etmemeleri sebebiyle boşamıştır.⁴³⁴ Diğer hanımları ile birlikte yaşamını sürdüren Hz. Ömer’in biri müşrik yedi hanımından dördü kız toplam on bir adet çocuğu dünyaya gelmiştir.⁴³⁵ İsmiyle künyelendiği⁴³⁶ büyük kızı Hafsa, ilk kocası Huneys b. Huzâfe’nin Uhud Savaşı’nda şehit olmasından sonra Peygamber (s.a.) ile evlenmiş⁴³⁷ ve babasına Resûlullâh’ın üç sahâbî kayınpederinden biri⁴³⁸ olma ayrıcalığını kazandırmıştır. Sonraları Hz. Fâtıma’nın kızı Ümmü Külsûm bint Ali ile evlenen Ömer (r.a.), bu kez de Hz. Peygamber’in kızının damadı olma bahtiyarlığını yaşamıştır.⁴³⁹

O, Hz. Nebî’den hadis rivayet ederken oldukça titiz davranmış; sahâbî de olsa başkaca şahidi bulunmayan râvilerin rivayetlerini kabul etmemiştir.⁴⁴⁰ Onun rivayet ettiği 537 ya da 539 hadis müsned türü bazı eserlerde bir araya getirilmiştir.⁴⁴¹

dönemde Irak’ta Kûfe ve Basra, Mısır’da da Fustat şehirleri kurulmuştur. İbn Sa‘d, *Tabakât*, III/I, 202-204; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, III, 1145; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, IV, 159; Zehebî, *Siyer/el-Hulefâ*, 97-145.

⁴²⁹ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, III, 1151; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, IV, 159.

⁴³⁰ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, III, 1152-1153; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, IV, 161-165.

⁴³¹ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, III, 1157; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, IV, 166.

⁴³² Câhiliye döneminde evlendiği hanımlar: 1. Zeyneb bint Maz‘ûn el-Cumahiyeye, 2. Ümmü Külsûm Müleyke bint Cervel el-Huzâ‘iyye, 3. Kureybe bint Ebû Ümeyye el-Mahzûmiyye. İslâm döneminde evlendiği hanımlar: 4. Ümmü Hakîm bint Hâris b. Hişâm el-Mahzûmiyye, 5. Cemîle bint Âsım b. Sâbit el-Evsiyye, 6. Âtike bint Zeyd b. Amr el-Adeviyye, 7. Ümmü Külsûm bint Alî b. Ebû Tâlib el-Hâşimiyye, 8. Lüheyeye el-Yemeniyye, 9. Fûkeyhe. Taberî, *Târîh*, IV, 198-200.

⁴³³ Künyesi ve Nesebi: Ümmü Külsûm Müleyke bint Cervel el-Huzâ‘iyye, Kureybe bint Ebû Ümeyye el-Mahzûmiyye.

⁴³⁴ Taberî, *Târîh*, IV, 199.

⁴³⁵ Abdullah, Abdurrahman el-Ekber, Hafsa (Zeyneb bint Maz‘ûn’dan); Ubeydullah, Zeyd el-Ekber (Müleyke bint Cervel’dan); Fâtıma (Ümmü Hakîm bint Hâris’dan); Âsım (Cemîle bint Âsım’dan); Zeyd el-Asgar, Rukayye (Ümmü Külsûm bint Alî’dan); Abdurrahman el-Asgar/Ebû Şahme (Lüheyeye’dan); Zeyneb (Fûkeyhe’dan). Taberî, *Târîh*, IV, 198-200.

⁴³⁶ Hz. Ömer’in künyesi: Ebû Hafs. İbn Abdülber, *İstî‘âb*, III, 1144; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, IV, 138.

⁴³⁷ İbn Sa‘d, *Tabakât*, VIII, 56-58.

⁴³⁸ Hz. Peygamber’e kayınpeder olan üç sahâbe: Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Ebû Süfyân b. Harb.

⁴³⁹ Taberî, *Târîh*, IV, 199.

⁴⁴⁰ Mustafa Fayda, “Ömer”, *DİA*, İstanbul 2007, XXXIV, 47.

⁴⁴¹ İbn Hazm, *Sîre*, s. 276; Fayda, “Ömer”, *DİA*, XXXIV, 47-48.

1.1.2.2. Hz. Peygamber'in Hz. Ömer Hakkındaki Duaları

Allah Resûlü'nün (s.a.) Hz. Ömer hakkındaki dualarını bir araya getirmek amacıyla gerçekleştirdiğimiz tarama faaliyetleri sırasında onunla ilgili toplam iki ayrı dua metnine ulaşılmış; bunlardan birinin rahmet, birinin de zenginlik, mutluluk ve şehitlik içerikli olduğu tespit edilmiştir.

Hz. Peygamber'in, Ömer (r.a.) hakkında yapmış olduğu rahmet içerikli dua, Abdurrahman b. Ebû Bekir ile Hz. Ali'den nakledilmiştir. Nebî (s.a.) bunlardan Abdurrahman b. Ebû Bekir rivayetinde⁴⁴², hayır işleme husûsunda Ebû Bekir'i geçmemesi; Hz. Ali rivayetinde ise⁴⁴³ her zaman doğruyu söylemesi sebebiyle Hz. Ömer'e, “رَحِمَ اللَّهُ عُمَرَ = Allah Ömer'e rahmet etsin!” buyurarak duada bulunmuş ve istemeden işlediği kusurlardan dolayı onu sorumlu tutmamasını Yüce Allah'tan temenni etmiştir.

Hz. Ömer hakkında tespit edilen son dua ise İbn Ömer'den nakledilen genel içerikli (zenginlik, mutluluk, şehitlik) bir duadır. Bu rivayete göre Peygamber (s.a.) yıkanmış eski bir elbiseyle yanına gelen Ömer b. Hattâb'a, “الْبَسْ جَدِيدًا وَعِشْ حَمِيدًا وَمُتْ = Yeni (elbiseler) giyesin, mutlu olarak yaşayasın, şehit olarak ölesin!” buyurarak dua etmiş⁴⁴⁴ ve onun için hem dünyada hem de âhirette mutluluk temennisinde bulunmuştur.

1.1.3. Hz. Osman

1.1.3.1. Hal Tercemesi

Hz. Osman⁴⁴⁵ Fil Olayı'ndan altı sene sonra⁴⁴⁶ (m. 577 yılında) Tâif'te⁴⁴⁷ dünyaya gelmiştir. Babası Kureyş kabilesinin Ümeyyeoğulları kolundan Affân b. Ebû'l-Âs; annesi ise Hz. Peygamber'in halası Ümmü Hakîm el-Beyzâ bint Abdülmuttalib'in

⁴⁴² Heysemî, *Zevâ'id*, III, 164. Değerlendirme: Heysemî, rivayetin râvilerinden Ebû Fezâle Mübârek b. Fezâle el-Basrî'nin güvenilir râviler arasında zikredildiğini beyan etmiştir.

⁴⁴³ Tirmizî, *Sünen*, Menâkib 19 (h.no: 3714) Değerlendirme: Tirmizî, bu rivayetin “garib” bir rivayet olduğunu ve sadece bu şekliyle bilindiğini ifade etmiş; ayrıca râvilerden el-Muhtâr b. Nâfi' el-Basrî'nin garîb rivayetlerinin bir hayli fazla olduğunu haber vermiştir.

⁴⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 89; İbn Mâce, *Sünen*, Libâs 2 (h.no: 3558); Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 73-74. Değerlendirme: Bûsîrî ve Heysemî, bu rivayetin râvilerini “sahih” olarak değerlendirmişlerdir.

⁴⁴⁵ Künyesi ve Nesebi: Ebû Amr Osman b. Affân b. Ebi'l-Âs b. Ümeyye b. Abdîşems b. Abdîmenâf b. Kusay el-Ümevî.

⁴⁴⁶ İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 1038; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 223.

⁴⁴⁷ İsmail Yiğit, “Osman”, *DİA*, XXXIII, 438.

kızı Ervâ⁴⁴⁸ bint Kureyz'dir.⁴⁴⁹ Annesi ile babasının nesebi Abdümenâf b. Kusay'da Hz. Nebî'nin nesebiyle birleşmektedir.⁴⁵⁰ Babasını Câhiliye devrinde kaybeden Hz. Osman, İslamiyet'in ilk yıllarında Hz. Ebû Bekir'in daveti üzerine annesiyle birlikte müslüman olmuştur.⁴⁵¹ Peygamber (s.a.) yeni müslüman olan Osman b. Affân'ı kızı Rukıyye ile evlendirmiş; ona damadı olma bahtiyarlığını yaşatmıştır. Hz. Osman'ın bu evlilikten Abdullah isminde bir oğlu dünyaya gelmiş; onun hicretin dördüncü yılında altı yaşındayken vefatına kadar "Ebû Abdullah" künyesiyle künyelenmiştir.⁴⁵² Daha sonraları ise kendisine diğer oğlu Amr'dan dolayı "Ebû Amr" künyesi verilmiştir.⁴⁵³ Hz. Osman eşi Rukıyye (r.a.) ile birlikte önce Habeşistan'a (m. 615), bir müddet sonra da Medine'ye hicret etmiştir. Medine'de ensardan Evs b. Sâbit'in evine misafir olmuş; Nebî (s.a.) de her ikisini kardeş ilan etmiştir.⁴⁵⁴ Hicretin ikinci yılında (m. 624) yapılan Bedir Savaşı'na Hz. Rukıyye'nin hastalığı nedeniyle katılamamış; Hz. Peygamber'in isteği üzerine eşinin yanında kalmıştır.⁴⁵⁵ Rukıyye (r.a.) Bedir Gazvesi'nden hemen sonra vefat etmiştir. Peygamber (s.a.) de Bedir Savaşı'na katılanlar arasında saydığı Hz. Osman'ı diğer kızı Ümmü Külsûm ile evlendirmiştir.⁴⁵⁶ Hz. Peygamber'in her iki kızıyla evlenme ayrıcalığını elde eden Osman (r.a.) bu özelliğinden dolayı "Zünnûreyn = İki nur sahibi" lâkâbı ile anılmıştır.⁴⁵⁷ Hz. Osman, Resûlü Ekrem tarafından elçi olarak Mekke'ye gönderildiği için Hudeybiye Antlaşması ile Rıdvan Biatı'na (7/628) iştirak edememiştir.⁴⁵⁸ Hicretin dokuzuncu yılında (m. 630) ise ikinci eşi Ümmü Külsûm'u kaybetmiştir.⁴⁵⁹ Osman (r.a.), halifelikleri döneminde Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer'e danışmanlık yapmıştır.⁴⁶⁰ Ayrıca Hz. Ömer'in kendisinden sonraki halifeyi seçmek üzere görevlendirdiği altı kişilik komisyon⁴⁶¹ içerisinde yer almış ve yine bu

⁴⁴⁸ Annesinin Nesebi: Ervâ bint Kureyz b. Rebîa b. Habîb b. Abdişems b. Abdimenâf b. Kusay el-Abşemiyye.

⁴⁴⁹ İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 1038; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 578; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 223.

⁴⁵⁰ İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 1037-1038; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 578; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 223.

⁴⁵¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 578; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 223.

⁴⁵² İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 1037; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 578; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 223.

⁴⁵³ İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 1038; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 578; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 223.

⁴⁵⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 38; İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 1038; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 579.

⁴⁵⁵ İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 1038; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 579; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 223.

⁴⁵⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 38; İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 1038-1039; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 579.

⁴⁵⁷ İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 1039; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 578, 582; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 223.

⁴⁵⁸ İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 1038; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 582-583; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 223.

⁴⁵⁹ İsmail Yiğit, "Osman", *DİA*, XXXIII, 438.

⁴⁶⁰ İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 1039.

⁴⁶¹ Şûrâ Üyeleri: Hz. Osman, Hz. Ali, Abdurrahman b. Avf, Talha b. Ubeydullah, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Zübeyr b. el-Avvâm.

komisyon tarafından 29/644 yılında halife olarak seçilmiştir.⁴⁶² On iki yıl süren⁴⁶³ halifeliğinin ilk altı yılı sükûnet içerisinde geçmiş; bu süre zarfında karada⁴⁶⁴ ve denizde⁴⁶⁵ önemli fetihler gerçekleştirilmiştir.⁴⁶⁶ Ancak bu sükûnet dönemi uzun sürmemiş; halifeliğinin yedinci yılından itibaren (m. 650) ülkenin çeşitli yerlerinde yönetime karşı ayaklanmalar meydana gelmiştir.⁴⁶⁷ Bu ayaklanmalar Hz. Osman'ın 35/656 yılında şehit edilmesiyle sonuçlanmış ve İslâm tarihinde ortaya çıkan ilk fitne hareketi olarak kaynaklardaki yerini almıştır. Yaşanan olaylardan sonra hiçbir şey eskisi gibi olmamış; İslâm toplumundaki birliğin yerini zamanla itikadî/amelî bölünmeler almıştır.⁴⁶⁸

Bir grup âsî tarafından evinde şehit edilen Hz. Osman, geceleyin az sayıda kişinin katıldığı⁴⁶⁹ cenaze namazından sonra Bakî' kabristanı yakınlarındaki "Haşşükevk" isimli yerde gizlice toprağa verilmiştir.⁴⁷⁰ O, seksen iki yıl⁴⁷¹ süren yaşamı süresince toplam dokuz hanımla evlilik yapmış; bunların sekizinden toplam on altı çocuğu olmuştur.⁴⁷²

Hz. Peygamber'in, "meleklerin bile kendisinden hayâ ettiği kimse" olarak nitelendirdiği⁴⁷³ ve "benim cennetteki refikim" buyurarak⁴⁷⁴ cennetle müjdelediği Hz.

⁴⁶² İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1044; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 584-585.

⁴⁶³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1049; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 585; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 224.

⁴⁶⁴ İran, Afganistan, Horasan, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Dağıstan, İskenderiye, Trablusgarp, Tunus ve Sudan'ın fethi.

⁴⁶⁵ Ervâd (Cyzikus), Rodos, Sicilya, Kıbrıs adalarının ve tüm Doğu Akdeniz'in fethi, Zâtüssavârî Zaferî (652/655).

⁴⁶⁶ Taberî, *Târîh*, IV, 242-365.

⁴⁶⁷ Taberî, *Târîh*, IV, 365-419.

⁴⁶⁸ Taberî, *Târîh*, IV, 365-419.

⁴⁶⁹ Cenazeye katılanlar: Hz. Hasan, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Selâm, Muhammed b. Hâtıb, Ebû Hüreyre, Zeyd b. Sâbit, Huveytıb b. Abdüluzza, Hakîm b. Hizâm, Cübeyr b. Mut'im, Ebû Cehm b. Huzeyfe, Tiyâr b. Mükrim, Mervân b. el-Hakem, Mugîre b. el-Ahves, Nâile bint el-Ferâfisa el-Kelbiyye (hanımı), Ümmü'l-Benîn bint Uyeyne el-Fezâriyye (hanımı), Âişe bint Osman (kızı). Bk. İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1046-1048; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 586.

⁴⁷⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1047-1049; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 586; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 224.

⁴⁷¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1048; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 587; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 224.

⁴⁷² Hanımları ve Çocukları: 1. Rukayye bint Resûlullah (Abdullah el-Ekber), 2. Ümmü Külsûm bint Resûlullah (Çocuğu olmadı), 3. Fâhite bint Gazvân el-Mâziniyye (Abdullah el-Asgar), 4. Ümmü Amr bint Cündüb ed-Devsîyye (Amr, Hâlid, Ebân, Ömer, Meryem), 5. Fâtıma bint el-Velîd el-Mahzûmiyye (Velîd, Saîd, Ümmü Saîd), 6. Ümmü'l-Benîn bint Uyeyne el-Fezâriyye (Abdülmelik), 7. Remle bint Şeybe el-Kuraşîyye (Âişe, Ümmü Ebân, Ümmü Amr), 8. Nâile bint el-Ferâfisa el-Kelbiyye (Meryem), 9. Ümmü Veled (Ümmü'l-Benîn). Bk. İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 37.

⁴⁷³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 71; Müslim, *Sahîh*, Fezâ'ilü's-sahâbe 36.

⁴⁷⁴ İbn Mâce, *Sünen*, Mukaddime 11 (h.no: 109); Tirmizî, *Sünen*, Menâkıb 18 (h.no: 3698). Değerlendirme: Tirmizî, bu rivayeti "garîb" olarak nitelendirmiş; isnâdının güçlü olmadığını ve "münkatı" olduğunu ifade etmiştir. Bûsîrî ise İbn Mâce'de geçen rivayetin râvilerinden Ebû Affân Osman b. Hâlid el-Medenî'nin "zayıf" bir râvi olduğunu dolayısıyla bu durumun ilgili senedi de zayıf hâle getirdiğini ileri sürmüştür.

Osman, halifeliği döneminde Kur'ân-ı Kerîm'i çoğalttırarak⁴⁷⁵ çeşitli merkezlere gönderilmesini sağlamış; böylece Yüce Kitâb'ın müslümanlar tarafından usulüne uygun bir şekilde okunmasına vesile olmuştur. Hadis rivayetinde ise oldukça titiz davranan Osman b. Affân, Hz. Nebî'den sadece 146 hadis rivayet etmiştir.⁴⁷⁶

1.1.3.2. Hz. Peygamber'in Hz. Osman Hakkındaki Duaları

Hz. Osman ile ilgili gerçekleştirdiğimiz taramalar neticesinde onun hakkında yapılan rahmet, mağfiret, bereket, sığındırma ve rıza konulu toplam beş dua metnine ulaşılmıştır. Rahmet içerikli duanın yer aldığı Hz. Ali rivayetinde Hz. Peygamber, meleklerin bile kendisinden hayâ ettiğini söylediği Osman (r.a.) hakkında “رَحِمَ اللَّهُ عُثْمَانَ” = *Allah Osman'a rahmet etsin!*” buyurarak duada bulunmuştur.⁴⁷⁷ Tâbiînden Ebû Bekir el-Muhâribî'nin (v. 130/748) naklettiği mağfiret içerikli rivayette ise Allah Resûlü (s.a.) onun hakkında “عَفَرَ اللَّهُ لَكَ يَا عُثْمَانُ مَا قَدَّمْتَ وَمَا أَخَّرْتَ وَمَا أَسْرَرْتَ وَمَا أَعْلَنْتَ وَمَا أَخْفَيْتَ وَمَا أَبْدَيْتَ وَمَا هُوَ كَائِنٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ” = *Allah kıyamete kadar önceden ya da sonradan, açık ya da gizli işlediğin bütün günahlarını bağışlasın Ey Osman!*” buyurarak dua etmiştir.⁴⁷⁸ Tâbiînden Antere eş-Şeybânî'nin aktardığı bereket içerikli rivayete göre Osman (r.a.) birazını kendisine ayırdıktan sonra getirdiği azıktan dolayı Hz. Peygamber'in ona, “بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِيمَا” = *Allah, verdiği de bereketlendirsin vermediğini de!*” şeklinde duada bulunduğunu nakletmiştir.⁴⁷⁹ Hz. Osman'dan nakledilen sığınma içerikli rivayete göre de, hasta iken kendisini ziyaret eden Muhammed (s.a.) ona üç kere, “أَعِيدُكَ” = *Seni, çekmekte olduğun hastalığın şerrinden, bir olan, her şeyin ona muhtaç olduğu ama onun hiçbir şeye muhtaç olmadığı, doğmayan, doğurmayan ve hiçbir ortağı da bulunmayan Allah'a sığındırırım!*” diyerek duada bulunmuştur.⁴⁸⁰ Ayrıca Hz. Ömer'den nakledilen rıza

⁴⁷⁵ İsmail Yiğit, “Osman”, *DİA*, XXXIII, 442.

⁴⁷⁶ İbn Hazm, *Sîre*, s. 277; İsmail Yiğit, “Osman”, *DİA*, XXXIII, 442.

⁴⁷⁷ Tirmizî, *Sünen*, Menâkıb 19 (h.no: 3714). Değerlendirme: Tirmizî, bu rivayeti “garib” olarak değerlendirmiş ve sadece bu tarikle bildiğini ifade etmiştir. Ayrıca râvilerden el-Muhtâr b. Nâfi' el-Basrî'nin garib rivayetlerinin bir hayli fazla olduğuna dikkat çekmiştir.

⁴⁷⁸ Ahmed b. Hanbel, *Fezâ'ilü's-sahâbe*, I, 456, 518. Değerlendirme: Bu rivayetin râvilerinden Zekeriyâ b. Yahyâ el-Kisâî ve Ebû İbrâhim Muhammed b. el-Kâsım el-Esedî yalancılıkla itham edilmiş ve “metrûk” râviler arasında sayılmıştır.

⁴⁷⁹ Ebû Bekr Amr b. Ebû Âsım ed-Dahhâk eş-Şeybânî, *Kitâbü's-sünne ve me'ahû zılâlû'l-cenne fi tahrîci's-sünne*, thk. Nâsruddîn el-Albânî, 1. baskı, I-II, el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut 1980, I, 592.

⁴⁸⁰ Ebû'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed et-Taberânî, *Kitâbü'd-du'â*, thk./thr. Muhammed Saîd el-Buhârî, 1. baskı, I-X,

içerikli rivayete göre Nebî (s.a.) Tebük seferi sırasında ordunun çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan Hz. Osman'a üç kez, “اللَّهُمَّ رَضِيْتُ عَنْ عُثْمَانَ فَارْضِ عَنْهُ” = *Allah'ım! Ben Osman'dan razıyım, sen de razı ol*” buyurarak dua etmiştir.⁴⁸¹

1.1.4. Hz. Ali

1.1.4.1. Hal Tercemesi

Hz. Peygamber'in damadı ve amcazadesi olan Ali (r.a.)⁴⁸² nübüvvetten on yıl önce⁴⁸³ (m. 600 yılında) Mekke'de doğmuştur. Babası, Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib⁴⁸⁴; annesi ise Ebû Tâlib'in amcasının kızı Fâtıma bint Esed⁴⁸⁵'dir. Ebû Tâlib'in en küçük oğlu⁴⁸⁶ olan Hz. Ali o yıllarda Mekke'de yaşanan kıtlık sebebiyle beş yaşından itibaren hicrete kadar Hz. Peygamber'in himayesinde büyümüştür.⁴⁸⁷ Çoğunluğun görüşüne göre nübüvvetin ilk yılında (m. 610 yılında) bizzat Hz. Peygamber'in davetiyle İslâmiyet'i kabul etmiş; böylece çocuklardan İslâm'ı kabul eden ilk kişi olmuştur.⁴⁸⁸ Ali (r.a.), Resûl-ü Ekrem'in hicreti sırasında O'nun yatağına yatarak müşrikleri oyalamış ve Hz. Nebî'nin kendisine bırakmış olduğu emanetleri sahiplerine ulaştırdıktan sonra annesini ve Resûlullah'ın kızı Fâtıma'yı da yanına alarak Mekke'den Medine'ye hicret etmiştir.⁴⁸⁹ Nebî (s.a.) Medine'de ashâbı arasında kardeşlik tesis ederken kendisine de Hz. Ali'yi kardeş olarak seçmiş⁴⁹⁰ ve onu hicretin ikinci yılında

Dâru'l-Beşâ'iri'l-İslâmiyye, Beyrut 1987, II, 1324. Değerlendirme: Eserde iki ayrı isnadla nakledilen bu rivayetin râvilerinden Hâlid b. Abdurrahman el-Mahzûmî ile Hafs b. Süleymân el-Esedî “metrûk”; rivayetler ise “zayıf” olarak nitelendirilmiştir. Benzer rivayetler için bk. Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed ed-Dîneverî (İbnü's-Sünnî), *Kitâbü 'Ameli'l-yevm ve'l-leyle*, thk. Beşîr Muhammed Uyûn, 1. baskı, Mektebetü Dâri'l-Beyân, Dımaşk 1987, s. 260; Beyhakî, *ed-Da'avâtü'l-kebîr*, II, 229-230; Heysemî, *Zevâ'id*, V, 110. Değerlendirme: Heysemî râvilerden, Ebû Ya'lâ'nın hocası Mûsâ b. Hayyân'ı tanımadığını belirtmiştir.

⁴⁸¹ Ahmed b. Hanbel, *Fezâ'ilü's-sahâbe*, I, 484.

⁴⁸² Künyesi ve Nesebi: Ebû'l-Hasan Alî b. Ebî Tâlib (Abdümenâf) b. Abdilmuttalib (Şeybe) b. Hâşim (Amr) b. Abdimenâf (el-Mugîre) b. Kusay (Zeyd) el-Hâşimî.

⁴⁸³ İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 269.

⁴⁸⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 11; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1089; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 87; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 269.

⁴⁸⁵ Nesebi: Fâtıma bint Esed b. Hâşim b. Abdimenâf b. Kusay el-Hâşimiyye. (bk. İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 11; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1089; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 88).

⁴⁸⁶ Ağabeyleri: Tâlib, Akîl, Ca'fer. (bk. İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1090; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 88).

⁴⁸⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 89; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 269.

⁴⁸⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 13; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1090-1096; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 88-91; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 269.

⁴⁸⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 13; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1094, 1096; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 91-92.

⁴⁹⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 14; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1098-1099; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 88, 92; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 269.

(m. 624) kızı Fâtıma ile evlendirmiştir.⁴⁹¹ Hz. Ali'nin bu evlilikten Hasan, Hüseyin, Muhsin/Muhassin, Zeynep ve Ümmü Külsûm adında beş çocuğu dünyaya gelmiş⁴⁹²; büyük oğlu Hasan'dan dolayı kendisine "Ebü'l-Hasan" künyesi verilmiştir.⁴⁹³ Hz. Fâtıma'nın vefatından sonra birçok evlilik yapan Ali'nin (r.a.) bu evliliklerinden on yedisi kız toplam yirmi dokuz çocuğu dünyaya gelmiştir.⁴⁹⁴ Soyu ise Hasan, Hüseyin, Muhammed el-Ekber, Abbas ve Amr isimli çocukları vasıtasıyla devam etmiştir.⁴⁹⁵ Ali (r.a.), hemen bütün gazve ve seriyyelerde hazır bulunmakla beraber Hz. Peygamber'in kendisini Medine'de vekil olarak bırakması nedeniyle Tebük Gazvesi'ne iştirak edememiştir.⁴⁹⁶ Hz. Ali ayrıca vasiyeti üzerine diğer akrabalarıyla birlikte Hz. Peygamber'in cenaze hizmetlerini yerine getirmiştir.⁴⁹⁷

Ali (r.a.), ilk üç halife döneminde hiçbir idari görevde bulunmamış ve hiçbir savaşa katılmamıştır. Bunların yerine ilimle uğraşmayı tercih etmiş ve ilmî konularda ilk üç halifeye danışmanlık yapmıştır.⁴⁹⁸ Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle birlikte halife olarak Hz. Ali'ye biat edilmiş (35/656)⁴⁹⁹; ancak yaşanan bu iki olay sahâbîlerin ve müslümanların ikiye bölünmesine yol açmıştır. Hz. Muâviye, Hz. Âişe, Talha b. Ubeydullah ve Zübeyr b. Avvâm'dan oluşan bir grup sahâbî, Hz. Osman'ın katillerinin bulunmasını talep ederek halife Hz. Ali'ye biat etmemiştir. Bu durum Hz. Ali ile Hz. Osman taraftarlarının arasını iyice açmış ve bunun sonucunda meydana gelen Cemel (36/656) ve Sıffîn (36-37/657) savaşlarında içlerinde sahâbîlerin de yer aldığı on

⁴⁹¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1099; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 269.

⁴⁹² İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 11; Taberî, *Târîh*, V, 153.

⁴⁹³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 11; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1089; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 88; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 269.

⁴⁹⁴ Hz. Fâtıma'dan sonra evlilik yaptığı hanımlar ve çocukları: 1. Ümmü'l-Benîn bint Hizâm el-Kilâbiyye (Abbas, Ca'fer, Abdullah, Osman), 2. Leylâ bint Mes'ûd et-Temîmiyye (Ubeydullah, Ebû Bekr), 3. Esmâ bint Umeys el-Has'amiyye (Muhammed el-Asgar, Yahya, Avn), 4. Ümmü Habîb es-Sahbâ bint Rebîa et-Taglibiyye (Amr, Rukayye), 5. Ümâme bint Ebü'l-Âs el-Kuraşîyye (Muhammed el-Evsat), 6. Havle bint Ca'fer el-Hanefiyye (Muhammed el-Ekber b. el-Hanefiyye), 7. Ümmü Saîd bint Urve es-Sekafiyye (Ümmü'l-Hasen, Remle el-Kübrâ), 8. Mühayyisât bint İmri'ü'l-Kays el-Kelbiyye (Bir kız çocuğu), 9. İsmi bilinmeyen hanımlarından (Ümmü Hâni', Meymûne, Zeyneb es-Sugra, Remle es-Sugra, Ümmü Külsûm es-Sugra, Fâtıma, Ümâme, Hatice, Ümmü'l-Kirâm, Ümmü Seleme, Ümmü Ca'fer, Cümâne, Nefsiyye). Bk. İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 11-12; Taberî, *Târîh*, V, 153-155.

⁴⁹⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 12; Taberî, *Târîh*, V, 155.

⁴⁹⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 14; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1096, 1097; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 88, 92; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 269.

⁴⁹⁷ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1090.

⁴⁹⁸ Ethem Ruhi Fıçlalı, "Ali", *DİA*, İstanbul 1989, II, 372.

⁴⁹⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 20; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1121; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 106; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 269.

binlerce müslüman şehit edilmiştir.⁵⁰⁰ Ayrıca Sıffîn Savaşı'nda, Hz. Ali taraftarlarının arasından ayrılarak halifeye baş kaldıran ve “Hâricîler” olarak adlandırılan bir grup Ali (r.a.) tarafından Nehrevân Savaşı'nda (38/658) yenilgiye uğratılmıştır.⁵⁰¹ Hz. Ali bu yenilginin intikamını almak isteyen “Abdurrahman b. Mülcem” isimli bir Hâricî tarafından 40/661 yılında Kûfe'de şehit edilmiştir.⁵⁰² Cenazesi oğulları Hasan, Hüseyin ve yeğeni Abdullah b. Ca'fer tarafından yıkanmış; Hz. Hasan'ın kıldırıldığı cenaze namazından sonra da bugün Irak sınırları içerisinde yer alan Necef şehrinde toprağa verilmiştir.⁵⁰³ Hz. Peygamber'in cennetle müjdelediği on sahâbîden biri⁵⁰⁴ olan Ali (r.a.), Nebî (s.a.)'den toplam 536⁵⁰⁵ ya da 586 hadis rivayet etmiştir.⁵⁰⁶

1.1.4.2. Hz. Peygamber'in Hz. Ali Hakkındaki Duaları

Elde ettiğimiz verilere göre Peygamber (s.a), hakkındaki yirmi duasından onbeşini yalnızca Hz. Ali, üçünü Ehl-i beyt (Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin), ikisini ise sadece Ali ile Fâtıma hakkında yapmıştır. Kendisiyle alâkalı dualardan dokuzunu bizzat Ali (r.a.), ikisini İbn Abbas, ikisini Enes b. Mâlik, birini Sehl b. Sa'd, birini de Ebû Saîd el-Hudrî ile Hz. Ali ortaklaşa nakletmiştir. Bunlardan İbn Abbas rivayetine göre Nebî (s.a.), Hayber Gazvesi sırasında sancağı Hz. Ali'ye vermiş ve muzaffer olması için ona, “وَارْحَمَهُ وَارْحَمْ بِهِ = Allah'im! Ona yardım et ve onu izzet vesilesi kıl, وَاللَّهُمَّ أَعْنَهُ وَأَعِزِّ بِهِ = ona rahmet et ve onu rahmet vesilesi kıl!, وَأَنْصُرَهُ وَأَنْصُرْ بِهِ = ona muzaffer olmayı nasip et ve onu zafer vesilesi kıl!, وَاللَّهُمَّ وَالٍ مَنْ وَالَاهُ وَعَادٍ مَنْ عَادَاهُ = Allah'im! Onun dostlarına dost, düşmanlarına düşman ol” buyurarak iki farklı dua yapmıştır.⁵⁰⁷ Bu dualardan sonra cihad meydanına çıkan Ali (r.a.), kahramanca çarpışarak Hayber'in fethini kolaylaştırmıştır.

Hz. Ali'den nakledilen rivayetlerin ilkinde Allah Resûlü (s.a.), kendisine ziyarette bulunan meleklerin sayısını isabetli bir şekilde tahmin eden Hz. Ali'ye, “رَأَيْتَكَ

⁵⁰⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 20-21; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 269, 271.

⁵⁰¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 21; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 271.

⁵⁰² İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 25; İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 1122; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 113; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 271.

⁵⁰³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 25; İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 1122; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 113.

⁵⁰⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 187, 188, 193; İbn Mâce, *Sünen*, Mukaddime 11/8 (h.no: 133); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Sünnet 8 (h.no: 4649); Tirmizî, *Sünen*, Menâkıb 25 (h.no: 3747, 3748).

⁵⁰⁵ İbn Hazm, *Sîre*, s. 276.

⁵⁰⁶ M. Yaşar Kandemir, “Ali”, *DİA*, İstanbul 1989, II, 375.

⁵⁰⁷ Taberânî, *Kebîr*, XII, 122.

اللَّهُ إِيْمَانًا وَعِلْمًا = Allah imanını ve ilmini arttırsın!”⁵⁰⁸; ikincisinde ise, رَحِمَ اللَّهُ عَلَيَّ = Allah Ali’ye rahmet etsin! ve اللَّهُمَّ أَدِرِ الْحَقَّ مَعَهُ حَيْثُ دَارَ = Allah’ım! O hangi tarafa yönelirse hakkı onun beraberinde eyle!” buyurarak üç ayrı dua yapmıştır.⁵⁰⁹ Ondan gelen üçüncü rivayete göre Peygamber (s.a.), vücudundaki ağrılardan şikâyetçi olan Hz. Ali’ye, اللَّهُمَّ عَافِهِ اللَّهُمَّ اشْفِهِ = Allah’ım! Ona şifa ve afiyet ver” iki farklı dua yapmış ve onun söz konusu rahatsızlıktan kurtulmasına vesile olmuştur.⁵¹⁰ Dördüncü rivayete göre ise Yemen’e kadı olarak görevlendirdiği Hz. Ali’nin bu konuda tecrübesiz olduğunu söylemesi üzerine ona, تَبَّتْكَ اللَّهُ وَسَدَّكَ = Allah, seni (senin dilini) sabit kılsın ve seni (hayırlı olana) yöneltsin!”⁵¹¹ veya اللَّهُمَّ ثَبَّتْ لِسَانَهُ وَاهْدِ قَلْبَهُ = Allah’ım! Onun dilini sabit kıl ve kalbini doğru olana yönelt”⁵¹² buyurarak dua etmiş ve kendisine icra edeceği görevle ilgili bazı tavsiyelerde bulunmuştur. Ali’den (r.a) nakledilen beşinci rivayette Nebî (s.a.), çok sevdiği damadı hakkında, اللَّهُمَّ انْصُرْ عَلِيًّا = Allah’ım! Ali’yi muzaffer eyle; اللَّهُمَّ أَكْرَمَ مَنْ أَكْرَمَ عَلِيًّا = Allah’ım! Ali’ye ikram edene sen de ikramda bulun” şeklinde iki ayrı dua irad etmiştir.⁵¹³ O’ndan gelen son rivayette ise Hz. Peygamber, ölmüş olan babasını kabrine yerleştirdiği için damadına hayır duada bulunmuş ve kendisine cenaze âdâbıyla alâkalı bazı bilgiler vermiştir.⁵¹⁴ Hz. Ali ile ilgili Enes b. Mâlik’ten nakledilen

⁵⁰⁸ Ebü’l-Hasen Alî b. Ebû Bekr el-Heysemî, *Bugyetü’l-bâhis an zevâ’idi Müsnedi’l-Hâris*, thk. Hüseyin el-Bâkirî, 1. baskı, I-II, Medîne İslâm Üniversitesi, Medine 1992, II, 904; Ebü’l-Abbâs Ahmed b. Ebû Bekr el-Bûsîrî, *İthâfû’l-hıyeratî’l-mehera bi-zevâ’idi’l-Mesânîdi’l-aşera*, thk. Âdil b. Sa’d, es-Seyyid b. Mahmûd, 1. baskı, I-XI, Mektebetü’r-Rüşd, Riyad 1998, IX, 278. Değerlendirme: Bûsîrî, rivayetin râvilerinden Abdürrahîm b. Vâkîd’in zayıf bir râvi olduğunu belirtmiştir.

⁵⁰⁹ Tirmizî, *Sünen*, Menâkıb 19 (h.no: 3714). Değerlendirme: Tirmizî bu rivayeti, “garib” olarak değerlendirmiş ve sadece bu tarikle bilindiğini ifade etmiştir. Ayrıca râvilerden el-Muhtâr b. Nâfi’ el-Basrî’nin garîb rivayetlerinin bir hayli fazla olduğuna dikkat çekmiştir.

⁵¹⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 83, 84, 107; Tirmizî, *Sünen*, Da’avât 111 (h.no: 3564). Değerlendirme: Tirmizî bu rivayeti, “hasen-sahih” olarak nitelendirmiştir.

⁵¹¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 149. Benzer rivayetler için bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 111; İbn Mâce, *Sünen*, Ahkâm 1 (h.no: 2310). Değerlendirme: Ahmed b. Ebû Bekr el-Bûsîrî “Zevâ’id” isimli eserinde, hadis münekkidi Ebû Hâtim er-Râzî’nin *Müsned* I/111 ile *Sünenü İbn Mâce*’de yer alan rivayetin “münkatı” bir rivayet olduğuna ve râvilerden Ebü’l-Bahterî Saîd b. Fîrûz’un Hz. Ali’den söz konusu rivayeti işitmesinin mümkün olmadığına dair görüşünü nakletmiştir. Ebü’l-Hasen es-Sindî ise ilgili hadisin, Ebû Dâvûd tarafından da başka bir isnadla rivayet edildiğini ve bu isnada ait özelliklerin *Zevâ’id*’de geçen özelliklerle aynı olduğuna dikkat çekmiştir.

⁵¹² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 111; İbn Mâce, *Sünen*, Ahkâm 1 (h.no: 2310). Değerlendirme: Ahmed b. Ebû Bekr el-Bûsîrî “Zevâ’id” isimli eserinde, hadis münekkidi Ebû Hâtim er-Râzî’nin, bu rivayeti “münkatı” olarak değerlendirdiğine ve ayrıca râvilerden Ebü’l-Bahterî Saîd b. Fîrûz’un Hz. Ali’den söz konusu rivayeti işitmesini mümkün görmediğine dair bir görüşü nakletmiştir. Ebü’l-Hasen es-Sindî ise ilgili hadisin, Ebû Dâvûd tarafından da başka bir isnadla rivayet edildiğini ve bu isnada ait özelliklerin *Zevâ’id*’de geçen özelliklerle aynı olduğuna dikkat çekmiştir.

⁵¹³ Taberânî, *Kebîr*, XVII, 39.

⁵¹⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 103, 129, 131; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Cenâ’iz 64-66 (h.no: 3214); Nesâî, *Sünen*, Cenâ’iz 84 (h.no: 2006).

ilk rivayete göre Hz. Peygamber, kendisine getirilen kızartılmış kuş etini yemeden önce, “اللَّهُمَّ اِنْتِنِي بِأَحَبِّ خَلْقِكَ إِلَيْكَ يَا أَكْلَ مَعِيَ هَذَا الطَّيْرَ” = *Allah’ım! Yarattıklarının içerisinde sana en sevimli olanı bana getir de benimle birlikte şu kuştan yesin*” buyurarak dua etmiş ve biraz sonra oraya gelen Ali’nin (r.a) söz konusu etten yiyerek Allah’ın en sevdiği kulları arasına girmesine vesile olmuştur.⁵¹⁵ İkinci rivayete göre de, “اللَّهُمَّ أُعِذُّهُ بِكَ وَذُرِّيَّتَهُ مِنْ” = *Allah’ım! Onu ve soyunu kovulmuş şeytanın şerrinden sana sığındırırım*”⁵¹⁶ buyurarak onu ve neslini Allah’ın himayesine aldirmek istemiştir. Sehl b. Sa’d rivayetine göre ise Nebî (s.a), Hayber Gazvesi’nde gözlerinden rahatsızlanan Hz. Ali’ye iyileşmesi için şifa duasında bulunmuştur.⁵¹⁷ Ebû Saîd el-Hudrî ile kendisinin müştereken naklettiği bir başka rivayete göre Peygamber (s.a.), namazının kılınmasına vesile olmak için bir cenazenin borcunu üzerine alan damadına, “يَا عَلِيُّ جَزَاكَ” = *Ey Ali! Allah seni İslâm’ın hayrı ile mükâfatlandırsın ve müslüman kardeşinin borcunu kaldırmana karşılık Allah da kıyamet günü senin borcunu kaldırsın*” sözleriyle dua etmiştir.⁵¹⁸

Resûlü Ekrem (s.a.) damadına olan dualarından ikisini kızı Fâtıma ile evlendiği gece yapmıştır. Bunlardan Büreyde b. Husayb’ın naklettiği ilk rivayette onlara, “اللَّهُمَّ بَارِكْ فِيهِمَا وَبَارِكْ لَهُمَا فِي شِبْلَيْهِمَا” = *Allah’ım! (Evliliklerini) o ikisine mübarek eyle ve iki arslan yavrusunu da o ikisine mübarek eyle*” diyerek⁵¹⁹, Esmâ bint Umeys’in naklettiği ikinci rivayette, “جَمَعَ اللَّهُ بَيْنَكُمَا وَبَارَكَ فِي سَيْرِكُمَا وَاصْلَحَ بَالِكُمَا” = *Allah her ikinize de mutluluk*

⁵¹⁵ Tirmizî, *Sünen*, Menâkıb 20 (h.no: 3721). Değerlendirme: Tirmizî bu rivayeti, “garib” bir rivayet olarak nitelendirmiş ve sadece bu şekliyle bilindiğini ifade etmiştir.

⁵¹⁶ İbn Hibbân, *Sahih*, XV, 395; Taberânî, *Kebîr*, XII, 410; Heysemî, *Zevâ’id*, IX, 205-206. Değerlendirme: Heysemî, bu rivayetin râvilerinden Yahyâ b. Ya’lâ el-Eslemî’yi “zayıf” olarak değerlendirmiştir.

⁵¹⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 333; Buhârî, *Sahih*, Cihâd 143 (h.no: 3009), Megâzî 38 (h.no: 4210); Müslim, *Sahih*, Fezâ’ilü’s-sahâbe 34.

⁵¹⁸ Ebû Muhammed Abdülhamîd b. Humeyd el-Kissî (el-Keşşî), *el-Müntehab min Müsnedi Abd b. Humeyd*, thk. Ebû Abdullah el-Adevî, 2. baskı, I-II, Dâru Belensiye, Riyad 2002, II, 79 (Râvilerden Atiyye el-Avfî ve Ubeydullah b. Velîd el-Vassâfî zayıf kabul edilmiştir); Ebû’l-Hasen Alî b. Ömer ed-Dârekutnî, *Sünenü’l-Dârekutnî*, zeyl: Muhammed el-Azîm el-Âbâdî, thk. Şuayb el-Arnaûd, Abdülmünim eş-Şelebî, Kâmil Karabellîlî, 1. baskı, I-VI, Mü’essesetü’r-Risâle, Beyrut 2004, III, 467, IV, 53; Beyhakî, *Sünen*, VI, 73.

⁵¹⁹ Bezzâr, *Müsned*, X, 339-340. Benzer rivayetler için bk. Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, thk. Süleymân el-Bündârî, Seyyid Kesrevî Hasen, 1. baskı, I-VI, Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrut 1991, VI, 72; Ebû Bekr Muhammed b. Hârûn er-Rûyânî, *Müsnedü’r-Rûyânî bi-zeylihi’l-müstedrek mine’n-nüsi’s-sâkâta*, 1. baskı, I-III, Mü’essesetü Kurtuba, Kahire-Riyad 1995, I, 76-77; Taberânî, *Kebîr*, II, 20; Heysemî, *Zevâ’id*, IX, 209. Değerlendirme: Heysemî, Bezzâr ve Taberânî rivayetlerinin râvilerini, Abdülkerîm b. Selîf dışında “sahih” olarak değerlendirmiş ve İbn Hibbân’ın, adı geçen râviyi “sika” olarak vasıflandırdığını nakletmiştir.

versin, yaşamınızı bereketli kılsın ve işinizi rast getirsin!”⁵²⁰ buyurarak dua etmiştir. Bu duaların bereketiyle çok mutlu bir evlilik dönemi geçiren Hz. Ali ve Hz. Fâtıma, aile hayatı konusunda kendilerinden sonraki nesillere örnek olmuşlardır.

Peygamber (s.a.), aşağıda verilen son üç rivayette ise çok sevdiği damadına, “*Bunlar benim ehl-i beytimdir*” sözüyle takdim ettiği ev halkının⁵²¹ bir ferdi olarak duada bulunmuştur. Bunlardan Ümmü Seleme’nin aktardığı iki rivayetten birinde onlara, “اللَّهُمَّ هَؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي فَأَذِيبْ عَنْهُمْ الرَّجْسَ وَطَهِّرْهُمْ تَطْهِيرًا” = *Allah’ım! Bunlar benim ev halkımdır; onlardan kiri gider ve onları tertemiz eyle*”⁵²²; diğerinde ise, “اللَّهُمَّ عَادِ مَنْ” = *Allah’ım! Onların düşmanlarına düşman, dostlarına dost ol*”⁵²³ diyerek dua etmiştir. Hz. Ali’den nakledilen son rivayette de onlarla ilgili, “اللَّهُمَّ ارْضِ عَنْهُمْ” = *Allah’ım! Benim kendilerinden razı olduğum gibi sen de onlardan razı ol*”⁵²⁴ şeklinde bir dua mevcuttur.

1.1.5. Abbâd b. Bişr

1.1.5.1. Hal Tercemesi

Evs kabilesinin Eşheloğulları kolundan⁵²⁵ olan Abbâd (r.a.) Medine’de doğmuş ve burada yaşamıştır.⁵²⁶ Hz. Peygamber’in hicretten önce Medine’ye öğretmen olarak gönderdiği Mus‘ab b. Umeyr vasıtasıyla müslüman olmuş⁵²⁷; hicretten sonra onunla

⁵²⁰ Nesâî, *Kübrâ*, V, 143; Taberânî, *Kebîr*, XXII, 412, XXIV, 135, 136; Hâkim, *Müstedrek*, III, 174; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 208-210. Değerlendirme: Heysemî, Taberânî’de geçen rivayetlerin râvilerinden Ebû Seleme Yahyâ b. el-Alâ el-Becelî’yi “*metrük*” olarak değerlendirmiştir.

⁵²¹ “Ehl-i Beyt” kavramı içerisine kimlerin girdiği hususu İslâm âlimleri arasında tartışmalı olmakla beraber, bu rivayetlerde Hz. Peygamber’in, ehl-i beyti olarak sadece Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin’i takdim ettiği görülmektedir (bk. Mustafa Öz, “Ehl-i Beyt”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 498-501).

⁵²² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 107, VI, 292, 298, 304; Tirmizî, *Sünen*, Tefsîr 33/7 (h.no: 3205), Menâkıb 31 (h.no: 3787), 60 (h.no: 3871); Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 167. Değerlendirme: Tirmizî, 3205 ve 3787 numaralı rivayetleri, “garib”; 3871 numaralı rivayeti ise “hasen-sahih” şeklinde vasıflandırmıştır. Heysemî ise Müsned’in dördüncü cildinin yüz yedinci sayfasında geçen rivayetin râvilerinden Ebû Abdullah Muhammed b. Mus‘ab el-Kirkisânî’yi hafızasının iyi olmaması nedeniyle “zayıf” bir râvi olarak nitelendirmiştir.

⁵²³ Ebû Ya‘lâ, *Müsned*, XII, 383-384; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 166-167. Değerlendirme: Heysemî bu rivayetin isnâdını “ceyyid/sahih” olarak vasıflandırmıştır.

⁵²⁴ Ebû'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed et-Taberânî, *el-Mu‘cemü'l-evsat*, thk. Târik İvazullâh, Abdülmuhsin el-Hüseynî, I-X, Dâru'l-Harameyn, Kahire 1995, V, 348; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 169. Değerlendirme: Heysemî bu rivayetin râvilerinden Ebû Seydân Ubeyd b. Tufeyl el-Gatafânî’yi “sika”; diğer râvileri ise “sahih” olarak değerlendirmiştir.

⁵²⁵ Künyesi ve Nesebi: Ebû Bişr/Ebü'r-Rebî' Abbâd b. Bişr b. Vakş b. Zügbe b. Ze'ürâ b. Abdileşhel b. Cüşem b. Hâris b. el-Hazrec b. Amr en-Nebî b. Mâlik b. el-Evs el-Evsî (bk. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 149).

⁵²⁶ Raşit Küçük, “Abbâd b. Bişr”, *DİA*, İstanbul 1988, I, 12.

⁵²⁷ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III/II, 16; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 801; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 149.

Ebû Huzeyfe b. Utbe arasında kardeşlik bağı kurulmuştur.⁵²⁸

Hz. Abbâd başta Bedir ve Uhud savaşları olmak üzere Hz. Peygamber'in iştirak ettiği bütün savaşlara katılmıştır.⁵²⁹ Hicretin altıncı yılında (m. 628) umre için hazırlık yapıldığı sırada Hz. Nebî'nin Kureyşliler'in durumunu öğrenmek üzere gönderdiği yirmi kişilik öncü süvari birliği içerisinde yer alan⁵³⁰ Abbâd b. Bişr, müslümanlara eziyet etmekle tanınan Ka'b b. Eşref isimli yahudiyi öldürenler arasında da zikredilmiştir.⁵³¹ Ayrıca Hz. Peygamber onu Müzeyne ve Süleymoğulları kabilelerinin zekâtını toplamakla görevlendirmiştir.⁵³² Kırk beş yaşında iken Yemâme Savaşı'nda şehit düşen⁵³³ Abbâd (r.a.) Resûl-i Ekrem'den bir hadis rivayet etmiştir.⁵³⁴

1.1.5.2. Hz. Peygamber'in Abbâd b. Bişr Hakkındaki Duası

Araştırmalarımızda elde ettiğimiz sonuçlara göre Abbâd b. Bişr hakkındaki dualarla ilgili kaynaklarda sadece bir rivayet yer almaktadır. Hz. Âişe'nin naklettiği söz konusu rivayete göre Nebî (s.a.), bir gün mescide girerken Abbâd'ın Kur'an okuduğunu işitmiş ve kıraata olan muhabbetinden dolayı kendisine, “رَحْمَةُ اللَّهِ / بَرَحْمَةُ اللَّهِ = Allah ona (Abbâd'a) rahmet etsin”⁵³⁵ buyurarak duada bulunmuştur.

1.1.6. Abbas b. Abdülmuttalib

1.1.6.1. Hal Tercemesi

Hz. Peygamber'in en küçük amcası olan Abbas b. Abdülmuttalib⁵³⁶, O'nun doğumundan iki ya da üç sene önce (m. 568/569) Mekke'de dünyaya gelmiştir.⁵³⁷ Babası Hz. Nebî'nin dedesi Abdülmuttalib b. Hâşim; annesi ise Cedîle kabilesinin

⁵²⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 16.

⁵²⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 17; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 801; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 149; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 22.

⁵³⁰ Küçük, “Abbâd b. Bişr”, *DİA*, I, 12.

⁵³¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 17; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 801; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 149; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 22.

⁵³² İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 17.

⁵³³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 17; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 804; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 150; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 22.

⁵³⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 804; Zehebî, *Siyer*, I, 339; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 22.

⁵³⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 62, 138; Buhârî, *Sahîh*, Şehâdât 11 (h.no: 2655), Fezâ'ilü'l-Kur'ân 26 (h.no: 5037, 5038), 27 (h.no: 5042), Da'avât 19 (h.no: 6335); Müslim, *Sahîh*, Müsâfirîn 224, 225.

⁵³⁶ Künyesi ve Nesebi: Ebü'l-Fazl Abbas b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf el-Hâşimî.

⁵³⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 1; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 810; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 163; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 30.

Nemiroğulları kolundan Nüteyle/Netle bint Cenâb/Habbâb'dir.⁵³⁸ Annesinin Kâbe'yi örtü ile donatan ilk kadın olduğu rivayet edilmektedir.⁵³⁹ Hz. Abbas gençlik yıllarından itibaren ticaretle uğraşmış⁵⁴⁰; Mekke yönetimindeki sikâye (hacılara su dağıtma) ve rifâde (hacılara ziyafet verme) görevleri zengin olması dolayısıyla kardeşi Ebû Tâlib'den sonra kendisine verilmiştir.⁵⁴¹ Hz. Abbas'ın müslüman olmasıyla ilgili çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Bir rivayete göre İslamiyet'in ilk yıllarında iman etmiş; ancak geniş nüfûzunu kullanarak müslümanları himaye etmek ve Mekke'deki gelişmelerden Hz. Peygamber'i haberdar etmek düşüncesiyle İslâm'ını gizli tutmuş ve hicret etmemiştir. Daha çok kabul gören diğer bir rivayete göre ise Bedir Savaşı'na ya da Mekke'nin fethine kadar müslüman olmamış; fakat daima yeğenine arka çıkarak O'nu müşriklere karşı himaye etmiştir.⁵⁴² Ayrıca karısı Ümmü'l-Fazl ve oğlu Abdullah'ın müslüman olmalarına karşı çıkmayarak İslâm dinini hoşgörüyü karşıladığını göstermiştir.⁵⁴³ Hz. Peygamber ile birlikte Akabe görüşmelerine de iştirak ederek Medineli müslümanlardan onun hayatını tehlikeye atmayacaklarına dair güvence istemiştir.⁵⁴⁴ Bedir Savaşı'na müşriklerle birlikte katılmak zorunda kalan Hz. Abbas, bu savaşta esir düşmüş; kendisinin ve akrabalarının⁵⁴⁵ fidyelerini ödeyerek Mekke'ye dönmüştür.⁵⁴⁶ Onun, Hendek Savaşı veya Hayber'in fethi sırasında ya da Mekke'nin fethinden kısa bir süre önce Medine'ye hicret ettiği ve Hz. Peygamber tarafından "Âhiru'l-muhâcirîn/Medine'ye hicret edenlerin sonuncusu" şeklinde isimlendirildiği rivayet edilmiştir.⁵⁴⁷ Abbas (r.a.) sonraları Mekke'nin fethine, Huneyn Savaşı'na, Tâif kuşatmasına ve Tebuk seferine Peygamber (s.a.) ile birlikte iştirak etmiş⁵⁴⁸; vefatında da

⁵³⁸ Nesebi: Netle/Nüteyle bint Cenâb/Habbâb b. Küleyb/Habîb b. Mâlik b. Amr b. Âmir (ez-Zahyân) b. Zeydmenât b. Âmir (ez-Zahyân) b. Sa'd b. el-Hazrec b. Teymullâh b. en-Nemir b. Kâsıt b. Hînb b. Efsâ b. Du'mî b. Cedîle b. Esed b. Rebîa b. Nizâr b. Ma'âd b. Adnân en-Nemeriyye. (Bk. İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 1; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 810-811; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 163; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 30).

⁵³⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 811; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 163; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 30.

⁵⁴⁰ DİA, "Abbas", *DİA*, İstanbul 1988, I, 16.

⁵⁴¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 811; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 163; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 30.

⁵⁴² İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 5; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 812; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 164; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 30.

⁵⁴³ DİA, "Abbas", *DİA*, I, 16.

⁵⁴⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 2-4; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 812; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 163; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 30.

⁵⁴⁵ Akîl b. Ebû Tâlib ve Nevfel b. el-Hâris b. Abdülmuttalib.

⁵⁴⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 5-9; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 811-812; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 163-164; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 30.

⁵⁴⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 10; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 164; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 30.

⁵⁴⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 11; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 812; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 164; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,

onun cenazesini yıkama görevini yerine getirmiştir.⁵⁴⁹ Hz. Ömer yağmur duasına çıktığında Allah Resûlü'nün (s.a) amcası olması vesilesiyle Hz. Abbas ile tevessülde bulunmuştur.⁵⁵⁰ Hz. Peygamber'in, babası gibi gördüğü ve hakkında, “*Kim Abbas'a eza verirse bana eza vermiş olur*” buyurarak⁵⁵¹ kendisine olan sevgisini dile getirdiği Abbas (r.a.) 32/653 yılında Medine'de seksen sekiz/seksen dokuz yaşlarında iken vefat etmiş ve Bakî' kabristanına defnedilmiştir. Cenâze namazını ise Hz. Osman kıldırmıştır.⁵⁵² O, Hz. Peygamber'den otuz beş hadis rivayet etmiştir.⁵⁵³

Haklarındaki dualara geçmeden önce babalarıyla birlikte Hz. Nebî'den dua alma şerefine nâil olan Fazl b. Abbas, Ubeydullah b. Abbas ve Kusaym b. Abbas'ın hal tercemelerine de burada kısaca değinmek istiyoruz:

Fazl b. Abbas: Mekke'nin fethinde (8/630) hazır bulunan büyük oğlu Fazl⁵⁵⁴ bundan yirmi iki gün sonra gerçekleşen Huneyn Gazvesi'ne de iştirak etmiş ve yaşanan bozgun sırasında Hz. Peygamber'i (s.a.) koruyan sahâbîler içerisinde yer almıştır.⁵⁵⁵ O, Vedâ haccında (10/632) Resûlü Ekrem (s.a.) ile aynı bineğe bindiği için “Ridfü Resûlullâh = Allah Resûlü'nün terkisine binen kimse” adıyla anılmıştır.⁵⁵⁶ Vefatından sonra Hz. Peygamber'in cenazesinin yıkanmasına su dökerek yardım eden⁵⁵⁷ Fazl b. Abbas, Hz. Ebû Bekir döneminde Suriye'de yapılan fetih hareketlerine⁵⁵⁸ katılmıştır. Onun, bu fetihler kapsamında Bizanslılara karşı gerçekleştirilen Ecnâdeyn (13/634), Mercisuffer (14/635) veya Yermük (15/636) muharebeleri esnasında şehit düştüğü ya da 18/639 yılında Suriye'de baş gösteren Amvâs veba salgını sebebiyle Ürdün yakınlarında yaşamını yitirdiği rivayet edilmiştir.⁵⁵⁹ Yakışıklılığıyla⁵⁶⁰ tanınan Fazl

30.

⁵⁴⁹ DİA, “Abbas”, *DİA*, I, 17.

⁵⁵⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 19; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 814-815; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 166.

⁵⁵¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 165; Tirmizî, *Sünen*, Menâkıb 28 (h.no: 3758).

⁵⁵² İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 20, 22; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 816-817; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 166; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 30.

⁵⁵³ İbn Hazm, *Sîre*, s. 281.

⁵⁵⁴ Künyesi ve Nesebi: Ebû Abdillâh (Ebû Muhammed) el-Fazl b. el-Abbas b. Abdilmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf el-Hâşimî.

⁵⁵⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 37, VII/II, 123; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1269; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 349; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 212.

⁵⁵⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 37; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 349; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 212.

⁵⁵⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 38, VII/II, 123; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1269; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 349.

⁵⁵⁸ Selman Başaran, “Fazl b. Abbas b. Abdilmuttalib”, *DİA*, İstanbul 1995, XII, 273.

⁵⁵⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 38, VII/II, 123; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1270; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 349; İbn

(r.a.) Resûlü Ekrem'in (s.a.) tavsiyesi üzerine Mezhic kabilesinin Sa'd el-Aşîra kolundan Safiyye bint Mahmiyye⁵⁶¹ ile evlenmiş ve bu evliliğinden Ümmü Külsûm adındaki tek çocuğu dünyaya gelmiştir.⁵⁶² Hz. Hasan ve ve Ebû Mûsâ el-Eş'arî bu hanımla birer evlilik yapmış ve Fazl b. Abbas'a damat olmuştur.⁵⁶³ Peygamber (s.a.)'in vefatı sırasında henüz ergenlik çağını⁵⁶⁴ yaşayan Fazl (r.a.) ondan toplam yirmi dört⁵⁶⁵ hadis rivayet etmiştir.

Kusem b. Abbas: Hz. Peygamber'e olan benzerliği⁵⁶⁶ ile bilinen ve Peygamber amcası Hz. Abbas'ın Ümmü'l-Fazl'dan doğma altı oğlunun en küçüklerinden olan Kusem (r.a.)⁵⁶⁷ defnedilmesi esnasında onu kabrine indirmiş ve herkesten sonra çıkarak kendisine dokunan en son kişi olmuştur.⁵⁶⁸ O, Hz. Ali döneminde hac emirliği ve Mekke ya da Medine valiliği yapmıştır.⁵⁶⁹ Muâviye b. Ebû Süfyan devrinde ise Saîd b. Osman b. Affân komutasında Horasan'ın fethine katılmış ve Semerkand yakınlarında gerçekleşen bir muharebe sırasında şehit düşmüştür (57/676)⁵⁷⁰. Zamanla ziyaretgâh haline gelen kabri “Şâh-ı Zend = Yaşayan Sultan” ve “Mezarşah” isimleriyle anılmıştır.⁵⁷¹ Aynı zamanda Hz. Hüseyin'in sütkardeşi olan Kusem b. Abbas Nebî (s.a.)'den doğrudan hadis nakletmesi sebebiyle sahâbeden sayılmıştır.⁵⁷²

Ubeydullah b. Abbas: Peygamber amcası Hz. Abbas'ın Ümmü'l-Fazl'dan doğma altı oğlundan ortancılı olan ve 620 yılında Mekke'de dünyaya gelen⁵⁷³ Ubeydullah (r.a.)⁵⁷⁴ kardeşi Abdullah b. Abbas'tan bir yaş⁵⁷⁵ küçüktür. Çocukluğunda

Hacer, *İsâbe*, V, 212.

⁵⁶⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1270; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 349.

⁵⁶¹ Nesebi: Safiyye bint Mahmiyye b. Cez' b. el-Hâris b. Ureyc b. Amr el-Mezhiciyye.

⁵⁶² İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 37; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1270; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 349.

⁵⁶³ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 37; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1270; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 349.

⁵⁶⁴ Başaran, “Fazl b. Abbas b. Abdülmuttalib”, *DİA*, XII, 273.

⁵⁶⁵ İbn Hazm, *Sîre*, s. 282.

⁵⁶⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 101; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1304; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 374; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 231.

⁵⁶⁷ Nesebi: Kusem b. el-Abbas b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf el-Hâşimî.

⁵⁶⁸ Abdülhâlik Bakır, “Kusem b. Abbas”, *DİA*, İstanbul 2002, XXVI, 462.

⁵⁶⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1304; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 374; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 231.

⁵⁷⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 101; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1304; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 374; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 231; Bakır, “Kusem b. Abbas”, *DİA*, XXVI, 462.

⁵⁷¹ Bakır, “Kusem b. Abbas”, *DİA*, XXVI, 462.

⁵⁷² Bakır, “Kusem b. Abbas”, *DİA*, XXVI, 462.

⁵⁷³ Abdullah Karahan, “Ubeydullah b. Abbas”, *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 18.

⁵⁷⁴ Künyesi ve Nesebi: Ebû Muhammed Ubeydullâh b. el-Abbas b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf el-Hâşimî.

Nebî (s.a.) onu da bineğinin terkisine bindirmiştir.⁵⁷⁶ Hz. Osman döneminden itibaren Emevî-Hâşimî anlaşmazlığında etkin rol oynayan Ubeydullah b. Abbas, ilk başlarda Hz. Ali taraftarları arasında yer almış⁵⁷⁷; halifeliği sırasında onun Yemen valiliği ve hac emirliği görevlerini yürütmüştür.⁵⁷⁸ Ancak Hz. Hasan döneminde Emevîlerle yapılan bir mücadele sırasında yayılan söylentiler nedeniyle ordu komutanlığı ve Azerbaycan valiliği görevlerinden istifa ederek Muâviye b. Ebû Süfyân tarafına geçmiştir.⁵⁷⁹ Söz konusu olaydan sonra Emevî ordusuna yenilen Hz. Hasan ise 41/661 senesinde halifelik makamını Muâviye'ye bırakmak zorunda kalmıştır.⁵⁸⁰ Takınmış olduğu bu tavır sebebiyle ciddî bir biçimde eleştirilen Ubeydullah b. Abbas'ın 58/678 yılında Medine'de ya da Yezîd b. Muâviye döneminde (680-683) Yemen'de vefat ettiği ileri sürülmüştür.⁵⁸¹ Kaynaklarda onunla ilgili ayrıca cömertliği ile tanındığı⁵⁸² ve Hz. Peygamber'den nakledilen mürsel bir rivayetinin bulunduğu⁵⁸³ bilgisine yer verilmiştir.

1.1.6.2. Hz. Peygamber'in, Abbas ve Ailesi Hakkındaki Duaları

Araştırmalarımıza göre Abbas b. Abdülmuttalib'e yapılan dualarla ilgili toplam dört rivayet varid olmuştur. Bunlardan ilki sadece Hz. Abbas; diğer üçü ise onunla birlikte çocukları hakkında yapılan duaları içermektedir. Sadece Abbas (r.a) hakkında yapılan duanın yer aldığı Hureym b. Evs rivayetinde Nebî (s.a), okuduğu bir şiirle onu öven sevgili amcasına, “لَا يَفْضُضُ اللَّهُ فَآكَ” = *Ağzına sağlık!*” buyurarak dua etmiştir.⁵⁸⁴ Hz. Abbas ile birlikte çocukları hakkında yapılan duaların da yer aldığı diğer üç rivayetin ilk ikisine göre Peygamber (s.a), üstlerini bir örtü ile örttüğü Abbas b. Abdülmuttalib ve çocuklarına (Fazl, Abdullah, Ubeydullah ve Kusem'e), “اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْعَبَّاسِ وَوَلَدِهِ مَغْفِرَةً ظَاهِرَةً” = *Allah'ım! Abbas'ı ve çocuklarını açık ve gizli olarak işledikleri her türlü günahattan hiçbir şey bırakmayacak şekilde bağışla.* اللَّهُمَّ احْفَظْهُ فِي وَادِهِ” = *Allah'ım!*

⁵⁷⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1009; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 519.

⁵⁷⁶ Karahan, “Ubeydullah b. Abbas”, *DİA*, XLII, 18.

⁵⁷⁷ Karahan, “Ubeydullah b. Abbas”, *DİA*, XLII, 18.

⁵⁷⁸ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1009; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 519.

⁵⁷⁹ Abdullah Karahan, “Ubeydullah b. Abbas”, *DİA*, XLII, 18.

⁵⁸⁰ Karahan, “Ubeydullah b. Abbas”, *DİA*, XLII, 18.

⁵⁸¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1010; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 521.

⁵⁸² İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1010; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 520.

⁵⁸³ Karahan, “Ubeydullah b. Abbas”, *DİA*, XLII, 18.

⁵⁸⁴ Taberânî, *Kebîr*, IV, 213; Heysemî, *Zevâ'id*, VIII, 217. Değerlendirme: Heysemî, bu rivayetin râvilerinden bazılarını tanımadığını beyan etmiştir.

Çocukları hakkında da onu gözet”⁵⁸⁵ ve “اللَّهُمَّ هُوَ لَاءِ أَهْلَ بَيْتِي وَ عِثْرَتِي = Allah'im! Bunlar (Abbas, Fazl, Abdullah, Ubeydullah, Kusem) benim ev halkım ve ıtratımdır (akrabamdır)⁵⁸⁶; فَاسْتُرْهُمْ مِنَ النَّارِ كَمَا سَتَرْتَهُمْ بِهَذِهِ الشَّمْلَةِ = benim bu örtü ile örttüğüm gibi sen de onları cehennemden koru” buyurarak dua etmiştir.⁵⁸⁷ Üçüncüsüne göre ise yıkanırken onun vücudunu bir örtü ile gizleyen amcası ve çocukları hakkında Nebî (s.a) bu kez, “اللَّهُمَّ اسْتُرِ الْعَبَّاسَ وَ وَلَدَهُ مِنَ النَّارِ = Allah'im! Abbas'ı ve çocuklarını cehennem ateşinden koru” diyerek dua etmiştir.⁵⁸⁸

1.1.7. Abdullah b. Abbas

1.1.7.1. Hal Tercemesi

Hiz. Peygamber'in amcası Abbas'ın oğlu olan Abdullah b. Abbas⁵⁸⁹ hicretten üç yıl önce (m. 619), müslümanlar müşriklerin ablukası altındayken Mekke'de dünyaya gelmiştir.⁵⁹⁰ Babası Hz. Nebî'nin amcası Abbas b. Abdülmuttalib; annesi ise Hâlid b. Velîd'in teyzesi Ümmü'l-Fazl⁵⁹¹ bint Hâris'dir.⁵⁹² Buna göre Abdullah b. Abbas, Halid

⁵⁸⁵ **Abdullah b. Abbas Rivayeti:** Tirmizî, *Sünen*, Menâkıb 28 (h.no: 3762). Değerlendirme: Tirmizî bu rivayeti, “hasen-garib” olarak nitelendirmiş ve sadece bu şekilde bilindiğini belirtmiştir.

⁵⁸⁶ “İtrat” kelimesinin anlamı için bk. İbnü'l-Esîr, *Nihâye*, III, 177-178.

⁵⁸⁷ **Abdullah b. Gasîl Rivayeti:** Taberânî, *Evsat*, IV, 236. Değerlendirme: Taberânî bu rivayetin, Abdullah b. el-Gasîl'den yalnızca bu şekilde bilindiğini ifade etmiştir.

⁵⁸⁸ **Sehl b. Sa'd Rivayeti:** Ahmed b. Hanbel, *Fezâ'ilü's-sahâbe*, II/940-941; Ebü'l-Kâsım Abdullah b. Muhammed el-Begavî, *Mu'cemü's-sahâbe*, thk. M. Emîn el-Cekenî, 1. baskı, I-V, Mektebetü Dâri'l-Beyân, Küveyt 2000, IV, 383-384; Hâkim, *Müstedrek*, III, 369. Değerlendirme: Rivayetin râvilerinden Ebû Mus'ab İsmâil b. Kays b. Sa'd b. Zeyd b. Sâbit el-Ensârî'yi Buhârî (256/870) ve Dârekutnî (385/995) “münkerü'l-hadis”; Ebû Hâtim (277/890), Nesâî (303/915), İbn Adî (365/976) ve el-Hâkim el-kebîr (378/988) ise “zayıf” bir râvi olarak değerlendirmiştir. (Bk. Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *Kitâbü't-Târîhi'l-kebîr*, thk. Abdurrahman el-Mu'allimî, 1. baskı, I-IV, Matba'atü Dâ'ireti'l-Me'ârifî'l-Osmaniyye, Haydarâbâd 1942, I/1, 370, *Kitâbü'd-Du'afâ es-sagîr*, thk. M. İbrahim Zâyed, 1. baskı, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1986, s. 20; Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, *Kitâbü'd-Du'afâ ve'l-metrûkîn*, thk. Bûrân ed-Dannâvî, K. Yûsuf el-Hût, 1. baskı, Mü'essesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, Beyrut 1985, s. 51; Ebû Ca'fer Muhammed b. Amr el-Ukaylî, *Kitâbü'd-Du'afâ el-kebîr*, thk. Emîn Kal'acî, 1. baskı, I-IV, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1984, I, 91; Ebû Muhammed Abdurrahman b. Ebû Hâtim er-Râzî, *Kitâbü'l-Cerh ve't-ta'dil*, thk. Abdurrahman el-Mu'allimî, 1. baskı, I-IV, Matba'atü Dâ'ireti'l-Me'ârifî'l-Osmaniyye, Haydarâbâd 1952, I/1, 193; Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân el-Büstî, *Kitâbü'l-mecrûhîn mine'l-muhaddisîn ve'd-du'afâ ve'l-metrûkîn*, thk. M. İbrahim Zâyed, I-III, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1992, I, 127; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed ez-Zehabî, *Mizânü'l-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl*, thk. Muhammed el-Bicâvî, I-IV, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1963, I, 245; Ebü'l-Fazl Ahmed b. Alî b. Hacer el-Askalânî, *Lisânü'l-Mizân*, thk. Abdülfettâh Ebû Gudde, 1. baskı, I-X, Mektebü'l-Matbû'âtü'l-İslâmiyye, Beyrut 2002, II, 160). Hâkim en-Nisâbü'rî (405/1014) ise, söz konusu rivayetin isnadını “sahih” olarak kabul etmiştir.

⁵⁸⁹ Künyesi ve Nesebi: Ebü'l-Abbas Abdullah b. Abbas b. Abdilmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf el-Hâşimî.

⁵⁹⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 933; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 291-292; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 90.

⁵⁹¹ Künyesi ve Nesebi: Ümmü'l-Fazl Lübâbe bint Hâris b. Hazn b. Büceyr b. el-Hezm b. Riveybe b. Abdillâh b. Hilâl b. Âmir b. Sa'saa b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin b. Mansûr b. İkrime b. Hasefe b. Kays b. Aylân b. Mudar b. Nizâr b. Ma'âd b. Adnân el-Hilâliyye.

⁵⁹² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 291-292; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 90.

b. Velîd'in teyzesinin oğlu olmaktadır.⁵⁹³ İbn Abbas, hicretten muaf tutulanlardan olan annesiyle birlikte Mekke'de kalmış; dolayısıyla ilk hicret hareketine iştirak edememiştir. Kendisinin bir süre sonra annesiyle ya da Mekke'nin fethedildiği sene babasıyla beraber Medine'ye hicret ettiği rivayet edilmektedir.⁵⁹⁴ Abdullah b. Abbas, Hz. Peygamber'in zevcelerinden Hz. Meymûne teyzesi olduğu için zaman zaman onun evinde kalmış ve her ikisinin de hizmetinde bulunmuştur. Bu nedenle Hz. Peygamber'in takdirini kazanmış ve duasını almıştır.⁵⁹⁵ 34/656 yılında Hz. Osman tarafından hac emîri olarak tayin edilen⁵⁹⁶ İbn Abbas, Hz. Ali ile birlikte Cemel, Sıffîn ve Nehrevân savaşlarına katılmıştır.⁵⁹⁷ Hz. Ali döneminde (m. 39/659) ayrıca Basra valiliği de yapmıştır.⁵⁹⁸ Abdullah b. Zübeyr'in halifeliğini ilan etmesinden sonra ona biat etmeyerek Tâif'e çekilen İbn Abbas ömrünün son günlerini burada geçirmiş ve 68/689 yılında yetmiş yaşlarında Tâif'te vefat etmiştir. Cenaze namazını ise Hz. Ali'nin oğlu Muhammed b. el-Hanefiyye kıldırmasıdır.⁵⁹⁹ Abdullah b. Abbas tefsir ve hadis ilimlerinde otorite olarak kabul edilmiş; bu özelliğinden dolayı "Tercümânü'l-Kur'ân" ve "Hibrü'l-ümme" ünvanlarıyla anılmıştır.⁶⁰⁰ Ayrıca Hz. Peygamber'den 1660 hadis rivayet etmesi⁶⁰¹ nedeniyle en çok hadis rivayet eden sahâbîler (muksirûn) arasında zikredilmiştir.⁶⁰²

1.1.7.2. Hz. Peygamber'in Abdullah b. Abbas Hakkındaki Duaları

Çalışmamız kapsamında gerçekleştirilen taramalarda Abdullah b. Abbas'a yapılan dualarla ilgili toplam dört rivayete ulaşılmıştır. Bunlardan üçü ilim, biri ise genel içeriklidir. İlim içerikli dualardan ikisini bizzat İbn Abbas, birini de İbn Ömer rivayet etmiştir. İbn Abbas'dan nakledilen birinci rivayette Allah Resûlü (s.a.), kendisine abdest suyu hazırlayan Abdullah'ın bu düşünceli davranışını takdirle

⁵⁹³ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 292.

⁵⁹⁴ İsmail Lütfü Çakan. Muhammed Eroğlu, "Abdullah b. Abbas b. Abdülmuttalib", *DİA*, İstanbul 1988, I, 76.

⁵⁹⁵ İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 91.

⁵⁹⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 295; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 94.

⁵⁹⁷ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 939; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 293; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 94.

⁵⁹⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 293; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 94.

⁵⁹⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 934; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 294; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 94.

⁶⁰⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, II/II, 120, 123; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 935-936; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 292; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 91, 92, 93, 94.

⁶⁰¹ İbn Hazm, *Sîre*, s. 276.

⁶⁰² İsmail Lütfü Çakan. Muhammed Eroğlu, "Abdullah b. Abbas b. Abdülmuttalib", *DİA*, I, 77, 78.

karşılamiş ve ona, “اللَّهُمَّ فَقِّهْهُ فِي الدِّينِ وَ عَلِّمَهُ التَّأْوِيلَ” = *Allah’im! Onu dinde fakih kıl ve ona te’vili (yorum yapmayı) öğret*”⁶⁰³ şeklinde duada bulunmuştur. İkinci rivayette ise bağrına bastığı İbn Abbas’a, “اللَّهُمَّ عَلِّمَهُ الْحِكْمَةَ وَ تَأْوِيلَ الْكِتَابِ” = *Allah’im! Ona hikmeti ve Kitâb’ın te’vilini (yorumunu) öğret*”⁶⁰⁴ diyerek dua etmiştir. O günden sonra ilmî anlamda büyük bir otorite haline gelen Abdullah b. Abbas fıkıh ve tefsir alanlarında Hicaz Ekolü’nün kurucusu olarak kabul görmüştür. İlim talebi konusunda İbn Ömer’in naklettiği üçüncü ve son rivayette de Hz. Peygamber amcazadesi hakkında, “اللَّهُمَّ بَارِكْ فِيهِ” = *Allah’im! (İlmini) ona mübarek kıl ve kendisine (bu ilmi) diğer insanlara da yaymayı/öğretmeyi nasip eyle*” buyurarak duada bulunmuştur.⁶⁰⁵ İbn Abbas’tan nakledilen genel içerikli rivayette ise onun, vahyin gelişi sırasında Cebrâil’i iki kez görme şerefine nâil olan Abdullah’a (r.a.) birer defa dua ettiği bilgisi yer almaktadır.⁶⁰⁶

Bu bölümde ayrıca Hz. Peygamber’in amcası Abbas hakkında yapmış olduğu duaları da zikretmemiz mümkündür. Zira o, ilgili rivayetlerde amcası hakkındaki dualarına onun erkek çocuklarından Abdullah, Fazl, Ubeydullah ve Kusam’i de dâhil etmiş ve onların da bu dualardan nasiplenmelerini sağlamıştır.⁶⁰⁷

1.1.8. Abdullah b. Amr b. Haram

1.1.8.1. Hal Tercemesi

Hazrec kabilesine bağlı Selemeoğulları kolunun ileri gelenlerinden olan Abdullah (r.a.)⁶⁰⁸ İkinci Akabe Biatı’na katılarak müslüman olmuş ve bu toplantıda Berâ b. Ma’rûr ile beraber kabilesini temsil etmiştir.⁶⁰⁹ O, hicretin ikinci yılında (m. 624)

⁶⁰³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 266, 314. Benzer rivayetler için bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 327; Buhârî, *Sahih*, Vüdü’ 10 (h.no: 143); Müslim, *Sahih*, Fezâ’ilü’s-sahâbe 138.

⁶⁰⁴ İbn Mâce, *Sünen*, Mukaddime 11 (h.no: 166). Benzer rivayetler için bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 269, 359; Buhârî, *Sahih*, İlim 17 (h.no: 75), Fezâ’ilü’s-sahâbe 24 (h.no: 3756), İ’tisâm 1 (h.no: 7270); Tirmizî, *Sünen*, Menâkıb 42 (h.no: 3824). Değerlendirme: Tirmizî bu rivayeti, “hasen-sahih” olarak nitelendirmiştir.

⁶⁰⁵ Ebû Ahmed Abdullah b. Adî el-Cürcânî, *el-Kâmil fi du’afâ’i’r-ricâl*, 1. baskı, I-VII, Dâru’l-Fikr, Beyrut 1984, III, 953-954; Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh el-İsfahânî, *Hilyetü’l-evliyâ ve tabakâtü’l-esfiyâ*, thk. M. Emîn el-Hâncî, 1. baskı, I-X, Mektebetü’l-Hâncî, Kahire 1932, I, 315. Değerlendirme: İbn Adî, bu hadisin sadece Zübeyr b. Bekkâr yoluyla gelen tarihini bildiğini, bunun dışında başka bir tarikle geldiğine şahit olmadığını ifade etmiştir.

⁶⁰⁶ Tirmizî, *Sünen*, Menâkıb 42 (h.no: 3822). Değerlendirme: Tirmizî, râvilerden Ebû Cehtam Mûsâ b. Sâlim’in doğrudan İbn Abbas’dan naklettiği herhangi bir hadise rastlamadığını belirtmiş ve bu nedenle söz konusu rivayeti “mürsel” bir rivayet olarak değerlendirmiştir.

⁶⁰⁷ Bk. s. 78-79.

⁶⁰⁸ Künyesi ve Nesebi: Ebû Câbir Abdullah b. Amr b. Harâm b. Sa’lebe b. Harâm b. Ka’b b. Ganm b. Ka’b b. Selîme b. Sa’d b. Alî b. Esed b. Sârîde b. Tezîd b. Cüşem b. el-Hazrec el-Hazrecî.

⁶⁰⁹ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 105; İbn Abdülber, *İstî’âb*, III, 954; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 343; İbn Hacer, *İsâbe*,

yapılan Bedir Savaşı'nda da büyük yararlılıklar göstermiş; en son oğlu Câbir ile birlikte iştirak ettiği Uhud Savaşı'nda (3/625) müşriklerden Üsâme el-A'ver b. Ubeyd ya da Ebû Ebü'l-A'ver Süfyan b. Abdüşems es-Sülemî tarafından şehit edilmiştir.⁶¹⁰ Bununla da yetinmeyen müşrikler onun burnunu, kulağını ve diğer uzuvlarını keserek cesedine işkence yapmışlardır.⁶¹¹ Hz. Peygamber sahâbenin bütün uyarılarına rağmen Abdullah'ın bu durumuna üzülen kızkardeşi Fâtıma bint Amr ile oğlu Câbir b. Abdullah'ın duygularını hoşgörüyü karşılamış ve onların ağlamalarına izin vermiştir.⁶¹² Savaş başlamadan önce oğluna geride bıraktığı altı kızına bakmasını ve borçlarını ödemesini vasiyet eden⁶¹³ Abdullah b. Amr, Hz. Peygamber'in (s.a.) Uhud'da kıldırıldığı cenaze namazından sonra eniştesi Amr b. Cemûh ile birlikte aynı mezara defnedilmiştir.⁶¹⁴ Dere yatağında bulunması nedeniyle sık sık selden etkilenen kabir, kırk altı yıl sonra (49/671) başka bir yere nakledilmiş⁶¹⁵; bu sırada naaşların gömüldükleri gibi durduğu ve hiçbir değişikliğe uğramadığı görülmüştür.⁶¹⁶ Uhud Savaşı'nın ilk şehidi⁶¹⁷ olma özelliğini taşıyan Abdullah b. Amr'ın (r.a.) hadis rivayetiyle ilgili kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır.

1.1.8.2. Hz. Peygamber'in Abdullah b. Amr Hakkındaki Duası

Cabir b. Abdullah'tan nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a.), Abdullah b. Amr b. Haram ve Sa'd b. Ubade hakkında, “ جَزَى اللَّهُ الْأَنْصَارَ عَنَّا خَيْرًا وَلَا سِيِّمًا عَبْدَ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو ” = *Allah, içlerinde Abdullah b. Amr b. Haram ve Sa'd b. Ubade'nin de bulunduğu ensara hayırlar versin*” buyurarak dua etmiştir.⁶¹⁸

IV, 110.

⁶¹⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 105-106; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 954; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 343-344; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 110.

⁶¹¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 105; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 954; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 343; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 110.

⁶¹² İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 105; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 955-956; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 343; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 110.

⁶¹³ M. Yaşar Kandemir, “Abdullah b. Amr b. Haram”, *DİA*, İstanbul 1998, I, 86.

⁶¹⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 105-106; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 954; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 344; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 110.

⁶¹⁵ Kandemir, “Abdullah b. Amr b. Haram”, *DİA*, I, 86.

⁶¹⁶ Mâlik, *Muvatta*, Cihâd 49.

⁶¹⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 106; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 954.

⁶¹⁸ Ebû Ya'lâ , *Müsned*, IV, 61; İbn Hibbân, *Sahih*, XV, 488; Hâkim, *Müstedrek*, IV, 125.

1.1.9. Abdullah b. Ca'fer

1.1.9.1. Hal Tercemesi

Hz. Ali'nin yeğeni olan Abdullah b. Ca'fer⁶¹⁹, annesi ile babasının hicrette bulunduğu Habeşistan'da 1/622 yılında dünyaya gelmiş ve müslümanlardan Habeşistan'da doğan ilk kişi olmuştur.⁶²⁰ Babası, Hz. Ali'nin kardeşi olan Ca'fer-i Tayyâr; annesi ise Has'am kabilesinden Resûlullah'ın baldızı Esmâ bint Umeys'tir.⁶²¹ Habeşistan'dan Medine'ye birlikte döndüğü babasını Mu'te Savaşı'nda kaybeden Abdullah b. Ca'fer, bu nedenle Hz. Peygamber'in özel ilgisine mazhar olmuştur.⁶²² O, Cemel ve Sıffîn savaşlarında Hz. Ali'nin komutanları arasında yer almış⁶²³; çoğunluğun görüşüne göre 80/699-700 yıllarında Medine'de vefat etmiştir. Cenaze namazını Emevî halifesi Abdülmelik'in Medine valisi Ebân b. Osman kıldırılmıştır.⁶²⁴ Yaşamı boyunca cömertliği ile tanınan⁶²⁵ Abdullah b. Ca'fer, Hz. Peygamber'den (s.a.) yirmi beş hadis rivayet etmiştir.⁶²⁶

1.1.9.2. Hz. Peygamber'in Abdullah b. Ca'fer Hakkındaki Duaları

Araştırmalarımız neticesinde Abdullah b. Ca'fer ile ilgili toplam üç benzer dua metnine ulaşılmıştır. Söz konusu duaların ikisi bizzat İbn Ca'fer, diğeri ise Amr b. Hureys tarafından nakledilmiştir. Bu rivayetlerden birincisine göre Nebî (s.a.), o sırada küçük bir çocuk olan ve amca oğullarından Ubeydullah b. Abbas ile Kusem b. Abbas'ın yanında oyun oynayan Abdullah b. Ca'fer'i bineğine bindirmiş; sonrada başını okşayarak ona üç kez, “اللَّهُمَّ اخْلُفْ جَعْفَرًا فِي وِلْدِهِ” = *Allah'ım! Ca'fer'in (babasız kalan) çocuklarına sen sahip çık*” buyurarak dua etmiştir.⁶²⁷ İkinci rivayete göre ise babaları Ca'fer b. Ebû Tâlib'in Mu'te Savaşı'nda şehit düştüğünü öğrendiğinde, anneleri Esmâ bint Umeys'ten oğulları Abdullah, Muhammed ve Avn'ı yanına getirmesini istemiş;

⁶¹⁹ Künyesi ve Nesebi: Ebû Ca'fer Abdullah b. Ca'fer b. Ebî Tâlib b. Abdilmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf el-Hâşimî.

⁶²⁰ İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 880; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 199; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 48-49.

⁶²¹ İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 880; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 199; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 48.

⁶²² İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 881; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 199, 200; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 48.

⁶²³ Ethem Ruhi Fırlah, “Abdullah b. Ca'fer b. Ebû Tâlib”, *DİA*, İstanbul 1988, I, 89.

⁶²⁴ İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 881; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 201; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 49.

⁶²⁵ İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 882-883.

⁶²⁶ İbn Hazm, *Sîre*, s. 282.

⁶²⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 205; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 286. Değerlendirme: Heysemî bu rivayetin râvilerini “sika” olarak değerlendirmiştir.

geldiklerinde ise saçlarını tıraş ettirdiği Abdullah ve ailesine, “اللَّهُمَّ اخْلُفْ جَعْفَرًا فِي أَهْلِهِ وَبَارِكْ” = *Allah'ım! Ca'fer'in (geride bıraktığı) ailesine sen sahip çık ve Abdullah'ın sağ elini yaptığı alış-verişte bereketli kıl*” sözleriyle üç kez duada bulunmuştur.⁶²⁸ Hz. Peygamber, Amr b. Hureys'ten nakledilen son rivayete göre ise çocuklarıyla birlikte alış-veriş yaparken rastladığı İbn Ca'fer'e, “اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُ فِي بَيْعِهِ أَوْ فِي سَفَقَتِهِ” = *Allah'ım! Ona alış-verişinde bereket ihsan eyle*” buyurarak dua etmiştir.⁶²⁹

1.1.10. Abdullah b. Ebû Evfâ⁶³⁰

1.1.11. Abdullah b. Ebû Rebîa

1.1.11.1. Hal Tercemesi

“Ebû Abdurrahman” künyesi ile anılan⁶³¹ Abdullah b. Ebû Rebîa'nın⁶³² babası, Kureyş kabilesinin Mahzûmoğulları kolundan olan ve “Zü'r-rumhayn” lâkâbı ile tanınan Ebû Rebîa b. Mugîre; annesi ise yine Kureyş kabilesinin Mahzûmoğulları ya da Temîm kabilesinin Nehşeloğulları kolundan olduğu rivayet edilen Esmâ bint Muharribe'dir.⁶³³ Annesinin daha sonra İslâmiyeti kabul ederek Hz. Peygamber'e biat ettiği ve Medine'ye geldiği ifade edilmiştir.⁶³⁴ Kendisinden önce İslâm'ı benimseyen Ayyâş b. Ebû Rebîa ile hem anne hem de babadan kardeş olan Abdullah (r.a.), Ebû Cehil ve Hâris b. Hişâm'la da anneden kardeştir.⁶³⁵ Abdullah b. Ebû Rebîa müslüman olmadan önce baharat ticaretiyle uğraşmış ve büyük servet elde etmiştir.⁶³⁶ Kureyşliler tarafından Habeşistan'daki müslümanları geri getirmek üzere Amr b. Âs ile birlikte ülkenin kralı Necâşî'ye elçi olarak gönderilmiştir.⁶³⁷ Bedir Savaşı'nda esir düşen Mahzûmoğulları mensuplarının fidyesini vermek üzere Medine'ye giden heyet

⁶²⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 204; Heysemî, *Zevâ'id*, VI, 157. Değerlendirme: Heysemî bu rivayetin râvilerini “sahih” olarak nitelendirmiştir.

⁶²⁹ Ebû Ya'lâ, *Müsned*, III, 47; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 286. Değerlendirme: Heysemî bu rivayetin râvilerini, “sika” olarak vasıflandırmıştır.

⁶³⁰ Abdullah b. Ebû Evfâ'nın hal tercemesi için bk. s. 121 ve hakkındaki dua için bk. s. 122.

⁶³¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 896; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 233; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 65.

⁶³² Künyesi ve Nesebi: Ebû Abdurrahmân Abdullah b. Ebî Rebîa Amr b. el-Mugîre b. Abdillâh b. Ömer b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre el-Mahzûmî.

⁶³³ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 328; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 896-897; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 232-233; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 64-65.

⁶³⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 220.

⁶³⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 896-897; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 232; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 65.

⁶³⁶ İsmail Lütfü Çakan, “Abdullah b. Ebû Rebîa”, *DİA*, İstanbul 1988, I, 96.

⁶³⁷ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 896; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 233; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 65.

içerisinde de yer alan Abdullah (r.a.), Uhud Savaşı'nda yüz müşrik okçusuna komuta etmiştir.⁶³⁸ Mekke'nin fethedildiği gün Hz. Ali'nin kız kardeşi Ümmü Hânî'nin himayesinde Hâris b. Hişâm ile birlikte müslüman olmuştur.⁶³⁹ Hz. Peygamber, onun "Becîr" olan ismini "Abdullah" olarak değiştirmiş ve Yemen'in Cened vilâyetine vali tayin etmiştir.⁶⁴⁰ Vefatına kadar bu görevde kalan Abdullah b. Ebû Rebîa, muhasara sırasında (35/656) Hz. Osman'a yardım etmek maksadıyla Medine'ye gelirken Mekke yakınlarında devesinden düşerek vefat etmiştir.⁶⁴¹ Hz. Peygamber'den sadece iki hadis naklettiği bildirilmektedir.⁶⁴²

1.1.11.2. Hz. Peygamber'in Abdullah b. Ebû Rebîa Hakkındaki Duası

Abdullah b. Ebû Rebîa hakkında gerçekleştirdiğimiz taramalar neticesinde onunla alâkalı sadece bir dua metnine ulaşılmıştır. Kendisinin naklettiği ilgili rivayete göre Allah Resûlü (s.a.), Huneyn Gazvesi'ne giderken Abdullah'tan aldığı borcu döndükten sonra geri ödemiş ve ona, "بَارَكَ اللهُ لَكَ فِي أَهْلِكَ وَمَالِكَ" = *Allah, aileni ve malını sana mübarek kılsın*" buyurarak duada bulunmuştur.⁶⁴³

1.1.12. Abdullah b. Erkam

1.1.12.1. Hal Tercemesi

Hz. Peygamber'in dayısının torunu⁶⁴⁴ olan Abdullah b. Erkam'ın⁶⁴⁵ babası, Kureyş kabilesinin Zühreoğulları kolundan Erkam b. Ebû'l-Erkam; annesi ise Hâris b. Fihri'nin soyundan Ümeyme bint Harb⁶⁴⁶ ya da Amre bint Evkas'tır.⁶⁴⁷ Dedesi Ebû'l-Erkam b. Vehb, Hz. Peygamber'in (s.a.) dayısıdır.⁶⁴⁸ Abdullah b. Erkam, Mekke'nin

⁶³⁸ Çakan, "Abdullah b. Ebû Rebîa", *DİA*, I, 96.

⁶³⁹ İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 896; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 233; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 65.

⁶⁴⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 328; İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 896-897; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 233; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 65.

⁶⁴¹ İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 897; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 233; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 65.

⁶⁴² İbn Hazm, *Sîre*, s. 298.

⁶⁴³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 36; İbn Mâce, *Sünen*, Sadakât 16 (h.no: 2424); Nesâî, *Sünen*, Büyü'97 (h.no: 4683).

⁶⁴⁴ İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 32.

⁶⁴⁵ Nesebi: Abdullah b. el-Erkam b. Ebi'l-Erkam Abdiyegûs b. Vehb b. Abdimenâf b. Zühre b. Kilâb ez-Zührî.

⁶⁴⁶ Nesebi: Ümeyme bint Harb b. Ebû Hemheme b. Abdiluzzâ b. Âmire b. Âmire b. Vedî'a b. el-Hâris b. Fihriyye.

⁶⁴⁷ İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 865; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 171-172; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 32.

⁶⁴⁸ İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 32.

fethi esnasında müslüman olmuş ve vahiy kâtipliği yapmıştır.⁶⁴⁹ Ayrıca resmî yazışmalarında Hz. Peygamber'e yardımcı olarak O'nun güvenini kazanmıştır.⁶⁵⁰ Kâtiplik görevini Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer döneminde de sürdüren Abdullah b. Erkam, Ömer (r.a.) tarafından beytûlmâl emirliğine (hazine müdürlüğüne) tayin edilmiş; Hz. Osman döneminde bu görevinden kendi isteğiyle ayrılmıştır.⁶⁵¹ Abdullah (r.a.), Hz. Osman'ın halifeliği döneminde Medine'de vefat etmiştir.⁶⁵² O'nun, Hz. Peygamber'den (s.a.) rivayet ettiği hadis sayısı ikidir.⁶⁵³

1.1.12.2. Hz. Peygamber'in Abdullah b. Erkam Hakkındaki Duası

Hakkında yaptığımız taramalar sonucunda Abdullah b. Erkam ile alâkalı sadece bir dua metnine ulaşılmıştır. Abdullah b. Ömer'den nakledilen ilgili rivayete göre Hz. Peygamber, İbn Erkam'ın, kendisine gelen bir mektuba yazmış olduğu cevabı çok beğenmiş ve ona, “اللَّهُمَّ وَفِّقْهُ = Allah'ım! Onu muvaffak eyle” diyerek dua etmiştir.⁶⁵⁴

1.1.13. Abdullah b. Hişâm

1.1.13.1. Hal Tercemesi

Küçük yaşlarda Hz. Peygamber'in duasına mazhar olan Abdullah b. Hişâm⁶⁵⁵, hicretin dördüncü yılında (m. 626) Medine'de doğmuştur.⁶⁵⁶ Babası Kureyş kabilesinin Teymoğulları koluna mensup sahâbîlerden Hişâm b. Zühre; annesi ise yine aynı kabilenin Esedoğulları kolundan hanım sahâbî Zeyneb⁶⁵⁷ bint Humeyd'dir. Hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmamakla birlikte Abdullah b. Hişâm'ın meşhur hadis râvilerinden Zühre b. Ma'bed'in dedesi olduğu ve Hz. Peygamber'den bir hadis rivayet ettiği bilinmektedir.⁶⁵⁸

⁶⁴⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 865; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 172; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 32.

⁶⁵⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 865; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 172; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 32.

⁶⁵¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 865; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 172; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 32.

⁶⁵² İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 33.

⁶⁵³ İbn Hazm, *Sîre*, s. 294.

⁶⁵⁴ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr (Cild XIII)*, thk. H. Abdülmecîd es-Selefi, 1. baskı, Dâru's-Sumey'î, Riyad 1994, XIII, 192; Hâkim, *Müstedrek*, III, 378; Beyhakî, *Sünen*, X, 126; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 370. Değerlendirme: Hâkim (405/1014) ile Zehebî (748/1348) bu rivayeti, “sahih”; Heysemî (807/1405) ise “hasen” olarak nitelendirmiştir.

⁶⁵⁵ Nesebi: Abdullah b. Hişâm b. Zühre b. Osman b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre et-Teymî.

⁶⁵⁶ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1000; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 129; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 137.

⁶⁵⁷ Nesebi: Zeyneb bint Humeyd b. Zühre b. el-Hâris b. Esed b. Abdiluzzâ b. Kusay el-Esediyye.

⁶⁵⁸ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1000; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 137.

1.1.13.2. Hz. Peygamber'in Abdullah b. Hişâm Hakkındaki Duası

Araştırmalarımız neticesinde Abdullah b. Hişâm ile alâkalı sadece, kendisinin naklettiği bir dua rivayetine ulaşılmıştır. Buna göre Nebî (s.a.), annesiyle birlikte kendisini ziyarete gelen İbn Hişâm'ın başını okşamış ve ona duada bulunmuştur.⁶⁵⁹

1.1.14. Abdullah b. Hureys

1.1.14.1. Hal Tercemesi

Hayatı hakkında pek fazla bilgi bulunmayan Abdullah b. Hureys'in aslen Bekir b. Vâil kabilesine mensup olduğu ve hicretin dokuzuncu yılında (m. 630) kabilesinden bir heyet ile birlikte Medine'ye gelerek Hz. Peygamber'in huzurunda İslâmiyet'i kabul ettiği bilinmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in (s.a.), söz konusu ziyaret esnasında kızı Büheyre'nin başını okşadığı ve her ikisine hayır duada bulunduğu da nakledilen bilgiler arasında yer almaktadır.⁶⁶⁰

1.1.14.2. Hz. Peygamber'in Abdullah b. Hureys ve Kızı Hakkındaki Duası

Büheyre bint Abdullah'dan gelen bir rivayete göre Hz. Peygamber, kabilesinden bir heyetle kendisini ziyarete gelen Abdullah b. Hureys ve küçük kızı Büheyre ile yakından ilgilenmiş ve haklarında duada bulunmuştur.⁶⁶¹

1.1.15. Abdullah b. Mutî'

1.1.15.1. Hal Tercemesi

Çocuk sahâbilerden olan Abdullah b. Mutî'⁶⁶², Peygamber (s.a.) döneminde Medine'de doğmuştur.⁶⁶³ Babası Kureyş kabilesinin Adiyoğulları kolundan sahâbî Mutî' b. Esved; annesi ise Ümmü Hişâm⁶⁶⁴ bint Ebü'l-Hıyâr'dır.⁶⁶⁵ Emevî yönetimi

⁶⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 233; Buhârî, *Sahih*, Şirket 13 (h.no: 2501), Ahkâm 46 (h.no: 7210); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Harâc 9 (h.no: 2942).

⁶⁶⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 188; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 144, V, 147, 148.

⁶⁶¹ Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh el-İsfehânî, *Ma'rifetü's-sahâbe*, thk. Âdil Yûsuf el-Azâzî, 1. baskı, I-IV, Dâru'l-Vatan, Riyad 1998, VI, 3279-3280.

⁶⁶² Nesebi: Abdullah b. Mutî' b. el-Esved b. Hârise b. Nadle b. Avf b. Ubeyd b. Uveyc b. Adî b. Ka'b el-Adevî.

⁶⁶³ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 107; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 994; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 391; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 65.

⁶⁶⁴ Künyesi ve Nesebi: Ümmü Hişâm Âmine bint Ebi'l-Hıyâr Abdiyâfil b. Abdimenâf b. Âmir b. Avf b. Ka'b b. Âmir b. Leys el-Leysiyye.

aleyhindeki faaliyetleri ile bilinen Abdullah b. Mutî‘, Yezîd b. Muâviye’ye karşı Abdullah b. Zübeyr’in halifeliğini desteklemiş; Harre Vak‘ası (61/683) ile Mekke’nin kuşatılması (62/684) sırasında Emevîlere karşı Abdullah b. Zübeyr’in safında yer almıştır.⁶⁶⁶ Bir süre Abdullah b. Zübeyr’in Kûfe valiliğini de yapan Abdullah b. Mutî‘, Mekke’nin muhasarası esnasında aldığı yaradan dolayı 74/693 yılında vefat etmiştir.⁶⁶⁷ O’nun, Hz. Peygamber’den sadece bir hadis rivayet ettiği bilinmektedir.⁶⁶⁸

1.1.15.2. Hz. Peygamber’in Abdullah b. Mutî‘ Hakkındaki Duası

Abdullah b. Mutî‘den gelen bir rivayete göre Nebî (s.a.), rüyasında kendisine hurma dolu bir azık verildiğini gören Mutî‘ b. Esved’e bir çocuğu olacağını müjdelemişti. Bu güzel habere çok sevinen Mutî‘ (r.a.), bir süre sonra, verilen müjdenin bir tecellisi olarak dünyaya gelen oğlunu Hz. Peygamber’e götürmüş; Allah Resûlü (s.a.) de ona, “Abdullah” ismini vermiş ve hakkında bereket duası yapmıştır.⁶⁶⁹

1.1.16. Abdullah b. Revâha

1.1.16.1. Hal Tercemesi

Şair sahâbîlerden biri⁶⁷⁰ olan Abdullah b. Revâha⁶⁷¹, Medine’de doğup büyümüştür. Babası Hazrec kabilesinin Hârisoğulları kolundan Revâha b. Sa‘lebe; annesi ise yine aynı kabileyeye mensup hanım sahâbîlerden Kebşe⁶⁷² bint Vâkîd’dır.⁶⁷³ Abdullah (r.a.), Akabe görüşmeleri sırasında müslüman olmuş ve mensup olduğu

⁶⁶⁵ İbn Sa‘d, *Tabakât*, V, 106; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 390; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 65.

⁶⁶⁶ İbn Sa‘d, *Tabakât*, V, 107-110; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, III, 995; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 391; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 65-66.

⁶⁶⁷ İbn Sa‘d, *Tabakât*, V, 110; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, III, 995; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 391; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 66.

⁶⁶⁸ Mustafa Fayda, “Abdullah b. Mutî‘”, *DİA*, İstanbul 1988, I, 122.

⁶⁶⁹ Ebû’l-Hüseyn Abdülbâkî (İbn Kâni‘), *Mu‘cemü’s-sahâbe*, thk. Ebû Abdurrahman el-Masarrâfî, I-III, Mektebetü’l-Gurabâ el-Eseriyye, Medine 1997, III, 124; Ebû Nuaym el-İsfehânî, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, IV, 1782-1783; Heysemî, *Zevâ‘id*, VII, 184-185. Değerlendirme; Heysemî bu rivayet hakkında, “lem a‘rifuhâ” lafzını kullanarak söz konusu rivayeti bilmediğini beyan etmiştir.

⁶⁷⁰ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III/II, 80; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, III, 898; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 236; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 66.

⁶⁷¹ Künyesi ve Nesebi: Ebû Muhammed Abdullah b. Revâha b. Sa‘lebe b. İmri’ülkays b. Amr b. İmri’ülkays el-Ekber b. Mâlik el-Egar b. Sa‘lebe b. Ka‘b b. el-Hazrec b. el-Hâris b. el-Hazrec el-Hazrecî.

⁶⁷² Nesebi: Kebşe bint Vâkîd b. Amr b. el-İtnâbe el-Hazreciyye.

⁶⁷³ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III/II, 79; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, III, 898; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 235; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 66.

Hârisoğulları boyunun temsilcisi olarak İkinci Akabe Biatı'na iştirak etmiştir.⁶⁷⁴ Bunun dışında başta Bedir, Uhud ve Hendek savaşları olmak üzere Mu'te Savaşı'na kadar gerçekleşen bütün seferlere katılmış; fethinden önce Hayber'e gönderilen seriyyeye komutanlık yapmıştır.⁶⁷⁵ Hz. Peygamber'in (s.a.) özel kâtipleri arasında yer alan Abdullah b. Revâha, ayrıca yahudi kabilelerle yapılan görüşmelerde Hz. Peygamber'in elçiliği görevini de yürütmüştür.⁶⁷⁶ En son katıldığı Mu'te Savaşı'nda (8/629) İslâm ordusuna komuta ederken şehit olmuştur.⁶⁷⁷ Abdullah b. Revâha'nın Hz. Nebî'den (s.a.) sadece birkaç rivayeti bulunmaktadır.⁶⁷⁸

1.1.16.2. Hz. Peygamber'in Abdullah b. Revâha Hakkındaki Duaları

Abdullah b. Revâha ile ilgili ulaştığımız altı dua metninden üçü bizzat kendisi tarafından; diğer üçü ise Enes b. Mâlik, İbn Ömer ve tâbiîn râvilerinden Ebû Meysere el-Kûfî tarafından nakledilmiştir. Bunlardan ikisi rahmet, biri mağfîret, diğerleri de tâat (kulluk), sebât (müslümanlıkta) ve şifa konusuyla ilgilidir. Rahmet içerikli dualardan ilkinin nakledildiği Enes b. Mâlik rivayetine göre Hz. Peygamber, zikir meclislerine olan muhabbetinden dolayı övdüğü Abdullah b. Revâha'ya bir gün, *يَرْحَمُ اللَّهُ ابْنَ رَوَاحَةَ* = *Allah İbn Revâha'ya merhamet etsin*" buyurarak ona dua etmiştir.⁶⁷⁹ İkinci duanın nakledildiği İbn Ömer rivayetine göre ise bu kez, namazı geciktirmeme konusundaki hassasiyetinden dolayı ona, *رَحِمَ اللَّهُ أَخِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَوَاحَةَ كَانِ أَيَّمَا أَدْرَكْتَهُ الصَّلَاةُ أَنَاخَ* = *Allah, kardeşim Abdullah b. Revâha'ya merhamet etsin; zira kendisine namaz vakti her nerede erişse devesini çöktürürdü*" sözleriyle duada bulunmuştur.⁶⁸⁰ Nebî (s.a.) mağfîret içerikli Ebû Meysere rivayetinde de Mu'te Savaşı'nda şehit olduğunu öğrendiği İbn Revâha'ya üç kez, *اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَوَاحَةَ* = *Allah'im! Abdullah b. Revâha'yı bağışla*"

⁶⁷⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 79; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 898; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 235; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 66.

⁶⁷⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 79; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 898; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 235; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 66.

⁶⁷⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 79; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 898; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 235; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 66; Erdem Sargon. Hulusi Kılıç, "Abdullah b. Revâha", *DİA*, İstanbul 1988, I, 129.

⁶⁷⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 82; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 898; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 238; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 67.

⁶⁷⁸ İbn Hazm, *Sîre*, s. 310.

⁶⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 265; Heysemî, *Zevâ'id*, X, 76. Heysemî bu rivayetin senedini, "hasen" olarak vasıflandırmıştır.

⁶⁸⁰ Taberânî, *Kebîr*, XII, 322; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 316 (Benzer rivayet için bk. Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemâm es-San'ânî, *el-Musannef*, thk. Habîbürrahmân el-A'zamî, I. baskı, I-XI, el-Meclisü'l-İlmî, Beyrut 1970, II, 554).

buyurarak dua etmiştir.⁶⁸¹

Ayrıca kendisinden nakledilen muhtelif içerikli üç rivayetin ilkinde göre Peygamber (s.a), verdiği bir emri tereddütsüz yerine getiren Abdullah b. Revâha'ya, “وَأَنْتَ = رَادَكَ اللَّهُ طَاعَةً” = *Allah tâ'atini arttırsın*” buyurarak duada bulunmuştur.⁶⁸² İkincisine göre ise onun sohbet esnasında okumuş olduğu bir şiiri⁶⁸³ çok beğenmiş ve kendisine, “وَأَنْتَ = فَتَبَّتَكَ اللَّهُ يَا ابْنَ رَوَاحَةَ” = *Allah da seni (İslâm'da) sabit ve daim eylesin*” buyurarak dua etmiştir.⁶⁸⁴ Son rivayete göre de onu hasta iken ziyaret etmiş ve kendisine, “اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ قَدْ = حَضَرَ أَجَلُهُ فَيَسِّرْ عَلَيْهِ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ حَضَرَ أَجَلُهُ فَاشْفِهِ كَوَلَايَاشُ; gelmemişse ona şifa ver” diyerek duada bulunmuştur.⁶⁸⁵

1.1.17. Abdullah b. Yâsir⁶⁸⁶

1.1.18. Abdullah b. Zeyd b. Âsım⁶⁸⁷

1.1.19. Abdullah b. Zübeyr

1.1.19.1. Hal Tercemesi

Abâdile⁶⁸⁸ ismiyle anılan dört sahâbîden biri olan⁶⁸⁹ Abdullah b. Zübeyr, hicretten bir ya da iki yıl sonra (m. 623/624 yılında) Medine'de doğmuştur.⁶⁹⁰ O,

⁶⁸¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 31; İbn Ebû Şeybe, *Musanef*, III, 45, VI, 381, VII, 415; Ahmed b. Hanbel, *Fezâ'ilü's-sahâbe*, II, 836; Zehebî, *Siyer*, I, 229. Değerlendirme: Zehebî, rivayetin isnâdında sahâbî râvi bulunmadığını, hadisi Hz. Peygamber'den rivayet eden Ebû Meysere Amr b. Şürahbîl el-Hemedânî'nin ise tâbiinden olduğunu haber vermiş ve söz konusu rivayeti, “mürsel” ve “zayıf” olarak nitelendirmiştir.

⁶⁸² Abdürrezzâk, *Musanef*, III, 211 (Benzer rivayet için bk. İbn Ebû Şeybe, *Musanef*, VI, 395).

⁶⁸³ “يَا هَاشِمَ الْخَيْرِ إِنَّ اللَّهَ فَضَّلَكَ عَلَى الْبَرِيَّةِ فَضْلاً مَا لَهُ عَزِيزٌ = Ey hayırlı Hâşimoğulları! Allah, sadece şizi bütün insanlara üstün kıldı. اَعْرِفْهُ فِرَاسَةً خَالِقَتُهُمْ فِي الَّذِي نَظَرُوا. = Ben onu, baktıkları şeyde onlardan farklı bir anlayışla biliyorum. اِنِّي تَقَرَّرْتُ فِيكَ الْخَيْرُ. = Sen de hayır olduğunu iyice anladım. وَلَوْ سَأَلْتُ أَوْ اسْتَنْصَرْتُ بَعْضَهُمْ فِي جَلِّ أَمْرِكَ مَا أَوْوَا وَلَا نَصَرُوا. = Eğer sen isteseydin veya bazılarından, işinin hallolması için yardım isteseydin; onlar vermezler ve yardım da etmezlerdi. فَتَبَّتَ اللَّهُ مَا آتَاكَ مِنْ حُسْنِ تَثْبِيَتِ مُوسَى = Allah, sana verdiği güzelliği, Musa'nın adını devamlı kıldığı gibi daim eylesin. وَنَصَرْنَا كَالَّذِي نَصَرُوا. = Muzaffer kılınmış kimseler gibi seni de muzaffer kulsın.”

⁶⁸⁴ Taberânî, *Kebîr (Cild XIV)*, thk. Sa'd el-Humeyyid, Hâlid el-Cüreyşî, 1. baskı, Mektebetü'l-Melik Fahd el-Vataniyye, Riyad 2008, XIV, 392-393; Heysemî, *Zevâ'id*, VIII, 124-125. Değerlendirme: Heysemî, Ebû Muayt Müdrike b. Umâre el-Kuraşî dışındaki râvilerin “sika” olduğunu; adı geçen râvinin ise Abdullah b. Revâha ile hiç görüşmediğini ifade etmiştir.

⁶⁸⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 82; Zehebî, *Siyer*, I, 232. Değerlendirme: Heysemî, bu rivayetin “mürsel” bir rivayet olduğunu belirtmiştir.

⁶⁸⁶ Abdullah b. Yâsir'in hal tercemesi için bk. s. 100 ve hakkındaki dualar için bk. s. 101.

⁶⁸⁷ Abdullah b. Zeyd ile ilgili bilgiler “Ümmü Umâre” başlığı altında verilmiştir. Bk. s. 215-216.

⁶⁸⁸ Hadis ilminde temâyüz etmiş dört sahâbî: Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr, Abdullah b. Zübeyr.

⁶⁸⁹ İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 69; Hakkı Dursun Yıldız, “Abdullah b. Zübeyr b. Avvâm”, *DİA*, İstanbul 1988, I, 145.

⁶⁹⁰ İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 905-906; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, III, 242; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 69-70.

muhacirlerden Medine’de dünyaya gelen ilk çocuktur.⁶⁹¹ Babası, Hz. Hatice’nin yeğeni Zübeyr⁶⁹² b. Avvâm; annesi ise Hz. Ebû Bekir’in kızı Esmâ⁶⁹³ bint Ebû Bekir’dir.⁶⁹⁴ Hayatta iken cennetle müjdelenen on sahâbîden biri olan⁶⁹⁵ babası Zübeyr, aynı zamanda Hz. Peygamber’in halası Hz. Safiyye’nin oğludur.⁶⁹⁶ Buna göre Abdullah b. Zübeyr, hem Hz. Nebî’nin (s.a.) halasının hem de Hz. Ebû Bekir’in torunu olmaktadır. Hz. Peygamber, doğduğunda ona dedesinin ismini vermiş; bundan dolayı o, “Ebû Hubeyb” künyesinin yanı sıra “Ebû Bekir” künyesi ile de anılmıştır.⁶⁹⁷ Çocukluk yıllarında babasıyla birlikte Suriye’nin fethine ve Yermük Savaşı’na katılan Abdullah b. Zübeyr, Hz. Ömer döneminde Mısır’ın, Hz. Osman döneminde de Kuzey Afrika’nın fethine iştirak etmiştir.⁶⁹⁸ Yapılan savaşlar sırasında Bizans’ın Kuzey Afrika genel valisi Gregorius’u öldürerek müslüman ordunun galip gelmesine vesile olmuştur.⁶⁹⁹ Ayrıca Hz. Osman zamanında Taberistan ve Cürcân’a yapılan seferlerde de büyük yararlılıklar göstermiştir.⁷⁰⁰ Abdullah b. Zübeyr, Hz. Ali döneminde babası Zübeyr b. Avvam ve teyzesi Hz. Âişe ile birlikte ona muhalif olan grup içerisinde yer almış; Cemel vak‘asında teyzesini savunan piyadelere komuta etmiştir.⁷⁰¹ Hz. Muâviye devrinde Medine’de ikamet eden İbn Zübeyr, Abdullah b. Ömer ve Hüseyin (r.a.) ile birlikte Yezid’in halifeliğine karşı çıkmış; Hz. Hüseyin’in şehit edilmesinden sonra Yezid’e karşı muhalefetin lideri haline gelmiştir.⁷⁰² Harre Vak‘ası sırasında bir süre Mekke’de kuşatma altında kalan Abdullah b. Zübeyr, Yezid’in ölümünden sonra (64/683) Mekke’de halifeliğini ilan etmiştir. Ancak halife Abdülmelik devrinde Mekke’de tekrar kuşatma altına alınmış (73/693) ve bu kuşatma sırasında Haccâc b. Yûsuf es-Sekafî tarafından şehit edilmiştir.⁷⁰³ Abdullah b. Zübeyr’in Hz.

⁶⁹¹ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, III, 905-906; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 242; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 69.

⁶⁹² Nesebi: ez-Zübeyr b. el-Avvâm b. Huveylid b. Esed b. Abdiluzzâ b. Kusay el-Esedî.

⁶⁹³ Nesebi: Esmâ bint Ebû Bekir Abdullah b. Ebû Kuhâfe Osman b. Âmir b. Amr b. Ka’b b. Sa’d b. Teym b. Mürre et-Teymiyye.

⁶⁹⁴ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, III, 905; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 242; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 69.

⁶⁹⁵ Yıldız, “Abdullah b. Zübeyr b. Avvâm”, *DİA*, I, 145.

⁶⁹⁶ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 242; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 70.

⁶⁹⁷ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, III, 905, 906; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 242; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 69.

⁶⁹⁸ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 243; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 71.

⁶⁹⁹ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 243; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 71.

⁷⁰⁰ Hakkı Dursun Yıldız, “Abdullah b. Zübeyr b. Avvâm”, *DİA*, I, 145.

⁷⁰¹ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, III, 906; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 244; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 71; Yıldız, “Abdullah b. Zübeyr b. Avvâm”, *DİA*, I, 145.

⁷⁰² İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 242; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 71.

⁷⁰³ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, III, 907; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 244; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 71.

Peygamber'den otuz üç hadis rivayet ettiği bilinmektedir.⁷⁰⁴

1.1.19.2. Hz. Peygamber'in Abdullah b. Zübeyr Hakkındaki Duası

Araştırmalarımız neticesinde Abdullah b. Zübeyr ile alâkalı sadece bir dua rivayetine ulaşılmıştır. İbn Zübeyr'den nakledilen ilgili rivayete göre Nebî (s.a.), annesiyle birlikte kendisini ziyarete gelen Abdullah'a, dedesi Ebû Bekir'in adını ve künyesini vermiş; sonra da ona bereket duası yapmıştır.⁷⁰⁵

1.1.20. Abdurrahman b. Avf

1.1.20.1. Hal Tercemesi

Cennetle müjdelenen on sahâbi⁷⁰⁶den biri olan⁷⁰⁷ Abdurrahman b. Avf⁷⁰⁸, Fil Vak'ası'ndan on sene sonra 581 yılında Mekke'de doğdu.⁷⁰⁹ Babası, Kureyş kabilesinin Zühreoğulları kolundan Avf b. Abdüavf; annesi ise yine aynı kabileden hanım sahâbi Şifâ⁷¹⁰ bint Avf'dir.⁷¹¹ Genç yaşlardan itibaren ticaretle uğraşan Hz. Abdurrahman, Câhiliye devrinde içki içmeyen ve güzel ahlâka sahip biri olarak tanınmıştır.⁷¹² Eski dostu Hz. Ebû Bekir vasıtasıyla müslüman olmuş; o dönemde "Abdüamr" ya da "Abdülkâbe" olan ismi, müslüman olduktan sonra Nebî (s.a.) tarafından "Abdurrahman" olarak değiştirilmiştir.⁷¹³ Abdurrahman b. Avf, önce Habeşistan'a, oradan döndükten sonra da Medine'ye hicret etmiştir. Hz. Peygamber, onunla Sa'd b. Rebî' arasında kardeşlik bağı kurmuştur.⁷¹⁴ Hz. Abdurrahman, Hz. Peygamber'in (s.a.)

⁷⁰⁴ İbn Hazm, *Sîre*, s. 281.

⁷⁰⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 347; Buhârî, *Sahîh*, Ensâr 45 (h.no: 3909), Akîka 1 (h.no: 5469); Müslim, *Sahîh*, Âdâb 26.

⁷⁰⁶ Aşere-i Mübeşşere: Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. Avvâm, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Saîd b. Zeyd, Ebû Ubeyde b. Cerrâh.

⁷⁰⁷ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 846; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 476; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 176.

⁷⁰⁸ Künyesi ve Nesebi: Ebû Muhammed Abdurrahman b. Avf b. Abdiavf b. Abd b. el-Hâris b. Zühre b. Kilâb b. Mürre ez-Zührî.

⁷⁰⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 88; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 844; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 476; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 176.

⁷¹⁰ Nesebi: eş-Şifâ bint Avf b. Abd b. el-Hâris b. Zühre b. Kilâb b. Mürre ez-Zühriyye.

⁷¹¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 87; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 844; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 475-476; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 176.

⁷¹² Ahmet Önkâl, "Abdurrahman b. Avf", *DİA*, İstanbul 1988, I, 157.

⁷¹³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 87; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 844; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 475-476; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 176.

⁷¹⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 88; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 844; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 476; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 176.

iştirak ettiği bütün savaflara katılmış; Uhud Savaşı'nda aldığı yaralar nedeniyle ayağı topal kalmıştır.⁷¹⁵ Ayrıca hicretin altıncı yılında (m. 628) Dûmetülcendel üzerine gönderilen seriyyeye de komuta etmiş; elde edilen fetihten sonra Hz. Peygamber'in tavsiyesi üzerine Kelb kabilesinin ileri gelenlerinden Asbağ b. Sa'lebe'nin kızı Tûmâdir ile evlenmiştir.⁷¹⁶ Abdurrahman b. Avf, Tebük seferi sırasında Hz. Peygamber'e (s.a.) imamlık yapma şerefine nâil olmuş⁷¹⁷; vefatında O'nu kabrine indiren dört sahâbî arasında yer almıştır.⁷¹⁸ Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'a halifelikleri döneminde danışmanlık yapan Abdurrahman (r.a.), Hz. Ömer'in, sonraki halifeyi seçmekle görevlendirdiği altı kişilik danışma heyetine başkanlık etmiştir.⁷¹⁹ Hz. Abdurrahman, 32/652 yılında Medine'de vefat etmiş; cenaze namazını vasiyeti üzerine Hz. Osman kıldırılmıştır.⁷²⁰ Hz. Peygamber'in cennetle müjdelediği on sahâbîden biri olan Abdurrahman b. Avf, hadis rivayeti konusunda oldukça titiz davranmış; Nebî (s.a.)'den sadece altmış beş hadis rivayet etmiştir.⁷²¹

1.1.20.2. Hz. Peygamber'in Abdurrahman b. Avf Hakkındaki Duaları

Abdurrahman b. Avf hakkında yapmış olduğumuz taramalar neticesinde onunla ilgili toplam üç farklı dua metnine ulaşılmıştır. Bunlardan ikisi bereket, biri de cennet içeriklidir. Bereket duaları Enes b. Mâlik ve Abdurrahman b. Avf; cennet duası ise Ümmü Seleme ve Misver b. Mahreme tarafından nakledilmiştir. Enes b. Mâlik rivayetine göre Nebî (s.a.), yeni evlenmiş olan İbn Avf'a, “بَارِكْ اللهُ لَكَ = Allah, (evliliğini) sana mübarek eylesin” buyurarak duada bulunmuş ve ona bir koyunla da olsa ziyafet vermesini tavsiye etmiştir.⁷²² Abdurrahman b. Avf rivayetine göre ise sefer hazırlığı

⁷¹⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 847; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 476; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 177.

⁷¹⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 91; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 844-845; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 476; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 176.

⁷¹⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 91; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 479; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 177.

⁷¹⁸ Önkâl, “Abdurrahman b. Avf”, *DİA*, I, 157.

⁷¹⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 94-95; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 846-849; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 476-477; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 176, 177.

⁷²⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 96; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 850; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 479; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 178.

⁷²¹ İbn Hazm, *Sîre*, I, 279.

⁷²² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 227; Dârimî, *Sünen*, Nikâh 22 (h.no: 2204); Buhârî, *Sahîh*, Nikâh 56 (h.no: 5155), Da'avât 53 (h.no: 6386); Müslim, *Sahîh*, Nikâh 79; İbn Mâce, *Sünen*, Nikâh 24 (h.no: 1907); Tirmizî, *Sünen*, Nikâh 10 (h.no: 1094); Nesâî, *Sünen*, Nikâh 74 (h.no: 3372). Değerlendirme: Tirmizî, Enes b. Mâlik rivayeti ile ilgili olarak, “hasen-sahih” tabirini kullanmıştır.

yapan bir müfrezeeye maddî yardımında bulunması sebebiyle ona bu kez, “بَارَكَ اللهُ لَكَ فِيمَا”
أَعْطَيْتَ وَبَارَكَ لَكَ فِيمَا أَمْسَكْتَ = Allah verdiklerini de bereketli kılsın, vermediklerini de...”
buyurarak dua etmiştir.⁷²³ Ümmü Seleme ve Misver b. Mahreme’den gelen cennet
içerikli rivayete göre de İbn Avf’a gıyabında, “اللَّهُمَّ اسْقِ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ مِنْ سَلْسَبِيلِ الْجَنَّةِ”
= Allah’ım! Abdurrahman b. Avf’a cennet çeşmelerinden kana kana içmeyi nasip eyle”
diyerek duada bulunmuştur.⁷²⁴

1.1.21. Abdurrahman b. Ebû Sebre⁷²⁵

1.1.22. Hz. Âişe

1.1.22.1. Hal Tercemesi

Hz. Peygamber’in hanımlarından üçüncüsü olan⁷²⁶ Âişe (r.a.)⁷²⁷, nübüvvetin
dördüncü yılında (m. 614) Mekke’de doğmuştur.⁷²⁸ Babası, Peygamber (s.a.)’in yakın
arkadaşlarından Hz. Ebû Bekir; annesi ise hanım sahâbîlerden Ümmü Rûmân⁷²⁹ bint
Âmir’dir.⁷³⁰ Çocukluğu hakkında yeterli bilgi bulunmayan Hz. Âişe’nin, babasının
davetiyle müslüman olduğu rivayet edilmiştir.⁷³¹ O Hz. Peygamber’le, hicretten önce
Mekke’de sözlenmiş; hicretin ikinci yılında da (m. 624) Medine’de nikâhlanmıştır.⁷³²
622 yılında yakınlarıyla⁷³³ birlikte Medine’ye hicret eden Âişe (r.a.), vefatına kadar Hz.
Peygamber’in yanından hiç ayrılmamış ve onun övgüsüne⁷³⁴ mazhar olmuştur.⁷³⁵ O,

⁷²³ Bezzâr, *Müsned*, XV, 234-235; Heysemî, *Zevâ’id*, VII, 32. Değerlendirme: Heysemî, bu rivayetin “mürsel”
olduğunu ve râvilerden Ömer b. Ebû Seleme b. Abdurrahman ez-Zührî’nin ise bazı hadis bilginlerince “zayıf”
kabul edildiğini haber vermiştir.

⁷²⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 103, 135, 299, 302.

⁷²⁵ Abdurrahman b. Ebû Sebre’nin hal tercemesi ve hakkındaki dua için bk. 129.

⁷²⁶ İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1881; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 186; Mustafa Fayda, “Âişe”, *DİA*, İstanbul 1989,
II, 201.

⁷²⁷ Künyesi ve Nesebi: Ümmü’l-Müminîn Âişe bint Ebû Bekr Abdullah b. Ebû Kuhâfe Osman b. Âmir b. Amr b.
Ka’b b. Sa’d b. Teym b. Mürre b. Ka’b b. Lüey b. Gâlib b. Fihri et-Teymiyye.

⁷²⁸ İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 54; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 139.

⁷²⁹ Nesebi: Ümmü Rûmân bint Âmir b. Uveymir b. Abdişems b. Attâb b. Üzeyne b. Sübey’ b. Dühmân b. el-Hâris b.
Ganm b. Mâlik b. Kinâne el-Kinâniyye.

⁷³⁰ İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 39; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1881; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 186; İbn Hacer, *İsâbe*,
VIII, 139.

⁷³¹ Fayda, “Âişe”, *DİA*, II, 201.

⁷³² İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 40-42; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1881-1882; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 186-187; İbn
Hacer, *İsâbe*, VIII, 139-140; Fayda, “Âişe”, *DİA*, II, 201.

⁷³³ Onunla hicret edenler: Ağabeyi Abdullah b. Ebû Bekir, kız kardeşi Esmâ bint Ebû Bekir, Resûlullah’ın ikinci
hanımı Sevede bint Zem’a, Resûlullah’ın kızları Fâtıma ve Ümmü Külsüm.

⁷³⁴ Nebî (s.a.), “Âişe’nin diğer kadınlara üstünlüğü, tiridin başka yemeklere üstünlüğü gibidir” buyurarak onu övmüş
ve cennetteki eşlerinden biri olduğunu söylemiştir. Bk. İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 45, 55; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV,

Peygamber hanımlarının müminlerin anneleri olduğunu bildiren âyetler⁷³⁶ geldikten sonra, “Ümmü’l-müminîn = Müminlerin annesi” künyesiyle anılmaya başlanmıştır.⁷³⁷ Katıldığı Uhud, Hendek ve Hayber gazvelerinde, su taşımak, haber toplamak ve yaralıları tedavi etmek suretiyle İslâm ordusuna yardım eden Hz. Âişe, hicretin altıncı yılında (m. 628) yapılan Hudeybiye Antlaşması’nda da hazır bulunmuştur.⁷³⁸ O, hicretin beşinci/altıncı yılında (m. 627) katıldığı Beni Müstalik Gazvesi’nden dönülürken kaybolan gerdanlığını bulmak amacıyla ordunun gerisinde kalmış; bu nedenle de münafıkların reisi Abdullah b. Übey’in iftirasına uğramıştır. “İfk hadisesi” denilen bu olaya bir hayli üzülen Âişe (r.a.), bir süreliğine babasının evine gitmiş ve orada günlerce ağlamıştır. En sonunda Nûr sûresinin 11-21. âyetleri nâzil olmuş ve Allah Teâlâ, dedikoduların tamamen asılsız olduğunu ve Âişe’nin iftiraya uğradığını bildirmiştir. Zor zamanlar geçiren Hz. Âişe, suçsuz olduğunu ortaya çıkaran Allah’a her fırsatta şükretmiştir.⁷³⁹ O, kucağında⁷⁴⁰ ruhunu teslim eden Hz. Peygamber’den sonra kırk yedi yıl daha yaşamış ve Ahzâb Sûresi’nde zikri geçen âyetler uyarınca bir daha hiç evlenmemiştir.⁷⁴¹ 58/678 yılında Medine’de vefat eden Âişe (r.a.), o sırada vali vekilliği görevini yürüten Ebû Hüreyre’nin (r.a.) kıldırıldığı cenaze namazından sonra vasiyeti gereği Bakî kabristanında toprağa verilmiştir.⁷⁴² Naaşını ise kabre yeğenleri Abdullah b. Zübeyr, Urve b. Zübeyr, Kâsım b. Muhammed ve Abdullah b. Abdurrahman ile kardeşi Abdurrahman’ın torunu Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman indirmiştir.⁷⁴³ Hz. Peygamber’in, “Ayşe”, “Uveys”, “Âiş” ve “Hümeyrâ” isimleriyle hitap ettiği Âişe (r.a), Hz. Ali tarafından “Halîletü Resûlullah = Allah Resûlü’nün Sevgilisi”, Mesrûk isimli tâbiî tarafından da “Habîbetü Habîbullah = Allah’ın Sevgilisi’nin Sevgilisi” olarak

1883; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 187-188; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 140.

⁷³⁵ Fayda, “Âişe”, *DİA*, II, 201.

⁷³⁶ el-Ahzâb 33/6, 53.

⁷³⁷ Fayda, “Âişe”, *DİA*, II, 201.

⁷³⁸ Fayda, “Âişe”, *DİA*, II, 201.

⁷³⁹ İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 43; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1884; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 141; Mustafa Fayda, “Âişe”, *DİA*, II, 201-202.

⁷⁴⁰ İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 44; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1882; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 141; Fayda, “Âişe”, *DİA*, II, 202.

⁷⁴¹ Fayda, “Âişe”, *DİA*, II, 202.

⁷⁴² İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 53-56; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1885; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 189; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 141; Fayda, “Âişe”, *DİA*, II, 202.

⁷⁴³ İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 53; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1885; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 189; Fayda, “Âişe”, *DİA*, II, 202.

vasıflandırılmıştır.⁷⁴⁴ O bazı icraatlarından dolayı Hz. Osman'ı ve sonraki halifeleri eleştirmekle birlikte onlara karşı haksız bir tutum içerisine olmamış; Cemel Vak'ası dışında da her hangi bir siyasi faaliyete iştirak etmemiştir.⁷⁴⁵ Kıvrak zekâsı, İslâmî ilimlerdeki derin bilgisi ve hadis tenkidi konusundaki yeteneği ile tanınan⁷⁴⁶ Hz. Âişe, aktardığı iki bin iki yüz on⁷⁴⁷ rivayetle muksirûn'un (en çok hadis nakleden yedi sahâbînin) dördüncüsü olarak nitelendirilmiştir.⁷⁴⁸

1.1.22.2. Hz. Peygamber'in Hz. Âişe Hakkındaki Duası

Hz. Âişe ile alâkalı bizzat kendisinden nakledilen bir rivayete göre Allah Resûlü (s.a.), şahsına olan muhabbetini birbirinden güzel sözlerle dile getiren sevgili eşini kaşlarının arasından öpmüş ve ona, “جَزَاكَ اللهُ يَا عَائِشَةُ خَيْرًا مَا سُرَّرْتُ مِنِّي كَسُرُورِي مِنْكَ = *Allah sana iyilikler versin ey Âişe! Senin beni sevindirdiğin gibi ben de seni sevindiremedim*” sözleriyle duada bulunmuştur.⁷⁴⁹

1.1.23. Ali b. Şeybân

1.1.23.1. Hal Tercemesi

Hanîfe kabilesinin Süheymoğulları kolundan⁷⁵⁰ olan Ali b. Şeybân'ın hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Sadece Yemâmeli olduğu, kabilesini temsilen Hz. Peygamber'e gelerek ona biat eden elçiler heyeti içerisinde yer aldığı⁷⁵¹ ve Hz. Nebî'den (s.a.) yedi hadis rivayet ettiği⁷⁵² bilinmektedir.

1.1.23.2. Hz. Peygamber'in Ali b. Şeybân Hakkındaki Duası

Ali b. Şeybân ile ilgili kendisinden gelen tek rivayete göre Peygamber (s.a.) ona,

⁷⁴⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 45-46, 55; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 188; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 140; Fayda, “Âişe”, *DİA*, II, 202.

⁷⁴⁵ Fayda, “Âişe”, *DİA*, II, 203.

⁷⁴⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 45-46; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1883; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 189; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 140.

⁷⁴⁷ İbn Hazm, *Sîre*, s. 276.

⁷⁴⁸ Fayda, “Âişe”, *DİA*, II, 204.

⁷⁴⁹ Ebû Nuaym, *Hilye*, II, 46; Beyhakî, *Sünen*, VII, 423.

⁷⁵⁰ Künyesi ve Nesebi: Ebû Yahyâ Alî b. Şeybân b. Muhriz b. Amr b. Abdillâh b. Amr b. Abdiluzzâ b. Süheym b. Mürre b. Dü'el b. Hanîfe el-Haneffî.

⁷⁵¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 401; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1089; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 87; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 269.

⁷⁵² İbn Hazm, *Sîre*, s. 287.

“اللَّهُمَّ بَارِكْ فِي عَلِيٍّ بْنِ شَيْبَانَ وَ بَارِكْ عَلَى عَلِيٍّ” = Allah'ım! Ali b. Şeybân hakkında bereketli ol ve Ali'ye bereket ver” buyurarak dua etmiştir.⁷⁵³

1.1.24. Âmir b. Ekvâ

1.1.24.1. Hal Tercemesi

Eslem kabilesine mensup bulunan ve asıl ismi “Âmir b. Sinan” olan bu meşhur sahâbî⁷⁵⁴, daha çok babası Sinan b. Abdullah'ın lakâbına nisbetle “İbnü'l-Ekvâ” adıyla tanınmıştır.⁷⁵⁵ Hayatı hakkında pek fazla bilgi bulunmamakla beraber onun, sahâbeden Seleme b. Ekvâ el-Eslemî'nin amcası ya da kardeşi olduğu⁷⁵⁶ ve Hayber'in fethi sırasında söylediği şiirle İslâm mücâhidlerini coşturduğu⁷⁵⁷ rivayet edilmiştir. Söz konusu rivayetlerde ayrıca Hz. Peygamber'in, onun okumuş olduğu bu şiiri çok beğendiği ve ona dua ettiği de nakledilmiştir.⁷⁵⁸ Âmir b. Ekvâ, ölümüne işaret sayılan⁷⁵⁹ bu duadan sonra Yahûdî savaşçı Merhab'la girdiği bir çarpışma sırasında kendi kılıcından aldığı yarayla 7/628 yılında⁷⁶⁰ Hayber'de şehit olmuştur.⁷⁶¹ Üseyd b. Hudayr başta olmak üzere bazı sahâbîler, onun şehadetini intihar olarak yorumlamışlar ve amellerinin boşa gittiğini söyleyerek cenaze namazını kılmak istememişlerdir.⁷⁶² Bunu öğrenen Nebî (s.a.), söylenenlerin doğru olmadığını ve Allah Teâlâ'nın ona iki kat ecir vereceğini beyan etmiştir.⁷⁶³ Âmir (r.a.), bu olayın ardından kılınan cenaze namazından sonra Hayber şehidi Mahmud b. Mesleme ile birlikte Recî' suyu yakınlarındaki bir mağaraya defnedilmiştir.⁷⁶⁴

⁷⁵³ Taberânî, *Evsat*, II, 47; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 679. Değerlendirme: Heysemî bu rivayette tanınmayan bir grup râvinin bulunduğunu belirtmiş; fakat bunların kimler olduğuna dair herhangi bir bilgiye yer vermemiştir.

⁷⁵⁴ Nesebi: Âmir b. Sinân el-Ekvâ' b. Abdillâh b. Kuşeyr/Beşir b. Huzeyme b. Mâlik b. Selâmân b. Eslem el-Eslemî.

⁷⁵⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 785; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 121; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 9.

⁷⁵⁶ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 785; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 121; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 9.

⁷⁵⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 37-38; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 786; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 122; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 9.

⁷⁵⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 37-38; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 786; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 122; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 9.

⁷⁵⁹ Selman Başaran, “Âmir b. Sinân”, *DİA*, İstanbul 1991, III, 67.

⁷⁶⁰ Başaran, “Âmir b. Sinân”, *DİA*, III, 67.

⁷⁶¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 37; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 786-787; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 122; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 9.

⁷⁶² İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 37-38; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 787; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 123; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 9.

⁷⁶³ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 38; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 787; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 123; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 9.

⁷⁶⁴ Başaran, “Âmir b. Sinân”, *DİA*, III, 67.

1.1.24.2. Hz. Peygamber'in Âmir b. Ekvâ Hakkındaki Duası

İbnü'l-Ekvâ ile ilgili Seleme b. Ekvâ el-Eslemî'den gelen tek rivayete göre Allah Resûlü (s.a.), onun Hayber Gazvesi sırasında okumuş olduğu bir şiiri⁷⁶⁵ çok beğenmiş ve kendisine, “يَرْحَمُهُ اللَّهُ / رَحِمَهُ اللَّهُ = Allah ona (Âmir'e) rahmet etsin”⁷⁶⁶ buyurarak dua etmiştir.

1.1.25. Âmir b. Lekîr

1.1.25.1. Hal Tercemesi

Hevâzin kabilesinin Âmiroğulları kolundan olan Âmir b. Lekîr hakkında kaynaklarda kendisine yapılan dua ile ilgili rivayet dışında pek fazla bilgi bulunmamaktadır.⁷⁶⁷

1.1.25.2. Hz. Peygamber'in Âmir b. Lekîr Hakkındaki Duası

Âmir b. Lekîr'ten gelen bir rivayete göre Peygamber (s.a.), kavminin müslüman olduğu müjdesini getiren Âmir'e, “أَنْتَ الْوَأْفِدِ الْمَيْمُونُ بَارَكَ اللَّهُ فِيكَ = Sen hayırlı bir elçisin, Allah seni mübarek kılsın!” buyurarak dua etmiş ve perçemini okşayarak onunla tokalaşmıştır.⁷⁶⁸

1.1.26. Ammâr b. Yâsir

1.1.26.1. Hal Tercemesi

Mekke'de⁷⁶⁹ dünyaya gelen Ammâr b. Yâsir⁷⁷⁰, aslen Yemenli Ans

⁷⁶⁵ Bu şiir kaynaklarda şu şekilde geçmektedir: “اللَّهُمَّ لَوْلَا أَنْتَ مَا اهْتَدَيْتَنَا = Allah'im! Sen bize doğru olan yolu göstermeseydin biz hidayete eremezdik. وَلَا نَصَدَقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا = Ne zekât verir, ne namaz kılardık. فَاغْفِرْ فِدَاءَ لَكَ مَا أَبَقَيْنَا. = Hayatımız senin rızan için feda olsun! Bizi geçmiş günahlarımızdan arındır, عَلَيْنَا = gönüllerimize huzur doldur. وَتُبَّتِ الْأَقْدَامُ إِنْ لَأَقَيْنَا! = Düşmanla karşılaştığımızda bize sebat ver! عَلَيْنَا! = Hakk'a ve savaşa çağrıldığımızda hemen geldik.”

⁷⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 47, 50; Buhârî, *Sahîh*, Megâzî 38 (h.no: 4196), Edeb 90 (h.no: 6148), Da'avât 19 (h.no: 6331), Diyât 17 (h.no: 6891); Müslim, *Sahîh*, Cihâd 123, 124.

⁷⁶⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 136; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 15.

⁷⁶⁸ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, IV, 2067; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 402-403. Değerlendirme: Heysemî, bu rivayetin râvilerinden Ya'lâ b. el-Eşdak'ı, “kezzâb” terimiyle tenkide tabi tutmuştur.

⁷⁶⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 176; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1136; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 123; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 273.

⁷⁷⁰ Künyesi ve Nesebi: Ebü'l-Yakazân Ammâr b. Yâsir b. Âmir b. Mâlik b. Kinâne b. Kays b. el-Husayn b. Vezîm b. Sa'lebe b. Avf b. Hârise b. Âmir b. Yâm b. Ans b. Mâlik b. Üded b. Zeyd b. Yeşcüb b. Arîb b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe b. Yeşcüb b. Ya'rub b. Kahtân b. Âbir (Hz. Hûd) el-Ansî.

kabilesindedir.⁷⁷¹ Babası, kaybolan kardeşini aramak için Mekke'ye gelen ve daha sonra Mahzûmoğulları'nın himâyesinde buraya yerleşen Yâsir b. Âmir; annesi ise Ebû Huzeyfe el-Mahzûmî'nin cariyesi olan Sümeyye bint Hayyât'dır.⁷⁷² Nebî (s.a.) Dârulerkam'da iken, önce kendisi daha sonra da annesi ile babası müslüman olmuştur.⁷⁷³ Ancak Ammâr (r.a.) ile birlikte müşriklerin her türlü işkencelerine göğüs geren annesi, babası ve kardeşi Abdullah, Allah yolunda canlarını feda etmişler ve İslâm tarihinin ilk şehidi olmuşlardır.⁷⁷⁴ Medine'ye hicret ettikten sonra Huzeyfe b. Yemân ile kardeş ilan edilen Ammâr b. Yâsir, Hz. Peygamber'in iştirak ettiği bütün seferlere katılmış⁷⁷⁵; Hz. Ebû Bekir devrinde yapılan Yemâme Savaşı'nda bir kulağını kaybetmiştir.⁷⁷⁶ Hz. Ömer döneminde ise Kûfe'ye vali olarak tayin edilmiştir.⁷⁷⁷ Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra Hz. Ali'ye biat eden Ammâr (r.a.), Cemel ve Sıffin savaşlarına onun saflarında iştirak etmiştir.⁷⁷⁸ En son katıldığı Sıffin Savaşı'nda (37/659) doksan üç yaşındayken şehit düşmüş; Hz. Ali'nin kıldırıldığı cenaze namazının ardından elbiseleriyle birlikte şehit edildiği yere defnedilmiştir.⁷⁷⁹ Ammâr b. Yâsir'in Hz. Peygamber'den (s.a.) altmış iki hadis rivayet ettiği bildirilmektedir.⁷⁸⁰

Haklarında yapılan dualar sebebiyle Yâsir ailesine mensup diğer sahâbîlerin hal tercemesine de burada kısaca temas etmek istiyoruz:

⁷⁷¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 176, VI, 7; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1135; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 122; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 273.

⁷⁷² İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 176; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1136; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 122-123; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 273.

⁷⁷³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 176-177; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1136; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 123; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 273-274.

⁷⁷⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 176-178, IV/I, 101; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1001, 1136, IV, 1589; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 412, IV, 123-124, V, 433; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 142-143, 273, VI, 332-333.

⁷⁷⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 179; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1136; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 124; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 273.

⁷⁷⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 181-182; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1136; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 126; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 273.

⁷⁷⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 182-183; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1140; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 126; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 273.

⁷⁷⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 183; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1138; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 126; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 274.

⁷⁷⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 183-189; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1140-1141; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 127; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 274.

⁷⁸⁰ İbn Hazm, *Sîre*, s. 279.

Yâsir b. Âmir: Ans kabilesinin Yâmoğulları kolundan olan Yâsir (r.a)⁷⁸¹, sahâbeden Ammâr b. Yâsir'in babasıdır.⁷⁸² O, kaybolan kardeşini aramak için memleketi Yemen'den Mekke'ye gelmiş ve Mahzûmoğulları'ndan Ebû Huzeyfe b. Mugire'nin himayesinde bu şehre yerleşmiştir.⁷⁸³ Daha sonra Ebû Huzeyfe onu cariyelerinden Sümeyye bint Hubbât ile evlendirmiş; bu evliliğinden Ammâr, Abdullah ve Hureys isminde üç oğlu olmuştur.⁷⁸⁴ Bunlardan Hureys b. Yâsir Câhiliye devrinde öldürülmüştür.⁷⁸⁵ Daha ilk yıllarda oğlu Ammâr'ın davetiyle İslâm'ı benimseyen Yâsir b. Âmir, ilk müslümanlar arasında yer almış ve bu yüzden de ailesiyle birlikte müşriklerin çeşitli işkencelerine maruz kalmıştır.⁷⁸⁶ Bu esnada yanlarına uğrayan Nebî (s.a) ise, onlara sabrı tavsiye etmiş ve duada bulunmuştur.⁷⁸⁷ Ardından Mekke dışındaki Bathâ (Ebtâh) mevkiine götürülen Yâsir (r.a), karısıyla beraber 615 yılında burada şehit edilmiştir.⁷⁸⁸ Böylece o, "İslâm tarihinin ilk erkek şehidi" olma vasfını kazanmıştır.⁷⁸⁹

Sümeyye bint Hubbât: Sahâbenin ileri gelenlerinden Ammâr b. Yâsir'in annesi olan Sümeyye (r.a)⁷⁹⁰, Câhiliye devrinde Ebû Cehil'in amcalarından Ebû Huzeyfe b. Mugîre'nin cariyeliğini yapmıştır.⁷⁹¹ Efendisi onu müttetiklerinden Yâsir b. Âmir ile evlendirmiş; bu evliliğinden Ammâr, Abdullah ve Hureys isminde üç çocuğu dünyaya gelmiştir.⁷⁹² Sümeyye bint Hubbât, oğlu Ammâr b. Yâsir'in davetiyle İslâm'ı benimsemiş ve onunla birlikte ilk yedi müslüman arasında yer almıştır.⁷⁹³ O, bu sebeple

⁷⁸¹ Künyesi ve Nesebi: Ebû Ammâr Yâsir b. Âmir b. Mâlik b. Kinâne b. Kays b. el-Husayn b. el-Vezîm (el-Vezîn) b. Sa'lebe b. Avf b. Hârise b. Âmir b. Yâm b. Zeyd (Ans) b. Mâlik el-Ansî.

⁷⁸² İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 100; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1588; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 433; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 332.

⁷⁸³ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 100; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1588; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 433; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 332.

⁷⁸⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 100; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1589; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 433; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 332; Ayhan Tekineş, "Yâsir b. Âmir", *DİA*, İstanbul 2013, XLIII, 341.

⁷⁸⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 101; Tekineş, "Yâsir b. Âmir", *DİA*, XLIII, 341.

⁷⁸⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 101; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1589; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 433; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 332.

⁷⁸⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 101; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1589; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 434; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 332.

⁷⁸⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 101; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 434; Tekineş, "Yâsir b. Âmir", *DİA*, XLIII, 341.

⁷⁸⁹ Tekineş, "Yâsir b. Âmir", *DİA*, XLIII, 341.

⁷⁹⁰ Künyesi ve İsmi: Ümmü Ammâr Sümeyye bint Hubbât.

⁷⁹¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 193; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1863; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 152; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 113-114.

⁷⁹² İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1863; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 152; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 114; Aynur Uraler, "Sümeyye bint Hubbât", *DİA*, İstanbul 2010, XXXVIII, 134.

⁷⁹³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1864; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 152, 153; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 114; Uraler,

çeşitli işkencelere maruz kalmış ve Hz. Peygamber'in (s.a) duasına ve cennet müjdesine nail olmuştur.⁷⁹⁴ Daha sonra kocasıyla beraber Ebtah mevkiine götürülen Sümeyye (r.a), burada uğradığı işkence sırasında (m. 615) Ebû Cehil tarafından şehit edilmiştir.⁷⁹⁵ O, şehâdet mertebesine kocasından önce erişmiş ve bundan dolayı da "İslâm'ın ilk şehidi" ünvanıyla anılmıştır.⁷⁹⁶

Abdullah b. Yâsir: Hakkında pek fazla bilgi bulunmayan Abdullah (r.a), Ammâr b. Yâsir'in kardeşidir. Onun ailesiyle birlikte müslüman olduğu, Allah yolunda işkence gördüğü ve hicretten önce de Mekke'de yaşamını yitirdiği rivayet edilmiştir.⁷⁹⁷

1.1.26.2. Hz. Peygamber'in Ammâr ve Ailesi Hakkındaki Duaları

Yaptığımız araştırmalardan elde ettiğimiz sonuçlara göre Peygamber (s.a), Ammâr b. Yâsir ve ailesinin Mekkeli müşriklerden gördükleri işkencelere bizzat şahit olmuş ve Hz. Osman rivayetinde onlara (Yâsir b. Âmir, Sümeyye bint Hayyât, Ammâr b. Yâsir ve Abdullah b. Yâsir'e), "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِآلِ يَاسِرٍ = Allah'ım! Yâsir Ailesi'ne mağfiret et"⁷⁹⁸; Abdullah b. Mes'ûd rivayetinde ise, "اللَّهُمَّ لَا تُعَذِّبْ أَحَدًا مِنْ آلِ يَاسِرٍ بِالنَّارِ = Allah'ım! Yâsir ailesinden hiç kimseye cehennem ateşiyle azab etme"⁷⁹⁹ diyerek dua etmiştir.

1.1.27. Amr b. Ahtab

1.1.27.1. Hal Tercemesi

"Ebû Zeyd el-Ensârî" künyesiyle meşhur olan⁸⁰⁰ Amr b. Ahtab'ın hayatıyla ilgili kaynaklarda pek fazla bilgi bulunmamakla beraber onun, Hazrec b. Sa'lebe'nin⁸⁰¹ ya da

"Sümeyye bint Hubbât", *DİA*, XXXVIII, 134.

⁷⁹⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 193; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1863, 1864; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 152; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 114; Uraler, "Sümeyye bint Hubbât", *DİA*, XXXVIII, 134.

⁷⁹⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 193; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1864, 1865; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 152, 153; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 114; Uraler, "Sümeyye bint Hubbât", *DİA*, XXXVIII, 134.

⁷⁹⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 193; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1864, 1865; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 153; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 114; Uraler, "Sümeyye bint Hubbât", *DİA*, XXXVIII, 134.

⁷⁹⁷ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1001; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 412; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 142-143.

⁷⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 62; Heysemî, *Zevâ'id*, VII, 227, IX, 293. Değerlendirme: Heysemî, bu rivayetin râvilerini "sahih" olarak değerlendirmiş; ancak isnâdındaki "inkitâ" sebebiyle söz konusu rivayetin "münkatı" bir rivayet olduğunu ifade etmiştir.

⁷⁹⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1864.

⁸⁰⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1162; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 177, VI, 125; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 283, VII, 76.

⁸⁰¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1162; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 177, VI, 125.

Hazrec'in kardeşi Adî b. Sa'lebe'nin⁸⁰² soyundan⁸⁰³ geldiği rivayet edilmektedir. Amr (r.a), Hz. Peygamber'le birlikte toplam on üç gazveye katıldığını⁸⁰⁴ ve bu gazvelerden birinde Hz. Nebî'nin, başını ve yüzünü okşayarak ona dua ettiğini⁸⁰⁵ nakletmiştir. Ünlü hadis bilginlerinden olan torunu Azra b. Sâbit ise çok ileri yaşlara gelmesine rağmen dedesinin saçında ya da sakalında herhangi bir beyazlık bulunmadığını ve bunu da Hz. Nebî'den (s.a) aldığı duaya bağladığını ifade etmiştir.⁸⁰⁶ Sonraları Basra'ya yerleştiği söylenen⁸⁰⁷ Amr b. Ahtab'ın Hz. Peygamber'den naklettiği hadislerin sayısı dördtür.⁸⁰⁸

1.1.27.2. Hz. Peygamber'in Amr b. Ahtab Hakkındaki Duası

Kendisiyle ilgili bizzat Amr b. Ahtab'dan nakledilen tek rivayete göre Peygamber (s.a), ona su getirirken, içine bir şey düşmemesi husûsunda oldukça titiz davranan Amr'ın saçını ve sakalını okşamış; sonra da hakkında, “اللَّهُمَّ جَمِّلْهُ وَأَدِّمْ جَمَالَهُ” = *Allah'ım! Onu güzelleştir ve onun güzelliğini daim eyle*” buyurarak duada bulunmuştur.⁸⁰⁹ Bu duadan sonra onun yüzü bir hayli güzelleşmiş ve ömrünün sonuna kadar da hep böyle kalmıştır.⁸¹⁰

1.1.28. Amr b. Âs

1.1.28.1. Hal Tercemesi

Araplar'ın meşhur dört dahisinden biri⁸¹¹ olarak kabul edilen ve “Mısır Fâtihî” ünvanıyla anılan Amr b. Âs⁸¹² Mekke'de dünyaya gelmiştir.⁸¹³ Babası, müşriklerin ileri

⁸⁰² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 124-125; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 76.

⁸⁰³ Künyesi ve Nesebi: Ebû Zeyd Amr b. Ahtab b. Rifâ'a b. Mahmûd b. Bişr/Yesîr b. Abdillâh b. ed-Dayf/es-Sayf b. Ahmer b. Adî b. Sa'lebe b. Hârise b. Amr b. Âmir el-Ensârî.

⁸⁰⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/I, 18; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 283, VII, 77, 80.

⁸⁰⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/I, 18; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1162; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 178, VI, 125; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 283, VII, 76.

⁸⁰⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/I, 18; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1162; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 178, VI, 125; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 76.

⁸⁰⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/I, 18; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 283.

⁸⁰⁸ İbn Hazm, *Sîre*, s. 290.

⁸⁰⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 77 (Benzer rivayetler için bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 340).

⁸¹⁰ Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 378-379 (Değerlendirme: Heysemî, rivayetin râvilerinden Ebû Muhammed Haccâc b. Nusayr el-Fesâtî'nin bir grup muhaddis tarafından “zayıf” kabul edildiğini, diğer râvilerin ise “sahih” olduğunu belirtmiştir. O, bazı rivayetleri ise “hasen” olarak vasıflandırmıştır).

⁸¹¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1188; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 234; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 2.

⁸¹² Künyesi ve Nesebi: Ebû Abdillâh (Ebû Muhammed) Amr b. Âs b. Vâ'il b. Hâşim b. Saîd/Sü'ayd b. Sehm b. Amr b. Hüsays b. Ka'b b. Lü'ey es-Sehmî.

⁸¹³ Ahmet Önkâl, “Amr b. Âs”, *DİA*, İstanbul 1991, III, 80.

gelenlerinden Âs b. Vâil; annesi ise Aneze kabilesinden Selmâ bint Harmele'dir.⁸¹⁴

Amr, müslüman olmadan önceki hayatında daha çok ticârî yönüyle tanınmış⁸¹⁵; ülkenin hükümdarı Necâşî ile olan ticârî dostluğu bilindiği için hicret eden müslümanların iadesini sağlamak üzere, Mekke şehir devletinin elçisi olarak Habeşistan'a gönderilmiştir.⁸¹⁶ Ebû Süfyan'ın ticaret kervanında yer alması sebebiyle Bedir Savaşı'na katılmayan Amr b. Âs, Uhud ve Hendek savaşlarında müşrik ordusunu yönetmiştir.⁸¹⁷ O, Mekke'nin fethinden önce 8/629 yılında Hâlid b. Velid ve Osman b. Talha ile birlikte İslâmiyet'i kabul etmiştir.⁸¹⁸ Hz. Peygamber döneminde Zâtüselâsil Seriyyesi'ne komuta eden Amr (r.a), Nebî (s.a) tarafından, vergi ve tebliğ memuru olarak Umman'a gönderilmiştir.⁸¹⁹ Amr b. Âs, Hz. Ebû Bekir devrinde Güneydoğu Filistin'in fethinde büyük yararlılıklar göstermiş⁸²⁰; Hz. Ömer devrinde ise Mısır'ın fethini (21/642) gerçekleştirmiştir.⁸²¹ Daha sonra Hz. Ömer tarafından Mısır valiliği görevine getirilen Amr, Hz. Osman zamanında 27/648 yılında bu görevinden azledilmiştir.⁸²² Amr b. Âs, Hz. Ali'nin halifeliğine başından beri karşı çıkmış; Cemel ve Sıffîn savaşlarında Hz. Muâviye tarafında yer almıştır.⁸²³ Ayrıca Tahkîm olayında Hz. Muâviye tarafının hakemliğini yapmıştır.⁸²⁴ 38/658 yılında Muâviye'nin valisi sıfatıyla Mısır'ın yönetimini yeniden ele alan Amr, buranın valiliğini yürütürken 43/663 senesinde doksan yaşlarında vefat etmiş; oğlu Abdullah'ın kıldırıldığı cenaze namazından sonra Mısır'daki el-Mukattam kabristanında toprağa verilmiştir.⁸²⁵ Amr b.

⁸¹⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 188; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1184; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 232; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 2.

⁸¹⁵ Önkal, "Amr b. Âs", *DİA*, III, 79.

⁸¹⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 188; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1185; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 232; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 2.

⁸¹⁷ Önkal, "Amr b. Âs", *DİA*, III, 80.

⁸¹⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 188; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1185; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 232; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 2.

⁸¹⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 188; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1186-1187; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 233; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 2.

⁸²⁰ Önkal, "Amr b. Âs", *DİA*, III, 80.

⁸²¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 188; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1187; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 234; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 2-3.

⁸²² İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 188; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1187; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 234; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 3.

⁸²³ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 188; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1187-1188; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 234; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 3.

⁸²⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1188; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 234; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 3.

⁸²⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 188; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1188; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 234; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 3.

Âs, Hz. Peygamber'den otuz dokuz hadis rivayet etmiştir.⁸²⁶

1.1.28.2. Hz. Peygamber'in Amr b. Âs Hakkındaki Duası

Amr b. Âs ile ilgili Alkame b. Rimse'den gelen tek rivayete göre Nebî (s.a), onu Bahreyn taraflarına bir seriyyeye göndermiş ve arkasından kendisine, “يَرْحَمُ اللَّهُ عَمْرًا” = *Allah Amr'a rahmet etsin!*” buyurarak dua etmiştir.⁸²⁷

1.1.29. Amr b. Hamık

1.1.29.1. Hal Tercemesi

Aslen Huzâa kabilesinden olan Amr⁸²⁸, Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra Medine'ye gelerek müslüman olmuştur.⁸²⁹ Hz. Peygamber'in vefatından sonra Şam, Kûfe ve Mısır'da ikamet etmiştir.⁸³⁰ Sonraları Hz. Osman'ı şehit eden grup içerisinde yer alan Amr b. Hamık, Hz. Ali döneminde yapılan savaşlara onun saflarında katılmıştır.⁸³¹ Onun, Muâviye b. Ebû Süfyân devrinde Hz. Osman'ın (r.a) katliyle ilgili takibata uğradığı, bu nedenle Musul'a kaçtığı ve burada sığındığı bir mağarada ölü olarak bulunduğu ya da katledildiği (50/672) rivayet edilmiştir.⁸³² Amr b. Hamık'ın Hz. Peygamber'den naklettiği hadislerin sayısı on birdir.⁸³³

1.1.29.2. Hz. Peygamber'in Amr b. Hamık Hakkındaki Duası

Kendisiyle ilgili bizzat Amr b. Hamık'tan gelen tek rivayete göre Nebî (s.a), ona su ikram eden Amr'a, “اللَّهُمَّ مَنَّعَهُ بِشَبَابِهِ” = *Allah'ım! Ona gençliğinin hayrını görmeyi nasip eyle*” buyurarak duada bulunmuştur. Bu duanın bereketiyle onun saç ve sakalı,

⁸²⁶ İbn Hazm, *Sîre*, s. 280.

⁸²⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 465; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 352. Değerlendirme: Heysemî, bu rivayetin râvilerini “sika” olarak nitelendirmiştir.

⁸²⁸ Nesebi: Amr b. el-Hamık b. Kâhil/el-Kâhin b. Habîb b. Amr b. el-Kayn b. Rizâh b. Amr b. Sa'd b. Ka'b b. Amr b. Rebîa b. Huzâ'a el-Huzâ'î.

⁸²⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1173; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 205; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 294.

⁸³⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 15; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1174; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 205; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 294.

⁸³¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 15; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1174; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 206; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 294.

⁸³² İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 15; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1174; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 206; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 294.

⁸³³ İbn Hazm, *Sîre*, s. 285.

ömrünün sonuna kadar beyazlamamıştır.⁸³⁴

1.1.30. Amr b. Hureys

1.1.30.1. Hal Tercemesi

Hicretten iki sene önce ya da Bedir Savaşı'nın yapıldığı sene (2/624) Mekke'de dünyaya geldiği rivayet edilen⁸³⁵ Amr b. Hureys, Kureyş kabilesinin Mahzûmoğulları koluna mensuptur.⁸³⁶ Babası Hureys b. Amr ve kardeşi Saîd b. Hureys de sahâbedendir.⁸³⁷ Hz. Peygamber'in vefatı sırasında on iki yaşında olan Amr (r.a), sonraları Kûfe'ye yerleşmiş ve burada Kûfe valileri Ziyâd b. Ebû Süfyân ile oğlu Ubeydullah b. Ziyâd'a vekâlet etmiştir.⁸³⁸ O, Kûfe'ye yerleşen Kureyşli sahâbîlerin ilki olarak tanınmış ve 85/704 yılında burada ölmüştür.⁸³⁹ Küçük yaşlarda Hz. Peygamber'in duasını alan⁸⁴⁰ Amr b. Hureys, ondan toplam on sekiz⁸⁴¹ hadis nakletmiştir. Oğlu Ca'fer ise Kûfe'nin tanınmış muhaddislerindedir.⁸⁴²

1.1.30.2. Hz. Peygamber'in Amr b. Hureys Hakkındaki Duası

Kendisiyle ilgili bizzat Amr b. Hureys'ten nakledilen tek rivayete göre Hz. Peygamber, babası ya da annesiyle birlikte kendisini ziyarete gelen ve o sırada küçük bir çocuk olan Amr'a bereket ve rızık duası yapmış⁸⁴³; o da bu duanın bereketiyle Kûfe'nin en zengin sakinlerinden biri olmuştur.⁸⁴⁴

⁸³⁴ Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 406. Değerlendirme: Heysemî, bu rivayetin râvilerinden İshâk b. Abdullah b. Ebû Ferve'nin "metrûk" bir râvi olduğuna dikkat çekmiştir.

⁸³⁵ İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 292.

⁸³⁶ Künyesi ve Nesebi: Ebû Saîd Amr b. Hureys b. Amr b. Osman b. Abdillâh b. Ömer b. Mahzûm el-Mahzûmî.

⁸³⁷ İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 292.

⁸³⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 14; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1172; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 202; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 292.

⁸³⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 14; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1172; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 292.

⁸⁴⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1172; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 292.

⁸⁴¹ İbn Hazm, *Sire*, s. 283.

⁸⁴² Mücteba Uğur, "Amr b. Hureys", *DİA*, İstanbul 1991, III, 85.

⁸⁴³ Buhârî, *Edebü'l-müfred*, s. 164; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, III, 41, 45, 48; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, IV, 2001; Beyhakî, *Sünen*, VI, 145.

⁸⁴⁴ Uğur, "Amr b. Hureys", *DİA*, III, 85.

1.1.31. Amr b. Sâlim

1.1.31.1. Hal Tercemesi

Aslen Huzâa kabilesine mensup bulunan Amr (r.a)⁸⁴⁵, daha ziyade Hudeybiye’de konakladığı sırada Hz. Peygamber’e sunduğu hediyelerle tanınmıştır.⁸⁴⁶ O, sonraları Mekkeli müşriklerin müslümanlara karşı Bekr b. Vâil kabilesiyle ittifak yaptığı bilgisine ulaşmış ve Hudeybiye Antlaşması’nın bozulması anlamına gelen bu haberi Hz. Peygamber’e (s.a) bir şiirle anlatarak onun duasını almıştır.⁸⁴⁷ Söz konusu habere bir hayli üzülen Nebî (s.a) ise Mekke’nin fethi hazırlıklarını başlatmıştır.⁸⁴⁸ Bu hadisenin ardından Mekke’nin fethine de katılan Amr b. Sâlim’in daha sonraki yaşamı hakkında ise kaynaklarda pek fazla bilgi yer almamaktadır.⁸⁴⁹

1.1.31.2. Hz. Peygamber’in Amr b. Sâlim Hakkındaki Duası

Ebû Katâde’den (r.a) gelen bir rivayete göre Peygamber (s.a), Hudeybiye’de konakladığı sırada kendisine bir koyun ile kesimlik bir deve hediye eden Amr b. Sâlim’e, “ بَارِكْ اللَّهُ فِي عَمْرٍو = Allah, (malını) Amr’a mübarek kılsın” buyurarak dua etmiştir.⁸⁵⁰

1.1.32. Amr b. Ümeyye

1.1.32.1. Hal Tercemesi

Hz. Peygamber’in elçilerinden olan Amr (r.a)⁸⁵¹, aslen Kinâne kabilesinin Damreoğulları koluna mensuptur.⁸⁵² Eşi Sühayle⁸⁵³ bint Ubeyde ise Hz. Peygamber’in (s.a) amcası Hâris b. Abdülmuttalib’in torunudur.⁸⁵⁴ Amr b. Ümeyye, Uhud

⁸⁴⁵ Nesebi: Amr b. Sâlim b. Husayn/Hadîra b. Sâlim b. Külsûm el-Huzâî.

⁸⁴⁶ İbn Sa’d, *Tabakât*, IV/II, 31.

⁸⁴⁷ İbn Sa’d, *Tabakât*, IV/II, 31; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, IV, 212; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 297.

⁸⁴⁸ Mücteba Uğur, “Amr b. Sâlim”, *DİA*, İstanbul 1991, III, 91.

⁸⁴⁹ İbn Sa’d, *Tabakât*, IV/II, 31; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, IV, 213; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 298, V, 177. Ayrıca bk. Uğur, “Amr b. Sâlim”, *DİA*, III, 91.

⁸⁵⁰ Vâkîdî, *Megâzî*, II, 592.

⁸⁵¹ Künyesi ve Nesebi: Ebû Ümeyye Amr b. Ümeyye b. Huveylid b. Abdillâh b. İyâs b. Abd/Ubeyd b. Nâşire b. Ka’b b. Cüdey b. Damre b. Bekr b. Abdimenât b. Kinâne ed-Damrî el-Kinânî.

⁸⁵² İbn Sa’d, *Tabakât*, IV/I, 182; İbn Abdülber, *İstî’âb*, III, 1162; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, IV, 181; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 285.

⁸⁵³ Künyesi ve Nesebi: Ümmü Ümeyye Sühayle bint Ubeyde b. el-Hâris b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf b. Kusay el-Hâşimiyye el-Kuraşîyye.

⁸⁵⁴ İbn Sa’d, *Tabakât*, IV/I, 182-183.

Gazvesi'nden sonra müslüman olmuş⁸⁵⁵ ve birkaç ay sonra Necid'e gönderilen yetmiş kişilik irşad heyeti içerisinde yer almıştır (4/625). Fakat heyet "Bi'rîmaûne" denilen yerde pusuya düşürülmüş; Amr (r.a) ise önce esir alınmış daha sonra da Âmir b. Tufeyl tarafından serbest bırakılmıştır. Birçok sahâbînin şehit düştüğü bu müessif olayın ardından Medine'ye dönen Amr b. Ümeyye gece uyurken rastladığı Âmiroğulları kabilesinden iki müslümanı müşrik zannederek şehit etmiştir. Söz konusu hadiseye bir hayli üzülen Nebî (s.a), şehitlerin diyetini bizzat kendisi ödemiştir.⁸⁵⁶ Aynı yıl Ebû Süfyan'ı öldürmek ve Recî' olayının intikamını almak üzere gönderildiği kendi adıyla anılan seriyyede ise karşısına çıkan dört müşrikten üçünü öldürmüştü; birini de esir almıştır. Ardından Recî' Vak'ası'ndan sonra Mekke'de çarmlı gerilmiş olan Hubeyb b. Adiy isimli sahâbîyi de kurtararak Medine'ye dönmüş ve Hz. Peygamber'in duasını almıştır.⁸⁵⁷ Nebî (s.a) tarafından hicretin yedinci yılında (m. 628) İslâm'a davet etmek ve muhacirlerden Ümmü Habîbe ile yapacağı nikâh merasimini gerçekleştirmek üzere Habeşistan kralı Necâşî'ye elçi olarak gönderilen⁸⁵⁸ Amr b. Ümeyye, aynı zamanda Huneyn Gazvesi, Tâif kuşatması, Tebük seferi ve Dûmetülcendel Seriiyesi gibi tarihî seferlerde⁸⁵⁹ de hazır bulunmuştur. O, ikinci elçilik görevini ise yalancı peygamber Müseylime'yi İslâm'a davet etmek üzere gittiği Yemâme'de yerine getirmiştir.⁸⁶⁰ Yiğitliği ile tanınan⁸⁶¹ ve Muâviye b. Ebû Süfyan'ın halifeliği döneminde Medine'de ölen⁸⁶² Amr (r.a), Hz. Nebî'den (s.a) toplam yirmi⁸⁶³ hadis nakletmiştir.

1.1.32.2. Hz. Peygamber'in Amr b. Ümeyye Hakkındaki Duası

Amr b. Ümeyye'den nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), gönderildiği seriyyede görevini başarıyla yerine getirip Medine'ye dönen Amr b. Ümeyye'yi büyük bir sevinçle karşılamış ve ona hayır duada bulunmuştur.⁸⁶⁴

⁸⁵⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 183; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 182; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 285.

⁸⁵⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 183; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 181-182; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 285.

⁸⁵⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 183; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 181-182.

⁸⁵⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 183; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 181-182; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 285.

⁸⁵⁹ Mustafa Fayda, "Amr b. Ümeyye", *DİA*, İstanbul 1991, III, 95.

⁸⁶⁰ Fayda, "Amr b. Ümeyye", *DİA*, III, 95.

⁸⁶¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 183; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 182; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 285.

⁸⁶² İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 183; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 182; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 285.

⁸⁶³ İbn Hazm, *Sîre*, s. 283.

⁸⁶⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 183.

1.1.33. Avf b. Afrâ

1.1.33.1. Hal Tercemesi

Aslen Hazrec kabilesinin Neccâroğulları koluna mensup bulunan Avf (r.a)⁸⁶⁵, sahâbeden Afrâ⁸⁶⁶ bint Ubeyd'in (r.a) üç kahraman oğlundan biridir.⁸⁶⁷ Babasının adı kaynaklarda Hâris b. Rifâa olarak geçmektedir.⁸⁶⁸ O, Birinci Akabe Biatı'nda hazır bulunmuş⁸⁶⁹; kardeşleri Muâz ve Muavviz ile birlikte katıldığı Bedir Gazvesi'nde ise yaraladığı Ebû Cehil tarafından kardeşi Muavviz ile beraber şehit edilmiştir. Gazveden sonra nâaşlarının başına gelen Nebî (s.a), Ebû Cehil'in ölümüne katkıda bulunmaları sebebiyle onlara dua etmiştir.⁸⁷⁰

Hakkındaki dua sebebiyle Avf b. Afrâ'nın kardeşi Muavviz'in hal tercemesinden de kısaca burada bahsetmek istiyoruz:

Muavviz b. Afrâ: Ensardan yetmiş kişiyle beraber son Akabe Biatı'na da katılmış olan Muavviz, -yukarıda ifade edildiği gibi- kardeşi Avf ile birlikte Bedir Gazvesi'nde Ebû Cehil'i yaraladıktan sonra şehit düşmüşler ve bu yüzden Hz. Peygamber'in duasına nâil olmuşlardır.⁸⁷¹ Kendisinin, hanımı Ümmü Yezîd⁸⁷² bint Kays'tan Rübeyyi' ve Umeyre isminde iki hadis râvileri arasında yer alan iki kızı bulunmaktadır.⁸⁷³

1.1.33.2. Hz. Peygamber'in Avf ve Muavviz Kardeşler Hakkındaki Duası

Vâkıdî (v. 207) tarafından nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), Bedir Gazvesi'nde Ebû Cehil'i yaraladıktan sonra şehit düşen Avf b. Afrâ ile kardeşi

⁸⁶⁵ Nesebi: Avf b. el-Hâris b. Rifâ'a b. el-Hâris b. Sevâd b. Mâlik b. Ğanm b. Mâlik b. en-Neccâr el-Ensârî el-Hazrecî.

⁸⁶⁶ Annesinin Nesebi: Afrâ bint Ubeyd b. Sa'lebe b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Ğanm b. Mâlik b. en-Neccâr el-Ensâriyye el-Hazreciyye.

⁸⁶⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 55; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1225-1226; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 299; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 42.

⁸⁶⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 55; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1225; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 299.

⁸⁶⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 55; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1226; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 300.

⁸⁷⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 55; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1225-1226; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 299-300; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 42. Ayrıca bk. Asri Çubukçu, "Avf b. Afrâ", *DİA*, İstanbul 1991, IV, 115.

⁸⁷¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 55; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1442; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 231; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 129.

⁸⁷² Nesebi: Ümmü Yezîd bint Kays b. Ze'ûrâ b. Harâm b. Cündüb b. Âmir b. Ğanm b. Adî b. en-Neccâr el-Hazreciyye.

⁸⁷³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 55.

Muavviz'in naaşlarını görünce onlara, “يَرْحَمُ اللَّهُ ابْنِي عَفْرَاءَ” = *Allah, Afrâ'nın iki oğluna merhametiyle muamele etsin!*” buyurarak duada bulunmuştur.⁸⁷⁴

1.1.34. Ayyâş b. Ebû Rebîa

1.1.34.1. Hal Tercemesi

İlk müslümanlardan⁸⁷⁵ olan Ayyâş b. Ebû Rebîa'nın⁸⁷⁶ babası Kureyş kabilesinin Mahzûmoğulları kolundan Ebû Rebîa b. Mugîre; annesi ise Temîm kabilesinin Nehşeloğulları kolundan Esmâ⁸⁷⁷ bint Muharribe'dir.⁸⁷⁸ Onun, hem müşriklerden⁸⁷⁹ hem de müslümanlardan⁸⁸⁰ birçok akrabası bulunmaktadır.⁸⁸¹ Hz. Peygamber Dârulerkam'a girmeden önce müslüman olmuş⁸⁸²; gördüğü ağır işkencelerden dolayı dayısının kızı ve eşi Esmâ bint Seleme⁸⁸³ ile birlikte önce Habeşistan'a; Mekke'ye döndükten sonra da Hz. Ömer'le birlikte Medine'ye hicret etmiştir.⁸⁸⁴ Ancak peşinden gelen Ebû Cehil ile Hâris b. Hişâm'ın, annelerinin onun gitmesine çok üzüldüğüne dair sözlerine inanarak Mekke'ye geri dönmüş ve burada uzun yıllar hapiste kalmak durumunda kalmıştır.⁸⁸⁵ Bu nedenle Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarına

⁸⁷⁴ Vâkıdî, *Megâzî*, I, 91.

⁸⁷⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 95; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1231; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 308; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 47.

⁸⁷⁶ Künyesi ve Nesebi: Ebû Abdîrahmân/Ebû Abdillâh Ayyâş b. Ebû Rebîa Amr b. el-Mugîre b. Abdillâh b. Ömer b. Mahzûm el-Mahzûmî.

⁸⁷⁷ Künyesi ve Nesebi: Ümmü'l-Cülâs Esmâ bint Muharribe b. Cendel b. Übeyr b. Nehşel b. Dârim et-Temîmiyye.

⁸⁷⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 95, V, 328; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1230-1231; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 308-309; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 47.

⁸⁷⁹ Müşrik Akrabaları: Ebû Cehil b. Hişâm (ana bir kardeşi ve amcasının oğlu), Âs b. Hişâm (amcasının oğlu), Hâlid b. Hişâm (amcasının oğlu).

⁸⁸⁰ Sahâbî Akrabaları: Esmâ bint Muharribe (annesi), Abdullah b. Ebû Rebîa (kardeşi), İkrime b. Ebû Cehil (yeğeni ve amcasının torunu), Hâlid b. Velîd (amcasının oğlu), Velîd b. Velîd (amcasının oğlu), Seleme b. Hişâm (amcasının oğlu), Hâris b. Hişâm (amcasının oğlu).

⁸⁸¹ İsmail Lütfü Çakan, “Abdullah b. Ebû Rebîa”, *DİA*, İstanbul 1988, I, 96; Mehmet Ali Kapar, “Ebû Cehil”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 118; Mustafa Fayda, “Hâlid b. Velîd”, *DİA*, İstanbul 1997, XV, 289; Mustafa Ağırman, “Hâris b. Hişâm”, *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 197; Abdullah Aydınlı, “İkrime b. Ebû Cehil”, *DİA*, İstanbul 2000, XXII, 42; Hasan Cirit, “Seleme b. Hişâm”, *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 406; Cemal Ağırman, “Velîd b. Velîd”, *DİA*, İstanbul 2013, XLIII, 37.

⁸⁸² İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 95; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1231; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 308; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 47.

⁸⁸³ Nesebi: Esmâ bint Seleme b. Muharribe b. Cendel b. Übeyr b. Nehşel b. Dârim et-Temîmiyye.

⁸⁸⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 95, V, 328; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1231; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 308-309; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 47.

⁸⁸⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 95-96; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1231; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 308; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 47.

katılamamıştır.⁸⁸⁶ Nebî (s.a) onun bu durumuna çok üzölmüş ve kurtulması için sabah namazlarında ona dua etmiştir.⁸⁸⁷ Ayyâş, bu duanın bir tezahürü olarak hapisten kurtulmuş ve Medine'ye gelmiştir.⁸⁸⁸ Sonraları, Hz. Peygamber onu Himyerîler'e elçi olarak göndermiştir.⁸⁸⁹ Onun Yemâme veya Yermük Savaşı'nda şehit olduğu ya da Hz. Ömer döneminde Şam'da vefat ettiği (15/636) rivayet edilmektedir.⁸⁹⁰ Ayyâş'ın Hz. Nebî'den (s.a) iki hadis naklettiği bilinmektedir.⁸⁹¹

1.1.34.2. Hz. Peygamber'in Ayyâş b. Ebû Rebîa Hakkındaki Duası

Ayyâş b. Ebû Rebîa ile ilgili Ebû Hüreyre'den nakledilen tek rivayete göre Peygamber (s.a), arkadaşlarıyla birlikte müşriklerin elinde tutsak olan Ayyâş b. Ebû Rebîa'ya bir ay boyunca namazlarında, "اللَّهُمَّ أَنْجِ عِيَّاشَ بْنَ أَبِي رَبِيعَةَ" = Allah'ım! Ayyâş b. Ebû Rebîa'yı kurtar" diyerek dua etmiş; o da bu duadan sonra Velîd b. Velîd'in yardımıyla esaretten kurtulmayı başarmıştır.⁸⁹²

1.1.35. Berâ b. Ma'rûr

1.1.35.1. Hal Tercemesi

Hazrec kabilesinin Selimeoğulları kolundan⁸⁹³ olan Berâ b. Ma'rûr⁸⁹⁴, Akabe biatlarında Hz. Peygamber'e biat eden ilk sahâbîdir.⁸⁹⁵ Babası Ma'rûr b. Sahr; annesi ise hanım sahâbîlerden Sa'd b. Muâz'ın halası Rebâb⁸⁹⁶ bint Nu'mân'dır. Berâ (r.a), 622 yılında gerçekteşen Akabe Biatı'nda Nebî (s.a)'e biat etmiş ve Medine'li müslömanları

⁸⁸⁶ Abdülkerim Özeydın, "Ayyâş b. Ebû Rebîa", *DİA*, İstanbul 1991, IV, 296.

⁸⁸⁷ İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 1231; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 308-309; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 47.

⁸⁸⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 96.

⁸⁸⁹ Özeydın, "Ayyâş b. Ebû Rebîa", *DİA*, IV, 296-297.

⁸⁹⁰ İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 1232; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 309; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 47.

⁸⁹¹ İbn Hazm, *Sîre*, s. 297.

⁸⁹² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 239, 255, 271, 396, 418, 502, 521; Dârimî, *Sünen*, Salât 216 (h.no: 1595); Buhârî, *Sahîh*, Ezân 128 (h.no: 804), İstiskâ 2 (h.no: 1006), Cihâd 98 (h.no: 2932), Ehâdîsü'l-enbiyâ 19 (h.no: 3386), Tefsîr 3/9 (h.no: 4560), Edeb 110 (h.no: 6200), Da'avât 58 (h.no: 6393), İkrâh (h.no: 6940); Müslim, *Sahîh*, Mesâcid 294, 295; İbn Mâce, *Sünen*, İkâmetü's-salât 145 (h.no: 1244); Nesâî, *Sünen*, Tatbîk 27 (h.no: 1073, 1074). Benzer rivayetler için bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 407, 470; Buhârî, *Sahîh*, Tefsîr 4/21 (h.no: 4598); Müslim, *Sahîh*, Mesâcid 295.

⁸⁹³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 146; İbn Abdülber, *İsti'âb*, I, 151; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 364; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 149.

⁸⁹⁴ Künyesi ve Nesebi: Ebû Bîşr Berâ b. Ma'rûr b. Sahr b. Hansâ/Sâbık b. Sinân b. Ubeyd b. Adî b. Ganm b. Ka'b b. Selîme b. Sa'd b. Alî b. Esed b. Sârîde b. Tezîd/Yezîd b. Cüşem b. el-Hazrec el-Hazrecî.

⁸⁹⁵ İbn Abdülber, *İsti'âb*, I, 152; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 365; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 149.

⁸⁹⁶ Nesebi: er-Rebâb bint en-Nu'mân b. İmriülkays b. Zeyd b. Abdileşhel b. Cüşem b. el-Hâris b. el-Hazrec b. en-Nebî b. Mâlik b. el-Evs el-Evsiyye.

temsil eden on iki nakib arasında yer almıştır.⁸⁹⁷ Başka yere yönelerek namaz kılmayı içine sindiremeyen Berâ b. Ma'rûr bir süre Kâbe'ye yönelerek namaz kılmış; böylece burayı kible edinen ilk kişi olmuştur.⁸⁹⁸ Ancak Hz. Peygamber'in tavsiyesi üzerine yeniden Mescid-i Aksâ'ya yönelerek namaz kılmaya başlamıştır.⁸⁹⁹ Kâbe'nin kible oluşunu görmeye ömrü vefa etmeyen Berâ (r.a), Nebî (s.a)'in hicretinden bir ay önce (m. 622) Medine'de vefat etmiştir.⁹⁰⁰ Vasiyeti üzerine vücudu Kâbe yönüne çevrilerek defnedilmiştir.⁹⁰¹ Hz. Peygamber, Medine'ye geldikten sonra onun kabri başında cenaze namazı kılmış ve ona dua etmiştir.⁹⁰² "Ebû Bişr" künyesiyle anılan Berâ b. Ma'rûr'un hadis rivayetiyle ilgili kaynaklarda her hangi bir bilgi yer almamaktadır.

1.1.35.2. Hz. Peygamber'in Berâ b. Ma'rûr Hakkındaki Duası

Berâ b. Ma'rûr ile ilgili Ebû Katâde'den gelen tek rivayete göre Nebî (s.a), Medine'ye geldiğinde bir ay önce öldüğünü öğrendiği Berâ (r.a)'ın kabrini ziyaret etmiş ve kıldığı cenaze namazından sonra ona, "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَأَدْخِلْهُ جَنَّاتِكَ" = *Allah'ım! Onu bağışla, ona merhamet et ve onu cennetine koy*" diyerek duada bulunmuştur.⁹⁰³

1.1.36. Beşîr b. Akrebe

1.1.36.1. Hal Tercemesi

Aslen Cüheyne kabilesine mensup bulunan Beşîr (r.a)⁹⁰⁴, Uhud şehitlerinden Akrebe el-Cühenî'nin oğludur.⁹⁰⁵ Kimi rivayetlere göre babasının ziyareti, kimi rivayetlere göre ise Hz. Peygamber'in (s.a) şehit ziyareti sırasında Nebî (s.a), onun "Büceyr" olan adını "Beşîr" olarak değiştirmiş; ardından da babasının şehadetine üzülen

⁸⁹⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 146; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 151-152; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 365; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 149.

⁸⁹⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 146-147; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 152-153; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 365; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 149.

⁸⁹⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 152; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 365; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 149.

⁹⁰⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 147; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 152; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 366; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 149.

⁹⁰¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 146-147; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 153; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 366; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 149.

⁹⁰² İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 147; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 152; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 366; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 149.

⁹⁰³ Hâkim, *Müstedrek*, I, 505; Beyhakî, *Sünen*, III, 384. Değerlendirme: Zehebî bu rivayeti, "sahih" olarak nitelendirmiştir.

⁹⁰⁴ Künyesi ve Nesebi: Ebü'l-Yemân Beşîr b. Akrebe el-Cühenî el-Filistî'nî.

⁹⁰⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 175-176; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 401; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 159.

Beşîr b. Akrebe'yi, “İstemez misin? Ben baban, Âişe de annen olsun” sözleriyle teselli etmeye çalışmıştır.⁹⁰⁶ Kekeme olduğunu görünce de hakkında dua buyurarak onun söz konusu rahatsızlıktan kurtulmasını sağlamıştır.⁹⁰⁷ Ömer b. Abdülaziz döneminde bir süre Filistin'in Remle şehrinde vergi memurluğu yapan Beşîr (r.a), ömrünün kalan kısmını Filistin'de geçirmiş ve Abdülmelik b. Mervân devrinde burada vefat etmiştir (85/707).⁹⁰⁸ Bu özelliği dolayısıyla da daha çok “el-Filistîni” nisbesiyle anılagelmiştir.⁹⁰⁹

1.1.36.2. Hz. Peygamber'in Beşîr b. Akrebe Hakkındaki Duası

Beşîr b. Akrebe'den nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), babasıyla beraber kendisini ziyarete gelen Beşîr b. Akrebe'nin başını okşamış ve ona dilindeki kekemeliğin iyileşmesi için duada bulunmuştur.⁹¹⁰

1.1.37. Büceyr b. Becre

1.1.37.1. Hal Tercemesi

Aslen Tay kabilesine mensup olan Hz. Büceyr'in (r.a) hayat hikâyesiyle ilgili kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Sadece Dûmetülcendel Seriyyesi dönüşü okuduğu şiirle Hz. Peygamber'in duasını aldığı, ridde savaşlarına iştirak ettiği ve en son katıldığı Kâdisiye Savaşı'nda şehit düştüğü bilinmektedir.⁹¹¹

1.1.37.2. Hz. Peygamber'in Büceyr b. Becre Hakkındaki Duası

Büceyr b. Becre'den nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), Büceyr'in Dûmetülcendel Seriyyesi dönüşü okumuş olduğu bir şiiri çok beğenmiş ve ona, “ لَا يَفْضُنُ اللَّهُ فَأَاكَ = Ağzına sağlık!” diye dua etmiştir.⁹¹²

⁹⁰⁶ İbn Abdülber, *İsti'âb*, I, 176; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 159.

⁹⁰⁷ İbn Hacer, *İsâbe*, I, 159.

⁹⁰⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 144; İbn Abdülber, *İsti'âb*, I, 175-176; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 401-402; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 159.

⁹⁰⁹ İbn Hacer, *İsâbe*, I, 159. Ayrıca bk. İsmail Lütfü Çakan, “Beşîr b. Akrebe”, *DİA*, İstanbul 1992, VI, 4-5.

⁹¹⁰ Ebü'l-Kâsım Ali b. el-Hasen b. Hibetullâh b. Abdillâh eş-Şâfi'i (İbn Asâkir), *Târîhü Medîneti Dimaşk*, thk. Ömer b. Ğarâme el-Amravî, I-LXXX, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1995, X, 300.

⁹¹¹ İbn Abdülber, *İsti'âb*, I, 148; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 350-351; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 142-143. Ayrıca bk. Mücteba Uğur, “Büceyr b. Becre”, *DİA*, İstanbul 1992, VI, 480.

⁹¹² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 350-351; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 142-143.

1.1.38. Būheyje bint Abdullah el-Bekriyye⁹¹³

1.1.39. Būkeyr b. Şeddâd

1.1.39.1. Hal Tercemesi

Hz. Peygamber'in hizmetçilerinden biri olan ve hakkında pek fazla bilgi bulunmayan Būkeyr (r.a)⁹¹⁴, aslen Kinâne kabilesinin Leysoğulları koluna mensuptur. Onun, Sa'd b. Ebû Vakkâs tarafından kavmine vergi memuru olarak gönderildiği ve boyunun uzunluğu sebebiyle de "et-Tavîl = Uzun" lakâbıyla anıldığı rivayet edilmiştir.⁹¹⁵

1.1.39.2. Hz. Peygamber'in Būkeyr b. Şeddâd Hakkındaki Duası

Būkeyr b. Şeddâd tarafından nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), ihtilâm olması dolayısıyla kendisini kötü hisseden ve günahkâr olduğunu düşünen Būkeyr'e (r.a), "اللَّهُمَّ صَدِّقْ قَوْلَهُ وَ لَقِّهِ الظَّفَرَ" = *Allah'ım! Onun sözünü (pişmanlığını) kabul buyur ve ona zafer ihsan eyle*" buyurarak dua etmiştir.⁹¹⁶

1.1.40. Câbir b. Abdullah

1.1.40.1. Hal Tercemesi

Hicretten on altı yıl önce (m. 607 yılında) Medine'de dünyaya gelen⁹¹⁷ Câbir b. Abdullah, Hazrec kabilesinin Selimeoğulları koluna⁹¹⁸ mensuptur.⁹¹⁹ Babası Uhud Savaşı'nda şehit düşen ilk sahâbî Abdullah b. Amr b. Haram; annesi ise hanım sahâbîlerden Nüseybe⁹²⁰ bint Ukbe'dir.⁹²¹ Küçük yaşlarda babası ile birlikte İkinci

⁹¹³ Būheyje bint Abdullah'ın hal tercemesi ve hakkındaki dua için "Abdullah b. Hureys el-Bekriyye" maddesine bk. s. 87.

⁹¹⁴ Nesebi: Būkeyr b. Şeddâd/Şüddâh b. Âmir b. Mülvah b. Ya'mûr (eş-Şüddâh) b. Avf b. Ka'b b. Âmir b. Leys b. Bekr b. Abdimenât b. Kinâne el-Leysî el-Kinânî.

⁹¹⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 411-412; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 170-171. Ayrıca bk. İsmail Lütfü Çakan, "Būkeyr b. Şeddâd", *DİA*, İstanbul 1992, VI, 484.

⁹¹⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yahyâ el-İsfahânî (İbn Mende), *Ma'rifetü's-sahâbe*, thk. Âmir Hasan Sabrî, 1. baskı, Matbû'âtü Câmî'ati'l-İmârâti'l-'Arabîyyeti'l-Müttehide, s. 276.

⁹¹⁷ M. Yaşar Kandemir, "Câbir b. Abdullah", *DİA*, İstanbul 1992, VI, 530.

⁹¹⁸ Künyesi ve Nesebi: Ebû Abdillâh Câbir b. Abdillâh b. Amr b. Harâm b. Sa'lebe b. Harâm b. Ka'b b. Ganm b. Ka'b b. Selime b. Sa'd b. Alî b. Esed b. Sâride b. Tezîd b. Cüşem b. el-Hazrec es-Selemî.

⁹¹⁹ İbn Abdülber, *İsti'âb*, I, 219; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 492; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 222.

⁹²⁰ Nesebi: Nüseybe bint Ukbe b. Adî b. Sinân b. Nâbî b. Zeyd b. Harâm b. Ka'b b. Ganm b. Ka'b b. Selime b. Sa'd b. Alî b. Esed b. Sâride b. Tezîd b. Cüşem b. el-Hazrec es-Selemiyye.

⁹²¹ İbn Abdülber, *İsti'âb*, I, 220; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 492; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 222.

Akabe Biati'na iştirak eden⁹²² Câbir (r.a), babası tarafından kız kardeşlerine bakmakla görevlendirildiği için Bedir ve Uhud savaşlarına katılamamıştır.⁹²³ Ancak Uhud Savaşı'ndan sonra on dokuz gazvede Hz. Peygamber'le birlikte yer almıştır.⁹²⁴ Sıffin Savaşı'nda Hz. Ali'yi desteklediği rivayet edilen⁹²⁵ Câbir (r.a), 78/697 yılında Medine'de vefat etmiş; cenaze namazını Hz. Osman'ın oğlu Medine valisi Ebân b. Osman kıldırmıştır.⁹²⁶ Vefatı sırasında doksan dört yaşında olması sebebiyle “muammerûn” şeklinde nitelenen sahâbîler kategorisine dâhil edilen⁹²⁷ Câbir (r.a), rivayet ettiği 1540 hadisle de “muksirûn” ismiyle anılan yedi sahâbî arasında zikredilmiştir.⁹²⁸

1.1.40.2. Hz. Peygamber'in Câbir b. Abdullah Hakkındaki Duaları

Araştırmalarımız neticesinde ulaştığımız verilere göre Câbir b. Abdullah'a yapılan dualarla ilgili kaynaklarda kendisinden gelen iki rivayete yer verilmiştir. Bunların ilkinde Hz. Peygamber Zâtürrikâ Gazvesi'nden dönerken, yakın zamanda evlendiğini duyduğu Câbir'e (r.a), “بَارِكْ اللَّهُ لَكَ = Allah (evliliğini) sana mübarek kılsın” buyurarak dua etmiştir.⁹²⁹ İkincisinde ise sefer sırasında onun, zayıf bir deve ile ordunun gerisinde kaldığını görmüş ve Câbir b. Abdullah'a, daha iyisini vermek üzere devesini satın almak istediğini söylemiştir. Fakat söz konusu deveyi Peygamber (s.a)'e ücretli olarak vermeye gönlü razı olmayan Câbir (r.a), “Devem sana feda olsun ey Allah'ın Resûlü” diyerek kendisine beslediği derin muhabbeti dile getirmiş; Nebî (s.a) de onun bu cevabı üzerine Câbir b. Abdullah'a, “وَاللَّهُ يَغْفِرُ لَكَ = Allah seni bağışlasın” buyurarak dua etmiştir.⁹³⁰

⁹²² İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 220; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 492; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 222.

⁹²³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 220; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 492-493; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 222-223.

⁹²⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 220; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 493; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 222-223.

⁹²⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 220; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 493.

⁹²⁶ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 220; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 494; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 223.

⁹²⁷ Kandemir, “Câbir b. Abdullah”, *DİA*, VI, 531.

⁹²⁸ İbn Hazm, *Sîre*, s. 276.

⁹²⁹ Buhârî, *Sahîh*, Nafakât 12 (h.no: 5367), Da'avât 53 (h.no: 6387).

⁹³⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 373; Müslim, *Sahîh*, Radâ' 58, Müsâkât 112; İbn Mâce, *Sünen*, Ticârât 29 (h.no: 2205); Nesâî, *Sünen*, Büyû' 77 (h.no: 4640, 4641).

1.1.41. Ca'fer b. Ebû Tâlib

1.1.41.1. Hal Tercemesi

Hız. Ali'nin büyük kardeşlerinden en küçüğü⁹³¹ olan Ca'fer (r.a)⁹³², yaklaşık 590 yılında Mekke'de doğmuştur.⁹³³ Babası, Hız. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib; annesi ise Fâtıma⁹³⁴ bint Esed'dir.⁹³⁵ Ca'fer b. Ebû Tâlib (r.a), babasının geçim sıkıntısı içerisinde olması nedeniyle gençlik yıllarına kadar amcası Hız. Abbas'ın himayesinde kalmıştır.⁹³⁶ Genç yaşlarda İslâm dinini kabul eden Ca'fer (r.a), ilk müslümanlar arasında yer almıştır.⁹³⁷ Müşriklerin artan işkenceleri nedeniyle hanımı Esmâ bint Umeys (r.a) ile birlikte Habeşistan'a hicret etmiştir.⁹³⁸ Hicret esnasında, bulunduğu kabileye başkanlık eden⁹³⁹ Ca'fer (r.a), hicretin yedinci yılında (m. 628) Hayber'in fethinden hemen sonra Hız. Peygamber'in yanına geri dönmüştür.⁹⁴⁰ Hicretin sekizinci yılında (m. 629) Bizans ordusuna karşı yapılan Mu'te Savaşı'nda İslâm ordusuna komuta ederken şehit düşen⁹⁴¹ Ca'fer (r.a), "Zülcenâhayn"⁹⁴², "Cafer-i Tayyâr"⁹⁴³ ve "Ebü'l-Mesâkîn"⁹⁴⁴ isimleriyle anılmıştır. Onun Hız. Nebî'den (s.a) az sayıda hadis rivayet ettiği ifade edilmektedir.⁹⁴⁵

1.1.41.2. Hız. Peygamber'in Ca'fer b. Ebû Tâlib Hakkındaki Duaları

Yaptığımız taramalar neticesinde Ca'fer b. Ebû Tâlib ile ilgili tâbiîn tarafından

⁹³¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 242; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 542; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 248.

⁹³² Künyesi ve Nesebi: Ebû Abdillâh Ca'fer b. Ebî Tâlib Abdimenâf b. Abdilmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf el-Hâşimî.

⁹³³ Ahmet Önkâl, "Ca'fer b. Ebû Tâlib", *DİA*, İstanbul 1992, VI, 548.

⁹³⁴ Nesebi: Fâtıma bint Esed b. Hâşim b. Abdimenâf el-Hâşimiyye.

⁹³⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 22.

⁹³⁶ Önkâl, "Ca'fer b. Ebû Tâlib", *DİA*, VI, 548.

⁹³⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 23; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 541-542; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 248.

⁹³⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 23; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 242; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 542; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 248.

⁹³⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 23.

⁹⁴⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 23; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 242; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 542; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 248.

⁹⁴¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 25; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 242; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 543-544; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 248.

⁹⁴² Anlamı: *İki Kanat Sahibi*. Veriliş Nedeni: Hız. Peygamber'in, Mu'te Savaşı'nda kaybettiği kollarının yerine cennete iki kanatla gireceğine dair müjdesi. İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 26; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 242-243; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 543-544; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 249.

⁹⁴³ Anlamı: *Uçan Ca'fer*. Veriliş Nedeni: Hız. Peygamber'in, Ca'fer'i cennete uçarken gördüğüne dair beyanı. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 541.

⁹⁴⁴ Anlamı: *Yoksulların Babası*. Veriliş Nedeni: *Yoksullara olan ilgisi*. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 542; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 248.

⁹⁴⁵ Ahmet Önkâl, "Ca'fer b. Ebû Tâlib", *DİA*, VI, 549.

nakledilen iki mürsel rivayete ulaşılmıştır. Bunlardan Ebû Meysere el-Kûfî rivayetine göre Peygamber (s.a), Mu'te Savaşı'nda şehit düştüğünü öğrendiği amcazadesine, “اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَفْرِ = Allah'im! Ca'fer'i bağışla” buyurarak dua etmiştir.⁹⁴⁶ Ebû Amr eş-Şa'bî rivayetine göre ise Mu'te Savaşı'ndan sonra şehit amcaoğlunun çocuklarını yanına getirtmiş ve Ca'fer b. Ebû Tâlib'e, “اللَّهُمَّ إِنَّ جَعْفَرًا قَدْ قَدَّمَ إِلَيْكَ أَحْسَنَ الثَّوَابِ فَأَخْلَفَهُ فِي ذُرِّيَّتِهِ بِخَيْرٍ مَا خَلَفْتَ عَبْدًا مِنْ عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ = Allah'im! Hiç şüphesiz ki Ca'fer ödüllerin en güzeliyle sana gelmiştir. Sen de ona neslinin devam etmesi hususunda sâlih kullarından herhangi birine yaptığın gibi halef ol” diyerek duada bulunmuştur.⁹⁴⁷

1.1.42. Cerîr b. Abdullah

1.1.42.1. Hal Tercemesi

Yemen'de ikamet eden Becîle kabilesinin reisi olan Cerîr b. Abdullah⁹⁴⁸, Hz. Peygamber'in vefatına yakın bir zamanda Medine'ye gelerek müslüman olmuştur.⁹⁴⁹ Nebî (s.a) tarafından Zülhalasa Tapınağı'nı yıkmak üzere gönderilen seriyyeye komuta etmiştir.⁹⁵⁰ Cerîr (r.a), Hz. Ebû Bekir döneminde Yemen kabileleri arasında çıkan irtidad hareketlerinin bastırılmasında büyük yararlılıklar göstermiştir.⁹⁵¹ Hz. Ömer devrinde Irak'ın fethine⁹⁵² iştirak eden Cerîr (r.a), Hz. Osman zamanında bir süre Hemedan valiliği⁹⁵³ yapmıştır. Ömrünün son yıllarında Hz. Ali ile Muâviye (r.a) taraftarları arasında meydana gelen fitne olaylarından uzak kalabilmek için Cezîre bölgesindeki Karkîsiye şehrinde uzlete çekilmiş ve 51/671 yılında aynı yerde vefat etmiştir.⁹⁵⁴ Cerîr'in (r.a), Hz. Nebî'den (s.a) 100 hadis rivayet ettiği belirtilmektedir.⁹⁵⁵

⁹⁴⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 31; İbn Ebû Şeybe, *Musanef*, III, 45, VI, 381, VII, 415; Ahmed b. Hanbel, *Fezâ'ilü's-sahâbe*, II, 836; Zehebî, *Siyer*, I, 229. Değerlendirme: Zehebî, rivayetin isnâdında sahâbî râvi bulunmadığını, hadisi Hz. Peygamber'den rivayet eden Ebû Meysere Amr b. Şürahbîl el-Hemedânî'nin ise tabîinden olduğunu haber vermiş ve söz konusu rivayeti, “mürsel” olması sebebiyle “zayıf” olarak nitelendirmiştir.

⁹⁴⁷ İbn Ebû Şeybe, *Musanef*, VI, 380; Ahmed b. Hanbel, *Fezâ'ilü's-sahâbe*, II, 889. Değerlendirme: Bu rivayetin isnâdı “mürsel” bir isnâd olarak nitelendirilmiş; râvilerinin ise “sika” olduğu beyan edilmiştir.

⁹⁴⁸ Künyesi ve Nesebi: Ebû Amr Cerîr b. Abdillâh b. Câbir eş-Şelîl b. Mâlik b. Nasr/Nadr b. Sa'lebe b. Cüşem b. Avf b. Hazîme b. Harb b. Alî b. Mâlik b. Sa'd b. Nezîr b. Kısır b. Abkar b. Enmâr b. İrâş b. Amr b. el-Gavs el-Becelî.

⁹⁴⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 13; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 237; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 529; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 242.

⁹⁵⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 13; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 238; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 530; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 242.

⁹⁵¹ Mustafâ Fayda, “Cerîr b. Abdullah”, *DİA*, İstanbul 1993, VII, 411.

⁹⁵² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 529; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 242.

⁹⁵³ Fayda, “Cerîr b. Abdullah”, *DİA*, VII, 411.

⁹⁵⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 238; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 530; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 242.

⁹⁵⁵ İbn Hazm, *Sîre*, s. 278.

1.1.42.2. Hz. Peygamber'in Cerîr b. Abdullah Hakkındaki Duası

Cerîr b. Abdullah ile ilgili bizzat kendisinden gelen tek rivayete göre Nebî (s.a), Zülhalasa Seriyyesi'ne gönderdiği Cerîr'e (r.a), “اللَّهُمَّ نَبِيَّهُ وَاجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًّا” = *Allah'im! Onu (atı üzerinde) sabit kıl ve ona doğru olan yolu göster; o da başkalarına göstere*” diyerek duada bulunmuştur.⁹⁵⁶

1.1.43. Cüayl el-Eşcaî

1.1.43.1. Hal Tercemesi

Hakkında pek fazla bilgi bulunmayan Cüayl'in Eşca kabilesinden olduğu ve bir sefer sırasında Hz. Peygamber'in ona bereket duasında bulunduğu nakledilmiş; ayrıca isminin “Cüâl b. Damre el-Eşcaî” olabileceği de ifade edilmiştir.⁹⁵⁷ Onun Hz. Peygamber'den sadece bir rivayeti bulunmaktadır.⁹⁵⁸

1.1.43.2. Hz. Peygamber'in Cüayl el-Eşcaî Hakkındaki Duası

Cüayl el-Eşcaî hakkında bizzat kendisinden gelen tek rivayete göre Allah Resûlü (s.a), gazvelerden birinde onun zayıf bir at ile mücadeleye katıldığını görünce kendisine, “اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُ فِيهَا” = *Allah'im! Onu (atını) kendisine mübarek kıl*” buyurarak dua etmiştir.⁹⁵⁹

1.1.44. Ebû Bekre

1.1.44.1. Hal Tercemesi

Asıl ismi “Nüfey” olan Ebû Bekre, meşhur Arap tabibi Hâris b. Kelede es-Sekafî'nin kölelerinden Mesrûh el-Habeşî ile Sümeyye el-Vâsitiyye'nin oğludur.⁹⁶⁰ Bu nedenle o müslüman olmadan önce efendisine nisbet edilerek, “Nüfey b. Hâris es-

⁹⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 362, 365; Buhârî, *Sahîh*, Cihâd 154 (h.no: 3020), 162 (h.no: 3036), 192 (h.no: 3076), Megâzî 62 (h.no: 4356, 4357), Edeb 68 (h.no: 6090), Da'avât 19 (h.no: 6333); Müslim, *Sahîh*, Fezâ'ilü's-sahâbe 135, 137; İbn Mâce, *Sünen*, Mukaddime 11/19 (h.no: 159).

⁹⁵⁷ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 246; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 250.

⁹⁵⁸ İbn Hazm, *Sîre*, s. 306.

⁹⁵⁹ Ebû Bekr Ahmed b. Ebî Âsım Amr b. ed-Dahhâk b. Mahled eş-Şeybânî, *el-Âhâd ve'l-mesânî*, thk. Bâsim Faysal el-Cevâbire, 1. baskı, I-VI, Dâru'r-Râye, Riyad 1991, III, 25; Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, V, 253; Rûyânî, *Müsned*, II, 488; Taberânî, *Kebîr*, II, 281; Heysemî, *Zevâ'id*, V, 263. Değerlendirme: Heysemî, bu rivayetin râvilerini “sika” olarak vasıflandırmıştır.

⁹⁶⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 8-9; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1614; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 35; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 252.

Sekaffı” ismiyle anılmıştır.⁹⁶¹ Aynı zamanda Emevî komutanlarından Ziyâd b. Ebîh’in ana-bir kardeşi olan⁹⁶² Ebû Bekre, sahâbeden Utbe b. Gazvân’ın hanımı Ezde bint Mesrûh ile de ana-baba bir kardeştir.⁹⁶³ Nüfey b. Mesrûh, hicretin sekizinci yılında (m. 630) yapılan Tâif Muhasarası sırasında Tâif kalesinden kaçarak müslüman olmuştur.⁹⁶⁴ Kaleden inerken “bekre/bekere” denilen bir kuyu çıkırgı kullandığı için Nebî (s.a) kendisine “makaranın babası” anlamında “Ebû Bekre” ismini vermiş⁹⁶⁵ ve ömrünün sonuna kadar bu isimle anılmıştır.⁹⁶⁶ Eniştesi Utbe b. Gazvân’ın Hz. Ömer dönemindeki valiliği sırasında Basra’ya yerleşerek uzun yıllar burada ikâmet etmiştir.⁹⁶⁷ Cemel ve Siffîn savaşlarına katılmayan Ebû Bekre, Hz. Ali ile Muâviye (r.a) arasında tarafsız kalmayı tercih etmiştir.⁹⁶⁸ Nüfey b. Mesrûh, kardeşi Ziyâd b. Ebîh’in valiliği döneminde 51/671 ya da 52/672 yılında Basra’da vefat etmiş; cenaze namazını sahâbeden Ebû Berze el-Eslemî kıldırmıştır.⁹⁶⁹ O, Hz. Peygamber’den yüz otuz iki hadis rivayet etmiştir.⁹⁷⁰

1.1.44.2. Hz. Peygamber’in Ebû Bekre Hakkındaki Duası

Ebû Bekre ile ilgili bizzat kendisinden gelen tek rivayete göre Peygamber (s.a), imama safların gerisinde uyan Nüfey b. Mesrûh’a, “زَادَكَ اللهُ جِرْصًا” = *Allah (cemaate katılma husûsundaki) isteğini arttırsın!*” buyurarak dua etmiş ve ona bir daha böyle yapmamasını tavsiye etmiştir.⁹⁷¹

1.1.45. Ebû Berze el-Eslemî

1.1.45.1. Hal Tercemesi

Eslem kabilesine mensup bulunan Ebû Berze (r.a)⁹⁷², kendisiyle babasının

⁹⁶¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 35; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 252.

⁹⁶² İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/I, 9; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1614; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 35.

⁹⁶³ Asri Çubukçu, “Ebû Bekre”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 114.

⁹⁶⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/I, 9; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1614; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 35.

⁹⁶⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1615; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 35.

⁹⁶⁶ Çubukçu, “Ebû Bekre”, *DİA*, X, 114.

⁹⁶⁷ Çubukçu, “Ebû Bekre”, *DİA*, X, 114.

⁹⁶⁸ Çubukçu, “Ebû Bekre”, *DİA*, X, 114.

⁹⁶⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/I, 9; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1615; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 36.

⁹⁷⁰ İbn Hazm, *Sîre*, s. 278.

⁹⁷¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 39, 42, 45, 46, 50; Buhârî, *Sahih*, Ezân 114 (h.no: 783); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Salât 100 (h.no: 683, 684); Nesâî, *Sünen*, İmâme 63 (h.no: 871).

⁹⁷² Künyesi ve Nesebi: Ebû Berze Nadle b. Ubeyd b. el-Hâris b. Hibâl b. Rebîa b. Di'bil b. Enes b. Huzeyme b. Mâlik

ismindeki ihtilaftan⁹⁷³ dolayı daha çok künyesiyle tanınmıştır.⁹⁷⁴ O, ilk müslümanlardan olmasına rağmen aralarında Hayber, Mekke'nin fethi ve Huneyn gazvelerinin de bulunduğu yedi veya sekiz⁹⁷⁵ gazveye katılmıştır.⁹⁷⁶ Ebû Bekre es-Sekafî ile kardeş ilan edilen⁹⁷⁷ Ebû Berze el-Eslemî, Mekke'nin fethi sırasında ölümden kurtulmak için Kâbe'nin örtüsü altına gizlenen Abdülzâ b. Hatal'ı⁹⁷⁸ öldürmüştür. O, Hz. Peygamber'in vefatından sonraki dönemde Basra'ya yerleşmiş⁹⁷⁹; ardından da Hz. Osman devrinde yapılan Horasan fetihlerine⁹⁸⁰ iştirak etmiştir. Sıffin ve Nehrevân savaşlarına Hz. Ali saflarında katılan⁹⁸¹ Ebû Berze (r.a), Hz. Hüseyin'in başının Şam'da teşhir edilmesi sırasında da⁹⁸² orada hazır bulunmuştur. O, Hüseyin b. Ali'nin şehadetinden sonra meydana gelen siyasi çekişmeler esnasında tarafsız kalmayı tercih etmiş ve çevresindeki insanlara da böyle yapmalarını öğütlemiştir.⁹⁸³ Vefat yeri ve tarihiyle ilgili farklı görüşlerin⁹⁸⁴ bulunduğu Ebû Berze el-Eslemî, çoğunluğa göre 64/684 yılında Basra'da ölmüştür.⁹⁸⁵ O, hayatı boyunca dinde kolaylık prensibini savunmuş ve insanlara olan merhametiyle şöhret bulmuştur.⁹⁸⁶ Oğlu Mugire ile torunu Münve bint Ubeyd'in de kendisi gibi hadis ilmiyle meşgul olduğu⁹⁸⁷ Ebû Berze (r.a), Hz. Peygamber'den toplam kırk altı⁹⁸⁸ rivayetin naklini gerçekleştirmiştir.

b. Selâmân b. Eslem b. Efsâ el-Eslemî.

⁹⁷³ Nadle veya Hâlid olan isminin Hz. Peygamber tarafından "Abdullah" olarak değiştirildiği de rivayet edilmiştir. Babasının İsmi: Amr/Âiz/Niyâr/Nadle/Ubeyd/Abdullah.

⁹⁷⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 34, VII/I, 4, VII/II, 100; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1610; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 305, VI, 28; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 237.

⁹⁷⁵ Selman Başaran, "Ebû Berze", *DİA*, İstanbul 1994, X, 115.

⁹⁷⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 34, VIII/I, 4, VII/II, 100; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 305; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 237.

⁹⁷⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/I, 4.

⁹⁷⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 34, VII/II, 100; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 305; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 237.

⁹⁷⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 34, 35, VIII/I, 4, VII/II, 100; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1610; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 305, VI, 29; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 237, 238.

⁹⁸⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 34, VII/I, 4, VII/II, 100; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1610; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 305, VI, 29; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 237, 238.

⁹⁸¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 305, VI, 28; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 237.

⁹⁸² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 305.

⁹⁸³ Başaran, "Ebû Berze", *DİA*, X, 115.

⁹⁸⁴ Vefatı: 60-65/680-685 arası. Vefat Yeri: Basra, Horasan, Merv, Herat, Nişabur veya Sicistan (Mefâze).

⁹⁸⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1610; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 305, VI, 29; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 238.

⁹⁸⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 35; Selman Başaran, "Ebû Berze", *DİA*, X, 115.

⁹⁸⁷ Başaran, "Ebû Berze", *DİA*, X, 115.

⁹⁸⁸ İbn Hazm, *Sîre*, s. 280.

1.1.45.2. Hz. Peygamber'in Ebû Berze el-Eslemî Hakkındaki Duası

Ebû Berze el-Eslemî'den nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), Uhud Gazvesi sırasında yüzünden yaralandığı zaman mübarek başını dizine yatıran Ebû Berze'ye, “بَارَكَ اللَّهُ فِيكَ وَ فِي دِينِكَ وَ عِثْرَتِكَ مِنْ بَعْدِكَ = Allah, dinini ve senden sonra gelecek neslini sana mübarek eylesin” diyerek dua etmiştir.⁹⁸⁹

1.1.46. Ebû Dücâne

1.1.46.1. Hal Tercemesi

Aslen Hazrec kabilesinin Sâideoğulları koluna⁹⁹⁰ mensup bulunan Ebû Dücâne (r.a)⁹⁹¹, yiğitliğiyle⁹⁹² ün yapmış sahâbîlerdendir. Asıl ismi “Simâk b. Haraşe” olmasına karşın daha çok künyesiyle tanınmıştır.⁹⁹³ Annesinin adı ise kaynaklarda “Hazme bint Harmele” şeklinde geçmektedir.⁹⁹⁴ Hz. Peygamber tarafından Utbe b. Gazvân ile kardeş yapılan⁹⁹⁵ Ebû Dücâne (r.a), başta Bedir olmak üzere bütün gazvelere katılmış⁹⁹⁶ ve Hz. Peygamber'i koruyan sahâbîler arasında⁹⁹⁷ yer almıştır. En son iştirak ettiği Yemâme Savaşı'nda (12/634) ise Abdullah b. Zeyd b. Âsım ve Vahşî (r.a) ile yalancı peygamber Müseylime'yi öldürmüş, daha sonra da şehit düşmüştür.⁹⁹⁸ Onun, eşi Âmine bint Amr'dan Hâlid isminde bir çocuğunun olduğu bilinmektedir.⁹⁹⁹

1.1.46.2. Hz. Peygamber'in Ebû Dücâne Hakkındaki Duası

Ebû Beşîr el-Mâzinî'den nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), Uhud'da vücuduyla onu korumaya çalışan Ebû Dücâne'ye (r.a), “اللَّهُمَّ ارْضِ عَنِ ابْنِ خَرِشَةَ كَمَا أَنَا عَنْهُ” = Allah'ım! Benim kendisinden razı olduğum gibi sen de İbn Haraşe'den razı ol”

⁹⁸⁹ Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh el-İsfahânî, *Kitâbü Târîhi Esbahân*, thk. S. Kesrevî Hasen, 1. baskı, I-II, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1990, I, 465.

⁹⁹⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 101; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 651, IV, 1644; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 550, VI, 92.

⁹⁹¹ Künyesi ve Nesebi: Ebû Dücâne Simâk b. Haraşe (Evs) b. Levzân b. Abdivüd b. Zeyd b. Sa'lebe b. el-Hazrec b. Sâ'ide b. Ka'b b. el-Hazrec el-Ensârî el-Hazrecî es-Sâidî.

⁹⁹² İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 102; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 651, IV, 1644; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 551, VI, 92.

⁹⁹³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 101; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 651, IV, 1644; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 550, VI, 92; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 57.

⁹⁹⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 101.

⁹⁹⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 101; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1644; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 93.

⁹⁹⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 550.

⁹⁹⁷ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1644; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 92; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 57.

⁹⁹⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 102; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 651, IV, 1644; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 551, VI, 93; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 57.

⁹⁹⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 101. Ayrıca bk. Asri Çubukçu, “Ebû Dücâne”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 122.

buyurarak dua etmiştir.¹⁰⁰⁰

1.1.47. Ebû Evfâ el-Eslemî

1.1.47.1. Hal Tercemesi

Eslem kabilesine mensup olan Ebû Evfâ¹⁰⁰¹, sahâbeden Abdullah b. Ebû Evfâ ile Zeyd b. Ebû Evfâ'nın babasıdır.¹⁰⁰² Onunla ilgili olarak kaynaklarda sadece, Rıdvan Biatı'na iştirak etmiş sahâbîlerden olduğu ve getirdiği sadaka vesilesiyle Hz. Peygamber'in duasını aldığı bilgisi yer almaktadır.¹⁰⁰³

Haklarında yapılan dualar sebebiyle Ebû Evfâ'nın (r.a) Abdullah ve Zeyd isimli iki sahâbî oğlunun hal tercemesine de kısaca değinmek istiyoruz:

Abdullah b. Ebû Evfâ: Ebû Evfâ el-Eslemî'nin oğlu olan Abdullah (r.a)¹⁰⁰⁴, daha çok "Kûfe'de ölen en son sahâbî" olma özelliği ile tanınmıştır.¹⁰⁰⁵ O, Asr-ı saâdet döneminde Hudeybiye Antlaşması, Rıdvan Biatı, Hayber'in fethi ve Huneyn Gazvesi gibi önemli bazı hadiselerle iştirak etmiş; katıldığı gazvelerin sayısını ise altı ya da yedi olarak vermiştir.¹⁰⁰⁶ Hz. Peygamber'in vefatına kadar Medine'de yaşayan Abdullah b. Ebû Evfâ, daha sonra Kûfe'ye yerleşmiş ve 86/705 yılında da burada vefat etmiştir.¹⁰⁰⁷ Onun Hz. Nebî'den toplam doksan beş rivayeti bulunmaktadır.¹⁰⁰⁸

Zeyd b. Ebû Evfâ: Ebû Evfâ el-Eslemî'nin diğer oğlu olan Zeyd (r.a), aynı zamanda sahâbeden Abdullah b. Ebû Evfâ'nın da kardeşidir. Yaşamıyla ilgili pek fazla bilgi bulunmamakla beraber kaynaklarda onun Medine'ye yerleşen sahâbîlerden olduğu ve Hz. Nebî'den de sadece iki¹⁰⁰⁹ hadis naklettiği bilgisine yer verilmiştir.¹⁰¹⁰

¹⁰⁰⁰ Vâkidî, *Megâzî*, I, 246.

¹⁰⁰¹ Künyesi ve Nesebi: Ebû Evfâ Alkame b. Hâlid b. el-Hâris b. Ebû Üseyd b. Rifâ'a b. Sa'lebe b. Hevâzin b. Eslem b. Efsâ b. Hârise b. Amr b. Âmir el-Eslemî.

¹⁰⁰² İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1605; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 21; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 263.

¹⁰⁰³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1605; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 21; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 263.

¹⁰⁰⁴ Künyesi ve Nesebi: Ebû Muâviye (Ebû İbrâhim/Ebû Muhammed) Abdullah b. Ebû Evfâ el-Eslemî.

¹⁰⁰⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 37, VI, 13; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 870; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 181; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 39.

¹⁰⁰⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 36, VI, 13; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 870, 871; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 181, 182; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 39; Ali Yardım, "Abdullah b. Ebû Evfâ", *DİA*, İstanbul 1988, I, 96.

¹⁰⁰⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 36, VI, 13; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 870-871; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 181, 182; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 39; Yardım, "Abdullah b. Ebû Evfâ", *DİA*, I, 96.

¹⁰⁰⁸ İbn Hazm, *Sîre*, s. 278.

¹⁰⁰⁹ İbn Hazm, *Sîre*, s. 297.

1.1.47.2. Hz. Peygamber'in Ebû Evfâ ve Ailesi Hakkındaki Duası

Ebû Evfâ ve ailesiyle alâkalı Abdullah b. Ebû Evfâ'dan gelen tek rivayete göre Allah Resûlü (s.a), mallarının zekâtını teslim etmek üzere huzuruna çıkan Ebû Evfâ ailesine (Ebû Evfâ ile oğulları Abdullah ve Zeyd'e), “اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ أَبِي أَوْفَى” = *Allah'im! Ebû Evfâ ailesine hayırlar ihsan eyle*” buyurarak dua etmiştir.¹⁰¹¹

1.1.48. Ebû Eyyûb el-Ensârî

1.1.48.1. Hal Tercemesi

Asıl ismi Hâlid b. Zeyd olan Ebû Eyyûb (r.a)¹⁰¹², Hazrec kabilesinin Neccâroğulları koluna mensuptur.¹⁰¹³ Annesi Hind bint Sa'd¹⁰¹⁴ ise yine aynı kabilenin Hârisoğulları kolundandır.¹⁰¹⁵ O, hanımı Ümmü Eyyûb (r.a) ile beraber hicretten iki yıl önce müslüman olmuş¹⁰¹⁶ ve ensardan İslâmiyet'i ilk kabul eden sahâbîler arasında yer almıştır.¹⁰¹⁷ Daha sonra nübüvvetin on üçüncü yılında (m. 622) yapılan İkinci Akabe Biatı'na da iştirak eden¹⁰¹⁸ Ebû Eyyûb (r.a), hicretten sonra Mus'ab b. Umeyr ile kardeş ilan edilmiştir.¹⁰¹⁹ O, Mekke'den Medine'ye göç eden Hz. Peygamber'i yedi¹⁰²⁰ ay evinde misafir etmiş¹⁰²¹ ve onunla birlikte bütün gazvelere katılmıştır.¹⁰²² İlk üç halife

¹⁰¹⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 536-537; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 345; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 22.

¹⁰¹¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 353, 354, 355, 381, 383; Buhârî, *Sahîh*, Zekât 64 (h.no: 1497), Megâzî 35 (h.no: 4166), Da'avât 19 (h.no: 6332), 33 (h.no: 6359); Müslim, *Sahîh*, Zekât 176; İbn Mâce, *Sünen*, Zekât 8 (h.no: 1796); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Zekât 7 (h.no: 1590); Nesâî, *Sünen*, Zekât 13 (h.no: 2459).

¹⁰¹² Künyesi ve Nesebi: Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd b. Küleyb b. Sa'lebe b. Abd b. Avf b. Ganm b. Mâlik b. Teymüllâh en-Neccâr b. Sa'lebe b. Amr b. el-Hazrecî'l-Ekber el-Hazrecî.

¹⁰¹³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 49; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 424, IV, 1606; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 121, VI, 22; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 89.

¹⁰¹⁴ Nesebi: Hind bint Sa'd b. Amr b. İmriülkays b. Mâlik b. Sa'lebe b. Ka'b b. el-Hazrec b. el-Hâris b. el-Hazrecî'l-Ekber el-Hazreciyye.

¹⁰¹⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 49; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 424; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 121; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 89.

¹⁰¹⁶ Hüseyin Algül, “Ebû Eyyûb el-Ensârî”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 123.

¹⁰¹⁷ İbn Hacer, *İsâbe*, II, 89.

¹⁰¹⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 49; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 424, IV, 1606; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 121, VI, 22; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 90.

¹⁰¹⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 49; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 425; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 121; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 90.

¹⁰²⁰ Algül, “Ebû Eyyûb el-Ensârî”, *DİA*, X, 124.

¹⁰²¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 49; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 424-425; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 121-122, VI, 23; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 90.

¹⁰²² İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 49; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 424, IV, 1606; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 121, VI, 22; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 90.

döneminde¹⁰²³ yapılan fetih hareketlerinde¹⁰²⁴ de hazır bulunan Ebû Eyyûb (r.a), evi isyancılar tarafından kuşatılan Hz. Osman'ın yerine bir süre Mescid-i Nebevî'de imamlik yapmıştır.¹⁰²⁵ O, Hâricîlere ve Muâviye'ye (r.a) karşı yapılan savaşlarda Hz. Ali'nin yanında yer almış¹⁰²⁶ ve Muâviye (r.a) döneminde gerçekleştirilen ilk İstanbul kuşatması sırasında (49/669) hastalanarak vefat etmiştir.¹⁰²⁷ Cenaze namazını Yezid b. Muâviye kıldırması ve vasiyeti üzerine İstanbul surlarının yakınına defnedilmiştir.¹⁰²⁸ Zamanın hristiyanları tarafından¹⁰²⁹ da ziyaret edilen kabri ileriki dönemlerde kaybolmuştur.¹⁰³⁰ Osmanlı padişahlarından Fatih Sultan Mehmed, hocası Akşemseddin'in de yardımıyla bu kabri tekrar gün yüzüne çıkarttırmış ve üzerine bir türbe yaptırarak İstanbul'un en önemli ziyaretgâhlarından biri haline gelmesine vesile olmuştur.¹⁰³¹ Hz. Peygamber'i evinde misafir ettiği için, "Mihmandâr-ı Nebî" ünvanıyla anılan¹⁰³² Ebû Eyyûb'un, Hz. Peygamber'den rivayette bulunduğu hadislerin sayısı yüz elli beştir.¹⁰³³

1.1.48.2. Hz. Peygamber'in Ebû Eyyûb el-Ensârî Hakkındaki Duaları

Yaptığımız taramalar neticesinde Ebû Eyyûb ile ilgili ulaştığımız üç duanın ikisi bizzat kendisi tarafından, biri de Abdullah b. Abbas tarafından nakledilmiştir. Bunlardan Abdullah b. Abbas rivayetine göre Peygamber (s.a), Hayber Gazvesi sırasında evlendiği Safiyye bint Huyey'in ona bir zarar vermesinden korkarak sabaha kadar Resûlü Ekrem'in çadırının önünde nöbet tutan Ebû Eyyûb el-Ensârî'ye, "يَرْحَمُكَ اللهُ" *أَبَا أَيُّوبَ = Allah sana rahmet etsin ey Ebû Eyyûb!*" diyerek duada bulunmuştur.¹⁰³⁴ Ayrıca

¹⁰²³ Hüseyin Algül, "Ebû Eyyûb el-Ensârî", *DİA*, X, 124.

¹⁰²⁴ İbn Hacer, *İsâbe*, II, 90.

¹⁰²⁵ Algül, "Ebû Eyyûb el-Ensârî", *DİA*, X, 124.

¹⁰²⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 49; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 425, IV, 1606; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 122, VI, 22; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 90.

¹⁰²⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 49-50; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 425, IV, 1606; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 123, VI, 23; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 90.

¹⁰²⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 50; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 426, IV, 1607; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 123, VI, 23; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 90.

¹⁰²⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 50; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 426, IV, 1606; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 123, VI, 23.

¹⁰³⁰ Algül, "Ebû Eyyûb el-Ensârî", *DİA*, X, 124.

¹⁰³¹ Algül, "Ebû Eyyûb el-Ensârî", *DİA*, X, 124.

¹⁰³² Algül, "Ebû Eyyûb el-Ensârî", *DİA*, X, 124.

¹⁰³³ İbn Hazm, *Sîre*, s. 277; Algül, "Ebû Eyyûb el-Ensârî", *DİA*, X, 124.

¹⁰³⁴ Taberânî, *Kebîr*, XI, 383; Heysemî, *Zevâ'id*, VI, 153. Değerlendirme: Heysemî, bu rivayetin râvilerinden Muhammed b. Ebû Leylâ'yı ezberi iyi olmayan bir râvi olarak nitelendirmiştir.

sakalından ya da üzerinden rahatsızlık veren bir şeyi gideren Ebû Eyyûb'a, ondan gelen rivayetlerin ilkinde, “مَسَحَ اللَّهُ عَنْكَ يَا أَبَا أَيُّوبَ مَا تَكْرَهُ” = *Allah da senden rahatsız olduğun bir şeyi gidersen ey Ebû Eyyûb!*¹⁰³⁵; ikincisinde de, “لَا يَكُنْ بِكَ السُّوءُ يَا أَبَا أَيُّوبَ لَا يَكُنْ بِكَ السُّوءُ” = *Kötülük görmeyesin ey Ebû Eyyûb, kötülük görmeyesin!*¹⁰³⁶ buyurarak¹⁰³⁶ dua etmiştir.

1.1.49. Ebû Hayseme el-Ensârî

1.1.49.1. Hal Tercemesi

Hazrec kabilesinin Sâlimoğulları koluna mensup bulunduğu ifade edilen Ebû Hayseme (r.a)¹⁰³⁷, ismi konusundaki ihtilaftan¹⁰³⁸ dolayı daha çok künyesiyle tanınmıştır.¹⁰³⁹ Hayatıyla ilgili pek fazla bilgi bulunmamakla birlikte onun Uhud Gazvesi'ne katıldığı ve Tebük seferi sırasında Hz. Peygamber'in duasını aldığı husûsu bilinmektedir.¹⁰⁴⁰ Aynı zamanda şair olan Ebû Hayseme el-Ensârî, Hz. Nebî'den sadece bir hadis nakletmiştir.¹⁰⁴¹

1.1.49.2. Hz. Peygamber'in Ebû Hayseme el-Ensârî Hakkındaki Duası

Onunla ilgili bizzat kendisinden nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), Tebük seferine katılma konusunda isteksiz davranan, fakat daha sonra pişmanlık duyarak orduya yetişen Ebû Hayseme'nin bu davranışından dolayı çok mutlu olmuş ve ona duada bulunmuştur.¹⁰⁴²

¹⁰³⁵ İbnü's-Sünnî, *el-Yevm ve'l-leyle*, s. 139. Değerlendirme: Bu rivayetin râvilerinden Ebû Lübâbe Osman b. Fâid el-Basrî “zayıf” olarak değerlendirilmiştir (bk. Zehebî, *Mîzân*, III, 51, 52).

¹⁰³⁶ Taberânî, *Kebîr*, IV, 130; İbnü's-Sünnî, *el-Yevm ve'l-leyle*, s. 140; Hâkim, *Müstedrek*, III, 523. Değerlendirme: Nesâî, İbnü's-Sünnî rivayetinde yer alan “Ebû Hilâl Muhammed b. Selîm er-Râsibî” isimli râvinin kuvvetli bir râvi olmadığını belirtmiştir (bk. Zehebî, *Mîzân*, III, 574).

¹⁰³⁷ Künyesi ve Nesebi: Ebû Hayseme Mâlik b. Kays b. Sa'lebe b. el-Aclân b. Zeyd b. Ganm b. Sâlim b. Avf b. Amr b. Avf b. el-Hazrec el-Hazrecî.

¹⁰³⁸ İsimleri: Abdullah b. Hayseme, Sa'd b. Hayseme, Mâlik b. Kays.

¹⁰³⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1641, 1643; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 226, 227, VI, 89, 90; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 63, VI, 33, VII, 53; Asri Çubukçu, “Ebû Hayseme el-Ensârî”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 151.

¹⁰⁴⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1642; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 89; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 63, VI, 33, VII, 53; Çubukçu, “Ebû Hayseme el-Ensârî”, *DİA*, X, 151.

¹⁰⁴¹ İbn Hazm, *Şire*, s. 301; Çubukçu, “Ebû Hayseme el-Ensârî”, *DİA*, X, 151.

¹⁰⁴² Taberânî, *Kebîr*, VI, 31; Heysemî, *Zevâ'id*, VI, 193 (Heysemî, bu rivayetin râvilerinden Ya'kûb b. Muhammed ez-Zührî'yi “zayıf” olarak nitelendirmiştir).

1.1.50. Ebû Huzeyfe

1.1.50.1. Hal Tercemesi

İlk müslümanlardan¹⁰⁴³ olan Ebû Huzeyfe (r.a)¹⁰⁴⁴, Kureyş kabilesinin Abdüşemsoğulları koluna mensuptur. Babası müşriklerin ileri gelenlerinden Utbe b. Rebîa; annesi ise Kinâne kabilesinden Fâtıma¹⁰⁴⁵ bint Safvân'dır.¹⁰⁴⁶ Babası Utbe, amcası Şeybe ve kardeşi Velîd Bedir Gazvesi'nde (2/624) müşrik olarak öldürülmüştür.¹⁰⁴⁷ Uhud Gazvesi'nde (3/625) Hz. Peygamber'in amcası Hz. Hamza'nın şehit edilmesine sebep olan¹⁰⁴⁸ kız kardeşi Hind ise kocası Ebû Süfyân ve oğlu Muâviye ile birlikte Mekke'nin fethi sırasında (8/630) İslâmiyeti kabul etmiştir.¹⁰⁴⁹ İslâm âlimlerinin çoğunluğuna göre asıl ismi "Mihşem" olmakla beraber o daha çok "Ebû Huzeyfe" künyesiyle tanınmıştır.¹⁰⁵⁰ Hz. Peygamber Dârulerkam'a girmeden önce müslüman olan Ebû Huzeyfe (r.a), eşi Sehle bint Süheyl ile birlikte Habeşistan'a hicret etmiş; halifeliği sırasında Hz. Osman'a baş kaldıran grup içerisinde yer alan oğlu Muhammed b. Ebû Huzeyfe burada dünyaya gelmiştir.¹⁰⁵¹ O, bir süre sonra Mekke'ye dönmüş ve oradan da Medine'ye hicret etmiştir.¹⁰⁵² Şehre vardığında ensardan Abbâd b. Bîşr'in evine konuk olan Ebû Huzeyfe (r.a), daha sonra onunla kardeş ilan edilmiştir.¹⁰⁵³ O, başta Bedir Gazvesi olmak üzere bütün seferlere iştirak etmiş ve yapmış olduğu gazvelerde Hz. Peygamber'i yalnız bırakmamıştır.¹⁰⁵⁴ İlk müslümanlardan¹⁰⁵⁵ azatlısı Sâlim'i, yeğeni Fâtıma bint Velîd ile evlendiren¹⁰⁵⁶ Ebû

¹⁰⁴³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 59; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1631; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 68; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 42.

¹⁰⁴⁴ Künyesi ve Nesebi: Ebû Huzeyfe Mihşem b. Utbe b. Rebîa b. Abdüşems b. Abdimenâf b. Kusay el-Abşemî el-Kuraşî.

¹⁰⁴⁵ Künyesi ve Nesebi: Ümmü Safvân Fâtıma bint Safvân b. Ümeyye b. Muharris el-Kinâniyye.

¹⁰⁴⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 59; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 68.

¹⁰⁴⁷ Vâkıdî, *Megâzî*, I, 148; Adnan Demircan, "Utbe b. Rebîa", *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 236.

¹⁰⁴⁸ Vâkıdî, *Megâzî*, I, 286-287; Hüseyin Algül, "Hamza", *DİA*, İstanbul 1997, XV, 501; M. Yaşar Kandemir, "Hind bint Utbe", *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 64.

¹⁰⁴⁹ Vâkıdî, *Megâzî*, II, 850, 855; İrfan Aycan, "Ebû Süfyân", *DİA*, İstanbul 1994, X, 231; M. Yaşar Kandemir, "Hind bint Utbe", *DİA*, XVIII, 65; Aycan, "Muâviye b. Ebû Süfyân", *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 332.

¹⁰⁵⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1631; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 68; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 42.

¹⁰⁵¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 59; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1631; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 68; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 42.

¹⁰⁵² İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 59; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1631; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 68; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 42.

¹⁰⁵³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 59; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 68.

¹⁰⁵⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 59; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1631; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 68.

¹⁰⁵⁵ Mehmet Özşenel, "Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe", *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 49.

¹⁰⁵⁶ Selman Başaran, "Ebû Huzeyfe", *DİA*, İstanbul 1994, X, 159.

Huzeyfe (r.a), elli dört yaşlarında iken katıldığı Yemâme Savaşı'nda (12/633) onunla beraber şehit düşmüştür.¹⁰⁵⁷ Başaran¹⁰⁵⁸, isminin çeşitli hadis metinlerinde geçtiğini ancak kendisinden günümüze ulaşan her hangi bir sahih rivayetin bulunmadığını ifade etmiştir.¹⁰⁵⁹

1.1.50.2. Hz. Peygamber'in Ebû Huzeyfe Hakkındaki Duası

Onunla ilgili Hz. Âişe'den gelen tek rivayete göre Nebî (s.a), Bedir Gazvesi sırasında babası Utbe b. Rebîa'nın müşrik olarak öldürülmesi sebebiyle büyük bir üzüntüye kapılan Ebû Huzeyfe'yi teselli etmiş ve ona hayır duada bulunmuştur.¹⁰⁶⁰

1.1.51. Ebû Katâde el-Ensârî

1.1.51.1. Hal Tercemesi

“Hz. Peygamber'in süvarisi”¹⁰⁶¹ ünvanıyla anılan Ebû Katâde¹⁰⁶², anne ve baba tarafından Hazrec kabilesinin Selimeoğulları koluna mensuptur.¹⁰⁶³ Babası, Rib'î b. Beldeme; annesi ise Kebşe¹⁰⁶⁴ bint Mutahhar'dır.¹⁰⁶⁵ Çoğunluğun görüşüne göre Ebû Katâde'nin (r.a) asıl ismi Hâris b. Rib'î b. Beldeme'dir.¹⁰⁶⁶ Bedir Savaşı'na katılıp katılmadığı husûsunda yeterli bilgi bulunmamakla birlikte onun, Uhud'a ve daha sonraki gazvelere iştirak ettiği bilinmektedir.¹⁰⁶⁷ Hicretin sekizinci yılında (m. 629) gerçekleştirilen Hadıra ve Batn-ı İdam seriyyelerine komuta eden Ebû Katâde (r.a),

¹⁰⁵⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 60; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1631; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 68; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 42.

¹⁰⁵⁸ Selman Başaran, Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı'nın vefat etmiş öğretim üyelerindendir (v. 1993).

¹⁰⁵⁹ Selman Başaran, “Ebû Huzeyfe”, *DİA*, X, 159.

¹⁰⁶⁰ Ebû Ya'kûb İshâk b. Râhûye (İbrâhim) b. Mahled et-Temîmî, *Müsnedü İshâk b. Râhûye*, thk. Abdülgafûr el-Belûşî, 1. baskı, I-V, Mektebetü'l-Eymân, Medine 1990, II, 574; İbn Hibbân, *Sahîh*, XV, 564; Hâkim, *Müstedrek*, III, 249.

¹⁰⁶¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 289, IV, 1731; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 244; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 155.

¹⁰⁶² Künyesi ve Nesebi: Ebû Katâde el-Hâris b. Rib'î b. Beldeme b. Hunâs b. Sinân b. Ubeyd b. Ganm b. Ka'b b. Selime el-Hazrecî.

¹⁰⁶³ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 8; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1731; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 244; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 155.

¹⁰⁶⁴ Nesebi: Kebşe bint Mutahhar b. Harâm b. Sevâd b. Ganm b. Ka'b b. Selime el-Hazreciyye.

¹⁰⁶⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1731; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 244; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 155.

¹⁰⁶⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 9; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 289, IV, 1731; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 244; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 155.

¹⁰⁶⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 8; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1731; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 244; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 155.

kahramanca savaşması sebebiyle Hz. Peygamber'in takdirini kazanmıştır.¹⁰⁶⁸ O, ilk dört halife döneminde yapılan savaşlara da katılmış; büyük yararlılıklar göstermiştir.¹⁰⁶⁹ Hz. Ali zamanında bir sre Mekke valiliği yapan¹⁰⁷⁰ Eb Katâde (r.a), 54/674 yılında Medine'de vefat etmiştir.¹⁰⁷¹ Onun, Hz. Nebi'den rivayette bulunduğu hadislerin sayısı yüz yetmiştir.¹⁰⁷²

1.1.51.2. Hz. Peygamber'in Eb Katâde el-Ensârî Hakkındaki Duaları

Araştırmalarımız neticesinde Eb Katâde ile ilgili ulaştığımız iki ayrı dua metni yine bizzat kendisi tarafından nakledilmiştir. Bunlardan ilkinde göre Peygamber (s.a), Gâbe Gazvesi esnasında (6/627) yüzünden yaralandığını görünce ona, *اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لَهُ* = *Allah'im! Onu bağışla*¹⁰⁷³, *اللّٰهُمَّ بَارِكْ لَهُ فِي شَعْرِهِ وَبَشَرِهِ*, = *Allah'im! Saçını ve tenini kendisi için mübarek kıl*¹⁰⁷⁴ sözleriyle duada bulunmuştur. İkincisine göre ise, bir gece seferi sırasında devesinin üzerinde uyuklarken kendisine sabaha kadar gözcülük eden Eb Katâde'ye bu kez, *حَفِظَكَ اللهُ بِمَا حَفِظْتَ بِهِ نَبِيَّهٗ* = *Peygamberini koruduğundan dolayı Allah da seni korusun!*¹⁰⁷⁵ buyurarak dua etmiştir.

1.1.52. Ebû Mâlik el-Eş'arî

1.1.52.1. Hal Tercemesi

Asıl isminin "Ka'b b. Âsım" ya da "Ka'b b. Mâlik" olduğu sylenen¹⁰⁷⁶ Eb Mâlik (r.a), Eş'ar kabilesine¹⁰⁷⁷ mensuptur. Onunla ilgili sadece bir deniz

¹⁰⁶⁸ M. Yaşar Kandemir, "Eb Katâde", *DA*, İstanbul 1994, X, 174.

¹⁰⁶⁹ Kandemir, "Eb Katâde", *DA*, X, 174.

¹⁰⁷⁰ İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 156.

¹⁰⁷¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 9; İbn Abdülber, *İsti'b*, I, 289, IV, 1732; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 245; İbn Hacer, *İsbe*, VII, 156.

¹⁰⁷² İbn Hazm, *Sre*, s. 277; M. Yaşar Kandemir, "Eb Katde", *DÍA*, X, 174.

¹⁰⁷³ Tabern, *er-Ravzu'd-dn ile'l-Mu'cemi's-sagr li't-Tabern (el-Mu'cem's-sagr)*, thk. M. şekr el-Hc, 1. baskı, I-II, el-Mektebü'l-İslm, Beyrut 1985, II, 297; Heysem, *Zev'id*, IX, 319. Değerlendirme: Heysem, bu rivayetin rvileri arasında tanımadığı kimselerin bulunduğunu ifade etmiştir.

¹⁰⁷⁴ Hkim, *Müstedrek*, III, 546.

¹⁰⁷⁵ Müslim, *Sahh*, Mescid 311; Eb Dvd, *Snen*, Edeb 152-153 (h.no: 5228). Benzer rivayetler için bk. Abdrrezzk, *Musannef*, XI, 278; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 298, 302; Tabern, *Kebr*, III, 270, *Sagr*, II, 296; Heysem, *Zev'id*, IX, 319. Değerlendirme: Heysem, *Sagr* rivayetinin rvileri arasında tanımadığı kimselerin bulunduğunu ifade etmiştir.

¹⁰⁷⁶ İbn Abdülber, *İsti'b*, III, 1321, IV, 1745; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 594, IV, 454, VI, 267; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 329, VII, 168.

¹⁰⁷⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 75; İbn Abdülber, *İsti'b*, III, 1321; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 454, VI, 267; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 329, VII, 168.

yolculuğundan sonra Medine'ye ulaşan kabile heyetiyle birlikte Hz. Peygamber'e gelerek müslüman olduğu¹⁰⁷⁸, onunla beraber çeşitli gazvelere katılarak¹⁰⁷⁹ duasını¹⁰⁸⁰ aldığı ve ömrünün geri kalan kısmını Şam'da geçirdiği¹⁰⁸¹ bilinmektedir. Ebû Mâlik el-Eş'arî'nin Peygamber (s.a)'den rivayet ettiği hadis sayısı yirmi yedidir.¹⁰⁸²

1.1.52.2. Hz. Peygamber'in Ebû Mâlik el-Eş'arî Hakkındaki Duası

Ebû Mâlik el-Eş'arî ile ilgili bizzat kendisinden gelen tek rivayete göre Nebî (s.a) ona, “اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى عَبْدِ أَبِي مَالِكٍ وَاجْعَلْهُ فَوْقَ كَثِيرٍ مِنَ النَّاسِ” =Allah'ım! Kulcağızın Ebû Mâlik'in üzerine hayırlar yağdır ve onu (derece olarak) insanlardan birçoğunun üzerinde kıl” buyurarak dua etmiştir.¹⁰⁸³

1.1.53. Ebû Meryem el-Gassânî

1.1.53.1. Hal Tercemesi

Asıl ismi “Nüzeyr” olarak kaydedilen¹⁰⁸⁴ Ebû Meryem hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Kendisinden nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), onun Meryem Sûresi'nin indirildiği gece dünyaya gelen kızına “Meryem” ismini vermiş; onu da “Ebû Meryem” künyesiyle künyelendirmiştir.¹⁰⁸⁵ Daha sonra bu künye ile meşhur olan¹⁰⁸⁶ Nüzeyr el-Gassânî'nin (r.a) Hz. Peygamber'den rivayet ettiği dört hadis Taberânî (v. 360/971) tarafından bir araya getirilmiştir.¹⁰⁸⁷ Etbâüttâbiîn râvilerinden olan torunu¹⁰⁸⁸ Ebû Bekr b. Abdullah b. Ebû Meryem “zayıf” bir râvi olarak kabul edilmiştir.¹⁰⁸⁹

¹⁰⁷⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 267.

¹⁰⁷⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 75.

¹⁰⁸⁰ İbn Hacer, *İsâbe*, V, 329.

¹⁰⁸¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1745; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 454, VI, 267.

¹⁰⁸² İbn Hazm, *Sîre*, s. 281.

¹⁰⁸³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 343; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 362.

¹⁰⁸⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1756; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 298, VI, 280.

¹⁰⁸⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1756; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 279; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 175.

¹⁰⁸⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 149; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1756; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 279; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 175.

¹⁰⁸⁷ Taberânî, *Kebîr*, XXII, 332-334.

¹⁰⁸⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 149; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1756; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 298, VI, 279; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 175.

¹⁰⁸⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 170.

1.1.53.2. Hz. Peygamber'in Ebû Meryem Hakkındaki Duası

Ebû Meryem el-Gassânî ile alâkalı bizzat kendisinden nakledilen tek rivayete göre Hz. Peygamber, bir gazve sırasında elindeki taşlarla düşmana hücum eden Ebû Meryem'in bu azmini takdirle karşılamış ve ona duada bulunmuştur.¹⁰⁹⁰

1.1.54. Ebû Sebre el-Cu'fî

1.1.54.1. Hal Tercemesi

Asıl ismi "Yezîd b. Mâlik" olan ve Mezhic kabilesinin Cu'fioğulları koluna mensup bulunan Ebû Sebre (r.a), sahâbeden Sebre b. Ebû Sebre ile Abdurrahman b. Ebû Sebre'nin babası, tâbiîn râvilerinden Hayseme b. Abdurrahman el-Mezhicî'nin ise dedesidir.¹⁰⁹¹ O, müslüman olduktan sonra dünyaya gelen "Azîz/Abdüluzâ" isimli oğlunu Hz. Peygamber'e getirmiş; Nebî (s.a) de doğru bulmadığı bu isim yerine ona "Abdurrahman" ismini vermiştir.¹⁰⁹² Ebû Sebre'nin hadis rivayeti konusunda kaynaklarda sadece Hz. Peygamber'in ona yapmış olduğu dua ile alâkalı rivayet yer almaktadır.¹⁰⁹³

1.1.54.2. Hz. Peygamber'in Ebû Sebre ve Oğlu Hakkındaki Duası

Ebû Sebre ile alâkalı bizzat kendisinden nakledilen tek rivayete göre Nebî (s.a), onun yeni doğmuş oğluna "Abdurrahman" ismini koyarken isimlerin en hayırlısının "Abdullah" ve "Abdurrahman" isimleri olduğunu belirtmiş; ardından da ona ve oğluna dua etmiştir.¹⁰⁹⁴

¹⁰⁹⁰ Taberânî, *Kebîr*, XXII, 332; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 397. Değerlendirme: Heysemî, bu rivayetin râvilerinden Ebû Bekr b. Abdillâh b. Ebû Meryem el-Gassânî'nin zayıf bir râvi olduğunu beyan etmiştir.

¹⁰⁹¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 32; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1667; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 471, VI, 129; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 160.

¹⁰⁹² İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 32; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 834, IV, 1667; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 449, V, 471, VI, 129; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 160.

¹⁰⁹³ Taberânî, *Kebîr*, VII, 139; Heysemî, *Zevâ'id*, VIII, 50.

¹⁰⁹⁴ Taberânî, *Kebîr*, VII, 139; Heysemî, *Zevâ'id*, VIII, 50. Değerlendirme: Heysemî, konuyla ilgili iki rivayetin ikincisinde "el-Haccâc b. Ertât" isimli zayıf bir râvi bulunduğunu nakletmektedir.

1.1.55. Ebû Seleme el-Mahzûmî

1.1.55.1. Hal Tercemesi

Kureyş kabilesinin Mahzûmoğulları kolundan olan Ebû Seleme (r.a)¹⁰⁹⁵, Hz. Peygamber'in hem sütkardeşi¹⁰⁹⁶, hem de halası Berre bint Abdülmuttalib'in oğludur.¹⁰⁹⁷ Nebî (s.a), ona Câhiliye devrinde verilen "Abdümenaf" ismini "Abdullah" olarak değiştirmiş¹⁰⁹⁸; ancak o kaynaklarda daha çok "Ebû Seleme" künyesiyle tanınmıştır.¹⁰⁹⁹ Abdullah b. Abdülesed, eşi Ümmü Seleme (r.a) ile birlikte daha İslâmiyet'in ilk yıllarında müslüman olmuş¹¹⁰⁰; müşriklerin her geçen gün artan zulümleri sebebiyle önce Habeşistan'a, daha sonra da Medine'ye hicret etmiştir.¹¹⁰¹ Böylece Ebû Seleme (r.a), Kureyş kabilesinden Medine'ye hicret eden ilk sahâbî olma niteliğini elde etmiştir.¹¹⁰² Ayrıca Uşeyre Gazvesi sırasında Medine'de Peygamber (s.a)'e vekâlet eden¹¹⁰³ Ebû Seleme (r.a), Bedir ve Uhud savaşlarına katılmış¹¹⁰⁴; komutanlığını yaptığı Katan Seriyyesi dönüşünde Uhud Savaşı'nda almış olduğu yaranın nüksetmesi sebebiyle Medine'de vefat etmiştir (4/625).¹¹⁰⁵ Onun ölümünden sonra eşi Ümmü Seleme, Hz. Peygamber ile evlenmiştir.¹¹⁰⁶ Ebû Seleme'nin, Peygamber (s.a)'den rivayette bulunduğu hadis sayısı ikidir.¹¹⁰⁷

1.1.55.2. Hz. Peygamber'in Ebû Seleme Hakkındaki Duası

Ebû Seleme ile ilgili Ümmü Seleme'den nakledilen tek rivayete göre Nebî (s.a),

¹⁰⁹⁵ Künyesi ve Nesebi: Ebû Seleme Abdullah b. Abdilesed b. Hilâl b. Abdillâh b. Ömer b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Ka'b b. Lüey el-Mahzûmî.

¹⁰⁹⁶ Sütannesî: Ebû Leheb'in cariyesi Süveybe. Sütkardeşleri: Peygamber (s.a) ve Hz. Hamza.

¹⁰⁹⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 170; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 939, 940; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 148; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 95.

¹⁰⁹⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 506; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 192.

¹⁰⁹⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 940; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 506; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 95.

¹¹⁰⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 170; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 939; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 506, VI, 148; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 95.

¹¹⁰¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 171; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 939, IV, 1682; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 148; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 95.

¹¹⁰² İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 171; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 95.

¹¹⁰³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 940.

¹¹⁰⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 171; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 940, IV, 1682; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 506, VI, 148; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 95.

¹¹⁰⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 171; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 940, IV, 1682; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 148; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 95; Selahattin Polat, "Ebû Seleme el-Mahzûmî", *DİA*, İstanbul 1994, X, 229.

¹¹⁰⁶ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 940, IV, 1682; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 506; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 95.

¹¹⁰⁷ İbn Hazm, *Sîre*, s. 306.

öldüğünde kendisini ziyaret etmiş ve gözlerini kapatarak ona, **اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِأَبِي سَلَمَةَ**, =Allah'ım! Ebû Seleme'yi bağışla; **وَارْفَعْ دَرَجَتَهُ فِي الْمَهْدِيِّينَ** = derecesini hidayete erenlerin katına yükselt; **وَاخْلُفْهُ فِي عَقِبِهِ فِي الْغَابِرِينَ** = geride bıraktığı ailesine de sen ona halef ol; **وَأَسْحَ لَهْ فِي** **وَاعْفِرْ لَنَا وَلَهُ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ** = bize de ona da mağfiret buyur ey Âlemlerin Rabbi! **فِي قَبْرِهِ وَنُورَ لَهْ فِيهِ** = Onun kabrini genişlet ve kendisi için orasını nurlandır” sözleriyle duada bulunmuştur.¹¹⁰⁸

1.1.56. Ebû Servân et-Temîmî

1.1.56.1. Hal Tercemesi

Kaynaklarda hayat hikâyesiyle ilgili pek fazla bilgi bulunmayan Ebû Servân hakkında sadece, Temîm kabilesine mensup bir deve çobanı olduğu ve İslâmiyet'i kabul ettikten sonra Hz. Peygamber'in duasını aldığı bilgisi nakledilmektedir.¹¹⁰⁹

1.1.56.2. Hz. Peygamber'in Ebû Servân Hakkındaki Duası

Ebû Servân ile alâkalı bizzat ondan gelen tek rivayete göre Hz. Peygamber, nübüvvetin ilk yıllarında kendisini bizzat İslâm'a davet ettiği halde müslüman olmayı reddeden ve onu deve sürülerinin yanından uzaklaştıran Ebû Servân'a, “Allah'ım! Onun ömrünü uzun, kendisini ise bundan şikâyetçi eyle” diyerek dua etmişti. Ancak Ebû Servân (r.a), bir süre sonra kabilesiyle birlikte Hz. Peygamber'in huzuruna gelerek müslüman olmuş; buna sevinen Nebî (s.a) de bu kez onun hakkında dua ve istiğfarda bulunmuştur.¹¹¹⁰

1.1.57. Ebû Şüreyh

1.1.57.1. Hal Tercemesi

Mezhic kabilesinin Hârisoğulları kolundan olan Ebû Şüreyh'in¹¹¹¹ asıl ismi Hâni

¹¹⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 297; Müslim, *Sahîh*, Cenâ'iz 7, 8; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Cenâ'iz 16/17 (h.no: 3118).

¹¹⁰⁹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 41; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 27.

¹¹¹⁰ Ebû Bısr Muhammed b. Ahmed ed-Dûlâbî, *el-Künâ ve'l-esmâ*, thk. Ebû Küteybe el-Fâryâbî, I. baskı, I-III, Dâru İbn Hazm, Beyrut 2000, I, 58. Değerlendirme: Râvilerden Abdülmelik b. Hârûn b. Antere “zayıf”, “kezzâb” ve “metrükülhadîs” lâfızlarıyla tenkide tabi tutulmuştur (bk. İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, V, 374).

¹¹¹¹ Künyesi ve Nesebi: Ebû Şüreyh Hâni b. Yezîd b. Nehîk/Nüheyk b. Düreyd b. Süfyân b. Seleme ed-Dabâb b. el-Hâris b. Rebîa b. el-Hâris b. Ka'b el-Mezhicî.

b. Yezîd'dir.¹¹¹² O, kavminden bir grup insanla Hz. Peygamber'i ziyarete gelmiş ve onun duasını almıştır.¹¹¹³ Nebî (s.a), bu ziyaret esnasında onun, "Ebû'l-Hakem" künyesiyle çağrıldığını duyunca "Hakem" isminin Allah'ın isimlerinden biri olması nedeniyle bunu uygun bulmamış ve ona büyük oğlunun isminin yer aldığı "Ebû Şüreyh" künyesini vermiştir.¹¹¹⁴ Ebû Şüreyh aynı zamanda tâbiîn râvilerinden Ebû'l-Mikdâm el-Kûfî'nin (ö. 79/698) de babasıdır.¹¹¹⁵

1.1.57.2. Hz. Peygamber'in Ebû Şüreyh Hakkındaki Duası

Ebû Şüreyh ile ilgili bizzat kendisinden nakledilen tek rivayete göre Allah Resûlü (s.a), müslüman olmak üzere kabile heyetiyle birlikte kendisini ziyarete gelen Hâni b. Yezîd'in, Câhiliye döneminde kullandığı "Ebû'l-Hakem" şeklindeki künyesini İslâm'a uygun bulmamış ve bunun yerine onu büyük oğlu Şüreyh'in adıyla yani "Ebû Şüreyh" ismiyle künyelendirmiştir. Huzurundan ayrılırken de ona ve oğluna duada bulunmuştur.¹¹¹⁶

1.1.58. Ebû Talha el-Ensârî

1.1.58.1. Hal Tercemesi

Sahâbeden Enes b. Mâlik'in üvey babası¹¹¹⁷ olan Ebû Talha el-Ensârî¹¹¹⁸, Hazrec kabilesinin Neccâroğulları kolundandır.¹¹¹⁹ Onun asıl ismi Zeyd b. Sehl'dir.¹¹²⁰ Annesinin adı ise Abbâde¹¹²¹ bint Mâlik'tir.¹¹²² Karısı Ümmü Süleym bint Milhân, evlenmeden önce Ebû Talha'dan müslüman olmasını istemiş; o da Ümmü Süleym'in bu

¹¹¹² İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 32; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1535, 1688; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 359, VI, 161; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 278.

¹¹¹³ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 32; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1536, 1688; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 359, VI, 161-162; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 279.

¹¹¹⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 32; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1536, 1688; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 359, VI, 161-162; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 279.

¹¹¹⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1536, 1688; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 162; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 278.

¹¹¹⁶ Nesâî, *Sünen*, *Âdâbü'l-kuzât* 7 (h.no: 5387).

¹¹¹⁷ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 555; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 361, VI, 179.

¹¹¹⁸ Künyesi ve Nesebi: Ebû Talha Zeyd b. Sehl b. el-Esved b. Harâm b. Amr b. Zeydmenât b. Adî b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr el-Hazrecî.

¹¹¹⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 64; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 553, IV, 1697-1698; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 361, VI, 178; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 28, VII, 110.

¹¹²⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 64; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 553, 555, IV, 1697-1698; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 361, VI, 178; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 28, VII, 110.

¹¹²¹ Nesebi: Abbâde bint Mâlik b. Adî b. Zeydmenât b. Adî b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr el-Hazreciyye.

¹¹²² İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 64; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 554, IV, 1697-1698; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 361.

isteğini yerine getirerek İslâmiyet’i kabul etmiş ve onunla evlenmiştir.¹¹²³ Ebû Talha’nın bu evlilikten Abdullah ve Ebû Umeyr adında iki oğlu olmuştur.¹¹²⁴ Nübüvvetin on ikinci yılında (m. 621) yapılan Birinci Akabe Biatı’nda kabilesini temsil eden¹¹²⁵ Ebû Talha, hicretten sonra Ebû Ubeyde bin Cerrâh ile kardeş yapılmıştır.¹¹²⁶ O, Peygamber (s.a)’in iştirak ettiği bütün gazvelere katılmış¹¹²⁷; ok atma husûsundaki mahareti¹¹²⁸ sebebiyle Hz. Peygamber’in takdirini kazanmıştır. Çoğunluğun görüşüne göre 34/654-655 yılında Medine’de vefat eden¹¹²⁹ ve cenaze namazı Hz. Osman tarafından kıldırılan¹¹³⁰ Ebû Talha, Hz. Nebî’den yirmi beş¹¹³¹ hadis rivayet etmiştir. Hakkındaki dua sebebiyle eşi Ümmü Süleym’in hal tercemesini de burada kısaca zikretmek istiyoruz:

Ümmü Süleym bint Milhân: Hazrec kabilesinin Neccâr oğulları koluna mensup olan¹¹³² Ümmü Süleym¹¹³³, sahâbeden Enes b. Mâlik’in annesi; Bi’rîmaûne şehitlerinden Harâm ve Süleym ile Kıbrıs şehitlerinden Ümmü Harâm’ın ise kızkardeşidir.¹¹³⁴ İsmi konusunda farklı görüşler bulunduğu için¹¹³⁵ o daha çok künyesiyle tanınmıştır.¹¹³⁶ Medineli ilk müslümanlardan olan Ümmü Süleym, Câhiliye döneminde Mâlik b. Nadr ile evlenmiş ve ondan Enes isminde bir oğlu olmuştur.¹¹³⁷ Fakat İslâm’a karşı büyük bir kin besleyen Mâlik, müslüman olduklarını duyunca ailesini terk ederek Suriye’ye gitmiş ve karıştığı bir kavga neticesinde burada

¹¹²³ İbn Hacer, *İsâbe*, III, 28-29.

¹¹²⁴ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 64; İbn Abdülber, *İstî’âb*, II, 555.

¹¹²⁵ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 64; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1697; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 361, VI, 178; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 28, 29.

¹¹²⁶ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 361, VI, 178.

¹¹²⁷ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 64; İbn Abdülber, *İstî’âb*, II, 554, IV, 1697; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VI, 178, 179.

¹¹²⁸ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 64; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1698; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 361, VI, 178.

¹¹²⁹ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 66; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1699; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 362, VI, 179; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 29; M. Yaşar Kandemir, “*Ebû Talha el-Ensârî*”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 236.

¹¹³⁰ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 66; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1699; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VI, 179; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 29.

¹¹³¹ İbn Hazm, *Sîre*, s. 282.

¹¹³² İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 310; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1940; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 333; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 243.

¹¹³³ Künyesi ve Nesebi: Ümmü Süleym bint Milhân b. Hâlid b. Zeyd b. Harâm b. Cündeb b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr el-Hazreciyye.

¹¹³⁴ İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 310; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1940; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 333; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 243; M. Yaşar Kandemir, “Ümmü Süleym”, *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 330.

¹¹³⁵ İsmi, Sehle, Üneyfe, Müleyke, Rümeyle, Rimse, Rümeyse, Rümeyse ya da Gumeysâ olduğu rivayet edilmiştir.

¹¹³⁶ İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 310; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1940; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 333; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 243.

¹¹³⁷ İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 310; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1940; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 333; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 243.

öldürülmüştür.¹¹³⁸ Dul kalan Ümmü Süleym bir süre sonra akrabalarından Ebû Talha ile evlenmiş ve nikâhına girmeden önce ondan İslâmiyet’i kabul etmesini isteyerek hidayetine vesile olmuştur.¹¹³⁹ Onun bu evlilikten, “Ebû Umeyr” ve “Abdullah” adında iki oğlu daha dünyaya gelmiş; bunlardan Ebû Umeyr küçük yaşta vefat etmiştir.¹¹⁴⁰ Hz. Peygamber’in duasıyla hayat bulan¹¹⁴¹, ismi de bizzat Allah Resûlü (s.a) tarafından konulan¹¹⁴² Abdullah b. Ebû Talha ise uzun yıllar yaşamış ve her biri birer âlim olan dokuz evlât yetiştirmiştir.¹¹⁴³ Oğlu Enes’i on yaşlarında iken Hz. Peygamber’in hizmetine veren¹¹⁴⁴ Ümmü Süleym, gerçekleştirdiği gazvelerde onun yanında yer almış ve yaralı askerleri tedavi etmiştir.¹¹⁴⁵ Onunla arasında akrabalık bağı bulunan Nebî (s.a) ise Ümmü Süleym’i teyzesi gibi görmüş ve zaman zaman onun evinde dinlenmiştir.¹¹⁴⁶ Ondan on dört hadis rivayet eden¹¹⁴⁷ Ümmü Süleym’in kesin olmamakla beraber Hz. Osman devrinde (m. 644-656) öldüğü haber verilmiştir.¹¹⁴⁸

1.1.58.2. Hz. Peygamber’in Ebû Talha ve Eşi Hakkındaki Duası

Kendileriyle ilgili Enes b. Mâlik’ten nakledilen tek rivayete göre Peygamber (s.a), oğulları Ebû Umeyr’i kaybettikleri gece tekrar zifafa giren Ebû Talha ile hanımı Ümmü Süleym hakkında, “اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمَا” = *Allah’ım! (Gecelerini) o ikisine mübarek eyle*” diyerek duada bulunmuştur. Rivayetlerin devamında ayrıca, bu duadan sonra Ebû Talha ile eşinin bir erkek çocuğu daha olduğu ve Hz. Peygamber’in ona, “Abdullah” ismini vererek dua ettiği bilgisine de yer verilmiştir.¹¹⁴⁹

¹¹³⁸ İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 311; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1940; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 333; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 243.

¹¹³⁹ İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 311-312; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1940; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 333-334; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 243.

¹¹⁴⁰ İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 313, 315; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1940; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 333; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 243.

¹¹⁴¹ İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 315-317; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 243.

¹¹⁴² İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 315, 317.

¹¹⁴³ İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 310; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1940; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 333; Kandemir, “Ümmü Süleym”, *DİA*, XLII, 331.

¹¹⁴⁴ İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 314; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 334; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 243.

¹¹⁴⁵ İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 310; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 334.

¹¹⁴⁶ M. Yaşar Kandemir, “Ümmü Süleym”, *DİA*, XLII, 330.

¹¹⁴⁷ İbn Hazm, *Sîre*, s. 284.

¹¹⁴⁸ Kandemir, “Ümmü Süleym”, *DİA*, XLII, 331.

¹¹⁴⁹ Buhârî, *Sahîh*, Akîka 1 (h.no: 5470); Müslim, *Sahîh*, Âdâb 23. Benzer rivayetler için bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 105, 106, 181, 196, 287; Buhârî, *Sahîh*, Cenâ’iz 41 (h.no: 1301).

1.1.59. Ebû Zer el-Gıfârî

1.1.59.1. Hal Tercemesi

Yaşamı boyunca ihtiyaç fazlası malın fakirlere dağıtılması gerektiği fikrini savunan ve bunun mücadelesini veren¹¹⁵⁰ Ebû Zer (r.a)¹¹⁵¹, yağmacılığ ile bilinen Gıfâr kabilesine mensuptur.¹¹⁵² Nesebindeki isimler ihtilafli olduğu için o daha çok künyesiyle tanınmıştır.¹¹⁵³ Nübüvvetten iki ya da üç yıl önce Allah'a ibadet etmeye başladığı ifade edilen Ebû Zer (r.a), Hz. Peygamber'in zuhur ettiğini duyunca Mekke'ye gelerek müslüman olmuştur.¹¹⁵⁴ Ardından bunu Kâbe'nin yanında açıkça ilân etmiş ve bu yüzden müşriklerin saldırısına uğramıştır.¹¹⁵⁵ Onun düştüğü bu durumdan büyük üzüntü duyan Nebî (s.a), kendisini İslâm'ı tebliğ etmek üzere kavmine göndermiştir.¹¹⁵⁶ Hendek Savaşı sonrasına kadar (5/627) burada kalan Ebû Zer (r.a), kabilesinin yarısından fazlasının İslâmiyet'i benimsemesine vesile olmuştur.¹¹⁵⁷ O, daha sonra Medine'ye hicret etmiş ve o günden sonra vefatına kadar Peygamber (s.a)'in yanından hiç ayrılmamıştır.¹¹⁵⁸ Nebî (s.a), bu süre zarfında Ashâb-ı Suffe bölümünde kalan Ebû Zer'in hep yanında bulunmasını istemiş ve bazı meselelerde onun görüşünü almıştır.¹¹⁵⁹ O ise daima Hz. Peygamber'in hizmetinde bulunmuş hatta onun develerini güderken uğradığı baskında (6/627) oğlunu kaybetmiştir.¹¹⁶⁰ Peygamber (s.a)'in vefatından sonra halifelğe Hz. Ali'yi layık görmesine rağmen ilk üç halifeye biat eden Ebû Zer (r.a), malî politikaları sebebiyle kimi zaman onları eleştirmiştir.¹¹⁶¹ O, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer dönemlerinde öncelikle Suriye ve Kudüs'ün fethine (18/639) katılarak Şam'a,

¹¹⁵⁰ Abdullah Aydınli, "Ebû Zer el-Gıfârî", *DİA*, İstanbul 1994, X, 267.

¹¹⁵¹ Künyesi ve Nesebi: Ebû Zer Cündeb b. Cünâde b. Süfyân b. Ubeyd b. Harâm b. Gıfâr b. Müleyl b. Damre b. Bekr b. Abdimenât b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar el-Gıfârî.

¹¹⁵² İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 161; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 252, IV, 1652; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 562, VI, 96; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 60-61.

¹¹⁵³ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 161; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 252, IV, 1652; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 563, VI, 96; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 60-61.

¹¹⁵⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 161-165; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 252, IV, 1653-1655; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 563, VI, 96-97; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 61-62.

¹¹⁵⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 165; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1654; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 97; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 61-62.

¹¹⁵⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 165; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1654; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 97; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 61-62.

¹¹⁵⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 166; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 252; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 563; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 62; Abdullah Aydınli, "Ebû Zer el-Gıfârî", *DİA*, X, 267.

¹¹⁵⁸ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 252; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 563.

¹¹⁵⁹ Aydınli, "Ebû Zer el-Gıfârî", *DİA*, X, 267.

¹¹⁶⁰ Aydınli, "Ebû Zer el-Gıfârî", *DİA*, X, 267.

¹¹⁶¹ Aydınli, "Ebû Zer el-Gıfârî", *DİA*, X, 267.

daha sonra Afrika fetihleri sırasında (20/641) Mısır'a yerleşmiş; bir süre sonra da tekrar Medine'ye dönmüştür.¹¹⁶² Hz. Osman devrinde ise Muâviye b. Ebû Süfyan komutasında Anadolu ve Kıbrıs fetihlerine (23/643-44) iştirak eden Ebû Zer (r.a), bir müddet Şam'da kalmıştır.¹¹⁶³ Ancak o, idareye yönelttiği eleştiriler sebebiyle Suriye valisi Muâviye b. Ebû Süfyan tarafından halifeye şikâyet edilmiş; bunun sonucunda da Hz. Osman tarafından Medine'ye çağrılmıştır.¹¹⁶⁴ Burada da eleştirilerine devam eden Ebû Zer el-Gıfârî, bu kez de Medine yakınlarındaki Rebeze kasabasına gönderilmiş¹¹⁶⁵; iki yıl süren münzevî bir hayattan sonra 32/653 yılında bu kasabada vefat etmiştir.¹¹⁶⁶ Naaşı Abdullah b. Mes'ûd'un kıldırıldığı cenaze namazından sonra, eşinin çağırdığı bir grup Iraklı hacı tarafından Rebeze'de toprağa verilmiştir.¹¹⁶⁷ Hz. Peygamber'in tavsiyesine uyarak devlet işlerinden daima uzak duran ve vaktinin büyük bir kısmını ibadetle geçiren¹¹⁶⁸ Ebû Zer (r.a), ondan toplam iki yüz seksen bir¹¹⁶⁹ hadis rivayet etmiştir.

1.1.59.2. Hz. Peygamber'in Ebû Zer el-Gıfârî Hakkındaki Duası

Ebû Zer el-Gıfârî ile ilgili ulaştığımız tek rivayet Abdullah b. Mes'ûd'dan nakledilmiştir. Buna göre Tebuk seferi sırasında sırtındaki yükü bitkin bir vaziyette orduya yetişen Ebû Zer el-Gıfârî'ye, “رَحِمَ اللهُ أَبَا ذَرٍّ = Allah Ebû Zer'e rahmet etsin” buyurarak duada bulunmuş; sonra da onun yalnız yaşayacağını, yalnız öleceğini ve yalnız diriltileceğini bildirmiştir.¹¹⁷⁰

¹¹⁶² Aydınlı, “Ebû Zer el-Gıfârî”, *DİA*, X, 267.

¹¹⁶³ Aydınlı, “Ebû Zer el-Gıfârî”, *DİA*, X, 267.

¹¹⁶⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 166-167; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 253; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 563.

¹¹⁶⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 166-167, 171, 173; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 253; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 563.

¹¹⁶⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 171; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 253, IV, 1655; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 565, VI, 97; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 63.

¹¹⁶⁷ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 253, IV, 1655; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 565, VI, 97; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 63.

¹¹⁶⁸ Aydınlı, “Ebû Zer el-Gıfârî”, *DİA*, X, 267.

¹¹⁶⁹ İbn Hazm, *Sîre*, s. 277.

¹¹⁷⁰ Hâkim, *Müstedrek*, III, 53.

1.1.60. Ebû Züeyb el-Anberî¹¹⁷¹

1.1.61. Esmâ bint Umeys

1.1.61.1. Hal Tercemesi

Sahâbeden Umeys b. Ma‘d (Ma‘bed) ile Hind (Havle) bint Avf‘ın¹¹⁷² kızı olan Esmâ bint Umeys¹¹⁷³, Has‘am kabilesine mensuptur.¹¹⁷⁴ Hz. Peygamber‘in hanımlarından Meymûne bint Hâris ile Abbas b. Abdülmuttalib‘in hanımı Ümmü‘l-Fazl onun ana bir; Hz. Hamza‘nın hanımı Selmâ (Sülmâ) bint Umeys ise ana-baba bir kardeşidir.¹¹⁷⁵ İlk müslümanlar arasında yer alan Esmâ (r.a), kocası Ca‘fer b. Ebû Tâlib‘le birlikte Peygamber (s.a) Dârulerkam‘a girmeden önce müslüman olmuş; sonra da yine kocasıyla birlikte Habeşistan‘a hicret etmiştir.¹¹⁷⁶ Burada iken onların, Abdullah, Muhammed ve Avn isminde üç oğlu dünyaya gelmiştir.¹¹⁷⁷ Hicretin yedinci yılında (m. 628) Medine‘ye dönen Esmâ bint Umeys, bir sene sonra (8/629) gerçekleşen Mu‘te Savaşı‘nda kocası Ca‘fer b. Ebû Tâlib‘i kaybetmiştir.¹¹⁷⁸ O, beş aylık iddet süresinin ardından (8/630) bu kez Hz. Ebû Bekir ile evlenmiş ve onun, bu evlilikten ‘‘Muhammed b. Ebû Bekir’’ adında bir oğlu olmuştur.¹¹⁷⁹ Yaklaşık beş yıl sonra (13/634) ikinci eşini de kaybeden Esmâ (r.a), üçüncü ve son evliliğini yaptığı Hz. Ali‘den de Yahyâ isminde bir çocuk dünyaya getirmiştir.¹¹⁸⁰ O, oğlu Muhammed b. Ebû Bekir‘in Muâviye kuvvetleriyle girdiği bir çarpışma sırasında öldürülmesi üzerine ağır bir hastalığa yakalanmış ve 39/659-660 ya da 40/661 yılında Kûfe‘de vefat etmiştir.¹¹⁸¹ Peygamber (s.a)‘in baldızlarından biri olan Esmâ bint Umeys‘in ondan rivayette

¹¹⁷¹ Ebû Züeyb ile ilgili bilgiler ‘‘Züeyb b. Şa‘sen’’ başlığı altında verilmiştir. Bk. 229.

¹¹⁷² Nesebi: Hind (Havle) bint Avf b. Züheyr b. el-Hâris el-Kinâniyye.

¹¹⁷³ Künyesi ve Nesebi: Ümmü Abdullah Esmâ bint Umeys b. Ma‘d (Ma‘bed) b. Teym b. el-Hâris b. Ka‘b b. Mâlik b. Kuhâfe b. Âmir b. Rebîa b. Âmir b. Muâviye b. Zeyd b. Mâlik b. Bişr b. Vehbüllâh b. Şehrân b. Ifris b. Eftel (Has‘am) el-Has‘amiyye.

¹¹⁷⁴ İbn Sa‘d, *Tabakât*, VIII, 205; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, IV, 1784; İbnü‘l-Esîr, *Üsdü‘l-gâbe*, VII, 12-13; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 8-9.

¹¹⁷⁵ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, IV, 1784; İbnü‘l-Esîr, *Üsdü‘l-gâbe*, VII, 13; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 8-9.

¹¹⁷⁶ İbn Sa‘d, *Tabakât*, VIII, 205; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, IV, 1784; İbnü‘l-Esîr, *Üsdü‘l-gâbe*, VII, 13; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 9.

¹¹⁷⁷ İbn Sa‘d, *Tabakât*, VIII, 205; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, IV, 1785; İbnü‘l-Esîr, *Üsdü‘l-gâbe*, VII, 13; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 9.

¹¹⁷⁸ İbn Sa‘d, *Tabakât*, VIII, 205; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, IV, 1785; İbnü‘l-Esîr, *Üsdü‘l-gâbe*, VII, 13.

¹¹⁷⁹ İbn Sa‘d, *Tabakât*, VIII, 206; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, IV, 1785; İbnü‘l-Esîr, *Üsdü‘l-gâbe*, VII, 13; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 9.

¹¹⁸⁰ İbn Sa‘d, *Tabakât*, VIII, 208; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, IV, 1785; İbnü‘l-Esîr, *Üsdü‘l-gâbe*, VII, 13; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 9.

¹¹⁸¹ M. Yaşar Kandemir, ‘‘Esmâ bint Umeys’’, *DİA*, İstanbul 1995, XI, 422.

bulunduğu hadislerin sayısı altmıştır.¹¹⁸²

1.1.61.2. Hz. Peygamber'in Esmâ bint Umeys Hakkındaki Duası

Esmâ bint Umeys ile alâkalı bizzat kendisinden gelen tek rivayete göre Allah Resûlü (s.a), düğününde Hz. Fâtıma'ya destek olan Esmâ (r.a) hakkında hayır duada bulunmuştur.¹¹⁸³

1.1.62. Hz. Fâtıma

1.1.62.1. Hal Tercemesi

Peygamber (s.a)'in kızlarının en küçüğü¹¹⁸⁴ olan ve babası tarafından “Cennet kadınlarının efendisi” olarak¹¹⁸⁵ takdim edilen Fâtıma (r.a), nübüvvetten yaklaşık bir yıl (m. 609) veya beş yıl önce (m. 605) Mekke'de dünyaya gelmiştir.¹¹⁸⁶ Onun annesi, Resûlü Ekrem (s.a)'in hayatı boyunca unutamadığı ve kendisinden övgüyle bahsettiği ilk eşi Hatice¹¹⁸⁷ bint Huveylid'dir.¹¹⁸⁸

Çocukluğu ve gençliği hakkında pek fazla bilgi bulunmayan¹¹⁸⁹ Hz. Fâtıma hicretten üç yıl önce (m. 620)¹¹⁹⁰ vefat eden annesinin yokluğunu hiçbir zaman hissettirmemiş ve müşriklerden gelen her türlü saldırıya karşı her zaman babasının yanında yer almıştır. Öyle ki Harem-i Şerif'te namaz kılarken omuzlarından deve işkembesi dökken müşriklere karşı onu savunmuş ve üzerini temizleyerek kendisini teselli etmiştir.¹¹⁹¹ Hz. Peygamber'in Medine'ye varmasından sonra kuzeni Ali b. Ebû Tâlib, yengesi Fâtıma bint Esed, analığı Sevde bint Zem'a ve kızkardeşi Ümmü Külsûm ile birlikte babasının yanına hicret eden¹¹⁹² Fâtıma (r.a), burada da onun en büyük

¹¹⁸² İbn Hazm, *Sîre*, s. 279.

¹¹⁸³ Abdürrezzâk, *Musannef*, V, 486; Nesâî, *Kübrâ*, V, 143; Taberânî, *Kebîr*, XXIV, 137, 138; Hâkim, *Müstedrek*, III, 174; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 210.

¹¹⁸⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1893; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 216; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 157.

¹¹⁸⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 17; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1893, 1894; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 216, 218, 219; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 158.

¹¹⁸⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 11, 17; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1893, 1899; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 157, 160.

¹¹⁸⁷ Künyesi ve Nesebi: Ümmü'l-Kâsım (Ümmü'l-Hind) Hatice bint Huveylid b. Esed b. Abdiluzzâ b. Kusay el-Esediyye.

¹¹⁸⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 11.

¹¹⁸⁹ M. Yaşar Kandemir, “Fâtıma”, *DİA*, İstanbul 1995, XII, 219.

¹¹⁹⁰ Kandemir, “Hatice”, *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 466.

¹¹⁹¹ M. Yaşar Kandemir, “Fâtıma”, *DİA*, XII, 219.

¹¹⁹² Kandemir, “Fâtıma”, *DİA*, XII, 219.

destekçisi olmuştur.

Hiz. Ebû Bekir ile Hiz. Ömer'in evlilik teklifine olumlu cevap vermeyen Nebî (s.a), onbeş yaşlarındaki kızını hicretin ikinci yılında (m. 624) yeğeni Hiz. Ali ile evlendirmiş ve zifaf gecesinde kendilerine duada bulunmuştur.¹¹⁹³ Onların bu evlilikten Hasan, Hüseyin, Muhassin, Ümmü Külsûm ve Zeyneb isminde beş çocuğu dünyaya gelmiştir.¹¹⁹⁴ Bunlardan, küçük yaşta ölen Muhassin dışındaki çocukları uzun yıllar yaşamışlar ve Hiz. Peygamber'in soyunun günümüze kadar ulaşmasına vesile olmuşlardır.¹¹⁹⁵

Kızları içerisinde Hiz. Fâtıma'ya ayrı bir değer veren¹¹⁹⁶ ve ona "Ümmü Ebûhâ =Babasının Annesi" künyesiyle¹¹⁹⁷ seslenen Allah Resûlü (s.a), günlük hayat içerisinde ise kızıyla diğer müminler arasında kesinlikle bir ayrım gözetmemiştir. Örneğin kocasıyla birlikte kendisinden birer hizmetçi talep ettikleri zaman, bütün hizmetçileri fakir müslümanlar için ayırdığını söyleyerek onların bu isteğini geri çevirmiş; sonra da her ikisine bunun yerine geceleri yatağa girdiklerinde üçer defa, "Sübânallah", "Elhamdülillah", "Allahü ekber" zikirlerini söylemelerini tavsiye etmiştir.¹¹⁹⁸

Peygamber (s.a) zamanında yapılan bazı gazvelere de katılan Hiz. Fâtıma, Uhud Gazvesi'nde gazilere gıda maddesi taşımış ve yaralıların tedavisinde görev almıştır.¹¹⁹⁹ Ayrıca yüzünden yaralanan babasının yanağından akan kanı tampon yaparak durdurmuş ve kan kaybını engellemiştir.¹²⁰⁰ Bu olaydan sonra yedi yıl daha yaşayan Nebî (s.a), son hastalığı sırasında kızı Fâtıma'yı yanına çağırarak ve ona çok yakında Rabbine kavuşacağını haber vermiştir. Bu habere üzümlüp ağladığını görünce de kendisine ilk önce onun kavuşacağını müjdeleyerek biricik kızının üzüntüsünü hafifletmeye çalışmıştır.¹²⁰¹ Almış olduğu bu müjdeye çok sevinen Hiz. Fâtıma, Resûlü Ekrem

¹¹⁹³ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 11-15; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1893, 1897; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 216-217; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 157-158.

¹¹⁹⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 17; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1894.

¹¹⁹⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 216; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 157.

¹¹⁹⁶ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1897; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 216, 219; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 157.

¹¹⁹⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 216; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 157.

¹¹⁹⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 16; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 159.

¹¹⁹⁹ Kandemir, "Fâtıma", *DİA*, XII, 219.

¹²⁰⁰ Kandemir, "Fâtıma", *DİA*, XII, 219.

¹²⁰¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 17; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1894; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 218, 219; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 158.

(s.a)'in vefatından beş buçuk ay sonra (11/632) Medine'de ebediyete irtihal etmiştir.¹²⁰²

Cenazesi vasiyeti üzerine Ali b. Ebû Tâlib ile Esmâ bint Umeys tarafından yıkanmış ve kefenlenerek bir tabuta konulmuştur.¹²⁰³ Ardından Ali b. Ebû Tâlib, Abbas b. Abdülmuttalib ya da Hz. Ebû Bekir'in kıldırıldığı cenaze namazından sonra Bakî kabristanında toprağa verilmiştir.¹²⁰⁴ Hz. Ali, Abbas b. Abdülmuttalib ve Fazl b. Abbas tarafından¹²⁰⁵ kabrine yerleştirilen Fâtıma (r.a), cenazesi tabutun içerisinde taşınan ilk müslümandır.¹²⁰⁶ Ayrıca o Hz. Peygamber'e olan benzerliği¹²⁰⁷ ile gönüllere taht kurmuş; sahip olduğu üstün özelliklerden dolayı “Zehrâ = Nur yüzlü” ve “Betûl = İffetli” lakaplarıyla¹²⁰⁸ tanınmıştır. Bu nedendir ki onun faziletiyle ilgili başta Şîf kaynakları olmak üzere İslâm edebiyatında geniş bir külliyat oluşmuştur.¹²⁰⁹ Hadis rivayetinde oldukça titiz davranan Hz. Fâtıma'nın babasından naklettiği hadislerin sayısı sadece on sekizdir.¹²¹⁰

1.1.62.2. Hz. Peygamber'in kızı Fâtıma Hakkındaki Duaları

Araştırmalarımız sırasında gerçekleştirdiğimiz taramalar neticesinde Hz. Fâtıma ile ilgili yedi ayrı dua metnine ulaşılmıştır. Bu verilere göre Resûlü Ekrem (s.a), kızına olan dualarından üçünü Hz. Ali ile evlendiği gece yapmıştır. Bunlardan ilk iki rivayette nikâh gecesi her ikisine; Enes b. Mâlik'ten nakledilen üçüncü rivayette ise, “اللَّهُمَّ أَعِذْهَا بِكَ وَذَرِّئَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ = Allah'im! Onu ve soyunu kovulmuş şeytanın şerrinden sana sığındırırım”¹²¹¹ sözleriyle sadece Hz. Fâtıma'ya dua etmiştir. Bu duaların bereketiyle çok mutlu bir evlilik geçiren Hz. Ali ve Hz. Fâtıma, aile hayatı

¹²⁰² İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 17-18; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1894, 1898, 1899; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 221; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 159, 160.

¹²⁰³ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 18; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1898; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 221; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 159.

¹²⁰⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 18, 19; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1898, 1899; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 221; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 159, 160.

¹²⁰⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 18; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1898; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 221; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 159, 160.

¹²⁰⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 18; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1898; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 221; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 159.

¹²⁰⁷ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1896.

¹²⁰⁸ Kandemir, “Fâtıma”, *DİA*, XII, 219.

¹²⁰⁹ Kandemir, “Fâtıma”, *DİA*, XII, 220-223.

¹²¹⁰ İbn Hazm, *Şîre*, s. 283.

¹²¹¹ İbn Hibbân, *Sahîh*, XV, 395; Taberânî, *Kebîr*, XII, 410; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 205. Değerlendirme: Heysemî, bu rivayetin râvilerinden Yahyâ b. Ya'lâ el-Eslemî'yi “zayıf” olarak değerlendirmiştir.

konusunda kendilerinden sonraki nesillere örnek olmuşlardır.

Peygamber (s.a), kızı ile ilgili nakledilen son dört rivayete göre de ona, “*Bunlar benim ehl-i beytimdir*” ifadesiyle takdim ettiği ev halkının¹²¹² bir ferdi olarak duada bulunmuştur. Bu dualarla düğün gecesi yapılan ilk iki dua tekrara düşülmemesi bakımından sadece, Hz. Ali hakkında yapılan dualar kısmında zikredilmiştir.¹²¹³

1.1.63. Fâtıma bint Esed

1.1.63.1. Hal Tercemesi

Hz. Peygamber’in “annemden sonra annem” diye övdüğü¹²¹⁴ Fâtıma bint Esed¹²¹⁵, amcası Ebû Tâlib’in kuzeni ve hanımı¹²¹⁶, amcazadesi Ali’nin annesi¹²¹⁷, kızı Fâtıma’nın ise kayınvâlidesisidir.¹²¹⁸ Kocası Ebû Tâlib’in ölümünden hemen sonra¹²¹⁹ İslâm’ı kabul eden Fâtıma (r.a), çoğunluğun görüşüne göre oğlu Ali ile birlikte Medine’ye hicret etmiştir.¹²²⁰ Onun Ebû Tâlib’den Tâlib, Akîl, Ca’fer ve Ali isminde dört oğlu; Ümmü Hâni, Cümâne, Rayta ve Esmâ isminde dört kızı dünyaya gelmiştir.¹²²¹ Bunlardan Akîl¹²²², Ca’fer, Ali ve Ümmü Hânî¹²²³ isimli çocuklarının müslüman olduğu kesin olarak bilinmektedir. Fâtıma bint Esed, dedesinin ölümünden sonra amcası Ebû Tâlib’in himayesine geçen Peygamber (s.a)’e sekiz sene annelik yapmış ve onu kendi yavrularından ayırmamıştır.¹²²⁴ Öyle ki acıktığı zaman kendi çocuklarından önce Muhammed (s.a)’i doyurmuştur.¹²²⁵ Onun, kendisine olan bu şefkatini hiçbir zaman unutmayan Nebî (s.a), kızı Fâtıma’nın yanında kalan yaşlı

¹²¹² “Ehl-i Beyt” kavramı içerisine kimlerin girdiği hususu İslâm âlimleri arasında tartışmalı olmakla beraber, bu rivayetlerde Hz. Peygamber’in, ehl-i beyti olarak sadece Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin’i takdim ettiği görülmektedir (bk. Mustafa Öz, “Ehl-i Beyt”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 498-501).

¹²¹³ Hz. Fâtıma’ya düğün gecesi yapılan ilk iki dua ile ehl-i beytin bir ferdi olarak yapılan dualara ulaşmak için bk. s. 72.

¹²¹⁴ Mehmet Aykaç, “Fâtıma bint Esed”, *DİA*, İstanbul 1995, XII, 225.

¹²¹⁵ Nesebi: Fâtıma bint Esed b. Hâşim b. Abdimenâf b. Kusay el-Hâşimiyye.

¹²¹⁶ İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 34, 161.

¹²¹⁷ İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 35, 161; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1891; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 212; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 160.

¹²¹⁸ Aykaç, “Fâtıma bint Esed”, *DİA*, XII, 225.

¹²¹⁹ Aykaç, “Fâtıma bint Esed”, *DİA*, XII, 225.

¹²²⁰ İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1891; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 212; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 160.

¹²²¹ İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 35, 161; Aykaç, “Fâtıma bint Esed”, *DİA*, XII, 225.

¹²²² Ahmet Önkal, “Akîl b. Ebû Tâlib”, *DİA*, İstanbul 1989, II, 264.

¹²²³ M. Yaşar Kandemir, “Ümmü Hânî”, *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 321.

¹²²⁴ Aykaç, “Fâtıma bint Esed”, *DİA*, XII, 225.

¹²²⁵ Aykaç, “Fâtıma bint Esed”, *DİA*, XII, 225.

yengesini sık sık ziyaret ederek¹²²⁶ hatırını sormuştur.¹²²⁷ Hicretin ilk yıllarında ebediyete irtihal ettiğinde ise onu üzerindeki gömlekle bizzat kendisi kefenlemiş ve cenaze namazını da bizzat kendisi kıldırıştır.¹²²⁸ Daha sonra Fâtıma bint Esed'i kabrine yerleştiren Allah Resûlü (s.a), iyiliklerini dile getirerek ona duada bulunmuştur.¹²²⁹ Hâşimoğulları içerisinde erkek çocuk doğuran ilk kadın olma vasfıyla¹²³⁰ tanınan Fâtıma'nın (r.a) hadis rivayetiyle ilgili kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır.

1.1.63.2. Hz. Peygamber'in Fâtıma bint Esed Hakkındaki Duaları

Fâtıma bint Esed ile ilgili Enes b. Mâlik'ten gelen tek rivayete göre Nebî (s.a), vefat ettiğinde, “رَحِمَكَ اللهُ يَا أُمِّي = Allah sana rahmet etsin ey annem!” diyerek duada bulunduğu yengesini “كُنْتُ أُمِّي بَعْدَ أُمِّي = Sen benim annemden sonra annemdin” sözüyle övmüş; ardından da iyiliklerini zikrederek kendisine olan minnettarlığını dile getirmiştir. Kabrine indiğinde ise, “اللَّهُ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ اغْفِرْ لَأُمِّي فَاطِمَةَ بِنْتِ أَسَدٍ = Ey dirilten, öldüren fakat kendisi daima diri olan asla ölmeyen Allah'ım! Peygamberinin ve benden önceki peygamberlerin hatırı için, annem Fâtıma bint Esed'i bağışla, mazeretini kabul buyur ve kabrini genişlet; zira sen merhamet edenlerin en merhametlisisin” buyurarak dua etmiştir.¹²³¹

¹²²⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 35, 161; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 160.

¹²²⁷ Aykaç, “Fâtıma bint Esed”, *DİA*, XII, 225.

¹²²⁸ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1891; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 213; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 160; Aykaç, “Fâtıma bint Esed”, *DİA*, XII, 225.

¹²²⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1891; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 213; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 160; Aykaç, “Fâtıma bint Esed”, *DİA*, XII, 225.

¹²³⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1891; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 213; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 160.

¹²³¹ Taberânî, *Kebîr*, XXIV, 351-352, *Evsat*, I, 67-68; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 256-257. Değerlendirme: Heysemî rivayetin râvilerinden Ebü'l-Hâris Ravh b. Salâh el-Mısri'nin bazı bilginler tarafından zayıf kabul edildiğine dikkat çekmiştir.

1.1.64. Fazl b. Abbas¹²³²

1.1.65. Fûkeyhe bint Ubeyd¹²³³

1.1.66. Gaziyye b. Amr¹²³⁴

1.1.67. Gaziyye bint Sa'd¹²³⁵

1.1.68. Habîb b. Zeyd b. Âsım¹²³⁶

1.1.69. Hakîm b. Hizâm

1.1.69.1. Hal Tercemesi

Kureyş kabilesinin Esedoğulları koluna mensup olan Hakîm (r.a)¹²³⁷, yaygın kanaate göre Fil Olayı'ndan on üç yıl önce (m. 558) Mekke'de doğmuştur.¹²³⁸ Babası, Hz. Hatice'nin kardeşi Hizâm b. Huveylid, annesi ise babasının amca torunu Ümmü Hakîm¹²³⁹ bint Züheyr'dir.¹²⁴⁰ Buna göre Hakîm b. Hizâm, Ficâr savaşlarında hayatını kaybeden babası Hizâm b. Huveylid'den dolayı Hz. Hatice'nin yeğeni ve sahâbeden Zübeyr b. Avvâm'ın da amcazadesi olmaktadır.¹²⁴¹ Bi'setten önce Hz. Peygamber'in yakın arkadaşlarından biri olan¹²⁴² Hakîm b. Hizâm, Hâşimoğulları muhasara altında iken onlara yiyecek taşımıştır.¹²⁴³ O, Mekke döneminde müşriklerin müslümanlar aleyhinde gerçekleştirdiği bazı faaliyetlere katılmış; müşriklerle gönülsüz olarak iştirak ettiği Bedir Savaşı'nda ise fiilen savaşmamıştır.¹²⁴⁴ Mekke'nin fethi sırasında oğulları ile birlikte İslâmiyet'i kabul eden¹²⁴⁵ ve Müellefe-i kulûb'dan (kalpleri İslâm'a

¹²³² Fazl b. Abbas'ın hal tercemesi için bk. s. 76 ve hakkındaki dualar için bk. s. 77.

¹²³³ Fûkeyhe bint Ubeyd'in hal tercemesi ve hakkındaki dualar için bk. s. 193, 194-195.

¹²³⁴ Gaziyye b. Amr ile ilgili bilgiler "Ümmü Umâre" başlığı altında verilmiştir. Bk. s. 215-216.

¹²³⁵ Gaziyye bint Sa'd'ın hal tercemesi ve hakkındaki dualar için bk. s. 193, 194-195.

¹²³⁶ Habîb b. Zeyd ile ilgili bilgiler "Ümmü Umâre" başlığı altında verilmiştir. Bk. s. 215-216.

¹²³⁷ Künyesi ve Nesebi: Ebû Hâlid Hakîm b. Hizâm b. Huveylid b. Esed b. Abdiluzzâ b. Kusay b. Kilâb el-Esedî.

¹²³⁸ İbn Sa'd, *Tabakât (et-Tabakatü'r-râbia mine's-sahâbe)*, thk. Abdülazîz es-Selûmî, I. baskı, I-II, Mektebetü's-Sadık, Tâif 1995, II, 213-214; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 362; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 58, 60; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 32.

¹²³⁹ Künyesi ve Nesebi: Ümmü Hakîm Safiyye/Fâhite/Zeyneb bint Züheyr b. el-Hâris b. Esed b. Abdiluzzâ b. Kusay el-Esediyye.

¹²⁴⁰ İbn Sa'd, *Tabakât (Tabakatü'r-râbia)*, II, 213-214; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 362; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 58; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 32.

¹²⁴¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 362; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 58; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 32; İbrahim Sarıçam, "Hakîm b. Hizâm", *DİA*, İstanbul 1997, XV, 187.

¹²⁴² İbn Hacer, *İsâbe*, II, 32; Sarıçam, "Hakîm b. Hizâm", *DİA*, XV, 187.

¹²⁴³ Sarıçam, "Hakîm b. Hizâm", *DİA*, XV, 187.

¹²⁴⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 58; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 32; Sarıçam, "Hakîm b. Hizâm", *DİA*, XV, 187.

¹²⁴⁵ İbn Sa'd, *Tabakât (Tabakatü'r-râbia)*, II, 216, 218; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 362; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 58,

ısrındırılacak olan kimselerden)¹²⁴⁶ sayılan Hakîm (r.a), daha sonra yapılan Huneyn ve Tâif gazvelerinde¹²⁴⁷ hazır bulunmuştur. O, Câhiliye döneminde olduğu gibi müslüman olduktan sonra da cömertliği ile tanınmış ve bu hususta Hz. Peygamber'in duasını almıştır.¹²⁴⁸ Nebî (s.a)'den kırk¹²⁴⁹ hadis rivayet eden Hakîm b. Hizâm, uzun yıllar (116 yıl) yaşadıkdan sonra 54/674 yılında Medine'de vefat etmiştir.¹²⁵⁰

1.1.69.2. Hz. Peygamber'in Hakîm b. Hizâm Hakkındaki Duası

Bu konuda Hakîm b. Hizâm'dan nakledilen tek rivayete göre Peygamber (s.a), bir kurbanlık alması için pazara gönderdiği Hakîm'ın kârlı bir alışveriş yaparak geri dönmesi üzerine, kazanmış olduğu parayı sadaka olarak kendisine geri vermiş ve ticarî faaliyetlerinin bereketli olması husûsunda ona duada bulunmuştur.¹²⁵¹

1.1.70. Hâlid b. Velîd

1.1.70.1. Hal Tercemesi

Kureyş kabilesinin Mahzûmoğulları kolundan olan Hâlid (r.a)¹²⁵², 583-587 yılları arasında Mekke'de doğmuştur.¹²⁵³ Babası, Kureyş'in ileri gelenlerinden Velîd b. Mugîre; annesi ise, Peygamber (s.a)'in hanımı Meymûne (r.a) ile Abbas b. Abdülmuttalib'in hanımı Lübâbetü'l-kübrâ'nın kızkardeşi Lübâbetü's-suğrâ¹²⁵⁴ bint Hâris'tir.¹²⁵⁵ Çocukluk yıllarında iyi bir eğitim alan¹²⁵⁶ Hâlid b. Velîd, Câhiliye

60; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 32.

¹²⁴⁶ İbn Sa'd, *Tabakât (Tabakatü'r-râbia)*, II, 216, 218; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 362; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 58; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 32.

¹²⁴⁷ İbn Sa'd, *Tabakât (Tabakatü'r-râbia)*, II, 218, 219; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 58; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 32; Sarıçam, "Hakîm b. Hizâm", *DİA*, XV, 187.

¹²⁴⁸ Sarıçam, "Hakîm b. Hizâm", *DİA*, XV, 187.

¹²⁴⁹ İbn Hazm, *Sîre*, s. 280.

¹²⁵⁰ İbn Sa'd, *Tabakât (Tabakatü'r-râbia)*, II, 231-232; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 362; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 58, 60; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 33; Sarıçam, "Hakîm b. Hizâm", *DİA*, XV, 187.

¹²⁵¹ Ebû Dâvûd, *Sünen*, Büyü' 27 (h.no: 3386).

¹²⁵² Künyesi ve Nesebi: Ebû Süleymân Hâlid b. el-Velîd b. el-Mugîre b. Abdillâh b. Ömer b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre el-Mahzûmî.

¹²⁵³ Mustafa Fayda, "Hâlid b. Velîd", *DİA*, İstanbul 1997, XV, 289.

¹²⁵⁴ Nesebi: Lübâbe es-Sugrâ Esmâ bint el-Hâris b. Hazn b. Büceyr b. el-Hezm b. Ruveybe b. Abdillâh b. Hilâl b. Âmir b. Sa'saa b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin b. Mansûr b. İkrime b. Hasefe b. Kays b. Aylân b. Mudar b. Nizâr b. Ma'âd b. Adnân el-Hilâliyye

¹²⁵⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 118-119; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 427; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 140; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 98.

¹²⁵⁶ Fayda, "Hâlid b. Velîd", *DİA*, XV, 289.

döneminde “Kubbe”¹²⁵⁷ ve “E‘inne”¹²⁵⁸ isimli askeri birimlerin yönetimini üstlenmiştir.¹²⁵⁹ Bedir Savaşı’na katılıp katılmadığı kesin olarak bilinmemekle beraber onun, Uhud ve Hendek savaşlarına müşriklerin safında katıldığı ve süvari birliklerine komuta rivayet edilmektedir.¹²⁶⁰ Özellikle Uhud Savaşı’nda, Hz. Peygamber’in Ayneyn tepesine yerleştirdiği okçulardan bazılarının yerlerinden ayrılması üzerine İslâm ordusunu arkadan kuşatmış ve savaşın neticesini değiştirmiştir.¹²⁶¹ Umretü’l-kazâ için Mekke’ye gelen kardeşi Velîd b. Velîd’in kendisine bıraktığı İslâm’a davet mektubunu okuduktan sonra müslüman olmaya karar veren Hâlid (r.a), Amr b. Âs ve Osman b. Talha ile birlikte Medine’ye gelerek 8/629 yılında İslâmiyet’i kabul etmiştir.¹²⁶² O, müslüman olarak katıldığı ilk savaş olan Mu‘te Savaşı’nda Bizans ordusunu bozguna uğratmış; bu başarısından dolayı Nebî (s.a) tarafından kendisine, “Seyfullah = Allah’ın kılıcı” ünvanı verilmiştir.¹²⁶³ Mekke’nin fethi sırasında da (8/630) Safvân b. Ümeyye komutasındaki Kureyş birliğini mağlup eden¹²⁶⁴ Hâlid b. Velîd, fetihten sonra Nahle vadisindeki Uzzâ putunu yıkmakla görevlendirilmiştir.¹²⁶⁵ Daha sonra Cezimeoğulları üzerine gönderilen Gumeysâ Seriyyesi’ne komuta etmiş¹²⁶⁶; kumandanlık yaptığı Huneyn Gazvesi’nde hafif şekilde yaralanmıştır.¹²⁶⁷ Hz. Peygamber döneminde son olarak Tebük Gazvesi’ne iştirak eden Hâlid (r.a), bu sefer sırasında Ukeydir b. Abdülmelik üzerine gönderilen Dûmetülcendel Seriyyesi’ni de yönetmiştir.¹²⁶⁸ Hâlid b. Velîd, Hz. Ebû Bekir döneminde de irtidat hareketlerinin bastırılmasında büyük rol oynamış¹²⁶⁹; Suriye ve Irak’ta önemli fetihler¹²⁷⁰ gerçekleştirmiştir.¹²⁷¹ Hz. Ömer

¹²⁵⁷ Savaş için para ve silâh toplanan çadır.

¹²⁵⁸ Süvari birliği komutanlığı.

¹²⁵⁹ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 427; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 140; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 98.

¹²⁶⁰ İbn Sa’d, *Tabakât*, VII/II, 119; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 98; Fayda, “Hâlid b. Velîd”, *DİA*, XV, 289.

¹²⁶¹ Fayda, “Hâlid b. Velîd”, *DİA*, XV, 289.

¹²⁶² İbn Sa’d, *Tabakât*, VII/II, 119; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 427; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 140; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 98.

¹²⁶³ İbn Sa’d, *Tabakât*, VII/II, 119-120; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 429-430; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 141; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 98; Fayda, “Hâlid b. Velîd”, *DİA*, XV, 290.

¹²⁶⁴ Fayda, “Hâlid b. Velîd”, *DİA*, XV, 290.

¹²⁶⁵ İbn Sa’d, *Tabakât*, VII/II, 120; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 428; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 142; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 98.

¹²⁶⁶ İbn Sa’d, *Tabakât*, VII/II, 120; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 428; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 142; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 98.

¹²⁶⁷ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 428; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 142; Mustafa Fayda, “Hâlid b. Velîd”, *DİA*, XV, 290.

¹²⁶⁸ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 428; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 142; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 98.

¹²⁶⁹ Tuleyhâ b. Huveylid el-Esedî’ye karşı Büzâha Zaferi (11/632), Temîm kabilesinden Mâlik b. Nüveyre’ye karşı Bütâh Zaferi (11/632), Müseylimetülkezzâb el-Hanefî ile Secâh’a karşı Akrahâ/Yemâme Zaferi (12/633).

devrinde ise yapmış olduğu bu fetih hareketlerini Ebû Ubeyde b. Cerrâh komutası altında sürdüren¹²⁷² Hâlid (r.a), onun vefatından sonra başka kimsenin emri altına girmemiş ve son yıllarını geçirdiği Humus'ta 21/642 tarihinde vefat etmiştir.¹²⁷³ Onun, Hz. Peygamber'den rivayette bulunduğu hadislerin sayısı on sekizdir.¹²⁷⁴

1.1.70.2. Hz. Peygamber'in Hâlid b. Velîd Hakkındaki Duası

Bu konuda Ebû Katâde'den nakledilen tek rivayete göre Nebî (s.a), o sırada Mu'te Savaşı'nda İslâm ordusuna komuta eden Hâlid b. Velîd'e, “اللَّهُمَّ هُوَ سَيْفٌ مِنْ سَيُوفِكَ” = *Allah'im! O, senin kılıçlarından bir kılıçtır; onu muzaffer eyle*” buyurarak duada bulunmuştur.¹²⁷⁵ Hz. Peygamber'in mezkûr duasına nâil olan Hâlid (r.a) ise, söz konusu yakarışın bereketiyle Bizans ordusunu bozguna uğratmış ve büyük bir zafer kazanmıştır.

1.1.71. Hallâd b. Râfi¹²⁷⁶

1.1.72. Hamza b. Abdülmuttalib

1.1.72.1. Hal Tercemesi

Hz. Peygamber'in amcası¹²⁷⁷ ve sütkardeşi¹²⁷⁸ olan Hamza (r.a)¹²⁷⁹, 569 ya da 570 yılında¹²⁸⁰ Mekke'de doğmuştur.¹²⁸¹ Babası, Resûlü Ekrem (s.a)'in dedesi Abdülmuttalib b. Hâşim; annesi ise yine Muhammed (s.a)'i dünyaya getiren Âmine bint

¹²⁷⁰ 12/633 = Sasânîler'den (Alınan Yerler: Übülle, Nehrülmürre, Zendevend-Dürtâ, Hürmüzcerd, Ülleys, Hîre, Bânikyâ, Bâriismâ, Enbâr, Aynüttemr. Alınan Zaferler: Nehrüddem, Aynüttemr) Arap Kabilelerinden (Dûmetülcendel); 13/634 = Gassânîler'den (Alınan Yerler: Busrâ ve Havrân Bölgesi. Alınan Zafer: Mercirâhit) Bizanslılardan (Ecnâdeyn Zaferi); 13/635 = Bizanslılardan (Fihl Zaferi); 14/635 = Bizanslılardan (Dimaşk'ın fethi); 15/636 = Bizanslılardan (Yermük Zaferi ve Dimaşk'ın İkinci fethi).

¹²⁷¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 120-121; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 429-430; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 142-143; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 98-99; Fayda, “Hâlid b. Velîd”, *DİA*, XV, 290-291.

¹²⁷² Humus, Hama, Şeyzer ve Kinnesrîn'in fethi (15/636-18/639).

¹²⁷³ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 121; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 430; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 143; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 100; Fayda, “Hâlid b. Velîd”, *DİA*, XV, 291.

¹²⁷⁴ İbn Hazm, *Sîre*, s. 283.

¹²⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 299, 300.

¹²⁷⁶ Hallâd b. Râfi'in hal tercemesi ve hakkındaki dua için bk. s. 182.

¹²⁷⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 3; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 369; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 67; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 37.

¹²⁷⁸ Ebû Leheb'in cariyesi Süveybe, onunla birlikte Nebî (s.a) ve Ebû Seleme'yi de emzirdiği için, Hamza (r.a), yeğenleri Muhammed (s.a) ile Ebû Seleme'nin süt kardeşi olmaktadır. Bunlardan Ebû Seleme, aynı zamanda kızkardeşi Berre bint Abdülmuttalib'in oğludur.

¹²⁷⁹ Künyesi ve Nesebi: Ebû Umâre (Ebû Ya'lâ) Hamza b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf el-Hâşimî.

¹²⁸⁰ Hüseyin Algül, “Hamza”, *DİA*, İstanbul 1997, XV, 500.

¹²⁸¹ İbn Hacer, *İsâbe*, II, 37.

Vehb'in amcakızı Hâle¹²⁸² bint Vüheyb'dir.¹²⁸³ Nebî (s.a)'den iki ya da dört yaş büyük olduğu rivayet edilen¹²⁸⁴ Hamza b. Abdülmuttalib, Câhiliye devrinde onun en yakın arkadaşları arasında yer almıştır.¹²⁸⁵ O, nübüvvetten sonra da bu dostluğunu sürdürmüş ve müşriklere karşı her zaman Hz. Peygamber'i desteklemiştir. Hatta bir av dönüşü uğradığı Harem-i Şerif'te Ebû Cehil'in Peygamber (s.a)'e hakaret ettiğini duyunca çok öfkelenmiş ve elindeki yay ile başına vurarak onu yaralamıştır.¹²⁸⁶ Ardından da orada bulunanlara İslâm'ı benimsediğini ve artık bütün gücünü bu yeni dini koruma uğrunda sarfedeceğini ilan etmiştir.¹²⁸⁷ Nübüvvetin ikinci (m. 612) ya da altıncı (m. 616) yılında¹²⁸⁸ gerçekleştiği rivayet edilen bu olaydan sonra müslümanlar, müşriklere karşı büyük bir güç kazanmıştır.¹²⁸⁹ Mekke döneminde Zeyd b. Hârise ile kardeşleştirilen Hamza (r.a), hicretten sonra da evine misafir olduğu Külsûm b. Hidm veya Sa'd b. Hayseme ile kardeş yapılmıştır.¹²⁹⁰ O, askerî alanda ilk olarak Kureyş kervanlarını kontrol altına almak maksadıyla düzenlenen Sîfulbahr Seriyyesi'ne komuta etmiş¹²⁹¹; daha sonra da Ebvâ/Veddân (2/623), Zül'uşeyre (2/623), Bedir (2/624), Kaynukâ (2/624) ve Uhud (3/625) gazvelerine katılmıştır.¹²⁹² Bunlardan Bedir Gazvesi'nde, müşriklerin ileri gelenlerinden Şeybe b. Rebîa, Utbe b. Rebîa ve Tuayme b. Adiy'i öldürerek büyük bir kahramanlık örneği göstermiştir.¹²⁹³ En son katıldığı Uhud Gazvesi'nde ise Sibâ b. Abdülzâ el-Huzâ'i öldüren¹²⁹⁴ ve o sırada elli dokuz yaşlarında¹²⁹⁵ olan Hz. Hamza, Bedir'de öldürülen babasının intikamını almak isteyen Hind bint Utbe'nin kiraladığı Vahşî adındaki Habeşli köle tarafından mızrakla şehit

¹²⁸² Nesebi: Hâle bint Vüheyb b. Abdimenâf b. Zühre b. Kilâb. Mürre ez-Zühriyye.

¹²⁸³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 3; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 369, 371; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 67; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 37.

¹²⁸⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 4; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 369, 370; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 67, 70; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 37.

¹²⁸⁵ Algül, "Hamza", *DİA*, XV, 501.

¹²⁸⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 4; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 67.

¹²⁸⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 67; Algül, "Hamza", *DİA*, XV, 501.

¹²⁸⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 4; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 369; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 67; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 37; Algül, "Hamza", *DİA*, XV, 501.

¹²⁸⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 4; Algül, "Hamza", *DİA*, XV, 501.

¹²⁹⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 4; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 67; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 37; Algül, "Hamza", *DİA*, XV, 501.

¹²⁹¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 4; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 370; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 68; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 37.

¹²⁹² Hüseyin Algül, "Hamza", *DİA*, XV, 501.

¹²⁹³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 372; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 68; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 37.

¹²⁹⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 372; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 68; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 37; Algül, "Hamza", *DİA*, XV, 501.

¹²⁹⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 4; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 372; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 70; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 37.

edilmiştir.¹²⁹⁶ Bununla da yetinmeyen Hind, organlarını kestirip ciğerlerini çıkarttırarak Hamza b. Abdülmuttalib'in cesedine işkence yaptırmıştır.¹²⁹⁷ Halası Safiyye bint Abdülmuttalib ile birlikte cenazenin başına gelen Allah Resûlü (s.a), amcasının bu durumuna çok üzölmüş ve ağlamış; faziletini dile getirerek ona duada bulunmuştur.¹²⁹⁸ Başlangıçta onun intikamını alacağına dair yemin eden Hz. Peygamber, sabrın¹²⁹⁹ ve şehitliğin¹³⁰⁰ önemiyle ilgili âyetler nazil olduktan sonra bu düşüncesinden vazgeçmiştir.¹³⁰¹ O, acısını yıllarca unutamadığı amcasını şehit eden ve Mekke'nin fethi sırasında da müslüman olan Hind bint Utbe ile Vahşî b. Harb'e herhangi bir ceza vermemiş; fakat kendilerinden bir daha gözüne görünmemelerini istemiştir.¹³⁰² Hz. Hamza'nın cenazesi, Peygamber (s.a)'in kıldırıldığı namazın ardından yeğeni Abdullah b. Cahş ile birlikte Uhud dağının eteklerindeki kabrine defnedilmiştir.¹³⁰³ Abbasî halifesi Nâsır zamanında üzerine büyük bir türbe yapılan bu kabir, o günden itibaren kutsal topraklardaki önemli ziyaretgâhlardan biri olmuştur.¹³⁰⁴ Hayatı boyunca mertliğe ve titizliğe son derece önem veren Hamza (r.a), Uhud Gazvesi'ndeki kahramanlığı sebebiyle bütün müminlerin sevgisini kazanmış ve İslâm tarihinde "Seyyidü's-şühedâ = Şehitlerin Efendisi" ya da "Esedullah = Allah'ın Arslanı" gibi isimlerle anılmıştır.¹³⁰⁵ Onun, yapmış olduğu üç evlilikten biri kız dört çocuğu¹³⁰⁶ dünyaya gelmiştir.¹³⁰⁷ Nebî (s.a), bunlardan Ümâme bint Hamza'yı nikâhlamasını kendisine teklif eden Hz. Ali'ye, sütkardeşinin kızı olması sebebiyle bunu kabul edemeyeceğini söylemiş ve Ümâme'yi

¹²⁹⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 4-7; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 372-373; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 68; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 37.

¹²⁹⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 5-7; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 372-373; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 68; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 37.

¹²⁹⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 7; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 374; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 68; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 37.

¹²⁹⁹ en-Nahl 16/126 (Eğer ceza verecekseniz size yapılanın misliyle ceza verin. Ama sabrederseniz elbette bu sabredenler için daha hayırlıdır).

¹³⁰⁰ Âl-ü İmrân 3/169-170 (Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü zannetmeyin. Bilakis onlar diridirler. Allah'ın kendilerine olan lütuflarıyla sevinçli bir halde Rablerinin katında türlü rızıklara mazhar olmaktadır. Arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşleri için de hiçbir keder ve korkunun bulunmadığı müjdesinin sevincini duymaktadırlar).

¹³⁰¹ Algül, "Hamza", *DİA*, XV, 501.

¹³⁰² Algül, "Hamza", *DİA*, XV, 502.

¹³⁰³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 8-9; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 372; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 70; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 37.

¹³⁰⁴ Algül, "Hamza", *DİA*, XV, 502.

¹³⁰⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 3; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 369, 372; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 37; Hüseyin Algül, "Hamza", *DİA*, XV, 500, 501.

¹³⁰⁶ Oğlu Umâre (Annesi: Havle bint Kays en-Neccâriyye el-Hazreciyye); oğulları Ya'lâ ve Âmir (Anneleri: Ümmü Ya'lâ bint el-Mille b. Mâlik el-Evsiyye); Kızı Ümâme (Annesi: Selmâ bint Umeys el-Has'amiyye).

¹³⁰⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 3; Algül, "Hamza", *DİA*, XV, 502.

halasının torunu Seleme b. Ebû Seleme ile evlendirmiştir.¹³⁰⁸ Türk kültüründe de güreşçilerin piri olarak¹³⁰⁹ nitelendirilen Hz. Hamza'nın Peygamber (s.a)'den sadece bir¹³¹⁰ ya da iki¹³¹¹ rivayeti bulunmaktadır.

1.1.72.2. Hz. Peygamber'in Amcası Hamza Hakkındaki Duası

Hz. Hamza ile ilgili sadece Ebû Hüreyre tarafından nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), Uhud Gazvesi'nde şehit düşen amcasının cesedini uzuvları kesilmiş bir halde görünce bir hayli üzülmüş ve faziletini dile getirerek onun için ağlamıştır. Cenazesinde de ona, “رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْكَ إِنْ كُنْتَ مَا عَلِمْتُ لَوْصُولًا لِلرَّحِمِ فَعُولًا لِلْخَيْرَاتِ” = *Allah'ın rahmeti senin üzerine olsun (ey amca)! İyi bilirim ki sen akrabalık haklarını gözetir, daima hayırlı işler yapardın*” sözleriyle duada bulunmuştur.¹³¹²

1.1.73. Hânî Ebû Mâlik

1.1.73.1. Hal Tercemesi

Aslen Yemenli bir aileye mensup bulunan ve muhaddislerden Hâlid b. Yezîd el-Hemedânî'nin de dedesi¹³¹³ olan Hânî (r.a) hakkında kaynaklarda pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Onunla ilgili sadece, İslâm'ı kabul ederken Peygamber (s.a)'in duasını aldığı¹³¹⁴, Hz. Ebû Bekir döneminde Suriye'ye gönderilerek buraya yerleştirildiği¹³¹⁵ ve 68/690 senesinde de Dımaşk'ta vefat ettiği¹³¹⁶ bilgisine yer verilmektedir.

1.1.73.2. Hz. Peygamber'in Hânî Ebû Mâlik Hakkındaki Duası

Hânî (r.a) ile alâkalı sadece kendisinden nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), Yemen'den ziyaretine gelip İslâm'a davetini kabul eden Hânî Ebû Mâlik'in başını

¹³⁰⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 4; Algül, “Hamza”, *DİA*, XV, 502.

¹³⁰⁹ Algül, “Hamza”, *DİA*, XV, 502.

¹³¹⁰ Algül, “Hamza”, *DİA*, XV, 502.

¹³¹¹ İbn Hazm, *Sîre*, s. 298.

¹³¹² Bezzâr, *Müsned*, XVII, 21; Taberânî, *Kebîr*, III, 156; Hâkim, *Müstedrek*, III, 218; Heysemî, *Zevâ'id*, VI, 119. Değerlendirme: Heysemî, bu rivayetin râvilerinden Ebû Bîşr Sâlih (el-Mürri) b. Beşîr el-Basrî'nin zayıf bir râvi olduğunu belirtmiştir.

¹³¹³ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 149; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 357; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 181, VI, 278.

¹³¹⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 149; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 357; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 278, VII, 198.

¹³¹⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 149; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 357; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 181, VI, 278.

¹³¹⁶ İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 278.

okşamış ve ona bereket duasında bulunmuştur.¹³¹⁷

1.1.74. Harmele b. Zeyd

1.1.74.1. Hal Tercemesi

Evs kabilesinin Hâriseoğulları koluna mensup olduğu rivayet edilen Harmele b. Zeyd hakkında Peygamber (s.a)'in kendisine olan duasıyla alâkalı nakil dışında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Söz konusu nakle göre o, önceleri münafıklar arasında yer almış; ancak daha sonra bu davranışından pişmanlık duyarak müslümanların safına katılmıştır.¹³¹⁸

1.1.74.2. Hz. Peygamber'in Harmele b. Zeyd Hakkındaki Duası

Onunla ilgili sadece Abdullah b. Ömer'den nakledilen bir rivayete göre Allah Resûlü (s.a), yanına gelerek kalbindeki nifak kalıntılarından ve bunların kendisinde meydana getirdiği mânevî sıkıntılardan duyduğu rahatsızlığı dile getiren Harmele b. Zeyd'e, "اللَّهُمَّ اجْعَلْ لَهُ لِسَانًا صَادِقًا وَقَلْبًا شَاكِرًا وَارْزُقْهُ حُبِّي وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّنِي وَصَيِّرْ أَمْرَهُ إِلَى الْخَيْرِ" = *Allah'im! Ona, doğruyu söyleyen bir dil ve şükreden bir kalp ihsan eyle. Onu benim sevgimle ve beni sevenlerin sevgisiyle rızıklandır. İşinin sonunu ise hayra ulaştır*" buyurarak dua etmiştir.¹³¹⁹

1.1.75. Hz. Hasan

1.1.75.1. Hal Tercemesi

Hz. Peygamber'in çok sevdiği¹³²⁰ ve kendileriyle soyunu devam ettirdiği iki erkek torunundan en büyüğü olan¹³²¹ Hasan (r.a)¹³²², hicretin üçüncü yılında (m. 625) Medine'de doğmuştur.¹³²³ Babası, Peygamber (s.a)'in damadı ve amcasının oğlu Ali b. Ebû Tâlib; annesi ise yine onun en küçük kızı Fâtıma bint Resûlullah'tır.¹³²⁴ Hasan b.

¹³¹⁷ Taberânî, *Kebîr*, XXII, 199.

¹³¹⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 715; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 2.

¹³¹⁹ Taberânî, *Kebîr*, IV, 5-6; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 410.

¹³²⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 391; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 17; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 11-12.

¹³²¹ Ethem Ruhi Fığlalı, "Hasan", *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 282, 284.

¹³²² Künyesi ve Nesebi: Ebû Muhammed el-Hasen b. Alî b. Ebî Tâlib b. Abdilmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf el-Hâşimî.

¹³²³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 384; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 14; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 11.

¹³²⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 383; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 13; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 11.

Ali dünyaya geldiğinde bir hayli mutlu olan Nebî (s.a), küçük torununun ismini bizzat kendisi koymuş ve doğumunun yedinci gününde de akıka kurbanı kesmiştir.¹³²⁵ Ardından kızıyla damadına yeni doğan yavrularının saçları ağırlığınca gümüş dağıtmalarını tavsiye etmiştir.¹³²⁶ Çocukluk döneminde kardeşi Hüseyin ile birlikte Resûlü Ekrem (s.a)'in yakın ilgisini¹³²⁷ kazanan Hasan (r.a), kendisini tanıyanlar tarafından "Akrabaları içerisinde dedesine en çok benzeyen insan" olarak¹³²⁸ nitelendirilmiştir. O, yaşının küçüklüğünden dolayı Asr-ı saâdet ve ilk halife dönemlerinde gerçekleşen olaylara fiilen iştirak edememiştir.¹³²⁹ Hz. Ömer devrinde diğer sahâbîlere olduğu gibi Hasan b. Ali ile kardeşi Hüseyin'e de maaş bağlanmış ve Bedir Gazvesi'ne katılanların haklarından istifade etmeleri sağlanmıştır.¹³³⁰ Hz. Osman döneminde ise babaları, ona ve kardeşine evi kuşatma altında olan halifeyi koruma görevi vermiştir.¹³³¹ Hasan (r.a), Hz. Ali'nin halifeliği devrinde gerçekleşen bütün mücadelelere kardeşiyle beraber onun saflarında iştirak etmiş ve kendisine her daim destek olmuştur.¹³³² Babasına büyük bir sevgi besleyen Hicaz ve Irak halkı Ali b. Ebû Tâlib'in Kûfe mescidindeki şehadetinin ardından Hz. Hasan'a bağlılığını bildirmiş ve halife olarak ona biat etmiştir.¹³³³ Ancak bunu haber alan Şam valisi Muâviye b. Ebû Süfyân, Hasan (r.a)'ı halifelikten vazgeçirmek üzere Abdullah b. Âmir komutasında büyük bir orduyu Kûfe'ye doğru yola çıkarmıştır.¹³³⁴ Bunun üzerine çoğunluğun desteğini alan Hz. Hasan da Ubeydullah b. Abbas ve Kays b. Sa'd kumandasındaki kuvvetleriyle Medâin'e doğru hareket etmiştir.¹³³⁵ Bir süre sonra konaklayan iki ordu arasında ilk önce karşılıklı mektuplaşma yoluyla barış çareleri aranmış; ancak bu durum, iki taraf arasındaki gerginliğin daha da fazla artmasına sebep olmuştur.¹³³⁶ Ardından Muâviye ordusunca kuşatmaya alınan Hasan (r.a) ve kuvvetleri büyük

¹³²⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 384; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 13-14.

¹³²⁶ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 384; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 13.

¹³²⁷ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 391; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 16-17; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 11-12.

¹³²⁸ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 384, 390; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 16; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 11.

¹³²⁹ Fığlalı, "Hasan", *DİA*, XVI, 282.

¹³³⁰ Fığlalı, "Hasan", *DİA*, XVI, 284.

¹³³¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 385; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 18; Fığlalı, "Hasan", *DİA*, XVI, 282.

¹³³² Fığlalı, "Hasan", *DİA*, XVI, 282.

¹³³³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 385, 386; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 18; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 12.

¹³³⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 386; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 18; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 12; Ethem Ruhi Fığlalı, "Hasan", *DİA*, XVI, 282.

¹³³⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 386; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 18; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 12; Fığlalı, "Hasan", *DİA*, XVI, 282.

¹³³⁶ Fığlalı, "Hasan", *DİA*, XVI, 282.

kayıplar vermeye başlamıştır.¹³³⁷ Bu belirsizlik ortamında Cerrâh b. Sinân el-Esedî isimli bir hâricî tarafından yaralanan¹³³⁸ ve daha fazla kan dökülmesini istemeyen Hz. Hasan, isteklerinin kabul edilmesi şartıyla hilâfeti Muâviye b. Ebû Süfyân'a bırakmak zorunda kalmıştır.¹³³⁹ O, yapmış olduğu bu anlaşma ile müslümanlar arasındaki gerginliğin ortadan kalkmasına ve kısa bir süreliğine de olsa huzur ortamının oluşmasına vesile olmuş; kendisi de ailesiyle birlikte Medine'ye gelerek ömrünün son yıllarını burada siyasetten uzak bir şekilde geçirmeye çalışmıştır.¹³⁴⁰ Dört, altı ya da sekiz ay hilâfette kaldığı¹³⁴¹ ve karısı Ca'de bint Eş'as b. Kays tarafından zehirlendiği¹³⁴² öne sürülen Hasan b. Ali, 49/669 yılında Medine'de kırk altı yaşlarında iken vefat etmiştir.¹³⁴³ Naaşı ise, Medine valisi Saîd b. Âs'ın kıldırıldığı cenaze namazından sonra, vasiyeti gereği annesi Fâtıma'nın Cennetü'l-Bakî'deki mezarı yanında toprağa verilmiştir.¹³⁴⁴ Çok sayıda evlilik yaptığı için "Mıtlak = Boşayan" lakâbıyla anıldığı belirtilen Hz. Hasan'ın çocuklarından on ikisinin adı¹³⁴⁵ kaynaklarda geçmektedir.¹³⁴⁶ İslâm toplumunda "Müctebâ", "Takî", "Zekî" ve "Sıbt" gibi isimlerle¹³⁴⁷ anılan Hasan (r.a), Sünnî dünyasında Râşid halifelerin beşincisi; Şîî dünyasında da on iki imamın ikincisi ve on dört masumun dördüncüsü olarak kabul edilmektedir.¹³⁴⁸ Hz. Peygamber'in, Hasan ile kardeşi Hüseyin'i "Cennet gençlerinin Efendisi" vasfıyla övmesi¹³⁴⁹ müslümanların onlara olan teveccühünü arttırmış ve faziletlerine dair kaleme alınan pek çok eserin¹³⁵⁰ temel hareket noktasını oluşturmuştur.

¹³³⁷ Fiğlalı, "Hasan", *DİA*, XVI, 283.

¹³³⁸ Fiğlalı, "Hasan", *DİA*, XVI, 283.

¹³³⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 387-388; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 18-20; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 13; Fiğlalı, "Hasan", *DİA*, XVI, 283.

¹³⁴⁰ Fiğlalı, "Hasan", *DİA*, XVI, 283.

¹³⁴¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 385, 387; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 18, 19; Fiğlalı, "Hasan", *DİA*, XVI, 283.

¹³⁴² İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 389-390; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 20; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 13; Fiğlalı, "Hasan", *DİA*, XVI, 283.

¹³⁴³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 389, 391; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 20; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 13; Fiğlalı, "Hasan", *DİA*, XVI, 283.

¹³⁴⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 389, 391, 392; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 20; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 13; Fiğlalı, "Hasan", *DİA*, XVI, 283.

¹³⁴⁵ Çocukları: 1. Zeyd, 2. Hasan el-Müsennâ, 3. Kâsım, 4. Ebû Bekir, 5. Abdullah, 6. Amr, 7. Abdurrahman, 8. Hüseyin, 9. Muhammed, 10. Ya'kûb, 11. İsmail, 12. Talha.

¹³⁴⁶ Fiğlalı, "Hasan", *DİA*, XVI, 283.

¹³⁴⁷ Ethem Ruhi Fiğlalı, "Hasan", *DİA*, XVI, 283.

¹³⁴⁸ Fiğlalı, "Hasan", *DİA*, XVI, 284.

¹³⁴⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 391; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 15; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 12.

¹³⁵⁰ Fiğlalı, "Hasan", *DİA*, XVI, 284.

Soyundan gelenlerin “Şerîf” ünvanıyla¹³⁵¹ hürmet gördüğü Hasan (r.a), dedesi Muhammed (s.a)’den toplam on üç¹³⁵² hadis rivayet etmiştir.¹³⁵³

1.1.75.2. Hz. Peygamber’in Torunu Hasan Hakkındaki Duaları

Çalışma kapsamında gerçekleştirdiğimiz taramalar neticesinde Hz. Hasan hakkında yapılan dualarla ilgili toplam on rivayete ulaşılmıştır. Bu rivayetlerden ikisi şahsına, dördü onunla birlikte kardeşi Hüseyin’e, biri kendisiyle birlikte Üsâme b. Zeyd’e, son dördü ise Ehl-i Beyt’e yönelik duaları içermektedir. Şahsına yönelik dualardan ilki Ebû Hüreyre, ikincisi ise Berâ b. Âzib tarafından nakledilmiştir. Olayın daha ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı Ebû Hüreyre rivayetine göre Peygamber (s.a), bir gün çarşıda gezerken kızı Fâtıma’nın evine uğramış ve ondan torunu Hasan’ı yanına göndermesini istemiştir. Ardından annesinin güzel elbiseler giydirerek gönderdiği sevgili torununu öpüp başına basmış (Berâ b. Âzib rivayetinde¹³⁵⁴ omzuna almış) ve ona üç defa, “اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُ فَأَحِبَّهُ وَأَحِبَّ مَنْ يُحِبُّهُ” = *Allah’ım! Ben onu çok seviyorum, sen de sev ve onu seven kimseleri de sev*” buyurarak duada bulunmuştur.¹³⁵⁵

Hasan b. Ali’ye kardeşi Hüseyin ile birlikte yapılan duaların zikredildiği dört rivayetten üçüne göre ise Nebî (s.a), yüzlerine bakıp sarıldığı torunlarına, “اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُمَا” = *Allah’ım! Ben o ikisini (Hasan ve Hüseyin’i) çok seviyorum, sen de sev ve onları seven kimseleri de sev*” buyurarak dua etmiş¹³⁵⁶; diğer rivayete göre de “أُعِيدُكُمْ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَةٍ وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَامَةٍ” = *Her ikinizi de şeytana, zararlı hayvanlara ve göz değmesine karşı, noksansız kelimelerini (âyetlerini) vesile edindiğim Allah’a sığındırırım*” diyerek Allah’tan onlar için koruma talebinde bulunmuştur.¹³⁵⁷

¹³⁵¹ Fiğlalı, “Hasan”, *DİA*, XVI, 283.

¹³⁵² İbn Hazm, *Sîre*, s. 284.

¹³⁵³ Fiğlalı, “Hasan”, *DİA*, XVI, 283.

¹³⁵⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 292; Buhârî, *Sahîh*, Fezâ’ilü’s-sahâbe 22 (h.no: 3749); Müslim, *Sahîh*, Fezâ’ilü’s-sahâbe 58, 59; Tirmizî, *Sünen*, Menâkıb 30 (h.no: 3783). Değerlendirme: Tirmizî, bu rivayeti “hasen-sahih” olarak nitelendirmiştir.

¹³⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 249, 331, 532; Buhârî, *Sahîh*, Büyû 49 (h.no: 2122), Libâs 60 (h.no: 5884); Müslim, *Sahîh*, Fezâ’ilü’s-sahâbe 56, 57; İbn Mâce, *Sünen*, Mukaddime 11 (h.no: 142).

¹³⁵⁶ **Berâ b. Âzib Rivayeti:** Tirmizî, *Sünen*, Menâkıb 30 (h.no: 3782); **Ebû Hüreyre Rivayeti:** Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 446, V, 369; **Üsâme b. Zeyd Rivayeti:** Tirmizî, *Sünen*, Menâkıb 30 (h.no: 3769). Değerlendirme: Tirmizî, 3769 numaralı rivayeti “hasen-garib”; 3782 numaralı rivayeti ise “hasen-sahih” olarak değerlendirmiştir.

¹³⁵⁷ **Abdullah b. Abbas Rivayeti:** Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 236, 270; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Sünnet 20 (h.no: 4737); Tirmizî, *Sünen*, Tıb 18 (h.no: 2060). Değerlendirme: Tirmizî, bu rivayeti “hasen-sahih” olarak vasıflandırmıştır.

Hiz. Hasan'a Üsâme b. Zeyd ile beraber yapılan duaların yer aldığı Üsâme b. Zeyd rivayetinde Allah Resûlü (s.a), kucağına aldıktan ya da dizlerine oturtuktan sonra onlara, “اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُمَا فَأُحِبُّهُمَا” = Allah'im! Ben o ikisini (Hasan'ı ve Üsâme'yi) çok seviyorum, sen de sev¹³⁵⁸ ve “اللَّهُمَّ ارْحَمْهُمَا فَإِنِّي أَرْحَمُهُمَا” = Allah'im! Benim o ikisine (Hasan ve Üsâme'ye) merhamet ettiğim gibi sen de merhamet et¹³⁵⁹ buyurarak dua etmiştir.

Hiz. Hasan hakkında ehl-i beytin bir ferdi olarak yapılan duaların yer aldığı son dört rivayet ise tekrara düşülmemesi adına babası Hiz. Ali hakkındaki dualar kısmının son paragrafında ayrıca zikredilmiştir.¹³⁶⁰

1.1.76. Hassân b. Sâbit

1.1.76.1. Hal Tercemesi

Hazrec kabilesinin Neccâroğulları kolundan olan Hassân (r.a)¹³⁶¹, Hiz. Peygamber'in doğumundan yedi veya sekiz yıl önce (m. 562/563) Yesrib (Medine)'de dünyaya gelmiştir.¹³⁶² Babası, kabilesinin ileri gelen şairlerinden Sâbit b. Münzir; annesi ise yine aynı kabileye mensup hanım sahâbîlerden Füreya¹³⁶³ bint Hâlid'dir.¹³⁶⁴ O, altmış yıl süren Câhiliye dönemi şiirlerinde hep şarabı, şarap meclislerini, Gassânî ya da Hîre hükümdarlarını ve kendi kabilesini övmüş; geçimini de bundan sağlamıştır.¹³⁶⁵ İslâm dini ile İkinci Akabe Biatı'ndan sonra (m. 622 yılında) tanışan Hassân b. Sâbit, o tarihten itibaren bütün şiirlerini Allah'a, Peygamber (s.a)'e ve müslümanlara tahsis etmiştir.¹³⁶⁶ Söylediği şiirlerle İslâm düşmanlarını¹³⁶⁷ yerden yere vurmuş; onların müminleri üzen hicviyelerine karşı daima Resûlullah'ı ve onun sadık dostlarını

¹³⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 210; Buhârî, *Sahîh*, Fezâ'ilü's-sahâbe 18 (h.no: 3735), 22 (h.no: 3747).

¹³⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 205; Buhârî, *Sahîh*, Edeb 22 (h.no: 6003).

¹³⁶⁰ Hiz. Hasan hakkında ehl-i beytin bir ferdi olarak yapılan dualara ulaşmak için bk. s. 73.

¹³⁶¹ Künyesi ve Nesebi: Ebü'l-Velîd (Ebü Abdîrahmân) Hassân b. Sâbit b. el-Münzir b. Harâm b. Amr b. Zeydmenât b. Adî b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr (Teymullâh) b. Sa'lebe b. el-Hazrec b. Mâlik b. el-Hazrec el-Hazrecî.

¹³⁶² Hüseyin Elmalı, “Hassân b. Sâbit”, *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 399.

¹³⁶³ Nesebi: Füreya bint Hâlid b. Kays (Huneys/Hubeys) b. Levzân b. Abdivüd b. Zeyd b. Sa'lebe b. el-Hazrec b. Ka'b b. Sâide el-Hazreciyye.

¹³⁶⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 341; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 6; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 8; Elmalı, “Hassân b. Sâbit”, *DİA*, XVI, 399.

¹³⁶⁵ Elmalı, “Hassân b. Sâbit”, *DİA*, XVI, 399-400.

¹³⁶⁶ Elmalı, “Hassân b. Sâbit”, *DİA*, XVI, 400.

¹³⁶⁷ Müslümanları hicveden müşrik ve Yahûdîlerden bazıları: Abdullah b. Ziba'ra, Ebü Süfyân b. Hâris b. Abdümtallib, Amr b. Âs, Dırâr b. Hattâb, Ebü'l-Uzzâ el-Cumahî, Hubeyre b. Ebü Vehb, Ümeyye b. Ebu's-Salt, Ka'b b. Eşref, Rebî' b. Ebu'l-Hukayk.

savunmuştur.¹³⁶⁸ Dine olan bu hizmetinden dolayı çok sevilen Hassân (r.a), kaynaklarda “Şâirü’n-Nebî = Hz. Peygamber’in Şâiri”, “Ebü’l-Hümâm = Keskin Kılıç Sahibi” ve “Ebü’l-Mudarrîb = İyi Savaşçı” ünvanlarıyla anılagelmiştir.¹³⁶⁹ Ayrıca o, Resûlü Ekrem (s.a)’i öven şiirlerinden dolayı da onun takdirini kazanmış ve duasını almıştır.¹³⁷⁰ Hatta Nebî (s.a), onun şiir okuması için Mescid-i Nebevî’ye bir minber koydurmuştur.¹³⁷¹ Kardeşi Evs b. Sâbit ve yeğeni Şeddâd b. Evs de kendisi gibi sahâbî¹³⁷² olan Hassân (r.a), yaşının ileri olması ve elinde öldürücü bir sakatlık bulunması sebebiyle savaşlara katılamamış¹³⁷³; ancak edebî alanda sürdürdüğü başarılı mücadelesine ömrünün sonuna kadar devam etmiştir. O, hicretin beşinci yılında (m. 626) adının karıştığı İfk hâdisesi¹³⁷⁴ sebebiyle kendisini yaralayan Safvân b. Muattal’ın âkibeti konusundaki kararı Hz. Peygamber’e bırakmış ve ricası üzerine Safvân’ı bağışlamıştır. Nebî (s.a) ise yaralanmış olmasına rağmen onun isteğini geri çevirmemek adına hasmını affeden Hassân b. Sâbit’i Mısır hükümdarının kendisine hediye olarak gönderdiği Sîrîn isimli cariyesiyle evlendirerek onu ödüllendirmiştir.¹³⁷⁵ O, hanımlarından Mâriye’nin¹³⁷⁶ kız kardeşi ile yaptığı bu evlilik neticesinde Peygamber (s.a)’in bacanağı, oğlu Abdurrahman ise onun en küçük çocuğu İbrâhim’in kuzeni olma ayrıcalığını elde etmiştir.¹³⁷⁷ Allah Resûlü’nün (s.a), “Onun hicivleri müşriklere karşı oktan daha tesirlidir” diyerek¹³⁷⁸ övdüğü şiirleriyle, hicretin dokuzuncu yılında (m. 630) Medine’ye gelen Temîmoğulları heyetinin İslâmiyet’i kabul etmesini sağlayan¹³⁷⁹ Hassân (r.a), iyice yaşlanmış olması sebebiyle dört halife döneminde Hz. Osman’a duyduğu derin muhabbet dışında pek fazla ön plana çıkmamıştır.¹³⁸⁰ Vefat tarihiyle

¹³⁶⁸ İbn Abdülber, *İstî’âb*, I, 341-344; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 6-7; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 8; Elmalı, “Hassân b. Sâbit”, *DİA*, XVI, 400.

¹³⁶⁹ İbn Abdülber, *İstî’âb*, I, 341, 345; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 6, 7; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 8; Elmalı, “Hassân b. Sâbit”, *DİA*, XVI, 399.

¹³⁷⁰ İbn Abdülber, *İstî’âb*, I, 345; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 8; Elmalı, “Hassân b. Sâbit”, *DİA*, XVI, 400.

¹³⁷¹ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 6; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 8; Elmalı, “Hassân b. Sâbit”, *DİA*, XVI, 400.

¹³⁷² Zekerîya Güler, “Şeddâd b. Evs”, *DİA*, İstanbul 2010, XXXVIII, 408.

¹³⁷³ Hüseyin Elmalı, “Hassân b. Sâbit”, *DİA*, XVI, 400.

¹³⁷⁴ Hz. Âişe’ye İftira Atılması Olayı.

¹³⁷⁵ İbn Abdülber, *İstî’âb*, I, 347-348; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 8-9; Elmalı, “Hassân b. Sâbit”, *DİA*, XVI, 400.

¹³⁷⁶ İbn Abdülber, *İstî’âb*, I, 348; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 9; Elmalı, “Hassân b. Sâbit”, *DİA*, XVI, 400.

¹³⁷⁷ İbn Abdülber, *İstî’âb*, I, 348; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 9; Elmalı, “Hassân b. Sâbit”, *DİA*, XVI, 400.

¹³⁷⁸ Müslim, *Sahih*, Fezâ’ilü’s-sahâbe 157.

¹³⁷⁹ İbn Abdülber, *İstî’âb*, I, 349-350; Elmalı, “Hassân b. Sâbit”, *DİA*, XVI, 400.

¹³⁸⁰ Elmalı, “Hassân b. Sâbit”, *DİA*, XVI, 401.

ilgili farklı görüşler¹³⁸¹ bulunmasına rağmen onun 60/680 senesinde Medine’de öldüğü ve yüz yirmi yıl yaşaması nedeniyle adının “*Muammerûn = Uzun Ömürlü Sahâbîler*” arasında zikredildiği ileri sürülmüştür.¹³⁸² Şiirleri günümüze ulaşmış olan¹³⁸³ Hassân b. Sâbit’in Peygamber (s.a)’den nakilde bulunduğu hadislerin sayısı sadece birdir.¹³⁸⁴

1.1.76.2. Hz. Peygamber’in Hassân b. Sâbit Hakkındaki Duası

Araştırmalarımızdan elde ettiğimiz verilere göre Hassân b. Sâbit’e yönelik dualarla ilgili sadece tek bir rivayete ulaşılmıştır. Kendisi, Ebû Hüreyre, Saîd b. Müseyyeb ve Abdurrahman b. Avf’ın oğlu Ebû Seleme tarafından dört ayrı isnadla nakledilen söz konusu rivayete göre Hassân (r.a), Mescid-i Nebî’de şiir okumasını hoş karşılamayan Hz. Ömer’e, ondan bunu bizzat Hz. Peygamber’in istediğini ve bu hususta kendisine, “اللَّهُمَّ أَيِّدْهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ” = *Allah’ım! Onu (Hassân’ı) Rûhülkudüs (Cebrâil) ile destekle*” diyerek duada bulunduğunu söylemiştir.¹³⁸⁵

1.1.77. Haşrec el-Ensârî

1.1.77.1. Hal Tercemesi

Haşrec (r.a) ile ilgili kaynaklarda pek fazla bilgi yer almamıştır. Sadece ensardan olduğu ve Hz. Peygamber’in, ona duada bulunduğu bilinmektedir.¹³⁸⁶

1.1.77.2. Hz. Peygamber’in Haşrec el-Ensârî Hakkındaki Duası

Onunla alâkalı sadece Ebü’l-Hâris el-Vâsitî isimli bir tâbiî tarafından nakledilen tek rivayete göre Nebî (s.a), kucağına oturttuğu Haşrec el-Ensârî’ye başını okşayarak duada bulunmuştur.¹³⁸⁷

¹³⁸¹ Vefat Tarihi: 40/660, 50/670, 54/674.

¹³⁸² İbn Abdülber, *İstî’âb*, I, 351; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 9; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 8-9; Elmalî, “Hassân b. Sâbit”, *DİA*, XVI, 401.

¹³⁸³ Elmalî, “Hassân b. Sâbit”, *DİA*, XVI, 401.

¹³⁸⁴ İbn Hazm, *Sîre*, s. 308.

¹³⁸⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 222; Buhârî, *Sahîh*, Salât 68 (h.no: 453), Bed’ül-halk 6 (h.no: 3212), Edeb 91 (h.no: 6152); Müslim, *Sahîh*, Fezâ’ilü’s-sahâbe 151, 152; Nesâî, *Sünen*, Mesâcid 24 (h.no: 716).

¹³⁸⁶ İbn Sa’d, *Tabakât*, VII/II, 151; İbn Abdülber, *İstî’âb*, I, 411; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 30; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 17.

¹³⁸⁷ Taberânî, *Kebîr*, IV, 52; Heysemî, *Zevâ’id*, IX, 413-414. Değerlendirme: Heysemî, râvilerden İshâk b. Hâris’i “mechûl” olarak nitelendirmiştir.

1.1.78. Hâtıb b. Ebû Beltea

1.1.78.1. Hal Tercemesi

Hz. Peygamber'in elçilerinden biri olan Hâtıb (r.a)¹³⁸⁸, Yemen asıllı Lahm kabilesinin Râşideoğulları (Hâlifeoğulları) koluna mensuptur.¹³⁸⁹ Ebû Beltea künyesiyle tanınan babasının ise Kureyş kabilesinin Esedoğulları kolundan Zübeyr b. Avvâm'ın müttefiki ya da yine aynı koldan Ubeydullah b. Humeyd'in kölesi olduğu ve Mekke'ye sonradan yerleştiği rivayet edilmiştir.¹³⁹⁰ Vefat yaşından hareketle 585 veya 586 yılında doğduğu¹³⁹¹ düşünülen Hâtıb (r.a), Câhiliye devrinde iyi ata binmesi ve güzel şiir okuması yönüyle şöhret kazanmıştır.¹³⁹² O, İslâm döneminde de ilk müslümanlar arasında yer almış¹³⁹³ ve kölesi Sa'd ile birlikte Medine'ye hicret etmiştir.¹³⁹⁴ Burada ensardan Rûhayle b. Hâlid ile kardeş yapılan¹³⁹⁵ Hâtıb (r.a), Peygamber (s.a)'in katıldığı bütün seferlere¹³⁹⁶ iştirak etmiştir. Örneğin Ayneyn tepesindeki okçulardan biri olarak görev yaptığı Uhud Gazvesi'nde (3/625), Hz. Peygamberi yaralayan Utbe b. Ebû Vakkâs'ı öldürmüş ve onun duasını almıştır.¹³⁹⁷ Müstalikoğulları Gazvesi'nde (5/626) ise Resûlullah'ın emriyle bir kuyu açarak müslüman askerlerin su ihtiyacını karşılamıştır.¹³⁹⁸ Nebî (s.a) tarafından hicretin altıncı yılında (m. 628) Mısır Mukavkısı Cüreyc b. Mînâ'ya elçi olarak gönderilen Hâtıb b. Ebû Beltea, ona İslâmiyeti anlatmış ve kendisinden bu güzel dini benimsemesini istemiştir. Onun konuşmasını ilgiyle dinleyen Mukavkıs ise müslüman olmamakla beraber kendisini çok güzel ağırlamış ve içlerinde cariyelerin de bulunduğu değerli hediyelerle onu Medine'ye uğurlamıştır.¹³⁹⁹ Bu olaya çok sevinen Allah Resûlü (s.a), söz konusu cariyelerden Mâriye'yi kendisine,

¹³⁸⁸ Künyesi ve Nesebi: Ebû Muhammed (Ebû Abdillâh) Hâtıb b. Ebî Belte'a Amr b. Umeyr b. Seleme b. Sa'b b. Sehl b. el-Afîk b. Seâd b. Râşide (Hâlife) b. Cezile b. Lahm (Mâlik) b. Adî b. el-Hâris b. Mürre b. Üded b. Yeşcüb b. Arîb b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe b. Yeşcüb b. Ya'rub b. b. Kahtân el-Lahmî.

¹³⁸⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 80; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 312; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 659; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 314.

¹³⁹⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 312; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 659; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 314.

¹³⁹¹ Nebî Bozkurt, "Hâtıb b. Ebû Beltea", *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 444.

¹³⁹² İbn Hacer, *İsâbe*, I, 314; Nebî Bozkurt, "Hâtıb b. Ebû Beltea", *DİA*, XVI, 444.

¹³⁹³ Bozkurt, "Hâtıb b. Ebû Beltea", *DİA*, XVI, 444.

¹³⁹⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 80; Bozkurt, "Hâtıb b. Ebû Beltea", *DİA*, XVI, 444.

¹³⁹⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 80; Bozkurt, "Hâtıb b. Ebû Beltea", *DİA*, XVI, 444.

¹³⁹⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 80.

¹³⁹⁷ Bozkurt, "Hâtıb b. Ebû Beltea", *DİA*, XVI, 444.

¹³⁹⁸ Bozkurt, "Hâtıb b. Ebû Beltea", *DİA*, XVI, 444.

¹³⁹⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 80; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 314-315; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 660-661; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 314.

kardeşi Sîrîn'i ensârdan Hassân b. Sâbit'e, diğerkardeşini de muhâcirlerden Ebû Cehm b. Huzâfe'ye nikâhlamıştır.¹⁴⁰⁰ Hâtıb (r.a), hicretin sekizinci yılında (m. 630) gerçekleştirilen ve gizli tutulan fetih hazırlıkları sırasında Mekkeli müşriklere bilgi sızdırmaya teşebbüs etmiş; ancak gönderdiği ulak Hz. Ali, Zübeyr b. Avvâm ve Mikdâd b. Esved tarafından elindeki mektupla birlikte fazla uzaklaşmadan yakalanmıştır.¹⁴⁰¹ Buna bir hayli üzülen ve kendisine bu davranışının sebebini soran Hz. Peygamber, Mekke'de dışlanan akrabalarını müşriklerin kötülüklerinden korumak maksadıyla böyle bir hataya düştüğünü ve çok pişman olduğunu söylemesi üzerine Hâtıb (r.a)'ı bağışlamıştır.¹⁴⁰² İşlediği suçtan dolayı onun öldürülmesini talep eden Hz. Ömer'e ise Hâtıb'ın Bedir ehlinen olduğunu söylemiş ve Allah Teâlâ'nın, haklarında “*Ey Bedir ehli! Bundan böyle ne işlerseniz işleyin, ben sizleri affedeceğim*” buyurduğunu hatırlatarak onu yatıştırmaya çalışmıştır.¹⁴⁰³ Yine bu davranışından dolayı onun cehennemi hak ettiğini dile getiren kölesi Sa'd'ı da, Bedir ve Hudeybiye ehlinin cehenneme girmeyeceğini belirterek uyarmıştır.¹⁴⁰⁴ Mekke'nin fethi ile Huneyn Gazvesi'nde de hazır bulunan¹⁴⁰⁵ Hâtıb b. Ebû Beltea, Ebû Bekir (r.a) tarafından tekrar Mukavkıs'a elçi olarak gönderilmiş ve orada Mısır'ın 20/641 tarihindeki fethine kadar geçerliliğini yitirmeyen bir antlaşmaya imza atmıştır.¹⁴⁰⁶ 30/650 yılında altmış beş yaşlarında iken Medine'de vefat eden ve cenaze namazı Hz. Osman tarafından kıldırılan Hâtıb (r.a)'ın, Nebî (s.a)'den sadece birkaç hadis naklettiği bilinmektedir.¹⁴⁰⁷

1.1.78.2. Hz. Peygamber'in Hâtıb b. Ebû Beltea Hakkındaki Duası

Hâtıb (r.a) hakkında sadece Enes b. Mâlik'in naklettiği tek rivayete göre Allah Resûlü (s.a), Uhud Gazvesi sırasında onu yaraladığını duyunca hiddetlenip Utbe b. Ebû

¹⁴⁰⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 314; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 660-661; Bozkurt, “Hâtıb b. Ebû Beltea”, *DİA*, XVI, 444.

¹⁴⁰¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 312-313; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 659-660; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 314; Bozkurt, “Hâtıb b. Ebû Beltea”, *DİA*, XVI, 444.

¹⁴⁰² İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 313; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 660; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 314; Bozkurt, “Hâtıb b. Ebû Beltea”, *DİA*, XVI, 444.

¹⁴⁰³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 313; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 660; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 314; Nebi Bozkurt, “Hâtıb b. Ebû Beltea”, *DİA*, XVI, 444.

¹⁴⁰⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 313-314; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 314; Bozkurt, “Hâtıb b. Ebû Beltea”, *DİA*, XVI, 445.

¹⁴⁰⁵ Bozkurt, “Hâtıb b. Ebû Beltea”, *DİA*, XVI, 445.

¹⁴⁰⁶ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 314; Bozkurt, “Hâtıb b. Ebû Beltea”, *DİA*, XVI, 445.

¹⁴⁰⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 80; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 312; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 661; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 314; Bozkurt, “Hâtıb b. Ebû Beltea”, *DİA*, XVI, 445.

Vakkâs'ı öldüren ve kopardığı başını kendisine getiren İbn Ebû Beltea'ya, “رَضِيََ اللهُ عَنْكَ” = *Allah senden razı olsun*” buyurarak iki kez duada bulunmuştur.¹⁴⁰⁸

1.1.79. Havvât b. Cübeyr

1.1.79.1. Hal Tercemesi

Sahâbeden Abdullah b. Cübeyr'in kardeşi¹⁴⁰⁹ olan ve aslen Evs kabilesine¹⁴¹⁰ mensup bulunan Havvât (r.a)¹⁴¹¹, aynı zamanda Hz. Peygamber'in meşhur süvarileri¹⁴¹² arasında yer almaktadır. Onun, yapmış olduğu üç evlilikten toplam yedi çocuğu¹⁴¹³ dünyaya gelmiştir.¹⁴¹⁴ Başta Bedir olmak üzere bütün gazvelere katıldığı bildirilen¹⁴¹⁵ Havvât b. Cübeyr, Medine'de yaşamış ve 42/664 yılında yetmiş dört ya da doksan dört yaşlarında burada vefat etmiştir.¹⁴¹⁶

1.1.79.2. Hz. Peygamber'in Havvât b. Cübeyr Hakkındaki Duası

Havvât b. Cübeyr'den nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), kendisine müslüman oluş sürecini hatırlatan nükteli bir soru sormuş; bu sırada da ona üç kez, “رَحِمَكَ اللهُ = *Allah sana merhametiyle muamele etsin!*” buyurarak duada bulunmuştur.¹⁴¹⁷

1.1.80. Hureym b. Fâtik

1.1.80.1. Hal Tercemesi¹⁴¹⁸

Esedoğulları kabilesine mensup bulunan Hureym (r.a)¹⁴¹⁹, sahâbeden Sebre b.

¹⁴⁰⁸ Hâkim, *Müstedrek*, III, 340; Beyhakî, *Sünen*, VI, 308. Değerlendirme: Zehebî, bu rivayet hakkında hiçbir görüş beyan etmemiştir.

¹⁴⁰⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 455; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 189.

¹⁴¹⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 455; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 189; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 143.

¹⁴¹¹ Künyesi ve Nesebi: Ebû Sâlih/Abdillâh Havvât b. Cübeyr b. en-Nu'mân b. Ümeyye b. el-Bürek b. İmri'ülkays b. Sa'lebe b. Amr b. Avf b. Mâlik b. el-Evs el-Ensârî el-Evsî.

¹⁴¹² İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 455; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 189; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 143.

¹⁴¹³ Sâlih, Habîb (Anneleri: Benî Sa'lebe Fûkeym'den bir kadın); Sâlim, Ümmü Sâlim, Ümmü'l-Kâsım (Anneleri: Umeyre bint Hanzala b. Habîb el-Beleviyye); Dâvûd, Abdullah (Anneleri: Ümmü Veled).

¹⁴¹⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 44.

¹⁴¹⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 44; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 143.

¹⁴¹⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 44; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 456; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 190; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 144. Ayrıca bk. M. Yaşar Kandemir, “Havvât b. Cübeyr”, *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 546.

¹⁴¹⁷ Taberânî, *Kebîr*, IV, 204; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 401.

¹⁴¹⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 24; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 446-447; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 167; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 109.

¹⁴¹⁹ Künyesi ve Nesebi: Ebû Yahyâ (Ebû Eymen) Hureym b. Fâtik el-Ehram b. Şeddâd b. Amr b. el-Fâtik b. el-Kuleyb b. Amr b. Esed b. Huzeyme el-Esedî.

Fâtik'in kardeşidir. Hakkında pek fazla bilgi bulunmamakla birlikte onun, kardeşiyle beraber Bedir Gazvesi'ne katıldığı, fetih hareketleri sırasında Şam, Kûfe ve Rakka şehirlerinde ikamet ettiği, Muâviye b. Ebû Süfyân döneminde ise en son yerleştiği Rakka şehrinde öldüğü belirtilmektedir. Oğullarından Eymen b. Hureym, Esedoğulları kabilesinin meşhur şairlerinden biri olarak kabul edilmiş; fakat onun sahâbî olup olmadığı husûsunda görüş birliğine varılamamıştır. Sahâbî râvilerden olan babası Hureym b. Fâtik ise Nebî (s.a)'den toplam on hadis nakletmiştir.¹⁴²⁰

1.1.80.2. Hz. Peygamber'in Hureym b. Fâtik ve Ailesi Hakkındaki Duası

Onlarla ilgili tâbiünden Eyyûb b. Keysân es-Sahtiyânî (ö. 131/749) kanalıyla nakledilen tek rivayete göre Peygamber (s.a), hırsızlık suçundan dolayı eli kesilmiş olan bir adamı, kurdukları çadırda barındırıp soğuktan korumaya çalışan Hureym b. Fâtik ve ailesine, “اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى آلِ فَاتِكِ كَمَا أَوَى هَذَا الْعَبْدُ الْمُصَابَ” = *Allah'im! Şu musibete uğramış (yaralı) kulunu barındırıp korumalarından dolayı Fâtik ailesine bereket ihsan eyle*” diyerek duada bulunmuştur.¹⁴²¹

1.1.81. Husayn b. Evs

1.1.81.1. Hal Tercemesi

Temîm kabilesinin Nehşeloğulları kolundan olan Husayn (r.a)¹⁴²² hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Sadece, Peygamber (s.a)'in hayır duasını aldığı ve ömrünün son günlerini Basra'da geçirdiği bilinmektedir. Kendisine yapılan duayı ise bizzat oğlu Ziyâd b. Husayn nakletmiştir.¹⁴²³

1.1.81.2. Hz. Peygamber'in Husayn b. Evs Hakkındaki Duası

Husayn (r.a) hakkında sadece kendisinden nakledilen tek rivayete göre Nebî (s.a), Medine'de yanına çağırıldığı Husayn b. Evs'in saçını okşamış ve ona duada

¹⁴²⁰ İbn Hazm, *Sîre*, s. 285.

¹⁴²¹ Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm el-Herevî, *Garibü'l-hadis*, neşr. Muhammed Azîmüddîn, 1. baskı, I-IV, Matba'atü Dâireti'l-Me'ârifî'l-Osmaniyye, Haydarâbâd 1964, IV, 350; Beyhakî, *Şü'abü'l-îmân*, VI, 525.

¹⁴²² Künyesi ve Nesebi: Ebû Ziyâd Husayn b. Evs (Üveys/Kays) b. Huceyr b. Sahr b. Bekr b. Sahr b. Nehşel b. Dârim et-Temîmî.

¹⁴²³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 353; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 31; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 18.

bulunmuştur.¹⁴²⁴

1.1.82. Hz. Hüseyin

1.1.82.1. Hal Tercemesi

Hz. Peygamber'in çok sevdiği iki torunundan en küçüğü¹⁴²⁵ olan Hüseyin b. Ali¹⁴²⁶, hicretin dördüncü yılında (m. 626) Medine'de dünyaya gelmiştir.¹⁴²⁷ Babası, Peygamber (s.a)'in damadı ve amcazadesi Ali b. Ebû Tâlib, annesi ise onun sevgili kızı Fâtıma'dır.¹⁴²⁸ Hz. Hüseyin'in doğumuna bir hayli sevinen Nebî (s.a), onun ismini bizzat kendisi koymuş; ardından da akîka kurbanı kesmiştir.¹⁴²⁹ Anne ve babasına da onun saçları ağırlığınca gümüş tasadduk etmelerini tavsiye etmiştir.¹⁴³⁰ Çocukluğunu dedesinin gözetiminde geçiren Hüseyin (r.a), yaşının küçük olması dolayısıyla ilk iki halife dönemindeki olaylarda fiilen yer almamıştır.¹⁴³¹ Gençlik yıllarına denk gelen Osman (r.a) devrinde ise ağabeyi Hasan ile birlikte Saîd b. Âs yönetimindeki Horasan seferlerine katılmış ve bölgenin fethine katkı sağlamıştır.¹⁴³² Medine'ye döndükten sonra da babası onları isyancılar tarafından evi kuşatılan Hz. Osman ve ailesini korumakla görevlendirmiştir.¹⁴³³ Halifeliği döneminde Ali b. Ebû Tâlib'in yanından hiç ayrılmayan Hüseyin (r.a), gerçekleştirmiş olduğu bütün seferlere onunla beraber iştirak etmiştir.¹⁴³⁴ Şehadetinden sonra babasının yerine geçen ağabeyi Hasan b. Ali zamanında ise daima ona yardımcı olmuş ve aldığı tüm kararlarda onu desteklemiştir.¹⁴³⁵ Sadece halifeliği Muâviye b. Ebû Süfyân'a devretmesine pek sıcak bakmayan Hüseyin (r.a), bu konuda kardeşini ikna edememiş ve olayın ardından onunla birlikte Medine'ye dönmüştür.¹⁴³⁶ O, ikinci Emevî halifesi Yezîd b. Muâviye'nin veliaht tayin edilmesine

¹⁴²⁴ Nesâî, *Sünen*, Zinet 10 (h.no: 5065).

¹⁴²⁵ Ethem Ruhi Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 518.

¹⁴²⁶ Künyesi ve Nesebi: Ebû Abdillâh el-Hüseyin b. Alî b. Ebî Tâlib b. Abdilmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf el-Hâşimî.

¹⁴²⁷ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 392; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 25; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 14.

¹⁴²⁸ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 392; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 24; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 14.

¹⁴²⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 393; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 24.

¹⁴³⁰ Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 518.

¹⁴³¹ Ethem Ruhi Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 518.

¹⁴³² Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 518.

¹⁴³³ Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 518.

¹⁴³⁴ İbn Hacer, *İsâbe*, II, 15.

¹⁴³⁵ Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 518.

¹⁴³⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 27; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 15.

kadar siyasetle pek fazla ilgilenmemiş ve kendini ibadete vermiştir.¹⁴³⁷ Ancak I. Yezîd'in halifelîğe aday gösterilmesinden sonra aralarında İbn Abbas, İbn Ömer, İbn Zübeyr ve Abdurrahman b. Ebû Bekir'in de bulunduğu bir grup sahâbî ile bu karara karşı çıkmış; halifenin seçimle iş başına gelmesi gerektiği fikrini savunmuştur.¹⁴³⁸ Ardından umre yapmak üzere Mekke'ye geçen Hz. Hüseyin, burada Irak halkının kendisine biat edeceği haberini almış ve olayın doğruluğunu araştırmak üzere amcasının oğlu Müslim b. Akîl'i Kûfe'ye yollamıştır.¹⁴³⁹ Şehre ulaştığında kendilerine gelen haberin doğru olduğunu öğrenen Müslim ise bununla ilgili Hz. Hüseyin'e bir mektup göndermiş ve onun adına Iraklılardan biat almaya başlamıştır.¹⁴⁴⁰ Bunu haber alan yeni halife Yezîd b. Muâviye, Nu'mân b. Beşîr'i Kûfe valiliğinden azlederek yerine Basra valisi Ubeydullah b. Ziyâd'ı görevlendirmiş ve ona Müslim b. Akîl'i durdurmasını emretmiştir.¹⁴⁴¹ Yeni vali aldığı emir üzerine Basra'dan Kûfe'ye gelmiş ve şehri ablukaya almıştır.¹⁴⁴² Uygulanan baskı neticesinde halkın desteğini kaybeden Müslim b. Akîl, evine sığındığı Hânî b. Urve el-Murâdî ile birlikte yakalanarak öldürülmüştür.¹⁴⁴³ Onun gönderdiği mektuptan biat davetinin gerçek olduğu kanısına varan ve yaşanan gelişmelerden haberi olmayan Hüseyin (r.a), tüm vazgeçirme çabalarına rağmen ailesiyle birlikte Kûfe'ye doğru yola çıkmıştır.¹⁴⁴⁴ O, Irak halkının biattan vazgeçtiği ve Müslim b. Akîl'in öldürüldüğü gerçeğini Irak topraklarına yaklaştığında öğrenmiştir.¹⁴⁴⁵ Bunun üzerine beraberindekileri yanına çağıran Hz. Hüseyin, onlardan isteyenlerin ülkesine geri dönebileceğini bildirmiş ve kalan yetmiş kişiyle beraber Kûfe yakınlarındaki Kerbelâ mevkiine gelmiştir.¹⁴⁴⁶ Kafile burada kendilerini bekleyen Hür b. Yezîd yönetimindeki öncü birliği tarafından durdurulmuş ve ablukaya alınmıştır.¹⁴⁴⁷ Bunu öğrenen Ubeydullah b. Ziyâd, azledilmekle tehdit ettiği Rey valisi Ömer b. Sa'd komutasındaki bir orduyu onların üzerine göndermiş ve kendilerinden zorla da olsa biat

¹⁴³⁷ Fıġlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 518.

¹⁴³⁸ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 396; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 28; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 15; Fıġlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 518-519.

¹⁴³⁹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 28; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 15.

¹⁴⁴⁰ İbn Hacer, *İsâbe*, II, 15.

¹⁴⁴¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 28; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 15-16.

¹⁴⁴² Fıġlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 519.

¹⁴⁴³ İbn Hacer, *İsâbe*, II, 16.

¹⁴⁴⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 396; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 28.

¹⁴⁴⁵ İbn Hacer, *İsâbe*, II, 16.

¹⁴⁴⁶ Ethem Ruhi Fıġlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 519-520.

¹⁴⁴⁷ İbn Hacer, *İsâbe*, II, 16.

alınmasını emretmiştir.¹⁴⁴⁸ Valinin emrini yerine getirmek durumunda kalan Ömer b. Sa'd ise ordusuyla birlikte Kerbelâ'ya gelerek kafileden biat istemiş; reddedilince de onları susuz bırakmak sûretiyle biata zorlamıştır.¹⁴⁴⁹ Gördüğü acımasız muamele karşısında çaresiz kalan Hz. Hüseyin, karşı tarafa Iraklıların daveti üzerine buraya geldiğini ve izin vermeleri halinde kafilesiyle beraber Medine'ye geri dönebileceğini bildirmiştir.¹⁴⁵⁰ Onun bu önerisini kabul etmeyen Ömer b. Sa'd ise kendisine ancak biatta bulunmaları durumunda böyle bir şeyin mümkün olabileceği karşılığını vermiştir.¹⁴⁵¹ Fakat ailesiyle birlikte zor şartlar altında yaşamını sürdüren Hüseyin (r.a), bu öneriyi de reddetmiş ve gerçekleştirdiği savunma savaşında sevenleriyle beraber 61/680 yılında şehit düşmüştür.¹⁴⁵² Onun, Sinân b. Enes en-Nehâî ya da Şimr b. Zilcevşen tarafından kesilen başı ise esirlerle birlikte halife Yezîd b. Muâviye'ye gönderilmiştir.¹⁴⁵³ Emevî ordusunun bölgeden ayrılmasından sonra şehitlerin muharebe alanındaki naaşları Esed kabilesinden olan Gâdiriye köylüleri tarafından Kerbelâ'da toprağa verilmiştir.¹⁴⁵⁴ Esirleri bir süre sonra Medine'ye gönderen Yezîd'in, meydana gelen hadiseden dolayı büyük üzüntü duyduğu ve Kûfe valisi Ubeydullah b. Ziyâd'ı lânetlediği rivayet edilmişse de, olayın faillerini görevden almaması sebebiyle bu iddia pek fazla samimî bulunmamıştır.¹⁴⁵⁵ Vücudunun geriye kalan kısmının Kerbelâ'daki meşhur türbesinde bulunduğu konusunda ittifak eden İslâm âlimleri, başının nereye defnedildiği hususunda ise farklı görüşler¹⁴⁵⁶ ileri sürmüşlerdir.¹⁴⁵⁷ Fakat çoğunluğun görüşüne göre Hüseyin b. Ali'nin kesik başı esirlerle beraber Medine'ye gönderilmiş ve annesinin Bakî kabristanında bulunan mezarı yanında toprağa verilmiştir.¹⁴⁵⁸

¹⁴⁴⁸ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 394; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 28; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 16-17; Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 520.

¹⁴⁴⁹ İbn Hacer, *İsâbe*, II, 17; Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 520.

¹⁴⁵⁰ Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 520.

¹⁴⁵¹ Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 520.

¹⁴⁵² İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 393-397; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 28; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 17; Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 520.

¹⁴⁵³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 393; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 28, 30; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 17; Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 520.

¹⁴⁵⁴ Ethem Ruhi Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 520.

¹⁴⁵⁵ Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 520.

¹⁴⁵⁶ Hz. Hüseyin'in başının defin yeri ile ilgili görüşler: Annesi Fâtma'nın kabrinin yanı (Bakî Kabristanı-Medine); Babası Ali'nin kabrinin yanı (Hz. Ali Türbesi-Necf-Irak); Kerbelâ'daki kabri (Hz. Hüseyin Türbesi-Kerbelâ-Irak); Kûfe dışında bilinmeyen bir yer; Dimaşk'ta bilinmeyen bir yer; Rakka-Suriye; Kâhire-Mısır.

¹⁴⁵⁷ Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 520.

¹⁴⁵⁸ Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 520.

Kerbela'da kendisiyle birlikte şehit olan Ali el-Ekber dışında üç oğlu ve iki kızı daha bulunan Hz. Hüseyin'in "Seyyid" ismiyle anılan soyu, oğullarından Zeynelâbidîn'in çocukları tarafından günümüze kadar gelmiştir.¹⁴⁵⁹ Hz. Peygamber'in torunu, on iki imamın üçüncüsü ve on dört masumun beşincisi olması dolayısıyla İslâm dünyasında ona büyük değer verilmiş; Kerbelâ'daki şehadetiyle ilgili de, "Makel" adı verilen destansı mersiyeler kaleme alınmıştır.¹⁴⁶⁰ Peygamber (s.a)'in, "Cennet gençlerinin efendisi" ifadesiyle övdüğü¹⁴⁶¹ iki torunundan biri olan Hz. Hüseyin, dedesinden toplam sekiz hadis rivayet etmiştir.¹⁴⁶²

1.1.82.2. Hz. Peygamber'in Torunu Hüseyin Hakkındaki Duaları

Araştırmalarımızdan elde ettiğimiz verilere göre Hz. Hüseyin'e yönelik duaların yer aldığı toplam sekiz rivayet nakledilmiş; bunlardan dördü Hasaneyn (Hasan ve Hüseyin)'e, dördü de ehl-i beyte yapılan dualar için tahsis edilmiştir. Bunlardan Hasaneyn hakkındaki dualar tekrara düşmemek adına Hz. Hasan hakkında yapılan dualar; ehl-i beyt hakkındaki dualar ise Hz. Ali hakkında yapılan dualar kısmında zikredilmiştir.¹⁴⁶³

1.1.83. Ka'b b. Ucre

1.1.83.1. Hal Tercemesi

Kuzâa kabilesinin Beliyogulları koluna mensup bulunan Ka'b b. Ucre¹⁴⁶⁴, Hazrec kabilesi ile ittifak yapmış bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir.¹⁴⁶⁵ O, Câhiliye döneminde putlara tapmış ve Hudeybiye seferi öncesine kadar müslümanlığı benimsemekten kaçınmıştır.¹⁴⁶⁶ Fakat yakın dostu Ubâde b. Sâmit'in ısrarlarına daha fazla dayanamamış ve söz konusu yolculuğa çıkılmadan önce İslâmiyeti kabul

¹⁴⁵⁹ Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 521.

¹⁴⁶⁰ Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 521.

¹⁴⁶¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 24.

¹⁴⁶² İbn Hazm, *Sîre*, s. 286.

¹⁴⁶³ Hz. Hüseyin hakkında ehl-i beytin bir ferdi olarak yapılan dualar için bk. s. 73; Hasaneyn'in bir ferdi olarak yapılan dualara ulaşmak için bk. s. 153.

¹⁴⁶⁴ Künyesi ve Nesebi: Ebû Muhammed Ka'b b. Ucre b. Ümeyye b. Adî b. Ubeyd b. el-Hâris b. Amr b. Avf b. Ganm b. Sevâd b. Mürî b. İrâşe b. Âmir b. Abîle b. Kismîl b. Ferrân b. Belî b. Amr b. el-Hâris b. Kuzâ'a el-Belevî.

¹⁴⁶⁵ İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 1321; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 455; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 304.

¹⁴⁶⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 455; Selahattin Polat, "Ka'b b. Ucre", *DİA*, İstanbul 2001, XXIV, 6.

etmiştir.¹⁴⁶⁷ Ardından bütün önemli seferlere diğer sahâbîlerle birlikte katılan Ka‘b (r.a) sonraları Kûfe’ye yerleşmiş¹⁴⁶⁸ ve ömrünün sonlarına doğru döndüğü Medine şehrinde 52/672 yılında hayata gözlerini yummuştur.¹⁴⁶⁹ O, hakkında indirilen fidye âyetiyle¹⁴⁷⁰ tanınmış¹⁴⁷¹ ve Peygamber (s.a)’den naklettiği kırk yedi¹⁴⁷² hadisle rivayet ilmine büyük katkı sağlamıştır.¹⁴⁷³

1.1.83.2. Hz. Peygamber’in Ka‘b b. Ucre Hakkındaki Duası

Ka‘b b. Ucre’den nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), kendisinden sonra gelecek devlet adamlarının yapmış olduğu haksızlıklara destek olmaması konusunda İbn Ucre’yi uyarılmış ve ona, “يَا كَعْبُ بْنُ عَجْرَةَ أُعِيدُكَ بِاللَّهِ مِنْ إِمَارَةِ السُّفَهَاءِ” = *Ey Ka‘b b. Ucre! Görevini hakkıyla yerine getirmeyen idarecilere destek olma hususunda senin için Allah’a sığınırım*” buyurarak dua etmiştir.¹⁴⁷⁴

1.1.84. Katâde b. Nu‘mân

1.1.84.1. Hal Tercemesi

Evs kabilesinin Zaferoğulları koluna mensup bulunan Katâde (r.a)¹⁴⁷⁵, 579 yıllarında Medine’de dünyaya gelmiştir.¹⁴⁷⁶ O, sahâbeden Ebû Saîd el-Hudrî’nin ana-bir kardeşidir.¹⁴⁷⁷ Anneleri ise hanım sahâbîlerden Enîse¹⁴⁷⁸ bint Kays’tır.¹⁴⁷⁹ Hicret esnasında İslâmiyet’i kabul eden Katâde b. Nu‘mân, İkinci Akabe Biatı’na ve Hz.

¹⁴⁶⁷ İbn Hacer, *İsâbe*, V, 304; Selahattin Polat, “Ka‘b b. Ucre”, *DİA*, XXIV, 6.

¹⁴⁶⁸ İbn Abdülber, *İsti‘âb*, III, 1321; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, IV, 455; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 304-305.

¹⁴⁶⁹ İbn Abdülber, *İsti‘âb*, III, 1321; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, IV, 455; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 305; Polat, “Ka‘b b. Ucre”, *DİA*, XXIV, 7.

¹⁴⁷⁰ el-Bakara 2/196.

¹⁴⁷¹ İbn Abdülber, *İsti‘âb*, III, 1321; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, IV, 455; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 304.

¹⁴⁷² İbn Hazm, *Sîre*, s. 280.

¹⁴⁷³ Polat, “Ka‘b b. Ucre”, *DİA*, XXIV, 6.

¹⁴⁷⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 399; Tirmizî, *Sünen*, Cum‘a 79 (h.no: 614). Değerlendirme: Tirmizî, bu rivayeti “hasen-garib” olarak nitelendirmiş ve söz konusu rivayetin yalnızca Ubeydullah b. Mûsâ tarihiyle bilindiğini belirtmiştir.

¹⁴⁷⁵ Künyesi ve Nesebi: Ebû Amr Katâde b. en-Nu‘mân b. Zeyd b. Âmir b. Sevâd b. Zafer (Ka‘b) b. el-Hazrec b. Amr b. Mâlik b. el-Evs el-Evsî.

¹⁴⁷⁶ Ali Toksarı, “Katâde b. Nu‘mân”, *DİA*, İstanbul 2002, XXV, 24.

¹⁴⁷⁷ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III/II, 26; İbn Abdülber, *İsti‘âb*, III, 1276; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, IV, 370; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 229.

¹⁴⁷⁸ Nesebi: Enîse bint Kays b. Amr b. Ubeyd b. Mâlik b. Amr b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr el-Hazreciyye.

¹⁴⁷⁹ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III/II, 25; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 229.

Peygamber'in yer aldığı bütün gazvelere iştirak etmiştir.¹⁴⁸⁰ Hz. Ebû Bekir döneminde, dinden dönenlerle yapılan savaşlara, Hz. Ömer döneminde de Şam'ın fethine katılmıştır.¹⁴⁸¹ Hz. Ömer devrinde ayrıca, onun müşâvere heyetinde yer alan¹⁴⁸² Katâde (r.a), 23/643 yılında Medine'de vefat etmiş ve cenaze namazını Ömer (r.a) kıldırmıştır.¹⁴⁸³ Torunu Âsım b. Ömer meşhur bir hadis ve siyer âlimidir.¹⁴⁸⁴ Katâde b. Nu'mân'ın, Hz. Peygamber'den rivayette bulunduğu hadislerin sayısı yedidir.¹⁴⁸⁵

1.1.84.2. Hz. Peygamber'in Katâde b. Nu'mân Hakkındaki Duası

Katâde b. Nu'mân'dan gelen bir rivayete göre Nebî (s.a), Uhud Gazvesi'nde gözlerinden yaralanan Katâde'ye, “اللَّهُمَّ إِنَّ قَتَادَةَ قَدْ أُوجِهَ نَبِيَّكَ بِوَجْهِهِ فَأَجْعَلْهَا أَحْسَنَ عَيْنَيْهِ وَأَحَدَهُمَا = *Allah'im! Hiç şüphesiz Katâde yüzünü siper ederek peygamberini korumuştur. Bunun karşılığında sen de ona daha güzel ve keskin gören iki göz nasip eyle*” diyerek duada bulunmuş ve onun, söz konusu rahatsızlıktan kalıcı bir biçimde kurtulmasına vesile olmuştur.¹⁴⁸⁶

1.1.85. Kays b. Sa'd¹⁴⁸⁷

1.1.86. Kays b. Zeyd

1.1.86.1. Hal Tercemesi

Aslen Cüzâm kabilesinin Sa'doğulları koluna mensup bulunan Kays (r.a)¹⁴⁸⁸, kabilesiyle birlikte Medine'ye gelmiş ve Resûlullah'ın huzurunda müslüman olmuştur. Nebî (s.a) de onu, kabilesini yönetmekle görevlendirmiştir. Sonraları, kabilesinin zekâtını Hz. Peygamber'e getirip duasını alan Kays b. Zeyd, ömrünün son yıllarını

¹⁴⁸⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 26; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1275; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 371.

¹⁴⁸¹ Ali Toksarı, “Katâde b. Nu'mân”, *DİA*, XXV, 24.

¹⁴⁸² Toksarı, “Katâde b. Nu'mân”, *DİA*, XXV, 24.

¹⁴⁸³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 26; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1276; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 372; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 230; Toksarı, “Katâde b. Nu'mân”, *DİA*, XXV, 24.

¹⁴⁸⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 26; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1276; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 372; Toksarı, “Katâde b. Nu'mân”, *DİA*, XXV, 24.

¹⁴⁸⁵ İbn Hazm, *Sîre*, s. 287.

¹⁴⁸⁶ Taberânî, *Kebîr*, XIX, 8; Heysemî, *Zevâ'id*, VI, 113, VIII, 297. Değerlendirme: Heysemî, bu rivayeti *zayıf* olarak nitelendirmiştir.

¹⁴⁸⁷ Kays b. Sa'd'ın hal tercemesi ve hakkındaki dualar için bk. s. 193, 194-195.

¹⁴⁸⁸ Nesebi: Kays b. Zeyd b. Cebâ b. İmriülkays b. Sa'lebe b. Habîb b. Zübân b. Avf b. Enmâr b. Zinbâ' b. Mâzin b. Sa'd b. Mâlik b. Zeyd b. Efsâ b. Sa'd b. İyâs b. Harâm b. Cüzâm (Amr) el-Cüzâmî.

Şam'da geçirmiş ve yüz yaşlarında iken burada vefat etmiştir.¹⁴⁸⁹

1.1.86.2. Hz. Peygamber'in Kays b. Zeyd Hakkındaki Duası

Kays b. Zeyd'in naklettiği bir rivayete göre Allah Resûlü (s.a), kabilesinin gönderdiği zekâtı teslim etmek üzere kendisini ziyarete gelen Kays b. Zeyd'in başını okşamış ve ona, “بَارَكَ اللهُ فِيكَ يَا قَيْسُ” = *Allah seni mübarek kılsın ey Kays!*” buyurarak duada bulunmuştur. Oğlu Ebü't-Tufeyl, rivayetin devamında, Kays b. Zeyd'in saçlarının sonraları beyazladığını, fakat Hz. Peygamber'in eliyle okşadığı kısmın hep siyah kaldığını, bu yüzden de kendisine “Egar = Yakışıklı” isminin verildiğini belirtmiştir.¹⁴⁹⁰

1.1.87. Kurre b. İyâs

1.1.87.1. Hal Tercemesi

Müzeyne kabilesine mensup bulunan Kurre (r.a)¹⁴⁹¹, kabile heyetiyle birlikte Medine'ye gelerek İslâmiyeti kabul etmiş ve Hz. Peygamber'e ayran ikramında bulunarak duasını almıştır. O, daha sonra Basra'ya yerleşmiş ve Abdullah b. Zübeyr kuvvetlerinin Hâricîlere karşı gerçekleştirdiği Dûlâb Savaşı'nda (65/685) şehit düşmüştür. Aynı zamanda Basra kadısı İyâs b. Muâviye'nin de dedesi¹⁴⁹² olan Kurre b. İyâs, Peygamber (s.a)'den birkaç hadis nakletmiştir.¹⁴⁹³

1.1.87.2. Hz. Peygamber'in Kurre b. İyâs Hakkındaki Duası

Kurre b. İyâs'tan nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), kendisini ziyarete gelen ve o sırada küçük bir çocuk olan Kurre'nin başını okşamış; sonrada bağışlanması için ona duada bulunmuştur.¹⁴⁹⁴

¹⁴⁸⁹ İbn Sa'd, *Tabakât (Dördüncü Tabaka)*, 714; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 402; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 252-253.

¹⁴⁹⁰ Ebü Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, IV, 2327.

¹⁴⁹¹ Künyesi ve Nesebi: Ebü Muâviye Kurre b. İyâs b. Hilâl b. Riyâb b. Ubeyd b. Süvâ b. Sâriye b. Zübyân b. Sa'lebe b. Süleym b. Evs b. Amr el-Müzeyne el-Müzenî.

¹⁴⁹² Ahmet Ağırakça, “İyâs b. Muâviye”, *DİA*, İstanbul 2001, XXIII, 498.

¹⁴⁹³ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/I, 20-21; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1280; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 381-382; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 237.

¹⁴⁹⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 435, IV, 19, V, 35; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 407.

1.1.88. Kusem b. Abbas¹⁴⁹⁵

1.1.89. Lekîb b. Ertât

1.1.89.1. Hal Tercemesi

Kinde kabilesinin Sekûnoğulları koluna mensup olan Lekîb (r.a) hakkında kaynaklarda pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Sadece Nebî (s.a) ile çeşitli gazvelere katıldığı ve onun duasını aldığı bilinmektedir.¹⁴⁹⁶

1.1.89.2. Hz. Peygamber'in Lekîb b. Ertât Hakkındaki Duası

Lekîb b. Ertât'tan gelen bir rivayete göre Peygamber (s.a), ayaklarında ortopedik rahatsızlık bulunan Lekîb'e söz konusu problemden kurtulması için dua etmiş ve onun iyileşmesine vesile olmuştur.¹⁴⁹⁷

1.1.90. Mikdâd b. Amr

1.1.90.1. Hal Tercemesi

Kuzâa kabilesinin Behrâoğulları koluna mensup bulunan Mikdâd (r.a)¹⁴⁹⁸, babası Amr b. Sa'lebe'nin bir cinâyete karıştıktan sonra sığındığı Kinde kabilesi topraklarında dünyaya gelmiştir.¹⁴⁹⁹ Ancak o da bir süre sonra, söz konusu kabileden Ebû Şemr b. Hucr isimli bir kişiyi yaralayarak Mekke'ye kaçmış ve Peygamber (s.a)'in dayızadelerinden Esved b. Abdiyegûs'un himayesine girmiştir.¹⁵⁰⁰ Mikdâd b. Amr'ı çok seven efendisi, ileriki yıllarda onu üvey evlâdı olarak benimsemiştir.¹⁵⁰¹ O günden itibaren "İbnü'l-Esved" adıyla¹⁵⁰² anılan Mikdâd (r.a), daha başlangıç döneminde İslâmiyeti kabul etmiş ve ilk müslümanlardan olmuştur.¹⁵⁰³ Ardından ikinci Habeşistan

¹⁴⁹⁵ Kusem b. Abbas'ın hal tercemesi ve hakkındaki dualar için bk. 77, 79.

¹⁴⁹⁶ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1339; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 186; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 7.

¹⁴⁹⁷ Taberânî, *Kebîr*, XIX, 218; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 400. Değerlendirme: Heysemî, bu rivayetin râvilerinden Nasr b. Huzeyme ile babası Huzeyme b. Hibbân'ı tanımadığını belirtmiştir.

¹⁴⁹⁸ Künyesi ve Nesebi: Ebû Ma'bed el-Mikdâd b. Amr b. Sa'lebe b. Mâlik b. Rebîa b. Sümâme b. Matrûd b. Amr b. Sa'd b. Dühey b. Lü'ey b. Sa'lebe b. Mâlik b. eş-Şerîd b. Ebî Ehven b. Fâ'îş b. Dürey m b. el-Kayn b. Ehved b. Behrâ b. Amr b. el-Hâf b. Kuzâ'a el-Behrâvi.

¹⁴⁹⁹ İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 133; Mustafa Ertürk, "Mikdâd b. Amr", *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 49.

¹⁵⁰⁰ İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 133; Ertürk, "Mikdâd b. Amr", *DİA*, XXX, 49.

¹⁵⁰¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 114; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1480; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 242; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 133.

¹⁵⁰² İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 114; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1480; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 242; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 133.

¹⁵⁰³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1480; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 242; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 133.

hicretine katılmış ve diğer sahâbîlerle birlikte Mekke'ye geri dönmüştür.¹⁵⁰⁴ Kureyş'in zayıflarından olması sebebiyle Medine'ye açıktan hicret edemeyen Mikdâd b. Amr, bir müddet Mekke'de kalarak müminler lehine istihbarat toplamaya başlamıştır.¹⁵⁰⁵ Hicretten sonra Hz. Peygamber'e gönderdiği en son mektupta ise müşriklerin Medine'ye saldırı hazırlığı yaptığını haber vermiş ve böylece gereken tedbirin alınmasına imkân sağlamıştır.¹⁵⁰⁶ Keza Peygamber (s.a) haberi alır almaz, Ubeyde b. Hâris komutasındaki bir müfrezeyi Mekke'ye doğru yola çıkarmıştır. İki ordu "Seniyetülmerre" denilen yerde karşı karşıya geldiğinde müşrikler arasında bulunan Mikdâd (r.a), Utbe b. Gazvân ile beraber müslümanların safına geçmiştir.¹⁵⁰⁷ O, ciddî bir çarpışmanın olmadığı bu seriyyeden sonra İslâm ordusuyla birlikte Medine'ye dönmüş ve sonraki dönemde gerçekleşen bütün gazvelere iştirak etmiştir.¹⁵⁰⁸ Şehre geldiğinde bir süre Külsûm b. Hidm'in evinde kalan Mikdâd b. Amr, sahâbeden Cebbâr b. Sahr veya Cebr b. Atîk ile kardeş yapılmıştır.¹⁵⁰⁹ Nebî (s.a) onu amcasının kızı Dubâa bint Zübeyr ile evlendirerek kendisiyle akrabalık bağı kurmuştur.¹⁵¹⁰ Bedir Gazvesi'ne atıyla katılan az sayıda sahâbîden biri¹⁵¹¹ olduğu için "Fârisü Resûlullah" ünvanıyla anılmıştır.¹⁵¹² Hz. Ömer devrinde Yermük Savaşı (13/634) ile Mısır'ın fethine iştirak eden Mikdâd (r.a), Hz. Osman döneminde de İfrîkiyye(27/647) ve Kıbrıs'ın fethi (28/648) gibi seferlerde hazır bulunmuştur.¹⁵¹³ O, yağlarını aldırarak için girdiği bir ameliyatın ya da zayıflamak için içtiği bir yağın tesirinden kurtulamamış ve 33/653 tarihinde Medine'nin Cürf beldesinde yetmiş yaşlarında iken vefat etmiştir. Cenazesi ise, Hz. Osman'ın kıldırıldığı namazın ardından Bakî kabristanında toprağa verilmiştir.¹⁵¹⁴ Peygamber (s.a)'in, "Allah bana kendilerini sevmemi emretti" dediği

¹⁵⁰⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 114; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 242; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 133.

¹⁵⁰⁵ Ertürk, "Mikdâd b. Amr", *DİA*, XXX, 49.

¹⁵⁰⁶ Mustafa Ertürk, "Mikdâd b. Amr", *DİA*, XXX, 49.

¹⁵⁰⁷ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1480-1481; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 242.

¹⁵⁰⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 114, 115; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1480, 1481; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 242, 243; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 133.

¹⁵⁰⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 114; Ertürk, "Mikdâd b. Amr", *DİA*, XXX, 49.

¹⁵¹⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 114; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 134.

¹⁵¹¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 114; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 133.

¹⁵¹² Ertürk, "Mikdâd b. Amr", *DİA*, XXX, 49.

¹⁵¹³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1481; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 243; Ertürk, "Mikdâd b. Amr", *DİA*, XXX, 50.

¹⁵¹⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 115; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1481-1482; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 244; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 134; Ertürk, "Mikdâd b. Amr", *DİA*, XXX, 50.

dört kişiden¹⁵¹⁵ biri¹⁵¹⁶ olan Mikdâd b. Amr, ondan toplam kırk iki¹⁵¹⁷ hadis nakletmiştir.

1.1.90.2. Hz. Peygamber'in Mikdâd b. Amr Hakkındaki Duası

Hanımı Dubâa bint Zübeyr'in Mikdâd b. Amr'dan naklettiği bir rivayete göre Allah Resûlü (s.a), tarla faresinin yer altından çıkardığı on sekiz altın ya da dinarı kendisine getirip bunların zekâtını vermek isteyen Hz. Mikdâd'a, bu tür şeylerin zekâta tabi olmadığını ve eğer isterse bunları harcayabileceğini söylemiştir. Ardından da ona, “بَارِكْ اللهُ لَكَ فِيهَا” = *Allah, bunları sana mübarek eylesin*” buyurarak dua etmiştir.¹⁵¹⁸

1.1.91. Muâviye b. Ebû Süfyân

1.1.91.1. Hal Tercemesi

Kureyş kabilesinin Ümeyyeoğulları koluna mensup olan Muâviye (r.a)¹⁵¹⁹, 602/603 yılında¹⁵²⁰ Mekke'de doğmuştur.¹⁵²¹ Babası, Ebû Cehil'in Bedir Savaşı'nda öldürülmesinin ardından Mekke liderliğini üstlenen Ebû Süfyan b. Harb; annesi ise yine Mekkeli müşriklerin ileri gelenlerinden Utbe b. Rebîa'nın kızı¹⁵²² Hind'dir.¹⁵²³ Kız kardeşi Ümmü Habîbe'den dolayı Hz. Peygamber'in kayınbiraderi¹⁵²⁴ olan Muâviye b. Ebû Süfyân, aynı zamanda ilk müslümanlardan Ebû Huzeyfe b. Utbe'nin de yeğenidir.¹⁵²⁵ O, annesi, babası ve kardeşi Yezîd ile birlikte Mekke'nin fethi sırasında İslâmiyet'i kabul etmiş; sonra da Peygamber (s.a)'in kâtipleri arasında yer almıştır.¹⁵²⁶ Hz. Peygamber'in vefatından sonra Suriye üzerine gönderilen orduda komutan yardımcılığı yapan Muâviye (r.a), Hz. Ömer tarafından önce Ürdün (17/638), daha

¹⁵¹⁵ Hz. Ali, Selmân-ı Fârisî, Ebû Zer el-Gıfârî, Mikdâd b. Amr.

¹⁵¹⁶ Ertürk, “Mikdâd b. Amr”, *DİA*, XXX, 50.

¹⁵¹⁷ İbn Hazm, *Sîre*, s. 280.

¹⁵¹⁸ Ebû Dâvûd, *Sünen*, Harâc 38-40 (h.no: 3086); İbn Mâce, *Sünen*, Lukata 3 (h.no: 2508).

¹⁵¹⁹ Künyesi ve Nesebi: Ebû Abdîrahmân Muâviye b. Ebî Süfyân Sahr b. Harb b. Ümeyye b. Abdişems b. Abdîmenâf el-Ümevî.

¹⁵²⁰ İrfan Aycan, “Muâviye b. Ebû Süfyân”, *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 332.

¹⁵²¹ İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 112.

¹⁵²² Nesebi: Hind bint Utbe b. Rebîa b. Abdişems b. Abdîmenâf el-Abşemiyye.

¹⁵²³ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 128; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1416; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 201; Aycan, “Muâviye b. Ebû Süfyân”, *DİA*, XXX, 332.

¹⁵²⁴ Aycan, “Muâviye b. Ebû Süfyân”, *DİA*, XXX, 332.

¹⁵²⁵ Bk. Selman Başaran, “Ebû Huzeyfe”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 159.

¹⁵²⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 128; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1416; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 201; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 112-113.

sonra Dimaşk valiliğine (18/639) tayin edilmiştir.¹⁵²⁷ Bu sırada Filistin'in sahil şehirlerinden Kaysâriyye, Askalân ve Trablusşam'ı fethetmiş; Bizanslılardan kalma tersanelerden yararlanarak ilk İslâm donanmasını kurmuştur.¹⁵²⁸ Hz. Osman döneminde Suriye genel valiliğine getirilen Muâviye b. Ebû Süfyân, kurduğu donanma ile 27/648 yılında Kıbrıs'ı fethetmiştir.¹⁵²⁹ O, Hz. Osman'ın şehit edilmesi olayına ilgisiz kaldığı ve isyancıları ordusunda barındırdığı gerekçesiyle Hz. Ali'ye biat etmemiş ve iki taraf arasında 36/657 yılında başlayan Sıffîn Savaşı'nda onunla karşı karşıya gelmiştir.¹⁵³⁰ Muâviye (r.a), üç ay süren savaşın sonunda hakemlerin verdiği kararla Şam'da halifeliğini ilan etmiş ve halktan biat almaya başlamıştır.¹⁵³¹ Kûfe'de ise Hz. Ali şehit edilmiş ve yerine oğlu Hasan (r.a)'a biat edilmiştir (40/660).¹⁵³² Kısa bir süre sonra Hz. Hasan'dan da biat alan Muâviye b. Ebû Süfyân, 41/661 yılında tek başına halifeliğini ilan ederek doksan yıl hüküm sürecek Emevî Devleti'ni kurmuştur.¹⁵³³ Onun halifeliği döneminde, bir yandan Hâricîlerin çıkardığı isyanlarla mücadele edilmiş; bir yandan da çeşitli fetih hareketleri¹⁵³⁴ gerçekleştirilmiştir.¹⁵³⁵ Bunlardan en önemlisi, 54-58/674-678 yılları arasında yapılan ilk İstanbul kuşatmasıdır.¹⁵³⁶ Oğlu Yezîd'i veliaht tayin etmek sûretiyle hilâfeti verasete dayalı mutlak bir saltanata dönüştüren ve İslâm devlet yönetiminde köklü değişiklikler yapan Muâviye (r.a), 60/680 yılında Dimaşk'ta vefat etmiş¹⁵³⁷; Dahhâk b. Kays'ın kıldırıldığı¹⁵³⁸ cenaze namazının ardından da Şam'daki Bâbüssağîr mezarlığında¹⁵³⁹ toprağa verilmiştir. Onun, Hz. Peygamber'den rivayette bulunduğu hadislerin sayısı yüz altmış üçtür.¹⁵⁴⁰

¹⁵²⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 128; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1416-1417; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 201-203; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 113; Aycan, "Muâviye b. Ebû Süfyân", *DİA*, XXX, 332.

¹⁵²⁸ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1416-1417; Aycan, "Muâviye b. Ebû Süfyân", *DİA*, XXX, 332.

¹⁵²⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 128; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1417; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 203; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 113; Aycan, "Muâviye b. Ebû Süfyân", *DİA*, XXX, 332.

¹⁵³⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1418; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 203; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 113.

¹⁵³¹ İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 113; İrfân Aycan, "Muâviye b. Ebû Süfyân", *DİA*, XXX, 333.

¹⁵³² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 203; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 113.

¹⁵³³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1418; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 203; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 113; Aycan, "Muâviye b. Ebû Süfyân", *DİA*, XXX, 333.

¹⁵³⁴ Fetihler: Horasan, Sind, Sicistan, Kâbil (44/664), Toharistan-Kuhistan-Buhara (54/674), Semerkant (56/676), İfrîkiyye (45/665)

¹⁵³⁵ Aycan, "Muâviye b. Ebû Süfyân", *DİA*, XXX, 333.

¹⁵³⁶ Aycan, "Muâviye b. Ebû Süfyân", *DİA*, XXX, 333.

¹⁵³⁷ Aycan, "Muâviye b. Ebû Süfyân", *DİA*, XXX, 332-334.

¹⁵³⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 204.

¹⁵³⁹ Aycan, "Muâviye b. Ebû Süfyân", *DİA*, XXX, 334.

¹⁵⁴⁰ İbn Hazm, *Sîre*, s. 277.

1.1.91.2. Hz. Peygamber'in Muâviye b. Ebû Süfyân Hakkındaki Duaları

Araştırmalarımızdan elde ettiğimiz verilere göre Muâviye (r.a) hakkında dört farklı dua nakledilmiştir. Söz konusu duaların birincisi İrbâz b. Sâriye, ikincisi Hz. Âişe, üçüncüsü Abdurrahman b. Ebû Umeyre ve dördüncüsü de Vahşî b. Harb tarafından aktarılmıştır. Bunlardan İrbâz b. Sâriye rivayetine göre Nebî (s.a), bir sahur yemeğinde Muâviye b. Ebû Süfyân ile ilgili, “اللَّهُمَّ عَلِّمْ مُعَاوِيَةَ الْكِتَابَ وَالْحِسَابَ وَقِهِ الْعَذَابَ” = *Allah'ım! Muâviye'ye yazı yazmayı, hesap yapmayı öğret ve onu azaptan koru*” diyerek duada bulunmuştur.¹⁵⁴¹ Hz. Âişe rivayetine göre ise kulağının arkasına takarak getirdiği kalemi Allah ve Resûlü için kullanacağını söyleyen Muâviye'ye (r.a) bu kez, “جَزَاكَ اللَّهُ” = *Allah, peygamberine karşı sergilediğin(bu davranışın) ecrini sana hayır olarak versin!*” sözleriyle duada bulunmuştur.¹⁵⁴² Abdurrahman b. Ebû Umeyre'den gelen üçüncü rivayete göre Peygamber (s.a) hayırla andığı Muâviye b. Ebû Süfyân hakkında, “اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًّا وَاهْدِ بِهِ” = *Allah'ım! Onu hidayet eden, hidayete ermiş ve daima hidayet üzere olan kullarından eyle*” buyurarak duada bulunmuştur.¹⁵⁴³ Vahşî b. Harb'in naklettiği son rivayete göre ise beraber bindikleri bir bineğin üzerinde karnı kendisine değen Muâviye'ye (r.a), “اللَّهُمَّ اِمْلئْهُ عِلْمًا وَحِلْمًا” = *Allah'ım! Onu (Muâviye'nin karnını) ilim ve yumuşak huy ile doldur*” diyerek dua etmiştir.¹⁵⁴⁴

1.1.92. Muavviz b. Afrâ¹⁵⁴⁵

1.1.93. Muâz b. Cebel

1.1.93.1. Hal Tercemesi

Hazrec kabilesinin Cüşemoğulları kolundan olan Muâz b. Cebel¹⁵⁴⁶, hicretten on

¹⁵⁴¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 127; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 356 (Heysemî, bu rivayetin râvilerinden Hâris b. Ziyâd'ın “sika” bir râvi olarak görülmediğini ve Yûnus b. Seyf'ten başkasının da ondan rivayette bulunmadığını belirtmiştir). Benzer rivayetler için bk. Ahmed b. Hanbel, *Fezâ'ilü's-sahâbe*, II, 915 (1749 numaralı hadis “mürsel”, 1750 numaralı hadis ise “münkâtî” olarak nitelendirilmiştir); Taberânî, *Kebîr*, XIX, 439; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 356 (*Kebîr*'deki 1065 ve 1066 numaralı rivayetler Heysemî tarafından “mürsel” olarak vasıflandırılmıştır); Ebû'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed et-Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, thk. H. Abdülmecîd es-Selefi, 1. baskı, I-IV, Mü'essesetü'r-Risâle, Beyrut 1989, I, 190.

¹⁵⁴² Taberânî, *Evsat*, II, 233; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 356 (Heysemî, bu rivayetin râvilerinden Serî b. Âsım'ı “zayıf” olarak nitelendirmiştir).

¹⁵⁴³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 216; Tirmizî, *Sünen*, Menâkıb 47 (h.no: 3842). Değerlendirme: Tirmizî bu rivayeti, “hasen-garib” olarak değerlendirmiştir.

¹⁵⁴⁴ Begavî, *Mu'cemü's-sahâbe*, V, 366.

¹⁵⁴⁵ Muavviz b. Afrâ'nın hal tercemesi ve hakkındaki dua için bk. s. 108-109.

¹⁵⁴⁶ Künyesi ve Nesebi: Ebû Abdirrahmân Muâz b. Cebel b. Amr b. Evs b. Âiz b. Adî b. Ka'b b. Amr b. Üdey b. Sa'd

sekiz (m. 603) ya da yirmi yıl önce (m. 601) Medine’de doğmuştur.¹⁵⁴⁷ Annesi, Cüheyne kabilesine mensup bulunan ve babasının ölümünden sonra Selimeoğulları kolunun reisi Ced/Cüd b. Kays ile evlenen Hind¹⁵⁴⁸ bint Sehl’dir.¹⁵⁴⁹ Bu evlilikten onun anne-bir kardeşi Abdullah b. Ced dünyaya gelmiştir.¹⁵⁵⁰ Muâz (r.a), on sekiz yaşında iken (m. 619/621) müslüman olmuş ve İkinci Akabe Biati’na katılmıştır.¹⁵⁵¹ Hicretten sonra Allah Resûlü (s.a) onu Abdullah b. Mes’ûd ile kardeş yapmıştır.¹⁵⁵² O ayrıca, Hz. Peygamber’in kendisine Mekke emirliği görevini vermesi sebebiyle iştirak edemediği Huneyn ve Tâif gazveleri dışındaki bütün seferlerde hazır bulunmuştur.¹⁵⁵³ Nebî (s.a) tarafından hicretin dokuzuncu yılında (m. 630) Yemen’in Cened bölgesine kadı olarak gönderilen Muâz b. Cebel, Peygamber (s.a)’in vefatından sonra (11/632) görevini tamamlayarak Medine’ye dönmüştür.¹⁵⁵⁴ O, Yemen’deki görevi sırasında ridde hareketlerinin bertaraf edilmesine ve bölgenin müslümanlaşmasına büyük katkı sağlamıştır.¹⁵⁵⁵ Ardından halife Hz. Ebû Bekir’den izin isteyerek Suriye fetihlerine katılan ve Ebû Ubeyde b. Cerrâh’ın veba salgınında yaşamını yitirmesi üzerine Hz. Ömer tarafından ordu komutanlığı görevine getirilen Muâz (r.a), yine aynı salgına yakalanarak 17/638 ya da 18/639 yılında ailesiyle beraber Ürdün’de vefat etmiştir.¹⁵⁵⁶ Onun, İrbid¹⁵⁵⁷ vilâyetine bağlı Ağvârüşşimâliye kazasının kendi adıyla anılan bir köyünde bulunan türbesi günümüzde pek çok müslüman tarafından ziyaret edilmektedir.¹⁵⁵⁸ Arkadaşlarıyla¹⁵⁵⁹ birlikte Selimeoğulları kabilesinin putlarını ortadan

b. Alî b. Esed b. Sârîde b. Tezîd b. Cüşem b. el-Hazrec el-Hazrecî.

¹⁵⁴⁷ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 120, VII/II, 114; İbn Abdülber, *İstî’âb*, III, 1402-1403; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 187; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 106; M. Yaşar Kandemir, “Muâz b. Cebel”, *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 338.

¹⁵⁴⁸ Nesebi: Hind bint Sehl el-Cüheniyye.

¹⁵⁴⁹ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 120, VII/II, 114; Kandemir, “Muâz b. Cebel”, *DİA*, XXX, 338.

¹⁵⁵⁰ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 120, VII/II, 114; Kandemir, “Muâz b. Cebel”, *DİA*, XXX, 338.

¹⁵⁵¹ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 120; İbn Abdülber, *İstî’âb*, III, 1403; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 187; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 107; Kandemir, “Muâz b. Cebel”, *DİA*, XXX, 338.

¹⁵⁵² İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 120; İbn Abdülber, *İstî’âb*, III, 1403; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 187; M. Yaşar Kandemir, “Muâz b. Cebel”, *DİA*, XXX, 338.

¹⁵⁵³ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 121, 125, VII/II, 114, 115; İbn Abdülber, *İstî’âb*, III, 1403; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 187; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 106, 107; Kandemir, “Muâz b. Cebel”, *DİA*, XXX, 338.

¹⁵⁵⁴ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 121, 122, 124, 125, VII/II, 114; İbn Abdülber, *İstî’âb*, III, 1403-1405; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 188; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 106, 107; Kandemir, “Muâz b. Cebel”, *DİA*, XXX, 338.

¹⁵⁵⁵ Kandemir, “Muâz b. Cebel”, *DİA*, XXX, 338.

¹⁵⁵⁶ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 124, 125, VII/II, 114, 115; İbn Abdülber, *İstî’âb*, III, 1405-1406; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 187, 189-190; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 107; Kandemir, “Muâz b. Cebel”, *DİA*, XXX, 338.

¹⁵⁵⁷ Ürdün’ün kuzey kesiminde yer alan İrbid, ülkenin başkent Amman’dan sonra ikinci büyük şehridir.

¹⁵⁵⁸ Kandemir, “Muâz b. Cebel”, *DİA*, XXX, 338.

¹⁵⁵⁹ Abdullah b. Üneys ve Sa’lebe b. Ganeme ile birlikte...

kaldıran¹⁵⁶⁰ ve güçlü imanı sebebiyle Hz. İbrâhim'e benzetilen¹⁵⁶¹ Muâz b. Cebel, saadet asrının fetva kabiliyeti yüksek altı sahâbîsinden¹⁵⁶² biri olarak kabul edilmiştir.¹⁵⁶³ Kendisini çok seven Nebî (s.a), İbn Cebel'i "Muâz ne iyi bir insan" sözüyle övmüş¹⁵⁶⁴ ve Kur'an ilimlerinin aralarında onun da bulunduğu dört sahâbîden¹⁵⁶⁵ alınmasını tavsiye etmiştir.¹⁵⁶⁶ Resûlü Ekrem tarafından, "kavmi içerisinde haramla helâli en iyi bilen insan" olarak nitelenen¹⁵⁶⁷ ve kıyamet günü âlimlerin önünde yürüyeceği bildirilen¹⁵⁶⁸ Muâz (r.a), ondan toplam yüz elli yedi¹⁵⁶⁹ hadisin rivayetini gerçekleştirmiştir.¹⁵⁷⁰ Oğullarından Abdurrahman'ın kendisi gibi veba salgınından dolayı öldüğü¹⁵⁷¹; kızı Ümmü Abdullah'ın ise halası Sa'be bint Cebel ile birlikte Peygamber (s.a)'e biatta bulunduğu¹⁵⁷² nakledilmiştir.

1.1.93.2. Hz. Peygamber'in Muâz b. Cebel Hakkındaki Duası

Muâz b. Cebel hakkındaki dualarla ilgili bizzat kendisi tarafından nakledilen bir rivayet bulunmaktadır. Bu rivayete göre Nebî (s.a), Yemen'e kadı olarak görevlendirdiği Muâz b. Cebel'i uğurlarken ona, "حَفِظَكَ اللَّهُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْكَ وَمِنْ خَلْفِكَ وَعَنْ يَمِينِكَ = Allah, önünden-ardından, sağından-solundan, üstünden-altından (gelebilecek tehlikelere karşı) seni muhafaza buyursun. İnsanların, cinlerin ve bütün zararlı varlıkların kötülüğünü senden uzak tutsun!" buyurarak dua etmiştir.¹⁵⁷³

¹⁵⁶⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 120; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1404; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 189; Kandemir, "Muâz b. Cebel", *DİA*, XXX, 338.

¹⁵⁶¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1407; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 189; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 106; Kandemir, "Muâz b. Cebel", *DİA*, XXX, 339.

¹⁵⁶² Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Übey b. Ka'b, Zeyd b. Sâbit, Muâz b. Cebel.

¹⁵⁶³ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 188; Kandemir, "Muâz b. Cebel", *DİA*, XXX, 338.

¹⁵⁶⁴ Kandemir, "Muâz b. Cebel", *DİA*, XXX, 338-339.

¹⁵⁶⁵ Abdullah b. Mes'ûd, Übey b. Ka'b, Muâz b. Cebel, Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe.

¹⁵⁶⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 187; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 106; Kandemir, "Muâz b. Cebel", *DİA*, XXX, 338.

¹⁵⁶⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 122, VII/II, 114; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1404; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 188; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 106, 107; M. Yaşar Kandemir, "Muâz b. Cebel", *DİA*, XXX, 338.

¹⁵⁶⁸ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1404; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 189; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 107; Kandemir, "Muâz b. Cebel", *DİA*, XXX, 339.

¹⁵⁶⁹ İbn Hazm, *Sîre*, s. 277.

¹⁵⁷⁰ Kandemir, "Muâz b. Cebel", *DİA*, XXX, 339.

¹⁵⁷¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 120; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 189.

¹⁵⁷² Kandemir, "Muâz b. Cebel", *DİA*, XXX, 338.

¹⁵⁷³ Begavî, *Mu'cemü's-sahâbe*, V, 268.

1.1.94. Muhammed b. Enes b. Fedâle

1.1.94.1. Hal Tercemesi

Çocuk sahâbîlerden olan Muhammed (r.a)¹⁵⁷⁴, Evs kabilesinin Zaferoğulları koluna mensuptur. Babası Enes b. Fedâle ile dedesi Fedâle b. Adî de kendisi gibi sahâbîdir. Babası aynı zamanda Uhud şehitlerindedir. Hayatı hakkında pek fazla bilgi bulunmayan Muhammed b. Enes ile ilgili sadece isminin Hz. Peygamber tarafından konulduğu ve onun vefatı sırasında on yaşına ulaştığı hususu bilinmektedir.¹⁵⁷⁵

1.1.94.2. Hz. Peygamber'in Muhammed b. Enes Hakkındaki Duası

Muhammed b. Enes'in naklettiği bir rivayete göre Peygamber (s.a), doğduğunda yanına getirilen Muhammed b. Enes'in başını okşamış, ona kendi ismini vermiş ve bereket duasında bulunmuştur.¹⁵⁷⁶

1.1.95. Muhammed b. Mesleme

1.1.95.1. Hal Tercemesi

Evs kabilesinin Hâriseoğulları koluna mensup bulunan Muhammed b. Mesleme¹⁵⁷⁷, hicretten yirmi iki (m. 588) ya da otuz beş (m. 575) yıl önce Yesrib (Medine)'de doğmuştur.¹⁵⁷⁸ Babası, yine aynı kabileden Mesleme b. Seleme; annesi ise Hazrec kabilesinin Sâideoğulları kolundan Huleyde¹⁵⁷⁹ bint Ebû Ubeyd'dir.¹⁵⁸⁰ Muhammed (r.a), Medine'de Mus'ab b. Umeyr vasıtasıyla müslüman olmuş ve o gündən sonra daima Peygamber (s.a)'in yanında yer almıştır.¹⁵⁸¹ O, hicretten sonra Ebû Ubeyde b. Cerrâh ile kardeş yapılmıştır.¹⁵⁸² Medine'de Allah Resûlü'ne vekâlet etmesi

¹⁵⁷⁴ Nesebi: Muhammed b. Enes b. Fedâle b. Adî b. Harâm b. el-Hüteym b. Zafer el-Ensârî el-Evsî ez-Zaferî.

¹⁵⁷⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 112, III, 1365; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 292, V, 75; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 71, VI, 50, 189.

¹⁵⁷⁶ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 292; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 75; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 50.

¹⁵⁷⁷ Künyesi ve Nesebi: Ebû Abdırrahmân Muhammed b. Mesleme b. Seleme b. Hâlid b. Adî b. Mecde'a b. Hârise b. el-Hârîs b. el-Hazrec b. Amr b. Mâlik b. el-Evs el-Evsî.

¹⁵⁷⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 18; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1377; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 106-107; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 63; Ataullah Şahyar, "Muhammed b. Mesleme", *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 555.

¹⁵⁷⁹ Künyesi ve Nesebi: Ümmü Sehm Huleyde bint Ebî Ubeyd b. Vehb b. Levzân b. Abdivüd b. Zeyd b. Sa'lebe b. el-Hazrec b. Sâide b. Ka'b b. el-Hazrec el-Hazreciyye.

¹⁵⁸⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 18; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1377; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 106-107; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 63; Şahyar, "Muhammed b. Mesleme", *DİA*, XXX, 555.

¹⁵⁸¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 19; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 63.

¹⁵⁸² İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 19; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 63.

nedeniyle katılmadığı Tebük Gazvesi dışında bütün gazvelere iştirak eden Muhammed (r.a), 3/624 yılında İslâm düşmanlarından Ka‘b b. Eşref’i ve İbn Ebü’l-Hukayk’ı öldürenler arasında yer almıştır.¹⁵⁸³ O ayrıca 6/627 yılında Kuratâ ve Zülkassa seriyyelerine komuta etmiş¹⁵⁸⁴; gösterdiği kahramanlıktan dolayı “Fârisü Nebîyullâh = Hz. Peygamber’in Atlısı” ünvanını¹⁵⁸⁵ almıştır. İlk üç halife döneminde idarecileri teftiş etmekle görevlendirilen Muhammed (r.a), ayrıca Ömer (r.a) devrinde Cüheyne kabilesinin zekâtını toplamak üzere söz konusu bölgeye gönderilmiştir.¹⁵⁸⁶ O, Hz. Osman’ın şehadetinden sonra Ali b. Ebû Tâlib’i halife seçen sahâbîlerden biri olmakla beraber bu dönemde meydana gelen hiçbir fitne hareketine destek vermemiştir.¹⁵⁸⁷ Bu davranışını sadece müşriklere karşı savaşması husûsunda Nebî (s.a)’den aldığı emre¹⁵⁸⁸ bağlayan Muhammed b. Mesleme, ömrünün son yıllarını Medine yakınlarındaki Rebeze kasabasında geçirmiş ve 43/663, 46/666 ya da 47/667 yılında Medine’de vefat etmiştir.¹⁵⁸⁹ Cenazesi ise Medine valisi Mervân b. Hakem’in kıldırıldığı namazın ardından Bakî kabristanında toprağa verilmiştir.¹⁵⁹⁰ Asr-ı saâdet döneminde ceza infaz memurluğu ve Hz. Peygamber’in kâtipliği görevlerini yürüten Muhammed (r.a), ashâbın en faziletlieleri arasında zikredilmiştir.¹⁵⁹¹ Onun, yaşamı boyunca yaptığı yedi evliliğinden beşi sahâbî¹⁵⁹² on altı çocuğu¹⁵⁹³ dünyaya gelmiştir.¹⁵⁹⁴ Muhammed b. Mesleme’nin Peygamber (s.a)’den toplam on altı rivayeti bulunmaktadır.¹⁵⁹⁵

¹⁵⁸³ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III/II, 19; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, III, 1377; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 107; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 63.

¹⁵⁸⁴ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III/II, 19; Şahyar, “Muhammed b. Mesleme”, *DİA*, XXX, 555.

¹⁵⁸⁵ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III/II, 20; Şahyar, “Muhammed b. Mesleme”, *DİA*, XXX, 555.

¹⁵⁸⁶ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 107; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 63-64; Şahyar, “Muhammed b. Mesleme”, *DİA*, XXX, 555.

¹⁵⁸⁷ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III/II, 19-20; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, III, 1377; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 107; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 63-64; Şahyar, “Muhammed b. Mesleme”, *DİA*, XXX, 555.

¹⁵⁸⁸ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III/II, 19-20; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, III, 1377; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 107; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 63; Şahyar, “Muhammed b. Mesleme”, *DİA*, XXX, 555.

¹⁵⁸⁹ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III/II, 20; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, III, 1377; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 108; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 64; Şahyar, “Muhammed b. Mesleme”, *DİA*, XXX, 555.

¹⁵⁹⁰ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III/II, 20; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, III, 1377; Şahyar, “Muhammed b. Mesleme”, *DİA*, XXX, 555.

¹⁵⁹¹ Şahyar, “Muhammed b. Mesleme”, *DİA*, XXX, 555.

¹⁵⁹² Sahâbî Olan Çocukları: Abdurrahman, Abdullah, Ca‘fer, Sa‘d, Ömer.

¹⁵⁹³ Çocukları: Abdurrahman, Ümmü İsâ, Ümmü’l-Hâris (Ümmü Amr bint Selâme’dan); Abdullah, Ümmü Ahmed (Amre bint Mes‘ûd el-Evsiyye’dan); Sa‘d, Ca‘fer, Ümmü Zeyd (Kuteyle bint Husayn el-Mürriyye’dan); Ömer (Zehrâ bint Ammâr el-Mürriyye’dan); Enes, Amre (Kelb kabilesine mensup bir kadından); Kays, Zeyd, Muhammed (Ümmü Veled’dan); Muhammed, Hafsa (Ümmü Veled’dan).

¹⁵⁹⁴ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III/II, 18-19; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, III, 1377; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 108; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 63; Şahyar, “Muhammed b. Mesleme”, *DİA*, XXX, 555.

¹⁵⁹⁵ İbn Hazm, *Sîre*, s. 283.

1.1.95.2. Hz. Peygamber'in Muhammed b. Mesleme Hakkındaki Duası

Muhammed (r.a) hakkında Câbir b. Abdullah'dan nakledilen bir rivayete göre Allah Resûlü (s.a), Hayber'in fethi sırasında Yahudi savaşı Merhab ile çarpışmak üzere kendisinden izin isteyen Muhammed b. Mesleme'ye, “اللَّهُمَّ أَعْنِهِ عَلَيْهِ” = *Allah'ım! Rakibine karşı ona yardım eyle*” buyurarak duada bulunmuştur.¹⁵⁹⁶

1.1.96. Mus'ab b. Umeyr

1.1.96.1. Hal Tercemesi

Zengin bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Mus'ab (r.a)¹⁵⁹⁷, Kureyş kabilesinin Abdüddâroğulları koluna mensuptur.¹⁵⁹⁸ Babası Mekke'nin ileri gelenlerinden Umeyr b. Hâşim; annesi ise yine aynı kabilenin Âmiroğulları kolundan Hunâs¹⁵⁹⁹ bint Mâlik'tir.¹⁶⁰⁰ Kardeşi Ebü'r-Rûm'un da kendisi gibi sahâbî¹⁶⁰¹ olduğu Mus'ab b. Umeyr, Peygamber (s.a) Dârulerkam'da iken İslâmiyeti benimsemiş; ancak ebeveyninin ve kavminin tepkisinden çekinerek müslümanlığını gizlemiştir.¹⁶⁰² Söz konusu durumu bir süre sonra öğrenen ailesi ise onu hapsederek baskı altına almış ve kendisini dininden dönmeye zorlamıştır.¹⁶⁰³ Bütün bu sıkıntılara rağmen kararından vazgeçmeyen Mus'ab (r.a), nübüvvetin beşinci yılında (m. 615) ilk Habeşistan hicretine katılmıştır.¹⁶⁰⁴ O, daha sonra Mekke'ye dönmüş ve Birinci Akabe Biatı'na kadar (m. 621) burada kalmıştır.¹⁶⁰⁵ Biattan sonra Nebî (s.a) tarafından tebliğci ve muallim olarak Medine'ye gönderilen Mus'ab b. Umeyr, böylece Yesrib'e hicret eden ilk sahâbî

¹⁵⁹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 385; Heysemî, *Zevâ'id*, VI, 150 (Heysemî, bu rivayetin râvilerini “sika” olarak nitelendirmiştir).

¹⁵⁹⁷ Künyesi ve Nesebi: Ebü Abdillâh (Ebü Muhammed) Mus'ab b. Umeyr b. Hâşim b. Abdimenâf b. Abdiddâr b. Kusay b. Kilâb b. Mürre el-Abderî.

¹⁵⁹⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 81; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1473; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 175; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 101.

¹⁵⁹⁹ Nesebi: Hunâs bint Mâlik b. el-Mudarrîb b. Vehb b. Amr b. Huceyr b. Abd b. Ma'îs b. Âmir b. Lü'ey el-Âmiriyye.

¹⁶⁰⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 81.

¹⁶⁰¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 85, 86.

¹⁶⁰² İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 82; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1474; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 175; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 101.

¹⁶⁰³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 82; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1474; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 175; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 101.

¹⁶⁰⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 82; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1474; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 175; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 101; Hüseyin Algül, “Mus'ab b. Umeyr”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXI, 226.

¹⁶⁰⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 82; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 175; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 101; Algül, “Mus'ab b. Umeyr”, *DİA*, XXXI, 226.

olmuştur.¹⁶⁰⁶ O, şehre vardığında Es‘ad b. Zürâre’nin evine yerleşmiş ve gerçekleştirdiği başarılı çalışmalar neticesinde Üseyd b. Hudayr ile Sa‘d b. Muâz’ın başını çektiği birçok Medinelî sahâbînin İslâm’ı kabulüne vesile olmuştur.¹⁶⁰⁷ Hicretten sonra Sa‘d b. Ebû Vakkâs ve Ebû Eyyûb el-Ensârî kardeş ilân edilen Mus‘ab (r.a), Bedir Gazvesi’nde Resûlullah’ın sancağını taşımış; en son katıldığı Uhud Savaşı’nda ise müşriklerden Abdullah b. Kam‘a tarafından atılan hançerin göğsüne saplanması sonucu şehit düşmüştür.¹⁶⁰⁸ Gazvenin sonunda cesedinin başına gelen Hz. Peygamber uzun süre ağlamış ve onun faziletlerini zikrederek kendisine duada bulunmuştur.¹⁶⁰⁹ İnandığı değerler uğrunda sahip olduğu servetten vazgeçen ve bütün mesaisini Allah yolunda harcayan İbn Umeyr, tüm bu güzel hasletlerinden dolayı “Mus‘ab’ül-Hayr” ismiyle anılmıştır.¹⁶¹⁰ Mus‘ab (r.a), Resûlullah’ın baldızı Hamne bint Cahş ile evlenerek onun bacanağı olma ayrıcalığını elde etmiştir.¹⁶¹¹ Kendisinin bu evlilikten Zeyneb adındaki tek çocuğu dünyaya gelmiştir.¹⁶¹²

1.1.96.2. Hz. Peygamber’in Mus‘ab b. Umeyr Hakkındaki Duası

Mus‘ab (r.a) ile ilgili Ebû Hüreyre’den nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), Uhud Gazvesi’nde şehit düşen Mus‘ab b. Umeyr’in cesedi başında bir süre beklemiş ve üzüntüsünü dile getirerek ona duada bulunmuştur.¹⁶¹³

1.1.97. Nâbiga el-Ca‘dî

1.1.97.1. Hal Tercemesi

Şairliği ile tanınmış sahâbîlerden biri¹⁶¹⁴ olan Nâbiga (r.a)¹⁶¹⁵, aslen Âmir b.

¹⁶⁰⁶ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III, 82-84; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, IV, 1473-1474; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 175-176; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 101; Algül, “Mus‘ab b. Umeyr”, *DİA*, XXXI, 226.

¹⁶⁰⁷ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 176; Algül, “Mus‘ab b. Umeyr”, *DİA*, XXXI, 226.

¹⁶⁰⁸ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III, 84-86; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, IV, 1474; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 176; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 101; Algül, “Mus‘ab b. Umeyr”, *DİA*, XXXI, 226.

¹⁶⁰⁹ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III, 85; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, IV, 1474; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 176-177; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 101; Algül, “Mus‘ab b. Umeyr”, *DİA*, XXXI, 226.

¹⁶¹⁰ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III, 81; Algül, “Mus‘ab b. Umeyr”, *DİA*, XXXI, 226.

¹⁶¹¹ Algül, “Mus‘ab b. Umeyr”, *DİA*, XXXI, 226.

¹⁶¹² İbn Sa‘d, *Tabakât*, III, 81; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 177; Algül, “Mus‘ab b. Umeyr”, *DİA*, XXXI, 226.

¹⁶¹³ Hâkim, *Müstedrek*, II, 271 (Zehebî, bu rivayetin “mevzû” olabileceği yönünde bir kanaat beyan etmiştir).

¹⁶¹⁴ İbn Sa‘d, *Tabakât* (4. Tabaka), s. 616; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, IV, 1514; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 276, 278; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 218.

¹⁶¹⁵ Nesebi: en-Nâbiga (Kays b. Abdillâh/ Abdullâh b. Kays/ Hibbân b. Kays/Hayyân b. Kays) b. Abdillâh b.

Sa'saa kabilesinin Ca'deoğulları koluna mensuptur.¹⁶¹⁶ Ona, Câhiliye döneminde bıraktığı şiir söyleme sanatını İslâm'ı benimsedikten sonra yeniden devam ettirdiği için "en-Nâbiga = Aniden Parlayan" ismi verilmiştir.¹⁶¹⁷ O günden sonra bu isimle tanınan Nâbiga el-Ca'dî'nin asıl adı hep ihtilafli kalmıştır. O, Câhiliye devrinde hanif inancını benimsemiş; İslâm'ın yayıldığını duyunca da bir heyetle Medine'ye gelerek İslâmiyet'i kabul ettiğini açıklamıştır.¹⁶¹⁸ Uzunca bir ömür süren Nâbiga (r.a), Abdullah b. Zübeyr'in halifeliği sırasında İsfahan'da vefat etmiştir.¹⁶¹⁹ Onun, Nebî (s.a)'den aktardığı sadece bir hadisi bulunmaktadır.¹⁶²⁰

1.1.97.2. Hz. Peygamber'in Nâbiga el-Ca'dî Hakkındaki Duası

Nâbiga el-Ca'dî tarafından nakledilen bir rivâyete göre Nebî (s.a), yanında okuduğu bir şiirini çok beğenmiş ve ona, "لَا يَفُضُّنُ اللَّهُ فَآكَ = Ağzına sağlık!" buyurarak dua etmiştir.¹⁶²¹

1.1.98. Nudayr b. Hâris

1.1.98.1. Hal Tercemesi

Aslen Kureyş kabilesinin Abdüddâroğulları koluna mensup bulunan Nudayr (r.a)¹⁶²², aynı zamanda Bedir Gazvesi'nde Hz. Ali tarafından öldürülen Nadr b. Hâris'in de kardeşidir.¹⁶²³ O, Huneyn Gazvesi sırasında müslüman olmuş ve Peygamber (s.a)'in uygun görmesiyle savaş ganimetinden pay almaya hak kazanmıştır.¹⁶²⁴ Daha sonra

Amr/Havh b. Udes b. Rebîa b. Ca'de b. Ka'b b. Rebîa b. Âmir b. Sa'saa el-Ca'dî el-Âmirî.

¹⁶¹⁶ İbn Sa'd, *Tabakât (4. Tabaka)*, s. 616; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1514; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 276; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 218.

¹⁶¹⁷ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1514; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 276; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 218.

¹⁶¹⁸ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1515; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 277; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 219.

¹⁶¹⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1515; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 276-277; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 219-220. Ayrıca bk. Zülfikar Tüccar, "Nâbiga el-Ca'dî", *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 260-261.

¹⁶²⁰ İbn Hazm, *Sîre*, s. 301.

¹⁶²¹ Heysemî, *Bugye*, s. 844; *Zevâ'id*, VIII, 126. Değerlendirme: Heysemî, râvilerden Ya'lâ b. el-Eşdak'ı zayıf olarak nitelendirmiştir.

¹⁶²² Künyesi ve Nesebi: Ebü'l-Hâris en-Nudayr b. el-Hâris b. Alkame b. Kelede b. Abdimenâf b. Abdiddâr b. Kusay el-Abderî el-Kuraşî.

¹⁶²³ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 331, (4. Tabaka), s. 261; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1525-1526; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 306-307; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 238.

¹⁶²⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 331, (4. Tabaka), s. 262-263; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1525; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 307; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 238-239.

hicret ederek önce Medine'ye sonra da Şam'a yerleşmiştir.¹⁶²⁵ Ardından katıldığı Yermük Savaşı'nda (15/637) şehit düşmüştür.¹⁶²⁶ Onun iki hanımından toplam dört çocuğu¹⁶²⁷ dünyaya gelmiştir.¹⁶²⁸

1.1.98.2. Hz. Peygamber'in Nudayr b. Hâris Hakkındaki Duası

Nudayr b. Hâris'ten nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), Huneyn Gazvesi'nde müslüman olan Nudayr'a (r.a), “اللَّهُمَّ زِدْهُ ثَبَاتًا/بَيِّنَاتًا” = *Allah'im! Onun sebâtını/beyanını arttır*” buyurarak duada bulunmuştur.¹⁶²⁹

1.1.99. Râfi' b. Amr

1.1.99.1. Hal Tercemesi

Kinâne kabilesinin Damreoğulları koluna mensup olan ve hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmayan Râfi' (r.a)¹⁶³⁰, sahâbe-i kirâmdan Hakem b. Amr'ın kardeşidir. Basra'da yaşamıştır. Kaynaklar onun, Hz. Peygamber (s.a)'den sadece tek bir hadis naklettiği bilgisine yer vermektedir.¹⁶³¹

1.1.99.2. Hz. Peygamber'in Râfi' b. Amr Hakkındaki Duası

Râfi (r.a) hakkında bizzat kendisinden nakledilen bir rivayete göre Allah Resûlü (s.a), küçükken başkalarına ait hurma ağaçlarını taşıyan Râfi' b. Amr'a yere düşenlerden yemesini önermiş ve başını okşadıktan sonra ona, “اللَّهُمَّ أَشْبِعْ بَطْنَهُ” = *Allah'im! Onun karnını doyur*” buyurarak dua etmiştir.¹⁶³²

¹⁶²⁵ İbn Sa'd, *Tabakât (4. Tabaka)*, s. 263; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1526; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 307; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 238.

¹⁶²⁶ İbn Sa'd, *Tabakât (4. Tabaka)*, s. 264; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1526; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 307; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 238-239.

¹⁶²⁷ Çocukları: Atâ, Nâfi', Mürtefa', Âtike...

¹⁶²⁸ İbn Sa'd, *Tabakât (4. Tabaka)*, s. 261. Ayrıca bk. Atullah Şahyar, “Nudayr b. Hâris”, *DİA*, İstanbul 2007, XXXIII, 224.

¹⁶²⁹ İbn Sa'd, *Tabakât (4. Tabaka)*, s. 263; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 239.

¹⁶³⁰ Künyesi ve Nesebi: Ebû Cübeyr Râfi' b. Müceddi' (Mühaddi'/Mühaddic) b. Hizyem (Hâtim) b. el-Hâris b. Nüayle (Nüfeyle) b. Müleyl b. Damra b. Bekr b. Abdimenât b. Kinâne el-Kinânî.

¹⁶³¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/I, 18-19; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 482; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 238-239; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 189.

¹⁶³² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 31; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Cihâd 85 (h.no: 2622); İbn Mâce, *Sünen*, Ticârât 67 (h.no: 2299).

1.1.100. Rifâa b. Râfi‘

1.1.100.1. Hal Tercemesi

Hazrec kabilesinin Züreykoğulları kolundan olan Rifâa b. Râfi‘ (r.a)¹⁶³³ Medine’de dünyaya gelmiştir.¹⁶³⁴ Babası, Uhud şehitlerinden Râfi‘ b. Mâlik; annesi ise hanım sahâbîlerden Ümmü Mâlik¹⁶³⁵ bint Übey’dir.¹⁶³⁶ Annesi aynı zamanda münafıkların reisi Abdullah b. Übey’in de kız kardeşidir.¹⁶³⁷ Babasıyla birlikte katıldığı İkinci Akabe Biatı sırasında müslüman olan Rifâa b. Râfi‘, kabilesi arasında İslâmiyet’i yaymak için büyük gayret sarfetmiş ve onların İslâm dinini kabul etmelerine vesile olmuştur.¹⁶³⁸ O Bedir, Uhud, Hendek ve Tâif gazveleri ile Mekke’nin fethine iştirak etmiş; Rıdvan Biatı ile Vedâ haccında da hazır bulunmuştur.¹⁶³⁹ Ayrıca kardeşleri Hallâd ve Mâlik’in de yer aldığı Bedir Gazvesi’nde Hallâd b. Râfi‘ ile beraber Resûlullah’ın duasını almıştır.¹⁶⁴⁰ İlk üç halife döneminde bazı fetihlere katılan Rifâa (r.a), Hz. Ali döneminde onunla birlikte hareket etmiştir.¹⁶⁴¹ O, 41-42/661-662 yıllarında Medine’de vefat etmiştir.¹⁶⁴² Biri muhaddis olmak üzere beş oğlu¹⁶⁴³ ve üç kızı¹⁶⁴⁴ bulunan¹⁶⁴⁵ Rifâa b. Râfi‘, Hz. Peygamber’den toplamda yirmi dört¹⁶⁴⁶ hadis aktarmıştır.¹⁶⁴⁷

Hakkındaki dua sebebiyle burada Hallâd b. Râfi’in hal tercemesine de kısaca yer

¹⁶³³ Künyesi ve Nesebi: Ebû Muâz Rifâa b. Râfi b. Mâlik b. el-Aclân b. Amr b. Âmir b. Züreyk b. Âmir b. Abdihârise (el-Hâris) b. Mâlik b. Gadab b. Cüşem b. el-Hazrec el-Hazrecî.

¹⁶³⁴ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 130; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 497; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 279; Mehmet Efendioğlu, “Rifâa b. Râfi’”, *DİA*, İstanbul 2008, XXXV, 94.

¹⁶³⁵ Nesebi: Ümmü Mâlik bint Übey b. Mâlik b. el-Hâris b. Ubeyd b. Mâlik b. Sâlim b. Ganm b. Avf b. el-Hazrec el-Hazreciyye.

¹⁶³⁶ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 130; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 497; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 279; Efendioğlu, “Rifâa b. Râfi’”, *DİA*, XXXV, 94.

¹⁶³⁷ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 279; Efendioğlu, “Rifâa b. Râfi’”, *DİA*, XXXV, 94.

¹⁶³⁸ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 130; Efendioğlu, “Rifâa b. Râfi’”, *DİA*, XXXV, 94.

¹⁶³⁹ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 130; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 497; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 279; Efendioğlu, “Rifâa b. Râfi’”, *DİA*, XXXV, 94.

¹⁶⁴⁰ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 181.

¹⁶⁴¹ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 497; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 280; Mehmet Efendioğlu, “Rifâa b. Râfi’”, *DİA*, XXXV, 94.

¹⁶⁴² İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 130; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 497; Efendioğlu, “Rifâa b. Râfi’”, *DİA*, XXXV, 94.

¹⁶⁴³ Abdurrahman (Ümmü Abdurrahman bint Nu’mân el-Hazreciyye’den), Ubeyd (Ümmü Veled’den), Muâz (Ümmü Abdullah Selmâ bint Muâz el-Hazreciyye’den), Ubeydullah ve Nu’mân (Ümmü Abdullah bint Fâkih el-Hazreciyye’den).

¹⁶⁴⁴ Remle, Büseyne, Ümmü Sa’d (Ümmü Abdullah bint Fâkih el-Hazreciyye’den).

¹⁶⁴⁵ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 130; Efendioğlu, “Rifâa b. Râfi’”, *DİA*, XXXV, 94.

¹⁶⁴⁶ İbn Hazm, *Sîre*, s. 282.

¹⁶⁴⁷ Efendioğlu, “Rifâa b. Râfi’”, *DİA*, XXXV, 94.

vermek istiyoruz:

Hallâd b. Râfi‘: Onunla birlikte Bedir Gazvesi’nde Resûlü Ekrem’in duasını alan kardeşi Hallâd’ın¹⁶⁴⁸ yaşamı konusundaysa kaynaklarda pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Sadece, kendisiyle aynı kabileden olan Ümmü Râfi‘ bint Osman¹⁶⁴⁹ isimli bir kadınla evlendiği ve bu evliliğinden de Yahyâ adında bir oğlunun dünyaya geldiği nakledilmiştir.¹⁶⁵⁰

1.1.100.2. Hz. Peygamber’in Rifâa ve Hallâd Kardeşler Hakkındaki Duası

Rifâa b. Râfi‘ hakkında kendisinden nakledilen iki ayrı rivayette iki farklı yakarış bilgisine ulaşılmıştır. Bunlardan sadece kendisi hakkında yapılmış dua bilgisinin yer aldığı birinci rivayete göre Nebî (s.a), Bedir Gazvesi sırasında gözünden yaralanan Rifâa’ya (r.a) iyileşmesi için duada bulunmuş¹⁶⁵¹; ikinci rivayete göre ise kendilerini taşıyan bineğin güçsüz ve zayıf olması sebebiyle ordunun gerisinde kalan Rifâa ile kardeşi Hallâd (r.a) hakkında, “اللَّهُمَّ اِحْمِلْ رَافِعًا وَخَلَادًا = Allah’ım! Râfi‘i (Rifâa’yu) ve Hallâd’ı (varmak istedikleri hedefe) (tez zamanda) ulaştır” buyurarak dua etmiştir. Bu duanın ardından hızlanan binekleri onları kısa sürede İslâm ordusuna yetiştirmiştir.¹⁶⁵²

1.1.101. Sâbit b. Kays

1.1.101.1. Hal Tercemesi

Aslen Hazrec kabilesine mensup bulunan Sâbit b. Kays¹⁶⁵³, güzel konuşması sebebiyle “Hatîbü Resûlullah” olarak nitelendirilmiştir.¹⁶⁵⁴ O, Bedir dışında bütün gazvelere iştirak etmiş; en son katıldığı Yemâme Savaşı’nda şehit düşmüştür.¹⁶⁵⁵ Sâbit

¹⁶⁴⁸ Künyesi ve Nesebi: Ebû Yahyâ Hallâd b. Râfi‘ b. Mâlik b. el-Aclân b. Amr b. Âmir b. Züreyk b. Âmir b. Abdihârise (el-Hâris) b. Mâlik b. Gadab b. Cüşem b. el-Hazrec el-Hazrecî.

¹⁶⁴⁹ Nesebi: Ümmü Râfi‘ bint Osman b. Halde b. Mühalled b. Âmir b. Züreyk el-Hazreciyye.

¹⁶⁵⁰ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III/II, 130-131; İbn Abdülber, *İsti‘âb*, II, 451; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 181; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 139.

¹⁶⁵¹ Bezzâr, *Müsned*, IX, 182; Taberânî, *Evsat*, IX, 59; Heysemî, *Zevâ’id*, VI, 82. Değerlendirme: Heysemî, râvilerden Abdülaziz b. İmran’ı zayıf olarak vasıflandırmaktadır.

¹⁶⁵² Bezzâr, *Müsned*, IX, 181; Heysemî, *Zevâ’id*, VI, 74 (Heysemî, bu rivayetin râvilerinden Abdülaziz b. İmran’ı “metrûk” olarak nitelendirmiştir).

¹⁶⁵³ Künyesi ve Nesebi: Ebû Muhammed/Abdurrahman Sâbit b. Kays b. Şemmâs b. Zahîr/Züheyr b. Mâlik b. İmri’ülkays b. Mâlik el-Egar b. Sa‘lebe b. Ka‘b b. el-Hazrec el-Hazrecî.

¹⁶⁵⁴ İbn Abdülber, *İsti‘âb*, I, 200; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, I, 451; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 203.

¹⁶⁵⁵ İbn Abdülber, *İsti‘âb*, I, 200-201; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, I, 451; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 203.

b. Kays'ın Muhammed, Yahyâ ve Abdullah isimli üç oğlu ise Harre Vak'ası'nda şehit edilmiştir.¹⁶⁵⁶ Hz. Peygamber onu cennetle müjdelemiş ve “*Sâbit ne güzel adam!*” diyerek övmüştür.¹⁶⁵⁷ O Peygamber (s.a)'den sadece bir hadis nakletmiştir.¹⁶⁵⁸

1.1.101.2. Hz. Peygamber'in Sâbit b. Kays Hakkındaki Duası

Sâbit b. Kays'tan nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), o sırada hasta olan Sâbit'i (r.a) ziyaret etmiş ve ona, “*اَكْشِفِ الْبَأْسَ رَبَّ النَّاسِ عَن تَابِتِ بْنِ قَيْسِ بْنِ شَمَّاسٍ* = *Ey insanların Rabbi! Sâbit b. Kays b. Şemmâs'tan (söz konusu) rahatsızlığı gider*” sözleriyle duada bulunmuştur.¹⁶⁵⁹

1.1.102. Sa'd el-Karaz

1.1.102.1. Hal Tercemesi

Hangi kabileye mensup olduğu bilinmeyen Sa'd el-Karaz (r.a), ilk müslümanlardan Ammâr b. Yâsir'in azatlı kölesidir.¹⁶⁶⁰ Babasının ismi ise Âiz ya da Abdurrahman'dır.¹⁶⁶¹ Hz. Peygamber'in tavsiyesi üzerine karaz (akasya ağacı) ticaretine yönelen Sa'd b. Âiz, bu olayın ardından “el-Karaz” lakâbı ile anılmaya başlamıştır.¹⁶⁶² Allah Resûlü (s.a) döneminde Kubâ Mescidi'nin müezzinliğini yapması sebebiyle de ona “el-Müezzin” lakâbı verilmiştir.¹⁶⁶³ Hz. Ebû Bekir veya Hz. Ömer tarafından Şam'a göç eden Bilâl-i Habeşî'nin yerine Mescid-i Nebî müezzinliğine tayin edilen Sa'd el-Karaz, yaşamını yitirdiği Haccâc b. Yûsuf devrine kadar (65/685-95/714) buradaki vazifesini sürdürmüştür.¹⁶⁶⁴ Onun ölümünden sonra da bu görevi oğulları¹⁶⁶⁵ ve torunları yerine getirmiştir.¹⁶⁶⁶

¹⁶⁵⁶ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 200; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 452.

¹⁶⁵⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 451; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 203. Ayrıca bk. Mustafa Karataş, “Sâbit b. Kays b. Şemmâs”, *DİA*, İstanbul 2008, XXXV, 352-353.

¹⁶⁵⁸ İbn Hazm, *Sîre*, s. 301.

¹⁶⁵⁹ Ebû Dâvûd, *Sünen*, Tıb 18 (h.no: 3885).

¹⁶⁶⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 593; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 440; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 79.

¹⁶⁶¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 593; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 440; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 79.

¹⁶⁶² İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 593; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 440; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 79.

¹⁶⁶³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 593, 594; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 440; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 79, 80.

¹⁶⁶⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 594; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 441; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 80.

¹⁶⁶⁵ Ammâr b. Sa'd ve Ömer b. Sa'd.

¹⁶⁶⁶ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 594; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 80.

1.1.102.2. Hz. Peygamber'in Sa'd el-Karaz Hakkındaki Duası

Sa'd el-Karaz ile ilgili bizzat kendisinden nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), onun okuduğu ezanı çok beğenmiş ve başını okşadıktan sonra kendisine, *بَارَكَ اللَّهُ فِيكَ يَا سَعْدُ*, = *Allah seni mübarek eylesin ey Sa'd!*" buyurarak dua etmiştir. Ardından da ona Bilâl-i Habeşî'nin bulunmadığı zamanlarda müezzinlik görevini yürütmesi talimatını vermiştir.¹⁶⁶⁷

1.1.103. Sa'd b. Büceyr

1.1.103.1. Hal Tercemesi

Aslen Becile kabilesinin Sehmoğulları koluna mensup bulunan Sa'd (r.a)¹⁶⁶⁸, küçük yaşlarda gazvelere katılmış ve Peygamber (s.a)'in duasını almıştır. Bu duanın bereketiyle neslinden birçok âlim yetişmiştir. Örneğin Hanefî mezhebinin üç büyük imamından biri olan Ebû Yûsuf, oğlu Habîb b. Sa'd'ın torunudur. Annesinden dolayı¹⁶⁶⁹ "İbn Habte" adıyla anılan Sa'd b. Büceyr, sonraları Kûfe'ye yerleşmiş ve burada vefat etmiştir.¹⁶⁷⁰

1.1.103.2. Hz. Peygamber'in Sa'd b. Büceyr Hakkındaki Duaları

İbnü'l-Kelbî tarafından nakledilen bir rivayete Nebî (s.a), annesiyle birlikte yanına gelen Sa'd b. Büceyr'in başını okşamış ve ona bereket duasında bulunmuştur. Câbir b. Abdullah'ın aktardığı bir rivayete göre ise Hendek Gazvesi'nde ona, *أَسْعِدَ اللَّهُ* *جَدَّكَ* = *Allah sana mutluluk versin!*" buyurarak dua etmiştir.¹⁶⁷¹

1.1.104. Sa'd b. Ebû Vakkâs

1.1.104.1. Hal Tercemesi

Kureyş kabilesinin Zühreoğulları koluna mensup olan Sa'd b. Ebû Vakkâs

¹⁶⁶⁷ Dârekutnî, *Sünen*, I, 441.

¹⁶⁶⁸ Nesebi: Sa'd b. Büceyr b. Muâviye b. Kuhâfe b. Nüfeyl b. Sedûs b. Abdimenâf b. Ebî Esâme b. Sehm b. Sa'd b. Abdillâh b. Muâviye b. Zeyd b. el-Gavs b. Enmâr b. İrâş es-Sehmî el-Becelî.

¹⁶⁶⁹ Annesi: Habte bint Mâlik el-Hazreciyye.

¹⁶⁷⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 34; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 584-585; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 421-422; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 72.

¹⁶⁷¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 584-585; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 422.

(r.a)¹⁶⁷², 592 yılında Mekke’de dünyaya gelmiştir.¹⁶⁷³ Babası Ebû Vakkâs b. Vüheyb Hz. Peygamber’in annesi Âmine bint Vehb’in amcasının oğludur.¹⁶⁷⁴ Bu sebeple Nebî (s.a), onu ashabına “*Bu benim dayımdır!*” sözleriyle takdim etmiştir.¹⁶⁷⁵ Ebû Süfyân’ın amcasının kızı olan annesi Hamne¹⁶⁷⁶ bint Süfyân ise müslüman olmadan ölmüştür.¹⁶⁷⁷ On yedi (m. 610) ya da on dokuz (m. 611) yaşlarında iken¹⁶⁷⁸ İslâmiyet’i kabul eden Sa’d b. Ebû Vakkâs, annesinden gördüğü baskıya rağmen dininden dönmemiştir.¹⁶⁷⁹ Sa’d (r.a), İslâm’ın ilk yıllarında müslümanlarla alay eden bir müşriği yaralamış; o günden sonra, “Allah yolunda kan akıtan ilk kişi” olarak anılmıştır.¹⁶⁸⁰ Peygamber (s.a)’den önce hicret eden Sa’d (r.a), onunla birlikte bütün gazvelere iştirak etmiştir.¹⁶⁸¹ O, Medine’ye geldiğinde Mus’ab b. Umeyr veya Sa’d b. Muâz ile kardeş yapılmış¹⁶⁸² ve ilk olarak da Ubeyde b. Hâris’in yönettiği Râbiğ Seriyyesi’ne katılmıştır.¹⁶⁸³ Bu mücadele sırasında attığı okla bir müşriği öldürmüş ve o günden sonra da “Allah yolunda ok atan ilk sahâbi” olarak vasıflandırılmıştır.¹⁶⁸⁴ Uhud Savaşı’nda ise, atıcılıktaki maharetinden dolayı Hz. Peygamber ona, “*Anam babam sana feda olsun at ey Sa’d!*”¹⁶⁸⁵ buyurarak iltifatta bulunmuştur.¹⁶⁸⁶ Nebî (s.a) döneminde Harrâr Seriyyesi’ne¹⁶⁸⁷ komuta eden Sa’d b. Ebû Vakkâs, Hz. Ömer döneminde de Irak cephesi

¹⁶⁷² Künyesi ve Nesebi: Ebû İshâk Sa’d b. Ebû Vakkâs (Mâlik) b. Vüheyb (Üheyb) b. Abdimenâf b. Zühre ez-Zührî.

¹⁶⁷³ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/I, 97, VI, 6; İbn Abdülber, *İstî’âb*, II, 606-607; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 452-453; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 83; İbrahim Hatiboğlu, “Sa’d b. Ebû Vakkâs”, *DİA*, İstanbul 2008, XXXV, 372.

¹⁶⁷⁴ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 453.

¹⁶⁷⁵ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/I, 97; İbn Abdülber, *İstî’âb*, II, 608; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 453; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 83.

¹⁶⁷⁶ Nesebi: Hamne bint Süfyân b. Ümeyye b. Abdişems b. Abdimenâf el-Ümeviyye.

¹⁶⁷⁷ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/I, 97, VI, 6; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 453; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 83; Hatiboğlu, “Sa’d b. Ebû Vakkâs”, *DİA*, XXXV, 372.

¹⁶⁷⁸ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/I, 98; İbn Abdülber, *İstî’âb*, II, 607; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 453; Hatiboğlu, “Sa’d b. Ebû Vakkâs”, *DİA*, XXXV, 372.

¹⁶⁷⁹ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 455; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 83; Hatiboğlu, “Sa’d b. Ebû Vakkâs”, *DİA*, XXXV, 372.

¹⁶⁸⁰ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 453, 454; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 83; Hatiboğlu, “Sa’d b. Ebû Vakkâs”, *DİA*, XXXV, 372.

¹⁶⁸¹ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/I, 98, 101; İbn Abdülber, *İstî’âb*, II, 607; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 453; Hatiboğlu, “Sa’d b. Ebû Vakkâs”, *DİA*, XXXV, 372.

¹⁶⁸² İbn Sa’d, *Tabakât*, III/I, 99; Hatiboğlu, “Sa’d b. Ebû Vakkâs”, *DİA*, XXXV, 372.

¹⁶⁸³ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/I, 99; İbn Abdülber, *İstî’âb*, II, 607; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 84; Hatiboğlu, “Sa’d b. Ebû Vakkâs”, *DİA*, XXXV, 372.

¹⁶⁸⁴ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/I, 100; İbn Abdülber, *İstî’âb*, II, 607, 608; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 453; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 83; Hatiboğlu, “Sa’d b. Ebû Vakkâs”, *DİA*, XXXV, 372.

¹⁶⁸⁵ Buhârî, *Sahîh*, Megâzî 18 (h.no: 4059)

¹⁶⁸⁶ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/I, 100; İbn Abdülber, *İstî’âb*, II, 607; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 454; Hatiboğlu, “Sa’d b. Ebû Vakkâs”, *DİA*, XXXV, 372.

¹⁶⁸⁷ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/I, 100; İbrahim Hatiboğlu, “Sa’d b. Ebû Vakkâs”, *DİA*, XXXV, 372.

başkumandanlığına getirilmiştir.¹⁶⁸⁸ O, bölgede gerçekleştirdiği fetihlerle¹⁶⁸⁹ Sasânî tehlikesini ortadan kaldırmıştır.¹⁶⁹⁰ Hz. Ömer ve Hz. Osman dönemlerinde¹⁶⁹¹ bir süre kurucusu¹⁶⁹² olduğu Kûfe şehrinde valilik de yapan¹⁶⁹³ Sa'd (r.a), Hz. Osman'ın şehadetinden sonra fitneden uzak kalabilmek amacıyla Medine yakınlarındaki Akîk vadisine yerleşmiş ve ömrünün son yıllarını burada çiftçilik yaparak geçirmiştir.¹⁶⁹⁴ O, 55/675 yılında Akîk'teki evinde vefat etmiş ve cenazesi omuzlar üzerinde Medine'ye getirilmiştir.¹⁶⁹⁵ Sonra da Medine valisi Mervân b. Hakem'in kıldırıldığı cenaze namazının ardından Bakî' kabristanında toprağa verilmiştir.¹⁶⁹⁶ O, Aşere-i Mübeşşere'den (cennetle müjdelenen on kişiden) ve muhâcîr sahâbîlerden en son vefat eden kimse olarak nitelendirilmiştir.¹⁶⁹⁷ Ayrıca binicilikteki ustalığından dolayı "Fârisü'l-İslâm" ünvanıyla tanınan¹⁶⁹⁸ ve Hz.Ömer'in, kendisinden sonraki halifeyi seçmek üzere görevlendirdiği altı şûrâ üyesinden biri¹⁶⁹⁹ olan Sa'd b. Ebû Vakkâs, yaşamı boyunca on üç evlilik yapmış ve bu evliliklerden on sekizi erkek toplam otuz altı çocuğu¹⁷⁰⁰ dünyaya gelmiştir.¹⁷⁰¹ Kardeşlerinden Umeyr Bedir Gazvesi'nde, Âmir

¹⁶⁸⁸ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 608; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 454; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 83; Hatiboğlu, "Sa'd b. Ebû Vakkâs", *DİA*, XXXV, 372.

¹⁶⁸⁹ Kâdisiye Zaferi (15/636), Medâin'in fethi (16/637), Celûla Zaferi (16-19/637-639).

¹⁶⁹⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 6; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 608; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 454; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 83, 84; Hatiboğlu, "Sa'd b. Ebû Vakkâs", *DİA*, XXXV, 372.

¹⁶⁹¹ Hz. Ömer dönemi: 17-21/638-642; Hz. Osman dönemi: 24/645

¹⁶⁹² İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 6; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 608; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 454; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 83, 84; Hatiboğlu, "Sa'd b. Ebû Vakkâs", *DİA*, XXXV, 372.

¹⁶⁹³ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 6; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 608-609; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 454; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 83, 84; Hatiboğlu, "Sa'd b. Ebû Vakkâs", *DİA*, XXXV, 372-373.

¹⁶⁹⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 6; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 609; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 455; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 84; Hatiboğlu, "Sa'd b. Ebû Vakkâs", *DİA*, XXXV, 373.

¹⁶⁹⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 104-105, VI, 6-7; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 610; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 456; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 83, 84; Hatiboğlu, "Sa'd b. Ebû Vakkâs", *DİA*, XXXV, 373.

¹⁶⁹⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 104-105, VI, 7; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 610; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 456; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 84; Hatiboğlu, "Sa'd b. Ebû Vakkâs", *DİA*, XXXV, 373.

¹⁶⁹⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 456; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 83; Hatiboğlu, "Sa'd b. Ebû Vakkâs", *DİA*, XXXV, 373.

¹⁶⁹⁸ Hatiboğlu, "Sa'd b. Ebû Vakkâs", *DİA*, XXXV, 373.

¹⁶⁹⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 607, 609; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 453, 454; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 83; Hatiboğlu, "Sa'd b. Ebû Vakkâs", *DİA*, XXXV, 373.

¹⁷⁰⁰ Hanımları ve Çocukları: 1. *Ümmü İshâk bint Şihâb ez-Zühriyye* (İshâk el-Ekber, Ümmü'l-Hakem el-Kübrâ) 2. *Mâviyye bint Kays el-Kindiyye* (Ömer, Muhammed, Hafsa, Ümmü'l-Kâsım, Ümmü Külsûm) 3. *Ümmü Âmirbint Amr el-Behrâviyye* (Âmir, İshâk el-Asgar, İsmail, Ümmü İmrân) 4. *Zebd bint el-Hâris el-Bekriyye* (İbrahim, Mûsâ, Ümmü'l-Hakem es-Sugrâ, Ümmü Amr, Hind, Ümmü'z-Zübeyr, Ümmü Mûsâ) 5. *Selmâ et-Taglibiyye* (Abdullah el-Ekber) 6. *Havle bint Amr et-Taglibiyye* (Mus'ab) 7. *Ümmü Hilâl bint Rebi' el-Mezhiciyye* (Abdullah el-Asgar, Abdurrahman el-Büceyr, Hamide) 8. *Ümmü Hakîm bint Kârız el-Kinâniyye* (Umeyr el-Ekber, Hamne) 9. *Selmâ bint Hasafe el-Bekriyye* (Umeyr el-Asgar, Amr, İmrân, Ümmü Amr, Ümmü Eyyüb, Ümmü İshâk) 10. *Tayyibe bint Âmir en-Nemriyye* (Sâlih) 11. *Ümmü Huceyr* (Osman, Remle) 12. *Ümmü Veled* (Amre) 13. *Ümmü Veled* (Âişe).

ise Yermük muharabesinde şehit düşmüştür.¹⁷⁰² Diğer kardeşi Utbe b. Ebû Vakkâs da Uhud Gazvesi'nde Resûlullah'a saldıran müşrikler arasında yer almış ve müslümanlara olan bu tavrını ömrünün sonuna kadar sürdürmüştür.¹⁷⁰³ Ayrıca onun, Hâlide ve Umâre isminde iki kız kardeşinin olduğu ve bunlardan Hâlide bint Ebû Vakkâs'ın sahâbeden Semüre b. Cündeb ile evlendiği bildirilmiştir.¹⁷⁰⁴ Hadis nakli konusunda son derece titiz davranan Sa'd (r.a)'ın Hz. Peygamber'den aktardığı toplam iki yüz yetmiş bir rivayeti bulunmaktadır.¹⁷⁰⁵

1.1.104.2. Hz. Peygamber'in Sa'd b. Ebû Vakkâs Hakkındaki Duaları

Araştırmalarımızdan elde ettiğimiz verilere göre Sa'd (r.a) hakkında bizzat kendisi tarafından nakledilen toplam dört ayrı dua metnine ulaşılmıştır. Bunlardan ikisi hasta ziyareti, ikisi de gazve sırasında yapılmıştır. Hasta ziyareti sırasında yapılan duaların yer aldığı ilk rivayete göre Nebî (s.a), Vedâ haccı sırasında (10/632) şiddetli bir hastalığa yakalanan ve hicret sevabını azaltacağı endişesiyle Mekke'de ölmek istemeyen Sa'd b. Ebû Vakkâs'ı evinde ziyaret etmiş; ardından da elini onun vücuduna koyup kendisine, “اللَّهُمَّ اشْفِ سَعْدًا وَأَتَمِّمْ لَهُ هِجْرَتَهُ” = *Allah'im! Sa'd'a şifa ver ve hicretini (hicret sevabını) tamam eyle*” buyurarak duada bulunmuştur.¹⁷⁰⁶ İkinci rivayete göre ise ona, “يَرْحَمُ اللَّهُ ابْنَ عَفْرَاءَ” = *Allah Afrâ'nın oğluna (Sa'd b. Ebû Vakkâs'a) rahmet etsin!*” şeklinde dua etmiştir.¹⁷⁰⁷ Peygamber (s.a) ayrıca, binicilik ve atıcılık konusundaki ustalığından dolayı kendisini takdirle karşıladığı Sa'd (r.a) hakkında Bedir Gazvesi'nde¹⁷⁰⁸, “اللَّهُمَّ اسْتَجِبْ لِسَعْدٍ إِذَا دَعَاكَ” = *Allah'im! Dua ettiğinde Sa'd'ın duasını makbûl eyle*¹⁷⁰⁹; Uhud Gazvesi'nde ise “اللَّهُمَّ سَدِّدْ رَمِيَّتَهُ وَأَجِبْ دَعْوَتَهُ” = *Allah'im! Attığı oku isabetli, ettiği duayı da müstecâb eyle*” sözleriyle yakarışda bulunmuş; ardından da “*Anam babam sana feda olsun at ey Sa'd!*” buyurarak onu, elindeki okları fırlatmaya

¹⁷⁰¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 97-98.

¹⁷⁰² İbrahim Hatiboğlu, “Sa'd b. Ebû Vakkâs”, *DİA*, XXXV, 373.

¹⁷⁰³ Hatiboğlu, “Sa'd b. Ebû Vakkâs”, *DİA*, XXXV, 373.

¹⁷⁰⁴ Hatiboğlu, “Sa'd b. Ebû Vakkâs”, *DİA*, XXXV, 373.

¹⁷⁰⁵ İbn Hazm, *Sîre*, s. 277; Hatiboğlu, “Sa'd b. Ebû Vakkâs”, *DİA*, XXXV, 373.

¹⁷⁰⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 168, 171; Buhârî, *Sahîh*, Merdâ 13 (h.no: 5659); Müslim, *Sahîh*, Vasiyye 8; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Cenâ'iz 7 (h.no: 3104).

¹⁷⁰⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 172; Buhârî, *Sahîh*, Vesâyâ 2 (h.no: 2742).

¹⁷⁰⁸ Ebû'l-Alî Muhammed Abdurrahman b. Abdürrahîm el-Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-Ahvezî bi-şerhi Câmi'i't-Tirmizî*, thk. Abdurrahman M. Osman, Abdülvehhâb Abdüllatif, 2. baskı, I-X, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1967, X, 254.

¹⁷⁰⁹ Tirmizî, *Sünen*, Menâkib 26 (h.no: 3751).

teşvik etmiştir.¹⁷¹⁰

1.1.105. Sa'd b. Muâz

1.1.105.1. Hal Tercemesi

Evs kabilesinin Abdüleşheloğulları kolundan olan Sa'd (r.a)¹⁷¹¹, 590 yılında Medine'de doğmuştur.¹⁷¹² Babası Muâz b. Nu'mân; annesi ise sahâbeden Kebşe¹⁷¹³ bint Râfi'dir.¹⁷¹⁴ O sıralarda Evs kabilesinin liderliğini yapan Sa'd b. Muâz, Mus'ab b. Umeyr'in teklifiyle İslâm dinini kabul etmiş ve onu kendi evinde ağırlamaya başlamıştır.¹⁷¹⁵ Daha sonra da kabilesinin topluca İslâm'ı benimsemesine vesile olmuştur.¹⁷¹⁶ Hz. Peygamber'in Medine'de vekil olarak bırakması sebebiyle Buvât Gazvesi'ne katılamayan Sa'd (r.a), Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarına Nebî (s.a) ile birlikte iştirak etmiş ve onu koruyan sahâbîler arasında yer almıştır.¹⁷¹⁷ O, en son katıldığı Hendek Savaşı'nda "İbnü'l-Arika" adıyla bilinen Hibbân b. Abdümenâf el-Âmirî'nin¹⁷¹⁸ attığı bir okla kolundan yaralanmış ve Mescid-i Nebî avlusunda kurulan bir çadıra getirilerek tedavi altına alınmıştır.¹⁷¹⁹ Bu olaydan sonra bir ay¹⁷²⁰ yaşayan Sa'd (r.a), her gün¹⁷²¹ Peygamber (s.a) tarafından ziyaret edilmiştir. O, müslümanların kuşatması altında bulunan ve onun vereceği hükme razı olacaklarını söyleyen Benî

¹⁷¹⁰ İbn Ebû Âsım, *Sünne*, II, 614-615; Bezzâr, *Müsned*, IV, 49-50; Hâkim, *Müstedrek*, III, 28-29; Heysemî, *Zevâ'id*, VI, 113 (Heysemî, Bezzâr rivayetinin râvilerinden Osman b. Abdurrahman el-Vakkâsî'yi "metrûk" olarak değerlendirmiştir).

¹⁷¹¹ Künyesi ve Nesebi: Ebû Amr Sa'd b. Muâz b. en-Nu'mân b. İmri'ülkays b. Zeyd b. Abdileşhel b. Cüşem b. el-Hâris b. el-Hazrec b. Amr en-Nübeyt b. Mâlik b. el-Evs, el-Evsî.

¹⁷¹² İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 2; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 602; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 461; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 87; Mehmet Efendioğlu, "Sa'd b. Muâz", *DİA*, İstanbul 2008, XXXV, 374.

¹⁷¹³ Künyesi ve Nesebi: Ümmü Amr Kebşe bint Râfi' b. Muâviye b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Hudre el-Ebcer b. Avf b. el-Hâris b. el-Hazrec el-Hazreciyye.

¹⁷¹⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 2; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 602; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 461; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 87.

¹⁷¹⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 2; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 602; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 461; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 88; Efendioğlu, "Sa'd b. Muâz", *DİA*, XXXV, 374.

¹⁷¹⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 2; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 602; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 461; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 88.

¹⁷¹⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 2; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 602; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 461; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 87; Efendioğlu, "Sa'd b. Muâz", *DİA*, XXXV, 374-375.

¹⁷¹⁸ Annesi Külâbe bint Saîd b. Sehm b. Amr b. Husays es-Sehmiyye'nin lakâbından dolayı böyle isimlendirilmiştir. Asıl ismi Hibbân b. Abdümenâf b. Münkız b. Amr b. Ma'îs b. Amir b. Lüey el-Âmirî'dir.

¹⁷¹⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 3, 5, 6; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 602-603; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 461-462; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 87-88; Efendioğlu, "Sa'd b. Muâz", *DİA*, XXXV, 375.

¹⁷²⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 602, 603; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 87.

¹⁷²¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 603; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 462.

Kurayza yahûdîlerini ağır bir şekilde cezalandırdıktan sonra yoğun kan kaybı nedeniyle otuz yedi yaşında şehit düşmüştür (5/627).¹⁷²² Cenazesi ise Hz. Peygamber'in kıldırıldığı namazın ardından Bakî kabristanında toprağa verilmiştir.¹⁷²³ Nebî (s.a), cennet ehlinden olduğunu müjdelediği Sa'd b. Muâz'ın ölümü sebebiyle arşın titrediğini; bu yüzden de yetmiş meleğin gökten inerek onun cenazesine eşlik ettiğini bildirmiştir.¹⁷²⁴ Oldukça genç denebilecek bir yaşta vefat etmesinden dolayı Sa'd (r.a)'den pek fazla hadis nakledilememiş ve kaynaklarda onun sadece bir rivayetine yer verilmiştir.¹⁷²⁵ Kardeşi Evs de kendisi gibi sahâbî olan ve aynı kabilede Hind¹⁷²⁶ bint Simâk ile evlenen Sa'd b. Muâz'ın söz konusu eşinden Amr ve Abdullah isminde iki oğlu dünyaya gelmiştir.¹⁷²⁷ O ayrıca, hicretten sonra Ebû Ubeyde b. Cerrâh ya da Sa'd b. Ebû Vakkâs ile kardeş yapılmış¹⁷²⁸ ve Nebî (s.a) tarafından "Seyyidü'l-Kavm= Kavminin Efendisi" sözüyle¹⁷²⁹ övülmüştür.

1.1.105.2. Hz. Peygamber'in Sa'd b. Muâz Hakkındaki Duaları

Onunla ilgili biri Abdullah b. Şeddâd'dan olmak üzere üç rivayet bulunmaktadır. Ensardan bir adamın naklettiği ilk rivayete göre Peygamber (s.a), ölmek üzere olan Sa'd b. Muâz'ı Mescid-i Nebî'nin avlusundaki çadırında ziyaret etmiş ve başını kucağına aldıktan sonra ona, "اللَّهُمَّ إِنَّ سَعْدًا قَدْ جَاهَدَ فِي سَبِيلِكَ وَصَدَّقَ رُسُلَكَ وَقَضَى الَّذِي عَلَيْهِ فَأَقْبَلْ رُوحَهُ بِخَيْرٍ مَا تَقَبَّلْتَ بِهِ الْأَرْوَاحَ = Allah'ım! Hiç şüphesiz ki Sa'd, senin yolunda savaşmış ve peygamberlerini doğrulamıştır. Sen de onun ruhunu, hayırlı (hoşnut olduğun) kimselerinkini nasıl kabul ediyorsan öylece kabul et" buyurarak duada bulunmuştur.¹⁷³⁰ Tâbiînün büyüklerinden Abdullah b. Şeddâd'ın naklettiği ikinci rivayete göre ise ona, "جَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا مِنْ سَيِّدِ قَوْمٍ فَقَدْ صَدَقْتَ اللَّهَ مَا وَعَدْتَهُ وَاللَّهُ صَادِقُكَ مَا وَعَدَكَ" = Kavmine öncülük

¹⁷²² İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 4-5, 7, 11; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 602, 603, 604; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 462, 463; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 88; Efendioğlu, "Sa'd b. Muâz", *DİA*, XXXV, 375.

¹⁷²³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 10-11, 12; Mehmet Efendioğlu, "Sa'd b. Muâz", *DİA*, XXXV, 375.

¹⁷²⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 9, 12, 13; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 603, 604, 605; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 463, 464; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 88; Efendioğlu, "Sa'd b. Muâz", *DİA*, XXXV, 375.

¹⁷²⁵ Efendioğlu, "Sa'd b. Muâz", *DİA*, XXXV, 375.

¹⁷²⁶ Künyesi ve Nesebi: Ümmü Amr Hind bint Simâk b. Atîk b. İmri'ül-kays b. Zeyd b. Abdileşhel b. Cüşem b. el-Hâris b. el-Hazrec b. Amr en-Nübeyt b. Mâlik b. el-Evs el-Evsiyye.

¹⁷²⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 2.

¹⁷²⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 2; Efendioğlu, "Sa'd b. Muâz", *DİA*, XXXV, 374.

¹⁷²⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 5; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 462; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 88.

¹⁷³⁰ Ahmed b. Hanbel, *Fezâ'ilü's-sahâbe*, II, 824.

etmeden dolayı Allah sana hayırlar versin! Muhakkak ki sen Allah'a verdiğin söze sadık kaldın; Allah da sana olan va'dini yerine getirecektir” buyurarak dua etmiştir.¹⁷³¹

Ayrıca Abdullah b. Zübeyr tarafından nakledilen üçüncü bir rivayete göre Peygamber (s.a), evlerinde iftar yaptığı Sa'd b. Mu'âz ve ailesine, “أَفْطَرَ عِنْدَكُمْ الصَّائِمُونَ = Evinizde hep oruçlular iftar etsin, yemeğinizi iyiler yesin, melekler de duacınız olsun” buyurarak duada bulunmuştur.¹⁷³²

1.1.106. Sa'd b. Rebî'

1.1.106.1. Hal Tercemesi

Hazrec kabilesine mensup olan Sa'd (r.a)¹⁷³³, Medine'de doğmuştur.¹⁷³⁴ Babası Rebî' b. Amr; annesi ise hanım sahâbîlerden Hüzeyle¹⁷³⁵ bint Utbe'dir.¹⁷³⁶ O, okuma yazma bilen birkaç Medineliden biri olduğu için Câhiliye devrinde “Kâtib” lakâbı ile tanınmıştır.¹⁷³⁷ Sa'd b. Rebî', nübüvvetin on birinci yılında (m. 620) Akabe görüşmeleri sırasında müslüman olmuş ve o günden sonra Hz. Peygamber'in kâtipleri arasında yer almıştır.¹⁷³⁸ Birinci ve İkinci Akabe biatlarına da katılan Sa'd (r.a), hicretten sonra Abdurrahman b. Avf ile kardeş ilan edilmiştir.¹⁷³⁹ O, Bedir Gazvesi esnasında müşriklerden Rifâa b. Ebû Rifâa el-Mahzûmî'yi öldürmüş ve en son katıldığı Uhud Gazvesi'nde (3/625) ise şehit olmuştur.¹⁷⁴⁰ Ana-bir kardeşi Hârice b. Zeyd ile aynı mezara defnedilen Sa'd b. Rebî'in, hanımı Amre bint Hazm'dan Ümmü Sa'd Cemîle adında bir kızı dünyaya gelmiştir.¹⁷⁴¹

¹⁷³¹ İbn Ebû Şeybe, *Musannef*, IV, 216, VI, 394.

¹⁷³² İbn Mâce, *Sünen*, Sıyâm 45 (h.no: 1747). Değerlendirme: Bûsîrî râvilerden Mus'ab b. Sâbit'i zayıf olarak nitelendirmiştir.

¹⁷³³ Nesebi: Sa'd b. er-Rebî' b. Amr b. Ebû Züheyr b. Mâlik b. İmri'ülkays b. Mâlik el-Egar b. Sa'lebe b. Ka'b b. el-Hazrec b. el-Hâris b. el-Hazrec el-Hazrecî.

¹⁷³⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 77, 141; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 589-590; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 432; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 77; Salih Karacabey, “Sa'd b. Rebî'”, *DİA*, İstanbul 2008, XXXV, 375.

¹⁷³⁵ Nesebi: Hüzeyle bint Utbe b. Amr b. Hadîc b. Âmir b. Cüşem b. el-Hâris b. el-Hazrec el-Hazreciyye.

¹⁷³⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 77, 141; Karacabey, “Sa'd b. Rebî'”, *DİA*, XXXV, 375.

¹⁷³⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 77; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 590; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 432; Karacabey, “Sa'd b. Rebî'”, *DİA*, XXXV, 375.

¹⁷³⁸ Karacabey, “Sa'd b. Rebî'”, *DİA*, XXXV, 375.

¹⁷³⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 77, 141; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 590; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 432-433; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 77; Karacabey, “Sa'd b. Rebî'”, *DİA*, XXXV, 375.

¹⁷⁴⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 77-78, 141; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 590; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 432-433; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 77; Karacabey, “Sa'd b. Rebî'”, *DİA*, XXXV, 375-376.

¹⁷⁴¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 77; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 591; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 433; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 77; Karacabey, “Sa'd b. Rebî'”, *DİA*, XXXV, 376.

1.1.106.2. Hz. Peygamber'in Sa'd b. Rebî' Hakkındaki Duaları

Bu konuda Ebû Saîd el-Hudrî'den nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), Uhud Gazvesi'nde şehit düştüğünü öğrendiği Sa'd (r.a) ile ilgili, “رَحِمَهُ اللَّهُ نَصَحَ لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ” = Allah ona rahmet eylesin! Yaşarken de ölürken de Allah'a ve Resûlü'ne karşı çok samimi idi” buyurarak dua etmiştir.¹⁷⁴² Vâkîdî'nin naklettiği diğer bir rivayete göre de ona, “اللَّهُمَّ أَلْقَ سَعْدَ بْنَ الرَّبِيعِ وَأَنْتَ عَنْهُ رَاضٍ” = Allah'ım! Sa'd b. Rebî'i kendisinden razı olarak huzuruna kavuştur” diyerek duada bulunmuştur.¹⁷⁴³

1.1.107. Sa'd b. Temîm

1.1.107.1. Hal Tercemesi

“el-Vâiz” lakâbıyla anılan ve Eş'ar kabilesinin Sekûnoğulları koluna mensup olan Sa'd (r.a)¹⁷⁴⁴, sonraları Dimaşk'a yerleşmiş ve bir süre şehir mescidinin imamlığını yapmıştır.¹⁷⁴⁵

1.1.107.2. Hz. Peygamber'in Sa'd b. Temîm Hakkındaki Duası

Sa'd b. Temîm'den nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), yanına gelen Sa'd'ın (r.a) başını okşamış ve ona dua etmiştir.¹⁷⁴⁶

1.1.108. Sa'd b. Ubâde

1.1.108.1. Hal Tercemesi

Hazrec kabilesinin Sâideoğulları koluna mensup bulunan Sa'd b. Ubâde¹⁷⁴⁷, Medine'de doğmuştur.¹⁷⁴⁸ Babası, Câhiliye devrinde ölen Ubâde b. Düleym; annesi ise hanım sahâbîlerden Amre¹⁷⁴⁹ bint Mes'ûd'dur.¹⁷⁵⁰ Bu kadın aynı zamanda Bedir

¹⁷⁴² İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 590; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 433.

¹⁷⁴³ Vâkîdî, *Megâzî*, I, 293.

¹⁷⁴⁴ Künyesi ve Nesebi: Ebû Bilâl Sa'd b. Temîm el-Eş'arî es-Sekûnî.

¹⁷⁴⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 583; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 423; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 72.

¹⁷⁴⁶ İbn Hacer, *İsâbe*, III, 72.

¹⁷⁴⁷ Künyesi ve Nesebi: Ebû Sâbit (Ebû Kays) Sa'd b. Ubâde b. Düleym b. Hârîse (b. Hizâm) b. Ebû Hazîme b. Sa'lebe b. Tarîf b. el-Hazrec b. Sâide b. Ka'b b. el-Hazrec el-Hazrecî.

¹⁷⁴⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 142, VII/II, 115; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 594; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 441; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 80; Mehmet Azimli, “Sa'd b. Ubâde”, *DİA*, İstanbul 2008, XXXV, 377.

¹⁷⁴⁹ Nesebi: Ümmü Sa'd Amre bint Mes'ûd b. Kays b. Amr b. Zeydenât b. Adî b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr b. Sa'lebe b. Amr b. el-Hazrec el-Hazreciyye.

¹⁷⁵⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 142, VII/II, 115; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 80; Azimli, “Sa'd b. Ubâde”, *DİA*, XXXV, 377.

Gazvesi'ne katılanlardan Sa'd b. Zeyd el-Eşheli'nin de teyzesidir.¹⁷⁵¹ O sırada Sâideoğulları kolunun reisliğini de yürüten ve Medine'nin ilk müslümanlarından olan Sa'd (r.a), İkinci Akabe Biati'nda Hz. Peygamber'in seçtiği on iki nakib arasında yer almıştır.¹⁷⁵² O, rahatsızlığından dolayı katılmadığı Bedir Gazvesi ile Peygamber (s.a)'in kendisini Medine'de kalmakla görevlendirmesi sebebiyle bulunamadığı Ebvâ ve Gâbe gazveleri ile dışında bütün gazvelere iştirak etmiş ve bu savaşlarda ensarın sancaktarlığını yapmıştır.¹⁷⁵³ Hz. Peygamber'in vefat ettiği gün ensar tarafından halifelğe aday gösterilen Sa'd b. Ubâde, aralarında geçen ufak bir tartışmadan dolayı Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer'e biat etmemiştir.¹⁷⁵⁴ Bununla birlikte onların aleyhinde herhangi bir faaliyette bulunmayan Sa'd (r.a), Hz. Ömer devrinin başlarında Dımaşk yakınlarındaki Havran'a yerleşmiş ve 14/635 ya da 15/636 yılında burada vefat etmiştir.¹⁷⁵⁵ Kabri Şam yakınlarındaki Meniha nahiyesinde bulunmaktadır.¹⁷⁵⁶ Onun, Hz. Peygamber'den aktardığı hadislerin sayısı yirmi bir¹⁷⁵⁷ veya on¹⁷⁵⁸ olarak verilmiştir. Cömertliği ile tanınan Sa'd b. Ubâde, yüzme, ok atma ve yazı yazma dallarındaki ustalığından dolayı da "el-Kâmil" lakâbını almıştır.¹⁷⁵⁹ Onun, iki hanımından¹⁷⁶⁰ toplam altı çocuğu¹⁷⁶¹ dünyaya gelmiştir.¹⁷⁶²

Hz. Peygamber'in, Sa'd b. Ubâde hakkındaki dualarından birinin aynı zamanda onun ailesini de kapsıyor olması, aile bireylerinden sahâbilik vasfı taşıyanların da tanıtımını gerekli kılmaktadır. Bu bakımdan söz konusu dualara geçmeden önce Sa'd (r.a)'ın sahâbî hanımlarının ve çocuklarının hal tercemelerine de burada kısaca yer vermek istiyoruz:

¹⁷⁵¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 142.

¹⁷⁵² İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 143, VII/II, 115; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 594, 595, 597; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 441; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 80; Azimli, "Sa'd b. Ubâde", *DİA*, XXXV, 377.

¹⁷⁵³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 143, VII/II, 116; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 594, 595, 597-598; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 441, 442; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 80; Azimli, "Sa'd b. Ubâde", *DİA*, XXXV, 377.

¹⁷⁵⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 144-145, VII/II, 116; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 599; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 443; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 80; Azimli, "Sa'd b. Ubâde", *DİA*, XXXV, 377.

¹⁷⁵⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 145, VII/II, 116; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 599; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 443; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 80; Azimli, "Sa'd b. Ubâde", *DİA*, XXXV, 377.

¹⁷⁵⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 443; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 81; Azimli, "Sa'd b. Ubâde", *DİA*, XXXV, 377.

¹⁷⁵⁷ İbn Hazm, *Sîre*, s. 282.

¹⁷⁵⁸ Mehmet Azimli, "Sa'd b. Ubâde", *DİA*, XXXV, 378.

¹⁷⁵⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 142, VII/II, 116; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 80; Azimli, "Sa'd b. Ubâde", *DİA*, XXXV, 377.

¹⁷⁶⁰ Hanımları: Gazıyye bint Sa'd el-Hazreciyye, Fûkeyhe bint Ubeyd el-Hazreciyye.

¹⁷⁶¹ Gazıyye'den Olan Çocukları: Saîd, Muhammed, Abdurrahman; Fûkeyhe'den Olan Çocukları: Kays, Ümâme, Sedûs.

¹⁷⁶² İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 142.

Gaziyye bint Sa'd: Sa'd b. Ubâde'nin hanımlarından biri olan Gaziyye (r.a)¹⁷⁶³, kocasıyla aynı kabiledendir.¹⁷⁶⁴ Hatta Sa'd'ın dedesi Düleym b. Hârise, Gaziyye'nin dedesi Halîfe b. Eşref'in amcazadesidir.¹⁷⁶⁵ Babası Sa'd b. Halîfe Câhiliye devrinde ölmüş; annesi Selmâ bint Âzib ise Resûlullah'a biat eden hanım sahâbîler arasında yer almıştır.¹⁷⁶⁶ Kocasıyla birlikte İslâm'ı benimseyen Gaziyye bint Sa'd'ın, ondan Saîd isminde kendisi gibi sahâbîlik vasfı taşıyan bir oğlu dünyaya gelmiştir.¹⁷⁶⁷ Kaynaklarda onun vefat tarihiyle alâkalı her hangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Fükeyhe bint Ubeyd: Sa'd b. Ubâde'nin hanımlarından bir diğeri olan Fükeyhe (r.a)¹⁷⁶⁸, onun amcasının kızıdır.¹⁷⁶⁹ O da kocasıyla birlikte müslüman olmuş ve Resûlullah'a biat etmiştir.¹⁷⁷⁰ Fükeyhe bint Ubeyd, kocası Sa'd b. Ubâde'ye Ümâme adında bir kız çocuğu ve Kays isminde kendisi gibi sahâbî olan bir erkek çocuğu dünyaya getirmiştir.¹⁷⁷¹ Onun vefat tarihi de kesin olarak bilinmemektedir.

Saîd b. Sa'd b. Ubâde: Hakkında pek fazla bilgi bulunmayan Saîd (r.a)¹⁷⁷², Sa'd b. Ubâde'nin Gaziyye bint Sa'd'dan doğan sahâbî oğludur.¹⁷⁷³ Onunla ilgili, kaynaklarda sadece Hz. Ali tarafından Yemen'e vali olarak gönderildiği ve Şurahbîl isminde bir de oğlunun bulunduğu bilgisi yer almaktadır.¹⁷⁷⁴ Ayrıca onun Nebî (s.a)'den iki rivayeti bulunmaktadır.¹⁷⁷⁵

Kays b. Sa'd b. Ubâde: Sa'd b. Ubâde'nin Fükeyhe bint Ubeyd'den doğan oğlu¹⁷⁷⁶ olan Kays (r.a)¹⁷⁷⁷, aynı zamanda ensarın sancaktarlarından¹⁷⁷⁸ biridir. O daha

¹⁷⁶³ Künyesi ve Nesebi: Ümmü Saîd Gaziyye (Guzeyye) bint Sa'd b. Halîfe b. el-Eşref b. Ebû Hazîme b. Sa'lebe b. Tarîf b. el-Hazrec b. Sâide b. Ka'b b. el-Hazrec el-Hazreciyye.

¹⁷⁶⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 272.

¹⁷⁶⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 272.

¹⁷⁶⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 272.

¹⁷⁶⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 272.

¹⁷⁶⁸ Künyesi ve Nesebi: Ümmü Kays Fükeyhe bint Ubeyd b. Düleym b. Hârise (b. Hizâm) b. Ebû Hazîme b. Sa'lebe b. Tarîf b. el-Hazrec b. Sâide b. Ka'b b. el-Hazrec el-Hazreciyye.

¹⁷⁶⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 272; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 231; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 167.

¹⁷⁷⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 272; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 231; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 167.

¹⁷⁷¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 272; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 231; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 167.

¹⁷⁷² Künyesi ve Nesebi: Ebû Şurahbîl Saîd b. Sa'd b. Ubâde b. Düleym b. Hârise (b. Hizâm) b. Ebû Hazîme b. Sa'lebe b. Tarîf b. el-Hazrec b. Sâide b. Ka'b b. el-Hazrec el-Hazrecî.

¹⁷⁷³ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 272; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 478, VII, 231; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 167.

¹⁷⁷⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 620-621; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 478-479; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 97.

¹⁷⁷⁵ İbn Hazm, *Sîre*, s. 294.

¹⁷⁷⁶ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1289; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 404; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 254.

¹⁷⁷⁷ Künyesi ve Nesebi: Ebû'l-Fazl Kays b. Sa'd b. Ubâde b. Düleym b. Hârise (b. Hizâm) b. Ebû Hazîme b. Sa'lebe b. Tarîf b. el-Hazrec b. Sâide b. Ka'b b. el-Hazrec el-Hazrecî.

¹⁷⁷⁸ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1289; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 404; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 254.

küçük yaşlarda iken babası tarafından Resûlullah'ın hizmetine verilmiş ve bu hizmetini on sene sürdürmüştür.¹⁷⁷⁹ Hicretin sekizinci yılında Yemen'de bulunan Sudâ' kabilesine tebliğci olarak gönderilen¹⁷⁸⁰ Kays b. Sa'd, Mekke'nin fethi sırasında da Muhammed (s.a)'in sancağını taşımıştır.¹⁷⁸¹ O, Kâdisiye Savaşı'ndan sonra Mısır'ın fethine iştirak etmiş¹⁷⁸² ve Hz. Ali tarafından buraya vali olarak atanmıştır.¹⁷⁸³ Ancak daha sonra Hz. Osman taraftarlarına ılımlı davranması sebebiyle görevden alınmış ve Medine'ye çağırılmıştır.¹⁷⁸⁴ Cemel, Sıffin ve Nehrevân savaşlarında Hz. Ali saflarında yer alan¹⁷⁸⁵ Kays (r.a), bu sırada gerçekleştirdiği başarılı hizmetler nedeniyle Azerbaycan valiliği, Irak orduları başkomutanlığı ve yeni kurulmuş olan şurta (polis) teşkilâtı yöneticiliği görevlerine getirilmiştir.¹⁷⁸⁶ O, Hz. Ali'nin şehadetinden sonra biatta bulunduğu Hasan b. Ali tarafından Irak orduları başkomutanlığı görevinden azledilmiştir.¹⁷⁸⁷ Sonraları onunla birlikte Muâviye b. Ebû Süfyân'a biat eden Kays b. Sa'd, Medine'ye dönmüş ve geçirdiği sakın bir hayattan sonra 59-60/679-680 yıllarında burada vefat etmiştir.¹⁷⁸⁸ O, kıvrak zekâsı ve cömertliği sebebiyle kendisini öven¹⁷⁸⁹ Nebî (s.a)'den toplam on üç¹⁷⁹⁰ hadis aktarmıştır.

1.1.108.2. Hz. Peygamber'in Sa'd b. Ubâde ve Ailesi Hakkındaki Duası

Kays b. Sa'd tarafından nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), evlerini ziyareti sırasında kendisine banyo hizmeti veren Sa'd b. Ubâde ve ailesine, “اللَّهُمَّ اجْعَلْ صَلَوَاتِكَ = *Allah'ım! Sa'd b. Ubâde âilesinin üzerine hayırlar yağdır*” buyurarak duada bulunmuştur.¹⁷⁹¹ Câbir b. Abdullah'dan nakledilen bir diğer rivayete

¹⁷⁷⁹ İbn Hacer, *İsâbe*, V, 254; Abdülhalik Bakır, “Kays b. Sa'd”, *DİA*, İstanbul 2002, XXV, 93.

¹⁷⁸⁰ Bakır, “Kays b. Sa'd”, *DİA*, XXV, 93.

¹⁷⁸¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1289; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 254.

¹⁷⁸² İbn Hacer, *İsâbe*, V, 254; Bakır, “Kays b. Sa'd”, *DİA*, XXV, 93.

¹⁷⁸³ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 405; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 254, 255.

¹⁷⁸⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 405; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 255.

¹⁷⁸⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1290; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 405; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 254-255.

¹⁷⁸⁶ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1289; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 404; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 254; Bakır, “Kays b. Sa'd”, *DİA*, XXV, 93.

¹⁷⁸⁷ Bakır, “Kays b. Sa'd”, *DİA*, XXV, 93.

¹⁷⁸⁸ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1290, 1291; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 405; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 255; Bakır, “Kays b. Sa'd”, *DİA*, XXV, 93.

¹⁷⁸⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1289; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 404, 405; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 254; Bakır, “Kays b. Sa'd”, *DİA*, XXV, 93.

¹⁷⁹⁰ İbn Hazm, *Şire*, s. 283.

¹⁷⁹¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 421; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Edeb 127/128 (h.no: 5185).

göre ise Peygamber (s.a), Abdullah b. Amr b. Harâm ve Sa'd b. Ubâde hakkında, “ جَزَى = Allah, içlerinde Abdullah b. Amr b. Harâm ve Sa'd b. Ubâde'nin de bulunduğu ensâra hayırlar versin” buyurarak dua etmiştir.¹⁷⁹²

Ayrıca Enes b. Mâlik'ten nakledilen bir rivayete göre de Nebî (s.a), evlerinde iftar yaptığı Sa'd b. Ubâde ve ailesine, “ أَفْطَرَ عِنْدَكُمْ الصَّائِمُونَ وَأَكَلَ طَعَامَكُمْ الْأَبْرَارُ وَصَلَّتْ عَلَيْكُمْ = Evinizde hep oruçlular iftar etsin, yemeğinizi iyiler yesin, melekler de duacınız olsun” buyurarak duada bulunmuştur.¹⁷⁹³

1.1.109. Safiyye bint Abdülmuttalib

1.1.109.1. Hal Tercemesi

Hz. Peygamber'in altı halasından biri olan Safiyye (r.a)¹⁷⁹⁴, 567 yılı civarında Mekke'de doğmuştur.¹⁷⁹⁵ Babası Abdülmuttalib b. Hâşim; annesi ise Âmine Hatun'un amcasının kızı Hâle¹⁷⁹⁶ bint Vühayb'dir.¹⁷⁹⁷ Buna göre o, Peygamber (s.a)'in amcalarından Hamza, Hacl ve Mukavvim'in de hem anadan hem de babadan kardeşi olmaktadır.¹⁷⁹⁸ Câhiliye döneminde ilk evliliğini Ebû Süfyân'ın kardeşi Hâris b. Harb¹⁷⁹⁹ ile yapan Safiyye bint Abdülmuttalib, onun ölümünden sonra ikinci evliliğini Hz. Hatice'nin kardeşi Avvâm b. Huveylid¹⁸⁰⁰ ile gerçekleştirmiştir.¹⁸⁰¹ Kendisinin, Hâris ile olan evliliğinden Sâfî adında bir oğlu veya Safyâ adında bir kızı; Avvâm ile olan evliliğinden ise Zübeyr, Sâib ve Abdülkâbe isminde üç oğlu dünyaya gelmiştir.¹⁸⁰² Oğulları Zübeyr ve Sâib ile birlikte ilk müslümanlar arasında yer alan Safiyye (r.a), o günden sonra kardeşi Ebû Leheb'e ve müşriklere karşı Resûlullah'ın en büyük

¹⁷⁹² Ebû Ya'lâ , *Müsned*, IV, 61; İbn Hibbân, *Sahih*, XV, 488; Hâkim, *Müstedrek*, IV, 125.

¹⁷⁹³ Ebû Dâvûd, *Sünen*, Et'ime 54 (h.no: 3854).

¹⁷⁹⁴ Künyesi ve Nesebi: Ümmü'z-Zübeyr Safiyye bint Abdilmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf el-Hâşimiyye.

¹⁷⁹⁵ Aynur Uraler, “Safiyye bint Abdülmuttalib”, *DİA*, İstanbul 2008, XXXV, 475.

¹⁷⁹⁶ Nesebi: Hâle bint Vühayb b. Abdimenâf b. Zühre b. Kilâb ez-Zühriyye.

¹⁷⁹⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 27; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1873; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 171; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 128.

¹⁷⁹⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 27; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1873; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 171; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 128.

¹⁷⁹⁹ Nesebi: el-Hâris b. Harb b. Ümeyye b. Abdişems b. Abdimenâf b. Kusay el-Ümevî.

¹⁸⁰⁰ Nesebi: el-Avvâm b. Huveylid b. Abdiluzzâ b. Kusay el-Esedî.

¹⁸⁰¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 27; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1873; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 171; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 128.

¹⁸⁰² İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 27; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1873; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 171; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 128.

destekçisi olmuştur.¹⁸⁰³ O yine adı geçen iki oğluyla beraber Medine'ye hicret etmiş ve katıldığı gazvelerde büyük yararlılıklar göstermiştir.¹⁸⁰⁴ Örneğin Uhud Savaşı'nda geri çekilen müminleri elindeki mızrakla engellemeye çalışmış; Hendek Gazvesi'nde de evine zorla girmek isteyen bir yahudi savaşçıyı öldürmüştür.¹⁸⁰⁵ Ayrıca gazvelerin çoğunluğunda yaralıları tedavi etmiş ve askere su taşımıştır.¹⁸⁰⁶ Bu yüzden o, kaynaklarda "Gazveye çıkan ve bu gazvelerde kâfirlerin kanını döken ilk müslüman kadın" olarak nitelendirilmiştir.¹⁸⁰⁷ Uhud Gazvesi'nde Peygamber (s.a)'in duasını alan ve şehit kardeşi Hamza'nın acısına Allah rızası için sabredeceğini söyleyen¹⁸⁰⁸ Safiyye bint Abdülmuttalib, Hz. Ömer'in halifeliği sırasında Medine'de yaşamını yitirmiştir.¹⁸⁰⁹ Cenazesi, Hz. Ömer'in kıldırıldığı namazın ardında Bakî kabristanında toprağa verilmiştir.¹⁸¹⁰ Halasını çok seven Nebî (s.a), zaman zaman onunla şakalaşarak hatırını hoş tutmaya çalışmıştır.¹⁸¹¹ Aynı zamanda şairliği ve tesettür konusundaki örnekliliği ile tanınan Safiyye (r.a) ise onun halası olmaktan duyduğu gururu ömrü boyunca hep dile getirmiştir.¹⁸¹²

1.1.109.2. Hz. Peygamber'in Halası Safiyye Hakkındaki Duası

Abdullah b. Abbas'dan nakledilen bir rivayete göre Allah Resûlü (s.a), Uhud Gazvesi sırasında kardeşi Hamza b. Abdülmuttalib'in cesedini görmek isteyen halasına, olayın psikolojik etkilerinden korunabilmesi için duada bulunmuştur.¹⁸¹³

¹⁸⁰³ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 27; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 171; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 128; Uraler, "Safiyye bint Abdülmuttalib", *DİA*, XXXV, 475.

¹⁸⁰⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 27; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 128; Uraler, "Safiyye bint Abdülmuttalib", *DİA*, XXXV, 475.

¹⁸⁰⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 27-28; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 172; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 128; Uraler, "Safiyye bint Abdülmuttalib", *DİA*, XXXV, 475.

¹⁸⁰⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 27; Uraler, "Safiyye bint Abdülmuttalib", *DİA*, XXXV, 475.

¹⁸⁰⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 172; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 128; Uraler, "Safiyye bint Abdülmuttalib", *DİA*, XXXV, 475.

¹⁸⁰⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 28; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 129; Aynur Uraler, "Safiyye bint Abdülmuttalib", *DİA*, XXXV, 475.

¹⁸⁰⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 28; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1873; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 171; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 128; Uraler, "Safiyye bint Abdülmuttalib", *DİA*, XXXV, 476.

¹⁸¹⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 28; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1873; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 171; Uraler, "Safiyye bint Abdülmuttalib", *DİA*, XXXV, 476.

¹⁸¹¹ Uraler, "Safiyye bint Abdülmuttalib", *DİA*, XXXV, 476.

¹⁸¹² Uraler, "Safiyye bint Abdülmuttalib", *DİA*, XXXV, 475-176.

¹⁸¹³ İbn Ebû Şeybe, *Musannef*, VII, 372; Taberânî, *Kebîr*, III, 156; Hâkim, *Müstedrek*, III, 218; Beyhakî, *Sünen*, IV, 12; Heysemî, *Zevâ'id*, VI, 118 (Rivayetin râvilerinden *Ebû Bekir b. Ayyâş Zehebî* tarafından; hocası *Yezîd b. Ebû Ziyâd* ise hem Zehebî hem de Heysemî tarafından zayıf olarak değerlendirilmiştir).

1.1.110. Sâib b. Yezîd

1.1.110.1. Hal Tercemesi

Görüş ayrılığı bulunmasına¹⁸¹⁴ karşın Kinâne kabilesine mensup olduğu düşünölen Sâib (r.a)¹⁸¹⁵, hicretin ikinci yılında (m. 624) Medine’de doğmuştur.¹⁸¹⁶ Babası, Ümeyyeoğulları’nın mütteliklerinden sahâbî Yezîd b. Saîd; annesi ise Alâ b. Hadramî’nin kız kardeşi Ümmü’l-Alâ bint Şüreyh el-Hadramiyye’dir.¹⁸¹⁷ Dedesinin dedesi Esved b. Abdullah’ın Nemr b. Kâsıt’ın kız kardeşinin oğlu olması sebebiyle “İbn ühti’n-Nemr” şeklinde isimlendirilen Sâib b. Yezîd, yedi yaşında (10/632) babasıyla birlikte Vedâ haccına katılmıştır.¹⁸¹⁸ O, altı yaşında iken de (9/630) Tebük Gazvesi’nden dönen Hz. Peygamber’i karşılamaya gittiğini ve kendisiyle sohbet etme fırsatı bulunduğunu nakletmiştir.¹⁸¹⁹ Hz. Ömer döneminde Abdullah b. Utbe b. Mes’ûd ve Süleyman b. Ebû Hayseme ile birlikte Medine çarşısının kontrolünü sağlamakla görevlendirilen¹⁸²⁰ Sâib (r.a), 80/700 ilâ 91/711 yılları arasında Medine’de ölmüştür.¹⁸²¹ Onun Harre Vak’ası sırasında (63/683) öldüğü de ileri sürölmüştür.¹⁸²²

1.1.110.2. Hz. Peygamber’in Sâib b. Yezîd Hakkındaki Duası

Sâib (r.a) ile alâkalı bizzat kendisinden nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), bir gün oyun oynarken yanına uğramış ve selâm verip başını okşadıktan sonra ona, “بَارِكْ اللهُ فِيكَ = *Allah seni mübarek eylesin*” buyurarak dua etmiştir. Bu duadan sonra, Sâib b. Yezîd’in saçlarından Resûlullah’ın okşadığı kısımlar o ölünceye kadar hep siyah kalmış; diğerkısımlar ise yaşlanmaya bağılı olarak tamamen beyazlamıştır.¹⁸²³

¹⁸¹⁴ Mensup Olduğı Öne Sürölen Kabileler: Kinâne, Kinde, Leys, Süleym, Ezd, Hüzeyl.

¹⁸¹⁵ Künyesi ve Nesebi: Ebû Yezîd es-Sâib b. Yezîd b. Saîd b. Sümâme b. el-Esved (İbn ühti’n-Nemr) b. Abdillâh b. el-Hâris el-Kinânî.

¹⁸¹⁶ İbn Abdölber, *İstî’âb*, II, 576; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 401; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62.

¹⁸¹⁷ İbn Abdölber, *İstî’âb*, II, 576; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 401; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62.

¹⁸¹⁸ İbn Abdölber, *İstî’âb*, II, 576-577; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 401; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62.

¹⁸¹⁹ İbn Abdölber, *İstî’âb*, II, 577; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 401; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62.

¹⁸²⁰ İbn Abdölber, *İstî’âb*, II, 576; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 401; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62.

¹⁸²¹ İbn Abdölber, *İstî’âb*, II, 577; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 402; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62.

¹⁸²² İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62.

¹⁸²³ Taberânî, *Kebîr*, VII, 190, *Evsat* V, 116, *Sagîr*, II, 18; Heysemî, *Zevâ’id*, IX, 409.

1.1.111. Saîd b. Sa'd¹⁸²⁴

1.1.112. Sâlim b. Harmele

1.1.112.1. Hal Tercemesi

Peygamber (s.a)'in atalarından Mudar b. Nizâr'ın soyundan Adiyogulları kabilesine mensup bulunan Sâlim b. Harmele (r.a)¹⁸²⁵ ile ilgili kaynaklarda pek fazla veri bulunmamaktadır. Sadece, gençliğinde kabile heyetiyle beraber Resûlullah'ı ziyaret ettiği ve onun duasını aldığı bilinmektedir. Nebî (s.a)'den aktardığı bir rivayet sebebiyle sahâbî olarak kabul görmüştür.¹⁸²⁶

1.1.112.2. Hz. Peygamber'in Sâlim b. Harmele Hakkındaki Duası

Sâlim (r.a) hakkında bizzat kendisinden nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), Adiyogulları heyetiyle birlikte onu ziyarete gelen ve o esnada genç bir delikanlı olan İbn Harmele'yi kucaklamış; sonra da ona duada bulunmuştur.¹⁸²⁷

1.1.113. Sehl b. Atîk

1.1.113.1. Hal Tercemesi

İsmi Câbir b. Atîk şeklinde de zikredilen Sehl b. Atîk (r.a) hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Onunla ilgili kaynaklarda sadece ensardan olduğu, İkinci Akabe Biatı'na katıldığı ve Asr-ı saâdet'te öldüğü bilgisi yer almaktadır.¹⁸²⁸

1.1.113.2. Hz. Peygamber'in Sehl b. Atîk Hakkındaki Duası

Sehl (r.a) ile alâkalı Abdullah b. Abbas'ın naklettiği bir rivayete göre Nebî (s.a), İbn Atîk'in vefat haberini alınca cenazesine iştirak etmiş ve namazını kıldırırken (ikinci tekbirden sonra) ona, **اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَارْفَعْ دَرَجَتَهُ** = *Allah'im! Onu bağışla, ona rahmet et ve onun derecesini yükselt*¹⁸²⁹ buyurarak dua etmiştir.¹⁸²⁹ Aynı rivayetin

¹⁸²⁴ Saîd b. Sa'd'ın hal tercemesi ve hakkındaki dua için bk. s. 193, 194-195.

¹⁸²⁵ Nesebi: Sâlim b. Harmele b. Züheyr b. Abdillâh b. Huneys b. Adî b. Mâlik b. Temîm b. ed-Dü'el b. Hisl b. Adî b. Abdimenât b. Üd b. Tâbiha b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr el-Adevî.

¹⁸²⁶ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 566; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 386; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 54.

¹⁸²⁷ Taberânî, *Kebîr*, VII, 71.

¹⁸²⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 578; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 140-141.

¹⁸²⁹ Taberânî, *Evsat*, V, 83; Heysemî, *Zevâ'id*, III, 32-33 (Heysemî, bu rivayetin râvilerinden Yahyâ b. Yezîd b. Abdilmelik en-Nevfeli'yi "zayıf" olarak değerlendirmiştir).

aktarıldığı bir diğer kaynakta ise söz konusu dua, “اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَارْفَعْ دَرَجَتَهُ وَأَعْظِمْ أَجْرَهُ وَأَتِمِّمْ نُورَهُ وَأَفْصِحْ لَهُ فِي قَبْرِهِ وَالْحَقِّقْهُ بِبَيْتِهِ = Allah'ım! Onu bağışla ve ona rahmet et; onun derecesini yükselt, mükâfatını fazlalaştır, nûrunu tamamla, kabrini genişlet ve onu peygamberinle haşır eyle” şeklinde geçmektedir.¹⁸³⁰

1.1.114. Sehl b. Huneyf

1.1.114.1. Hal Tercemesi

Evs kabilesine mensup bulunan Sehl b. Huneyf¹⁸³¹, Medine’de doğmuştur.¹⁸³² Babasının ismi Huneyf b. Vâhib; annesinin ismi ise Hind¹⁸³³ bint Râfi’dir.¹⁸³⁴ Ayrıca o, sahâbeden Osman b. Huneyf’in de kardeşidir.¹⁸³⁵ Medine’nin ilk müslümanlarından olan Sehl (r.a), ilk evliliğini sahâbeden Es’ad b. Züârâ’nın kızı Habîbe ile, ikinci evliliğini ise Sa’d b. Ebû Vakkâs’ın yeğeni Ümmü Külsûm bint Utbe ile yapmıştır.¹⁸³⁶ Onun, birinci hanımından Osman ve Ebû Ümâme Es’ad adında iki, diğer hanımından da Sa’d adında bir oğlu dünyaya gelmiştir.¹⁸³⁷ Hicretten sonra Nebî (s.a) tarafından Ali b. Ebû Tâlib ile kardeşleştirilen ve onunla birlikte bütün seferlere katılan Sehl b. Huneyf, Uhud Gazvesi’nde de Resûlullah’ı korumaya çalışan sahâbiler arasında yer almıştır.¹⁸³⁸ Hatta ok atmadaki ustalığından dolayı onun takdirini kazanmıştır.¹⁸³⁹ Hz. Ali’ye ilk biat edenlerden olan Sehl (r.a), halifeliği döneminde onunla istişârelerde bulunmuştur.¹⁸⁴⁰ O, gerçekleştirdiği mücadelelerde Ali b. Ebû Tâlib’i yalnız bırakmamış; Basra seferine çıktığında da Medine’de ona vekâlet etmiştir.¹⁸⁴¹ Onunla çıktığı Şam seferi dönüşünde (38/658-659 yılında) Kûfe’de yaşamını yitiren Sehl b. Huneyf, Hz. Ali’nin kıldırıldığı

¹⁸³⁰ Taberânî, *Duâ*, III, 1359.

¹⁸³¹ Künyesi ve Nesebi: Ebû Sa’d Sehl b. Huneyf b. Vâhib b. el-Akîm b. Sa’lebe b. el-Hâris b. Mecdea b. Amr b. Haneş (Hunâş/Hansâ) b. Avf b. Amr b. Avf b. Mâlik b. el-Evs el-Evsi.

¹⁸³² İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 39, VI, 8; İbn Abdülber, *İstî’âb*, II, 662; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 572-573; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 139.

¹⁸³³ Hind bint Râfi’ b. Umeys b. Muâviye b. Ümeyye b. Zeyd b. Kays b. Âmire b. Mürre b. Mâlik b. el-Evs el-Evsiyye.

¹⁸³⁴ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 39; Tevhid Bakan, “Sehl b. Huneyf”, *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 320.

¹⁸³⁵ Bakan, “Sehl b. Huneyf”, *DİA*, XXXVI, 320.

¹⁸³⁶ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 39; Tevhid Bakan, “Sehl b. Huneyf”, *DİA*, XXXVI, 320.

¹⁸³⁷ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 39; Bakan, “Sehl b. Huneyf”, *DİA*, XXXVI, 320.

¹⁸³⁸ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 39-40; İbn Abdülber, *İstî’âb*, II, 662; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 573; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 139; Bakan, “Sehl b. Huneyf”, *DİA*, XXXVI, 320.

¹⁸³⁹ Bakan, “Sehl b. Huneyf”, *DİA*, XXXVI, 320.

¹⁸⁴⁰ Bakan, “Sehl b. Huneyf”, *DİA*, XXXVI, 320.

¹⁸⁴¹ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/II, 40, VI, 8; İbn Abdülber, *İstî’âb*, II, 663; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 573; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 139; Bakan, “Sehl b. Huneyf”, *DİA*, XXXVI, 320.

cenaze namazının ardından burada toprağa verilmiştir.¹⁸⁴² Onun, Hz. Peygamber'den rivayette bulunduğu hadislerin sayısı kırktır.¹⁸⁴³

1.1.114.2. Hz. Peygamber'in Sehl b. Huneyf Hakkındaki Duası

Âmir b. Rebîa'dan nakledilen bir rivayete göre Allah Resûlü (s.a), nazardan dolayı bir rahatsızlık geçirdiğini öğrendiği Sehl b. Huneyf'e, “اللَّهُمَّ أَذْهِبْ عَنْهُ حَرَّهَا وَبَرِّدْهَا” = *Allah'ım! Söz konusu rahatsızlıktan kaynaklanan ateşi, üşümevi ve ağırlaşmayı ondan gider*” buyurarak duada bulunmuştur.¹⁸⁴⁴

1.1.115. Seleme b. Ekva'

1.1.115.1. Hal Tercemesi

Sahâbeden Âmir b. Sinân'ın yeğeni olan Seleme (r.a)¹⁸⁴⁵, aslen Eslem kabilesine mensuptur.¹⁸⁴⁶ Genç sahâbîlerden olduğu için zaman zaman Resûlullah'ın (s.a) terkisine binme ve onun duasını alma bahtiyarlığını yaşamıştır.¹⁸⁴⁷ İlk olarak Hudeybiye seferine iştirak eden Seleme b. Ekva', o günden sonra başta Gâbe Gazvesi olmak üzere bütün gazvelere katılmış; yiğitliği ve ok atmadaki becerisiyle Hz. Peygamber'in takdirini kazanmıştır.¹⁸⁴⁸ O, Hz. Osman'ın şehadetinden sonra Rebeze kasabasına yerleşmiş ve bir-iki günlüğüne gittiği Medine'de 74/696 yılında seksen yaşlarındayken vefat etmiştir.¹⁸⁴⁹ Uzun bir ömür süren ve Peygamber (s.a) tarafından “*Erkeklerin En Hayırlısı*” diye övülen¹⁸⁵⁰ Seleme (r.a), ondan toplam yetmiş yedi¹⁸⁵¹ hadisin naklini gerçekleştirmiştir.

¹⁸⁴² İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 40, VI, 8; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 663; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 573; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 139; Bakan, “Sehl b. Huneyf”, *DİA*, XXXVI, 320.

¹⁸⁴³ İbn Hazm, *Sîre*, s. 280.

¹⁸⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 447.

¹⁸⁴⁵ Künyesi ve Nesebi: Ebû İyâs (Müslim/Âmir) Seleme b. Amr b. Sinân el-Ekva' b. Abdillâh b. Kuşeyr b. Huzeyme b. Mâlik b. Selâmân b. el-Efsâ el-Eslemî.

¹⁸⁴⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 40; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 517; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 118.

¹⁸⁴⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 39.

¹⁸⁴⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 38-39, 41; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 639-640; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 517; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 118.

¹⁸⁴⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 41; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 639; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 517-518; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 118.

¹⁸⁵⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 41; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 640; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 517. Ayrıca bk. Hasan Cirit, “Seleme b. Ekva'”, *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 406.

¹⁸⁵¹ İbn Hazm, *Sîre*, s. 278.

1.1.115.2. Hz. Peygamber'in Seleme b. Ekva' Hakkındaki Duası

Seleme'nin (r.a) naklettiği bir rivayete göre Nebî (s.a), onu terkisine bindirmiş; başını okşamış; ona ve nesline parmaklarının sayısı adedince istiğfarda bulunmuştur.¹⁸⁵²

1.1.116. Seleme b. Hişâm

1.1.116.1. Hal Tercemesi

Kureyş kabilesinin Mahzûmoğulları kolundan¹⁸⁵³ olan Seleme (r.a)¹⁸⁵⁴, müşriklerden Ebû Cehil, Âs ve Hâlid b. Hişâm ile sahâbeden Hâris b. Hişâm'ın kardeşi; İslâm komutanlarından Hâlid b. Velîd'in ise amcazadesidir.¹⁸⁵⁵ Babası Hişâm b. Mugîre; annesi ise sahâbenin şâirlerinden Dubâa¹⁸⁵⁶ bint Âmir'dir.¹⁸⁵⁷ Annesi ile birlikte ilk müslümanlar arasında yer alan Seleme b. Hişâm, müşriklerden büyük işkenceler görmüş ve Habeşistan'a hicret etmek zorunda kalmıştır.¹⁸⁵⁸ Mekke'ye döndükten sonra Ebû Cehil tarafından hapsedilmiş; aç ve susuz bırakılmıştır.¹⁸⁵⁹ Onun bu durumuna bir hayli üzülen Hz. Peygamber, sabah namazlarında hem Seleme'ye hem de zulüm altındaki diğer iki sahâbiye kurtulmaları için duada bulunmuştur.¹⁸⁶⁰ Söz konusu duanın ardından kurtulmayı başaran Velîd b. Velîd, amcaoğulları Seleme b. Hişâm ile Ayyâş b. Ebû Rebîa'ya da yardım ederek onların da kurtulmalarını sağlamıştır.¹⁸⁶¹ Daha sonra üç kuzen Umretü'l-kazâ'dan dönmekte olan müslümanlara yetiştirerek Medine'ye dönmüştür.¹⁸⁶² Peşlerine düşen Hâlid b. Velîd komutasındaki

¹⁸⁵² Taberânî, *Kebîr*, VII, 27; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 363.

¹⁸⁵³ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 96; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 643; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 531; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 119.

¹⁸⁵⁴ Künyesi ve Nesebi: Ebû Hâşim Seleme b. Hişâm b. el-Mugîre b. Abdillâh b. Ömer b. Mahzûm el-Mahzûmî.

¹⁸⁵⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 643; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 531; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 119-120.

¹⁸⁵⁶ Nesebi: Dubâa bint Âmir b. Kurt b. Seleme b. Kuşeyr b. Ka'b b. Rebîa b. Âmir b. Sasaa b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin b. Mansûr b. İkrime b. Hasafe b. Kays b. Aylân b. Mudâr el-Âmiriyye.

¹⁸⁵⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 96; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 531; Cirit, "Seleme b. Hişâm", *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 406.

¹⁸⁵⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 96; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 643; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 531; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 120; Hasan Cirit, "Seleme b. Hişâm", *DİA*, XXXVI, 406.

¹⁸⁵⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 96; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 643; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 531; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 120; Cirit, "Seleme b. Hişâm", *DİA*, XXXVI, 406.

¹⁸⁶⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 96; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 643; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 531; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 120; Cirit, "Seleme b. Hişâm", *DİA*, XXXVI, 406.

¹⁸⁶¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 96; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 643; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 531-532; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 120; Cirit, "Seleme b. Hişâm", *DİA*, XXXVI, 406.

¹⁸⁶² İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 643; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 532; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 120; Cirit, "Seleme b. Hişâm", *DİA*, XXXVI, 406.

müşrik birliği ise onları yakalamaya muvaffak olamamıştır.¹⁸⁶³ Bu olayın ardından Resûlullah'ın yanından hiç ayrılmayan Seleme (r.a), onunla birlikte bütün seferlere iştirak etmiştir.¹⁸⁶⁴ Peygamber (s.a)'in vefatından sonra ise Suriye fetihlerine katılan Seleme b. Hişâm, Hz. Ebû Bekir'in ölümünden hemen önce gerçekleşen Ecnâdeyn Muharebesi'nde (13/634) ya da Hz. Ömer döneminin ilk yıllarında Bizanslılarla yapılan Mercisuffer Savaşı'nda (14/635) şehit düşmüştür.¹⁸⁶⁵

1.1.116.2. Hz. Peygamber'in Seleme b. Hişâm Hakkındaki Duası

Seleme (r.a) ile alâkalı Ebû Hüreyre'den nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), arkadaşlarıyla birlikte müşriklerin elinde tutsak olan Seleme b. Hişâm'a bir ay boyunca namazlarında, “اللَّهُمَّ أَنْجِ سَلْمَةَ بْنَ هِشَامٍ = Allah'im! Seleme b. Hişâm'ı kurtar” diyerek dua etmiş; o da bu duadan sonra Velîd b. Velîd'in yardımıyla esaretten kurtulmayı başarmıştır.¹⁸⁶⁶

1.1.117. Selmân-ı Fârisî

1.1.117.1. Hal Tercemesi

Asıl ismi Mâbeh b. Bûzihşân olan Selmân (r.a)¹⁸⁶⁷, günümüzde İran'ın Hûzistân eyaletinde yer alan Râmehürmüz şehrinin “Cey” isimli köyünde dünyaya gelmiştir.¹⁸⁶⁸ Mecûsî tapınağında kutsal ateşin sönmemesini sağlamakla görevli iken yeni bir din arayışına giren ve ailesinin şiddetle karşı çıkmasına rağmen Hristiyanlığı kabul eden Selmân-ı Fârisî, önce Dımaşk'a, ardından Musul, Nusaybin ve Ammûriye'ye

¹⁸⁶³ Cirit, “Seleme b. Hişâm”, *DİA*, XXXVI, 407.

¹⁸⁶⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 97; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 643; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 532; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 120; Cirit, “Seleme b. Hişâm”, *DİA*, XXXVI, 407.

¹⁸⁶⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 97; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 643-644; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 532; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 120; Cirit, “Seleme b. Hişâm”, *DİA*, XXXVI, 407.

¹⁸⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 239, 255, 271, 396, 418, 470, 502, 521; Dârimî, *Sünen*, Salât 216 (h.no: 1595); Buhârî, *Sahîh*, Ezân 128 (h.no: 804), İstiskâ 2 (h.no: 1006), Cihâd 98 (h.no: 2932), Enbiyâ 19 (h.no: 3386), Tefsîr 3/9 (h.no: 4560), Edeb 110 (h.no: 6200), Da'avât 58 (h.no: 6393), İkrâh (h.no: 6940); Müslim, *Sahîh*, Mesâcid 294; İbn Mâce, *Sünen*, İkâme 145 (h.no: 1244); Nesâî, *Sünen*, Tatbîk 27 (h.no: 1073, 1074). Benzer rivayetler için bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 407; Buhârî, *Sahîh*, Tefsîr 4/21 (h.no: 4598); Müslim, *Sahîh*, Mesâcid 295; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitr 10 (h.no: 1442).

¹⁸⁶⁷ Künyesi ve Nesebi: Ebû Abdillâh Selmân (Mâbeh) b. Bûzihşân b. Mürselân b. Behbûzân b. Firûz b. Sehek el-Fârisî.

¹⁸⁶⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 53, VII/II, 64, 65; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 634; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 510, 511; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 113; İbrahim Hatiboğlu, “Selmân-ı Fârisî”, *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 441.

gitmiştir.¹⁸⁶⁹ Buralarda tanıştığı papazlardan Hıristiyanlıkla ilgili bir takım bilgiler edinmiştir.¹⁸⁷⁰ En son görüştüğü Ammûriyeli papaz Selmân'a (r.a), gelmek üzere olan son peygamberi ve onun diğer insanlarda bulunmayan bazı üstün özelliklerini anlatmış; ardından da ne pahasına olursa olsun bu peygamberin ashâbı arasında yer almasını kendisine tavsiye etmiştir.¹⁸⁷¹ Hocasının bu tavsiyesi üzerine yollara düşen ve daha sonra bir ticaret kervanı tarafından esir alınan Selmân-ı Fârisî, aynı kervanda bulunan Kelb kabilesine mensup bir tüccara köle olarak satılmıştır.¹⁸⁷² O, bu olayın ardından efendisiyle birlikte Kelblilerin yaşadığı Vâdilkurâ şehrine gelmiş; ancak burada da Kurayzaoğulları'ndan Osman b. Eşhel isminde bir yahudi tarafından satın alınarak Medine'ye götürülmüştür.¹⁸⁷³ Yesrib'e vardığında beklediği peygamberin buraya hicret ettiğini ve Kubâ mevkiinde konakladığını duyan Selmân (r.a), derhal onun yanına gitmiş ve Ammûriyeli papaz tarafından kendisine anlatılan üstün özellikleri taşıdığını görünce hemen İslâmiyeti kabul etmiştir.¹⁸⁷⁴ Bu esnada Hz. Peygamber tarafından ona "Selmân" ismi verilmiştir.¹⁸⁷⁵ Hür olmadığı için Bedir ve Uhud gazvelerine katılamayan Selmân-ı Fârisî, Hendek Savaşı'ndan önce Hz. Peygamber'in ve sahâbenin desteğiyle gerçekleştirilen ilk mükâtebe anlaşması sonucunda özgürlüğüne kavuşturulmuş; ardından da Ebû'd-Derdâ (r.a) ile kardeş yapılmıştır.¹⁸⁷⁶ O, bu olaydan sonra başta Hendek olmak üzere bütün seferlerde hazır bulunmuştur.¹⁸⁷⁷ Çok yer gezip farklı tecrübeler edinen Selmân (r.a), ilk katıldığı Hendek Gazvesi esnasında Medine'nin etrafına hendekler kazılarak savunma savaşı yapılmasını, Tâif kuşatması sırasında da mancınık kullanılmasını önermiş ve onun bu taktiği sayesinde büyük başarılar elde edilmiştir.¹⁸⁷⁸ O, Hz. Ömer devrindeki Irak fetihlerine kadar Medine'de yaşamış;

¹⁸⁶⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 53-55, VII/II, 65; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 511; Hatiboğlu, "Selmân-ı Fârisî", *DİA*, XXXVI, 442.

¹⁸⁷⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 54-55; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 634; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 511-512.

¹⁸⁷¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 55; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 512; Hatiboğlu, "Selmân-ı Fârisî", *DİA*, XXXVI, 442.

¹⁸⁷² İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 65; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 512; Hatiboğlu, "Selmân-ı Fârisî", *DİA*, XXXVI, 442.

¹⁸⁷³ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 55, VII/II, 65; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 512; Hatiboğlu, "Selmân-ı Fârisî", *DİA*, XXXVI, 442.

¹⁸⁷⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 56, VI, 9, VII/II, 65; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 634; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 512; Hatiboğlu, "Selmân-ı Fârisî", *DİA*, XXXVI, 442.

¹⁸⁷⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 59, VII/II, 65.

¹⁸⁷⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 56-57, 60, VI, 9, VII/II, 65; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 634, 635; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 512, 513; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 113; İbrahim Hatiboğlu, "Selmân-ı Fârisî", *DİA*, XXXVI, 442.

¹⁸⁷⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 57, VII/II, 65; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 635; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 513; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 113; Hatiboğlu, "Selmân-ı Fârisî", *DİA*, XXXVI, 442.

¹⁸⁷⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 59; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 635; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 514; Hatiboğlu, "Selmân-ı

seferlerin başlamasıyla birlikte İsfahan'a giderek Kâdisiye Savaşı ile Medâin, Celûlâ ve Belencer şehirlerinin fethine iştirak etmiştir.¹⁸⁷⁹ Hz. Ömer tarafından Medâin valiliğine tayin edilen ve Hz. Osman döneminin sonlarına kadar bu görevini sürdüren Selmân-ı Fârisî, 36/656 yılında Medâin'de vefat etmiştir.¹⁸⁸⁰ Onun, Hz. Peygamber'den rivayette bulunduğu hadislerin sayısı altmıştır.¹⁸⁸¹ Yaşamı boyunca iki kitâba (İncil ve Kur'an'a) tâbi olduğu için "Sâhibü'l-Kitâbeyn" şeklinde¹⁸⁸² isimlendirilen Selmân (r.a), malını Allah yolunda harcama konusundaki hassâsiyetinden dolayı da "Selmânü'l-Hayr" adıyla¹⁸⁸³ anılmıştır. Onun ehl-i beytten olduğunu¹⁸⁸⁴ söyleyen Nebî (s.a) ise Selmân-ı Fârisî'yi Allah'ın sevilmesini emrettiği dört¹⁸⁸⁵ ve cennetin iştîyâk duyduğu üç¹⁸⁸⁶ sahâbî arasında zikretmiştir.¹⁸⁸⁷

1.1.117.2. Hz. Peygamber'in Selmân-ı Fârisî Hakkındaki Duası

Onunla ilgili bizzat Selmân-ı Fârisî'den nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), hastalığında onu ziyaret etmiş ve kendisine, "يَا سَلْمَانَ شَفَى اللَّهُ سَقَمَكَ وَعَفَاكَ وَعَفَاكَ" = *Ey Selmân! Allah senin hastalığına şifa versin; günahını bağışlasın; ölünceye kadar dînine ve vücûduna âfiyet versin*" buyurarak duada bulunmuştur.¹⁸⁸⁸

1.1.118. Sevde el-Kuraşiyye

1.1.118.1. Hal Tercemesi

Kureyş kabilesine mensup olan Sevde (r.a) ile ilgili, kaynaklarda Resûlullah'ın

Fârisî", *DİA*, XXXVI, 442.

¹⁸⁷⁹ Hatiboğlu, "Selmân-ı Fârisî", *DİA*, XXXVI, 442.

¹⁸⁸⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 62-67, VI, 9, VII/II, 65; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 638; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 515; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 113-114; Hatiboğlu, "Selmân-ı Fârisî", *DİA*, XXXVI, 442.

¹⁸⁸¹ İbn Hazm, *Sîre*, s. 279.

¹⁸⁸² İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 636; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 515; Hatiboğlu, "Selmân-ı Fârisî", *DİA*, XXXVI, 442.

¹⁸⁸³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 634; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 510; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 113; Hatiboğlu, "Selmân-ı Fârisî", *DİA*, XXXVI, 441.

¹⁸⁸⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 59, 61, VII/II, 65; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 637; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 514; Hatiboğlu, "Selmân-ı Fârisî", *DİA*, XXXVI, 442.

¹⁸⁸⁵ Hz. Ali, Ebû Zer, Selmân-ı Fârisî ve Mikdâd b. Amr.

¹⁸⁸⁶ Hz. Ali, Ammâr b. Yâsir ve Selmân-ı Fârisî.

¹⁸⁸⁷ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 636; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 513.

¹⁸⁸⁸ Begavî, *Mu'cemü's-sahâbe*, III, 164; İbnü's-Sünnî, *el-Yevm ve'l-leyle*, s. 258; Hâkim, *Müstedrek*, I, 734; Beyhakî, *ed-Da'avatü'l-kebir*, II, 247-248 (İbnü's-Sünnî bu rivayeti "garib", Zehebî ise "ceyyid" olarak değerlendirmiştir). Benzer rivayetler için bk. Taberânî, *Kebîr*, VI, 240; Heysemî, *Zevâ'id*, II, 299 (Heysemî bu rivayetin râvilerinden Ebû Hâlid Amr b. Hâlid el-Kuraşî'yi "zayıf" olarak nitelendirmiştir).

evlilik teklifinin nakledildiği rivayet dışında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.¹⁸⁸⁹

1.1.118.2. Hz. Peygamber'in Sevde el-Kuraşiyeye Hakkındaki Duası

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), kendisine yaptığı evlilik teklifine çok sayıda çocuğu olması ve onların Resûlullah'ı rahatsız edeceğinden endişelenmesi sebebiyle pek sıcak bakmayan Sevde el-Kuraşiyeye, "يَرْحَمَكَ اللهُ = Allah sana rahmet etsin" buyurarak dua etmiştir. Ardından da ona, kadınların en hayırlılarının çocuklarına küçüklüğünde en şefkâtlî davrananları ve kocasının malını en fazla gözetenleri olduğunu öğütlemiştir.¹⁸⁹⁰

1.1.119. Sinân b. Seleme

1.1.119.1. Hal Tercemesi

Mekke'nin fethedildiği ya da Huneyn Gazvesi'nin yapıldığı sene (8/630) Medine'de dünyaya geldiği rivayet edilen Sinân (r.a)¹⁸⁹¹, Hüzeyl kabilesine mensuptur.¹⁸⁹² Doğduğunda onun ismini Nebî (s.a) koymuş ve kendisine duada bulunmuştur.¹⁸⁹³ Sonraki dönemlerde Basra'ya¹⁸⁹⁴ yerleşen İbn Seleme, 50/670 yılında Ziyâd b. Ebîhi tarafından Hindistan seferine gönderilen orduya kumandan olarak atanmış¹⁸⁹⁵ ve Haccâc b. Yûsuf'un valiliğinin son yıllarında (90-94/710-714) Irak'ta yaşamını yitirmiştir.¹⁸⁹⁶ O, Hz. Peygamber'den az hadis nakletmesiyle tanınmıştır.¹⁸⁹⁷

1.1.119.2. Hz. Peygamber'in Sinân b. Seleme Hakkındaki Duası

Sinân b. Seleme'nin naklettiği bir rivayete göre Nebî (s.a), bebek iken babası tarafından kendisine getirilen İbn Seleme'ye "Sinân" ismini vermiş ve ona bereket

¹⁸⁸⁹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 159; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 118.

¹⁸⁹⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 318; Heysemî, *Zevâ'id*, IV, 270-271.

¹⁸⁹¹ Künyesi ve Nesebi: Ebû Abdîrahmân (Ebû Cübeyr) Sinân b. Seleme b. el-Mühabbik el-Hüzelî.

¹⁸⁹² İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/I, 154; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 657; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 560; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 160.

¹⁸⁹³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 657; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 560; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 160.

¹⁸⁹⁴ İbn Hacer, *İsâbe*, III, 160-161.

¹⁸⁹⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 658; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 561; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 160.

¹⁸⁹⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/I, 154; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 658; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 561; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 161.

¹⁸⁹⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/I, 154.

duasında bulunmuştur.¹⁸⁹⁸

1.1.120. Sümeyye bint Hubbât¹⁸⁹⁹

1.1.121. Talha b. Berâ

1.1.121.1. Hal Tercemesi

Beliy kabilesine mensup olan Talha b. Berâ (r.a)¹⁹⁰⁰, Medine’de doğmuştur.¹⁹⁰¹ Babası, Evs kabilesinden Amr b. Avfoğulları kolunun müttefiki Berâ b. Umeyr’dır.¹⁹⁰² Ayrıca Rıdvan Biati’na iştirak eden sahâbîlerden Abdullah b. Sayfî¹⁹⁰³ de onun babasının amcaoğludur.¹⁹⁰⁴ Daha çok Hz. Peygamber’e karşı duyduğu derin muhabbet ile tanınan Talha (r.a), Medine’ye gelişinde Peygamber (s.a)’in ayaklarını öpmüş ve ona olan sevgisini her fırsatta dile getirmiştir.¹⁹⁰⁵ Bir gün Nebî (s.a), ondan babasını öldürmesini istemiş; o da babasının ölmüş olduğunu unutarak bu emri yerine getirmek üzere hemen harekete geçmiştir. Bunu fark eden Hz. Peygamber çok şaşırılmış ve akrabalık bağlarını koparmak için gönderilmediğini belirtmiştir.¹⁹⁰⁶ O sıralarda genç bir sahâbî olan Talha (r.a), çaresiz bir hastalığa yakalanmış ve Medine’de yaşamını yitirmiştir.¹⁹⁰⁷ Hastalığı sırasında kendisini ziyarete gelen Nebî (s.a), yakınlarına onun geceleyin öleceğini bildirmiş ve böyle bir şey olduğunda kendisine haber verilmesini istemiştir. Ancak geceleyin Allah Resûlü’nün başına bir zarar gelmesinden çekinen Talha (r.a), akrabalarından, Peygamber (s.a)’i haberdâr etmemelerini ve kendisini gizlice kabre koymalarını istemiştir.¹⁹⁰⁸ Bu yüzden onun cenaze törenine katılmayan Nebî (s.a), kabrini ziyaret etmiş ve üzerine cenaze namazı kılarak ona duada

¹⁸⁹⁸ İbn Ebû Şeybe, *Musannef*, VII, 12.

¹⁸⁹⁹ Sümeyye bint Hubbât’ın hal tercemesi ve hakkındaki dualar için bk. 100-101.

¹⁹⁰⁰ Nesebi: Talha b. el-Berâ b. Umeyr b. Vebere b. Sa’lebe b. Ganm b. Sürey b. Seleme b. Üneyf b. Cüşem b. Temîm b. Avzmenât b. Nâc b. Teym b. Erâşe b. Âmir b. Abîle b. Kismîl b. Ferrân b. Belî b. Amr b. el-Hâfî b. Kuzâa el-Belevî.

¹⁹⁰¹ İbn Sa’d, *Tabakât*, IV/II, 73; İbn Abdülber, *İstî’âb*, II, 763; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 81; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 288.

¹⁹⁰² İbn Sa’d, *Tabakât*, IV/II, 73; İbn Abdülber, *İstî’âb*, II, 763; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 81; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 288.

¹⁹⁰³ Nesebi: Abdullah b. Sayfî b. Vebere b. Sa’lebe b. Ganm b. Sürey b. Seleme b. Üneyf b. Cüşem b. Temîm b. Avzmenât b. Nâc b. Teym b. Erâşe b. Âmir b. Abîle b. Kismîl b. Ferrân b. Belî b. Amr b. el-Hâfî b. Kuzâa el-Belevî.

¹⁹⁰⁴ İbn Sa’d, *Tabakât*, IV/II, 73; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 284; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 87.

¹⁹⁰⁵ İbn Abdülber, *İstî’âb*, II, 763; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 81; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 289.

¹⁹⁰⁶ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 81; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 289.

¹⁹⁰⁷ İbn Abdülber, *İstî’âb*, II, 763; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 81; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 288-289.

¹⁹⁰⁸ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 81; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 288.

bulunmuştur.¹⁹⁰⁹

1.1.121.2. Hz. Peygamber'in Talha b. Berâ Hakkındaki Duası

Sahâbeden Husayn b. Vahvâh'ın naklettiği bir rivayete göre Nebî (s.a), cenazesine katılmadığı Talha b. Berâ'nın kabrini ziyaret etmiş ve kıldırıldığı namazın ardından ona, “اللَّهُمَّ الْقَ طَلْحَةَ تَضَحُّكَ إِلَيْهِ وَيَضْحَكَ إِلَيْكَ” = *Allah'ım! Talha'yı, sen ona gülümser o da sana gülümser bir vaziyette karşıla*” buyurarak duada bulunmuştur.¹⁹¹⁰

1.1.122. Temîm ed-Dârî

1.1.122.1. Hal Tercemesi

Kahtânîlere bağlı Dâroğulları kabilesine mensup olan Temîm (r.a)¹⁹¹¹, Filistin'de doğmuştur.¹⁹¹² O, hıristiyanlığı zamanında ticarî maksatlarla uğradığı Hicaz'a bu kez, içlerinde kardeşi Nuaym b. Evs'in de bulunduğu bir heyetle gelmiş ve Hz. Peygamber ile görüşerek hicretin dokuzuncu (m. 630) ya da onuncu (m. 631) yılında İslâmiyet'i kabul etmiştir.¹⁹¹³ Daha sonra ondan, Filistin'de bulunan Beyt Aynûn kasabası ve civarının kendilerine ikta olarak verilmesini istemiş; söz konusu talebi yerinde bulan Nebî (s.a)'den bununla ilgili bir belge almıştır.¹⁹¹⁴ Temîm (r.a), zikri geçen belgeyi halifeliği zamanında Hz. Ömer'e sunmuş ve belirtilen yerlerin kendilerine tahsis edilmesini sağlamıştır.¹⁹¹⁵ Hz. Osman'ın şehit edilmesine kadar Medine'de kalan Temîm ed-Dârî, Ali (r.a) döneminde Filistin'e yerleşmiş ve bundan sonra deniz ticaretine başlamıştır.¹⁹¹⁶ O, Muâviye b. Ebû Süfyân devrinde yapılan deniz savaşlarına

¹⁹⁰⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 73; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 763; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 81; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 288-289.

¹⁹¹⁰ Taberânî, *Kebîr*, IV, 29, *Evsat*, VIII, 126; Heysemî, *Zevâ'id*, III, 37, IX, 366 (Heysemî, bu rivayetin senedini “hasen” olarak değerlendirmiştir).

¹⁹¹¹ Künyesi ve Nesebi: Ebû Rukayye Temîm b. Evs b. Hârice (Hârise/Câriye) b. Sevd (Sevâd/Sûd) b. Huzeyme (Cezîme) b. Zirâ' (Dirâ'/Dâri'/Verâ') b. Adî b. ed-Dâr b. Hânî' b. Habîb b. Nümâre (Nümâre) b. Lahm b. Adî b. Amr b. el-Hâris b. Mürre b. Üded b. Zeyd b. Yeşcüb b. Arîb b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe b. Yeşcüb b. Ya'rub b. Kahtân ed-Dârî.

¹⁹¹² İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 129; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 193; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 428; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 191; Halit Özkan, “Temîm ed-Dârî”, *DİA*, İstanbul 2011, XL, 419.

¹⁹¹³ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 129; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 193; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 429; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 191; Özkan, “Temîm ed-Dârî”, *DİA*, XL, 419-420.

¹⁹¹⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 129; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 429; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 191; Özkan, “Temîm ed-Dârî”, *DİA*, XL, 420.

¹⁹¹⁵ Özkan, “Temîm ed-Dârî”, *DİA*, XL, 420.

¹⁹¹⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 129-130; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 193; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 429; İbn Hacer,

da katılmış ve 40 (661) yılında Filistin’de ölmüştür.¹⁹¹⁷ Kabri Kudüs yakınlarındaki Beytü Cibrîn kasabasında¹⁹¹⁸ bulunan Temîm b. Evs, Peygamber (s.a)’den toplam on sekiz¹⁹¹⁹ hadis nakletmiştir. O, Asr-ı saâdet’te Mescid-i Nebî’nin aydınlatılmasına ve içerisine iki yada üç basamaklı bir minber yapılmasına öncülük etmiştir.¹⁹²⁰ İlk evliliğini Hz. Ebû Bekir’in kızkardeşi Ümmü Ferve ile yapan Temîm (r.a), ikinci olarak da Nevfel b. Hâris’in kızı Ümmü’l-Mugîre ile evlenmiştir.¹⁹²¹ Adıyla künyelendiği tek çocuğu Rukayye bu evliliklerinin birinden dünyaya gelmiştir.¹⁹²² Kendisine, kavmine nisbetle “ed-Dârî”, hıristiyanlığı sırasında kaldığı manastıra nisbetle “ed-Deyrî”, hakkında anlatılan efsaneler sebebiyle “Muhtetaf/Muhtetif” ve ibadete düşkünlüğünden dolayı da “Râhib” isimleri verilmiştir.¹⁹²³

1.1.122.2. Hz. Peygamber’in Temîm ed-Dârî Hakkındaki Duası

Onunla ilgili kardeşi Ebû Hind ed-Dârî’den nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), Filistin’den getirdiği kandillerle Mescid-i Nebî’yi aydınlatan Temîm ed-Dârî’ye, “نَوَّرْتَ الْإِسْلَامَ نَوَّرَ اللَّهُ عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ = *Sen İslâm’ı nurlandırdın; Allah da seni dünya ve âhirette nurlandırsın!*” buyurarak dua etmiştir.¹⁹²⁴

1.1.123. Ubeydullah b. Abbas¹⁹²⁵

1.1.124. Urve el-Bârikî

1.1.124.1. Hal Tercemesi

Ezd kabilesinin Bârikoğulları koluna mensup olan Urve (r.a), babasının ismi konusundaki ihtilâftan¹⁹²⁶ dolayı daha çok “el-Bârikî” nisbesiyle tanınmıştır.¹⁹²⁷ Allah

İsâbe, I, 191; Halit Özkan, “Temîm ed-Dârî”, *DİA*, XL, 420.

¹⁹¹⁷ İbn Hacer, *İsâbe*, I, 191; Özkan, “Temîm ed-Dârî”, *DİA*, XL, 420.

¹⁹¹⁸ İbn Hacer, *İsâbe*, I, 191; Özkan, “Temîm ed-Dârî”, *DİA*, XL, 420.

¹⁹¹⁹ İbn Hazm, *Sîre*, s. 283.

¹⁹²⁰ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, I, 428; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 191; Özkan, “Temîm ed-Dârî”, *DİA*, XL, 420.

¹⁹²¹ Özkan, “Temîm ed-Dârî”, *DİA*, XL, 420.

¹⁹²² İbn Sa’d, *Tabakât*, VII/II, 130; İbn Abdülber, *İstî’âb*, I, 193; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, I, 428; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 191; Özkan, “Temîm ed-Dârî”, *DİA*, XL, 420.

¹⁹²³ Özkan, “Temîm ed-Dârî”, *DİA*, XL, 419, 420.

¹⁹²⁴ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VI, 25; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 17 (İbn Hacer, bu rivayetin senedini “zayıf” olarak nitelendirmiştir).

¹⁹²⁵ Ubeydullah b. Abbas’ın hal tercemesi ve hakkındaki dualar için bk. 77, 78, 79.

¹⁹²⁶ Babasının kaynaklardaki isimleri: Ebü’l-Ca’d, el-Ca’d, İyâz, Ebü’l-Ca’d İyâz.

¹⁹²⁷ İbn Sa’d, *Tabakât*, VI, 21; İbn Abdülber, *İstî’âb*, III, 1065; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, IV, 25; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,

Resûlü (s.a), onun ticaretteki başarısını takdir etmiş ve kendisine duada bulunmuştur.¹⁹²⁸ Hz. Ebû Bekir döneminde Suriye fetihlerine katılan¹⁹²⁹ Urve el-Bârikî, Hz. Ömer devrinde ise Kûfe kadılığı¹⁹³⁰ yapmıştır. O, daha sonraki yıllarda buraya yerleşmiş ve at yetiştiriciliği ile uğraşmıştır.¹⁹³¹ Urve (r.a), Hz. Peygamber'den toplam on üç hadis nakletmiştir.¹⁹³²

1.1.124.2. Hz. Peygamber'in Urve el-Bârikî Hakkındaki Duası

Urve el-Bârikî'den nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), koyun alması için gönderdiği Urve'nin (r.a) elde ettiği kârla geri döndüğünü görünce ona, “اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُ فِي صَفْقَةِ يَمِينِهِ / صَفْقَةِ يَمِينِهِ = Allah'ım! Ticaretini onun için bereketli eyle” buyurarak dua etmiştir.¹⁹³³

1.1.125. Übey b. Ka'b

1.1.125.1. Hal Tercemesi

Yesrib'de dünyaya gelen Übey (r.a)¹⁹³⁴, Hazrec kabilesinin Neccâroğulları koluna mensuptur.¹⁹³⁵ Babası, Ka'b b. Kays; annesi ise Ebû Talha el-Ensârî'nin halası Suheyle¹⁹³⁶ bint Esved'dir.¹⁹³⁷ O, okuma-yazma becerisini müslüman olmadan önce kazanmış ve Medineli yahudilerle görüşerek diğer dinler üzerine araştırmalar yapmıştır.¹⁹³⁸ Yeni bir peygamber geleceğini edinmiş olduğu bu bilgiler sayesinde öğrenen Übey b. Ka'b, Mus'ab b. Umeyr'in daveti üzerine hemen İslâm'ı

236, V, 106.

¹⁹²⁸ İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 236.

¹⁹²⁹ İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 237.

¹⁹³⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 21; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1065; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 106.

¹⁹³¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 21; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1065-1066; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 26; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 237.

¹⁹³² İbn Hazm, *Sîre*, s. 284.

¹⁹³³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 376. Benzer rivayetler için bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 375; Buhârî, *Sahîh*, Menâkıb 28 (h.no: 3642); İbn Mâce, *Sünen*, Sadakât 7 (h.no: 2402); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Büyü' 27 (h.no: 3384); Tirmizî, *Sünen*, Büyü' 34 (h.no: 1258).

¹⁹³⁴ Künyesi ve Nesebi: Ebü'l-Münzir (Ebü't-Tufeyl) Übey b. Ka'b b. Kays b. Ubeyd b. Zeyd b. Muâviye b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr (Teymüllât/Teymullâh) b. Sa'lebe b. Amr b. el-Hazrec el-Hazrecî.

¹⁹³⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 59; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 65; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 168-169; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 16; Bünyamin Erul, “Übey b. Ka'b”, *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 272.

¹⁹³⁶ Nesebi: Suheyle bint el-Esved b. Harâm b. Amr b. Zeydmenât b. Adî b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr (Teymüllât/Teymullâh) b. Sa'lebe b. Amr b. el-Hazrec el-Hazreciyye.

¹⁹³⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 59; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 65; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 168-169; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 16; Erul, “Übey b. Ka'b”, *DİA*, XLII, 272.

¹⁹³⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 59; Erul, “Übey b. Ka'b”, *DİA*, XLII, 272.

benimsemiştir.¹⁹³⁹ O, daha sonra İkinci Akabe Biatı'na katılmış ve hicretten sonra Resûlullah'ın ensardan tayin ettiği ilk vahiy kâtibi olmuştur.¹⁹⁴⁰ Ayrıca özel kâtibi olması dolayısıyla onun resmî yazışmalarını da yürütmüştür.¹⁹⁴¹ Peygamber (s.a) tarafından Talha b. Ubeydullah veya Saîd b. Zeyd ile kardeşleştirilen Übey (r.a), kendisiyle birlikte bütün seferlere iştirak etmiş; Hendek Gazvesi'nde de vücudunun çeşitli yerlerinden yara almıştır.¹⁹⁴² Asr-ı saâdet döneminde ayrıca zekât memurluğu ve Kur'an öğretimi görevlerini de yerine getirmiştir.¹⁹⁴³ Hz. Peygamber'in "Kur'an'ı kendisine okumakla emrolundum" ve "Ümmetimin en güzel Kur'an okuyanı" sözleriyle övdüğü¹⁹⁴⁴ Übey b. Ka'b, bu alandaki üstünlüğünden dolayı "Seyyidü'l-Kurrâ" olarak¹⁹⁴⁵ isimlendirilmiştir. O, yetiştirdiği talebelerle Medine kıraat ve tefsir ekolünün öncüsü olmuştur.¹⁹⁴⁶ Kâtiplik görevine ilk üç halife döneminde de devam eden Übey (r.a), onların önde gelen danışmanları arasında yer almıştır.¹⁹⁴⁷ O, Hz. Ebû Bekir ile Osman (r.a)'ın Kur'an'ı toplamak ve çoğaltmakla görevlendirdiği heyetler içerisinde de bulunmuş ve bu alanda önemli hizmetler gerçekleştirmiştir.¹⁹⁴⁸ Sahâbenin fakihlerinden olması sebebiyle zaman zaman kadılık da yapan¹⁹⁴⁹ Übey b. Ka'b, tarihsel açıdan daha isabetli bulunan bir görüşe göre Hz. Osman döneminde geçirdiği yüksek ateşli bir sıtma nöbetinin ardından 33/654 yılında Medine'de yaşamını yitirmiştir.¹⁹⁵⁰ Onun yaşamı boyunca iki evlilik yaptığı¹⁹⁵¹ ve bu evliliklerinden biri kız toplam altı çocuğunun¹⁹⁵² dünyaya geldiği bildirilmiştir.¹⁹⁵³ Resûlullah'ın, kendilerinden kıraat öğrenilmesini

¹⁹³⁹ Bünyamin Erul, "Übey b. Ka'b", *DİA*, XLII, 272-273.

¹⁹⁴⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 59; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 66, 68, 69; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 169, 170; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 16; Erul, "Übey b. Ka'b", *DİA*, XLII, 273.

¹⁹⁴¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 59; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 68, 69; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 170; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 16; Erul, "Übey b. Ka'b", *DİA*, XLII, 273.

¹⁹⁴² İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 59; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 16; Erul, "Übey b. Ka'b", *DİA*, XLII, 273.

¹⁹⁴³ Erul, "Übey b. Ka'b", *DİA*, XLII, 273.

¹⁹⁴⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 59-60; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 66-68; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 169-170; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 16; Erul, "Übey b. Ka'b", *DİA*, XLII, 273.

¹⁹⁴⁵ İbn Hacer, *İsâbe*, I, 16; Erul, "Übey b. Ka'b", *DİA*, XLII, 273.

¹⁹⁴⁶ Erul, "Übey b. Ka'b", *DİA*, XLII, 273.

¹⁹⁴⁷ Erul, "Übey b. Ka'b", *DİA*, XLII, 273.

¹⁹⁴⁸ Erul, "Übey b. Ka'b", *DİA*, XLII, 273.

¹⁹⁴⁹ Erul, "Übey b. Ka'b", *DİA*, XLII, 273.

¹⁹⁵⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 62; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 69; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 171; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 16-17; Erul, "Übey b. Ka'b", *DİA*, XLII, 273.

¹⁹⁵¹ Hanımları: Ümmü't-Tufeyl bint Tufeyl ed-Devsıyye, Habıbe bint Sehl el-Hazrecıyye.

¹⁹⁵² Çocukları: Tufeyl ve Muhammed (Ümmü't-Tufeyl'den); Abdullah, Rebî', Hazm ve Ümmü Amr (Habıbe'den).

¹⁹⁵³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 59; Erul, "Übey b. Ka'b", *DİA*, XLII, 273.

tavsiye ettiği¹⁹⁵⁴ dört sahâbîden biri¹⁹⁵⁵ olan Übey (r.a), ondan toplam yüz altmış dört hadis nakletmiştir.¹⁹⁵⁶

1.1.125.2. Hz. Peygamber'in Übey b. Ka'b Hakkındaki Duası

Übey b. Ka'b tarafından nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), Kur'ân-ı Kerîm'in farklı kıraatlerle okunmasına cevaz vermesi dolayısıyla kalbinde kendisine karşı bazı şüpheler beliren Übey'e (r.a), “اللَّهُمَّ أَذْهِبْ عَنِّي الشَّكَّ” = *Allah'ım! Übey'den şüpheyi gider*” buyurarak dua etmiş ve ona Kur'an'ın yedi ayrı kıraatle okunabileceği bilgisini vermiştir.¹⁹⁵⁷

1.1.126. Ümmü Evs el-Behziyye

1.1.126.1. Hal Tercemesi

Kays Aylân kabilesinin Behzoğulları koluna mensup olan Ümmü Evs (r.a) hakkında sadece, Peygamber (s.a)'e hediye sunmasına ve Hz. Ali dönemi sonlarına kadar yaşamış olmasına dair bir rivayet nakledilmiştir.¹⁹⁵⁸

1.1.126.2. Hz. Peygamber'in Ümmü Evs Hakkındaki Duası

Ümmü Evs'den nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), yağ ile dolu bir tulumu kendisine hediye olarak sunan bu hanım sahâbîye bereket duasında bulunmuş; ardından da boşalttığı yağ tulumunu ona geri vermiştir. Tulumun dolu olduğunu görünce hediyesinin kabul edilmediğini düşünerek ağlamaya başlayan Ümmü Evs'i “*ben hediyeni aldım; tulumdaki yağ ise Allah'ın sana olan bir ihsanıdır*” buyurarak teselli etmiştir.¹⁹⁵⁹

¹⁹⁵⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 189, 190, 191, 195; Buhârî, *Sahîh*, Fezâ'ilü's-sahâbe 26 (h.no: 3758), 27 (h.no: 3760), Ensâr 14 (h.no: 3806), 16 (h.no: 3808), Fezâ'ilü'l-Kur'ân 8 (h.no: 4999); Müslim, *Sahîh*, Fezâ'ilü's-sahâbe 116, 117, 118; Tirmizî, *Sünen*, Menâkıb 37 (h.no: 3810).

¹⁹⁵⁵ Abdullah b. Mes'ûd, Übey b. Ka'b, Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe, Muâz b. Cebel.

¹⁹⁵⁶ İbn Hazm, *Sîre*, s. 277.

¹⁹⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 124.

¹⁹⁵⁸ İbn Abdülber, *İsti'âb*, IV, 1925; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 290; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 212.

¹⁹⁵⁹ Taberânî, *Kebîr*, XXV, 151; Heysemî, *Zevâ'id*, VIII, 310 (Heysemî, bu rivayetin râvilerinden İsmet b. Süleyman'ı tanımadığını belirtmiştir).

1.1.127. Ümmü'l-Fazl

1.1.127.1. Hal Tercemesi

Hız. Peygamber'in yengelerinden ve baldızlarından biri olan Ümmü'l-Fazl (r.a)¹⁹⁶⁰, Hilâloğulları kabilesine mensuptur.¹⁹⁶¹ Babasının ismi Hâris b. Hazn; annesinin ismi ise Hind (Havle)¹⁹⁶² bint Avf'tır.¹⁹⁶³ O, Resûlullah'ın hanımlarından Meymûne bint Hâris ile ikiz, Zeyneb bint Huzeyme ile de anadan kardeştir.¹⁹⁶⁴ Kaynaklarda ayrıca onun, başta Hâlid b. Velîd'in annesi Lûbâbe es-Suğrâ olmak üzere babadan üç¹⁹⁶⁵, anadan da beş¹⁹⁶⁶ kardeşinin bulunduğu bilgisine yer verilmiştir.¹⁹⁶⁷ Asıl ismi Lûbâbe el-Kübrâ olan Ümmü'l-Fazl (r.a), Câhiliye devrinde Peygamber (s.a)'in amcası Abbas ile evlenmiş ve onun için biri kız yedi¹⁹⁶⁸ çocuk dünyaya getirmiştir.¹⁹⁶⁹ O, büyük oğlu Fazl ile birlikte Hız. Hatice'den hemen sonra müslüman olmuş ve ilk müslüman hanımlar içerisinde ikinci sırada yer almıştır.¹⁹⁷⁰ Resûlü Ekrem (s.a)'in sık sık ziyaret edip dizinde kaylûle yaptığı (öğle uykusuna daldığı) Lûbâbe (r.a), gördüğü rüyanın bir tezahürü olarak onun torunu Hız. Hüseyin'i emzirme ayrıcalığını yaşamıştır.¹⁹⁷¹ O, kocası Abbas'ın Mekke'de bulunması sebebiyle hicretini ertelemek durumunda kalmıştır.¹⁹⁷² Nebî (s.a)'den toplam otuz¹⁹⁷³ hadis nakleden Ümmü'l-Fazl (r.a)'ın Hız.

¹⁹⁶⁰ Künyesi ve Nesebi: Ümmü'l-Fazl Lûbâbe el-Kübrâ bint el-Hâris b. Hazn b. Büceyr b. el-Hüzem b. Ruveybe b. Abdillâh b. Hilâl b. Âmir b. Sasaa b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin b. Mansûr b. İkrime b. Hasafe b. Kays b. Aylân b. Mudar b. Nizâr el-Hilâliyye.

¹⁹⁶¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 202-203; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1907-1908; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 246; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 178; Abdülkadir Şenel, "Ümmü'l-Fazl", *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 317.

¹⁹⁶² Nesebi: Hind (Havle) bint Avf b. Zühre b. el-Hâris b. Hamâta b. Zihuleyl b. Cüreş b. Himyer el-Himyeyiyye.

¹⁹⁶³ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 202-203; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1907-1908; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 246; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 178; Şenel, "Ümmü'l-Fazl", *DİA*, XLII, 317.

¹⁹⁶⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 203; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1908, 1950; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 246; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 266; Şenel, "Ümmü'l-Fazl", *DİA*, XLII, 317.

¹⁹⁶⁵ Sadece babadan kardeşleri: Lûbâbe es-Suğrâ el-Asmâ bint Hâris (Hâlid b. Velîd'in annesi), Azze bint Hâris, Hüzeyle bint Hâris.

¹⁹⁶⁶ Sadece anadan kardeşleri: Selmâ bint Umeys el-Has'amiyye (Hız. Hamza'nın hanımı), Esmâ bint Umeys el-Has'amiyye (Ca'fer b. Ebû Tâlib, Hız. Ebû Bekir ve Hız. Ali'nin hanımı), Selâme bint Umeys el-Has'amiyye, Avn b. Umeys el-Has'amî, Mahmiye b. Cez' ez-Zübeydî (sahâbî).

¹⁹⁶⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 203; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1908; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 246; Şenel, "Ümmü'l-Fazl", *DİA*, XLII, 317.

¹⁹⁶⁸ Çocukları: Fazl, Abdullah, Ubeydullah, Kusem, Ma'bed, Abdurrahman, Ümmü Habîbe.

¹⁹⁶⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 203; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1908; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 246; Şenel, "Ümmü'l-Fazl", *DİA*, XLII, 318.

¹⁹⁷⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 203; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1908; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 246; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 266; Şenel, "Ümmü'l-Fazl", *DİA*, XLII, 318.

¹⁹⁷¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 203, 204; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1908; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 246; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 266; Şenel, "Ümmü'l-Fazl", *DİA*, XLII, 318.

¹⁹⁷² İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 203; Şenel, "Ümmü'l-Fazl", *DİA*, XLII, 318.

Osman döneminde öldüğü düşünülmektedir.¹⁹⁷⁴

1.1.127.2. Hz. Peygamber'in Ümmü'l-Fazl Hakkındaki Duası

Ümmü'l-Fazl'dan nakledilen bir rivayete göre Peygamber (r.a), torunu Hasan veya Hüseyin'i emzirdikten sonra kucağına veren ve üzerine idrarını yapması sebebiyle onu hafif şekilde darb eden Lübâbe el-Kübrâ'ya, “رَحِمَكَ اللهُ أَوْجَعْتَ ابْنِي” = *Allah sana rahmet etsin; oğlumu incittin!*” şeklinde dua buyurarak kendisini ikaz etmiştir.¹⁹⁷⁵

1.1.128. Ümmü Hâlid

1.1.128.1. Hal Tercemesi

Kureyş kabilesinin Ümeyyeoğulları koluna mensup bulunan Ümmü Hâlid (r.a)¹⁹⁷⁶, asıl ismi “Eme bint Hâlid” olmakla beraber daha çok künyesiyle tanınmıştır.¹⁹⁷⁷ Babası, ilk müslümanlardan ve Resûlullah'ın kâtiplerinden Hâlid b. Saîd; annesi ise yine ilk müslüman hanım sahâbilerden Ümeyme¹⁹⁷⁸ bint Halef'tir.¹⁹⁷⁹ O ve kardeşi Saîd, ebeveyninin hicreti sırasında Habeşistan'da doğmuş; onların hicretin yedinci yılında (m. 629) Medine'ye dönüşlerine kadar kendileriyle birlikte orada yaşamıştır.¹⁹⁸⁰ Bu süre içerisinde bülüğ çağına eren Ümmü Hâlid (r.a), Medine'ye döndükten sonra Zübeyr b. Avvâm'la evlenmiş ve bu evliliğinden ikisi erkek beş çocuğu dünyaya gelmiştir.¹⁹⁸¹ Nebî (s.a) ise kendisine gönderilen hediyeler arasından seçtiği bir elbiseyi ona giydirmiş ve üzerinde eskimesi hususunda kendisine duada

¹⁹⁷³ İbn Hazm, *Sîre*, s. 281.

¹⁹⁷⁴ İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 266; Şenel, “Ümmü'l-Fazl”, *DİA*, XLII, 318.

¹⁹⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 339; İbn Mâce, *Sünen*, Ta'bir 10 (h.no: 3923) (Bûsîrî, bu rivayetin senedini “münkâtı” olarak nitelendirmiştir).

¹⁹⁷⁶ Künyesi ve Nesebi: Ümmü Hâlid Eme bint Hâlid b. Saîd b. el-Âs b. Ümeyye b. Abdışems b. Abdimenâf b. Kusay el-Ümeviyye.

¹⁹⁷⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 169; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1790, 1934; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 22, 313; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 16, 228; Aynur Uraler, “Ümmü Hâlid”, *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 320.

¹⁹⁷⁸ Nesebi: Ümeyme (Hümeyme/Hümeyme/Ümeyne) bint Halef (Hâlid) b. Es'ad b. Âmir b. Beyâda b. Sübey' b. Ca'seme b. Sa'd b. Müleyh b. Amr b. Huzâa el-Huzâ'ıyye.

¹⁹⁷⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 169; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1790; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 22, 313; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 16; Uraler, “Ümmü Hâlid”, *DİA*, XLII, 320.

¹⁹⁸⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 170; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1790; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 22; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 16; Uraler, “Ümmü Hâlid”, *DİA*, XLII, 320.

¹⁹⁸¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 170; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1790; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 22; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 16; Uraler, “Ümmü Hâlid”, *DİA*, XLII, 320.

bulunmuştur.¹⁹⁸² Bu sırada Peygamber (s.a)'in nübüvvet mührüne dokunma şerefine nail olan Eme bint Hâlid, söz konusu giysiyi ömrünün sonuna kadar saklamış ve uzun yıllar yaşadıkdan sonra kesin olarak bilinmeyen bir tarihte hayat yolculuğunu tamamlamıştır.¹⁹⁸³ O, Nebî (s.a)'den sadece yedi hadis nakletmiştir.¹⁹⁸⁴

1.1.128.2. Hz. Peygamber'in Ümmü Hâlid Hakkındaki Duası

Eme bint Hâlid'den nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), yanına çağırdığı Ümmü Hâlid'e yeni bir elbise giydirmiş ve ona, “أَبِي وَأَخْلَقِي = Üzerinde eskitesin ve yenisini alasin!” buyurarak dua etmiştir. Ardından da kendisine, “Ey Ümmü Hâlid, bu güzel; bu çok güzel!” sözleriyle iltifatta bulunmuştur.¹⁹⁸⁵

1.1.129. Ümmü Rûmân

1.1.129.1. Hal Tercemesi

Hz. Peygamber'in kayınvâlidisi olan Ümmü Rûmân¹⁹⁸⁶, aslen Kinâne kabilesine mensuptur.¹⁹⁸⁷ O, ilk evliliğini Câhiliye devrinde Abdullah b. Hâris el-Ezdi¹⁹⁸⁸ ile yapmış; bu evliliğinden Tufeyl b. Hâris isminde bir oğlu olmuştur.¹⁹⁸⁹ Önceleri Yemen'in Serât şehrinde yaşayan Ümmü Rûmân, kocası ve oğluya birlikte Hz. Ebû Bekir'in himayesinde Mekke'ye yerleşmiştir. Abdullah b. Hâris'in bir süre sonra ölmesi üzerine ikinci evliliğini Ebû Bekir (r.a) ile yapmış; bu izdivacından da Hz. Âişe ile Abdurrahman b. Ebû Bekir dünyaya gelmiştir.¹⁹⁹⁰ Kocası Hz. Ebû Bekir ile birlikte ilk müslümanlar arasında yer alan Ümmü Rûmân, kızıyla beraber Zeyd b. Hârise'nin

¹⁹⁸² İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 170; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 313; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 228; Uraler, “Ümmü Hâlid”, *DİA*, XLII, 320.

¹⁹⁸³ Uraler, “Ümmü Hâlid”, *DİA*, XLII, 320.

¹⁹⁸⁴ İbn Hazm, *Sîre*, s. 287.

¹⁹⁸⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 364; Buhârî, *Sahîh*, Cihâd 188 (h.no: 3071), Libâs 22 (h.no: 5823), 32 (h.no: 5845), Edeb 17 (h.no: 5993); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Libâs 2 (h.no: 4024).

¹⁹⁸⁶ Künyesi ve Nesebi: Ümmü Rûmân bint Âmir b. Uveymir/Umeyre b. Abdışems b. Attâb b. Üzeyne b. Sübey/Züh'l b. Dühmân b. el-Hâris b. Ganm b. Mâlik b. Kinâne el-Kinâniyye.

¹⁹⁸⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 202; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1935-1936; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 320; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 232.

¹⁹⁸⁸ Nesebi: Abdullah b. el-Hâris b. Sahbere b. Cürsûme el-Hayr b. Âdiye b. Mürre b. Cüşem b. el-Evs b. Âmir b. Hufeyr b. en-Nemr b. Osman b. en-Nasr b. Zehrân b. Ka'b el-Ezdi.

¹⁹⁸⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 202; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1936; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 321; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 232.

¹⁹⁹⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 202; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1936; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 320-321; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 232.

korumasında Medine'ye hicret etmiştir.¹⁹⁹¹ O, İfk hadisesi sırasında kızı Âişe'nin yanında yer almış ve üzüntüsünü paylaşarak bu zorlu süreci atlatmasına yardımcı olmuştur.¹⁹⁹² Vefat tarihi ihtilafli¹⁹⁹³ olan Ümmü Rûmân'ın cenazesinde Hz. Peygamber'in, kabrine inerek onun için istiğfarda bulunduğu ve “*Cennet hurilerinden birini görmek isteyen Ümmü Rûmân'a baksın*” buyurarak onu övdüğü rivayet edilmiştir.¹⁹⁹⁴ Kaynaklarda ayrıca onun Peygamber (s.a)'den sadece bir hadisinin mevcut olduğu bilgisine yer verilmiştir.¹⁹⁹⁵

1.1.129.2. Hz. Peygamber'in Ümmü Rûmân Hakkındaki Duası

Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekir'den nakledilen mürsel (sahâbî râvisi eksik) bir rivayete göre Nebî (s.a), Ümmü Rûmân'ın cenazesinde kabrine inerek onun için istiğfarda bulunmuştur.¹⁹⁹⁶

1.1.130. Ümmü Süleym bint Milhân¹⁹⁹⁷

1.1.131. Ümmü Umâre

1.1.131.1. Hal Tercemesi

Aslen Hazrec kabilesinin Neccârôğulları koluna mensup bulunan Ümmü Umâre (r.a), sahâbeden Abdullah b. Ka'b ile Abdurrahman b. Ka'b'ın kızkardeşi; Abdullah b. Zeyd b. Âsım ile Habîb b. Zeyd b. Âsım'ın da annesidir.¹⁹⁹⁸ Kaynaklarda annesinin ismi Rebâb bint Abdullah¹⁹⁹⁹ olarak geçmektedir.²⁰⁰⁰ O, beraber Akabe Biatı'na katıldığı ilk kocası Zeyd b. Âsım Bedir Gazvesi'nden sonra vefat edince bu kez aynı kabileden

¹⁹⁹¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 202; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1936-1937; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 320-321; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 232.

¹⁹⁹² İshak Emin Aktepe, “Ümmü Rûmân”, *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 328.

¹⁹⁹³ Verilen vefat tarihleri: 4/626, 5/627, 6/628.

¹⁹⁹⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 202; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1936; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 321; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 232-234.

¹⁹⁹⁵ İbn Hazm, *Sîre*, s. 314.

¹⁹⁹⁶ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1936; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 321; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 232.

¹⁹⁹⁷ Ümmü Süleym'in hal tercemesi ve hakkındaki dua için bk. s. 133-134.

¹⁹⁹⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 301; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1948; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 360; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 261.

¹⁹⁹⁹ Nesebi: er-Rebâb bint Abdillâh b. Habîb b. Zeyd b. Sa'lebe b. Zeydmenât b. Habîb b. Abdihârise b. Gadab b. Cüşem b. el-Hazrec el-Hazreciyye.

²⁰⁰⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 301.

Gaziyye b. Amr ile evlenmiştir.²⁰⁰¹ Ondan Temîm ve Havle isminde iki çocuğu daha dünyaya gelen Ümmü Umâre (r.a), kocası ve iki oğlu (Abdullah ve Habîb) ile birlikte katıldığı Uhud Gazvesi'nde kahramanca savaşarak yaralanmış; onlarla beraber Hz. Peygamber'in duasına ve övgüsüne mazhar olmuştur.²⁰⁰² O, başta Hudeybiye, Hayber, Umretülkazâ ve Huneyn olmak üzere birçok sefere iştirak etmiş ve en son bulunduğu Yemâme seferinde elini ve oğlu Habîb b. Zeyd'i kaybetmiştir.²⁰⁰³ Diğer oğlu Abdullah b. Zeyd ise Yezîd b. Muâviye döneminde meydana gelen Harre Vak'ası'nda (63/683) şehit düşmüştür.²⁰⁰⁴ Ümmü Umâre'nin Nebî (s.a)'den toplam iki rivayeti bulunmaktadır.²⁰⁰⁵

1.1.131.2. Hz. Peygamber'in Ümmü Umâre ve Ailesi Hakkındaki Duası

Abdullah b. Zeyd'in (r.a) aktardığı bir rivayete göre Nebî (s.a), Uhud Gazvesi'ndeki kahramanlıkları sebebiyle Ümmü Umâre ve ailesine (oğulları Abdullah ve Habîb ile kocası Gaziyye b. Amr'a), “بَارَكَ اللهُ عَلَيْكُمْ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي” = *Allah, sizi ve ailenizi mübarek kılsın!*” ve “رَحِمَكُمُ اللهُ أَهْلُ الْبَيْتِي” = *Allah, size ve ailenize merhametiyle muamele etsin!*” diyerek dua buyurmuştur.²⁰⁰⁶

1.1.132. Ümmü Zübeyb²⁰⁰⁷

1.1.133. Ümmü Züeyb²⁰⁰⁸

1.1.134. Üsâme b. Zeyd

1.1.134.1. Hal Tercemesi

Kelb kabilesine mensup olan²⁰⁰⁹ Üsâme (r.a), hicretten sekiz yıl önce (m. 614)

²⁰⁰¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 301; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1948; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 360; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 261-262.

²⁰⁰² İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 301-303; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1948-1949; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 360; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 261.

²⁰⁰³ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 301; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1948-1949; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 360; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 261. Ayrıca bk. Halit Özkan, “Ümmü Umâre”, *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 215-216.

²⁰⁰⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 913; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 252; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 73.

²⁰⁰⁵ İbn Hazm, *Sîre*, s. 297.

²⁰⁰⁶ Vâkıdî, *Megâzî*, I, 273.

²⁰⁰⁷ Ümmü Zübeyb ile ilgili bilgiler “Zübeyb b. Sa'lebe” başlığı altında verilmiştir. Bk. s. 226.

²⁰⁰⁸ Ümmü Züeyb ile ilgili bilgiler “Züeyb b. Şa'sen” başlığı altında verilmiştir. Bk. s. 229.

²⁰⁰⁹ Künyesi ve Nesebi: Ebû Muhammed (Ebû Zeyd) Üsâme b. Zeyd b. Hârise b. Şerâhîl (b. Ka'b) b. Abdiluzzâ b. Zeyd b. İmri'ül-kays b. Âmir b. en-Nu'mân b. Âmir b. Abdived b. Avf b. Kinâne b. Bekr b. Avf b. Uzre b.

Resûlullah'ın evlâtlığı Zeyd b. Hârise ile dadısı Ümmü Eymen'in²⁰¹⁰ çocuğu olarak Mekke'de dünyaya gelmiştir.²⁰¹¹ Peygamber (s.a), küçüklüğünden itibaren Üsâme b. Zeyd'i çok sevmiş ve onun hakkında hayır duada bulunmuştur.²⁰¹² Bu nedenle o, "Hibbü Resûlullâh = Resûlullah'ın Sevdiği Kişi" ve "Hibbü ibnü'l-hib = Resûlullah'ın Sevdiği Kişinin Çok Sevdiği Oğlu" isimleriyle anılmıştır.²⁰¹³ Yaşı küçük olduğu için Bedir ve Uhud savaşlarına katılmayan Üsâme (r.a), Hendek, Mu'te ve Huneyn gazvelerine iştirak etmiş; Mekke'nin fethi ile Vedâ haccında hazır bulunmuştur.²⁰¹⁴ Hz. Peygamber, hicretin sekizinci yılında (m. 629) yapılan Fedek Seriyesi sırasında Cüheyne kabilesinden Mirdâs b. Nehîk isimli bir adamı gerçekten müslüman olmadığı düşüncesiyle öldüren Üsâme b. Zeyd'i, "Kalbini yarıp da mı baktın?" sözleriyle eleştirmiş ve yaptığının doğru olmadığı hususunda onu uyarmıştır.²⁰¹⁵ Hicretin on birinci yılında Hz. Peygamber tarafından Mu'te Savaşı'nda şehit olanların intikamını almak üzere Üsâme (r.a) komutasında bir ordu hazırlanmış; ancak söz konusu ordu Peygamber (s.a)'in vefatı nedeniyle yola çıkarılamamıştır.²⁰¹⁶ Dedesi gibi sevdiği Muhammed (s.a)'in ölümüne bir hayli üzülen Üsâme b. Zeyd, cenazesinin yıkanması ve kefenlenmesi işlemlerinde Hz. Ali'ye yardım etmiştir.²⁰¹⁷ Ardından halife Ebû Bekir (r.a) onu yarım kalan seferini tamamlamakla görevlendirmiştir.²⁰¹⁸ Seferden başarılı bir şekilde dönen Üsâme (r.a), bir süre sonra Hâlid b. Velîd komutası altında irtidad (dinden dönme) hareketlerine karşı mücadele vermiştir.²⁰¹⁹ O, diğer üç halifenin de

Zeydüllât b. Rufeide b. Sevr b. Kelb b. Vebere b. Taglib b. Hulvân b. İmrân b. el-Hâf b. Kudâa b. Mâlik b. Amr b. Müre b. Mâlik b. Humeyr b. Sebe b. Yeşcüb b. Ya'rub b. Kahtân el-Kelbî.

²⁰¹⁰ Künyesi ve Nesebi: Ümmü Eymen Bereke bint Sa'lebe b. Amr b. Hısn b. Mâlik b. Seleme b. Amr b. en-Nu'mân el-Habeşîye.

²⁰¹¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 42; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 75; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 194-195; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 29; Mehmet Salih Arı, "Üsâme b. Zeyd", *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 361.

²⁰¹² İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 42-44; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 76; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 195; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 29; Arı, "Üsâme b. Zeyd", *DİA*, XLII, 361.

²⁰¹³ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 42; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 75; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 195; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 29; Arı, "Üsâme b. Zeyd", *DİA*, XLII, 361.

²⁰¹⁴ Arı, "Üsâme b. Zeyd", *DİA*, XLII, 361.

²⁰¹⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 48; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 196; Arı, "Üsâme b. Zeyd", *DİA*, XLII, 361-362.

²⁰¹⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 45, 46, 47, 48; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 197; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 29; Arı, "Üsâme b. Zeyd", *DİA*, XLII, 362.

²⁰¹⁷ Arı, "Üsâme b. Zeyd", *DİA*, XLII, 362.

²⁰¹⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 46, 47, 48; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 197; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 29; Arı, "Üsâme b. Zeyd", *DİA*, XLII, 362.

²⁰¹⁹ Arı, "Üsâme b. Zeyd", *DİA*, XLII, 362.

teveccühünü kazanmış²⁰²⁰; ancak ortaya çıkan fitne olayları karşısında da tarafsız bir tutum sergilemeyi yeğlemiştir.²⁰²¹ Bu yüzden Medine yakınlarındaki Curf nahiyesinde siyasi kargaşadan uzak bir yaşam sürmeye çalışan Üsâme b. Zeyd, 54/674 tarihinde burada vefat etmiştir.²⁰²² O, yaşamı boyunca yedi²⁰²³ evlilik yapmış ve bu evliliklerinden ikisi kız toplam yedi²⁰²⁴ çocuğu dünyaya gelmiştir.²⁰²⁵ Üsâme'nin (r.a) Hz. Peygamber'den rivayette bulunduğu hadislerin sayısı toplam yüz yirmi sekizdir.²⁰²⁶

1.1.134.2. Hz. Peygamber'in Üsâme b. Zeyd Hakkındaki Duası

Üsâme b. Zeyd, Ebû Hüreyre ve Berâ b. Âzib tarîkiyle gelen birkaç rivayete göre Peygamber (s.a), bir dizine torunu Hasan'ı diğer dizine de Üsâme'yi almış ve onlara, “اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُمَا فَأُحِبُّهُمَا” = Allah'ım! Ben o ikisini (Hasan'ı ve Üsâme'yi) çok seviyorum, sen de sev²⁰²⁷ ve “اللَّهُمَّ ارْحَمْهُمَا فَإِنِّي ارْحَمُهُمَا” = Allah'ım! Benim o ikisine (Hasan ve Üsâme'ye) merhamet ettiğim gibi sen de merhamet et²⁰²⁸ buyurarak duada bulunmuştur.

1.1.135. Vâil b. Hucr

1.1.135.1. Hal Tercemesi

Himyer kabilesine mensup bulunan Vâil (r.a)²⁰²⁹, Yemen'in Hadramût bölgesinde hüküm süren Hucr b. Rebîa isimli bir kralın oğludur.²⁰³⁰ O, taptığı putun

²⁰²⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 49; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 76; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 196; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 29; Arı, “Üsâme b. Zeyd”, *DİA*, XLII, 362.

²⁰²¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 77; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 196; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 29; Arı, “Üsâme b. Zeyd”, *DİA*, XLII, 362.

²⁰²² İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 51; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 75, 77; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 196; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 29; Arı, “Üsâme b. Zeyd”, *DİA*, XLII, 362.

²⁰²³ Hanımları: Hind bint Fâkih el-Mahzûmiyye (Hâlid b. Velîd'in amcasının kızı), Dürre bint Adî es-Sehmiyye, Fâtma bint Kays el-Fihriyye (Dahhâk b. Kays'ın kız kardeşi), Ümmü'l-Hakem bint Utbe ez-Zühriyye (Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın yeğeni), Ümmü'l-Hakem bint Ebû Hamdân es-Sehmiyye, Berze bint Rib'î el-Uzriyye, Zeyneb bint Hanzala (boşadığı hanımı).

²⁰²⁴ Çocukları: Muhammed ve Hind (Dürre'den); Cübeyr, Zeyd ve Âişe (Fâtma'dan); Hasan ve Hüseyin (Berze'den).

²⁰²⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 50.

²⁰²⁶ İbn Hazm, *Sîre*, s. 278.

²⁰²⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 210; Buhârî, *Sahîh*, Fezâ'ilü's-sahâbe 18 (h.no: 3735), 22 (h.no: 3747).

²⁰²⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 205; Buhârî, *Sahîh*, Edeb 22 (h.no: 6003).

²⁰²⁹ Künyesi: Ebû Hüneyde. Nesebi: 1. Rivayet (Vâil b. Hucr b. Rebîa b. Vâil b. Ya'mer); 2. Rivayet (Vâil b. Hucr b. Sa'd b. Mesrûk b. Vâil b. Da'mec b. Vâil b. Rebîa b. Vâil b. en-Nu'mân b. Zeyd b. Mâlik b. Zeyd); 3. Rivayet (Vâil b. Hucr b. Sa'd b. Mesrûk b. Vâil b. en-Nu'mân b. Rebîa b. Hâris b. Avf b. Sa'd b. Avf b. Adî b. Mâlik b. Şürahbil b. Mâlik b. Mürre b. Himyer b. Zeyd) el-Himyerî, el-Hadramî.

²⁰³⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 16; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1562; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 405-406; İbn Hacer,

yanında uyurken kendisini İslâm'a davet eden bir ses duymuş ve bu olayın etkisiyle 9/630 yılında Medine'ye gelip müslüman olmuştur.²⁰³¹ Geleceğini bilen Peygamber (s.a) ise Vâil b. Hucr'u görünce çok sevinmiş ve ona duada bulunmuştur.²⁰³² Muâviye b. Ebû Süfyân tarafından bir süre Harre denilen yerde ağırlanan Vâil (r.a), Resûlullah tarafından yazdırılan ve Hadramût bölgesine genel vali olarak atandığını bildiren üç mektupluk talimatnâme ile birlikte memleketine geri dönmüştür.²⁰³³ O, Hz. Ömer devrine kadar bu görevini sürdürmüştü; ardından da Hadramût'tan ayrılarak Kûfe'ye yerleşmiştir.²⁰³⁴ Burada görev yapan yönetimi sık sık eleştirmesiyle tanınan Vâil b. Hucr, 51/671 yılında patlak veren Hucr b. Adî olayında muhalif grup içerisinde yer almıştır.²⁰³⁵ Vefat tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber onun, 51/671 ve 60/680 yılları arasında öldüğü tahmin edilmektedir.²⁰³⁶ İbn Hucr'un, Nebî (s.a)'den nakledilen toplam yetmiş bir rivayeti bulunmaktadır.²⁰³⁷

1.1.135.2. Hz. Peygamber'in Vâil b. Hucr Hakkındaki Duası

Vâil b. Hucr'dan nakledilen bir rivayete göre Allah Resûlü (s.a), müslüman olmak üzere Hadramût'tan Medine'ye gelen Vâil'e (r.a), “بَارَكَ اللهُ فِيكَ يَا وَايِلَ وَفِي وَادِكَ” = *Allah seni ve çocuklarını mübârek eylesin ey Vâil!*” sözleriyle duada bulunmuştur.²⁰³⁸

1.1.136. Velîd b. Velîd

1.1.136.1. Hal Tercemesi

Kureyş kabilesinin Mahzûmoğulları koluna mensup olan Velîd b. Velîd²⁰³⁹,

İsâbe, VI, 312, VII, 208; Halit Özkan, “Vâil b. Hucr”, *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 452.

²⁰³¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1562; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 406; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 312; Özkan, “Vâil b. Hucr”, *DİA*, XLII, 452.

²⁰³² İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1562; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 406; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 312; Özkan, “Vâil b. Hucr”, *DİA*, XLII, 452.

²⁰³³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1562; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 406; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 312; Özkan, “Vâil b. Hucr”, *DİA*, XLII, 452.

²⁰³⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1563; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 406; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 312; Özkan, “Vâil b. Hucr”, *DİA*, XLII, 452.

²⁰³⁵ Özkan, “Vâil b. Hucr”, *DİA*, XLII, 452.

²⁰³⁶ Halit Özkan, “Vâil b. Hucr”, *DİA*, XLII, 452.

²⁰³⁷ İbn Hazm, *Sîre*, s. 278.

²⁰³⁸ Taberânî, *Kebîr*, XXII, 47, *Sagîr*, II, 284; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 374-376 (Heysemî, bu rivayetin râvilerinden Muhammed b. Hucr'u “zayıf” olarak nitelendirmiştir).

²⁰³⁹ Künyesi ve Nesebi: Ebü'l-Velîd el-Velîd b. el-Velîd b. el-Mugîre b. Abdillâh b. Ömer b. Mahzûm el-Mahzûmî.

Mekke’de doğmuştur.²⁰⁴⁰ Babası, İslâm’ın en azılı düşmanlarından Velîd b. Mugîre; annesi ise müslüman olduğu rivayet edilen Ümeyme²⁰⁴¹ bint Velîd’dir.²⁰⁴² Sahâbeden Hâlid b. Velîd’in baba bir kardeşi olan Velîd (r.a), müşrikler tarafında savaşırken Bedir Gazvesi’nde esir düşmüş ve müslümanların esirlere karşı gösterdiği güzel muameleden etkilenerik İslâmiyet’i kabul etmiştir.²⁰⁴³ Fidyenin ödenmesini sağladıktan sonra kardeşlerine güvenerek onlarla birlikte Mekke’ye dönmüş; ancak Mekke’ye vardıktan sonra zincire vurularak akrabaları Ayyâş b. Ebû Rebîa ve Seleme b. Hişâm’ın yanına hapsedilmiştir.²⁰⁴⁴ Onların bu durumuna üzülen Nebî (s.a), kurtulmaları için onlara üç yıl boyunca dua etmiştir.²⁰⁴⁵ Sonunda Velîd b. Velîd, bir fırsatını bulup müşriklerin elinden kaçmış ve Medine’ye gelmiştir.²⁰⁴⁶ Daha sonra kardeşi Hâlid b. Velîd’e bir mektup yazmış ve onun İslâmiyet’i benimsemesine vesile olmuştur.²⁰⁴⁷ Ölüm tarihi kesin olarak bilinmeyen Velîd’in (r.a), hicretin sekizinci yılında (m. 629) vefat ettiği tahmin edilmektedir.²⁰⁴⁸

1.1.136.2. Hz. Peygamber’in Velîd b. Velîd Hakkındaki Duası

Velîd (r.a) ile alâkalı Ebû Hüreyre’den nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), arkadaşlarıyla birlikte müşriklerin elinde tutsak olan Velîd b. Velîd’e bir ay boyunca namazlarında, “اللَّهُمَّ أَنْجِ الْوَلِيدَ بْنَ الْوَلِيدِ” = *Allah’im! Velîd b. Velîd’i kurtar*” diyerek dua etmiş; o da bu duadan sonra bir yolunu bulup esaretten kurtulmayı başarmıştır.²⁰⁴⁹

²⁰⁴⁰ İbn Sa’d, *Tabakât*, IV/I, 97; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1558; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 423; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 323; Cemal Ağırman, “Velîd b. Velîd”, *DİA*, İstanbul 2013, XLIII, 37.

²⁰⁴¹ Nesebi: Ümeyme bint el-Velîd b. Uşî b. Ebû Harmele b. Ureyc b. Cerîr b. Şak b. Sa’b el-Beceliyye.

²⁰⁴² İbn Sa’d, *Tabakât*, IV/I, 97; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1558; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 423; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 323; Ağırman, “Velîd b. Velîd”, *DİA*, XLIII, 37.

²⁰⁴³ İbn Sa’d, *Tabakât*, IV/I, 97-98; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1558; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 423; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 323; Ağırman, “Velîd b. Velîd”, *DİA*, XLIII, 37.

²⁰⁴⁴ İbn Sa’d, *Tabakât*, IV/I, 97; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1558; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 423; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 323; Ağırman, “Velîd b. Velîd”, *DİA*, XLIII, 37.

²⁰⁴⁵ İbn Sa’d, *Tabakât*, IV/I, 97-98; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1558; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 423; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 323; Ağırman, “Velîd b. Velîd”, *DİA*, XLIII, 37.

²⁰⁴⁶ İbn Sa’d, *Tabakât*, IV/I, 98-99; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1558-1559; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 423; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 323-324; Ağırman, “Velîd b. Velîd”, *DİA*, XLIII, 37.

²⁰⁴⁷ İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1558; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 423; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 323; Cemal Ağırman, “Velîd b. Velîd”, *DİA*, XLIII, 37.

²⁰⁴⁸ İbn Sa’d, *Tabakât*, IV/I, 98-99; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1559; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 324; Ağırman, “Velîd b. Velîd”, *DİA*, XLIII, 37.

²⁰⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 239, 255, 271, 396, 418, 502, 521; Dârimî, *Sünen*, Salât 216 (h.no: 1595); Buhârî,

1.1.137. Yâsir b. Âmir²⁰⁵⁰

1.1.138. Yûsuf b. Abdullah b. Selâm

1.1.138.1. Hal Tercemesi

Medineli yahudi kabilelerinden Kaynukâ‘oğulları’na mensup bulunan Yûsuf (r.a)²⁰⁵¹, sahâbeden Abdullah b. Selâm’ın büyük oğludur.²⁰⁵² O, Nebî (s.a) zamanında Medine’de doğmuş²⁰⁵³ ve Emevî halifesi Ömer b. Abdülazîz döneminde²⁰⁵⁴ yine aynı yerde vefat etmiştir. İsmi Hz. Peygamber tarafından konulan²⁰⁵⁵ Yûsuf b. Abdullah b. Selâm, onun kendisine yaptığı dua ile tanınmıştır. Onun Nebî (s.a)’den aktardığı hadislerin sayısı sadece üçtür.²⁰⁵⁶

1.1.138.2. Hz. Peygamber’in Yûsuf b. Abdullah Hakkındaki Duası

Yûsuf b. Abdullah’dan nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), doğduğunda ona “Yûsuf” ismini vermiş ve kendisine bereket duasında bulunmuştur.²⁰⁵⁷

1.1.139. Zeyd b. Ebû Evfâ²⁰⁵⁸

1.1.140. Zeyd b. Hârise

1.1.140.1. Hal Tercemesi

Peygamber (s.a)’den on yaş küçük olan²⁰⁵⁹ ve bu sebeple de 581 yılında doğduğu tahmin edilen Zeyd b. Hârise²⁰⁶⁰, aslen Yemenli Kelb kabilesine

Sahîh, Ezân 128 (h.no: 804), İstiskâ 2 (h.no: 1006), Cihâd 98 (h.no: 2932), Enbiyâ 19 (h.no: 3386), Tefsîr 3/9 (h.no: 4560), Edeb 110 (h.no: 6200), Da‘avât 58 (h.no: 6393), İkrâh (h.no: 6940); Müslim, *Sahîh*, Mesâcid 294, 295; İbn Mâce, *Sünen*, İkâme 145 (h.no: 1244); Nesâî, *Sünen*, Tatbîk 27 (h.no: 1073, 1074). Benzer rivayetler için bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 407, 470; Buhârî, *Sahîh*, Tefsîr 4/21 (h.no: 4598); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Vitr 10 (h.no: 1442).

²⁰⁵⁰ Hz. Yâsir’in hal tercemesi ve hakkındaki dualar için bk. s. 100, 101.

²⁰⁵¹ Künyesi ve Nesebi: Ebû Ya‘kûb Yûsuf b. Abdillâh b. Selâm b. el-Hâris el-İsrâ‘îlî.

²⁰⁵² İbn Abdülber, *İstî‘âb*, IV, 1590; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 492; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 355; Mustafa Fayda, “Abdullah b. Selâm”, *DİA*, İstanbul 1988, I, 134, 135.

²⁰⁵³ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, IV, 1590; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 492; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 355.

²⁰⁵⁴ İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 356.

²⁰⁵⁵ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, IV, 1590; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 492; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 355.

²⁰⁵⁶ İbn Hazm, *Sîre*, s. 291.

²⁰⁵⁷ Taberânî, *Kebîr*, XXII, 285 (Duasız rivayet için bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 35, VI, 6).

²⁰⁵⁸ Zeyd b. Ebû Evfâ’nın hal tercemesi ve hakkındaki dua için bk. s. 121, 122.

²⁰⁵⁹ İbn Sa’d, *Tabakât*, III/1, 30; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 543; Bünyamin Erul, “Zeyd b. Hârise”, *DİA*, İstanbul 2013, XLIV, 319.

²⁰⁶⁰ Künyesi ve Nesebi: Ebû Üsâme Zeyd b. Hârise b. Şerâhil b. Ka‘b b. Abdiluzzâ b. İmri’ülkays b. Âmir b. en-Nu‘mân b. Âmir b. Abdivüd b. Avf b. Kinâne (b. Bekr) b. Avf b. Uzre b. Zeydüllât b. Rûfeyde b. Sevr b. Kelb b.

mensuptur.²⁰⁶¹ Babası bu kabileden Hârise b. Şerâhîl, annesi ise Tay kabilesinin Ma‘noğulları kolundan Sü‘dâ²⁰⁶² bint Sa‘lebe’dir.²⁰⁶³ Zeyd (r.a), küçük yaşlarda annesi ile birlikte akrabalarını ziyarete giderken Kaynoğulları kabilesine mensup eşkiyalar tarafından kaçırılmış ve Ukâz panayırında Hz. Hatice’nin yeğeni Hakîm b. Hizâm’a köle olarak satılmıştır.²⁰⁶⁴ Hakîm (r.a) de onu halası Hatice bint Huveylid’e, o da Peygamber (s.a)’e hediye etmiştir.²⁰⁶⁵ Hac için Mekke’ye gelen yakınları onu görünce tanımış ve durumu ailesine haber vermişlerdir.²⁰⁶⁶ Bunu öğrenen babası onu almak üzere Mekke’ye gelmiş; ancak Zeyd b. Hârise kendilerine Hz. Peygamber’in yanında kalmak istediğini söylemiştir.²⁰⁶⁷ Zeyd (r.a)’in bu davranışı karşısında ziyadesiyle mutlu olan Nebî (s.a) onu azat ederek özgürlüğüne kavuşturmuş; daha sonra da evlâdı olarak benimsemiştir.²⁰⁶⁸ Bu olaydan sonra “İbn Muhammed” ismiyle anılan Zeyd b. Hârise, Peygamber (s.a)’in yanından hiç ayrılmamış ve onun peygamberliğini ilk tasdik eden sahâbîler arasında yer almıştır.²⁰⁶⁹ O, daha sonra evlâtlıkların öz babalarının ismiyle anılmalarını emreden âyetin²⁰⁷⁰ nazil olmasıyla birlikte tekrar “İbn Hârise” adıyla anılmaya başlamıştır.²⁰⁷¹ Tâif yolculuğu sırasında Hz. Peygamber’e eşlik eden Zeyd (r.a), kendisini taşıyan Tâifliler’e karşı vücudunu siper etmiş ve onu korumaya çalışmıştır.²⁰⁷² O, hicretten sonra Sa‘d b. Hayseme (r.a)’in evine konuk olmuş ve Üseyd

Vebere b. Taglib b. Hulvân b. İmrân b. el-Hâf b. Kudâa (Amr) b. Mâlik b. Amr b. Mürre b. Mâlik b. Himyer b. Sebe b. Yeşcüb b. Ya‘rub b. Kahtân el-Kelbî.

²⁰⁶¹ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III/I, 27; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 542; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 350; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 24.

²⁰⁶² Nesebi: Sü‘dâ bint Sa‘lebe b. Abdiâmir b. Eflet b. Silsile et-Tâiyye.

²⁰⁶³ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III/I, 27; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 542; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 350; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 24-25.

²⁰⁶⁴ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III/I, 27; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 543; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 350; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 25.

²⁰⁶⁵ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III/I, 27; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 543; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 350-351; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 25.

²⁰⁶⁶ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III/I, 28; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 544; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 351; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 25.

²⁰⁶⁷ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III/I, 28; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 545; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 351-352; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 25.

²⁰⁶⁸ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III/I, 28; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 545; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 351; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 25.

²⁰⁶⁹ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III/I, 28-30; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 545-546; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 351-352; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 25; Bünyamin Erul, “Zeyd b. Hârise”, *DİA*, XLIV, 319.

²⁰⁷⁰ el-Ahzâb 33/5

²⁰⁷¹ İbn Sa‘d, *Tabakât*, III/I, 29; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 545; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 352; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 25.

²⁰⁷² Erul, “Zeyd b. Hârise”, *DİA*, XLIV, 319.

b. Hudayr ile de kardeş ilan edilmiştir.²⁰⁷³ Daha sonra Bedir, Uhud, Hendek gazvelerine, Hudeybiye seferine ve Hayber'in fethine iştirak eden Zeyd b. Hârise, Cemûm, İ̇s, Taref, Hismâ, Ümmü Kırfe, Medyen, Birinci ve İkinci Vâdilkurâ seriyyelerinde de komutanlık yapmıştır.²⁰⁷⁴ Kur'ân-ı Kerîm'de adı geçen²⁰⁷⁵ tek sahâbî olan²⁰⁷⁶ ve “Hibbû Resûlullâh = Hz. Peygamber'in Sevgilisi” ünvanıyla²⁰⁷⁷ anılan Zeyd (r.a), hicretin sekizinci yılında (m. 629) Bizanslılar'a karşı yapılan Mu'te Savaşı'nda orduya komuta ederken şehit düşmüştür.²⁰⁷⁸ Kaynaklarda onun Cebele, Amr, Kays ve Yezîd isminde dört kardeşinin bulunduğu²⁰⁷⁹; bunlardan Cebele b. Hârise'nin sonradan müslüman olarak sahâbe arasına katıldığı²⁰⁸⁰ bilgisine yer verilmiştir. Zeyd b. Hârise yaşamı boyunca altı hanımla²⁰⁸¹ evlilik yapmış; bu evliliklerinden biri kız toplam üç çocuğu²⁰⁸² dünyaya gelmiştir.²⁰⁸³ Resûlullah'ın, onun boşadığı hanımlardan biri olan Zeynep bint Cahş ile evlenmesi üzerine münafıklar “Oğlunun karısı ile evlendi” şeklinde bir söylenti çıkarmış ve böyle bir evliliğin câiz olmadığı izlenimini vermeye çalışmışlardır. Ancak Ahzâb Suresi'ndeki ilgili âyetin²⁰⁸⁴ indirilmesiyle birlikte bunda bir sakınca bulunmadığı anlaşılmıştır.²⁰⁸⁵ Resûlullah'ın çok sevdiği sahâbîlerden biri olan Zeyd b. Hârise ondan toplam dört hadis nakletmiştir.²⁰⁸⁶

1.1.140.2. Hz. Peygamber'in Zeyd b. Hârise Hakkındaki Duası

Ebû Meysere'den nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), Mu'te Savaşı'nda şehit düştüğünü öğrendiği Zeyd b. Hârise'ye üç kez, **اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِرَبِّي** =

²⁰⁷³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 30; Erul, “Zeyd b. Hârise”, *DİA*, XLIV, 319.

²⁰⁷⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 31; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 546; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 352, 353; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 26; Erul, “Zeyd b. Hârise”, *DİA*, XLIV, 319.

²⁰⁷⁵ el-Ahzâb 33/37

²⁰⁷⁶ İbn Hacer, *İsâbe*, III, 26; Erul, “Zeyd b. Hârise”, *DİA*, XLIV, 320.

²⁰⁷⁷ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 546; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 350; Erul, “Zeyd b. Hârise”, *DİA*, XLIV, 319.

²⁰⁷⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 31; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 546; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 353; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 26; Erul, “Zeyd b. Hârise”, *DİA*, XLIV, 320.

²⁰⁷⁹ İbn Hacer, *İsâbe*, III, 25.

²⁰⁸⁰ Erul, “Zeyd b. Hârise”, *DİA*, XLIV, 320.

²⁰⁸¹ Hanımları: 1. Ümmü Külsûm bint Ukbe b. Ebû Muayt (Resûlullah'ın halası Ümmü Hakîm el-Beyzâ'nın torunu-boşadı); 2. Dürre bint Ebû Leheb (boşadı); 3. Hind bint Avvâm (Zübeyr b. Avvâm'ın kız kardeşi); 4. Ümmü Eymen; 5. Zeynep bint Cahş (Resûlullah'ın hanımı ve halası Ümeyme'nin kızı); 6. Ümmü Mübeşşir.

²⁰⁸² Zeyd ve Rukayye (Ümmü Külsûm'dan), Üsâme (Ümmü Eymen'den).

²⁰⁸³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 29-30; Erul, “Zeyd b. Hârise”, *DİA*, XLIV, 320.

²⁰⁸⁴ el-Ahzâb 33/37.

²⁰⁸⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 29; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 352; Bünyamin Erul, “Zeyd b. Hârise”, *DİA*, XLIV, 320.

²⁰⁸⁶ İbn Hazm, *Sîre*, s. 291.

Allah'ım! Zeyd'i bağışla" buyurarak dua etmiştir.²⁰⁸⁷

1.1.141. Zeyd b. Sâbit

1.1.141.1. Hal Tercemesi

Hazrec kabilesinin Neccâroğulları koluna mensup bulunan Zeyd b. Sâbit²⁰⁸⁸, hicretten on bir yıl önce (m. 611) Medine'de dünyaya gelmiştir.²⁰⁸⁹ Babası, altı yaşındayken (m. 617) Buâs Savaşı'nda hayatını kaybeden Sâbit b. Dahhâk; annesi ise aynı kabileden Nevvâr²⁰⁹⁰ bint Mâlik'tir.²⁰⁹¹ Hz. Peygamber'in Medine'ye gelişinde on bir yaşında olan Zeyd (r.a), güçlü hafızasıyla onun dikkatini çekmiş ve takdirini kazanmıştır.²⁰⁹² Öyle ki yazışmalarında kendisine yardımcı olması için ondan Süryânî ve İbrânî yazısını öğrenmesini istemiştir.²⁰⁹³ Yaşının küçük olmasından dolayı Bedir Gazvesi'ne katılamayan Zeyd b. Sâbit, okumayı ve yazmayı bu savaşta esir edilen müşriklerden öğrenmiştir.²⁰⁹⁴ Onun ilk olarak Hendek Savaşı'na katıldığı ve çukur kazma işlemi sırasında gösterdiği azimden dolayı Resûlullah'ın övgüsüne mazhar olduğu rivayet edilmiştir.²⁰⁹⁵ Hayber Gazvesi'nde de müslüman askerlerin sayımı ile görevlendirilen²⁰⁹⁶ Zeyd (r.a), ayrıca Peygamber (s.a)'in özel kâtipleri arasında yer almıştır.²⁰⁹⁷ O, bu görevine ilk üç halife devrinde de devam etmiş²⁰⁹⁸; ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'in mushaf haline getirilmesi ve çoğaltılması maksadıyla oluşturulan

²⁰⁸⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 31; İbn Ebû Şeybe, *Musannef*, III, 45, VI, 381, VII, 415; Ahmed b. Hanbel, *Fezâ'ilü's-sahâbe*, II, 836; Zehebî, *Siyer*, I, 229. Değerlendirme: Zehebî, rivayetin isnâdında sahâbî râvi bulunmadığını, hadisi Hz. Peygamber'den rivayet eden Ebû Meysere Amr b. Şürahbîl el-Hemedânî'nin ise tabî'inden olduğunu haber vermiş ve söz konusu rivayeti, "mürsel" olması sebebiyle "zayıf" olarak nitelendirmiştir.

²⁰⁸⁸ Künyesi ve Nesebi: Ebû Hârice (Ebû Saîd) Zeyd b. Sâbit b. ed-Dahhâk b. Zeyd b. Levzân b. Amr b. Abdiavf b. Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr el-Hazrecî.

²⁰⁸⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 537; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 346; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 22; Bünyamin Erul, "Zeyd b. Sâbit", *DİA*, İstanbul 2013, XLIV, 321.

²⁰⁹⁰ Nesebi: en-Nevvâr bint Mâlik b. Muâviye b. Adî b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr el-Hazreciyye.

²⁰⁹¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 537; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 346, 347; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 22; Erul, "Zeyd b. Sâbit", *DİA*, XLIV, 321.

²⁰⁹² İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 537; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 347; Erul, "Zeyd b. Sâbit", *DİA*, XLIV, 321.

²⁰⁹³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 538; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 347; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 23; Erul, "Zeyd b. Sâbit", *DİA*, XLIV, 321.

²⁰⁹⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 537; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 347; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 22; Erul, "Zeyd b. Sâbit", *DİA*, XLIV, 321.

²⁰⁹⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 537; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 347; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 22, 23; Erul, "Zeyd b. Sâbit", *DİA*, XLIV, 321.

²⁰⁹⁶ Erul, "Zeyd b. Sâbit", *DİA*, XLIV, 321.

²⁰⁹⁷ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 538; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 347; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 22; Erul, "Zeyd b. Sâbit", *DİA*, XLIV, 321.

²⁰⁹⁸ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 538; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 347; Erul, "Zeyd b. Sâbit", *DİA*, XLIV, 321-322.

komisyonlara başkanlık etmiştir.²⁰⁹⁹ Hz. Ömer'e halifeliği döneminde danışmanlık²¹⁰⁰ yapan Zeyd b. Sâbit, Hz. Osman zamanında da beytümâl (hazine) müsteşarlığı²¹⁰¹ görevini yürütmüştür. Kesin olmamakla birlikte o, 42/662-56/676 yılları arasında Medine'de ölmüş ve Hicaz valisi Mervân b. Hakem'in kıldırıldığı cenaze namazının ardından toprağa verilmiştir.²¹⁰² Vefatına kadar beş ayrı hanımla²¹⁰³ evlenen Zeyd b. Sâbit'in, bu evliliklerinden toplam yirmi dokuz²¹⁰⁴ çocuğu dünyaya gelmiştir.²¹⁰⁵ O, fıkıh ve kıraat alanlarındaki derin bilgisi sebebiyle sahâbenin fakihlerinden biri olarak kabul edilmiştir.²¹⁰⁶ Nebî (s.a) tarafından da “*Ümmetinden Ferâizi En İyi Bilen Kimse*” sözleriyle²¹⁰⁷ övülen Zeyd b. Sâbit'in, *Müsnedü Ahmed b. Hanbel*'de Peygamber (s.a)'den nakledilen toplam doksan beş rivayeti bulunmaktadır.²¹⁰⁸

1.1.141.2. Hz. Peygamber'in Zeyd b. Sâbit Hakkındaki Duası

Zeyd b. Sâbit'ten nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), hicretten sonra Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin evinde konaklarken annesinin gönderdiği yiyecekleri kendisine sunan Zeyd'e, “*بَارَكَ اللهُ فِيكَ = Allah seni mübarek eylesin!*” buyurarak dua etmiştir.²¹⁰⁹

1.1.142. Zübeyb b. Sa'lebe

1.1.142.1. Hal Tercemesi

Resûlullah'ın duasına mazhar olan Zübeyb (r.a)²¹¹⁰, Temîm kabilesinin

²⁰⁹⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 538; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 348; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 23; Erul, “Zeyd b. Sâbit”, *DİA*, XLIV, 321, 322.

²¹⁰⁰ Erul, “Zeyd b. Sâbit”, *DİA*, XLIV, 322.

²¹⁰¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 539; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 347; Erul, “Zeyd b. Sâbit”, *DİA*, XLIV, 322.

²¹⁰² İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 540; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 348; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 23; Erul, “Zeyd b. Sâbit”, *DİA*, XLIV, 322.

²¹⁰³ Hanımları: Ümmü Cemîl bint Mücellil, Ümmü Sa'd Cemîle bint Sa'd b. Rebî', Amre (Umeyre) bint Muâz b. Enes (ikisinin ismi ise bilinmemektedir).

²¹⁰⁴ Çocukları: Biri (Ümmü Cemîl'den); on üçü (Ümmü Sa'd Cemîle'den); dördü (Amre'den); dördü (annelerinin ismi bilinmiyor); yedisi (annelerinin ismi bilinmiyor).

²¹⁰⁵ Erul, “Zeyd b. Sâbit”, *DİA*, XLIV, 322.

²¹⁰⁶ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 539; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 347; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 23; Erul, “Zeyd b. Sâbit”, *DİA*, XLIV, 322.

²¹⁰⁷ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 539; Erul, “Zeyd b. Sâbit”, *DİA*, XLIV, 322.

²¹⁰⁸ Erul, “Zeyd b. Sâbit”, *DİA*, XLIV, 322.

²¹⁰⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, I/1, 160.

²¹¹⁰ Künyesi ve Nesebi: Ebû Abdillâh Zübeyb b. Sa'lebe b. Amr b. Sevâ b. Nâbî b. Ubde b. Adî b. Cündeb b. el-Anber b. Amr b. Temîm el-Anberî et-Temîmî.

Anberoğulları koluna mensuptur.²¹¹¹ Babasının ismi Sa‘lebe b. Amr; annesinin ismi ise Ümmü Zübeyb bint Bürsün’dür.²¹¹² Zübeyb b. Sa‘lebe’nin adı bazı kaynaklarda Züneyb²¹¹³ ve Zeyneb²¹¹⁴; annesinin adı ise Ümmü Zeyneb, Külsüm, Küleybe ve Küleym şeklinde geçmektedir.²¹¹⁵ O sırada Tâif ya da Basra yolu üzerindeki bir bedevî yerleşiminde yaşayan²¹¹⁶ Zübeyb (r.a), Peygamber (s.a)’in zekâtlarını ödemeyen Temîmoğulları üzerine gönderdiği Uyeyne b. Hısn komutasındaki müfreze ile Anberoğulları arasında yaşanan mücadeleye bizzat şahit olmuştur.²¹¹⁷ Hatta onların, kabilesine ait arazilere, mallara ve annesinin dokuduğu bir kilime el koyup akrabalarını esir etmelerinden rahatsız olmuş ve bu konuda Resûlü Ekrem (s.a)’e şikâyette bulunmuştur.²¹¹⁸ Onu dinleyen Nebî (s.a) de kendisini haklı bulmuş ve el konulan şeylerin iadesini emretmiştir.²¹¹⁹ Ayrıca memleketine geri dönen Zübeyb ile annesine bereket duasında bulunmuştur.²¹²⁰ Bundan sonraki yaşamı hakkında pek fazla bilgi bulunmayan Zübeyb b. Sa‘lebe’nin nerede ve ne zaman öldüğü kesin olarak bilinmemektedir.

1.1.142.2. Hz. Peygamber’in Zübeyb ve Annesi Hakkındaki Duası

Zü‘eyb b. Şa‘sem el-Anberî’den nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), kavmine gönderdiği askerlerin bazı yanlış uygulamalarını şikâyet etmek üzere huzûruna gelen Zübeyb b. Sa‘lebe ile orada bulunmayan annesine, “بَارَكَ اللهُ فِيكَ يَا غُلَامَ وَبَارَكَ لِأُمَّكَ فِيكَ” = *Allah seni ve anneni mübârek eylesin evlâdım!*” şeklinde duada bulunmuştur.²¹²¹ Başka bir rivayete göre de ona, “اللَّهُمَّ ارْزُقْهُ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ” = *Allah’ım! Onu af ve âfiyet ile ödüllendir*” buyurarak dua etmiştir.²¹²²

²¹¹¹ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 562; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 305; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 4.

²¹¹² İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 562; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 305, VII, 244, 245, 324; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 4, VIII, 177, 236.

²¹¹³ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 562.

²¹¹⁴ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 244, 245, 324; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 177, 236.

²¹¹⁵ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 305, VII, 244, 245, 324; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 4, VIII, 177, 236.

²¹¹⁶ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 562; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 305; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 4.

²¹¹⁷ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 562; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 305; Ahmet Önkâl, “Anber (Benî Anber)”, *DİA*, İstanbul 1991, III, 194.

²¹¹⁸ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 563; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 305.

²¹¹⁹ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 563; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 306.

²¹²⁰ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 324; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 236.

²¹²¹ Taberânî, *Kebîr*, IV, 231, *Evsat* VIII, 61; Heysemî, *Zevâ’id*, IV, 173.

²¹²² Taberânî, *Kebîr*, V, 268; Heysemî, *Zevâ’id*, IV, 202.

1.1.143. Zübeyr b. Avvâm

1.1.143.1. Hal Tercemesi

Hız. Peygamber'in halası Safiyye bint Abdülmuttalib ile Hız. Hatice'nin kardeşi Avvâm b. Huveylid'in oğlu olan Zübeyr (r.a)²¹²³, Kureyş kabilesinin Esedoğulları koluna mensuptur.²¹²⁴ O, 594 veya 595 yılında Mekke'de doğmuş ve babasını çok küçükken kaybetmesi sebebiyle çocukluğunu annesinin mensup olduğu Hâşimoğulları sülâlesi arasında geçirmiştir.²¹²⁵ Böylece ilk eğitimini annesi Safiyye ile halası Hız. Hatice'den almış ve eniştesi Peygamber (s.a)'in de yakın ilgisine mazhar olmuştur. Câhiliye devrinde putlara ve bu dönemin kötü âdetlerine hiçbir zaman meyiletmeyen Zübeyr b. Avvâm, on altı yaşlarında Hız. Ebû Bekir'in davetiyle öğrendiği İslâm dinini hemen benimsemiştir.²¹²⁶ Kaynaklarda onun, ilk müslümanların dördüncüsü, beşincisi ya da yedincisi olduğu ifade edilmiştir.²¹²⁷ İslâm'a girişiyle birlikte başta amcası Nevfel b. Huveylid olmak üzere müşriklerin işkencelerine maruz kalan Zübeyr (r.a), her iki Habeşistan hicretine de katılarak söz konusu sıkıntılardan uzaklaşmaya çalışmıştır.²¹²⁸ O, Mekke'ye son dönüşünde Hız. Ebû Bekir'in kızı Esmâ ile evlenmiş; bir süre sonra da ailesiyle birlikte bu kez Medine'ye hicret etmiştir.²¹²⁹ Burada Seleme b. Selâme veya Ka'b b. Mâlik'le kardeşleştirilen Zübeyr b. Avvâm, çiftçilik ve kasaplıkla uğraşmaya başlamıştır.²¹³⁰ O, vefatına kadar Resûlullah'ın yanından hiç ayrılmamış ve tüm seferlerine iştirak etmiştir.²¹³¹ Kendisine olan bağlılığını her fırsatta takdir eden Peygamber (s.a) de onu "*Her peygamber'in bir havârisi vardır; benim havârim ise Zübeyr'dir*" sözleriyle övmüştür.²¹³² Kayınpederi Hız. Ebû Bekir'in halifeliği döneminde ridde savaşlarına ve Yermük Savaşı'na katılan Zübeyr (r.a), Hız.

²¹²³ Künyesi ve Nesebi: Ebû Abdillâh ez-Zübeyr b. el-Avvâm b. Huveylid b. Esed b. Abdülzâ b. Kusay el-Esedî.

²¹²⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 70; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 510; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 307; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 5.

²¹²⁵ Mehmet Efendioğlu, "Zübeyr b. Avvâm", *DİA*, İstanbul 2013, XLIV, 522.

²¹²⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 71; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 510-511; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 307; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 5; Efendioğlu, "Zübeyr b. Avvâm", *DİA*, XLIV, 522.

²¹²⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 71; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 307; Efendioğlu, "Zübeyr b. Avvâm", *DİA*, XLIV, 522.

²¹²⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 307; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 5; Efendioğlu, "Zübeyr b. Avvâm", *DİA*, XLIV, 522.

²¹²⁹ Efendioğlu, "Zübeyr b. Avvâm", *DİA*, XLIV, 522.

²¹³⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 72; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 511; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 307; Efendioğlu, "Zübeyr b. Avvâm", *DİA*, XLIV, 522.

²¹³¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 73; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 513; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 309; Mehmet Efendioğlu, "Zübeyr b. Avvâm", *DİA*, XLIV, 522.

²¹³² İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 73, 74; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 512; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 308; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 6; Efendioğlu, "Zübeyr b. Avvâm", *DİA*, XLIV, 522.

Ömer devrinde de İran, Suriye, Filistin ve Mısır fetihlerinde büyük yararlılıklar göstermiştir.²¹³³ Ayrıca o, bu dönemde Ömer b. Hattâb'ın danışmanlığını yapmış ve ölümü sırasında halifelik için önerdiği sahâbîler arasında yer almıştır.²¹³⁴ Hz. Osman döneminde ise başta Taberistan olmak üzere çeşitli seferlere iştirak etmiş ve makamı isyancılar tarafından kuşatıldığında oğullarını görevlendirerek onun korunmasını sağlamıştır.²¹³⁵ Şehâdetinden sonra da Hz. Ali'ye biat eden Zübeyr b. Avvâm, Hz. Osman'ın katillerinin yakalanarak cezalandırılması ve vali atamalarında acele davranılmaması hususlarında ona tavsiyelerde bulunmuştur.²¹³⁶ Ancak tavsiyelerinin dikkate alınmaması üzerine Talha b. Ubeydullah ile beraber umre için Mekke'ye gitmiştir.²¹³⁷ O, burada karşılaştığı Hz. Âişe'nin de kendileri gibi düşündüğünü öğrenince taleplerinin yerine getirilmesini sağlayacak bir ordunun kurulması maksadıyla Basra'ya doğru yola çıkmıştır.²¹³⁸ Olayı haber alan Hz. Ali de topladığı kuvvetlerle birlikte o tarafa yönelmiş ve Basra önlerinde Hz. Âişe ile Zübeyr b. Avvâm yönetimindeki muhalif grupla karşı karşıya gelmiştir.²¹³⁹ Cemel Vak'ası adıyla bilinen çarpışma sırasında Hz. Ali ile görüşen ve tavsiyelerine uyarak savaştan vazgeçen Zübeyr b. Avvâm ise Medine'ye dönmek isterken Mervân b. Hakem'in ya da Temîm kabilesinden Umeyr (Amr) b. Cürmûz'un attığı okla şehit edilmiştir.²¹⁴⁰ Kabri günümüzde Basra'nın ez-Zübeyr semtinde bulunan türbe içerisinde yer almaktadır.²¹⁴¹ O, şehâdetine kadar altı hanımla²¹⁴² evlilik yapmış ve bu evliliklerinden dokuz kız yirmi çocuğu²¹⁴³ dünyaya gelmiştir.²¹⁴⁴ Hz. Peygamber'in cennetle müjdelediği on

²¹³³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 75; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 309; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 6; Efendioğlu, "Zübeyr b. Avvâm", *DİA*, XLIV, 522, 523.

²¹³⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 309; Efendioğlu, "Zübeyr b. Avvâm", *DİA*, XLIV, 523.

²¹³⁵ Efendioğlu, "Zübeyr b. Avvâm", *DİA*, XLIV, 523.

²¹³⁶ Efendioğlu, "Zübeyr b. Avvâm", *DİA*, XLIV, 523.

²¹³⁷ Efendioğlu, "Zübeyr b. Avvâm", *DİA*, XLIV, 523.

²¹³⁸ Efendioğlu, "Zübeyr b. Avvâm", *DİA*, XLIV, 523.

²¹³⁹ Efendioğlu, "Zübeyr b. Avvâm", *DİA*, XLIV, 523.

²¹⁴⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 77-79; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 515-516; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 310-311; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 7; Efendioğlu, "Zübeyr b. Avvâm", *DİA*, XLIV, 523.

²¹⁴¹ Efendioğlu, "Zübeyr b. Avvâm", *DİA*, XLIV, 523.

²¹⁴² Hanımları: Esmâ bint Ebû Bekir, Ümmü Hâlid Eme bint Hâlid b. Saîd el-Ümeviyye, Rebâb bint Üneyf el-Kelbiyye, Ümmü Ca'fer Zeyneb bint Mersed el-Kaysiyye, Ümmü Külsüm bint Ukbe b. Ebû Muayt, Hilâl bint Kays el-Esediyye.

²¹⁴³ Esmâ'dan (Abdullah, Urve, Münzir, Âsım, Muhâcir, Hatıce el-Kübrâ, Ümmü'l-Hasen, Âişe); Ümmü Hâlid'den (Hâlid, Amr, Habîbe, Sevde, Hind); Rebâb'dan (Mus'ab, Hamza, Remle); Ümmü Ca'fer'den (Ubeyde, Ca'fer); Ümmü Külsüm'dan (Zeyneb); Hilâl'den (Hatıce es-Sugrâ).

²¹⁴⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 70.

sahâbîden biri olan²¹⁴⁵ ve aynı zamanda onun vahiy kâtipleri arasında yer alan²¹⁴⁶ Zübeyr (r.a), rivayetteki titizliği sebebiyle Nebî (s.a)'den sadece otuz sekiz²¹⁴⁷ hadis nakletmiştir.

1.1.143.2. Hz. Peygamber'in Zübeyr b. Avvâm Hakkındaki Duası

Urve b. Zübeyr'den nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), öldürüldüğü düşüncesiyle endişelenip kılıcıyla birlikte onun yanına gelen ve böyle bir şey olması durumunda karşısındaki adamı elindeki kılıçla öldüreceğini söyleyen Zübeyr b. Avvâm'a ve kılıcına teşekkür mahiyetinde bir dua yapmıştır.²¹⁴⁸

1.1.144. Züeyb b. Şa'sen

1.1.144.1. Hal Tercemesi

Temîm kabilesinin Anberoğulları koluna mensup bulunan Zü'eyb (r.a)²¹⁴⁹, hicretindokuzuncu yılında (m. 630) kabile heyetiyle birlikte Medine'ye gelerek müslüman olmuştur.²¹⁵⁰ Nebî (s.a), bu esnada kendisini "Kilâbî" adıyla takdim eden İbn Şa'sen el-Anberî'ye "Zü'eyb" ismini vermiş; ona ve ebeveynine duada bulunmuştur.²¹⁵¹ O günden sonra Peygamber (s.a) ile toplam üç gazveye katılan Zü'eyb el-Anberî'nin nerede ve ne zaman öldüğü bilinmemektedir.²¹⁵²

1.1.144.2. Hz. Peygamber'in Züeyb ve Ebeveyni Hakkındaki Duası

Zü'eyb b. Şa'sen tarafından nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), ismini Zü'eyb olarak değiştirdiği İbn Şa'sen el-Anberî'ye ve ebeveynine, " **بَارِكْ اللَّهُ فِيكَ وَ مَتَّعْ بِكَ** " **أَبُوبِكَ** = *Allah seni mübarek kılsın; anne ve babana da senin hayrını görmeyi nasip*

²¹⁴⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 513; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 309; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 5; Efendioğlu, "Zübeyr b. Avvâm", *DİA*, XLIV, 522, 523.

²¹⁴⁶ Mehmet Efendioğlu, "Zübeyr b. Avvâm", *DİA*, XLIV, 523.

²¹⁴⁷ İbn Hazm, *Sîre*, s. 280.

²¹⁴⁸ Abdürrezzâk, *Musannef*, V, 290; İbn Ebû Şeybe, *Musannef*, IV, 226, VI, 377; Ahmed b. Hanbel, *Fezâ'ilü's-sahâbe*, II, 735; Beyhakî, *Sünen*, VI, 367.

²¹⁴⁹ Künyesi ve Nesebi: Ebû Rüdeyh Zü'eyb b. Şa'sen (Şa'sem) b. Kurt b. Cenâb b. el-Hâris b. Huzeyme b. Adî b. Cündeb b. el-Anber b. Amr b. Temîm el-Anberî et-Temîmî.

²¹⁵⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 465; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 227; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 180; Ahmet Önkal, "Anber (Benî Anber)", *DİA*, İstanbul 1991, III, 194.

²¹⁵¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 465; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 227; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 180.

²¹⁵² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 227; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 180.

etsin!” buyurarak dua etmiştir.²¹⁵³

1.1.145. Zülbicâdeyn

1.1.145.1. Hal Tercemesi

Asıl ismi Abdullah b. Abdünühm olan Zülbicâdeyn (r.a)²¹⁵⁴, Müzeyne kabilesine mensuptur.²¹⁵⁵ O, sahâbeden Abdullah b. Mugaffel’in amcasıdır.²¹⁵⁶ Küçük yaşta babasını kaybeden Abdullah b. Abdünühm, o günden sonra varlıklı bir kişi olan amcasının yanında büyümüştür.²¹⁵⁷ O, kendisini bütün mal varlığından mahrum bırakmakla tehdit eden amcasının her türlü baskısına rağmen Medine’ye gelmiş ve Hz. Peygamber’in huzuruna çıkarak müslüman olmuştur.²¹⁵⁸ Nebî (s.a) ise onun “Abdüluzzâ” olan ismini “Abdullah” olarak değiştirmiş ve ona üzerindeki elbiseden dolayı, “Zülbicâdeyn = İki Elbise Sahibi” lakâbını vermiştir.²¹⁵⁹ O günden sonra bu isimle anılan Abdullah (r.a), Hz. Peygamber’le birlikte bütün gazvelere katılmış; Tebük Gazvesi sırasında yakalandığı humma hastalığı nedeniyle hicretin dokuzuncu yılında (m. 630) burada vefat etmiştir.²¹⁶⁰ Cenaze namazını Nebî (s.a) kıldırılmış ve defni sırasında kabrine inerek onun için Allah’a duada bulunmuştur.²¹⁶¹

1.1.145.2. Hz. Peygamber’in Zülbicâdeyn Hakkındaki Duası

Abdullah b. Mes’ûd ile Amr b. Avf el-Müzenî’den nakledilen iki ayrı rivayete göre Nebî (s.a), Tebük Gazvesi sırasında yaşamını yitiren Zülbicâdeyn’e üç kez, “اللَّهُمَّ إِنَّي أَمْسَيْتُ عَنْهُ رَاضِيًا فَارِضٌ عَنْهُ = Allah’ım! Ben daima ondan razı oldum, sen de razı ol” buyurarak dua etmiştir.²¹⁶²

²¹⁵³ Ebû Nuaym, *Ma’rifetü’s-sahâbe*, II, 1026.

²¹⁵⁴ Nesebi: Abdullah b. Abdinühm b. Affif b. Sühaym b. Adî b. Sa’lebe b. Sa’d b. Adî b. Osman (annesi: Müzeyne bint Kelb b. Vebre) b. Amr b. Üd b. Tâbiha b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr b. Ma’ad b. Adnân el-Müzenî.

²¹⁵⁵ İbn Abdülber, *İstî’âb*, III, 1003; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 228; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 98.

²¹⁵⁶ İbn Abdülber, *İstî’âb*, III, 1003; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 228; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 98.

²¹⁵⁷ Zekerîya Güler, “Zülbicâdeyn”, *DİA*, İstanbul 2013, XLIV, 551.

²¹⁵⁸ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 228; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 98.

²¹⁵⁹ İbn Abdülber, *İstî’âb*, III, 1003; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 213, 228, 229; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 98, 99.

²¹⁶⁰ İbn Abdülber, *İstî’âb*, III, 1003; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 213, 229; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 99; Güler, “Zülbicâdeyn”, *DİA*, XLIV, 551.

²¹⁶¹ İbn Abdülber, *İstî’âb*, III, 1003; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 213, 229; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 99; Güler, “Zülbicâdeyn”, *DİA*, XLIV, 551.

²¹⁶² Bezzâr, *Müsned*, V, 123; Taberânî, *Evsat*, IX, 52; Heysemî, *Zevâ’id*, III, 43, IX, 369 (Heysemî, Amr b. Avf el-Müzenî rivayetinin râvilerinden Kesîr b. Abdullah’ı “zayıf”; Abdullah b. Mes’ûd rivayetinin râvilerinden Abbâd

1.2. HZ. PEYGAMBER'İN TALEP ÜZERİNE DUA ETTİĞİ BAZI SAHÂBÎLER

1.2.1. Abdullah b. Büsr²¹⁶³

1.2.2. Abdullah b. Zeyd b. Âsım²¹⁶⁴

1.2.3. Abdurrahman b. Zeyd b. Hattâb

1.2.3.1. Hal Tercemesi

Hz. Ömer'in yeğeni ve damadı olan Abdurrahman b. Zeyd (r.a)²¹⁶⁵, hicretin beşinci yılında (m. 626), Medine'de doğmuştur.²¹⁶⁶ Babası, Hz. Ömer'in ilk müslümanlar arasında yer alan kardeşi Zeyd b. Hattâb; annesi ise Evs kabilesine mensup hanım sahâbîlerden Lübâbe²¹⁶⁷ bint Ebû Lübâbe'dir.²¹⁶⁸ Doğduğunda onu Resûlullah'a götürüp duasını almasını²¹⁶⁹ sağlayan dedesi Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir ise İkinci Akabe Biatı'nda hazır bulunan Medineli ilk müslümanlardandır.²¹⁷⁰ Abdurrahman b. Zeyd'i kardeşine benzediği için çok seven Hz. Ömer, halifeliği döneminde onu kızı Fâtıma ile evlendirmiştir.²¹⁷¹ Bunun dışında dört evlilik daha yapan Abdurrahman (r.a)'ın, söz konusu evliliklerinden altısı kız toplam on altı²¹⁷² çocuğu dünyaya gelmiştir.²¹⁷³ O, Yezîd b. Muâviye devrinde yürüttüğü ve Abdullah b. Zübeyr taraftarı olması sebebiyle azledildiği Mekke valiliği görevinin ardından 71/690 yılında burada ölmüştür.²¹⁷⁴ Vefatı sırasında altı yaşlarında olan Abdurrahman b. Zeyd'in Nebî

b. Ahmed el-Arzemî'yi ise "*metrûk*" olarak nitelendirmiştir).

²¹⁶³ Abdullah b. Büsr'ün hal tercemesi ve hakkındaki dua için bk. s. 234-235.

²¹⁶⁴ Abdullah b. Zeyd'in hal tercemesi için hakkındaki dua için bk. s. 266.

²¹⁶⁵ Nesebi: Abdurrahman b. Zeyd b. el-Hattâb b. Nüfeyl b. Abdiluzzâ b. Riyâh b. Abdillâh b. Kurt b. Rezâh b. Adî b. Ka'b el-Adevî.

²¹⁶⁶ M. Ali Sönmez, "Abdurrahman b. Zeyd", *DİA*, İstanbul 1988, I, 177.

²¹⁶⁷ Nesebi: Lübâbe bint Ebû Lübâbe b. Abdilmünzir b. Rifâa b. Zübeyr b. Zeyd b. Ümeyye b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf b. Mâlik b. el-Evs el-Evsîyye.

²¹⁶⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 35; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 833-834; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 446; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 70.

²¹⁶⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 834; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 446; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 70.

²¹⁷⁰ Asrî Çubukçu, "Ebû Lübâbe el-Ensârî", *DİA*, İstanbul 1994, X, 179.

²¹⁷¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 446; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 70; Sönmez, "Abdurrahman b. Zeyd", *DİA*, I, 177.

²¹⁷² Hanımları ve Çocukları: Ümmü Ömer bint Süfyân el-Cüşemîyye'den (Ömer); Fâtıma bint Ömer b. Hattâb'dan (Abdullah ve ismi bilinmeyen bir erkek çocuk); Meymüne bint Bısr el-Âmirîyye'den (Abdülazîz, Abdülhamîd, Ümmü Cemîl, Ümmü Abdullah); Sevede bint Abdullah b. Ömer'den (Üseyd, Ebû Bekir, Muhammed, İbrahim); İsmi bilinmeyen bir hanımdan (Abdülmelik, Ümmü Amr, Ümmü Hamîd, Hafsa, Ümmü Zeyd).

²¹⁷³ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 35.

²¹⁷⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 36; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 70; Sönmez, "Abdurrahman b. Zeyd", *DİA*, I, 177.

(s.a)'den doğrudan rivayeti bulunmamaktadır.²¹⁷⁵

1.2.3.2. Hz. Peygamber'in Abdurrahman b. Zeyd Hakkındaki Duası

Abdurrahman b. Avf'ın oğlu Ömer'in torunlarından Muhammed b. Abdülazîz'in naklettiği bir rivayete göre Allah Resûlü (s.a), doğduğunda dedesi Ebû Lübâbe (r.a) tarafından yanına getirilen Abdurrahman b. Zeyd'e bereket duasında bulunmuştur.²¹⁷⁶

1.2.4. Hz. Âişe

1.2.4.1. Hal Tercemesi²¹⁷⁷

1.2.4.2. Hz. Peygamber'in Hz. Âişe Hakkındaki Duaları

Hz. Âişe'den nakledilen üç ayrı rivayete göre Nebî (s.a) çok sevdiği hanımına, babası Ebû Bekir (r.a) ile annesi Ümmü Rûmân'ın talebi üzerine, “اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَائِشَةَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ مَغْفِرَةً وَاجِبَةً ظَاهِرَةً بَاطِنَةً = Allah'ım! Ebû Bekir es-Siddîk'in kızı Âişe'yi açıktan ya da gizli olarak bağışla” buyurarak²¹⁷⁸; Hz. Âişe'nin talebi üzerine de “اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَائِشَةَ مَغْفِرَةً = Yâ Râb! Âişe'nin önceden ya da sonradan, açıktan ya da gizli olarak (işlediği tüm) günâhını bağışla”²¹⁷⁹ ve “اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَائِشَةَ مَغْفِرَةً = Yâ İlâhî! Âişe'yi açıktan ya da gizli olacak ve kendisinde hiçbir hata kalmayacak şekilde bağışla”²¹⁸⁰ sözleriyle duada bulunmuştur.

1.2.5. Âiz b. Saîd

1.2.5.1. Hal Tercemesi

Muhârib kabilesinin Cesroğulları koluna mensup bulunan Âiz (r.a)²¹⁸¹, hicretin onuncu yılında (m. 630) kabile heyetiyle Medine'ye gelerek müslüman olan

²¹⁷⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 35; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 446; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 70; Sönmez, “Abdurrahman b. Zeyd”, *DİA*, I, 177.

²¹⁷⁶ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 834; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 446; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 70.

²¹⁷⁷ Hz. Âişe'nin hal tercemesi için bk. s. 94-96.

²¹⁷⁸ İbn Ebû Şeybe, *Musannef*, VI, 390; Hâkim, *Müstedrek*, IV, 13 (Zehebî bu rivayetin senedini “garib” olarak vasıflandırmıştır).

²¹⁷⁹ İbn Hibbân, *Sahîh*, XVI, 48; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 243 (İbn Hibbân bu rivayetin isnâdını “hasen” olarak nitelendirmiştir. Heysemî ise söz konusu rivayetin Bezzâr tarafından da nakledildiği bilgisine yer vermiştir).

²¹⁸⁰ Taberânî, *Duâ*, III, 1480 (Eserde, bu rivayetin râvilerinden Abdurrahman b. Ziyâd “zayıf” olarak değerlendirilmiştir).

²¹⁸¹ Nesebi: Âiz b. Saîd b. Zeyd b. Cündeb b. Câbir b. Zeyd b. Abd b. el-Hâris b. Begîz b. Şekm b. Abd b. Avf b. Zeyd b. Bekr b. Umeyre b. Alî b. Cesr b. Muhârib b. Hasafe el-Cesrî el-Muhâribî.

sahâbîlerdendir.²¹⁸² O, bu esnada Peygamber (s.a)'den kendisine dua etmesini istemiş; Nebî (s.a) de yüzünü okşayarak onun bu talebini yerine getirmiştir.²¹⁸³ Resûlullah'ın duası sebebiyle yüzü daima genç kalan Âiz b. Saîd, önce İran fetihlerine ardından da Ali b. Ebû Tâlib ile birlikte Cemel ve Sıffîn savaşlarına iştirak etmiştir.²¹⁸⁴ O en son Hz. Ali'nin sancaktarlarından biri olarak katıldığı Sıffîn Savaşı'nda (37/657) şehit düşmüştür.²¹⁸⁵

1.2.5.2. Hz. Peygamber'in Âiz b. Saîd Hakkındaki Duası

Âiz b. Saîd'den nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), müslüman olmak için kabile heyetiyle birlikte Medine'ye gelen ve kendisinden dua talebinde bulunan Âiz'e yüzünü sıvazladıktan sonra bereket içerikli bir dua yapmıştır.²¹⁸⁶

1.2.6. Atıyye b. Büsr²¹⁸⁷

1.2.7. Bişr b. Muâviye

1.2.7.1. Hal Tercemesi

Sahâbeden Muâviye b. Sevr'in oğlu olan Bişr (r.a)²¹⁸⁸, Âmir b. Sasaa kabilesinin Bekkâoğulları koluna mensuptur.²¹⁸⁹ O, hicretin dokuzuncu yılında (m. 630) babası ve diğer akrabalarıyla birlikte Medine'ye gelerek İslâmiyeti kabul etmiştir.²¹⁹⁰ Bu sırada babası Muâviye'nin isteğini geri çevirmeyen Allah Resûlü (s.a), başını okşayarak ona duada bulunmuş ve hediye olarak verdiği yedi oğlakla beraber onları memleketlerine uğurlamıştır.²¹⁹¹ Bişr b. Muâviye'nin bundan sonraki yaşamı hakkında her hangi bir

²¹⁸² İbn Sa'd, *Tabakât (IV. Tabaka)*, s. 633; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 799; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 145; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 20; Ali Yardım, "Âiz b. Saîd", *DİA*, İstanbul 1989, II, 207.

²¹⁸³ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 145; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 20; Yardım, "Âiz b. Saîd", *DİA*, II, 207.

²¹⁸⁴ İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 20-21; Ali Yardım, "Âiz b. Saîd", *DİA*, II, 207.

²¹⁸⁵ İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 21; Yardım, "Âiz b. Saîd", *DİA*, II, 207.

²¹⁸⁶ Taberânî, *Kebîr*, XVIII, 22; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 412 (Heysemî, bu rivayetin râvilerinden Ya'kûb b. Muhammed ez-Zühri'nin âlimlerin çoğunluğu tarafından "zayıf" kabul edildiğini belirtmiştir).

²¹⁸⁷ Atıyye b. Büsr'ün hal tercemesi ve hakkındaki dua için bk. s. 234-235.

²¹⁸⁸ Nesebi: Bişr b. Muâviye b. Sevr b. Ubâde b. el-Bekkâ b. Amr b. Âmir b. Rebîa b. Âmir b. Sasaa el-Bekkâ el-Âmirî.

²¹⁸⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 170, III, 1413; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 390-391; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 160; Zekeriya Güler, "Muâviye b. Sevr", *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 335.

²¹⁹⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 170, III, 1413; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 391; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 160; Güler, "Muâviye b. Sevr", *DİA*, XXX, 335.

²¹⁹¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1413; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 391; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 160; Güler, "Muâviye b. Sevr", *DİA*, XXX, 335.

bilgi bulunmamaktadır.

1.2.7.2. Hz. Peygamber'in Bişr b. Muâviye Hakkındaki Duası

Bişr b. Muâviye'den gelen bir rivayete göre Nebî (s.a), babasıyla birlikte huzuruna gelen Bişr'in (r.a) başını okşamış ve babasının talebi üzerine ona bereket duasında bulunmuştur.²¹⁹²

1.2.8. Büsr b. Ebû Büsr

1.2.8.1. Hal Tercemesi

Mâzin kabilesine mensup bulunan Büsr (r.a)²¹⁹³, daha çok Resûlullah'ın ona ve ailesine yapmış olduğu dua ile tanınmıştır. Oğulları Abdullah ve Atıyye ile kızı Sammâ'da kendisi gibi sahâbîdir. Kaynaklarda Büsr b. Ebû Büsr ile alâkalı bunun dışında pek fazla bilgi bulunmamaktadır.²¹⁹⁴

Ümmü Abdullah: Kaynaklarda kendisiyle ilgili sadece Büsr b. Ebû Büsr'ün karısı olduğu, sahâbî hanımlar arasında yer aldığı ve aileye yapılan duanın onun talebi üzerine gerçekleştiği bilgisine yer verilmiştir.²¹⁹⁵

Abdullah b. Büsr: Ailenin en büyük oğlu olan Abdullah (r.a)²¹⁹⁶, genç sahâbîlerden biridir. O, sonraları Şam ya da Humus'a yerleşmiş ve 88/708 yılında doksan dört yaşlarında iken burada vefat etmiştir. Onun, Şam bölgesinde ölen sahâbîlerin sonuncusu olduğu öne sürülmüştür.²¹⁹⁷

Atıyye b. Büsr: Genç sahâbîlerden olduğu ve ağabeyi gibi Şam ya da Humus'a yerleştiği bilinmektedir.²¹⁹⁸

Sammâ bint Büsr: Hanım sahâbîlerden olan Sammâ (r.a), asıl isminin ne olduğu hususundaki ihtilâftan²¹⁹⁹ dolayı daha çok bu isimle tanınmıştır. Kaynaklarda

²¹⁹² Begavî, *Mu'cemü's-sahâbe*, I, 326; İbn Kâni', *Mu'cemü's-sahâbe*, I, 80; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, I, 393 (Begavî, bu rivayetin râvilerinden Ya'kûb b. Muhammed ez-Zührî'yi "leyyin" olarak nitelendirmiştir).

²¹⁹³ Tam İsmi: Büsr b. Ebû Büsr el-Mâzinî.

²¹⁹⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 375-376; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 153.

²¹⁹⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 348; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 255.

²¹⁹⁶ Künyesi ve İsmi: Ebû Büsr (Ebû Safvân) Abdullah b. Büsr el-Mâzinî.

²¹⁹⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/II, 133; İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 874; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 185-186; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 40-41.

²¹⁹⁸ İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 1070; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 41; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 246.

²¹⁹⁹ Asıl İsmi: Büheyye (Büheyme/Hüceyme/Cüheyme) bint Büsr el-Mâziniyye.

onunla ilgili bunun dışında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.²²⁰⁰

1.2.8.2. Hz. Peygamber'in Büsr ve Ailesi Hakkındaki Duası

Büsr b. Ebû Büsr'den nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), evlerini ziyareti esnasında kendisine bazı ikramlarda bulunan Büsr (r.a) ve ailesine (hanımı ile çocukları Abdullah, Atıyye ve Sammâ'ya) istekleri üzerine, “اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي مَا رَزَقْتَهُمْ وَاعْفُ عَنْهُمْ وَأَرْحَمَهُمْ = Allah'ım! Onlara rızıklarında bereket ihsan eyle, onları bağışla ve onlara rahmet eyle” buyurarak dua etmiştir.²²⁰¹

1.2.9. Cemre bint Abdullah

1.2.9.1. Hal Tercemesi

Temîm kabilesinin Yerbû'oğulları ya da Hanzaleoğulları koluna mensup olan Cemre bint Abdullah (r.a)²²⁰² hakkında kaynaklarda pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Kendisiyle ilgili sadece, kabilesinin zekâtını teslim etmek üzere Medine'ye gelen babası Abdullah el-Yerbûî'nin yanında onun da bulunduğu ve bu sırada Peygamber (s.a)'in duasına nail olduğu hususu bilinmektedir.²²⁰³

1.2.9.2. Hz. Peygamber'in Cemre bint Abdullah Hakkındaki Duası

Cemre bint Abdullah'dan nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), kabilesinin zekâtını ödemek maksadıyla huzuruna çıkan babasının isteği üzerine Cemre bint Abdullah'ın başını okşamış ve ona bereket duasında bulunmuştur.²²⁰⁴

1.2.10. Damre b. Sa'lebe

1.2.10.1. Hal Tercemesi

Süleym kabilesinin Behzoğulları koluna mensup olan ve Şam ya da Humus

²²⁰⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1797, 1874; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 40, 173; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 31, 130.

²²⁰¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 188, 190; Müslim, *Sahîh*, Eşribe 146; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Eşribe 20 (h.no: 3729); Tirmizî, *Sünen*, Da'avât 117 (h.no: 3576). Benzer rivayetler için bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 187, 188; Dârimî, *Sünen*, Et'ime 2 (h.no: 2022).

²²⁰² Tam İsmi: Cemre bint Abdullah el-Yerbû'iyye el-Hanzaliyye et-Temîmiyye.

²²⁰³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1801; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 51; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 38.

²²⁰⁴ Taberânî, *Kebîr*, XXIV, 209-210; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 266 (Heysemî, bu rivayetin râvilerinden Yahyâ el-Himmânî'yi “zayıf” olarak değerlendirmiştir).

bölgesinde yaşadığı rivayet edilen Damre (r.a) hakkında kaynaklarda pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Sadece çeşitli vesilelerle Peygamber (s.a)'in duasını aldığı ifade edilmektedir.²²⁰⁵

1.2.10.2. Hz. Peygamber'in Damre b. Sa'lebe Hakkındaki Duaları

Damre (r.a) tarafından nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), üstüne giyindiği Yemen işi iki ayrı elbiseyle huzuruna gelen Damre b. Sa'lebe'yi bu davranışından dolayı uyarmış ve talebi üzerine onun için, “اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِمَنْزَمَةَ بْنِ ثَعْلَبَةَ” = *Allah'im! Damre b. Sa'lebe'yi bağışla*” buyurarak istiğfarda bulunmuştur.²²⁰⁶ Başka bir rivayete göre ise yine talebi üzerine ona, “اللَّهُمَّ إِنِّي أَحْرَمُ دَمَ ابْنِ ثَعْلَبَةَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ وَالْكَافِرِينَ” = *Yâ İlâhî! İbn Sa'lebe'nin kanını müşriklere ve kâfirlere haram kılmanı senden temenni ediyorum*” buyurarak dua etmiştir.²²⁰⁷

1.2.11. Ebû Âmir el-Eş'arî

1.2.11.1. Hal Tercemesi

Yemenli Eş'ar kabilesine mensup bulunan ve asıl ismi Ubeyd b. Süleym olan Ebû Âmir (r.a)²²⁰⁸, sahâbeden Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin amcasıdır.²²⁰⁹ Onun, daha Mekke döneminde İslâm'ı benimsediği ve Habeşistan hicretine katılan sahâbîler arasında yer aldığı rivayet edilmiştir.²²¹⁰ Mekke'nin fethinde ve Huneyn Gazvesi'nde büyük yararlılıklar gösteren Ebû Âmir el-Eş'arî, hicretin sekizinci yılında (m. 630) emrindeki askerlerle beraber Huneyn'den kaçan Hevâzin kabilesi müşrikleri üzerine gönderilmiştir.²²¹¹ O, Evtâs vadisinde meydana gelen muharebede Cüşemoğullarından bir müşriğin attığı okla dizinden yaralanmış ve bir süre sonra da şehit düşmüştür.²²¹²

²²⁰⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 749; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 59; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 272.

²²⁰⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 338; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 379.

²²⁰⁷ Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, II, 298; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 379 (Heysemî, bu rivayetin senedini “hasen” olarak nitelendirmiştir).

²²⁰⁸ Künyesi ve Nesebi: Ebû Âmir Ubeyd b. Süleym b. Haddâr b. Harb b. Âmir b. Anz b. Bekir b. Âmir b. Uzz b. Vâil b. Nâciye b. el-Cümâhir b. Nebt el-Eş'ar b. Üded b. Zeyd b. Yeşcüb b. Arîb b. Kehlân b. Sebe b. Yeşcüb b. Ya'rub b. Kâhtân el-Eş'arî.

²²⁰⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 75; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1704; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 543; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 120.

²²¹⁰ İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 120; Nuri Topaloğlu, “Ebû Âmir el-Eş'arî”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 94.

²²¹¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 75; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1704; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 120; Topaloğlu, “Ebû Âmir el-Eş'arî”, *DİA*, X, 94.

²²¹² İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 75; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1704-1705; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 543; İbn Hacer,

Vefatından önce komutayı yeğeni Ebû Mûsâ el-Eş‘arî’ye devreden Ebû Âmir (r.a), ondan Hz. Peygamber’e selâm söylemesini ve Resûlullah’tan kendisi için dua talep etmesini istemiştir.²²¹³ Onun bu vasiyetini öğrenen Nebî (s.a) ise selâmını almış ve kılmış olduğu iki rekâtlık namazın ardından Ebû Âmir el-Eş‘arî için duada bulunmuştur.²²¹⁴

1.2.11.2. Hz. Peygamber’in Ebû Âmir el-Eş‘arî Hakkındaki Duası

Ebû Mûsâ el-Eş‘arî’den nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), Ebû Âmir el-Eş‘arî’nin şehit düştüğünü ve ölmeden önce kendisinden dua talebinde bulunduğunu öğrenince, kıldığı iki rekâtlık namazın ardından ona, “اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِي أَبِي عَامِرٍ وَاجْعَلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَوْقَ كَثِيرٍ مِنْ خَلْقِكَ أَوْ مِنَ النَّاسِ = Allah’ım! Ebû Âmir Ubeyd’i bağışla ve onu kıyamet günü, yarattıklarından yahut insanlardan çoğuna üstün kıl” buyurarak dua etmiştir.²²¹⁵

1.2.12. Ebû Hüreyre

1.2.12.1. Hal Tercemesi

Yemenli Ezd kabilesinin Devsoğulları koluna mensup bulunan ve asıl ismi ilim adamlarının büyük çoğunluğu tarafından “Abdurrahman b. Sahr” olarak kaydedilen Ebû Hüreyre²²¹⁶, gerçek adının ne olduğu husûsundaki farklı görüşlerden²²¹⁷ dolayı daha çok künyesiyle tanınmıştır.²²¹⁸ Yine değişik görüşler²²¹⁹ bulunmakla birlikte baba adının “Sahr b. Abdizişşerâ”; anne adının ise “Ümeyme bint Süfeyh” olduğu yönünde genel

İsâbe, VII, 120; Topaloğlu, “Ebû Âmir el-Eş‘arî”, *DİA*, X, 94.

²²¹³ İbn Sa’d, *Tabakât*, IV/II, 75; Topaloğlu, “Ebû Âmir el-Eş‘arî”, *DİA*, X, 94.

²²¹⁴ İbn Sa’d, *Tabakât*, IV/II, 75; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, IV, 1704-1705; Topaloğlu, “Ebû Âmir el-Eş‘arî”, *DİA*, X, 94.

²²¹⁵ Buhârî, *Sahih*, Cihâd 69 (h.no: 2884), Megâzî 55 (h.no: 4323), Da‘avât 49 (h.no: 6383); Müslim, *Sahih*, Fezâ’ilü’s-sahâbe 165. Benzer rivayet için bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 399, 412.

²²¹⁶ Künyesi ve Nesebi: Ebû Hüreyre Abdurrahman b. Sahr b. Abdizişşerâ b. Tarîf b. Attâb (Gıyâs) b. Ebû Sa‘b b. Münebbih (Hüneyye) b. Sa‘d b. Sa‘lebe b. Süleym b. Fehm b. Ganm b. Devs b. Udsân b. Abdillâh b. Zehrân b. Ka‘b b. el-Hâris b. Ka‘b b. Mâlik b. Nasr b. el-Ezd ed-Devsî el-Ezdî.

²²¹⁷ Kaynaklarda Ebû Hüreyre hakkında nakledilen isimler: Abdüşems, Abdünühm, Abdüteym, Abdüganm, Abdüluzzâ, Abdüyâleyl, Ubeydullah, Sükeyn, Amr, Umeyr, Âmir, Büreyr, Ber, Yezîd, Sa‘d, Kays, Saîd, Abdullah, Abdurrahman.

²²¹⁸ İbn Sa’d, *Tabakât*, IV/II, 52; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, IV, 1768-1770; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VI, 313-314; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 199-201.

²²¹⁹ Babası ile ilgili nakledilen isimler: Âiz, Âmir, Amr, Umeyr, Ganm, Dûme, Hânî, Mil, Abdünühm, Abdüşems, Abdüamr, Hâris, İşraka, Sahr. Annesi ile ilgili nakledilen isimler: Ümeyme bint Süfeyh, Meymûne bint Süfeyh, Ümeyme bint Sübeyh, Meymûne bint Sübeyh.

bir kanı oluşmuştur.²²²⁰ Ancak, kendisine yapılan duada da zikri geçen annesi²²²¹, isminden ziyade “Ümmü Ebû Hüreyre” künyesi ile meşhur olmuştur. Ne zaman doğduğu kesin olarak bilinmeyen Ebû Hüreyre ise kedi yavrularını elbisesinin eteğine koyup onlarla oynadığı için Câhiliye devrinden itibaren bu isimle çağrılmaya başlamıştır.²²²² O, hicretin yedinci yılında (m. 628) sahâbeden Tufeyl b. Amr ed-Devsî'nin davetiyle müslüman olmuş ve o sırada Hayber Gazvesi'nde bulunan Peygamber (s.a)'in yanına giderek ona biat etmiştir.²²²³ Böylece hicret sevabına nâil olan Ebû Hüreyre, o günden sonra Resûlullah'ın (s.a) gerçekleştirdiği bütün seferlere katılmış ve Alâ b. Hadramî'nin idaresi altında yürüttüğü bir yıllık Bahreyn kadılığı görevinin dışında onun yanından hiç ayrılmamıştır.²²²⁴ O, bu süre içerisinde Ashâb-ı Suffe arasında yer almış ve tüm zamanını Nebî (s.a)'den hadis ezberleyerek geçirmiştir.²²²⁵ Biatı sırasında Peygamber (s.a) ona “Abdullah” ya da “Abdurrahman” ismini vermiş ve vefatına kadar kendisine “Ebû Hir” künyesiyle hitap etmiştir.²²²⁶ İslâm'ı geç benimsemenin verdiği üzüntüyle kendini tamamen ilme adayan Ebû Hüreyre, boşa gittiğini düşündüğü yıllarını telafi etmek için canla başla çalışmış ve ezberlediği binlerce hadisle “Muksirûn” olarak adlandırılan sahâbîler içerisinde birinci sıraya yerleşmiştir.²²²⁷ O, Hz. Peygamber döneminde yerine getirdiği Bahreyn kadılığı vazifesini Ebû Bekir ve Ömer (r.a) devirlerinde de kısa aralıklarla sürdürmüş; bir süre sonra da Hz. Ömer tarafından bu kez adı geçen bölgenin valiliği görevine atanmıştır.²²²⁸ Hakkında yapılan bir tahkikat neticesinde görevden alınan ve daha sonra suçsuz olduğu

²²²⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 52; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1770; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 199-201; M. Yaşar Kandemir, “Ebû Hüreyre”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 160.

²²²¹ Künyesi ve Nesebi: Ümmü Ebû Hüreyre Ümeyme (Meymûne) bint Süfeyh (Sübeyh) b. el-Hâris b. Şâbî b. Ebû Sa'b b. Münebbih (Hüneyye) b. Sa'd b. Sa'lebe b. Süleym b. Fehm b. Ganm b. Devs b. Udsân b. Abdillâh b. Zehrân b. Ka'b b. el-Hâris b. Ka'b b. Mâlik b. Nasr b. el-Ezd ed-Devsîyye el-Ezdiyye.

²²²² İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 55; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1769, 1770; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 314; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 199; Kandemir, “Ebû Hüreyre”, *DİA*, X, 160.

²²²³ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 53, 54; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1771; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 314; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 202, 203, 205; Kandemir, “Ebû Hüreyre”, *DİA*, X, 160.

²²²⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 54, 56; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1771; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 314, 315; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 203-205; M. Yaşar Kandemir, “Ebû Hüreyre”, *DİA*, X, 160.

²²²⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 56; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1771; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 314-315; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 202, 204; Kandemir, “Ebû Hüreyre”, *DİA*, X, 160.

²²²⁶ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1769, 1770; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 314; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 199, 202; Kandemir, “Ebû Hüreyre”, *DİA*, X, 160.

²²²⁷ Kandemir, “Ebû Hüreyre”, *DİA*, X, 160, 162.

²²²⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 59; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1771; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 315; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 204, 206; Kandemir, “Ebû Hüreyre”, *DİA*, X, 160, 161.

anlaşılan Ebû Hüreyre, dört halife döneminde bir daha hiçbir devlet görevini kabul etmemiştir.²²²⁹ O, cihada da büyük önem vermiş ve Ömer (r.a) devrinde yapılan Yermük Savaşı ile Cürcân seferine katılmıştır.²²³⁰ Halifeliği sırasında Hz. Osman'ı destekleyen Ebû Hüreyre, evi isyancılar tarafından kuşatıldığında onu koruyan sahâbîler arasında yer almıştır.²²³¹ Hz. Ali zamanındaki fitne hareketleri esnasında ise tarafsız kalmayı tercih etmiş ve çevresindeki insanlara da böyle davranmaları hususunda telkinlerde bulunmuştur.²²³² Muâviye b. Ebû Süfyân döneminde kısa bir süre Medine valiliği ya da vali vekilliği yaptığı rivayet edilen Ebû Hüreyre, ömrünün son günlerini Medine yakınlarındaki Akîk vadisinde geçirmiş ve 58/678 yılında yakalandığı bir hastalık neticesinde burada vefat etmiştir.²²³³ Daha sonra Medine'ye getirilen cenazesi Medine valisi Velîd b. Utbe'nin kıldırıldığı namazın ardından Bakî' kabristanında toprağa verilmiştir.²²³⁴ Asr-ı saâdet devrinde yoksulluğu sebebiyle evlenemeyen Ebû Hüreyre, maddî durumunun düzelmesinden sonra Utbe b. Gazvân'ın kız kardeşi Büsre bint Gazvân'la mutlu bir evlilik yapmış ve bu birlikteliğinden biri kız beş²²³⁵ çocuğu dünyaya gelmiştir.²²³⁶ Oğullarından üçü²²³⁷ hadis alanındaki çalışmalarıyla, kızı ise tâbiînden Saîd b. Müseyyeb'in hanımlarından biri olmasıyla şöhret kazanmıştır.²²³⁸ Hadis ve kıraat alanında başta bazı sahâbîler olmak üzere yüzlerce talebe yetiştiren Ebû Hüreyre, yaşamı boyunca hep güçlü hafızası ve hadis rivayeti konusundaki bitmez tükenmez azmiyle tanınmıştır.²²³⁹ Öyle ki rivayetlerini eleştiren bazı sahâbîler ve tâbiîler bile daha sonra ona hak vererek kendisini takdir etmişlerdir.²²⁴⁰ Ehl-i sünnet çizgisi dışındaki bazı ilim adamları ile müsteşriklerin Ebû Hüreyre'ye yönelttiği

²²²⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1771; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 315; Kandemir, "Ebû Hüreyre", *DİA*, X, 161.

²²³⁰ Kandemir, "Ebû Hüreyre", *DİA*, X, 160.

²²³¹ Kandemir, "Ebû Hüreyre", *DİA*, X, 161.

²²³² Kandemir, "Ebû Hüreyre", *DİA*, X, 161.

²²³³ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 63-64; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1772; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 315; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 206-207; Kandemir, "Ebû Hüreyre", *DİA*, X, 161.

²²³⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 63; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1772; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 315; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 206-207; M. Yaşar Kandemir, "Ebû Hüreyre", *DİA*, X, 161.

²²³⁵ Çocukları: Muharrer, Muharriz, Abdurrahman, Bilâl, Saîd b. Müseyyeb'in hanımı olan kızı.

²²³⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 53, 545; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 206; Kandemir, "Ebû Hüreyre", *DİA*, X, 161.

²²³⁷ Hadis alanındaki çalışmalarıyla tanınan çocukları: Muharrer, Muharriz, Abdurrahman.

²²³⁸ Kandemir, "Ebû Hüreyre", *DİA*, X, 161.

²²³⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 56; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1771; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 315; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 203, 204; Kandemir, "Ebû Hüreyre", *DİA*, X, 162.

²²⁴⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/II, 57-58; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 205; Kandemir, "Ebû Hüreyre", *DİA*, X, 164-165.

tenkitler ise ilmî çevreler tarafından kayda değer bulunmamıştır.²²⁴¹ Resûlullah'ın ona "Ebû Hir" diye hitap etmesinden çok hoşlanan²²⁴² Abdurrahman (r.a), Nebî (s.a)'den toplam 5374 hadisin naklini gerçekleştirmiştir.²²⁴³

1.2.12.2. Hz. Peygamber'in Ebû Hüreyre ve Annesi Hakkındaki Duası

Ebû Hüreyre'den nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), sevmek ve sevilme hususunda annesiyle kendisi için dua talep eden Abdurrahman (r.a) ile Ümmü Ebû Hüreyre hakkında, "اللَّهُمَّ حَبِّبْ عَبْدَكَ هَذَا وَأُمَّهُ إِلَى عِبَادِكَ الْمُؤْمِنِينَ وَحَبِّبْ إِلَيْهِمُ الْمُؤْمِنِينَ = Allah'ım! Bu kulcağızını ve annesini mümin kullarına sevdire ve mümin kullarını da onlara sevdire" buyurarak duada bulunmuştur.²²⁴⁴ Ebû Hüreyre'den gelen diğer bir rivayete göre Nebî (s.a), bir rahatsızlığı sırasında Abdurrahman b. Sahr'ı ziyaret etmiş ve ona "Cebrâil'in bana okumuş olduğu rukyeyi (şifa duasını) sana da okumamı ister misin?" şeklinde bir öneride bulunmuştur. Buna bir hayli sevinen Ebû Hüreyre ise onun bu teklifine "Anam babam sana feda olsun, oku ya Resûlallah!" sözleriyle karşılık vermiştir. Hz. Peygamber de aldığı bu cevap üzerine ona üç kere, "بِسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ وَاللَّهُ يَشْفِيكَ = Allah'ın adıyla sana okuyor, sıkıntı veren her türlü hastalığa ve düşümlere üfleyen büyücülerle haset eden hasetçilerin sen de bıraktığı her türlü kötülüğe (olumsuz etkiye) karşı sana şifa vermesini Allah Teâlâ'dan temenni ediyorum!" buyurarak dua etmiştir.²²⁴⁵

1.2.13. Ebû Mûsâ el-Eş'arî

1.2.13.1. Hal Tercemesi

Asıl ismi Abdullah b. Kays olan Ebû Mûsâ (r.a)²²⁴⁶, Yemen'in Zebîd şehrinde yerleşmiş bulunan Eş'ar kabilesine mensuptur.²²⁴⁷ Annesi Zabye²²⁴⁸ bint Vehb ise

²²⁴¹ Kandemir, "Ebû Hüreyre", *DİA*, X, 165-167.

²²⁴² Kandemir, "Ebû Hüreyre", *DİA*, X, 160.

²²⁴³ İbn Hazm, *Sîre*, s. 275.

²²⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 320; Müslim, *Sahîh*, Fezâ'ilü's-sahâbe 158.

²²⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 446; İbn Mâce, *Sünen*, Tıb 36 (h.no: 3524). Değerlendirme: Bûsîrî, bu rivayetin râvilerinden Âsım b. Ubeydullah b. Âsım b. Ömer el-Umerî'yi "zayıf" olarak nitelendirmiştir.

²²⁴⁶ Künyesi ve Nesebi: Ebû Mûsâ Abdullah b. Kays b. Süleym b. Haddâr b. Harb b. Âmir b. Anz b. Bekir b. Âmir b. Uzz b. Vâil b. Nâciye b. el-Cümâhir b. Nebt el-Eş'ar b. Üded b. Zeyd b. Yeşcüb b. Arîb b. Kehlân b. Sebe b. Yeşcüb b. Ya'rub b. Kâhtân el-Eş'arî.

²²⁴⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 78; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 979, IV, 1762; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, III, 364; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 119.

Medine'ye hicret edip burada ölen hanım sahâbîlerdendir.²²⁴⁹ Mekke'de müslüman olmakla beraber Habeşistan hicretine katılıp katılmadığı konusunda farklı görüşlerin ileri sürüldüğü Ebû Mûsâ el-Eş'arî, bir süre sonra tekrar memleketine dönmüş ve gerçekleştirdiği tebliğ faaliyetleriyle kabilesinin İslâm'ı benimsemesinde büyük rol oynamıştır.²²⁵⁰ O, yapmış olduğu bu çalışmanın meyvelerini kısa sürede almış ve hicretin yedinci yılında (m. 628) aralarında ağabeyleri Ebû Rühm ile Ebû Bürde'nin de bulunduğu elliyi aşkın kabiledaşıyla birlikte Hayber Gazvesi'ni yöneten Resûlullah'ın yanına gelerek kendisine biat etmiştir.²²⁵¹ Bu tarihten sonra onun yanından hiç ayrılmayan Ebû Mûsâ (r.a), düzenlemiş olduğu bütün seferlere katılmıştır.²²⁵² Nebî (s.a) ise onu Vedâ haccından önce kendi memleketine (Yemen'in Zebîd ve Aden bölgesi) kadı olarak göndermiş ve bu bölgenin zekâtını toplama görevini de ona vermiştir.²²⁵³ Almış olduğu bu vazifeyi Hz. Ebû Bekir döneminde de sürdüren Ebû Mûsâ el-Eş'arî, ayrıca Yemen'de ortaya çıkan ridde hareketlerinin bastırılmasında da önemli görevler üstlenmiştir.²²⁵⁴ O, Medine'ye dönüşünün ardından Suriye fetihlerine iştirak etmiş; daha sonra da (17/638) Hz. Ömer tarafından Basra valisi olarak görevlendirilmiştir.²²⁵⁵ Valiliği sırasında Nusaybin, Dînever, Kum ve Kâşân şehirlerinin fethine destek olan Ebû Mûsâ (r.a), Ehvâz, İsfahân ve Tüster'in fethini ise bizzat kendisi gerçekleştirmiştir.²²⁵⁶ O, söz konusu vazifeyi Hz. Osman dönemine kadar yürütmüş; 29/649-650 yılındaki azlinden sonra Kûfe'ye yerleşmiştir.²²⁵⁷ Daha sonra burada Kur'an ve fıkıh öğretimine başlayan Ebû Mûsâ el-Eş'arî, bir müddet sonra halkın yoğun isteği

²²⁴⁸ Ak b. Udsân soyundandır.

²²⁴⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 78; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 979, IV, 1763; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 364, VI, 299; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 119.

²²⁵⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 78, IV, 9; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 979-980, IV, 1763; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 364-365, VI, 299; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 119.

²²⁵¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 78-79, VI, 9; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 979-980, IV, 1763; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 365, VI, 299-300; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 119.

²²⁵² M. Yaşar Kandemir, "Ebû Mûsâ el-Eş'arî", *DİA*, İstanbul 1994, X, 190.

²²⁵³ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 80; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 980; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 365; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 119; Kandemir, "Ebû Mûsâ el-Eş'arî", *DİA*, X, 190.

²²⁵⁴ M. Yaşar Kandemir, "Ebû Mûsâ el-Eş'arî", *DİA*, X, 191.

²²⁵⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 81, VI, 9; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 980, IV, 1763; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 365, VI, 300; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 119; Kandemir, "Ebû Mûsâ el-Eş'arî", *DİA*, X, 191.

²²⁵⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 82; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1763; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 365; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 119; Kandemir, "Ebû Mûsâ el-Eş'arî", *DİA*, X, 191.

²²⁵⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 9; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 980, IV, 1763; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 365, VI, 300; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 120; Kandemir, "Ebû Mûsâ el-Eş'arî", *DİA*, X, 191.

üzerine bu kez Kûfe valiliği görevine getirilmiştir (34/654-655).²²⁵⁸ O, Hz. Ali devrinde ortaya çıkan fitne hadiseleri esnasında tarafsız kalmayı yeğlemiş ve buna istinaden vazifesine son verilmesi üzerine Dımaşk bölgesinde yer alan bir köye yerleşerek inzivaya çekilmiştir.²²⁵⁹ Kendisini ziyarete gelen insanlara fitne tuzağına kapılmamaları konusunda tavsiyelerde bulunan Ebû Mûsâ (r.a), Tahkîm Olayı'nda Hz. Ali tarafının hakemliğini yapmış ve söz konusu görüşmelerin olumsuz sonuçlanmasından sonra da Kûfe ya da Mekke şehrine yerleşmiştir.²²⁶⁰ O, ömrünün son günlerini siyasetten uzak bir şekilde geçirmeye çalışmış ve 42/662 ilâ 53/673 yılları arasında bu şehirlerden birinde yaşamını yitirmiştir.²²⁶¹ Sesinin güzelliği dolayısıyla Allah Resûlü (s.a) tarafından övülen²²⁶² ve ismi dört fakih sahâbi²²⁶³ arasında zikredilen²²⁶⁴ Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Nebî (s.a)'den toplam üç yüz altmış hadis aktarmıştır.²²⁶⁵ Onun, adını Resûlullah'ın koyduğu İbrâhim dışında ikisi kız beş çocuğu²²⁶⁶ daha bulunmaktadır.²²⁶⁷

1.2.13.2. Hz. Peygamber'in Ebû Mûsâ el-Eş'arî Hakkındaki Duası

Ebû Mûsâ'dan nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), amcası Ebû Âmir el-Eş'arî'ye yaptığı duayı kendisi için de talep eden Ebû Mûsâ el-Eş'arî hakkında, “اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ ذَنْبَهُ وَأَدْخِلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُدْخَلًا كَرِيمًا = Allah'ım! Abdullah b. Kays'ın günahını bağışla ve kıyamet günü onu yüce bir makama eriştir” buyurarak yakarıшта bulunmuştur.²²⁶⁸

²²⁵⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 9; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 980, IV, 1764; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 365, VI, 300; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 120; Kandemir, “Ebû Mûsâ el-Eş'arî”, *DİA*, X, 191.

²²⁵⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 980, IV, 1764; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 365, VI, 300; Kandemir, “Ebû Mûsâ el-Eş'arî”, *DİA*, X, 191.

²²⁶⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 84, VI, 9; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 980, IV, 1764; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 365-366, VI, 300; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 120; Kandemir, “Ebû Mûsâ el-Eş'arî”, *DİA*, X, 191.

²²⁶¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 86, VI, 9; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 980-981, IV, 1764; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 366, VI, 300; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 120; Kandemir, “Ebû Mûsâ el-Eş'arî”, *DİA*, X, 191.

²²⁶² İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 79-80; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 981; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 120; Kandemir, “Ebû Mûsâ el-Eş'arî”, *DİA*, X, 191.

²²⁶³ Dört Fakih Sahâbi: Hz. Ömer, Hz. Ali, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Zeyd b. Sâbit.

²²⁶⁴ İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 120; Kandemir, “Ebû Mûsâ el-Eş'arî”, *DİA*, X, 191.

²²⁶⁵ İbn Hazm, *Sîre*, s. 276.

²²⁶⁶ Çocukları: İbrahim, Ebû Bürde, Ebû Bekr, Muhammed, Dûmî, Ümmü Ebû Bürde.

²²⁶⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 85; M. Yaşar Kandemir, “Ebû Mûsâ el-Eş'arî”, *DİA*, X, 191.

²²⁶⁸ Buhârî, *Sahih*, Megâzî 55 (h.no: 4323); Müslim, *Sahih*, Fezâ'ilü's-sahâbe 165.

1.2.14. Ebû Reyhâne

1.2.14.1. Hal Tercemesi

Daha çok künyesiyle tanınan²²⁶⁹ Ebû Reyhâne²²⁷⁰ hakkında yeterli bilgi bulunmamakla birlikte İslâm âlimlerinin çoğunluğu onun Ezd kabilesine mensup²²⁷¹ “Şem‘ûn”²²⁷² isminde bir sahâbî olduğunu ve kızı Reyhâne ile beraber Hz. Peygamber’in hizmetinde bulunduğunu²²⁷³ nakletmişlerdir. Sonraları Dimaşk’ın fethine katılan ve ardından Kudüs’e ya da Şam’a yerleşen²²⁷⁴ Ebû Reyhâne (r.a), Nebî (s.a)’den beş²²⁷⁵ hadis rivayet etmiştir.

1.2.14.2. Hz. Peygamber’in Ebû Reyhâne Hakkındaki Duası

Ebû Reyhâne ile ilgili bizzat kendisinin naklettiği tek rivayete göre Peygamber (s.a), soğuk bir gazve gecesinde onun duasını kazanabilmek için nöbet tutmaya talip olan Ebû Reyhâne’nin bu fedakârlığını takdirle karşılamış ve kendisine hayır duada bulunmuştur.²²⁷⁶

1.2.15. Ebû Ümâme el-Bâhilî

1.2.15.1. Hal Tercemesi

Bâhile kabilesine mensup bulunan ve asıl ismi Sudey b. Aclân olan Ebû Ümâme (r.a)²²⁷⁷, 600 yılı başlarında dünyaya gelmiştir.²²⁷⁸ O, Hudeybiye seferinden önceki dönemde İslâm’ı benimsemiş ve Resûlullah’ın yönettiği bazı gazvelere iştirak etmiştir.²²⁷⁹ Bunların üçünde şehit olmak için ondan dua talebinde bulunmuş; ancak her

²²⁶⁹ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 711; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 639; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 212.

²²⁷⁰ Künyesi ve Nesebi: Ebû Reyhâne Şem‘ûn b. Yezîd b. Hinâfe el-Ezdî.

²²⁷¹ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, IV, 1661; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 639, III, 388, VI, 114; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 212, VII, 70.

²²⁷² İbn Abdülber, *İstî‘âb*, IV, 1661, II, 711; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 639, III, 388, 389, VI, 114; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 212, 213, V, 143, VII, 70, 73.

²²⁷³ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, IV, 1661, II, 711; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 639, VI, 114; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 73.

²²⁷⁴ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, IV, 1661, II, 711; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 639; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 212, 213; M. Yaşar Kandemir, “Ebû Reyhâne”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 213.

²²⁷⁵ Kandemir, “Ebû Reyhâne”, *DİA*, X, 213.

²²⁷⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 134; Heysemî, *Zevâ‘id*, V, 287.

²²⁷⁷ Künyesi ve Nesebi: Ebû Ümâme Sudey b. Aclân b. Vehb (el-Hâris/Amr) b. Vehb b. Arîb b. Vehb b. Riyâh b. el-Hâris b. Ma‘n b. Bâhile (Mâlik) b. Ya’sur (Asr) b. Sa’d b. Kays b. Aylân b. Mudar el-Bâhilî.

²²⁷⁸ İbn Sa’d, *Tabakât*, VII/II, 131; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 736, IV, 1602; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, III, 15, VI, 14; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 240; Kemal Sandıkçı, “Ebû Ümâme”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 251.

²²⁷⁹ Sandıkçı, “Ebû Ümâme”, *DİA*, X, 251.

defasında Resûlullah'ın esenlik temennisine muhatap olmuştur.²²⁸⁰ Peygamber (s.a) tarafından irşad hizmeti için kendi kabilesine gönderilen Ebû Ümâme el-Bâhilî, kavminin İslâm dinini kabul etmesinde büyük rol oynamıştır.²²⁸¹ O, Hz. Peygamber'in vefatından sonra bir süre Mısır'da kalmış; daha sonra da Humus'a yerleşmiştir.²²⁸² Sıffîn Savaşı'na Hz. Ali saflarında katılan Ebû Ümâme (r.a), 81/700 ilâ 91/710 yılları arasında Humus'ta ölmüştür.²²⁸³ O, vefat tarihi itibariyle Humus'ta ölen sahâbîlerin sonuncusu olarak kabul edilmiştir.²²⁸⁴ Peygamber (s.a)'in, “*Sen bendensin, ben de sendenim*” diyerek²²⁸⁵ iltifatta bulunduğu Ebû Ümâme el-Bâhilî, nakil ilminde aynen rivayeti²²⁸⁶ esas almış ve Nebî (s.a)'den toplam iki yüzyetmiş²²⁸⁷ hadis aktarmıştır.

1.2.15.2. Hz. Peygamber'in Ebû Ümâme Hakkındaki Duası

Ebû Ümâme el-Bâhilî'den nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), şehit olabilmesi için kendisinden dua talep eden Ebû Ümâme (r.a) ile onun mücahit arkadaşları hakkında, “*اللَّهُمَّ سَلِّمْهُمْ وَعَنْتَهُمْ* = *Allah'im! Onlara selâmet (zafer) ve ganimet ihsan eyle*” buyurarak yakarıшта bulunmuştur.²²⁸⁸

1.2.16. Enes b. Mâlik

1.2.16.1. Hal Tercemesi

Hazrec kabilesinin Neccâroğulları koluna mensup bulunan Enes (r.a)²²⁸⁹, hicretten on yıl önce (m. 612) Yesrib (Medine)'de dünyaya gelmiştir.²²⁹⁰ Babası müslüman olması sebebiyle karısını terk edip Şam'a giden Mâlik b. Nadr; annesi ise

²²⁸⁰ İbn Hacer, *İsâbe*, III, 241; Sandıkçı, “Ebû Ümâme”, *DİA*, X, 251.

²²⁸¹ İbn Hacer, *İsâbe*, III, 241; Sandıkçı, “Ebû Ümâme”, *DİA*, X, 251.

²²⁸² İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1602; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 14; Sandıkçı, “Ebû Ümâme”, *DİA*, X, 251.

²²⁸³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 736, IV, 1602; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 15, VI, 14; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 241; Sandıkçı, “Ebû Ümâme”, *DİA*, X, 251.

²²⁸⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 736, IV, 1602; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 15, VI, 14; Sandıkçı, “Ebû Ümâme”, *DİA*, X, 251.

²²⁸⁵ İbn Hacer, *İsâbe*, III, 241; Sandıkçı, “Ebû Ümâme”, *DİA*, X, 251.

²²⁸⁶ Sandıkçı, “Ebû Ümâme”, *DİA*, X, 251.

²²⁸⁷ İbn Hazm, *Sîre*, s. 277.

²²⁸⁸ Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, V, 248, 255, 258; Heysemî, *Zevâ'id*, III, 181-182, V, 297.

²²⁸⁹ Künyesi ve Nesebi: Ebû Hamza Enes b. Mâlik b. en-Nadr b. Damdam b. Zeyd b. Harâm b. Cündeb b. Âmir b. Ganm b. Adî b. Teymullâh en-Neccâr b. Sa'lebe b. Amr b. el-Hazrec el-Hazrecî.

²²⁹⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 109-110; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 294-295; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 71; İbrahim Canan, “Enes b. Mâlik”, *DİA*, İstanbul 1995, XI, 234.

hanım sahâbîlerden Ümmü Süleym²²⁹¹ bint Milhân'dır.²²⁹² O, küçüklüğünden itibaren aralarında kardeşi Berâ b. Mâlik, teyzesi Ümmü Harâm bint Milhân, ismini aldığı amcası Enes b. Nadr ve üvey babası Ebû Talha'nın da yer aldığı müslüman bir ailede büyümüştür.²²⁹³ Hz. Peygamber'in Medine'ye gelişi sırasında on yaşlarında zeki bir çocuk olan Enes b. Mâlik, annesi Ümmü Süleym tarafından Resûlullah'ın hizmetine verilmiştir.²²⁹⁴ O, söz konusu hizmeti on yıl boyunca sürdürmüş ve bu sebeple de "Hâdimü Resûlullâh" ünvanıyla anılmıştır.²²⁹⁵ Ayrıca onunla birlikte bütün gazvelere iştirak eden Enes (r.a), yaşının küçüklüğünden dolayı Hudeybiye'den önceki seferlerde sadece hizmetli olarak bulunmuştur.²²⁹⁶ O, Resûlü Ekrem'in vefatından sonra Medine'de fazla kalamamış ve Hz. Ebû Bekir'in verdiği vergi tahsildarlığı görevini yürütmek üzere Bahreyn'e gitmiştir.²²⁹⁷ Vazifesini tamamladıktan sonra Basra'ya yerleşen Enes b. Mâlik, Hz. Ömer döneminden itibaren burada hadis ve fıkıh öğretimi ile meşgul olmuştur.²²⁹⁸ O, kılıç kullanma ve ok atmadaki ustalığı sebebiyle İran'da gerçekleştirilen bazı fetihlere de katılmıştır.²²⁹⁹ Abdullah b. Zübeyr zamanında kısa bir süre Basra valiliği yapan Enes (r.a), ömrünün son günlerinde diğer bazı sahâbîler gibi Irak valisi Haccâc b. Yûsuf'un zulmüne uğramış ve 90/709 ilâ 95/714 yılları arasında Basra'da vefat etmiştir.²³⁰⁰ O, vefat tarihi itibarıyla Basra'da ölen en son sahâbî olarak nitelendirilmiştir.²³⁰¹ Resûlullah'ın kendisine, "Yavrucuğum" ve "Zülüzüneyn = İki Kulaklı" sözcükleriyle²³⁰² hitap ettiği Enes b. Mâlik, ondan aldığı duaların semeresini ömrü boyunca görmüş ve büyük bir servete, seksen civarında da evlâda sahip

²²⁹¹ Künyesi ve Nesebi: Ümmü Süleym bint Milhân b. Hâlid b. Zeyd b. Harâm b. Cündeb b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr el-Hazreciyye.

²²⁹² İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 109; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 295; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 71; Canan, "Enes b. Mâlik", *DİA*, XI, 234.

²²⁹³ Canan, "Enes b. Mâlik", *DİA*, XI, 234.

²²⁹⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 110; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 295, 296; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 71-72.

²²⁹⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 109, 110; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 295; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 71-72.

²²⁹⁶ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 110; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 295; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 71-72; Canan, "Enes b. Mâlik", *DİA*, XI, 234.

²²⁹⁷ İbn Hacer, *İsâbe*, I, 72, 73; Canan, "Enes b. Mâlik", *DİA*, XI, 234.

²²⁹⁸ İbn Hacer, *İsâbe*, I, 72; Canan, "Enes b. Mâlik", *DİA*, XI, 234.

²²⁹⁹ İbn Hacer, *İsâbe*, I, 72; Canan, "Enes b. Mâlik", *DİA*, XI, 234.

²³⁰⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 110, 111; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 296, 297; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 72; Canan, "Enes b. Mâlik", *DİA*, XI, 234.

²³⁰¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 111; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 297; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 72; İbrahim Canan, "Enes b. Mâlik", *DİA*, XI, 234.

²³⁰² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 295; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 71; Canan, "Enes b. Mâlik", *DİA*, XI, 235.

olmuştur.²³⁰³ O, ilmî alanda da büyük başarılar imza atmış ve naklettiği 2286 rivayetle²³⁰⁴ “Muksirûn (En Çok Hadis Rivayet Eden Sahâbîler) olarak adlandırılan râvilerin üçüncü sırasında yer almıştır.²³⁰⁵

1.2.16.2. Hz. Peygamber’in Enes b. Mâlik Hakkındaki Duası

Ümmü Süleym’den nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), annesinin isteği üzerine Enes b. Mâlik hakkında, “اللَّهُمَّ أَكْثِرْ مَالَهُ وَوَلَدَهُ وَبَارِكْ لَهُ فِيمَا أُعْطِيَتْهُ” = *Allah’ım! Onun malını ve evlâdını fazlalaştır; verdiğin şeyleri de onun için mübârek eyle*” buyurarak duada bulunmuştur.²³⁰⁶

1.2.17. Gaziyye b. Amr²³⁰⁷

1.2.18. Habîb b. Zeyd b. Âsım²³⁰⁸

1.2.19. Hakîm b. Hizâm

1.2.19.1. Hal Tercemesi²³⁰⁹

1.2.19.2. Hz. Peygamber’in Hakîm b. Hizâm Hakkındaki Duası

Hakîm b. Hizâm’dan gelen bir rivayete göre Peygamber (s.a), kendisinden bereket duası isteyen Hakîm (r.a) hakkında, “اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُ فِي صَفْقَةِ يَدِهِ” = *Allah’ım! Alışverişini onun için mübarek eyle*” buyurarak dua etmiştir.²³¹⁰

²³⁰³ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, I, 111; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, I, 296; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 72; Canan, “Enes b. Mâlik”, *DİA*, XI, 234.

²³⁰⁴ İbn Hazm, *Sîre*, s. 276.

²³⁰⁵ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, I, 296; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 71; Canan, “Enes b. Mâlik”, *DİA*, XI, 235.

²³⁰⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 193, 248, VI, 430; Buhârî, *Sahîh*, Da‘avât 19 (h.no: 6334), 26 (h.no: 6344), 47 (h.no: 6378-6379, 6380-6381); Müslim, *Sahîh*, Mesâcid 268, Fezâ’ilü’s-sahâbe 141, 142, 143; Tirmizî, *Sünen*, Menâkıb 45 (h.no: 3829). Değerlendirme: Tirmizî, bu rivayeti “hasen-sahih” olarak nitelendirmiştir. Benzer rivayet için bk. Buhârî, *Sahîh*, Savm 61 (h.no: 1982).

²³⁰⁷ Gaziyye b. Amr’ın hal tercemesi için bk. s. 209; hakkındaki dua için bk. s. 266.

²³⁰⁸ Habîb b. Zeyd’in hal tercemesi için bk. s. 266.

²³⁰⁹ Hakîm b. Hizâm’ın hal tercemesi için bk. s. 143-144.

²³¹⁰ Taberânî, *Kebîr*, III, 230; Heysemî, *Zevâ’id*, III, 97.

1.2.20. Hâlid b. Velîd

1.2.20.1. Hal Tercemesi²³¹¹

1.2.20.2. Hz. Peygamber'in Hâlid b. Velîd Hakkındaki Duası

Hâlid b. Velîd'den gelen bir rivayete göre Nebî (s.a), müslüman olurken geçmişte işlediği hataların bağışlanması için kendisinden dua isteyen Hz. Hâlid'e, “اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ كُلِّ مَا أَوْضَعَ فِيهِ مِنْ صَدٍّ عَنْ سَبِيلِكَ = Allah'im! Hâlid b. Velîd'in, (insanları) senin yolundan alıkoymak için gerçekleştirdiği faaliyetlerin tamamını bağışla” diyerek duada bulunmuştur.²³¹²

1.2.21. Hanzale b. Hizyem

1.2.21.1. Hal Tercemesi

Hangi kabileye mensup olduğu konusunda farklı görüşler bulunan²³¹³ ve Ebû Ubeyd adıyla künyelenen Hanzale (r.a), Resûlullah'ın kendisi için yaptığı dua ile tanınmıştır. Sahâbî oldukları bildirilen babası ile dedesi ise kaynaklarda Hanîfe ve Hizyem isimleriyle zikredilmiştir. Onlarla ilgili bunun dışında pek fazla bilgi bulunmamaktadır.²³¹⁴

1.2.21.2. Hz. Peygamber'in Hanzale b. Hizyem Hakkındaki Duası

Hanzale b. Hizyem'den nakledilen bir rivayete göre Allah Resûlü (s.a), küçüklüğünde Hanzale'nin (r.a) başını okşamış ve babasının ya da dedesinin talebi üzerine ona, “بَارَكَ اللَّهُ فِيكَ = Allah seni mübarek kılsın” buyurarak dua etmiştir.²³¹⁵

1.2.22. Hârise b. Sürâka

1.2.22.1. Hal Tercemesi

Enes b. Mâlik'in halasının oğlu olan Hârise (r.a)²³¹⁶, Hazrec kabilesinin Neccâroğulları kolundandır. Babası Sürâka b. Hâris, annesi ise sahâbeden Rübeyyi' bint

²³¹¹ Hâlid b. Velîd'in hal tercemesi için bk. s. 144-146.

²³¹² Vâkîdî, *Megâzî*, II, 749.

²³¹³ İsmi geçen kabileler: Hanîfe kabilesi, Esed kabilesinin Mâlikoğulları kolu, Temîm kabilesinin Sa' doğulları kolu.

²³¹⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 382; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 82-84; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 42-43.

²³¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 67; Heysemî, *Zevâ'id*, IV, 210-211, IX, 408.

²³¹⁶ Nesebi: Hârise b. Sürâka b. el-Hâris b. Adî b. Mâlik b. Adî b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr el-Ensârî el-Hazrecî.

Nadr'dır.²³¹⁷ Hz. Peygamber, hicretten hemen sonra onu Mekkeli muhacirlerden Osman b. Maz'ûn'un oğlu Sâib ile kardeş yapmıştır. Bedir Gazvesi'nde müşriklerden Hibbân b. el-Arika'nın attığı okla şehit düşen Hârise (r.a), cennetle müjdelenmiştir.²³¹⁸

1.2.22.2. Hz. Peygamber'in Hârise b. Sürâka Hakkındaki Duası

Enes b. Mâlik'ten nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), şehitlerden olabilmek için ondan dua talep eden Hârise b. Sürâka hakkında bu mertebeye erişebilmesi için dua buyurmuştur.²³¹⁹

1.2.23. Hassân b. Şeddâd

1.2.23.1. Hal Tercemesi

Temîm kabilesine mensup bulunan Hassân b. Şeddâd hakkında, dua ile alâkalı rivayet dışında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Annesinin ise kendisi gibi sahâbî olduğu rivayet edilmiştir.²³²⁰

1.2.23.2. Hz. Peygamber'in Hassân ve Annesi Hakkındaki Duası

Hassân b. Şeddâd'dan nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), annesinin talebi üzerine her ikisine de *اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهَا فِيهِ وَاجْعَلْهُ كَثِيرًا طَيِّبًا* = *Allah'ım! Hassân'ı annesi için mübârek kıl ve onu tertemiz eyle* buyurarak dua etmiştir.²³²¹

1.2.24. Huzeyfe b. Yemân

1.2.24.1. Hal Tercemesi

Gatafân kabilesinin Absoğulları koluna mensup bulunan ve Hz. Peygamber'in sırdaşı olarak bilinen Huzeyfe (r.a)²³²², Medine'de dünyaya gelmiştir.²³²³ Babası,

²³¹⁷ Annesinin Künyesi ve Nesebi: Ümmü Hârise er-Rübeyyi' bint en-Nadr b. Damdam b. Zeyd b. Harâm b. Cündüb b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr el-Ensâriyye el-Hazreciyye.

²³¹⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/II, 68; İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 307; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 650; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 311. Ayrıca bk. Ali Toksarı, "Hârise b. Sürâka", *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 202-203.

²³¹⁹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 651.

²³²⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 11; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 9.

²³²¹ Taberânî, *Kebîr*, IV, 44; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 413 (Heysemî, bu rivayetin râvilerinden bazılarını tanımadığını belirtmiştir).

²³²² Künyesi ve Nesebi: Ebû Abdillâh Huzeyfe b. Hüseyl el-Yemân (Hisl) b. Câbir b. Amr b. Rebîa b. Cîrve b. el-Hâris b. Mâzin b. Kutaya b. Abs b. Begiz b. Rays b. Gatafân el-Absî.

himayesi altında yaşadıkları Evs kabilesinin Yemen asıllı olmasından dolayı “Yemân” ismiyle anılan Hüseyl b. Câbir; annesi ise Medinelî hanım sahâbîlerden Rebâb²³²⁴ bint Ka‘b’dır.²³²⁵ Huzeýfe b. Yemân, babasıyla birlikte Bedir Gazvesi’nden önce müslüman olmuş; ancak yolda kendilerini yakalayan müşriklere savaşta bulunmayacaklarına dair söz verdikleri için Peygamber (s.a)’in de tavsiyesiyle bu gazveye katılamamışlardır.²³²⁶ Kardeşi Safvân b. Yemân ile beraber iştirak ettikleri Uhud Gazvesi’nde babasını şehit veren Huzeýfe (r.a), bundan sonra yapılan bütün seferlerde hazır bulunmuş; Hendek Gazvesi’nde de müşrik ordusu hakkında bilgi toplama görevini yerine getirmiştir.²³²⁷ O, Nebî (s.a) döneminde son olarak Ezd kabilesinin zekâtını tahsil etmekle görevlendirilmiştir.²³²⁸ Hz. Ömer devrinde ise bir süre Medâin valiliği yapan Huzeýfe b. Yemân, 21/642 yılında Sasânîlerle yapılan Nihâvend Savaşı’na katılmış ve Nu‘mân b. Mukarrin’in şehadetinden sonra komutayı devralarak düşmanı antlaşma yapmaya zorlamıştır.²³²⁹ O, Dînever, Hemedan ve Rey şehirlerini fethettikten sonra el-Cezîre ile Kafkasya seferlerine iştirak etmiştir.²³³⁰ Bunlardan Ermenistan seferi sırasında bazı askerlerin Kur’an’ı farklı kıraatlerle okuduklarını görünce Hz. Osman’a Mushaf’ın çoğaltılmasını ve belirli merkezlere gönderilmesini önermiştir.²³³¹ Yaptığı bu teklifle istinsâh faaliyetinin önünü açan Huzeýfe (r.a), Hz. Osman’ın şehadetinden kırk gün sonra (36/656 yılında) Medâin’de vefat etmiştir.²³³² O, ölmeden önce Hz. Ali’ye biatını bildirmiş ve çocuklarına²³³³ da ona itaat etmeleri konusunda tavsiyelerde bulunmuştur.²³³⁴ Onun bu önerilerini dikkate alan Safvân ve Sa‘d adındaki oğulları

²³²³ İbn Sa‘d, *Tabakât*, VI, 8, VII/II, 64; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, I, 334, 335; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, I, 706; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 332-333.

²³²⁴ Nesebi: er-Rebâb bint Ka‘b b. Adî b. Abdileşhel el-Evsiyye.

²³²⁵ İbn Sa‘d, *Tabakât*, VI, 8, VII/II, 64; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, I, 334; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, I, 706; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 332.

²³²⁶ İbn Hacer, *İsâbe*, I, 332.

²³²⁷ İbn Sa‘d, *Tabakât*, VI, 8, VII/II, 64; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, I, 334; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, I, 706; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 332.

²³²⁸ İbn Sa‘d, *Tabakât*, V, 385.

²³²⁹ İbn Sa‘d, *Tabakât*, VII/II, 64; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, I, 335; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, I, 706, 707; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 332.

²³³⁰ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, I, 335; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, I, 706.

²³³¹ Selman Başaran, “Huzeýfe b. Yemân”, *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 434.

²³³² İbn Sa‘d, *Tabakât*, VI, 8, VII/II, 64; İbn Abdülber, *İstî‘âb*, I, 335; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, I, 707; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 332.

²³³³ Çocukları: Ebû Ubeyde, Safvân, Sa‘d, Saîd, Simâk, Ümmü Seleme.

²³³⁴ Başaran, “Huzeýfe b. Yemân”, *DİA*, XVIII, 434.

Sıffîn Savaşı'nda Hz. Ali tarafında çarpışırken şehit düşmüştür.²³³⁵ Sahâbenin fakihleri arasında²³³⁶ yer alan Huzeyfe b. Yemân, Nebî (s.a)'den toplam iki yüz yirmi beş hadis in naklini gerçekleştirmiştir.²³³⁷

Rebâb bint Ka'b: Evs kabilesinin Abdüleşheloğulları kolundan olan Rebâb bint Ka'b (r.a)²³³⁸, Huzeyfe b. Yemân'ın annesidir. O, kabile mütteliklerinden Yemân b. Câbir ile evlenmiş ve bu evliliğinden Huzeyfe, Sa'd, Safvân, Müdlîc ve Leylâ isminde beş çocuğu dünyaya gelmiştir. Ayrıca o, ailesiyle birlikte İslâmiyeti kabul ederek Resûlullah'a biatta bulunan hanım sahâbîler arasında yer almıştır.²³³⁹

1.2.24.2. Hz. Peygamber'in Huzeyfe ve Annesi Hakkındaki Duası

Huzeyfe b. Yemân'dan gelen bir rivayete göre Nebî (s.a), talebi üzerine Huzeyfe (r.a) ile annesi hakkında, *عَفَرَ اللَّهُ لَكَ يَا حُدَيْفَةَ وَأُمَّكَ* = *Allah seni ve anneni bağışlasın eyHuzeyfe!*" diyerek istiğfarda bulunmuştur.²³⁴⁰

1.2.25. İkrime b. Ebû Cehil

1.2.25.1. Hal Tercemesi

Kureyş kabilesinin Mahzûmoğulları koluna mensup bulunan İkrime (r.a)²³⁴¹, 573 ilâ 575 yılları arasında Mekke'de dünyaya gelmiştir.²³⁴² Babası, İslâm'ın önde gelen düşmanlarından Ebû Cehil; annesi ise Hevâzin kabilesinin Hilâloğulları kolundan Ümmü Mücâlid bint Yerbû'ur.²³⁴³ Müslüman olmadan önce, babası gibi katı bir İslâm muhalifi olan İkrime b. Ebû Cehil, müslümanlara karşı düzenlenen seferlerde en ön saflarda savaşmıştır.²³⁴⁴ Bunlardan Bedir muharebesinde babasını öldüren sahâbîlerden

²³³⁵ İbn Abdülber, *İsti'âb*, I, 335.

²³³⁶ Başaran, "Huzeyfe b. Yemân", *DİA*, XVIII, 434.

²³³⁷ İbn Hazm, *Sîre*, s. 277.

²³³⁸ Künyesi ve Nesebi: Ümmü Huzeyfe er-Rebâb bint Ka'b b. Adî b. Abdileşhel el-Evsîyye.

²³³⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 234; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 107; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 78-79.

²³⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 391, 392; Tirmizî, *Sünen*, Menâkıb 30 (h.no: 3781). Değerlendirme: Tirmizî, bu rivayeti "hasen-garib" olarak nitelendirmiştir.

²³⁴¹ Künyesi ve Nesebi: Ebû Osman İkrime b. Ebû Cehil Amr b. Hişâm b. el-Mugîre b. Abdillâh b. Ömer b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Ka'b b. Lüey el-Mahzûmî.

²³⁴² İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 329, VII/II, 126; İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 1082; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 67; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 258; Abdullah Aydınlı, "İkrime b. Ebû Cehil", *DİA*, İstanbul 2000, XXII, 42.

²³⁴³ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 329, VII/II, 126; İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 1082; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 67; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 258.

²³⁴⁴ İbn Abdülber, *İsti'âb*, III, 1082; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 67; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 258; Aydınlı, "İkrime b.

Muâz b. Amr'ı kolundan yaralamıştır.²³⁴⁵ Babasının ölümünden sonra Mahzûmoğulları kolunun liderliğini üstlenen İkrime (r.a), Uhud Gazvesi'nde müşrik süvarilerinin sol kanat kumandanlığını yapmıştır.²³⁴⁶ Mekke'nin fethi sırasında ise Safvân b. Ümeyye tarafından yönetilen ve Hâlid b. Velîd komutasındaki müslümanları ok yağmuruna tutan çete içerisinde yer almıştır.²³⁴⁷ Resûlullah'm, görüldükleri yerde öldürülmelerini emrettiği dört kişiden²³⁴⁸ biri olan İkrime b. Ebû Cehil, fetih gerçekleşikten sonra Yemen'e sığınmıştır.²³⁴⁹ Hanımı Ümmü Hakîm bint Hâris ise fethin ardından İslâm'ı benimsemiş ve Nebî (s.a)'den kocasının affını istemiştir.²³⁵⁰ Onun bu isteğini yerine getiren Allah Resûlü (s.a), müslüman olmak üzere Mekke'ye geri dönen İkrime'yi “*Muhacir Süvari hoş geldin!*” sözleriyle karşılamış ve kendisini kucaklayarak bağrına basmıştır.²³⁵¹ Babası sebebiyle onu eleştirenlere ise hiç kimsenin ebeveyni yahut geçmişi yüzünden kınanamayacağı uyarısında bulunmuştur.²³⁵² Hicretin on birinci yılında (m. 632) Hevâzin kabilesinin zekâtını toplamakla görevlendirilen İkrime (r.a), Hz. Ebû Bekir döneminde ise Ummân ve Yemen bölgesinde baş gösteren ridde hareketlerinin bastırılmasına önemli katkılar sağlamıştır.²³⁵³ O, bu faaliyetlerin ardından Suriye fetihlerine katılmış ve çoğunluğun görüşüne göre Ecnâdeyn Savaşı'nda (13/634) şehit düşmüştür.²³⁵⁴ Kureyş süvarilerinin ve kumandanlarının en iyilerinden biri²³⁵⁵ olan İkrime b. Ebû Cehil'in Peygamber'den (s.a) sadece bir rivayeti bulunmaktadır.²³⁵⁶

Ebû Cehil”, *DİA*, XXII, 42.

²³⁴⁵ Aydınlı, “İkrime b. Ebû Cehil”, *DİA*, XXII, 42.

²³⁴⁶ Aydınlı, “İkrime b. Ebû Cehil”, *DİA*, XXII, 42.

²³⁴⁷ Abdullah Aydınlı, “İkrime b. Ebû Cehil”, *DİA*, XXII, 42; Nebî Bozkurt, Mustafa Sabri Küçükaşçı, “Mekke”, *DİA*, İstanbul 2003, XXVIII, 558.

²³⁴⁸ Öldürülmeleri Emredilen Dört Kişi: Abdullah b. Hatal, Mikyes b. Subâbe, Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh, İkrime b. Ebû Cehil.

²³⁴⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1082; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 67.

²³⁵⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 68; Aydınlı, “İkrime b. Ebû Cehil”, *DİA*, XXII, 42.

²³⁵¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 329, VII/II, 126; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1082; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 68; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 258; Aydınlı, “İkrime b. Ebû Cehil”, *DİA*, XXII, 42.

²³⁵² İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1082; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 68.

²³⁵³ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 329, VII/II, 126; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1082; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 68-69; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 258; Aydınlı, “İkrime b. Ebû Cehil”, *DİA*, XXII, 42.

²³⁵⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 329, VII/II, 126; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1083-1085; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 69; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 258; Aydınlı, “İkrime b. Ebû Cehil”, *DİA*, XXII, 42.

²³⁵⁵ Aydınlı, “İkrime b. Ebû Cehil”, *DİA*, XXII, 42.

²³⁵⁶ İbn Hazm, *Sîre*, s. 306.

1.2.25.2. Hz. Peygamber'in İkrime b. Ebû Cehil Hakkındaki Duası

İkrime b. Ebû Cehil'den gelen rivayete göre Peygamber (s.a), İslâm'ı kabul ederken geçmiş günahlarının bağışlanması için kendisinden dua isteyen İkrime (r.a) hakkında, *اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعِزْمَةِ كُلِّ عَدَاوَةٍ عَادَانِيهَا أَوْ مَوْبِيبٍ أَوْضَعُ فِيهِ يُرِيدُ أَنْ يُصَدَّ عَنْ سَبِيلِكَ*, = *Allah'ım! Bana karşı olan bütün düşmanlığından ve (insanları) senin yolundan alıkoymak için gerçekleştirdiği her faaliyetten dolayı İkrime'yi bağışla*" buyurarak istiğfarda bulunmuştur.²³⁵⁷

1.2.26. Kurre b. De'mûs

1.2.26.1. Hal Tercemesi

Âmir b. Sasaa kabilesinin Nümeyroğulları koluna mensup olan Kurre (r.a), Resûlullah'a heyetlerle gelip biat eden sahâbilerdendir. Yaşamıyla ilgili pek fazla bilgi bulunmamakla birlikte onun, görüşme sırasında Peygamber (s.a)'in duasını aldığı ve İslâm'ı tebliğ etmek üzere Hilâloğulları kabilesine gönderildiği bilinmektedir. Ayrıca kaynakların bazılarında bu görevi yerine getirirken öldürüldüğü, bazılarında da Basra'ya yerleşen sahâbilerden olduğu bilgisine yer verilmektedir.²³⁵⁸

1.2.26.2. Hz. Peygamber'in Kurre b. De'mûs Hakkındaki Duası

Kurre b. De'mûs'tan nakledilen bir rivayete göre Allah Resûlü (s.a), kendisinden günahlarının bağışlanması için dua isteyen Kurre (r.a) hakkında, *غَفَرَ اللَّهُ لَكَ*, = *Allah seni bağışlasın!*" buyurarak istiğfarda bulunmuştur.²³⁵⁹

1.2.27. Mâzin b. Gadûbe

1.2.27.1. Hal Tercemesi

Tay kabilesinin Hitâmeoğulları koluna mensup olan Mâzin b. Gadûbe²³⁶⁰, Câhiliye devrinde Ummân civarında bir köyde doğmuş ve burada büyümüştür.

²³⁵⁷ Hâkim, *Müstedrek*, III, 270 (Zehebî, zayıf olarak nitelendirdiği bu rivayeti eserinde zikretmemiştir).

²³⁵⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII/I, 31; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1281; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 382; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 237-238.

²³⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 72; Heysemî, *Zevâ'id*, III, 82 (Heysemî, bu rivayetin senedinde ismi bilinmeyen bir râvi bulunduğunu belirtmiştir).

²³⁶⁰ Künyesi ve Nesebi: Ebû Hayyân (Hibbân) Mâzin b. el-Gadûbe b. Gurâb b. Bişr b. Hitâme b. Sa'd b. Sa'lebe b. Nasr b. Sa'd b. el-Esved b. Nebhân b. Amr b. el-Gavs b. Tay et-Tât, el-Hitâmî.

Babasının ismi Gadûbe b. Gurâb; annesinin ismi ise Zeyneb bint Abdullah'dır. Yetişkinliğinde "Nâcir" adındaki bir putun bekçiliğini yapan Mâzin (r.a), görevi esnasında duyduğu mucizevî bir ses vesilesiyle Hicaz'da bir peygamberin insanları Allah'ın dinine davet ettiğini öğrenmiş ve muhafızlığını yaptığı putu kırdıktan sonra Medine'ye gelerek müslüman olmuştur. O, görüşme esnasında Resûlullah'ın duasını almış ve Câhiliye'den kalma bütün kötü alışkanlıklarından kurtulmuştur. Oğlu Hibbân (Hayyân) b. Mâzin'in soyundan ise Ali b. Harb ve Ahmed b. Harb adında iki muhaddis yetişmiştir.²³⁶¹

1.2.27.2. Hz. Peygamber'in Mâzin b. Gadûbe Hakkındaki Duası

Mâzin b. Gadûbe'den nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), müslüman olmak için huzuruna gelen ve kendisinden ahlâkının güzelleşmesi için dua isteyen Mâzin (r.a) hakkında, "اللَّهُمَّ أَيْدِلُهُ بِالطَّرَبِ قِرَاءَةَ الْقُرْآنِ وَبِالْحَرَامِ الْحَلَالِ وَبِالْغُهْرِ عَفَا الْفَرْجِ وَبِالْخَمْرِ رِيَاءً" = *Allah'im! Onda bulunan eğlence, harâm, zinâ, içki ve riyâ düşkünlüğünü, kendisinde hiçbir günah bırakmayacak şekilde Kur'an okuma, helâl ve iffet tutkusu ile değiştir; ayrıca ona hayâ duygusu ve (hayırlı) evlâtlar ihsan eyle*" sözleriyle yakarıшта bulunmuştur. Almış olduğu bu dua ile güzel bir ahlâka ve hayırlı evlâtlara sahip olan Mâzin (r.a), söz konusu Câhiliye alışkanlıklarını terk etmiş ve Kur'an'ın yarısını ezberleyebilecek derecede bir ahlâkî olgunluğa ulaşmıştır.²³⁶²

1.2.28. Mikdâd b. Amr

1.2.28.1. Hal Tercemesi²³⁶³

1.2.28.2. Hz. Peygamber'in Mikdâd b. Amr Hakkındaki Duası

Kendisinden gelen bir rivayete göre Mikdâd (r.a), Hz. Peygamber'in, "اللَّهُمَّ أَطْعِمْنِي" = *Allah'im! Bana yedirene sen de yedir, bana içirene sen de içir!*" şeklindeki duasını duyunca kendi elleriyle sağdığı bir tas sütü Peygamber (s.a)'e ikram etmiş ve bu duanın bereketine nail olmuştur.²³⁶⁴

²³⁶¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1344; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 4; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 15-16.

²³⁶² Taberânî, *Kebîr*, XX, 338-339; Heysemî, *Zevâ'id*, VIII, 248 (Heysemî, bu rivayetin râvilerinden Hişâm b.

Muhammed ile babası Muhammed b. Sâib el-Kelbî'yi "metrük" olarak nitelendirmiştir).

²³⁶³ Mikdâd b. Amr'ın hal tercemesi için bk. s. 168-170.

²³⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 2, 3, 4; Müslim, *Sahîh*, Eşribe 174.

1.2.29. Muâviye b. Ebû Süfyân

1.2.29.1. Hal Tercemesi²³⁶⁵

1.2.29.2. Hz. Peygamber'in Muâviye b. Ebû Süfyân Hakkındaki Duası

Hz. Âişe'den nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), kız kardeşi Ümmü Habîbe'nin talebi üzerine Muâviye b. Ebû Süfyân hakkında, “اللَّهُمَّ اهْدِهِ بِالْهُدَى وَجَنِّبَهُ الرَّدَى، وَاعْفِرْ لَهُ فِي الْأَخِرَةِ وَالْأُولَى = Allah'ım! Ona hidayet nasip eyle ve onu kötülüklerden uzak tut. Dünya ve âhirette onu bağışla” buyurarak duada bulunmuştur.²³⁶⁶

1.2.30. Muhammed b. Hâtıb

1.2.30.1. Hal Tercemesi

Kureyş kabilesinin Cumahoğulları koluna mensup bulunan ve ilk müslümanlardan Hâtıb b. Hâris ile Ümmü Cemîl²³⁶⁷ bint Mücell'ın oğlu olan Muhammed (r.a)²³⁶⁸, anne ve babasının hicret ettiği Habeşistan'da dünyaya gelmiştir.²³⁶⁹ Doğduktan sonra kendisine Resûlullah'ın ismi verilmiş ve böylece Asr-ı saâdet'te söz konusu isimle isimlendirilen ilk sahâbî olmuştur.²³⁷⁰ Ayrıca burada Ca'fer b. Ebû Tâlib'in karısı Esmâ bint Umeys tarafından emzirilen Muhammed b. Hâtıb, bu kez de küçük sahâbîlerden Abdullah b. Ca'fer'in süt kardeşi olma vasfını kazanmıştır.²³⁷¹ Babasını Habeş diyarında kaybeden Muhammed (r.a), Medine'ye annesiyle birlikte dönmüştür.²³⁷² Ardından Ümmü Cemîl oğlunu elinde oluşan bir hastalık sebebiyle Resûlullah'a götürmüş ve onun duasını almasını sağlamıştır.²³⁷³ Cemel, Sıffin ve Nehrevân savaşlarına Hz. Ali saflarında katılan²³⁷⁴ Muhammed b. Hâtıb, Emevî halifesi Abdümelik b. Mervân döneminde (74/694 yılında) Mekke'de ya

²³⁶⁵ Muâviye b. Ebû Süfyân'ın hal tercemesi için bk. s. 165-167.

²³⁶⁶ Taberânî, *Evsat*, II, 233; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 356 (Heysemî, bu rivayetin râvilerinden Serî b. Âsım'ı “zayıf” olarak nitelendirmiştir).

²³⁶⁷ Künyesi ve Nesebi: Ümmü Cemîl Fâtıma (Cüveyriye/Esmâ) bint el-Mücell' b. Abdillâh b. Ebî Kays b. Abdivüd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir b. Lüey el-Âmiriyye.

²³⁶⁸ Künyesi ve Nesebi: Ebû'l-Kâsım (Ebû İbrahim) Muhammed b. Hâtıb b. el-Hâris b. Ma'mer b. Habîb b. Vehb b. Huzâfe b. Cumah el-Cumahî.

²³⁶⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1368; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 80; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 52.

²³⁷⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1369; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 80; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 52.

²³⁷¹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1369; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 80; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 52.

²³⁷² İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1368; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 80; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 52.

²³⁷³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1368-1369; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 80; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 52.

²³⁷⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 81.

da Kûfe’de vefat etmiştir.²³⁷⁵ O, çocuk sahâbîlerden olması dolayısıyla Hz. Peygamber’den ancak iki hadis aktarabilmiştir.²³⁷⁶

1.2.30.2. Hz. Peygamber’in Muhammed b. Hâtıb Hakkındaki Duası

Muhammed b. Hâtıb’dan nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), geçirdiği bir hastalık sebebiyle annesi tarafından yanına getirilip dua talep edilen Muhammed (r.a) hakkında, “أَذْهَبِ الْبَاسَ رَبَّ النَّاسِ وَاشْفِهِ إِنَّكَ أَنْتَ الشَّافِي” = *Ey bütün insanların Rabbi (olan Allah’ım)! Onun rahatsızlığını gider ve ona şifa ver. Şüphesiz sen şifa verenlerin en yücesisin*” buyurarak yakarıшта bulunmuştur.²³⁷⁷

1.2.31. Nükâde el-Esedî

1.2.31.1. Hal Tercemesi

Esed kabilesine mensup olan Nükâde (r.a), Câhiliye devrinde yaşadığı Hicaz çöllerinden Medine’ye gelerek müslüman olmuş ve Peygamber (s.a)’in vefatına kadar da burada ikâmet etmiştir. Nebî (s.a) kendisine zaman zaman bazı görevler vermiş; bunların birinde de ona bereket içerikli bir dua yapmıştır. Asr-ı saâdet’ten sonraki hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmayan Nükâde el-Esedî’nin ömrünün sonlarına doğru Basra’ya yerleştiği ve Sa’d isminde ondan hadis nakleden bir de oğlunun bulunduğu bilinmektedir.²³⁷⁸

1.2.31.2. Hz. Peygamber’in Nükâde el-Esedî Hakkındaki Duası

Nükâde el-Esedî’den nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), onu bir adamdan ödünç bir deve istemeye göndermiş; döndüğünde ise hayvana ve onu gönderene, “اللَّهُمَّ بَارِكْ فِيهَا وَفِي مَنْ أَرْسَلَ بِهَا” = *Allah’ım! Ona (deveye) ve onu gönderene bereket ihsan eyle*” şeklinde bir dua yapmıştır. Ardından da bizzat kendisinin talebi üzerine, “وَفِي مَنْ جَاءَ بِهَا” = *Onu getirene de (bereket ihsan eyle)!*” buyurarak söz konusu

²³⁷⁵ İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1368; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 81; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 52.

²³⁷⁶ İbn Hazm, *Sîre*, s. 294.

²³⁷⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 418, IV, 259, VI, 437; Heysemî, *Zevâ’id*, V, 112-113 (Heysemî, bu rivayetin tariklerinden birinde geçen Abdurrahman b. Osman el-Hâtübî isimli râvinin Ebû Hâtım tarafından “zayıf” olarak değerlendirildiğini belirtmiştir).

²³⁷⁸ İbn Sa’d, *Tabakât*, VI, 40; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1531; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, V, 335; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 253.

duaya Nükâde el-Esedî'yi de dâhil etmiştir.²³⁷⁹

1.2.32. Rebâb bint Ka'b²³⁸⁰

1.2.33. Sâbit b. Yezîd

1.2.33.1. Hal Tercemesi

Sâbit b. Yezîd ile alâkalı olarak kaynaklarda kendisine yapılan dua dışında pek fazla bilgi bulunmamaktadır.

1.2.33.2. Hz. Peygamber'in Sâbit b. Yezîd Hakkındaki Duası

Sâbit b. Yezîd'den nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), ayaklarındaki aksaklıktan dolayı kendisinden dua talep eden Sâbit (r.a) hakkında şifa duasında bulunmuş ve onun söz konusu rahatsızlıktan kurtulmasına vesile olmuştur.²³⁸¹

1.2.34. Sâib b. Akra'

1.2.34.1. Hal Tercemesi

Arapların en zekilerinden biri²³⁸² olarak kabul edilen Sâib (r.a)²³⁸³, Sakîf kabilesine mensuptur.²³⁸⁴ Babasının ismi Akra' b. Avf; annesinin ismi ise Müleyke'dir.²³⁸⁵ Hanım sahâbîlerden olan ve koku ticaretiyle²³⁸⁶ uğraşan Müleyke (r.a), doğduğunda oğlunu Peygamber (s.a)'e götürmüş ve onun duasını almasını sağlamıştır.²³⁸⁷ Sâib b. Akra' bu duanın bereketiyle hesap ilminde her geçen biraz daha uzmanlaşmış ve sahip olduğu bilgi birikimiyle devletin çeşitli kademelerinde önemli görevler icra etmiştir. O, memuriyet hayatının en yoğun dönemini oluşturan Hz. Ömer devrinde divan kâtipliği, elçilik ve vergi tahsildarlığı vazifelerini yürütmüştür.²³⁸⁸ Hz.

²³⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 77; İbn Mâce, *Sünen*, Zühd 8 (hno: 4134). Değerlendirme: Bûsîrî, bu rivayetin râvîlerinden Berâ es-Selîti'nin Zehebî tarafından "mechûl" olarak nitelendirildiğini bildirmiştir.

²³⁸⁰ Rebâb bint Ka'b'ın hal tercemesi ve hakkındaki dua için bk. s. 250.

²³⁸¹ Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, III, 385.

²³⁸² İbn Hacer, *İsâbe*, III, 58.

²³⁸³ Nesebi: es-Sâib b. el-Akra' b. Avf b. Câbir b. Süfyân (b. Abdiyâfil) b. Sâlim b. Mâlik b. Hutayt b. Cüşem b. Sakîf es-Sekâfî.

²³⁸⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 569; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 388; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 58.

²³⁸⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 569; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 388; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 58.

²³⁸⁶ Talat Sakallı, "Sâib b. Akra'", *DİA*, İstanbul 2008, XXXV, 541.

²³⁸⁷ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 569; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 388; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 58.

²³⁸⁸ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 569; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 388; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 58; Sakallı, "Sâib b. Akra'",

Osman zamanında ise İsfahân valiliği görevini yerine getiren Sâib (r.a), ayrıca Nu‘mân b. Mukarrin ile Nihâvend’in fethine katılmıştır.²³⁸⁹ Bundan sonraki yaşamı hakkında pek fazla bilgi bulunmamakla beraber kaynaklarda, tâbiîn âlimlerinden Mesrûk b. Ecda‘ın kızıyla evlendiği, az sayıda hadis naklettiği ve 36/656 tarihinden sonra İsfahân’da öldüğü bilgisine yer verilmiştir.²³⁹⁰

1.2.34.2. Hz. Peygamber’in Sâib b. Akra‘ Hakkındaki Duası

Sâib b. Akra‘ es-Sekâfi’den nakledilen bir rivayete göre Allah Resûlü (s.a), doğduğunda yanına getirilen Sâib b. Akra‘ın başını okşamış ve annesinin talebi üzerine ona hayır duada bulunmuştur.²³⁹¹

1.2.35. Sâib b. Yezîd

1.2.35.1. Hal Tercemesi²³⁹²

1.2.35.2. Hz. Peygamber’in Sâib b. Yezîd Hakkındaki Duası

Sâib b. Yezîd’den nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), kendisini ziyarete gelen Sâib b. Yezîd’in başını okşamış ve teyzesinin talebi üzerine ona bereket duasında bulunmuştur.²³⁹³

1.2.36. Sammâ bint Büsr²³⁹⁴

1.2.37. Sefîl el-Eşcaî

1.2.37.1. Hal Tercemesi

Eşca‘ kabilesine mensup olan ve asıl ismi Avf b. Mâlik olarak zikredilen Sefîl (r.a) hakkında kaynaklarda, kendisinden nakledilen bir rivayet dışında pek fazla bilgi bulunmamaktadır.²³⁹⁵

DİA, XXXV, 541.

²³⁸⁹ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 388; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 58.

²³⁹⁰ İbn Sa‘d, *Tabakât*, VII/I, 73; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 58; Sakallı, “Sâib b. Akra’”, *DİA*, XXXV, 541.

²³⁹¹ Ebû Nuaym, *Ma‘rifetü’s-sahâbe*, III, 1382, VI, 3450.

²³⁹² Sâib b. Yezîd’in hal tercemesi için bk. s. 197.

²³⁹³ Buhârî, *Sahîh*, Vüdû’ 40 (h.no: 190), Menâkıb 21 (h.no: 3540), 22 (h.no: 3541), Merdâ 18 (h.no: 5670), Da‘avât 31 (h.no: 6352); Müslim, *Sahîh*, Fezâ’il 111; Tirmizî, *Sünen*, Menâkıb 11 (h.no: 3643). Değerlendirme: Tirmizî, bu rivayetin kendi naklettiği vechini “hasen-garib” olarak nitelendirmiştir.

²³⁹⁴ Sammâ bint Büsr’ün hal tercemesi ve hakkındaki dua için bk. s. 234-235.

²³⁹⁵ İbn Abdülber, *İstî‘âb*, II, 687; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, II, 540; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 124.

1.2.37.2. Hz. Peygamber'in Selîl el-Eşcaî Hakkındaki Duası

Selîl el-Eşcaî'den nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), onun şefaatiyle cennete gireceğini müjdelediği müminlerden olabilmek için kendisinden dua talep eden Selîl (r.a) hakkında, “اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ فِي شَفَاعَتِي وَهِيَ لِمَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّي رَسُولُ اللَّهِ” = *Allah'im! Onu, sadece, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim onun peygamberi olduğuma şahitlik edenleri kapsayan şefaatiyle nail eyle*” buyurarak yakarıшта bulunmuştur.²³⁹⁶

1.2.38. Telib b. Sa'lebe

1.2.38.1. Hal Tercemesi

Temîm kabilesinin Anberoğulları koluna mensup olan Telib (r.a)²³⁹⁷, daha çok Hz. Peygamber'in kendisi için yaptığı istiğfar duası ile tanınmıştır. Bunun dışında kaynaklarda onun sonraları Basra'ya yerleştiği ve Zeyneb bint Sa'lebe adında bir de kız kardeşinin olduğu bilgisine yer verilmiştir.²³⁹⁸

1.2.38.2. Hz. Peygamber'in Telib b. Sa'lebe Hakkındaki Duası

Telib b. Sa'lebe'den nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), kendisinden istiğfar talebinde bulunan Telib'e (r.a) üç defa, “اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلتَّائِبِ وَارْحَمْهُ” = *Allah'im! Telib'i bağışla ve ona rahmet et*” buyurarak dua etmiştir.²³⁹⁹

1.2.39. Tufeyl b. Amr

1.2.39.1. Hal Tercemesi

Cömertliği ve şairliğiyle²⁴⁰⁰ tanınan Tufeyl (r.a)²⁴⁰¹, Yemen'de yerleşmiş bulunan Ezd kabilesinin Devsoğulları koluna mensuptur.²⁴⁰² O, hicretten önce

²³⁹⁶ Begavî, *Mu'cemü's-sahâbe*, III, 271 (Benzer rivayetler için bk. İbn Kâni, *Mu'cemü's-sahâbe*, I, 320; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, III, 1447).

²³⁹⁷ Künyesi ve Nesebi: Ebü'l-Hilkâm et-Telib (es-Selib) b. Sa'lebe b. Rebîa b. Atiyye b. Mücfer el-Ahyef b. Ka'b b. el-Anber b. Amr b. Temîm et-Temîmî.

²³⁹⁸ İbn Abdülber, *İstî'âb*, I, 197; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 477; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 190.

²³⁹⁹ Taberânî, *Kebîr*, II, 63; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 402.

²⁴⁰⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 175; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 759

²⁴⁰¹ Nesebi: et-Tufeyl b. Amr b. Tarîf (Humeme) b. el-Âs b. Sa'lebe b. Süleym b. Fehm b. Ganm b. Devs b. Adnân b. Abdillâh b. Zehrân b. Ka'b b. el-Hâris b. Ka'b b. Abdillâh b. Mâlik b. Nasr b. el-Ezd ed-Devsî.

²⁴⁰² İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 175; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 757; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 77; İbn Hacer, *İsâbe*,

müslümanlar muhasara altında iken Mekke'ye gelmiş ve müşriklerin bütün engellemelerine rağmen Resûlullah'ın okuduğu Kur'an âyetlerinden etkilenecek İslâmiyeti kabul etmiştir.²⁴⁰³ Kısa bir süre Mekke'de kalan Tufeyl b. Amr, Peygamber (s.a)'in duasını da alarak memleketine dönmüş ve burada tebliğ faaliyetine başlamıştır.²⁴⁰⁴ O, söz konusu duadan sonra alında beliren mucizevî ışık sebebiyle "Zünnûr = Işık sahibi" lakâbını almıştır.²⁴⁰⁵ Yaptığı çalışmalarla başta annesi, babası, karısı, oğlu ve Ebû Hüreyre olmak üzere pek çok akrabasının İslâm'ı benimsemesine vesile olan Tufeyl (r.a), diğer kabiledaşlarından beklediği ilgiyi görememiştir.²⁴⁰⁶ Bunun üzerine Medine'ye gelen Tufeyl b. Amr durumu Hz. Peygamber'e anlatmış ve kabilesinin hidayete ermesi için ondan dua talebinde bulunmuştur.²⁴⁰⁷ Hz. Peygamber ise onun bu talebini yerine getirmiş ve kendisinden sabırlı bir şekilde faaliyetlerini sürdürmesini istemiştir.²⁴⁰⁸ Peygamber (s.a)'den aldığı dua ile yollara düşen Tufeyl (r.a), çalışmalarına kaldığı yerden devam etmiştir. O, hicretin yedinci yılında (m. 628) kabilesinden bir grup insanla Hayber'e gelerek kuşatmaya katılmış ve gazvenin ardından da Medine'ye yerleşmiştir.²⁴⁰⁹ Mekke'nin fethinden sonra Câhiliye'nin izlerini silmek üzere tekrar memleketine gönderilen Tufeyl b. Amr, burada bulunan "Zülkeffeyn" adındaki putu kendi elleriyle ortadan kaldırmış ve bölge insanının toplu halde İslâm'a yönelmesini sağlamıştır.²⁴¹⁰ O, daha sonra kabiledaşlarıyla birlikte iştirak ettiği Tâif Gazvesi'nden sonra Medine'ye dönmüş ve Resûlullah'ın vefatına kadar bu şehirde kalmıştır.²⁴¹¹ Hz. Ebû Bekir döneminde ise ridde seferlerine katılan Tufeyl (r.a),

III, 286.

²⁴⁰³ İbn Sa'd, Tabakât, IV/I, 175; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 757, 760; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 77; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 287; Zekeriya Güler, "Tufeyl b. Amr", *DİA*, İstanbul 2012, XLI, 323.

²⁴⁰⁴ İbn Sa'd, Tabakât, IV/I, 176; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 758, 759, 760; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 77; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 287.

²⁴⁰⁵ İbn Sa'd, Tabakât, IV/I, 176; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 758, 759; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 77, 78; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 286, 287.

²⁴⁰⁶ İbn Sa'd, Tabakât, IV/I, 176; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 761; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 78; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 287.

²⁴⁰⁷ İbn Sa'd, Tabakât, IV/I, 176; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 758, 761; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 78; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 287.

²⁴⁰⁸ İbn Sa'd, Tabakât, IV/I, 176; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 758, 761; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 78; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 287; Zekeriya Güler, "Tufeyl b. Amr", *DİA*, XLI, 323.

²⁴⁰⁹ İbn Sa'd, Tabakât, IV/I, 176; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 761; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 78; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 287; Güler, "Tufeyl b. Amr", *DİA*, XLI, 323.

²⁴¹⁰ İbn Sa'd, Tabakât, IV/I, 176-177; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 761-762; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 78; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 287; Güler, "Tufeyl b. Amr", *DİA*, XLI, 323.

²⁴¹¹ İbn Sa'd, Tabakât, IV/I, 177; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 762; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 78; İbn Hacer, *İsâbe*,

bu çerçevede yapılan 12/633 tarihli Yemâme Savaşı'nda şehit düşmüştür.²⁴¹² Kaynaklarda onun hadis rivayeti ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.²⁴¹³

1.2.39.2. Hz. Peygamber'in Tufeyl b. Amr Hakkındaki Duaları

Tufeyl b. Amr'dan nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), İslâm'ı tebliğ etmek üzere memleketine geri dönen ve bu konuda kendisinden dua isteyen Tufeyl (r.a) hakkında, *اللَّهُمَّ اجْعَلْ لَهُ آيَةً* = *Allah'ım! Ona bir delil (kavminin hidayetine vesile olabilecek bir mucize) ihsan et*²⁴¹⁴ ve *اللَّهُمَّ نَوِّرْ لَهُ* = *Ya Rab! Ona bir nur (ışık) ver*²⁴¹⁵ buyurarak yakarıшта bulunmuştur.

1.2.40. Ukkâşe b. Mihsan

1.2.40.1. Hal Tercemesi

Huzeyme kabilesinin Esedoğulları koluna²⁴¹⁶ mensup bulunan Ukkâşe (r.a)²⁴¹⁷, Hz. Peygamber'in vefatı sırasında kırk dört yaşında olması²⁴¹⁸ dolayısıyla 588 yılında Mekke'de dünyaya gelmiştir.²⁴¹⁹ O, Abdüşemsoğulları'nın müttefiki olarak yaşadığı Mekke'de kardeşleri Ebû Sinân, Ümmü Kays ve yeğeni Sinân b. Ebû Sinân ile birlikte İslâm dinini kabul etmiştir.²⁴²⁰ Böylece ilk müslümanlar arasında yer alan ve otuz dört yaşlarında iken de (m. 622 yılında) bütün akrabaları ile beraber Medine'ye hicret eden Ukkâşe b. Mihsan, daha sonra Resûlullah döneminde meydana gelen gazve ve

III, 287; Güler, "Tufeyl b. Amr", *DİA*, XLI, 323.

²⁴¹² İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 177; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 762; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 78, 79; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 288; Güler, "Tufeyl b. Amr", *DİA*, XLI, 323.

²⁴¹³ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 175-177; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 757-762; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 77-79; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 286-288; Güler, "Tufeyl b. Amr", *DİA*, XLI, 323.

²⁴¹⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV/I, 176; Zehebî, *Siyer*, I, 344-345 (Zehebî, bu rivayetin râvilerinden İbnü'l-Kelbî'yi "metrûk", Ebû Sâlih Bâzâm'ı ise "zayıf" ve "müdelis" olarak nitelendirmiştir).

²⁴¹⁵ Ebü'l-Münzir Hişâm b. Muhammed el-Kelbî, *Nesebü Me'ad ve'l-Yemeni'l-kebîr*, thk. Nâcî Hasen, 1. baskı, I-II, Âlemü'l-Kütüb ve Mektebetü'n-Nehzati'l-Arabiyye, Beyrut 1988, II, 495; Zehebî, *Mîzân*, IV, 304 (Zehebî, bu rivayetin râvilerinden İbnü'l-Kelbî'nin Dârekutnî ve başkaları tarafından "metrûk", İbn Asâkir tarafından ise "Güvenilir olmayan bir râfîzî" olarak nitelendirildiğini belirtmiştir).

²⁴¹⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 64; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1080; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 64-65; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 256.

²⁴¹⁷ Künyesi ve Nesebi: Ebû Mihsan Ukkâşe b. Mihsan b. Hursân b. Kays b. Mürre b. Kesîr (Kebîr/Bekîr) b. Ganm b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme el-Esedî.

²⁴¹⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 64; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1080; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 65.

²⁴¹⁹ Ayhan Tekineş, "Ukkâşe b. Mihsan", *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 70.

²⁴²⁰ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1080; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 65; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 256; Tekineş, "Ukkâşe b. Mihsan", *DİA*, XLII, 70.

seriyyelere katılmıştır.²⁴²¹ Ayrıca o, Gamre (6/627) ve Cinâb (9/630) seriyyelerini yönetmiş²⁴²²; binicilikteki ustalığından dolayı da Peygamber (s.a)'in “*Arapların En İyi Süvarisi*” şeklindeki övgüsüne mazhar olmuştur.²⁴²³ Asr-ı saâdet'te zekât memurluğu²⁴²⁴ da yapan Ukkâşe (r.a), Hz. Ebû Bekir devrinde gerçekleştirilen ridde muharebeleri esnasında (11/632) isyancılardan Tuleyha el-Esedî ile çarpışırken şehit düşmüştür.²⁴²⁵ Onun Peygamber (s.a)'den naklettiği hadislerle daha çok Kütübü Sitte dışındaki kaynaklarda rastlanmaktadır.²⁴²⁶

1.2.40.2. Hz. Peygamber'in Ukkâşe b. Mihsan Hakkındaki Duası

Ebû Hüreyre, İbn Abbas, İbn Mes'ûd, İmrân b. Husayn ve Esmâ bint Ebû Bekir tarafından nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), sorguya çekilmeden cennete gireceğini müjdelediği yetmiş bin kişiden biri olabilmek için kendisinden dua talep eden Ukkâşe b. Mihsan hakkında, “اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ مِنْهُمْ” = *Allah'im! Bunu da onlardan eyle*” buyurarak duada bulunmuştur.²⁴²⁷

1.2.41. Ümmü Abdullah²⁴²⁸

1.2.42. Ümmü'l-Ezher el-Âişiyye

1.2.42.1. Hal Tercemesi

Bekir b. Vâil kabilesinin Âişoğulları kolundan olan Ümmü'l-Ezher hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Sadece sâliha bir kadın olduğu ve Resûlullah'ın duasını aldığı rivayet edilmektedir.²⁴²⁹

²⁴²¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 64; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1080; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 65; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 256; Tekineş, “Ukkâşe b. Mihsan”, *DİA*, XLII, 70.

²⁴²² İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 64; Tekineş, “Ukkâşe b. Mihsan”, *DİA*, XLII, 71.

²⁴²³ Tekineş, “Ukkâşe b. Mihsan”, *DİA*, XLII, 71.

²⁴²⁴ Tekineş, “Ukkâşe b. Mihsan”, *DİA*, XLII, 71.

²⁴²⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 65; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 1080; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 65; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 256.

²⁴²⁶ Tekineş, “Ukkâşe b. Mihsan”, *DİA*, XLII, 71.

²⁴²⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 401, 402, 420, 454, II, 302, 351, 400, 456, 502, VI, 354; Dârimî, *Sünen*, Rikâk 86 (h.no: 2807), 102 (h.no: 2823); Buhârî, *Sahîh*, Libâs 18 (h.no: 5811), Rikâk 50 (h.no: 6541, 6542); Müslim, *Sahîh*, İmân 367, 369. Benzer rivayetler için bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 436; Buhârî, *Sahîh*, Tıb 17 (h.no: 5705), 42 (h.no: 5752); Müslim, *Sahîh*, İmân 371, 374.

²⁴²⁸ Ümmü Abdullah'ın hal tercemesi ve hakkındaki dua için bk. s. 234-235.

²⁴²⁹ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1924-1925; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 287; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 210.

1.2.42.2. Hz. Peygamber'in Ümmü'l-Ezher Hakkındaki Duası

Ümmü'l-Ezher'den nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), babasının yanında kendisini ziyarete gelen Ümmü'l-Ezher'e eliyle dokunmuş ve ona bereket duasında bulunmuştur.²⁴³⁰

1.2.43. Ümmü Harâm bint Milhân

1.2.43.1. Hal Tercemesi

Hazrec kabilesinin Neccârîoğulları koluna mensup olan Ümmü Harâm (r.a)²⁴³¹, Hz. Peygamber'e biat eden ilk hanım sahâbilerdendir.²⁴³² Babası Milhân b. Hâlid ile annesi Müleyke²⁴³³ bint Mâlik Câhiliye döneminde ölmüş²⁴³⁴; diğer akrabalarının birçoğu ise İslâm'ı seçerek Medinelî ilk müslümanlar arasında yer almıştır. Bunlardan yeğeni Enes b. Mâlik Resûlullah'ın hizmetinde bulunmuş; kız kardeşi Ümmü Süleym gazvelerde askerlerin tedavisini gerçekleştirmiş; erkek kardeşleri Harâm ve Süleym ise Bi'rîmaûne'de şehit düşmüştür.²⁴³⁵ İlk evliliğini Uhud şehitlerinden Amr b. Kays ile yapan Ümmü Harâm bint Milhân onun şehadetinin ardından Ubâde b. Sâmî ile evlenmiş; bu evliliklerinden Kays b. Amr, Abdullah b. Amr ve Muhammed b. Ubâde isminde üç oğlu dünyaya gelmiştir.²⁴³⁶ Dedesi Abdülmuttalib'in annesi Selmâ'nın Neccârîoğulları'ndan olması dolayısıyla kendisine akraba olan Hz. Peygamber, Kuba Mescidi'ni ziyaret ettiğinde Ümmü Harâm'ın evine de uğramış ve zaman zaman burada dinlenmiştir.²⁴³⁷ Hz. Peygamber döneminde yapılan gazvelerde yaralı askerleri tedavi eden Ümmü Harâm (r.a), onun vefatından sonra da kocasıyla birlikte Suriye'nin fethine katılmıştır.²⁴³⁸ Son olarak Hz. Osman devrinde iştirak ettiği Kıbrıs seferinde (28/648)

²⁴³⁰ Taberânî, *Kebîr*, XXV, 172.

²⁴³¹ Künyesi ve Nesebi: Ümmü Harâm bint Milhân b. Hâlid b. Zeyd b. Harâm b. Cündeb b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr (Teymüllât/Teymullâh) b. Sa'lebe b. Amr b. el-Hazrec el-Hazreciyye.

²⁴³² İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 318; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1931; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 304; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 222.

²⁴³³ Nesebi: Müleyke bint Mâlik b. Adî b. Zeydmenât b. Adî b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr el-Hazreciyye.

²⁴³⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 318; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1931; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 304; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 222.

²⁴³⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1931; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 305; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 222.

²⁴³⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 318; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1931; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 305; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 223; M. Yaşar Kandemir, "Ümmü Harâm", *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 321.

²⁴³⁷ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1931; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 305; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 222, 223.

²⁴³⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 319; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1931; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 305; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 222, 223; Kandemir, "Ümmü Harâm", *DİA*, XLII, 322.

bindiği hayvandan düşerek yaşamını yitirmiş ve burada toprağa verilmiştir.²⁴³⁹ Kıbrıs'ın Larnaka şehrinde bulunan ve "Hala Sultan Tekkesi" olarak bilinen türbesi günümüzde de bölgenin en önemli ziyaret merkezlerindedir.²⁴⁴⁰ Peygamber (s.a)'in teyzesi gibi gördüğü Ümmü Harâm bint Milhân, ondan sadece yedi hadis nakletmiştir.²⁴⁴¹

1.2.43.2. Hz. Peygamber'in Ümmü Harâm Hakkındaki Duası

Ümmü Harâm'dan nakledilen bir rivayete göre Allah Resûlü (s.a), rüyasında gördüğü deniz mücahidlerinden olabilmek için kendisinden dua isteyen Ümmü Harâm hakkında, "اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا مِنْهُمْ" = *Allah'im! Bunu da onlardan eyle*" buyurarak dua etmiştir. Bu yakarışın bir neticesi olarak kocası Ubâde b. Sâmî ile birlikte deniz gazvesine çıkan Ümmü Harâm, Kıbrıs'ın fethi sırasında bineğinden düşerek ağır yaralanmış ve burada yaşamını yitirmiştir.²⁴⁴²

1.2.44. Ümmü Hassân b. Şeddâd²⁴⁴³

1.2.45. Ümmü Seleme

1.2.45.1. Hal Tercemesi

Hz. Peygamber'in hanımlarından olan Ümmü Seleme (r.a)²⁴⁴⁴, Kureyş kabilesinin Mahzûmoğulları koluna mensuptur.²⁴⁴⁵ Babası, cömertliğinden dolayı "Zâdü'r-Râkib" lakâbıyla tanınan Ebû Ümeyye b. Mugîre; annesi ise Kinâne kabilesinin Firâsoğulları kolundan Âtike²⁴⁴⁶ bint Âmir'dir.²⁴⁴⁷ Seksen dört yaşında ölmesi sebebiyle

²⁴³⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 319; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1931; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 305; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 223; Kandemir, "Ümmü Harâm", *DİA*, XLII, 322.

²⁴⁴⁰ Kandemir, "Ümmü Harâm", *DİA*, XLII, 322.

²⁴⁴¹ İbn Hazm, *Sîre*, s. 287.

²⁴⁴² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 264, VI, 361; Buhârî, *Sahîh*, Cihâd 63 (h.no: 2877-2878). Benzer rivayetler için bk. Mâlik, *Muvatta*, Cihâd 39; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 423, 435; Dârimî, *Sünen*, Cihâd 29 (h.no: 2421); Buhârî, *Sahîh*, Cihâd 3 (h.no: 2788-2789), 8 (h.no: 2799-2800), 75 (h.no: 2894-2895), 93 (h.no: 2924), İstî'zân 41 (h.no: 6282-6283), Ta'bîr 12 (h.no: 7002); Müslim, *Sahîh*, İmâre 160, 161; İbn Mâce, *Sünen*, Cihâd 10 (h.no: 2776); Ebû Dâvûd, *Sünen*, Cihâd 9 (h.no: 2490); Tirmizî, *Sünen*, Cihâd 15 (h.no: 1645); Nesâî, *Sünen*, Cihâd 40 (h.no: 3171, 3172). Değerlendirme: Tirmizî, kendi rivayetini "hasen-sahih" olarak nitelendirmiştir.

²⁴⁴³ Ümmü Hassân'ın hal tercemesi ve hakkındaki dua için bk. s. 248.

²⁴⁴⁴ Künyesi ve Nesebi: Ümmü Seleme Hind (Remle) bint Ebî Ümeyye Huzeyfe (Sehl/Süheyl) b. el-Mugîre b. Abdillâh b. Ömer b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre el-Mahzûmiyye.

²⁴⁴⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 60; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1920, 1939; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 278, 329; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 203, 240.

²⁴⁴⁶ Nesebi: Âtike bint Âmir b. Rebîa b. b. Mâlik b. Cezîme (Huzeyme) b. Alkame b. Firâs b. Ganm b. Mâlik b. Kinâne el-Kinâniyye.

²⁴⁴⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 60; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1920, 1939; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 278, 329; İbn

597 yılında doğduğu düşünülen²⁴⁴⁸ ve asıl ismi de çoğunluğun görüşüne göre “Hind” olarak zikredilen²⁴⁴⁹ Ümmü Seleme (r.a), kocası Ebû Seleme el-Mahzûmî ile birlikte ilk on iki²⁴⁵⁰ müslüman arasında yer almıştır. Akrabalarından kardeşleri²⁴⁵¹ Abdullah, Âmir, Züheyr, Muhâcir, Rayta ve Karîbe ile amcaoğulları Ayyâş b. Ebû Rebîa, Abdullah b. Ebû Rebîa, Hişâm b. Ebû Huzeyfe, Seleme b. Hişâm, Hâris b. Hişâm, Velîd b. Velîd ve Hâlid b. Velîd de sahâbedendir. Kocasıyla beraber önce Habeşistan hicretine katılan Ümmü Seleme (r.a), daha sonra da yakınlarının bütün engellemelerine rağmen Medine’ye hicret etmiştir.²⁴⁵² Onun, Ebû Seleme’den hepsi de sahâbî olan ve Resûlullah’ın terbiyesinde yetişen ikisi kız dört çocuğu²⁴⁵³ dünyaya gelmiştir.²⁴⁵⁴ Kocasının Uhud Gazvesi’nde aldığı bir yaradan dolayı yaşamını yitirmesinin ardından hicretin dördüncü yılında (m. 626) Nebî (s.a) ile evlenen Ümmü Seleme (r.a), onunla birlikte Hayber ve Tâif gazvelerinde hazır bulunmuştur.²⁴⁵⁵ O, 62/681 yılında Medine’de vefat etmiş; Ebû Hüreyre’nin kıldırıldığı cenaze namazından sonra ise Bakîc kabristanında toprağa verilmiştir.²⁴⁵⁶ Müminlerin anneleri içerisinde en son vefat eden²⁴⁵⁷ ve müctehid sahâbîlerden olması²⁴⁵⁸ hasebiyle zaman zaman Peygamber (s.a)’in danışmanlığını da yapan²⁴⁵⁹ Ümmü Seleme (r.a), kendisinden aktardığı üç yüz yetmiş sekiz²⁴⁶⁰ rivayetle “Ashâbül-Mîmîn = İki yüz ile bin arasında hadis nakleden on sahâbî” içerisinde sayılmıştır.²⁴⁶¹

Zeyneb bint Ebû Seleme: Hz. Peygamber’in üvey kızı olmasından dolayı

Hacer, *İsâbe*, VIII, 203, 240.

²⁴⁴⁸ M. Yaşar Kandemir, “Ümmü Seleme”, *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 328.

²⁴⁴⁹ İbn Sa’d, Tabakât, VIII, 60; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1920, 1939; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 278, 329; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 203, 240.

²⁴⁵⁰ İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 240; Kandemir, “Ümmü Seleme”, *DİA*, XLII, 329.

²⁴⁵¹ Kandemir, “Ümmü Seleme”, *DİA*, XLII, 328.

²⁴⁵² İbn Sa’d, Tabakât, VIII, 60; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1921, 1939; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 278, 329-330; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 203, 240-241; Kandemir, “Ümmü Seleme”, *DİA*, XLII, 329.

²⁴⁵³ Çocukları: Seleme b. Ebû Seleme, Ömer b. Ebû Seleme, Zeyneb bint Ebû Seleme, Dürre bint Ebû Seleme.

²⁴⁵⁴ İbn Sa’d, Tabakât, VIII, 60; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1939; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 329; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 240; Kandemir, “Ümmü Seleme”, *DİA*, XLII, 329.

²⁴⁵⁵ İbn Sa’d, Tabakât, VIII, 60-64, 67; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1921, 1939; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 278, 330; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 203-204, 241; Kandemir, “Ümmü Seleme”, *DİA*, XLII, 329.

²⁴⁵⁶ İbn Sa’d, Tabakât, VIII, 67; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1921; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 278; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 204, 241; Kandemir, “Ümmü Seleme”, *DİA*, XLII, 329.

²⁴⁵⁷ İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 241; Kandemir, “Ümmü Seleme”, *DİA*, XLII, 329.

²⁴⁵⁸ Kandemir, “Ümmü Seleme”, *DİA*, XLII, 329.

²⁴⁵⁹ İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 241; Kandemir, “Ümmü Seleme”, *DİA*, XLII, 329.

²⁴⁶⁰ İbn Hazm, *Şîre*, s. 276.

²⁴⁶¹ Kandemir, “Ümmü Seleme”, *DİA*, XLII, 329.

“Rebîbetü Resûlullâh” lakâbı ile anılan Zeyneb (r.a)²⁴⁶², Kureyş kabilesinin Mahzûmoğulları koluna mensuptur.²⁴⁶³ Babası Uhud şehitlerinden Ebû Seleme el-Mahzûmî, annesi ise Peygamber (s.a)’in hanımlarından Ümmü Seleme’dir.²⁴⁶⁴ Habeşistan’da doğduğu söylenen ve burada kendisine “Berre” adı verilen Zeyneb (r.a), ebeveyni ile birlikte Medine’ye geldiğinde Nebî (s.a) tarafından “Zeyneb bint Ebû Seleme” olarak isimlendirilmiştir.²⁴⁶⁵ O, annesinin onunla evlenmesinden sonra kardeşleriyle beraber Resûlullah’ın terbiyesinde yetişmiş; büyüdükten sonra da teyzesi Kureybe bint Ebû Ümeyye’nin oğlu Abdullah b. Zem’a ile evlendirilmiştir.²⁴⁶⁶ Onun bu evliliğinden üçü kız sekiz çocuğu²⁴⁶⁷ dünyaya gelmiştir.²⁴⁶⁸ Dönemin fakih sahâbîlerinden biri olan Zeyneb (r.a), 73/693 yılında Medine’de ölmüştür.²⁴⁶⁹

1.2.45.2. Hz. Peygamber’in Ümmü Seleme ve kızı Hakkındaki Duası

Zeyneb bint Ebû Seleme’den gelen bir rivayete göre Nebî (s.a), hanımı Ümmü Seleme’nin yanında iken kızı Fâtıma ile torunları Hasan ve Hüseyin hakkında, “رَحْمَةُ اللَّهِ = وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ = Allah’ın rahmeti ve bereketi sizin üzerinize olsun ey ev halkım!” buyurarak duada bulunmuştur. Bunu gören Ümmü Seleme ağlamaya başlamış ve ondan kızıyla kendisine de böyle dua etmesini istemiştir. Eşinin bu talebini geri çevirmeyen Allah Resûlü (s.a) ise, “أَنْتِ وَأَبْنَتُكَ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ = Sen ve kızın da ehli beyttensiniz!” buyurarak onları da bu duanın kapsamına almıştır.²⁴⁷⁰

²⁴⁶² Nesebi: Zeyneb bint Ebû Seleme Abdullah b. Abdilesed b. Hilâl b. Abdillâh b. Ömer b. Mahzûm el-Mahzûmiyye.

²⁴⁶³ İbn Sa’d, Tabakât, VIII, 338; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1854; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 132; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 96.

²⁴⁶⁴ İbn Sa’d, Tabakât, VIII, 338; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1854-1855; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 132-133; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 96.

²⁴⁶⁵ İbn Sa’d, Tabakât, VIII, 338; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1855; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 133; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 96.

²⁴⁶⁶ İbn Sa’d, Tabakât, VIII, 338; İbn Abdülber, *İstî’âb*, IV, 1855; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 133; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 96; Ayşe Esra Şahyar, “Zeyneb bint Ebû Seleme”, *DİA*, İstanbul 2013, XLIV, 359.

²⁴⁶⁷ Çocukları: Abdurrahman, Yezîd, Vehb, Ebû Seleme, Ebû Ubeyde, Kebîr, Kureybe, Ümmü Külsûm, Ümmü Seleme.

²⁴⁶⁸ İbn Sa’d, Tabakât, VIII, 338.

²⁴⁶⁹ İbn Sa’d, Tabakât, VIII, 338; Şahyar, “Zeyneb bint Ebû Seleme”, *DİA*, XLIV, 359.

²⁴⁷⁰ Taberânî, *Kebîr*, XXIV, 281; Heysemî, *Zevâ’id*, IX, 171. Değerlendirme: Heysemî, bu rivayetin râvilerinden Ebû Abdurrahman Abdullah b. Lehî’a el-Hadramî’nin zayıf bir râvi olduğunu belirtmiştir.

1.2.46. Ümmü Umâre

1.2.46.1. Hal Tercemesi²⁴⁷¹

1.2.46.2. Hz. Peygamber'in Ümmü Umâre ve Ailesi Hakkındaki Duası

Abdullah b. Zeyd'in naklettiği bir rivayete göre Nebî (s.a), cennet refiki olabilmeleri için dua isteyen Ümmü Umâre'ye, kocası Gaziyeye ile oğulları Abdullah ve Habîb'i de kapsayacak şekilde, “اللَّهُمَّ اجْعَلْهُمْ رُفَقَائِي فِي الْجَنَّةِ” = *Allah'ım! Onları cennette refikim eyle*” buyurarak dua etmiştir.²⁴⁷²

1.2.47. Ümmü Zufer

1.2.47.1. Hal Tercemesi

Müzeyne kabilesinden ya da Habeş asıllı siyahî bir kadın olarak vasıflandırılan Ümmü Zufer hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Sadece Hz. Hatice'nin hizmetçilerinden biri olduğu ve Resûlullah tarafından kendisine “Cüsâme” yerine “Hisâne” ya da “Hizâne” isimlerinin verildiği rivayet edilmiştir. Bazı kaynaklarda ise ismi “Sü'ayra” ve “Şükayra” şeklinde geçmektedir. O, daha çok Peygamber (s.a)'den talep ettiği dua ile tanınmıştır.²⁴⁷³

1.2.47.2. Hz. Peygamber'in Ümmü Zufer Hakkındaki Duası

Abdullah b. Abbas'dan gelen bir rivayete göre Nebî (s.a), sara hastası olmasından dolayı rahatsızlık anlarında kendisine hakim olamayıp elbisesinin açılmasından yakınan ve bu konuda kendisinden dua isteyen Ümmü Zufer için mahrem yerlerinin açılmamasına yönelik bir dua yapmıştır.²⁴⁷⁴

1.2.48. Yezîd b. Esved

1.2.48.1. Hal Tercemesi

Kinde kabilesinden Esved b. Seleme'nin oğlu olan Yezîd (r.a)²⁴⁷⁵ hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Sadece, küçükken babasıyla birlikte Hz. Peygamber'i

²⁴⁷¹ Ümmü Umâre ve ailesinin hal tercemesi için bk. s. 215-216.

²⁴⁷² Vâkîdî, *Megâzi*, I, 273.

²⁴⁷³ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 322-323; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 234-235.

²⁴⁷⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 346; Buhârî, *Sahih*, Merdâ 6 (h.no: 5652); Müslim, *Sahih*, Birr 54.

²⁴⁷⁵ Nesebi: Yezîd b. el-Esved b. Seleme b. Hucr b. Vehb b. Rebîa b. Muâviye el-Kindî.

ziyaret ettiği bilinmektedir.²⁴⁷⁶

1.2.48.2. Hz. Peygamber'in Yezîd b. Esved Hakkındaki Duası

İbnü'l-Kelbî tarafından nakledilen bir rivayete göre Allah Resûlü (s.a), ziyaretleri sırasında babasının isteği üzerine Yezîd b. Esved'e hayır duada bulunmuştur.²⁴⁷⁷

1.2.49. Zeyneb bint Ebû Seleme²⁴⁷⁸

2. MÜSLÜMAN OLUŞLARINDAN ÖNCE DUA EDİLEN BAZI SAHÂBÎLER

2.1. HZ. PEYGAMBER'İN KENDİLİĞİNDEN DUA ETTİĞİ BAZI SAHÂBÎLER

2.1.1. Abdullah b. Mes'ûd

2.1.1.1. Hal Tercemesi

İlk müslümanlardan altıncısı²⁴⁷⁹ olan Abdullah (r.a)²⁴⁸⁰, fakir bir ailede²⁴⁸¹ dünyaya gelmiştir. Babası, Mekke'ye yerleşirken Zühreoğulları kabilesiyle ittifak yapan Mes'ûd b. Gâfil, annesi ise ilk müslüman hanım sahâbîlerden Ümmü Abd²⁴⁸² bint Abdüvüd'dür.²⁴⁸³ O, ilk kez Ukbe b. Ebû Muayt'ın sürülerini otlatırken tanıştığı Peygamber (s.a)'in süt vermeyen bir koyunu yaptığı dua ile semizleştirmesi üzerine müslüman olmuş²⁴⁸⁴ ve o günden sonra kendisini Hz. Peygamber'in hizmetine

²⁴⁷⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 230; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 337.

²⁴⁷⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 230; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 337.

²⁴⁷⁸ Zeyneb bint Ebû Seleme'nin hal tercemesi ve hakkındaki dua için bk. s. 264-265.

²⁴⁷⁹ İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 129.

²⁴⁸⁰ Nesebi: Ebû Abdurrahman Abdullah b. Mes'ûd b. Gâfil b. Habîb b. Şemh b. Fe'r b. Mahzûm b. Sâhile b. Kâhil b. el-Hâris b. Temîm b. Sa'd b. Hüzeyl b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar el-Hüzelî.

²⁴⁸¹ İsmail Cerrahoğlu, "Abdullah b. Mes'ûd", *DİA*, I, 114.

²⁴⁸² Nesebi: Ümmü Abd bint Abdüvüd b. Sevâ b. Kureym b. Sâhile b. Kâhil b. el-Hâris b. Temîm b. Sa'd b. Hüzeyl b. Müdrike el-Hüzelîye.

²⁴⁸³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 106; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 987; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 382; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 129.

²⁴⁸⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 106-107; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 987-988; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 382; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 129.

adamıştır.²⁴⁸⁵ Mescid-i Harâm'da açıktan Kur'an okuyan ilk sahâbî²⁴⁸⁶ olma özelliğini taşıyan Abdullah b. Mes'ûd, önce Habeşistan hicretlerine katılmış; daha sonra Medine'ye hicret eden ilk sahâbîler arasında yer almıştır.²⁴⁸⁷ Nebî (s.a), onunla Zübeyr b. Avvâm ya da hicretten sonra evine misafir olduğu Muâz b. Cebel arasında kardeşlik bağı kurmuştur.²⁴⁸⁸ Kardeşi Ukbe b. Mes'ûd'un da ilk müslümanlardan olduğu ve annesine nisbetle "İbn Ümmü Abd" adıyla anıldığı²⁴⁸⁹ Abdullah (r.a), Nebî (s.a) zamanında meydana gelen bütün seferlere ve savaşlara iştirak etmiş; Bedir Savaşı'nda da yaralı bir halde bulduğu Ebû Cehil'i öldürerek Peygamber (s.a)'in övgüsünü kazanmıştır.²⁴⁹⁰ O, önce Mescid-i Nebî'de²⁴⁹¹ daha sonra da Hz. Ömer ve Hz. Osman devrinde kadılık²⁴⁹² göreviyle gittiği Kûfe'de, İslâm'ı öğrenmek isteyen kimselere hocalık yapmış ve burada temelleri atılan Ehl-i Rey ekolünün kurucusu²⁴⁹³ olmuştur. Ancak sonraları Hz. Osman tarafından Medine'ye çağrılan İbn Mes'ûd, bir süre sonra hastalanmış ve hicretin otuz ikinci yılında (m. 654) altmış yaşlarında iken burada vefat etmiştir.²⁴⁹⁴ Cenazesi Hz. Osman ya da Ammâr b. Yâsir'in kıldırıldığı cenaze namazından sonra Bakî' Kabristanı'na defnedilmiştir.²⁴⁹⁵ Sesi güzel olduğu için Peygamber (s.a)'in kendisinden Kur'an dinlediği ve kendisini cennetle müjdelediği²⁴⁹⁶ Abdullah b. Mes'ûd, daha çok Kur'an ilimlerindeki otoritesiyle tanınmış ve bu alanda birçok öğrenci yetiştirmiştir.²⁴⁹⁷ O, Hz. Peygamber'le olan yakın münasebeti sebebiyle ondan birçok hadis ezberleme fırsatı bulmuş²⁴⁹⁸ ve kendisinden toplam sekiz yüz kırk

²⁴⁸⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 108; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 988; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 383; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 129.

²⁴⁸⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 107; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 382; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 129.

²⁴⁸⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 107; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 988; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 383; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 129.

²⁴⁸⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 107; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 994; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 129.

²⁴⁸⁹ İsmail Cerrahoğlu, "Abdullah b. Mes'ûd", *DİA*, I, 114.

²⁴⁹⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 108; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 988, 990; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 383; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 129.

²⁴⁹¹ Cerrahoğlu, "Abdullah b. Mes'ûd", *DİA*, I, 115.

²⁴⁹² İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 111; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 992-993; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 385-386; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 130.

²⁴⁹³ Cerrahoğlu, "Abdullah b. Mes'ûd", *DİA*, I, 115.

²⁴⁹⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 113; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 993-994; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 387; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 130.

²⁴⁹⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, III/I, 113; İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 994; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 387; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 130.

²⁴⁹⁶ İbn Abdülber, *İstî'âb*, III, 988, 990; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 383-384; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 129.

²⁴⁹⁷ İsmail Cerrahoğlu, "Abdullah b. Mes'ûd", *DİA*, I, 116-117.

²⁴⁹⁸ Cerrahoğlu, "Abdullah b. Mes'ûd", *DİA*, I, 115.

sekiz²⁴⁹⁹ hadis rivayet etmiştir.

2.1.1.2. Hz. Peygamber'in Abdullah b. Mes'ûd Hakkındaki Duası

Abdullah b. Mes'ûd'dan gelen bir rivayete göre Nebî (s.a) bir gün Hz. Ebû Bekir'le birlikte, o sırada Ukbe b. Ebû Muayt'ın koyunlarını otlatmakta olan İbn Mes'ûd'un yanına uğramış ve ona sütü olup olmadığını sormuş; o da koyunların kendisine ait olmadığını söylemiştir. Bunun üzerine Nebî (s.a), ondan kendisine süt vermeyen bir koyun getirmesini istemiş ve memelerine elini sürüp dua ettikten sonra hayvanı sağmaya başlamıştır. Koyunun memesinden süt geldiğini gören Abdullah (r.a) hayretler içinde kalmış ve Hz. Peygamber'den bunu ona da öğretmesini istemiştir. Ebû Bekir (r.a) ile birlikte sütü içen Allah Resûlü (s.a), o günlerde küçük bir çocuk olan Abdullah b. Mes'ûd'un bu isteğine başını okşayarak cevap vermiş ve ona, "يَرْحَمُكَ اللَّهُ" = *Allah sana rahmet etsin!*" buyurarak dua etmiştir.²⁵⁰⁰

2.1.2. Ebû Mahzûre

2.1.2.1. Hal Tercemesi

Hz. Peygamber'in Mescid-i Harâm'a müezzin olarak görevlendirdiği²⁵⁰¹ Ebû Mahzûre (r.a)²⁵⁰², Kureyş kabilesinin Cumahoğulları koluna mensuptur.²⁵⁰³ İsmi ve nesebi konusunda farklı görüşler bulunduğu için o daha çok künyesiyle tanınmıştır.²⁵⁰⁴ Müslüman olmadan önce Peygamber (s.a)'e ve ashabına büyük bir kin beslediğini ifade eden Ebû Mahzûre (r.a), Mekke'nin fethedildiği sene (8/630) Allah Resûlü (s.a) ile aralarında geçen ilginç bir diyalog neticesinde İslâm dinini kabul etmiştir.²⁵⁰⁵ Söz konusu diyalogun anlatıldığı ilgili rivayete²⁵⁰⁶ göre Nebî (s.a), Tâif Gazvesi'nden dönerken Mekke yakınlarındaki Ci'râne'de ashabıyla beraber bir süre konaklamış ve kılınacak namaz için Bilâl-i Habeşî'den ezan okumasını istemişti. O sırada ezanı işiten

²⁴⁹⁹ İbn Hazm, *Sîre*, s. 276.

²⁵⁰⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 379.

²⁵⁰¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 333; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1752-1753; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 273.

²⁵⁰² Künyesi ve Nesebi: Ebû Mahzûre Evs b. Mi'yer b. Levzân b. Rebîa b. Ureyc b. Sa'd b. Cumah el-Cumahî.

²⁵⁰³ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 332; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1751; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 273.

²⁵⁰⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 332; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1751-1752; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 273; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 172.

²⁵⁰⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 333; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1753; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 273.

²⁵⁰⁶ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1753.

Ebû Mahzûre ve arkadaşları, müslümanlara karşı hissettikleri kinin de etkisiyle müezzini abartılı bir sesle taklit ederek ezanla alay etmeye başlamışlardı. Bunu duyan Hz. Peygamber, içlerinden birinin ezanı çok güzel okuduğunu farketmiş ve hangisi olduğunu anlamak için onları yanına çağırarak hepsine sırayla ezan okutturmuştu. Sonunda da Ebû Mahzûre'nin okuduğu ezanı çok beğenmiş ve başını okşadıktan sonra ona bir miktar para vererek dua etmişti. Bu görüşmenin ardından kalbi İslâm'a ısınan ve müslüman olan Ebû Mahzûre (r.a), Nebî (s.a)'den onu Mescid-i Harâm'a müezzin olarak görevlendirmesini talep etmiştir.²⁵⁰⁷ Onun bu isteğini geri çevirmeyen Peygamber (s.a), görevlendirme bilgisini Mekke valisi Attâb b. Esîd vasıtasıyla ona tebliğ etmiştir.²⁵⁰⁸ Onun okşadığı saçları hiç kesmeyen²⁵⁰⁹ Ebû Mahzûre (r.a), 59/679 yılında vefatına kadar müezzinlik görevine devam etmiştir.²⁵¹⁰ Vefatından sonra da bu görevi oğlu ve torunları yürütmüştür.²⁵¹¹ O, Nebî (s.a)'den toplam on hadis rivayet etmiştir.²⁵¹²

2.1.2.2. Hz. Peygamber'in Ebû Mahzûre Hakkındaki Duası

Ebû Mahzûre ile ilgili bizzat kendisinden nakledilen tek rivayete göre Nebî (s.a), Tâif Gazvesi'nden dönerken Ci'râne'de tanıştığı Ebû Mahzûre'nin ezan okuyuşunu çok beğenmiş ve başını okşadıktan sonra ona, “بَارِكْ اللَّهُ فِيكَ / بَارِكْ اللَّهُ لَكَ وَبَارِكْ عَلَيْكَ = Allah seni mübarek kılsın!” buyurarak dua etmiştir.²⁵¹³

2.1.3. Ömer b. Hattâb

2.1.3.1. Hal Tercemesi²⁵¹⁴

2.1.3.2. Hz. Peygamber'in Ömer b. Hattâb Hakkındaki Duaları

Hz. Ömer hakkında vârid olan iman içerikli duaların yer aldığı rivayetlerden ilki İbn Abbas ve İbn Ömer'e, ikincisi İbn Abbas'a, üçüncüsü ise yine İbn Ömer'e aittir.

²⁵⁰⁷ Murat Sarıcık, “Ebû Mahzûre”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 179.

²⁵⁰⁸ Sarıcık, “Ebû Mahzûre”, *DİA*, X, 179.

²⁵⁰⁹ Sarıcık, “Ebû Mahzûre”, *DİA*, X, 179.

²⁵¹⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 333; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1752; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 274; İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 172.

²⁵¹¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 333; İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1752; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 273.

²⁵¹² İbn Hazm, *Şîre*, s. 285.

²⁵¹³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 409; İbn Mâce, *Sünen*, Ezân 2 (h.no: 708); Nesâî, *Sünen*, Ezân 6 (h.no: 633).

²⁵¹⁴ Hz. Ömer'in hal tercemesi için bk. s. 61-63.

Bunlardan İbn Abbas ile İbn Ömer'in naklettiği ortak rivayete göre Nebî (s.a), müslüman olmalarını çok istediği Ömer b. Hattâb ile Ebû Cehil hakkında “اللَّهُمَّ أَعِزَّ الْإِسْلَامَ” بأحبَّ هَٰذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ إِلَيْكَ يَا بِي جَهْلٍ أَوْ بِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ = Allah'ım! İslâm'ı, şu iki adamdan yani Ebû Cehil ile Ömer ibnü'l-Hattâb'dan sana en sevgili olanı ile güçlendir” buyurarak duada bulunmuş²⁵¹⁵; ancak bunlardan yalnız Ömer (r.a) İslâm'ı seçmiştir. Onun müslüman olmasıyla birlikte İslâm dini güç kazanmış ve açıktan davet başlamıştır. Böylece Peygamber (s.a)'in bu husustaki temennisi gerçek olmuştur. Ayrıca İbn Abbas'ın naklettiği ikinci rivayete göre Hz. Peygamber, kalbi İslâm'a ısınmış bir şekilde huzuruna gelen Ömer b. Hattâb'a “اللَّهُمَّ اهْدِهِ” = Allah'ım! Ona (Ömer'e) hidayet nasip eyle”²⁵¹⁶ diyerek; İbn Ömer'den nakledilen son rivayete göre ise “اللَّهُمَّ أَخْرِجْ مَا فِي صَدْرِهِ مِنْ غِلٍّ وَأَبْدِلْهُ إِيْمَانًا = Allah'ım! (Ömer'in) kalbinden kini, nefreti çıkar ve bunları imana tebdil eyle”²⁵¹⁷ buyurarak dua etmiş; o da bu duanın ardından şehadet getirerek hemen müslüman olmuştur.

2.1.4. Şeybe b. Osman

2.1.4.1. Hal Tercemesi

Kureyş kabilesinin Abdüddâroğulları koluna mensup olan Şeybe (r.a)²⁵¹⁸, Mekke'de doğmuştur.²⁵¹⁹ Babası, müşriklerin safında savaşırken Hz. Ali tarafından Uhud Gazvesi'nde öldürülen Osman b. Ebû Talha; annesi ise Uhud şehitlerinden Mus'ab b. Umeyr'in kızkardeşi Ümmü Cemîl²⁵²⁰ bint Umeyr'dir.²⁵²¹ Müellefe-i

²⁵¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 456, II, 95; Tirmizî, *Sünen*, Menâkıb 17 (h.no: 3681, 3683); Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 67. Değerlendirme: Tirmizî 3681 numaralı hadisi “hasen-sahih-garib” lafzıyla değerlendirmiş ve bu rivayetin sahih olmakla beraber bazılarının tek tarikli farklı yollardan nakledildiğine işaret etmiştir. 3683 numaralı hadisi ise “garib” lafzıyla değerlendiren Tirmizî, râvilerden Ebû Ömer Nadr b. Abdurrahman el-Hazzâz'ın bazı münekkidlerce “münker” kabul edildiğini ifade etmiştir. Heysemî ise Müsned'in I. cildinde geçen rivayetin râvilerinden Ebû Nehşel'in çoğu âlim tarafından tanınmadığı bilgisini aktarmıştır.

²⁵¹⁶ Bezzâr, *Müsned*, I, 402; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 64. Değerlendirme: Heysemî, bu rivayetin râvilerinden Üsâme b. Zeyd b. Eslem el-Kuraşî'yi “zayıf” bir râvi olarak değerlendirmiştir.

²⁵¹⁷ Taberânî, *Evsat*, II, 20; Hâkim, *Müstedrek*, III, 91; Heysemî, *Zevâ'id*, IX, 65. Değerlendirme: Hâkim bu rivayeti “sahih” olarak değerlendirmiş; Heysemî de senedindeki râvilerin güvenilir olduğunu belirtmiştir.

²⁵¹⁸ Künyesi ve Nesebi: Ebû Safiyye (Ebû Osman) Şeybe b. Osman el-Evkaş b. Ebî Talha Abdullah b. Abdiluzâ b. Osman b. Abdiddâr b. Kusay el-Abderî.

²⁵¹⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 331; İbn Abdülber, *İsti'âb*, II, 712; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 645; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 218; Salih Karacabey, “Şeybe b. Osman”, *DİA*, İstanbul 2010, XXXIX, 48.

²⁵²⁰ Künyesi ve Nesebi: Ümmü Cemîl Hind bint Umeyr b. Hâşim b. Abdimenâf b. Abdiddâr b. Kusay el-Abderiyye.

²⁵²¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 331; İbn Abdülber, *İsti'âb*, II, 712; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 645; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 218; Salih Karacabey, “Şeybe b. Osman”, *DİA*, XXXIX, 48.

kulûbdan (Kalpleri İslâm'a ısındırılacak olan kimselerden) olduğu rivayet edilen²⁵²² Şeybe b. Osman, Kâbe hizmetlerinden hicâbe görevini ifa ettiği için "Hacebî" ve "Hâcibü'l-Kâbe" ünvanlarıyla anılmıştır.²⁵²³ Nebî (s.a), Mekke'nin fethinden sonra Kâbe'nin anahtarlarını Câhiliye devrinde olduğu gibi yine Şeybe (r.a) ile amcazadesi Osman b. Talha'ya vermiştir.²⁵²⁴ O sıralarda henüz müslüman olmayan Şeybe b. Osman, Hevâzinliler'e yardım etmek ve Peygamber (s.a)'i ortadan kaldırmak maksadıyla katıldığı Huneyn Gazvesi sırasında, yine Hz. Peygamber'in duasıyla müslüman olmuştur.²⁵²⁵ O, Hz. Ali taraftarlarıyla Hz. Muâviye taraftarları arasında tartışma konusu olan ve Ebû Saîd el-Hudrî'nin teklifiyle kendisine verilen hac emirliği görevini 39/660 yılında tarafsız olarak yerine getirmiştir.²⁵²⁶ 42/662 senesinde Osman b. Talha'nın ölümüyle birlikte hicâbe hizmetini tek başına üstlenen Şeybe (r.a), 59/679 yılında Mekke'de vefat etmiştir.²⁵²⁷ Söz konusu hizmet ise onun vefatından sonra çocukları ve torunları tarafından yürütülmüştür.²⁵²⁸ Osman, Mus'ab, Abdullah ve Cübeyr adında dört oğlu, Safiyye adında da bir kızı bulunan²⁵²⁹ Şeybe b. Osman, Peygamber (s.a)'den sadece birkaç hadis nakletmiştir.²⁵³⁰

2.1.4.2. Hz. Peygamber'in Şeybe b. Osman Hakkındaki Duası

Şeybe b. Osman'dan nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), Huneyn Gazvesi sırasında kendisini ortadan kaldırmayı planlayan Şeybe (r.a) hakkında üç kez, **اللَّهُمَّ اهْدِ شَيْبَةَ** = *Allah'ım! Şeybe'ye hidayet et*" buyurarak duada bulunmuş ve onun İslâm'ı benimsemesine vesile olmuştur.²⁵³¹

²⁵²² İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 713; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 646; Karacabey, "Şeybe b. Osman", *DİA*, XXXIX, 48.

²⁵²³ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 331; İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 712; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 645; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 218; Karacabey, "Şeybe b. Osman", *DİA*, XXXIX, 48.

²⁵²⁴ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 712-713; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 646; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 218; Karacabey, "Şeybe b. Osman", *DİA*, XXXIX, 48.

²⁵²⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 712; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 645; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 218; Karacabey, "Şeybe b. Osman", *DİA*, XXXIX, 48.

²⁵²⁶ İbn Hacer, *İsâbe*, III, 218; Karacabey, "Şeybe b. Osman", *DİA*, XXXIX, 48.

²⁵²⁷ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 713; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 646; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 218; Karacabey, "Şeybe b. Osman", *DİA*, XXXIX, 48.

²⁵²⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 646; Karacabey, "Şeybe b. Osman", *DİA*, XXXIX, 48.

²⁵²⁹ Karacabey, "Şeybe b. Osman", *DİA*, XXXIX, 48.

²⁵³⁰ İbn Hazm, *Sîre*, s. 303.

²⁵³¹ Taberânî, *Kebîr*, VII, 357; Heysemî, *Zevâ'id*, VI, 183-184 (Heysemî, bu rivayetin râvilerinden Eyyûb b. Câbir'i "zayıf" olarak nitelendirmiştir).

2.2. HZ. PEYGAMBER'İN TALEP ÜZERİNE DUA ETTİĞİ BAZI SAHÂBÎLER

2.2.1. Sürâka b. Mâlik

2.2.1.1. Hal Tercemesi

Kinâne kabilesinin Müdlicoğulları koluna mensup bulunan Sürâka (r.a)²⁵³², Mekke yakınlarındaki Kudeyd nahiyesinde doğmuş ve büyümüştür.²⁵³³ O, kabilesinin reisi²⁵³⁴ olması sebebiyle Müdlicoğulları'nın ileri gelen isimleri arasında yer almıştır. Ayrıca iz sürme ve şiirdeki ustalığı ile²⁵³⁵ tanınan Sürâka (r.a), hicret sırasında yaşadığı mucizevî bir olay neticesinde İslâm'a ilgi duymaya başlamış ve Huneyn Gazvesi'nden sonra da Ci'râne'de konaklayan Peygamber (s.a)'in yanına gelerek müslüman olmuştur.²⁵³⁶ Bundan sonraki yaşamıyla ilgili pek fazla malumat bulunmamakla beraber kaynaklarda onun ilerleyen dönemlerde Mekke ya da Medine'ye yerleştiği²⁵³⁷, 24/645 yılında²⁵³⁸ burada öldüğü ve Nebî (s.a)'den de toplam on dokuz²⁵³⁹ hadis rivayet ettiği bilgisine yer verilmiştir.

2.2.1.2. Hz. Peygamber'in Sürâka b. Mâlik Hakkındaki Duası

Hz. Ebû Bekir'den nakledilen bir rivayete göre Nebî (s.a), hicret esnasında peşlerine düşen ve o sırada henüz İslâm'ı benimsememiş olan Sürâka b. Mâlik hakkında bedduada bulunmuş ve ayaklarının kuma saplanmasını sağlayarak atını etkisiz hale getirmiştir. Bunun üzerine yaptığından pişmanlık duyan Sürâka (r.a) ise peşlerini bırakacağına dair Peygamber (s.a)'e söz vermiş ve kurtulması için de kendisinden dua talep etmiştir. Onun bu isteğini geri çevirmeyen Nebî (s.a) de yaptığı genel içerikli bir dua ile Sürâka b. Mâlik'in içinde bulunduğu durumdan kurtulmasına yardımcı

²⁵³² Künyesi ve Nesebi: Ebû Süfyân Sürâka b. Mâlik b. Cü'süm b. Mâlik b. Amr b. Teym b. Müdlic b. Mürre b. Abdimenât b. Alî b. Kinâne el-Müdlîcî.

²⁵³³ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 581; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 412-413; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 69.

²⁵³⁴ Yavuz Ünal, "Sürâka b. Mâlik", *DİA*, İstanbul 2010, XXXVIII, 161.

²⁵³⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 581; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 69; Ünal, "Sürâka b. Mâlik", *DİA*, XXXVIII, 161.

²⁵³⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 413, 414; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 69.

²⁵³⁷ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 581; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 413.

²⁵³⁸ İbn Abdülber, *İstî'âb*, II, 582; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 414; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 69-70; Ünal, "Sürâka b. Mâlik", *DİA*, XXXVIII, 161.

²⁵³⁹ İbn Hazm, *Sîre*, s. 283.

olmuştur.²⁵⁴⁰

2.2.2. Ümmü Ebû Hüreyre

2.2.2.1. Hal Tercemesi

Devs kabilesine mensup olan Ümmü Ebû Hüreyre, sahâbeden Ebû Hüreyre'nin annesidir. Kardeşi Saîd b. Sübeyh ise Asr-ı saâdet'te yiğitliği ile tanınmıştır. İsmindeki ihtilaftan²⁵⁴¹ dolayı daha çok künyesiyle bilinen Ümmü Ebû Hüreyre, oğlunun talebi üzerine Peygamber (s.a)'in duasını almış ve İslâmiyeti kabul etmiştir. Onun bundan sonraki yaşamı hakkında ise pek fazla bilgi bulunmamaktadır.²⁵⁴²

2.2.2.2. Hz. Peygamber'in Ümmü Ebû Hüreyre Hakkındaki Duası

Ebû Hüreyre'den nakledilen bir rivayete göre Peygamber (s.a), müslüman olması için dua isteyen Ebû Hüreyre'nin talebi üzerine onun annesine, “اللَّهُمَّ اهْدِ أُمَّ أَبِي هُرَيْرَةَ = Allah'ım! Ümmü Ebû Hüreyre'ye hidayet et” buyurarak dua etmiştir.²⁵⁴³

2.2.3. Ümmü'l-Hayr

2.2.3.1. Hal Tercemesi

Kureyş kabilesinin Teymoğulları kolundan olan Ümmü'l-Hayr (r.a)²⁵⁴⁴, Hz. Ebû Bekir'in annesidir. O, müminler henüz Dârülerkam'da iken Hz. Peygamber'in daveti ve duasıyla müslüman olmuştur. Daha sonraları diğer müslümanlarla birlikte Medine'ye hicret eden Ümmü'l-Hayr'ın, hayatının bundan sonraki safhaları hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Sadece onun, kocası Ebû Kuhâfe'den önce vefat ettiği bilinmektedir.²⁵⁴⁵

²⁵⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 3, IV, 280; Buhârî, *Sahîh*, Menâkıb 25 (h.no: 3615), Ensâr 45 (h.no: 3908); Müslim, *Sahîh*, Eşribe 91.

²⁵⁴¹ Künyesi, İsmi ve Nesebi: Ümmü Ebû Hüreyre Ümeyme (Ebû Hüreyre'nin nakli) ya da Meymûne (Taberânî'ye göre) veya Sufeyha (İbn Hacer'e göre) bint Sübeyh (Süfeyh) b. el-Hâris b. Ebû Sa'b b. Büheyse b. Sa'd b. Sa'lebe ed-Devsîyye.

²⁵⁴² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 28, 265, 394-395; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 18-19, 21, 125, 194.

²⁵⁴³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 320; Müslim, *Sahîh*, Fezâ'ilü's-sahâbe 158.

²⁵⁴⁴ Künyesi ve Nesebi: Ümmü'l-Hayr Selmâ bint Sahr b. Âmir b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre et-Teymiyye.

²⁵⁴⁵ İbn Abdülber, *İstî'âb*, IV, 1934; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 314-315; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 111, 228-229; Hâbil Nazlıgöl, “Ümmü'l-Hayr bint Sahr”, *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 322-323.

2.2.3.2. Hz. Peygamber'in Ümmü'l-Hayr Hakkındaki Duası

Hz. Âişe'den gelen bir rivayete göre Allah Resûlü (s.a), oğlu Hz. Ebû Bekir'in talebi üzerine Ümmü'l-Hayr'a hidayete ermesi için duada bulunmuş; o da bu duanın ardından hemen müslüman olmuştur.²⁵⁴⁶

²⁵⁴⁶ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, VI, 3490-3492.

B. BAHSİ GEÇEN DUALARLA İLGİLİ GENEL DEĞERLENDİRME

Hz. Peygamber'in sahâbîlere yönelik dualarına ilişkin derlediğimiz bu çalışmada söz konusu dualara genel olarak baktığımızda, bunların duayı yapan ve alan ve içerik açısından değişik anlam grupları meydana getirdiğini görürüz. Zira duayı yapan bakımından Peygamber (s.a)'in tasarrufları çerçevesinde şekillenen dualar, duayı alan ve duanın muhtevası açısından da sahâbenin içerisinde bulunduğu sosyolojik ve psikolojik koşulların izlerini taşımaktadır. Bu durum ise, bahsi geçen duaların sistematik bir biçimde tahlilini ve tasnifini gerekli kılmaktadır. Bu yüzden mezkur başlık altında Hz. Peygamber'in bazı sahâbîler hakkında irad ettiği bahse konu duaları, elde edilen istatistikî veriler bağlamında yeniden değerlendirmek ve bunlarla alâkalı kategorik bir tablo ortaya koymak istiyoruz:

1. DUA YAPAN AÇISINDAN

Duaların, yapan açısından değerlendirilmesi hususu, Hz. Peygamber'in bu konudaki tasarruf ve tercihleriyle yakından ilgilidir. Zira Nebî (s.a), ashabı hakkında duada bulunurken onların kişisel ihtiyaçlarını ön planda tutmuş ve yakarışlarını bu prensip çerçevesinde şekillendirmiştir. Yapılan her bir dua, ilgili sahâbînin yaşamına ciddi katkılar sağlamış; kiminin hidayetine kiminin de dünya ve âhiret saadetini yakalamasına vesile olmuştur. Peygamber (s.a) söz konusu yakarışlarında diğerkâmlık anlayışını benimsemiş ve dualarının çoğunluğunu herhangi bir talebe bağlı kalmaksızın kendiliğinden gerçekleştirmiştir. O, izlemiş olduğu bu yöntemle müminlere dua esnasında bile başkalarını düşünmeleri gerektiği mesajını vermiştir. Keza araştırmalarımız neticesinde elde ettiğimiz istatistikî veriler de bu görüşü destekler niteliktedir:

- Yapılan Toplam Dua: 244
- Müslüman Oluşlarından Önce Yapılan Dua Sayısı: 9
- Müslüman Oluşlarından Sonra Yapılan Dua Sayısı: 235
- Kendiliğinden Yapılan Dua Sayısı: 197

- Talep Üzerine Yapılan Dua Sayısı: 47
- Dua Metniyle Birlikte Günümüze Aktarılan Dua Sayısı: 196
- Dua Metni Olmaksızın Günümüze Aktarılan Dua Sayısı: 48

2. DUA YAPILAN AÇISINDAN

Söz konusu duaların, alan açısından değerlendirilmesi alıcı konumundaki sahâbîlerin sayı ve nitelik yönünden kapsamlı bir analize tabi tutulmasını gerekli kılmaktadır. Zira duayı alan sahâbî sayısı ve bu sahâbîlerin nitelikleri, bahsi geçen yakarışların anlam dünyasına yansımakta; muhtevanın doğru okunmasına katkı sağlamaktadır. Hz. Peygamber'in sahâbîler hakkında yaptığı yakarışlara nicelik ve nitelik açısından bakıldığında bunların daha ziyade ferdi ve daha çok da erkeklere yönelik olduğu görülecektir. Pek tabî ki, bu ikinci husus, sosyal ortamda kadınlara nispetle erkeklerin daha çok ön planda bulunmasıyla alâkalı olsa gerektir.

Resûlullah (s.a.)'in, başkalarına yönelik dualarda izlediği yöntemin sağlıklı bir şekilde ortaya konabilmesi, alıcı konumundaki sahâbenin niceliksel ve niteliksel durumunun yakinen bilinmesini gerektirir. Meseleyi bu tespit bağlamında değerlendirdiğimizde Hz. Peygamber'in ahabına olan dualarında daha çok birey merkezli bir tavır sergilediği; bu konuda da cins, ırk ya da sosyal statü gibi herhangi bir ayrıma gitmediği sonucuna ulaşırız. Onun, çevresindeki insanlara bakışını yansıtan bu yaklaşım, aynı zamanda bizlere duada diğerkâm olabilmenin ve meşruiyet çerçevesinde başkalarına koşulsuz dua etmenin önemini ve yollarını göstermektedir.

Binaen aleyh bu dualar; zikredilen prensipleri içerisinde barındıran ilk ve en mükemmel örnekleri oluşturmakta, ayrıca Resûlullah'ın başkalarına duada bulunma metoduna dair sonraki nesillere ışık tutmaktadır.

- Dua Alan Toplam Sahâbî Sayısı: 190 (160 Erkek ve 30 Bayan)
 - Müslümanlığından Önce Dua Alan Sahâbî Sayısı: 5 (4 Erkek ve 1 Bayan)
 - Müslümanlığı Sonrası Dua Alan Sahâbî Sayısı: 185 (156 Erkek ve 29 Bayan)
 - Kendiliğinden Dua Alan Sahâbî Sayısı: 148 (130 Erkek ve 18 Bayan)

- Birinin Talebi Üzerine Dua Alan Sahâbîler: 42 (30 Erkek ve 12 Bayan)
- Alan Sahâbîlerin Sayısına Göre Dua Sayısı
 - Bir Kişiyeye Yapılan Dua Sayısı: 210
 - İki Kişiyeye Yapılan Dua Sayısı: 17
 - Dört Kişiyeye Yapılan Dua Sayısı: 8
 - Beş Kişiyeye Yapılan Dua Sayısı: 7
 - Üç Kişiyeye Yapılan Dua Sayısı: 2
- Alan Sahâbîlerin Hz. Peygamber'e Akrabalık Durumuna Göre Dua Sayısı
 - Damatları Hakkında Yaptığı Dua Sayısı: 26
 - Amcaoğulları Hakkında Yaptığı Dua Sayısı: 13
 - Kayınpederleri Hakkında Yaptığı Dua Sayısı: 13
 - Torunları Hakkında Yaptığı Dua Sayısı: 8
 - Amcaları Hakkında Yaptığı Dua Sayısı: 6
 - Kızları Hakkında Yaptığı Dua Sayısı: 6
 - Eşleri Hakkında Yaptığı Dua Sayısı: 5
 - Kayınbiraderleri Hakkında Yaptığı Dua Sayısı: 5
 - Yengeleri Hakkında Yaptığı Dua Sayısı: 3
 - Halaoğulları Hakkında Yaptığı Dua Sayısı: 2
 - Sütkardeşleri Hakkında Yaptığı Dua Sayısı: 2
 - Evlatlığı Hakkında Yaptığı Dua Sayısı: 1
 - Halası Hakkında Yaptığı Dua Sayısı: 1
- Alan Sahâbînin Sosyal Hayattaki Rolüne Göre Dua Sayısı
 - Karı-Koca Hakkında Yapılan Dua Sayısı: 15

- Aile Hakkında Yapılan Dua Sayısı: 14
- Baba-Oğul Hakkında Yapılan Dua Sayısı: 12
- Ana-Oğul Hakkında Yapılan Dua Sayısı: 12
- Kardeşler Hakkında Yapılan Dua Sayısı: 8
- Arkadaşlar Hakkında Yapılan Dua Sayısı: 3
- Baba-Kız Hakkında Yapılan Dua Sayısı: 1
- Ana-Kız Hakkında Yapılan Dua Sayısı: 1

3. İÇERİK AÇISINDAN

Hz. Peygamber'in bazı sahâbîler hakkında yaptığı duaların içerik yönünden değerlendirilmesi, yakarışlarda dile getirilen taleplerin konularına göre tasnif edilmesi işlemini kapsamaktadır. Bahsi geçen dualara söz konusu açıdan bakıldığında bunların dünyevî ve uhrevî olmak üzere iki ayrı talep zincirini bünyesinde barındırdığı rahatlıkla görülecektir. Ağırlıklı olarak dünyevî taleplerin başını bereket, uhrevî taleplerin başını mağfiret; dünyevî ve aynı zamanda uhrevî taleplerin başını ise hayır konulu talepler çekmektedir. Bütün bu verilere göre Nebî (s.a)'in, ashabına yönelik dualarında daha çok dünyevî taleplere yer verdiği; bununla birlikte pek çok uhrevî talepte de bulunduğu anlaşılmaktadır.-

- Dünyevî Talepler
 - Bereket (51 Dua)
 - Sağlık (20 Dua)
 - Hidayet (15 Dua)
 - Rızık (14 Dua)
 - Yardım (8 Dua)
 - İcâbet (6 Dua)
 - İlim (5 Dua)

- Başarı (5 Dua)
- Kurtuluş (4 Dua)
- Güzel Ahlâk (3 Dua)
- İtaat (3 Dua)
- Mutluluk (3 Dua)
- Hak (2 Dua)
- Deniz Gazası (1 Dua)
- Uhrevî Talepler
 - Mağfiret (36 Dua)
 - Uhrevî Rızıklar (29 Dua)
- Hem Dünyevî Hem de Uhrevî Talepler
 - Rahmet (32 Dua)
 - Hayır (30 Dua)
 - Korunma (20 Dua)
 - Rıza (11 Dua)
 - Muhabbet (6 Dua)

SONUÇ

Hız. Peygamber'in haklarında duada bulunduğu sahabîlerin ele alındığı bu araştırma neticesinde toplamda yüz doksan sahabî tespit edilmiştir. Bunlardan yüz altmış erkek, diğerleri ise bayandır. Bu sahabîlerle alâkalı yüz doksan altısı metinli, geriye kalanı dua metni bulunmayan yani sadece, "Hız. Peygamber duada bulundu" ifadesiyle gelen toplam iki yüz kırk dört adet duaya ulaşılmıştır. Maviler güncelleme...

Bunlar daha sonra içerik açısından değerlendirmeye tabi tutularak konularına ve duaya muhatap olan sahabîlerin sayısına göre kategorilere ayrılmıştır. Bu sınıflandırma sonucunda ise, bahse konu duaların daha çok tek bir sahabî hakkında varid olduğu ve temelde dört talep (bereket, hayır, mağfiret, rahmet) etrafında şekillendiği gözlemlenmektedir. Buna göre araştırmada elde edilen istatistikî veriler, Peygamber (s.a)'in sahabeye yönelik dualarında kadın-erkek ayrımı gözetmediğini, aksine gerekli şartlar oluştuğunda hemen her sahabîye mutlak surette duada bulunduğunu göstermektedir. Bir grup sahabî hakkında rivayet edilen dualara nispetle sayıca daha fazla olan ve sadece bir sahabî hakkında yapılan dualar, genel toplamdaki oranın aksine daha çok âhiretle alâkalı talepleri içermektedir.

Hız. Peygamber ile sahabé arasındaki dua merkezli münasebete zikredilen tespitler zaviyesinden bakıldığında, söz konusu münasebetin belirli şartlar çerçevesinde oluştuğu ve sosyolojik anlamda önemli veriler ihtiva ettiği yakinen görülmektedir. Öyle anlaşılıyor ki, Hız. Peygamber ile sahabé arasında gerçekleşen duasal münasebetin oluşumuna katkı sağlayan en önemli etken, onun ashâbına karşı beslediği hayırhâhlık (diğerkâmlık) duygusudur. Bunun temelini ise; makbul olduğunu bildiği dualarından ashabını da faydalandırmak, ashabında gördüğü hoş bir tavrı dua ile ödüllendirmek, yaptığı dualarla onları güzel davranışlar sergilemeye teşvik etmek gibi niyetler oluşturmaktadır. İkinci önemli sâik ise, Hız. Peygamber'in mezkur yaklaşımına paralel olarak sahabenin Hız. Peygamber'e karşı içlerinde beslediği hisdir. Yani herhangi bir hayır talebine mazhar olmak, dünya ve âhirete yönelik hayır duasını almak, bazı problemlerini onun duasıyla çözmek gibi beklentileri Hız. Peygamber'i dua konusunda daha çok motive etmiştir.

Diğér yandan onun sahabeye daha çok ferdî anlamda dua etmesi, onların her

birine verdiği bireysel önemin bir ifadesi olarak değerlendirilebilir. Dualarındaki talep çeşitliliğine (konusal çeşitlilik) gelince, bu tablo Hz. Peygamber'in sahâbeye hemen her konuda dua ettiğini ve hangi konuda olursa olsun onların meşrû taleplerini karşılıksız bırakmadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca dualarının daha çok rahmet, mağfiret ve bereket konuları/talepleri üzerinde yoğunlaşması, Nebî (s.a)'in dua ederken dünya ve âhiret dengesini korumaya atfettiği hassasiyetin bir göstergesi olmaktadır.

Sonuç olarak Hz. Peygamber'in sahâbe hakkındaki duaları, müminler arasında olması gereken dua merkezli irtibatın ilk ve en mükemmel örneklerini oluşturmuştur. Nebî (s.a) yapmış olduğu yakarışlarla, içinde bulunduğu toplumu adeta bir dua eğitimine tabi tutmuş ve onlara inananların birbirlerine olan dualarının gerçek mahiyetini öğretmiştir. Böylece müminler yakarışlarına diğerkâmlıklarını da katmışlar, "ben" yerine "biz" demeyi nebevî bir haslet olarak benimsemişlerdir. Söz konusu anlayış, duaların vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiş ve sosyal huzurun teminine büyük katkılar sağlamıştır.

EKLER

EK-1: METİNLİ DUALARIN ALFABETİK FİHRİSTİ

1. أَبْلِي وَأَخْلَقِي.....214
2. أَذْهِبِ الْبَاسَ رَبَّ النَّاسِ وَاشْفِهِ إِنَّكَ أَنْتَ الشَّافِي.....255
3. أَسْعِدَ اللَّهُ جَدَّكَ.....184
4. أَعِيدْكَ بِاللَّهِ الْأَحَدِ الصَّمَدِ الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ مِنْ شَرِّ مَا تَجِدُ.....67
5. أَعِيدْكُمْ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَامَّةٍ.....153
6. أَفْطَرَ عِنْدَكُمْ الصَّانِمُونَ وَآكَلَ طَعَامَكُمْ الْأَبْرَارُ وَصَلَّتْ عَلَيْكُمْ الْمَلَائِكَةُ.....190, 195
7. اكْثِفِ الْبَاسَ رَبَّ النَّاسِ عَنْ ثَابِتِ بْنِ قَيْسِ بْنِ شَمَّاسٍ.....183
8. أَلْبَسْ جَدِيدًا وَعِشْ حَمِيدًا وَمُتْ شَهِيدًا.....64
9. اللَّهُ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ اغْفِرْ لَأُمِّي فَاطِمَةَ بِنْتِ أَسَدٍ وَلَقِّنْهَا حُجَّتَهَا وَوَسِّعْ عَلَيْهَا مُدْخَلَهَا بِحَقِّ نَبِيِّكَ وَالْأَنْبِيَاءِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِي فَإِنَّكَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ.....142
10. اللَّهُمَّ أَبْدِلْهُ بِالطَّرَبِ قِرَاءَةَ الْقُرْآنِ وَبِالْحَرَامِ الْحَلَالَ وَبِالْعُهْرِ عِفَّةَ الْفَرْجِ وَبِالْخُمْرِ رِيَاءً لَا إِثْمَ فِيهِ وَإِنَّهُ بِالْحَيَاءِ وَهَبْ لَهُ وَلَدًا.....253
11. اللَّهُمَّ اجْعَلْ صَلَوَاتِكَ وَرَحْمَتِكَ عَلَى آلِ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ.....194
12. اللَّهُمَّ اجْعَلْ لَهُ آيَةً.....260
13. اللَّهُمَّ اجْعَلْ لَهُ لِسَانًا صَادِقًا وَقَلْبًا شَاكِرًا وَارزُقْهُ حُبِّي وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّنِي وَصَيِّرْ أَمْرَهُ إِلَى الْخَيْرِ.....150
14. اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ فِي شَفَاعَتِي وَهِيَ لِمَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ.....258
15. اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ مِنْهُمْ.....261
16. اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًّا وَاهْدِ بِهِ.....172
17. اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا مِنْهُمْ.....263
18. اللَّهُمَّ اجْعَلْهُمْ رُفَقَائِي فِي الْجَنَّةِ.....266
19. اللَّهُمَّ احْفَظْهُ فِي وَلَدِهِ.....78

20. اللَّهُمَّ اَحْمِلْ رَافِعًا وَخَلَادًا..... 182
21. اللَّهُمَّ اُخْرِجْ مَا فِي صَدْرِهِ مِنْ غِلٍّ وَأَبْدِلْهُ اِيْمَانًا..... 271
22. اللَّهُمَّ اَخْلَفْ جَعْفَرًا فِي اَهْلِهِ وَبَارِكْ لِعَبْدِ اللهِ فِي صَفْقَةِ يَمِينِهِ..... 84
23. اللَّهُمَّ اَخْلَفْ جَعْفَرًا فِي وُلْدِهِ..... 83
24. اللَّهُمَّ اَدِرِ الْحَقَّ مَعَهُ حَيْثُ دَارَ..... 71
25. اللَّهُمَّ اُدْهِبْ عَن اَبِي الشَّكِّ..... 211
26. اللَّهُمَّ اُدْهِبْ عَنْهُ حَرَّهَا وَبَرْدَهَا وَوَصَبَهَا..... 200
27. اللَّهُمَّ اَرْحَمْهُمَا فَاِنِّي اَرْحَمْهُمَا..... 154
28. اللَّهُمَّ اَرْزُقْهُ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ..... 226
29. اللَّهُمَّ اَرْضِ عَنِ ابْنِ خَرِشَةَ كَمَا اَنَا عَنْهُ رَاضٍ..... 120
30. اللَّهُمَّ اَرْضِ عَنْهُمْ كَمَا اَنَا رَاضٍ عَنْهُمْ..... 73
31. اللَّهُمَّ اسْتَجِبْ لِسَعْدٍ اِذَا دَعَاكَ..... 187
32. اللَّهُمَّ اسْتُرِ الْعَبَّاسَ وَوَلَدَهُ مِنَ النَّارِ..... 77-78
33. اللَّهُمَّ اسْقِ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بِنَ عَوْفٍ مِنْ سَلْسَبِيلِ الْجَنَّةِ..... 94
34. اللَّهُمَّ اشْبِعْ بَطْنَهُ..... 180
35. اللَّهُمَّ اشْفِ سَعْدًا وَاتَّمِّمْ لَهُ هِجْرَتَهُ..... 187
36. اللَّهُمَّ اشْفِهِ..... 71
37. اللَّهُمَّ اطْعِمْ مَنْ اطْعَمَنِي وَاسْقِ مَنْ سَقَانِي..... 253
38. اللَّهُمَّ اعِزَّ الْاِسْلَامَ بِاِحْبَابِ هُدَيْنِ الرَّجُلَيْنِ اِلَيْكَ بِاَبِي جَهْلٍ اَوْ بِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ..... 271
39. اللَّهُمَّ اعِنِّهِ عَلَيْهِ..... 177
40. اللَّهُمَّ اعِنِّهِ وَاعِزِّ بِهِ وَارْحَمْهُ وَارْحَمْ بِهِ وَانصُرْهُ وَانصُرْ بِهِ..... 70
41. اللَّهُمَّ اُعِذْهُ بِكَ وَدُرِّيَّتَهُ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ..... 72
42. اللَّهُمَّ اُعِذْهَا بِكَ وَدُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ..... 140
43. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَأَبِي سَلَمَةَ وَارْفَعْ دَرَجَتَهُ فِي الْمَهْدِيِّينَ واخْلُفْهُ فِي عَقِبِهِ فِي الْغَابِرِينَ وَاغْفِرْ لَنَا
وَلَهُ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ وَافْسَحْ لَهُ فِي قَبْرِهِ وَنَوِّرْ لَهُ فِيهِ..... 131
44. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَالَ يَاسِرٍ..... 101

45. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِجَعْفَرَ..... 116.
46. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِخَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ كُلَّ مَا أَوْضَعَ فِيهِ مِنْ صَدٍّ عَنْ سَبِيلِكَ..... 247.
47. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِرَزِيدٍ..... 223.
48. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِرِضْمَةَ بْنِ ثَعْلَبَةَ..... 236.
49. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَائِشَةَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ مَغْفِرَةً وَاجِبَةً ظَاهِرَةً بَاطِنَةً..... 232.
50. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَائِشَةَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهَا وَمَا تَأَخَّرَ مَا أَسْرَتْ وَمَا أَعْلَنْتَ..... 232.
51. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَائِشَةَ مَغْفِرَةً ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً لَا تُغَادِرُ لَهَا حَظِيئَةً..... 232.
52. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَوَاحَةَ..... 89.
53. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسِ ذَنْبَهُ وَأَدْخِلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُدْخَلًا كَرِيمًا..... 242.
54. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبِيدِ أَبِي عَامِرٍ وَاجْعَلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَوْقَ كَثِيرٍ مِنْ خَلْقِكَ أَوْ مِنَ النَّاسِ..... 237.
55. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعِكْرَمَةَ كُلِّ عِدَاوَةٍ عَادَانِيهَا أَوْ مَوْكِبٍ أَوْضَعَ فِيهِ يُرِيدُ أَنْ يُصَدَّ عَنْ سَبِيلِكَ..... 252.
56. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلتَّائِبِ وَارْحَمْهُ..... 258.
57. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْعَبَّاسِ وَوَلَدِهِ مَغْفِرَةً ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً لَا تُغَادِرُ ذَنْبًا..... 78.
58. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَأَدْخِلْهُ جَنَّاتِكَ..... 111.
59. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَارْفَعْ دَرَجَتَهُ وَأَعْظِمْ أَجْرَهُ وَأَتِمِّمْ نُورَهُ وَأَفْسِخْ لَهُ فِي قَبْرِهِ وَالْحَقْفَةَ بِنَبِيِّهِ..... 198-199.
60. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ..... 127.
61. اللَّهُمَّ أَكْثِرْ مَالَهُ وَوَلَدَهُ وَبَارِكْ لَهُ فِيمَا أُعْطِيَتْهُ..... 246.
62. اللَّهُمَّ أَكْرَمْ مَنْ أَكْرَمَ عَلَيَّا..... 71.
63. اللَّهُمَّ أَلْقِ سَعْدَ بْنَ الرَّبِيعِ وَأَنْتَ عَنْهُ رَاضٍ..... 191.
64. اللَّهُمَّ أَلْقِ طَلْحَةَ تَضْحَكُ إِلَيْهِ وَيَضْحَكُ إِلَيْكَ..... 207.
65. اللَّهُمَّ اِمْلَأْهُ عِلْمًا وَحِلْمًا..... 172.
66. اللَّهُمَّ إِنْ جَعَفَرًا قَدْ قَدَّمَ إِلَيْكَ أَحْسَنَ الثَّوَابِ فَأَخْلُفْهُ فِي دُرِّيَّتِهِ بِخَيْرٍ مَا خَلَفْتَ عَبْدًا مِنْ عِبَادِكَ..... 116.
67. اللَّهُمَّ إِنْ سَعْدًا قَدْ جَاهَدَ فِي سَبِيلِكَ وَصَدَّقَ رُسُلَكَ وَقَضَى الَّذِي عَلَيْهِ فَأَقْبِلْ رُوحَهُ بِخَيْرٍ مَا تَقَبَّلْتَ بِهِ الْأَرْوَاحَ..... 189.

68. اللَّهُمَّ إِنَّ قَنَادَةَ قَدْ أَوْجَهَ نَبِيَّكَ بِوَجْهِهِ فَاجْعَلْهَا أَحْسَنَ عَيْنِيهِ وَأَحَدَهُمَا نَظْرًا.....166
69. اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ قَدْ حَضَرَ أَجَلُهُ فَيَسِّرْ عَلَيْهِ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ حَضَرَ أَجَلُهُ فَاشْفِهِ.....90
70. اللَّهُمَّ أَنْجِ الْوَلِيدَ بْنَ الْوَلِيدِ.....220
71. اللَّهُمَّ أَنْجِ سَلَمَةَ بْنَ هِشَامٍ.....202
72. اللَّهُمَّ أَنْجِ عَيَّاشَ بْنَ أَبِي رَبِيعَةَ.....110
73. اللَّهُمَّ أَنْصُرْ عَلِيًّا.....71
74. اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُمَا فَأَحِبَّهُمَا وَأَحِبَّ مَنْ يُحِبُّهُمَا.....154
75. اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُ فَأَحِبَّهُ وَأَحِبَّ مَنْ يُحِبُّهُ.....153
76. اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُمَا فَأَحِبَّهُمَا.....153
77. اللَّهُمَّ إِنِّي أَحْرَمُ دَمَ ابْنِ تَغْلِبَةَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ وَالْكَفَّارِ.....236
78. اللَّهُمَّ إِنِّي أَمْسَيْتُ عَنْهُ رَاضِيًا فَارْضِ عَنْهُ.....230
79. اللَّهُمَّ اهْدِ أُمَّ أَبِي هُرَيْرَةَ.....274
80. اللَّهُمَّ اهْدِ شَبِيَةَ.....272
81. اللَّهُمَّ اهْدِهِ بِالْهَدَى وَجَنِّبْهُ الرَّدَى وَاعْفِرْ لَهُ فِي الْآخِرَةِ وَالْأُولَى.....254
82. اللَّهُمَّ اهْدِهِ.....271
83. اللَّهُمَّ أَنْتَنِي بِأَحَبِّ خَلْقِكَ إِلَيْكَ يَاكُلُّ مَعِيَ هَذَا الطَّيْرَ.....72
84. اللَّهُمَّ أَيِّدْهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ.....156
85. اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى آلِ فَاتِكِ كَمَا أَوْى هَذَا الْعَبْدَ الْمُصَابَ.....160
86. اللَّهُمَّ بَارِكْ فِي عَلِيِّ بْنِ شَيْبَانَ وَبَارِكْ عَلَى عَلِيٍّ.....97
87. اللَّهُمَّ بَارِكْ فِيهِ وَانْشُرْ مِنْهُ.....81
88. اللَّهُمَّ بَارِكْ فِيهَا وَفِي مَنْ جَاءَ بِهَا.....255
89. اللَّهُمَّ بَارِكْ فِيهِمَا وَبَارِكْ لَهُمَا فِي شَبَابِيهِمَا.....72, 138
90. اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُ فِي بَيْعِهِ أَوْ فِي سَفَقَتِهِ.....84
91. اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُ فِي شَعْرِهِ وَبَشْرِهِ.....127
92. اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُ فِي صَفْقٍ / صَفْقَةٍ يَمِينِهِ.....209
93. اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُ فِي صَفْقَةِ يَدِهِ.....246

94. اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُ فِيهَا..... 117
95. اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهَا فِيهِ وَاجْعَلْهُ كَثِيرًا طَيِّبًا..... 248
96. اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِيمَا رَزَقْتَهُمْ وَاعْفِرْ لَهُمْ وَارْحَمْهُمْ..... 235
97. اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمَا..... 134
98. اللَّهُمَّ تَبَّتْ لِسَانَهُ وَاهْدِ قَلْبَهُ..... 71
99. اللَّهُمَّ تَبَّثْهُ وَاجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًا..... 117
100. اللَّهُمَّ جَمِّلهُ وَأَدِمِ جَمَالَهُ..... 102
101. اللَّهُمَّ حَبِّبْ عَبْدَكَ هَذَا وَأُمَّهُ إِلَى عِبَادِكَ الْمُؤْمِنِينَ وَحَبِّبْ إِلَيْهِمُ الْمُؤْمِنِينَ..... 240
102. اللَّهُمَّ رَضِيْتُ عَنْ عُثْمَانَ فَارْضَ عَنْهُ..... 68
103. اللَّهُمَّ زِدْهُ نَبَاتًا/بَيِّنَاتًا..... 180
104. اللَّهُمَّ سَدِّدْ رَمِيَّتَهُ وَأَجِبْ دَعْوَتَهُ..... 187
105. اللَّهُمَّ سَلِّمْهُمْ وَعَنْمَهُمْ..... 244
106. اللَّهُمَّ صَدِّقْ قَوْلَهُ وَ لَقِّهِ الظَّفَرَ..... 113
107. اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ أَبِي أَوْفَى..... 122
108. اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى عَبْدِ أَبِي مَالِكٍ وَاجْعَلْهُ فَوْقَ كَثِيرٍ مِنَ النَّاسِ..... 128
109. اللَّهُمَّ عَادِ مَنْ عَادَاهُمْ وَ وَالِ مَنْ وَالَاهُمْ..... 73
110. اللَّهُمَّ عَافِهِ..... 71
111. اللَّهُمَّ عَلِّمْ مُعَاوِيَةَ الْكِتَابَ وَالْحِسَابَ وَقِهِ الْعَذَابَ..... 172
112. اللَّهُمَّ عَلِّمْهُ الْحِكْمَةَ وَ تَأْوِيلَ الْكِتَابِ..... 81
113. اللَّهُمَّ فَقِّهْهُ فِي الدِّينِ وَ عَلِّمْهُ التَّأْوِيلَ..... 81
114. اللَّهُمَّ لَا تُعَذِّبْ أَحَدًا مِنْ آلِ يَاسِرٍ بِالنَّارِ..... 101
115. اللَّهُمَّ مَتَّعْهُ بِشَبَابِهِ..... 104
116. اللَّهُمَّ نَوِّرْ لَهُ..... 254
117. اللَّهُمَّ هُوَ سَيْفٌ مِنْ سَيُوفِكَ انْتَصِرْ بِهِ/فَانصُرْهُ..... 146
118. اللَّهُمَّ هُوَ لَاءِ أَهْلِ بَيْتِي فَأَذْهَبْ عَنْهُمْ الرَّجْسَ وَطَهِّرْهُمْ تَطْهِيرًا..... 73
119. اللَّهُمَّ هُوَ لَاءِ أَهْلِ بَيْتِي وَ عِثْرَتِي فَاسْتُرْهُمْ مِنَ النَّارِ كَمَا سَتَرْتَهُمْ بِهَذِهِ الشَّمْلَةِ..... 79

120. اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ وَعَادِ مَنْ عَادَاهُ.....70
121. اللَّهُمَّ وَفَّقَهُ.....86
122. بَارَكَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ.....91, 216
123. بَارَكَ اللَّهُ فِي عَمْرٍو.....106
124. بَارَكَ اللَّهُ فِيكَ وَ فِي دِينِكَ وَ عَشْرَتِكَ مِنْ بَعْدِكَ.....120
125. بَارَكَ اللَّهُ فِيكَ وَ مَتَّعَ بِكَ أَبَوَيْكَ.....229
126. بَارَكَ اللَّهُ فِيكَ يَا سَعْدُ.....184
127. بَارَكَ اللَّهُ فِيكَ يَا غُلَامَ وَ بَارَكَ لِأُمَّكَ فِيكَ.....226
128. بَارَكَ اللَّهُ فِيكَ يَا قَيْسُ.....167
129. بَارَكَ اللَّهُ فِيكَ يَا وَائِلَ وَ فِي وَ لَدِكَ.....219
130. بَارَكَ اللَّهُ فِيكَ.....98, 197, 225, 247, 270
131. بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِي أَهْلِكَ وَ مَالِكَ.....85
132. بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِيمَا أُعْطِيتَ وَ بَارَكَ لَكَ فِيمَا أُمْسَكْتَ.....67, 94
133. بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِيهَا.....170
134. بَارَكَ اللَّهُ لَكَ وَ بَارَكَ عَلَيْكَ.....270
135. بَارَكَ اللَّهُ لَكَ.....93, 114, 270
136. بِسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ وَ اللَّهُ يَشْفِيكَ مِنْ كُلِّ دَاءٍ يُؤْذِيكَ وَ مِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ وَ مِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ.....240
137. ثَبَّتَكَ اللَّهُ وَ سَدَّدَكَ.....71
138. جَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا مِنْ سَيِّدِ قَوْمٍ فَقَدْ صَدَقْتَ اللَّهُ مَا وَعَدْتَهُ وَ اللَّهُ صَادِقُكَ مَا وَعَدَكَ.....189
139. جَزَاكَ اللَّهُ عَنْ نَبِيِّكَ خَيْرًا.....172
140. جَزَاكَ اللَّهُ يَا عَائِشَةُ خَيْرًا مَا سُرَرْتَ مِنِّي كَسْرُورِي مِنْكَ.....96
141. جَزَى اللَّهُ الْأَنْصَارَ عَنَّا خَيْرًا وَ لَا سِيَّمَا عَبْدَ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَرَامٍ وَ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ.....82
142. جَمَعَ اللَّهُ بَيْنَكُمْ وَ بَارَكَ فِي سَيْرِكُمْ وَ أَصْلَحَ بِالْكُفَا.....72
143. حَفِظَكَ اللَّهُ بِمَا حَفِظْتَ بِهِ نَبِيَّهُ.....127

144. حَفِظَكَ اللهُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْكَ وَمِنْ خَلْفِكَ وَعَنْ يَمِينِكَ وَعَنْ شِمَالِكَ وَمِنْ فَوْقِكَ وَمِنْ تَحْتِكَ وَدَرَا
عَنْكَ شُرُورَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ وَشَرَّ كُلِّ دَابَّةٍ هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا.....174
145. رَحِمَ اللهُ أَبَا بَكْرٍ.....60
146. رَحِمَ اللهُ أَبَا دُرٍّ.....136
147. رَحِمَ اللهُ أَخِي عَبْدِ اللهِ بْنِ رَوَاحَةَ كَانَ أَيْنَمَا أَدْرَكْتُهُ الصَّلَاةُ أَنَاخُ.....89
148. رَحِمَ اللهُ عُثْمَانَ.....67
149. رَحِمَ اللهُ عَلِيًّا.....71
150. رَحِمَ اللهُ عُمَرَ.....64
151. رَحِمَهُ اللهُ عَلَيْكَ إِنْ كُنْتَ مَا عَلِمْتُ لَوْصُولًا لِلرَّحِمِ لِفَعُولًا لِلْخَيْرَاتِ.....149
152. رَحِمَهُ اللهُ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ.....139, 152, 162, 259
153. رَحِمَكَ اللهُ.....159
154. رَحِمَكَ اللهُ أَوْجَعْتَ ابْنِي.....213
155. رَحِمَكَ اللهُ يَا أُمِّي.....142
156. رَحِمَكُمْ اللهُ أَهْلَ الْبَيْتِ.....216
157. رَحِمَهُ اللهُ.....74, 98
158. رَحِمَهُ اللهُ نَصَحَ اللهُ وَلِرَسُولِهِ حَيًّا وَمَيِّتًا.....191
159. رَضِيَ اللهُ عَنْكَ.....159
160. زَادَكَ اللهُ إِيمَانًا وَعِلْمًا.....70-71
161. زَادَكَ اللهُ حِرْصًا.....118
162. زَادَكَ اللهُ طَاعَةً.....90
163. غَفَرَ اللهُ لَكَ يَا حُدَيْفَةُ وَالْأَمَّكَ.....250
164. غَفَرَ اللهُ لَكَ يَا عُثْمَانُ مَا قَدَّمْتَ وَمَا أَخَّرْتَ وَمَا أَسْرَرْتَ وَمَا أَعْلَنْتَ وَمَا أَخْفَيْتَ وَمَا أَبْدَيْتَ
وَمَا هُوَ كَانِنٌ إِلَيَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.....67
165. غَفَرَ اللهُ لَكَ.....60, 252
166. لَا يَفْضُضُ اللهُ فَآكَ.....78, 112, 179
167. لَا يَكُنْ بِكَ السُّوءُ يَا أَبَا أَيُّوبَ لَا يَكُنْ بِكَ السُّوءُ.....124

168. مَسَحَ اللَّهُ عَنْكَ يَا أَبَا أَيُّوبَ مَا تَكْرَهُ.....124
169. نَوَّرْتَ الْإِسْلَامَ نَوَّرَ اللَّهُ عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.....208
170. وَأَرْجُو أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ.....60
171. وَاللَّهُ يَغْفِرُ لَكَ.....113
172. وَاللَّهُ يَغْفِرُ لَهُ.....59
173. وَأَنْتَ فَتَبَّتَكَ اللَّهُ يَا ابْنَ رَوَاحَةَ.....90
174. يَا أَبَا بَكْرٍ أَعْطَاكَ اللَّهُ رِضْوَانَهُ الْأَكْبَرَ.....60
175. يَا سَلْمَانَ شَفَى اللَّهُ سَقَمَكَ وَغَفَرَ ذَنْبَكَ وَعَافَاكَ فِي دِينِكَ وَجِسْمِكَ إِلَى مُدَّةِ أَجَلِكَ.....204
176. يَا عَلِيُّ جَزَاكَ اللَّهُ وَالْإِسْلَامُ خَيْرًا فَكَ اللَّهُ رِهَاتِكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَمَا فَكَّكَتَ رِهَانَ أَخِيكَ الْمُسْلِمِ.....72
177. يَا كَعْبُ بْنُ عُجْرَةَ أُعِيدُكَ بِاللَّهِ مِنْ إِمَارَةِ السُّفْهَاءِ.....165
178. يَرْحَمُ اللَّهُ ابْنَ رَوَاحَةَ.....89
179. يَرْحَمُ اللَّهُ ابْنَ عَفْرَاءَ.....187
180. يَرْحَمُ اللَّهُ ابْنِي عَفْرَاءَ.....109
181. يَرْحَمُ اللَّهُ عَمْرًا.....104
182. يَرْحَمُكَ اللَّهُ.....205
183. يَرْحَمُكَ اللَّهُ.....262-263
184. يَرْحَمُكَ اللَّهُ يَا أَبَا أَيُّوبَ.....123
185. يَرْحَمُكَ اللَّهُ يَا أَبَا بَكْرٍ.....60
186. يَرْحَمُهُ اللَّهُ.....74, 98
187. يَغْفِرُ اللَّهُ لَكَ يَا أَبَا بَكْرٍ.....60

EK-2: METİNSİZ DUALARIN ALFABETİK FİHRİSTİ

1. Abdullah b. Abbas.....	81
2. Abdullah b. Hişâm.....	87
3. Abdullah b. Hureys.....	87
4. Abdullah b. Mutî‘.....	88
5. Abdullah b. Zübeyr.....	92
6. Abdurrahman b. Ebû Sebre.....	129
7. Abdurrahman b. Zeyd b. Hattâb.....	232
8. Âiz b. Saîd.....	233
9. Ali b. Ebû Tâlib.....	71, 72
10. Amr b. Hureys.....	105
11. Amr b. Ümeyye.....	107
12. Beşîr b. Akrebe.....	112
13. Bişr b. Muâviye.....	234
14. Büheyre bint Abdullah.....	87
15. Cemre bint Abdullah.....	235
16. Ebû Hayseme el-Ensârî.....	124
17. Ebû Huzeyfe b. Utbe.....	126
18. Ebû Meryem el-Gassânî.....	129
19. Ebû Reyhâne.....	243
20. Ebû Sebre.....	129
21. Ebû Servân.....	131
22. Ebû Şüreyh.....	132
23. Esmâ bint Umeys.....	138
24. Hakîm b. Hizâm.....	144
25. Hânî Ebû Mâlik.....	149-150
26. Hârîse b. Sürâka.....	248
27. Haşrec el-Ensârî.....	156
28. Husayn b. Evs.....	160-161
29. Kurre b. İyâs.....	167

30. Lekât b. Ertât.....	168
31. Muhammed b. Enes b. Fedâle.....	175
32. Mus‘ab b. Umeyr.....	178
33. Rifâa b. Râfi‘.....	182
34. Sabit b. Yezîd.....	256
35. Sa‘d b. Büceyr.....	184
36. Sa‘d b. Temîm.....	191
37. Safiyye bint Abdülmuttalib.....	196
38. Sâib b. Akra‘.....	257
39. Sâib b. Yezîd.....	257
40. Sâlim b. Harmele.....	198
41. Seleme b. Ekva‘.....	201
42. Sinân b. Seleme.....	205-206
43. Sürâka b. Mâlik.....	273
44. Ümmü Evs.....	211
45. Ümmü Rûmân.....	215
46. Ümmü Zufer.....	266
47. Ümmü’l-Ezher.....	262
48. Ümmü’l-Hayr.....	275
49. Yezîd b. Esved.....	267
50. Yûsuf b. Abdullah b. Selâm.....	221
51. Zübeyr b. Avvâm.....	229

KAYNAKÇA

- Abdürrezzâk**, Ebû Bekr b. Hemmâm es-San‘ânî, *el-Musannef*, thk. Habîbürrahman el-A‘zamî, I-XI, el-Meclisü'l-İlmî, Beyrut 1970.
- Ağırakça, Ahmet**, “İyâs b. Muâviye”, *DİA*, XXIII, İstanbul 2001.
- Ağırman, Cemal**, “Velîd b. Velîd”, *DİA*, XLIII, İstanbul 2013.
- Ağırman, Mustafa**, “Hâris b. Hişâm”, *DİA*, XVI, İstanbul 1997.
- Ahatlı, Erdinç**, “Radyallahu Anh”, *DİA*, XXXIV, İstanbul 1997.
- Ahmed b. Hanbel**, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, *Kitâbü Fezâ‘ili’s-sahâbe*, thk./thr. Vasiyyullah Muhammed, I-II, Câmi‘atü Ümmü'l-Kurâ, Mekke 1983.
- Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel ve Hâmişihî Müntehabü Kenzi'l-Ummâl fi Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef‘âl*, I-VI, Dâru Sâdır, Beyrut ts.
- Aktepe, İshak Emin**, “Ümmü Rûmân”, *DİA*, XLII, İstanbul 2012.
- Algül, Hüseyin**, “Ebû Eyyûb el-Ensârî”, *DİA*, X, İstanbul 1994.
- “Hamza”, *DİA*, XV, İstanbul 1997.
- “Mus‘ab b. Umeyr”, *DİA*, XXXI, İstanbul 2006.
- Arı, Mehmet Salih**, “Üsâme b. Zeyd”, *DİA*, XLII, İstanbul 2012.
- Ateş, Süleyman**, *Kur‘an Ansiklopedisi*, V, Kur‘an Bilimleri Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul 1997.
- Aycan, İrfan**, “Ebû Süfyân”, *DİA*, X, İstanbul 1994.
- “Muâviye b. Ebû Süfyân”, *DİA*, XXX, İstanbul 2005.
- Aydınlı, Abdullah**, “Ebû Zer el-Gıfârî”, *DİA*, X, İstanbul 1994.
- “İkrime b. Ebû Cehil”, *DİA*, XXII, İstanbul 2000.
- Aykaç, Mehmet**, “Fâtıma bint Esed”, *DİA*, XII, İstanbul 1995.
- Azimli, Mehmet**, “Sa‘d b. Ubâde”, *DİA*, XXXV, İstanbul 2008.
- Bakan, Tevhid**, “Sehl b. Huneyf”, *DİA*, XXXVI, İstanbul 2009.
- Bakır, Abdülhâlik**, “Kays b. Sa‘d”, *DİA*, XXV, İstanbul 2002.
- “Kusem b. Abbas”, *DİA*, XXVI, İstanbul 2002.
- Başaran, Selman**, “Âmir b. Sinân”, *DİA*, III, İstanbul 1991.
- “Ebû Berze”, *DİA*, X, İstanbul 1994.
- “Ebû Huzeyfe”, *DİA*, X, İstanbul 1994.
- “Fazl b. Abbas b. Abdülmuttalib”, *DİA*, XII, İstanbul 1995.

- “Huzeyfe b. Yemân”, *DİA*, XVIII, İstanbul 1998.
- Begavî**, Ebü'l-Kâsım Abdullah b. Muhammed el-Begavî, *Mu‘cemü’s-sahâbe*, thk. M. Emîn el-Cekenî, I-V, Mektebetü Dâru’l-Beyân, Küveyt 2000.
- Beyhakî**, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn, *ed-Da‘avâtü’l-Kebîr*, thk. Bedr el-Bedr, I-II, Küveyt 2009.
- es-Sünenü’l-kübrâ*, zeyl: İbnü’t-Türkmânî, 1. baskı, I-X, Matba‘atü Meclisi Dâri’l-Me‘ârif, Haydarâbâd 1924.
- Şü‘abü’l-îmân*, thk. Besyûnî Zaglûl, I-IX, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 2000.
- Bezzâr**, Ebû Bekr Ahmed b. Amr el-Atekî, *el-Bahru’z-zehhâr el-ma‘rûf bi Müsnedi’l-Bezzâr*, thk. Mahfuzurrahman, Âdil b. Sa‘d, Sabrî eş-Şâfiî, I-XX, Mektebetü’l-Ulûm ve’l-Hikem, Medine 1988-2009.
- Bozkurt, Nebi**, “Hâtıb b. Ebû Beltea”, *DİA*, XVI, İstanbul 1997.
- Buhârî**, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil, *el-Câmiu’s-sahîh el-Müsned min hadîsi Resûlillâhi ve sünenihî ve eyyâmihî*, thk. M. F. Abdülbâkî, I-IV, Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, Beyrut 1980.
- el-Edebü’l-müfred*, thk. M. F. Abdülbâkî, el-Matba‘atü’s-Selefiyye, Kahire 1955.
- Kitâbü’d-Du‘afâ es-sağîr*, thk. M. İbrahim Zâyed, Dâru’l-Ma‘rife, Beyrut 1986.
- Kitâbü’t-Târîhi’l-kebîr*, thk. Abdurrahman el-Mu‘allimî, I-IV, Matba‘atü Dâ’ireti’l-Me‘ârifî’l-Osmaniyye, Haydarâbâd 1942.
- Bûsîrî**, Ebü’l-Abbas Ahmed b. Ebû Bekr, *İthâfü’l-hiyerati’l-mehera bi-zevâ’idi’l-Mesânîdi’l-aşera*, thk. Âdil b. Sa‘d, Seyyid b. Mahmud, I-XI, Mektebetü’r-Rüşd, Riyad 1998.
- Canan, İbrahim**, “Enes b. Mâlik”, *DİA*, XI, İstanbul 1995.
- Carrel, Alexis**, *Dua*, çev. M. Alper Yüçetürk, Yağmur Yayınevi, İstanbul 1967.
- “Dua”, *Son Asrın İlim ve Fen Adamlarına Göre İlim-Ahlâk-İman*, der. M. Rahmi Balaban, DİB Yayınları, Ankara 1969.
- Cerrahoğlu, İsmail**, “Abdullah b. Mes‘ûd”, *DİA*, I, İstanbul 1988.
- Cevherî**, Ebû Nasr İsmâil b. Hammâd, *es-Sihâh Tâcü’l-lüğa ve sihâhu’l-Arabiyye*, thk. Ahmed Attâr, I-VI, Dâru’l-İlmi’l-Melâyîn, Kahire 1956.
- Cilacı, Osman**, “Dua”, *DİA*, IX, İstanbul 1994.
- Psiko-Sosyal Açından İlâhî Dinlerde Dualar*, Arı Basımevi, Konya 1982.
- Cirit, Hasan**, “Seleme b. Ekva’”, *DİA*, XXXVI, İstanbul 2009.
- “Seleme b. Hişâm”, *DİA*, XXXVI, İstanbul 2009.
- Çağrıci, Mustafa**, “Beddua”, *DİA*, V, İstanbul 1992.
- Çakan, İsmail Lütfü**, “Beşîr b. Akrebe”, *DİA*, VI, İstanbul 1992.

- “Bükeyr b. Şeddâd”, *DİA*, IV, İstanbul 1992.
- Çakan, İsmail Lütfi, Muhammed Eroğlu**, “Abdullah b. Abbas b. Abdülmuttalib”, *DİA*, I, İstanbul 1988.
- “Abdullah b. Ebû Rebîa”, *DİA*, I, İstanbul 1988.
- Çubukçu, Asri**, “Avf b. Afrâ”, *DİA*, IV, İstanbul 1991.
- “Ebû Bekre”, *DİA*, X, İstanbul 1994.
- “Ebû Dücâne” *DİA*, X, İstanbul 1994.
- “Ebû Hayseme el-Ensârî”, *DİA*, X, İstanbul 1994.
- “Ebû Lübâbe el-Ensârî”, *DİA*, X, İstanbul 1994.
- Dârekutnî**, Ebû'l-Hasen Alî b. Ömer, *Sünenü'd-Dârekutnî*, zeyl: Azîm Âbâdî, thk. Şuayb el-Arnaûd, Abdülmün'im eş-Şelebî, Muhammed Karabellîlî, I-VI, Mü'essesetü'r-Risâle, Beyrut 2004.
- Dârimî**, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahmân, *Sünenü'd-Dârimî*, thk. F. Ahmed Zümerlî, Hâlid Seb' el-Alemî, I-II, Kadîmî Kütüphâne, Karaçi 1987.
- Demircan, Adnan**, “Utbe b. Rebîa”, *DİA*, XLII, İstanbul 2012.
- DİA**, “Abbas”, *DİA*, I, İstanbul 1988.
- Dûlâbî**, Ebû Bişr Muhammed b. Ahmed, *el-Künâ ve'l-Esmâ*, thk. Ebû Küteybe el-Fâryâbî, I-III, Dâru İbn Hazm, Beyrut 2000.
- Ebû Dâvûd es-Sicistânî**, Süleyman b. el-Eş'âs, *Sünenü Ebû Dâvûd*, thk. K. Yûsuf el-Hût, I-II, Dâru'l-Cinân, Beyrut 1988.
- Ebû Dâvûd et-Tayâlisî**, Süleymân b. Dâvûd, *Müsnedü Ebû Dâvûd et-Tayâlisî*, thk. Muhammed et-Türkî, I-IV, Dâru Hicr, Cîze 1999.
- Ebû Nuaym el-İsfahânî**, Ahmed b. Abdullah, *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-esfiyâ*, nşr. M. Emîn el-Hâncî, I-X, Mektebetü'l-Hâncî, Kahire 1932.
- Kitâbü Târîhi Esbahân*, thk. Seyyid Kesrevî Hasen, I-II, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1990.
- Ma'rifetü's-sahâbe*, thk. Âdil el-Azâzî, I-IV, Dâru'l-Vatan, Riyad 1998.
- Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm** el-Herevî, *Garîbü'l-hadîs*, nşr. M. Azîmüddîn, I-IV, Matba'atü Dâ'ireti'l-Me'ârifî'l-Osmaniyye, Haydarâbâd 1964.
- Ebû Ya'lâ el-Mevsilî**, Ahmed b. Alî b. el-Müsennâ, *Müsnedü Ebû Ya'lâ el-Mevsilî*, thk. H. Süleym Esed, I-XIII, Dâru'l-Me'mûn li't-türâs, Dimeşk 1984.
- Efendioğlu, Mehmet**, “Rifâa b. Râfi”, *DİA*, XXXV, İstanbul 2008.
- “Sa'd b. Muâz”, *DİA*, XXXV, İstanbul 2008.
- “Zübeyr b. Avvâm”, *DİA*, XLIV, İstanbul 2013.

- Elitez, Ziya**, *Mevlânâ'dan Öğütler I*, Kozmik Yayınları, İstanbul 2006.
- Elmalı, Hüseyin**, “Hassân b. Sâbit”, *DİA*, XVI, İstanbul 1997.
- Erbaş, Ali**, *Hıristiyanlıkta İbadet*, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2003.
- Eren, Şadi**, *Kur'an'da Dua İklimi*, Akademi Yayınları, İstanbul 2007.
- Ertürk, Mustafa**, “Mikdâd b. Amr”, *DİA*, XXX, İstanbul 2005.
- Erul, Bünyamin**, “Talha b. Ubeydullah”, *DİA*, XXXIX, İstanbul.
- “Übey b. Ka‘b”, *DİA*, XLII, İstanbul 2012.
- “Zeyd b. Hârise”, *DİA*, XLIV, İstanbul 2013.
- “Zeyd b. Sâbit”, *DİA*, XLIV, İstanbul 2013.
- Fayda, Mustafa**, “Abdullah b. Mufî”, *DİA*, I, İstanbul 1988.
- “Abdullah b. Selâm”, *DİA*, I, İstanbul 1988.
- “Âişe”, *DİA*, II, İstanbul 1989.
- “Amr b. Ümeyye”, *DİA*, III, İstanbul 1991.
- “Bilâl-i Habeşî”, *DİA*, VI, İstanbul 1992.
- “Cerîr b. Abdullah”, *DİA*, VII, İstanbul 1993.
- “Ebû Bekir”, *DİA*, X, İstanbul 1994.
- “Hâlid b. Velîd”, *DİA*, XV, İstanbul 1997.
- Fıġlalı, Ethem Ruhi**, “Abdullah b. Ca‘fer b. Ebû Tâlib”, *DİA*, I, İstanbul 1988.
- “Ali”, *DİA*, II, İstanbul 1989.
- “Hasan”, *DİA*, XVI, İstanbul 1997.
- “Hüseyin”, *DİA*, XVIII, İstanbul 1998.
- Gazzâlî**, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, *İhyâü Ulûmi'd-Dîn Tercümesi*, trc. Ahmed Serदारoġlu, Bedir Yayinevi, İstanbul 1974.
- Güler, Zekeriya**, “Muâviye b. Sevr”, *DİA*, XXX, İstanbul 2005.
- “Şeddâd b. Evs”, *DİA*, XXXVIII, İstanbul 2010.
- “Tufeyl b. Amr”, *DİA*, XLI, İstanbul 2012.
- “Zülbicâdeyn”, *DİA*, XLIV, İstanbul 2013.
- Gürler, Kadir**, “Kader Üzerine Bir Deneme”, *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, Kasım 2013, S: X, ISSN:1308-9633 Kaynak: <http://www.esarkiyat.com/#!/services/c1iwz>, (Erişim Tarihi: 04.05.2016).
- Hâkim en-Nîsâbüri**, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, thk. M. Abdülkâdir Atâ, I-V, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2002.
- Hatiboġlu, İbrahim**, “Sa‘d b. Ebû Vakkâs”, *DİA*, XXXV, İstanbul 2008.
- “Selmân-ı Fârisî”, *DİA*, XXXVI, İstanbul 2009.

- Heysemî**, Ebü'l-Hasen Nûruddîn Alî b. Ebû Bekr, *Bügyetü'l-bâhis an zevâ'idi Müsnedi'l-Hâris*, thk. A. Sâlih el-Bâkirî, I-II, Medine İslâm Üniversitesi, Medine 1992.
- Mecma'u'z-zevâid ve menbe'u'l-fevâid bi-tahrîri'l-hâfizayni'l-Celâleyn: el-İrâkî ve İbn Hacer*, tash. Hüsâmeddin el-Kudsî, I-X, Mektebetü'l-Kudsî, Kahire 1933.
- Hökelekli, Hayati**, *Din Psikolojisi*, TDV Yayınları, Ankara 1993.
- Izutsu, Toshihiko**, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, çev. Süleyman Ateş, AÜİF Yayınları, Ankara 1975.
- İbn Abdülber**, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdullah en-Nemerî, *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb*, thk. Muhammed el-Bicâvî, I-IV, Dâru'l-Cîl, Beyrut 1992.
- İbn Adî**, Ebû Ahmed Abdullah el-Cürcânî, *el-Kâmil fî du'afâ'i'r-ricâl*, I-VII, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1984.
- İbn Asâkir**, Ebü'l-Kâsım Ali b. el-Hasen b. Hibetullâh b. Abdillâh eş-Şâfiî, *Târîhü medîneti Dimaşk*, thk. Ömer el-Amravî, I-LXXX, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1995.
- İbn Balabân**, Ebü'l-Hasen el-Emîr Alâüddîn Alî el-Fârisî, *el-İhsân fî takrîbi Sahîhi İbn Hibân*, thk. Şuayb el-Arnaûd, I-XVIII, Mü'essesetü'r-Risâle, Beyrut 1988.
- İbn Cerîr et-Taberî**, Ebü Ca'fer Muhammed, *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk/Târîhu't-Taberî*, thk. Ebü'l-Fazl İbrahim, I-X, Dâru'l-Me'ârif, Kahire 1967.
- İbn Ebû Âsım**, Ebû Bekr Amr b. Ebû Âsım ed-Dahhâk eş-Şeybânî, *el-Âhâd ve'l-mesânî*, thk. Ahmed el-Cevâbire, I-VI, Dâru'r-Râye, Riyad 1991.
- Kitâbü's-sünne ve meahû zilâlû'l-cenne fî tahrîci's-sünne*, thk. Nâsiruddîn el-Albânî, I-II, el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut 1980.
- İbn Ebû Hâtım er-Râzî**, Ebû Muhammed Abdurrahman, *Kitâbü'l-cerh ve't-ta'dîl*, thk. Abdurrahman el-Mu'allimî, I-IV, Matba'atü Dâ'ireti'l-Me'ârifî'l-Osmaniyye, Haydarâbâd 1952.
- İbn Ebû Şeybe**, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed el-Absî, *el-Kitâbü'l-Musannef fî'l-ehâdisi ve'l-âsâr*, thk. K. Yûsuf el-Hût, I-VII, Dâru't-Tâc, Beyrut 1989.
- İbn Fâris**, Ebü'l-Hüseyn Ahmed el-Kazvînî, *Mu'cemü mekâyisi'l-lüga*, thk. Abdüsselâm Hârûn, I-VI, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1979.
- İbn Hacer el-Askalânî**, Ebü'l-Fazl Ahmed b. Alî, *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*, thk. el-Feyyûmî İbrahim, I-VIII, el-Matba'atü'l-Âmire, Kahire 1907.
- Lisânü'l-Mîzân*, thk. Abdülfettâh Ebû Gudde, I-X, Mektebü'l-Matbû'âtî'l-İslâmiyye, Beyrut 2002.
- İbn Hazm**, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd, *Cevâmi'u's-sîre ve hamsü resâ'ile ührâ*, thk. İhsan Abbas, Nâsiruddîn el-Esed, Dâru'l-Me'ârif, Kahire 1955.

- İbn Hibbân**, Ebû Hâtîm Muhammed el-Büstî, *Kitâbü'l-mecrûhîn mine'l-muhaddisîn ve'd-du'afâ ve'l-metrûkîn*, thk. İbrahim Zâyed, I-III, Dâru'l-Ma'rif, Beyrut 1992.
- İbn Humeyd**, Ebû Muhammed Abdülhamîd el-Kissî (el-Keşşî), *el-Müntehab min Müsnedi Abd b. Humeyd*, thk. Ebû Abdullah el-Adevî, I-II, Dâru Belensiye, Riyad 2002.
- İbn Kâni'**, Ebû'l-Hüseyn Abdülbâkî, *Mu'cemü's-sahâbe*, thk. Ebû Abdurrahman el-Masarrâfî, I-III, Mektebetü'l-Gurabâ el-Eseriyye, Medine 1997.
- İbn Mâce**, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd (Mâce) el-Kazvîni, *Sünenü İbn Mâce*, thk. M. F. Abdülbâkî, I-II, Dâru İhyâ'î'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kahire 1952.
- İbn Manzûr**, Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem el-İfrîkî, *Lisânü'l-Arab*, I-XV, Dâru Sâdir, Beyrut ts.
- İbn Mende**, Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yahyâ el-İsfahânî, *Ma'rifetü's-sahâbe*, thk. Âmir Hasan Sabrî, 1. baskı, Matbû'âtü Câmî'ati'l-İmârâti'l-'Arabiyyeti'l-Müttehide, yy. 2005.
- İbn Râhûye**, Ebû Ya'kûb İshâk et-Temîmî, *Müsnedü İshâk b. Râhûye*, thk. Abdülgafûr el-Belûşî, I-V, Mektebetü'l-Eymân, Medine 1990.
- İbn Sa'd**, Ebû Abdullah Muhammed el-Basrî, *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebîr*, tsh./bsm. Eduard Sachau ve Prusya Kraliyet Akademisi Heyeti (C. Brockelmann, J. Horovitz, E. Mittwoch, K. V. Zettersteen, J. Lippert, B. Meissner, Z. F. Schwally), I-IX, E. J. Brill, Leiden 1904.
- Kitâbü't-Tabakâti'l-kebîr (et-tabakatü'r-râbi'a mine's-sahâbe)*, thk. Abdülazîz es-Selûmî, I-II, Mektebetü's-Sadîk, Tâif 1995.
- İbnü'l-Esîr el-Cezerî**, Ebû'l-Hasen **İzzüddîn** Alî b. Muhammed, *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*, thk. Ali Muavviz, Âdil Abdülmevcûd, I-VIII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994.
- İbnü'l-Esîr el-Cezerî**, Ebû's-Seâdât **Mecdüddîn** el-Mübârek b. Esîrüddin Muhammed b. Muhammed, *en-Nihâye fî garîbi'l-hadîs ve'l-eser*, thk. Tâhir ez-Zâvî, Mahmûd et-Tanâhî, I-V, Dâru İhyâ'î't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1963.
- İbnü'l-Kelbî**, Ebû'l-Münzir Hişâm b. Muhammed, *Nesebü Ma'ad ve'l-Yemeni'l-kebîr*, thk. Nâcî Hasen, I-II, Âlemü'l-Kütüb-Mektebetü'n-Nehzati'l-Arabiyye, Beyrut 1988.
- İbnü's-Sünnî**, Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed ed-Dîneverî, *Kitâbü Ameli'l-yevm ve'l-leyle*, thk. Beşîr Uyûn, Mektebetü Dâri'l-Beyân, Dîmaşk 1987.
- İkbâl, Muhammed**, *İslâm'da Dinî Düşüncenin Yeniden Doğuşu*, çev. Ahmet Asrar, Birleşik Yayıncılık, İstanbul ts.
- İmam Mâlik**, Ebû Abdullah b. Enes el-Asbahî, *el-Muvatta*, thk. M. F. Abdülbâkî, I-II, Dâru

İhyâ'î't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1985.

Kadri, Hüseyin Kâzım, *Büyük Türk Lügati*, Marifet Yayınları, İstanbul 1928.

Kandemir, M. Yaşar, “Abdullah b. Amr b. Haram”, *DİA*, I, İstanbul 1988.

-----“Ali”, *DİA*, II, İstanbul 1989.

-----“Câbir b. Abdullah”, *DİA*, VI, İstanbul 1992.

-----“Ebû Hüreyre”, *DİA*, X, İstanbul 1994.

-----“Ebû Katâde”, *DİA*, X, İstanbul 1994.

-----“Ebû Mûsâ el-Eş‘arî”, *DİA*, X, İstanbul 1994.

-----“Ebû Reyhâne”, *DİA*, X, İstanbul 1994.

-----“Ebû Talha el-Ensârî”, *DİA*, X, İstanbul 1994.

-----“Esmâ bint Umeyy”, *DİA*, XI, İstanbul 1995.

-----“Fâtıma”, *DİA*, XII, İstanbul 1995.

-----“Hatice”, *DİA*, XVI, İstanbul 1997.

-----“Havvât b. Cübeyr”, *DİA*, XVI, İstanbul 1997.

-----“Hind bint Utbe”, *DİA*, XVIII, İstanbul 1998.

-----“Muâz b. Cebel”, *DİA*, XXX, İstanbul 2005.

-----“Ümmü Hânî”, *DİA*, XLII, İstanbul 2012.

-----“Ümmü Harâm”, *DİA*, XLII, İstanbul 2012.

-----“Ümmü Seleme”, *DİA*, XLII, İstanbul 2012.

-----“Ümmü Süleym”, *DİA*, XLII, İstanbul 2012.

Kapar, Mehmet Ali, “Ebû Cehil”, *DİA*, X, İstanbul 1994.

Karacabey, Salih, “Sa‘d b. Rebî”, *DİA*, XXXV, İstanbul 2008.

-----“Şeybe b. Osman”, *DİA*, XXXIX, İstanbul 2010.

Karagöz, İsmail, Yaşar Yiğit, Muhlis Akar, Zafer Koç, Bahattin Akbaş, *Dualar*, DİB Yayınları, Ankara 2013.

Karahan, Abdullah, “Ubeydullah b. Abbas”, *DİA*, XLII, İstanbul 2012.

Karataş, Mustafa, “Sâbit b. Kays b. Şemmâs”, *DİA*, XXXV, İstanbul 2008.

Kavakhoğlu, Mahmut, *Hz. Peygamber'in Sünnetinde Orta Yol*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004.

Köylü, Mustafa, *Psiko-Sosyal Açından Dinî İletişim*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2003.

Kufralı, Kasım, “Dua”, *MEB İslâm Ansiklopedisi*, III, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1977.

Kur'ân-ı Kerîm.

Kuşeyrî, Ebû'l-Kâsım Abdülkerîm b. Hevâzin, *Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risâlesi*, haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 1999.

Kutsal Kitap (Eski ve Yeni Antlaşma: Tevrat, Zebur, İncil), Kitâb-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul

2001.

- Küçük, Raşit**, “Abbâd b. Bişr”, *DİA*, I, İstanbul 1988.
- Küçükaşcı, Mustafa Sabri**, “Mekke”, *DİA*, XXVIII, İstanbul 2003.
- Marinier, Pierre**, *Dua Üzerine Düşünceler: Psiko-Fizyolojik Sebepleri ve Sonuçları*, çev. Sadık Kılıç, Nil Yayınları, İzmir 1991.
- Mübârekfûrî**, Ebû'l-Alî Muhammed Abdurrahman b. Abdürrahîm, *Tuhfetü'l-Ahvezî bi-şerhi Câmi'i't-Tirmizî*, thk. Muhammed Osman, Abdülvehhâb Abdüllatîf, I-X, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1967.
- Müslim**, Ebû'l-Hüseyn b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmi'u's-sahîh/Sahîhu Müslim*, thk. M. F. Abdülbâkî, I-V, Dâru'l-Hadîs, Beyrut 1991.
- Nazlıgül, Habil**, “Ümmü'l-Hayr bint Sahr”, *DİA*, XLII, İstanbul 2012.
- Nesâî**, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb, *Kitâbü'd-du'afâ ve'l-metrûkîn*, thk. Bûrân ed-Dannâvî, K. Yûsuf el-Hût, Mü'essesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, Beyrut 1985.
- es-Sünenü'l-kübrâ*, nşr. Abdülgaffar el-Bündârî, Seyyid Kesrevî Hasen, I-VI, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1991.
- Sünenü'n-Nesâî bi şerhi's-Süyûtî ve hâşiyeti's-Sindî*, thk. Abdülfettah Ebû Gudde, I-IX, Mektebü'l-Matbûati'l-İslâmiyye, Haleb 1986.
- Nevevî**, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref, *Riyâzu's-sâlihîn*, trc. M. Yaşar Kandemir, İsmail Lütfi Çakan, Raşit Küçük, I-VIII, Erkam Yayınları, İstanbul 2011.
- Önkâl, Ahmet**, “Abdurrahman b. Avf”, *DİA*, I, İstanbul 1988.
- “Akîl b. Ebû Tâlib”, *DİA*, II, İstanbul 1989.
- “Amr b. Âs”, *DİA*, III, İstanbul 1991.
- “Anber (Benî Anber)”, *DİA*, III, İstanbul 1991.
- “Ca'fer b. Ebû Tâlib”, *DİA*, VI, İstanbul 1992.
- Öz, Mustafa**, “Ehl-i Beyt”, *DİA*, X, İstanbul 1994.
- Özaydın, Abdülkerim**, “Ayyâş b. Ebû Rebîa”, *DİA*, IV, İstanbul 1991.
- Özen, Âdem**, *Yahudilikte İbadet*, Ayışığı Kitabevi, İstanbul 2001.
- Özkan, Halit**, “Temîm ed-Dârî”, *DİA*, XL, İstanbul 2011.
- “Ümmü Umâre”, *DİA*, XLII, İstanbul 2012.
- “Vâil b. Hucr”, *DİA*, XLII, İstanbul 2012.
- “Zinnîre er-Rûmiyye”, *DİA*, XLIV, İstanbul 2013.
- Özsoy, Ömer, İlhami Güler**, *Konularına Göre Kur'an (Sistemik Kur'an Fihristi)*, Fecr Yayınevi, Ankara 1999.
- Özşenel, Mehmet**, “Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe”, *DİA*, XXXVI, İstanbul 2009.

- Öztürk, Abdülvehhap**, *Bütün Dualar*, Timaş Yayınları, İstanbul 1997.
- Parladır, Selahattin**, “Dua”, *DİA*, IX, İstanbul 1994.
- Pazarlı, Osman**, *Din Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1968.
- Peker, Hüseyin**, *Din Psikolojisi*, Aksiseda Matbaası, Samsun 2000.
- Polat, Selahattin**, “Ebû Seleme el-Mahzûmî”, *DİA*, X, İstanbul 1994.
- “Ka‘b b. Ucre”, *DİA*, XXIV, İstanbul 2001.
- Râgıb el-İsfahânî**, Ebü'l-Kâsım el-Hüseyin b. Muhammed, *el-Müfredât fi garîbi'l-Kur‘ân*, Kahraman Yayınları, İstanbul 1986.
- Rûyânî**, Ebû Bekr Muhammed b. Hârûn, *Müsnedü'r-Rûyânî bi-zeylihi'l-müstedrek mine'n-nüsûsi's-sâkita*, I-III, Mü'essesetü Kurtuba, Kahire-Riyad 1995.
- Sakallı, Talat**, “Sâib b. Akra”, *DİA*, XXXV, İstanbul 2008.
- Sandıkçı, Kemal**, “Âmir b. Führeyre”, *DİA*, III, İstanbul 1991.
- “Ebû Ümâme”, *DİA*, X, İstanbul 1994.
- Sargon, Erdem, Hulusi Kılıç**, “Abdullah b. Revâha”, *DİA*, I, İstanbul 1988.
- Sarıcık, Murat**, “Ebû Mahzûre”, *DİA*, X, İstanbul 1994.
- Sarıçam, İbrahim**, “Hakîm b. Hizâm”, *DİA*, XV, İstanbul 1997.
- Sarıçioğlu, Ekrem**, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2011.
- “Kuran'a Göre Müşrikler, Putperestler”, *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 1986, C. 1, S: 1.
- Sönmez, M. Ali**, “Abdurrahman b. Zeyd”, *DİA*, I, İstanbul 1988.
- Steere, Douglas V.**, *Dua ve İbadet*, Akın Basımevi, İstanbul 1941.
- Süyûfî**, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebû Bekr, “Sihâmü'l-isâbe fi'd-da'avâti'l-müstecâbe (Makbûl Dualarla İlgili Hadisler)”, ter. Yusuf Ziya Keskin, *HÜİF Dergisi*, HÜİF Vakfı Yayınları, Şanlıurfa 1995, S. 1.
- Şahyar, Atullah**, “Muhammed b. Mesleme”, *DİA*, XXX, İstanbul 2005.
- “Nudayr b. Hâris”, *DİA*, XXXIII, İstanbul 2007.
- Şahyar, Ayşe Esra**, “Zeyneb bint Ebû Seleme”, *DİA*, XLIV, İstanbul 2013.
- Şenel, Abdülkadir**, “Ümmü'l-Fazl”, *DİA*, XLII, İstanbul 2012.
- Şeriatî, Ali**, *Dua*, Yeni Zamanlar Yayınları, İstanbul 2006.
- Taberânî**, Ebü'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed, *Kitâbü'd-Du'â*, thk./thr. M. Saîd el-Buhârî, I-X, Dâru'l-Beşâ'iri'l-İslâmiyye, Beyrut 1987.
- el-Mu'cemü'l-evsat*, nşr. Tarık İvazullah, Abdülmuhsin el-Hüseyinî, I-X, Dâru'l-Haremeyn, Kahire 1995.
- el-Mu'cemü'l-kebîr*, thk. Abdülmecîd es-Selefî, I-XXV, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-

- Hikem, Musul 1984.
- el-Mu‘cemü’l-kebîr (Cild XIII)*, thk. Abdülmecîd es-Selefî, Dâru’s-Sumey‘î, Riyad 1994.
- el-Mu‘cemü’l-kebîr (Cild XIV)*, nşr. Sa‘d el-Humeyyid, Hâlid el-Cüreysî, Mektebetü’l-Melik Fahd el-Vataniyye, Riyad 2008.
- Müsnedü’ş-Şâmiyyîn*, thk. Abdülmecîd es-Selefî, I-IV, Mü’essesetü’r-Risâle, Beyrut 1989.
- er-Ravzu’d-dânî ile’l-Mu‘cemi’s-sagîr li’t-Taberânî (el-Mu‘cemü’s-sagîr)*, thk. el-Hâc Emrîr, I-II, el-Mektebü’l-İslâmî, Beyrut 1985.
- Taylan, Necip**, *Düşünce Tarihinde Tanrı Sorunu*, Şehir Yayınları, İstanbul 2000.
- Tehânevî**, Muhammed A‘lâ b. Alî b. Muhammed Hâmid, *Kitâbü Keşşâfî istulâhâti’l-fünûn ve’l-ulûmi’l-İslâmiyye*, I-III, Dâru Sâdir, Beyrut ts.
- Tekineş, Ayhan**, “Ukkâşe b. Mihsan”, *DİA*, XLII, İstanbul 2012.
- “Yâsir b. Âmir”, *DİA*, XLIII, İstanbul 2013.
- Tirmizî**, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ, *el-Câmi‘u’s-Sahîh/Sünenü’t-Tirmizî*, thk. A. M. Şâkir, M. F. Abdülbâkî, İ. A. İvaz, I-V, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 1987.
- Toksarı, Ali**, “Hârise b. Sürâka”, *DİA*, XVI, İstanbul 1997.
- “Katâde b. Nu‘mân”, *DİA*, XXV, İstanbul 2002.
- Topaloğlu, Nuri**, “Ebû Âmir el-Eş‘arî”, *DİA*, X, İstanbul 1994.
- Tunç, Cihad**, “İslâm Dini’nde Zikir ve Dua”, *EÜİF Dergisi*, Kayseri 1988, S: V.
- Tüccar, Zülfikar**, “Nâbiga el-Ca‘dî”, *DİA*, XXXII, İstanbul 2006.
- Tümer, Günay, Abdurrahman Küçük**, “Âyin”, *DİA*, IV, İstanbul 1991.
- Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları, Ankara 1997.
- Uğur, Mücteba**, “Amr b. Hureys”, *DİA*, III, İstanbul 1991.
- “Amr b. Sâlim”, *DİA*, III, İstanbul 1991.
- “Büceyr b. Becre”, *DİA*, VI, İstanbul 1992.
- Ukayfî**, Ebû Ca‘fer Muhammed b. Amr, *Kitâbü’d-du‘afâ el-kebîr*, thk. Emîn Kal‘acî, I-IV, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 1984.
- Uraler, Aynur**, “Safiyye bint Abdülmuttalib”, *DİA*, XXXV, İstanbul 2008.
- “Sümeyye bint Hubbât”, *DİA*, XXXVIII, İstanbul 2010.
- “Ümmü Hâlid”, *DİA*, XLII, İstanbul 2012.
- Uzun, Mustafa**, “Yâr-ı Gâr”, *DİA*, XLIII, İstanbul 2013.
- Ünal, Yavuz**, “Sürâka b. Mâlik”, *DİA*, İstanbul 2010.
- Vâkıdî**, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. el-Vâkıdî, *Kitâbü’l-megâziyyi’l-Vâkıdî*, thk. M.

Jones, Oxford University Press, London 1966.

Wensinck, A.J., *Concordance et indices dela tradition musulmane, (el-Mu‘cemü’l-müfrehres li-el fâzi’l-hadîsi’n-Nebevî)*, I-VI, Mektebetü Berîl, Leiden 1936.

Yardımlı, Ali, “Abdullah b. Ebû Evfâ”, *DİA*, I, İstanbul 1988.

-----“Âiz b. Saîd”, *DİA*, II, İstanbul 1989.

-----“Ebû Fukeyhe”, *DİA*, X, İstanbul 1994.

Yavuz, Yusuf Şevki, “Tevesül”, *DİA*, XLI, İstanbul 2012.

Yıldız, Hakkı Dursun, “Abdullah b. Zübeyr b. Avvâm”, *DİA*, I, İstanbul 1988.

Yiğit, İsmail, “Osman”, *DİA*, XXXIII, İstanbul 2007.

Zehebî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed, *Mîzânü’l-i’tidâl fî nakdi’r-ricâl*, thk. Muhammed el-Bicâvî, I-IV, Dâru’l-Ma‘rife, Beyrut 1963.

----- *Siyeru A‘lâmi’n-nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnaûd, Hüseyin el-Esed, M. Naîm el-Araksûsî, Me‘mûn Sâgırcî, Alî Ebû Zeyd, Kâmil el-Harrât, Sâlih es-Semr, Ekrem el-Bûşî, İbrâhim ez-Zeybek, B. Avvâd Ma‘rûf, M. Hilâl es-Serhân, I-XXV, Mü’essesetü’r-Risâle, Beyrut 1985.

-----*Siyeru A‘lâmi’n-nübelâ (Siyeru’l-hulefâ’i’r-râşidîn)*, thk. B. Avvâd Ma‘rûf, Mü’essesetü’r-Risâle, Beyrut 1996.

